

2021

3. ULUSLARARASI 23 NİSAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ KİTABI

24 Nisan 2021 Ankara/Türkiye

Editör: Dr. Ahmet KARDAŞLAR

ISBN: 978-625-7720-33-5

3. ULUSLARARASI 23 NİSAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ KİTABI

24 NİSAN 2021

ANKARA/TÜRKİYE

KONGRE KİTABI

Editör: Dr. Kahraman GÜLER

By

Institute Of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

E-posta: kongreiksad@gmail.com www.iksadkongre.com

All rights of this book belong to İKSAD. It may not be copied or reproduced without permission. Legal and ethical responsibility of the works in the book belongs to the authors.

Iksad Publications - 2021©

Yayın tarihi: 30.04.2021

ISBN: 978-625-7720-33-5

KONGRE ID

KONGRE ADI

3. ULUSLARARASI

23 NİSAN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR KONGRESİ

TARİH VE YER

23-25 KASIM 2021 Ankara/Türkiye

DÜZENLEYEN KURUM

**İKTİSADİ KALKINMA VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ**

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Mustafa TALAS

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

**Tüm başvurular çift kör hakemlik sürecinden
geçmiştir**

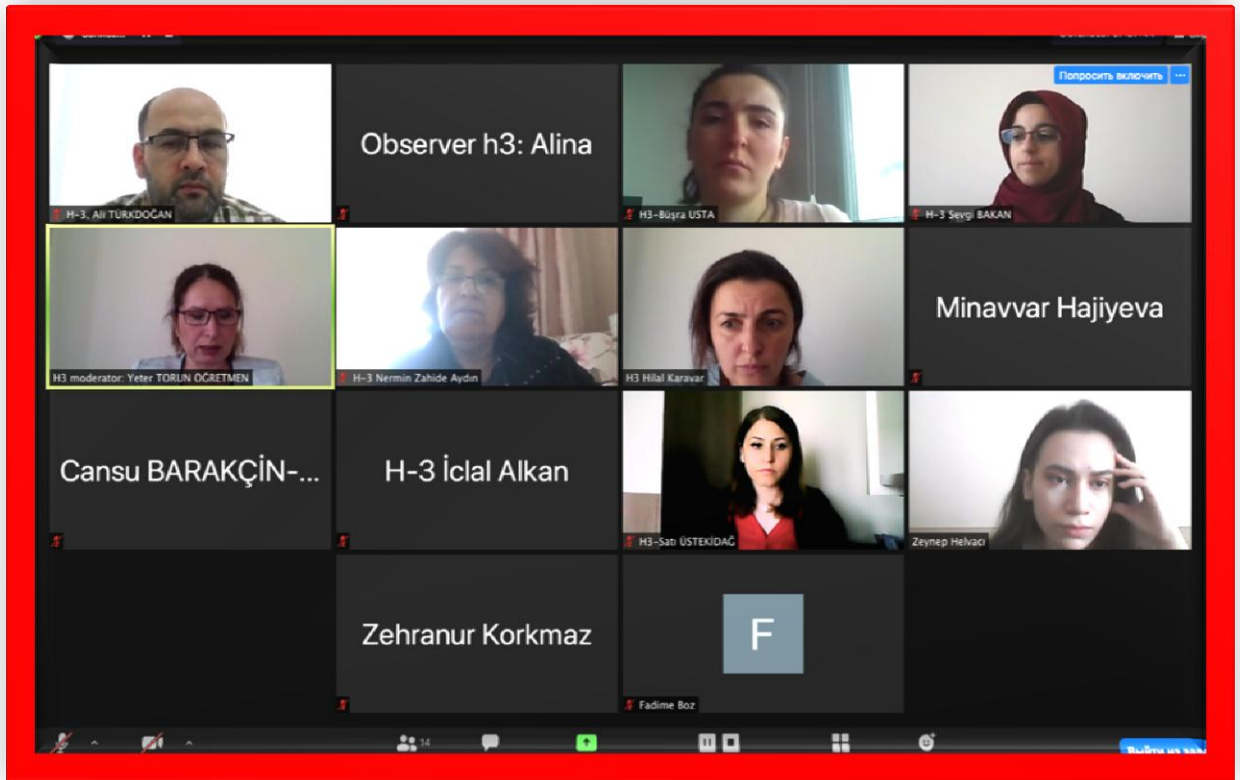
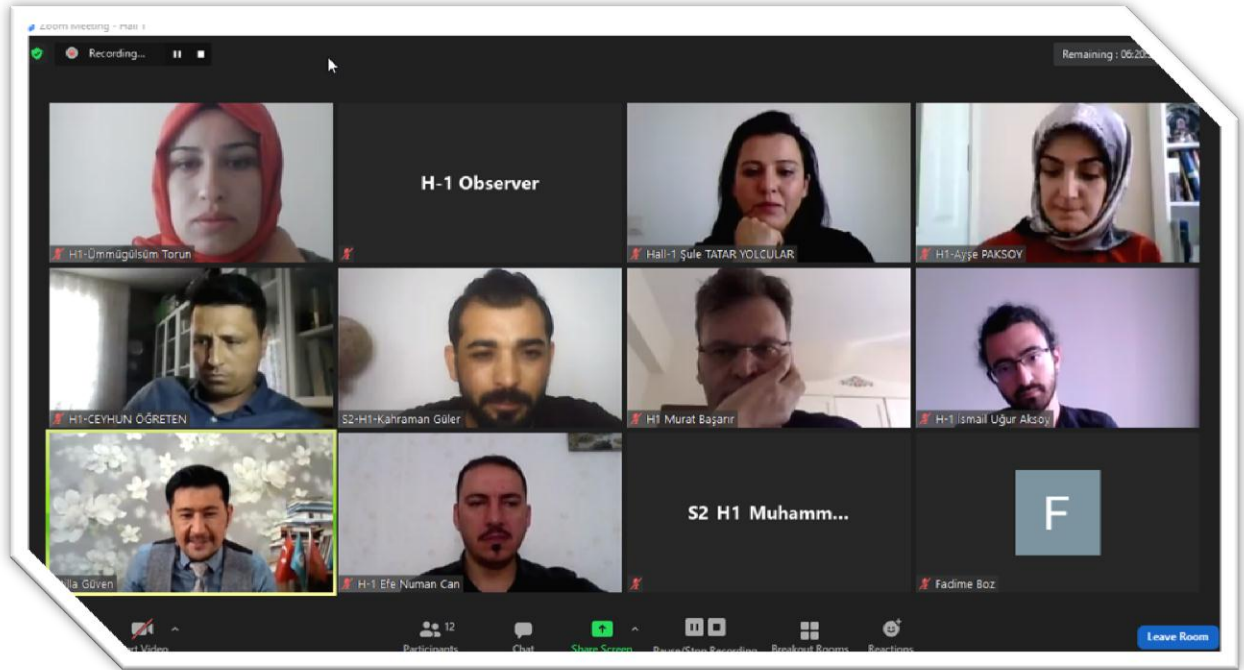
KONGRE DİLLERİ

Türkçe ve tüm lehçeler, İngilizce, Rusça

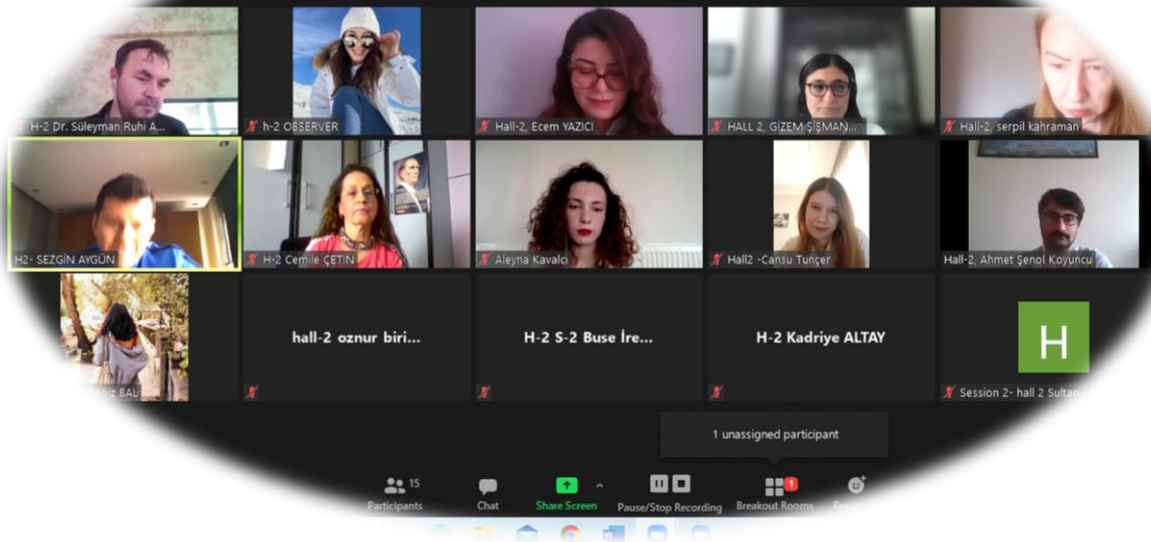
SUNUM

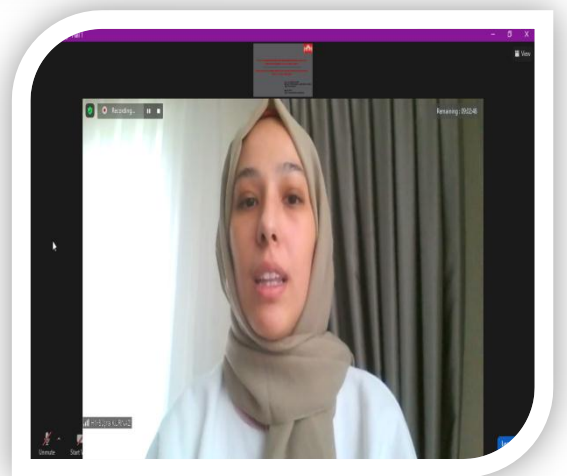
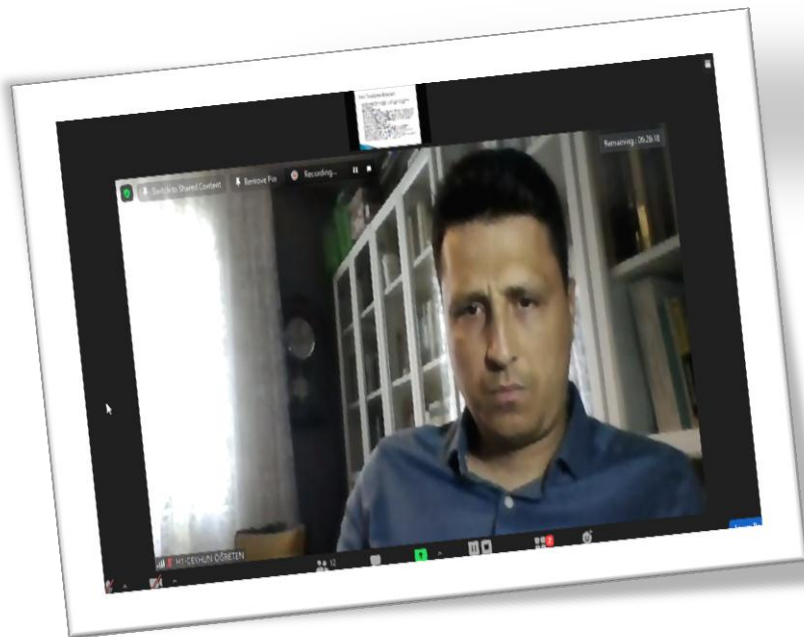
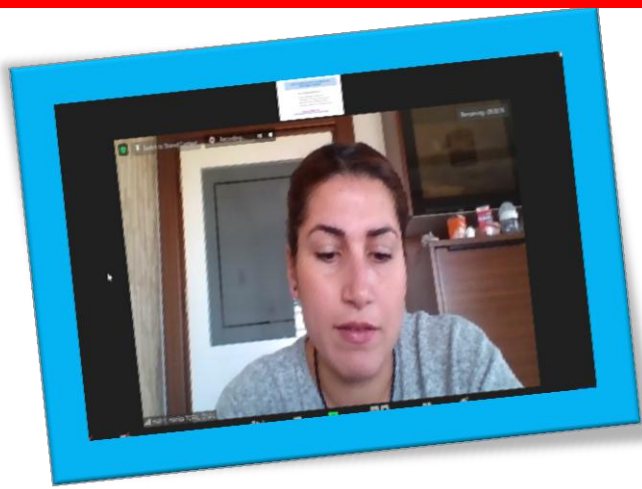
Sözlü sunum

PHOTO GALLERY

DÜZENLEME KURULU

Prof.Dr. Mustafa TALAS

Prof.Dr. Necati DEMİR

Prof.Dr. Sarash KONYRBAYEVA

Prof.Dr. Mehmet OKUR

Doç.Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TANER

Dr. Cavit POLAT

Nicholas EDİZER

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Necati DEMİR- Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Veysel BOZKURT- İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa TALAS- Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Kasım KARAMAN- Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL- Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Sarash KONYRBAYEVA, Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Gülzar İBRAHİMOVA, Bakü Avrasya Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet KARAKILCIK- Çukurova Üniversitesi

Prof. Dr. Merziyye NECEFOVA -Azerbaycan

Doç. Dr. AHMET FEYZİ- Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. ALİ KORKUT ULUDAĞ- Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. MİNE GÖZÜBÜYÜK TAMER - KTÜ

Doç. Dr. Ferit GÜRBÜZ- Hakkari Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Fikret AYDIN- Afyon Kocatepe Üniversitesi

Dr. Damezhan SADYKOVA, Kazak Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Ahmet GÜMÜŞ- TKGM Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

Dr. Elena TINIKOVA - Russian Academy of Sciences

Dr. MA Yuzhong – Renmin University

Dr. Elvan CAFAROV- Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Bashur SALİH- Al-Jabal Al-Gharbi University – Libya

**3rd INTERNATIONAL APRIL 23
SCIENTIFIC STUDIES CONGRESS**

CONGRESS PROGRAM

**April 23-25, 2021
ANKARA, Turkey**

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ❖ To be able to attend a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ❖ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ❖ The Zoom application can be used without registration.
- ❖ The application works on tablets, phones and PCs.
- ❖ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ❖ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ❖ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration ~ TECHNICAL INFORMATION

- ◆ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ◆ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ◆ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ◆ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. H-2 Merve AKBAŞ

Meeting ID: 812 6617 4836
Passcode: 861734

24.04.2021 | SESSION-1 | HALL-1

Ankara Local Time: 10:00–12:30

MODERATOR: Samira KHADHRAOUI ONTUNÇ

Authors	Affiliation	Presentation title
Harika Topal Önal Abdulcelil Yuzer Mine Ince Furkan Ayaz	Toros University, Mersin, Turkey	ANTI-INFLAMMATORY ACTIVITY OF LIGHT-INDUCED SUBPC DERIVATIVES ON MACROPHAGES
Dr. Hasan KIZILTOPRAK Kemal TEKİN	Bingöl Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	İKİNCİ BASAMAK BİR KADIN DOĞUM HASTANESİNDE KONJENİTAL NAZOLAKRİMAL KANAL TIKANIKLIĞINA YAKLAŞIM
Uzm. Arş. Gör. Merve AKBAŞ Sema Nur ÇAKIR	Bezmialem Vakıf Üniversitesi	SAĞLIK HİZMETLERİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN SWOT ANALİZİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ
Uzm. Arş. Gör. Merve AKBAŞ Büşra KURNAZ	Bezmialem Vakıf Üniversitesi	COVID - 19 PANDEMİSİ DÖNEMİNDE SAĞLIK HİZMETLERİ, EĞİTİM VE EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLENDİRME: TÜRKİYE - ALMANYA KARŞILAŞTIRMASI
Deniz ŞENOL Yusuf SEÇGİN Şeyma TOY Serkan ÖNER Zülal ÖNER	Düzce Üniversitesi Karabük Üniversitesi	MAKİNE ÖĞRENME ALGORİTMALARI KULLANILARAK TİPİK SERVİKAL VERTEBRALAR BİRBİRİNDEN AYIRT EDİLEBİLİR Mİ?
Abduselam BATU Cem Cahit BARIŞIK Mustafa ÇİFTÇİ Fırat ERDOĞAN	Istanbul Medipol Hospital, Turkey Istanbul Medeniyet University, Turkey	GELİŞİMSEL KALÇA DİSPLAZİSİ TARAMASINDA ULTRASONOGRAFİNİN YERİ
Afrah Abdullatar Jasim QALI Murat SELEK	Konya Teknik Üniversitesi	DİZ OSTEOARTRİTİ İÇİN TERMAL GÖRÜNTÜLERDE SEZGİSEL ALGORİTMALARIN KULLANILMASI
Elif DEMİRDEN ERİŞTİ Nuray ÇETİNTAŞ Dr. Öğr. Üyesi Gülay YAZICI	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	ACİL SERVİSTEKİ GERİATRİK HASTADA ADLİ HEMŞİRELİK UYGULAMALARI
Fadıyya Nooruldeen Saeed HAZOO Hakkı DEMİRELMA	Selçuk Üniversitesi	DELPHINIUM PETRODAVISIANUM ILARSLAN & KIT TAN TÜRÜNÜN ANATOMİK YÖNDEN İNCELENMESİ

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

24.04.2021 | SESSION-1 | HALL-2

Ankara Local Time: 10:00–12:30

MODERATOR: Dr. Fatma CEVAHİR

Authors	Affiliation	Presentation title
Öğr. Gör. Özlem KAVURUCU Dr. Öğr. Üyesi Makbule BATMAZ Hemşire Meltem KOYUNCULAR Hemşire Esra ÇELEBİ	<i>Haliç Üniversitesi Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi Haraççı Aile Sağlığı Merkezi</i>	HEMODİYALİZ VE PERİTON DİYALİZİ OLAN KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ HASTALARININ TRAVMA SONRASI GELİŞİMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Sevgi Yavuz Dr. Öğr. Üyesi Aylin Seylam Küşümler	<i>İstanbul Okan Üniversitesi</i>	Pandemi Döneminde Sağlık Çalışanlarında Sezgisel Yeme Davranışı ile İş Yükü Arasındaki İlişki: Bir Özel Hastane Örneği
Asya Gülistan ORBAYOĞLU Dilhan EVCİMEN Dr. Öğr. Üyesi Mehmet VAROL	<i>Mugla Sitki Kocman University, Turkey Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi</i>	Pharmacophore-Based Discovery of Angiotensin-1 Receptor (Tie2) Inhibitors
Doç. Dr. Dilek ÖZTAŞ Dr. Öğr. Üyesi Abdullah YILDIZBAŞI Prof. Dr. Öğr. Üyesi Ergün ERASLAN Nicat Agayev	<i>Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi</i>	İş Sağlığı ve Güvenliğinde Korunma Politikaları
Beşir Karayel Mehmet Berköz Oruç Yunusoğlu Tahir Kahraman	<i>Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Karabük Üniversitesi</i>	Farelerde deneysel epileptik modelde propolis beyinde asetilkolinesteraz ve oksidatif stres üzerine etkisinin araştırılması
Fatma İrem Yeşiler Helin Şahintürk	<i>Başkent Üniversitesi</i>	PNÖMONEKTOMİ SONRASI MASİF PULMONER TROMBOEMBOLİ YÖNETİMİNDE EMBOLEKTOMİ VE EKSTRAKORPOREAL MEMBRAN OKSİJENASYONU: OLGU SUNUMU
Dr. Mehmet Turan	<i>Bogazici Üniversitesi</i>	YAPAY ZEKA TEMELLİ GERÇEĞE YAKIN TIBBİ SENTETİK VERİ ÜRETİM TEKNİKLERİ
Dr. Öğr. Üyesi Fatma CEVAHİR	<i>Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi</i>	SAKARYA YÖRESİNDE BİR DEVLET HASTANESİNE BAŞVURAN HASTALARDA YILLARA GÖRE GÖRÜLEN BAĞIRSAK PARAZİTLERİNİN DAĞILIMI
HÜSEYİN DURU	<i>Rize Devlet Hastanesi</i>	Anestezi sonrası gelişen siyanoz ve methemoglobin olgusu

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

24.04.2021 | SESSION-1 | HALL-3

Ankara Local Time: 10:00–12:30

MODERATOR: Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Öğr. Üyesi Ali TÜRKDOĞAN	<i>Sivas Cumhuriyet Üniversitesi</i>	MATEMATİK BİREBİR ÖZEL DERSİNİN VELİLER ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİ
Prof. Dr. Mustafa DOĞAN Büşra USTA	<i>Selçuk Üniversitesi</i> <i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>	SINIF ÖĞRETMENLERİNİN HİZMET İÇİ EĞİTİM İHTİYAÇLARININ BELİRLENMESİ
Sevgi BAKAN Prof. Dr. Recep ASLANER	<i>Ahmet Zeyneloğlu Ortaokulu</i> <i>İnönü Üniversitesi</i>	8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OLASILIK KONUSUNU KİŞİSELLEŞTİRİLMİŞ MATEMATİK ÖĞRETİMİ İLE ÖĞRENME SÜRECİ VE BU SÜRECE İLİŞKİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
İclal ALKAN	<i>İnönü Üniversitesi</i>	KORONAVİRÜS PANDEMİ DÖNEMİNDE YÜRÜTÜLEN UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME
Hacıyeva Münəvvər	<i>Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası</i>	AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİNİN XALÇA KOMPOZİSİYALARI ÜÇÜN İŞLƏNMƏSİ
Nermin Zahide AYDIN	<i>Kilis 7 Aralık Üniversitesi</i>	İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE DÜZENLENEN 23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI KUTLAMALARI
Doç. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN	<i>Çukurova Üniversitesi</i>	BEDEN KÜLTÜR KODLARI BAĞLAMINDA DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE ORGAN ADLARIYLA OLUŞTURULAN BİRLEŞİK SÖZLER
Doç. Dr. Nurhan AYDIN Cansu BARAKÇIN	<i>Kafkas Üniversitesi</i>	1921 ANAYASASINDA EGEMENLİK ANLAYIŞI
Satı ÜSTEKİDAĞ Doç. Dr. Somayyeh SOYSAL (RADMARD)	<i>İstanbul Aydın Üniversitesi</i>	Okul Öncesi Eğitim Programları Kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi' ne Göre İncelenmesi (1989-1994-2002-2006-2013)
Dr. Öğr. Gör. Hilal Karavar	<i>Akdeniz Üniversitesi</i>	Seferberlik Yıllarında 23 Nisan Kutlamaları (1940-1945)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

24.04.2021 | SESSION-1 | HALL-4

Ankara Local Time: 10:00–12:30

MODERATOR: Dr. Ömür MUNZUR

Authors	Affiliation	Presentation title
Res. Asst. Dr. Ayşe MERZİFONLUOĞLU	EBYU	EXAMINING THE EFFECTIVENESS OF TECHNOLOGY IN PROMOTING L2 LEARNERS' LISTENING AND SPEAKING SKILLS
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KENDİRCİ	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ ANTALYA'SINDA 23 NİSAN: 23 NİSAN KUTLAMALARININ ANTALYA HALKEVİ DERGİSİ TÜRK AKDENİZ'DE YANSIMALARI
Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇOBANOĞLU Veysel Göçer	Adnan Menderes Üniversitesi	İlkokullarda Farklılıkları Yönetimi ve İş Motivasyonu İlişkisinin İncelenmesi
Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇOBANOĞLU Veysel Göçer	Adnan Menderes Üniversitesi	Demokratik Liderlik ve Farklılıkların Yönetiminin İlkokullarda İncelenmesi
Hasan KIZILKAYA	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Öğrenme Güçlüğüne Sahip Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim İhtiyaçlarının Kendi Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi
Öğr. Gör. Kifayet ÖZKUL Ece ÖZKUL Emirhan KAYNAR	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	SİVAS DİVRİĞİ ULU CAMİ VE DARÜŞŞİFASI TAŞ İŞLEMESİNDEKİ DESENLERİN SERAMİK VE ÇİNİ OLARAK UYGULANMASI
Doç. Ömür MUNZUR	Başkent Üniversitesi	PROFESYONEL SES SANATÇISININ, SES SAĞLIĞI VE KORUNMASI
Emine ÇİLDAN Doç. Dr. Hulusi ALP	Süleyman Demirel Üniversitesi	BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME EGZERSİZLERİNİN ERGEN FUTBOLCULARIN TEKNİK BECERİLERİNE ETKİSİ
Burak CANPOLAT Mehmet İLKİM	İnönü Üniversitesi	PARALİMPİK YAZ OYUNLARI MADALYA SIRLAMASI ÇERÇEVESİNDE BAZI ÜLKELERİN ANALİZİ
Mehmet İLKİM Burak CANPOLAT	İnönü Üniversitesi	TÜRKİYE'NİN TARİHSEL SÜREÇTE PARALİMPİK OYUNLAR GEÇMİŞİ
Mehmet İLKİM Burak CANPOLAT	İnönü Üniversitesi	KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE KARŞI TUTUMLARI (MALATYA YEŞİLYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

24.04.2021 | SESSION-2 | HALL-1

Ankara Local Time: 13:00–15:30

MODERATOR: Dr. Kahraman Güler

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Öğr. Üyesi Kahraman Güler	<i>İstanbul Aydın Üniversitesi</i>	Yetişkin Bireylerde Sosyal Kaygı ve Bilişsel Esneklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Prof. Dr. Hamza ÇAKIR Atilla GÜVEN	<i>Erciyes Üniversitesi</i> <i>Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi</i>	KIRGIZ SINEMASINDA SANSÜRLÜ "MEKEN" FİLMİNİN SOSYOLOJİK ÇÖZÜMLEMESİ
Sibel ORHAN Muhammet GÜMÜŞ Emine KIZILKAYA Ayşenur CEYLAN	<i>Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi</i> <i>Sivas Cumhuriyet Üniversitesi</i> <i>Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi</i> <i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>	DÖNÜŞÜMSSEL VE İŞLEMSSEL LİDERLİK TEORİLERİ
Arş. Gör. İsmail Uğur AKSOY	<i>Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi</i>	ULUSLARARASI HALKLA İLİŞKİLER EKSENİNDE ÖRNEK BİR ÜLKE İNCELEMESİ: ALMANYA'DA HALKLA İLİŞKİLERİN PANORAMASI
Ümmügülsüm TORUN Doç. Dr. Tercan YILDIRIM	<i>KAEÜ</i>	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ OKUL DIŞI ÖĞRENMEYE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ
Ayşe PAKSOY Doç. Dr. Tercan YILDIRIM	<i>KAEÜ</i>	GÜNÜMÜZ DERS KİTAPLARININ VATANDAŞLIK AKTARIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Murat Başarır Arş. Gör. Efe Numan Can	<i>Erciyes Üniversitesi</i> <i>Aksaray Üniversitesi</i>	Siyasal Halkla İlişkilerde Dilin Kullanımı: TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Parti Liderlerinin Twitter'daki Açıklamalarının Dil Edimi Kapsamında Analizi
Dr. Ceyhan ÖĞRETen	-	Adana'da Çocuk Haftası Kutlamaları (1929-1938)
Zeynep HELVACI Dr. H. İrem KALAYCI KIRLIOĞLU	<i>Necmettin Erbakan Üniversitesi</i> <i>Selçuk Üniversitesi</i>	SURİYELİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE İLİŞKİN TARİHSEL BİR DEĞERLENDİRME
Şule TATAR YOLCULAR	<i>Munzur Üniversitesi</i>	Lantan III Klorür (LaCl ₃)'ün Zebra Midyesi Dreissena polymorpha'da Oksidatif Strese Etkisi

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

24.04.2021 | SESSION-2 | HALL-2

Ankara Local Time: 13:00–15:30

MODERATOR: Doç. Dr. Sezgin AYGÜN

Authors	Affiliation	Presentation title
Dr. Öğr. Üyesi Serpil Kahraman Şenol Bilgesu Yıldız Gizem Şişmanoğlu	Yaşar Üniversitesi	1929 Büyük Buhran'dan İktisadi Devletçiliğe: İktisat Politikasında İz Düşümler
Ecem YAZICI Seda HATİPOĞLU	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Gazi Üniversitesi	TÜRKİYE'DE HAVAYOLU TAŞIMACILIĞI İÇİN MERKEZ ÜS YER SEÇİM MODELİ KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ
Ahmet Şenol KOYUNCU Seda HATİPOĞLU	Gazi Üniversitesi	DEMİRYOLU KARŞILIKLI İŞLETİLEBİLİRLİK BELGELERİNDEKİ FARKLI UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Süleyman Ruhi AYDEMİR	Ticaret Bakanlığı	TÜRKİYEDE SEBZE VE MEYVE TİCARETİNİN KAMUSAL İZLENEBİLİRLİĞİ
Dr. Kadriye ALTAY	Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, İzmir	İŞİNLAMANIN BAHARAT MİKROFLORASI ÜZERİNE ETKİSİ
Doç. Dr. Cemile ÇETİN	DOKUZ EYLUL UNIVERSITY	SANAL KAYTARMA ve YALNIZLIK İLİŞKİSİ -Bir Özel Hastane Örneği-
Cansu TUNÇER Aleyna KAVALCI Buse İremşah SARIKAN Hüseyin ÇELEBİ Beril Deniz BAL	Gazi Üniversitesi	G20 ÜLKELERİNİN PANDEMİ ÖNCESİ VE SIRASINDA EKONOMİK PERFORMANSLARININ İNCELENMESİ
Doç. Dr. Sezgin AYGÜN	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	f(R,T) KÜTLE ÇEKİM TEORİSİNDE RUBAN UZAY-ZAMANI ÇÖZÜMLERİ
Assoc. Prof. Dr. Tamilla Aliyeva	Ardahan University	SOVYET RUS EDEBİYATINDA KAFKASYA SAVAŞI
Arş. Gör. Öznur Biricik Hatice Gizem Şahin Doç. Dr. Ali Mardani-Aghabaglou	Bursa Uludağ University	Thixotropic Properties of Cementitious Systems: Importance and Measurement Methods
Sultan Husein Bayqra Doç. Dr. Ali Mardani-Aghabaglou Prof. Dr. Kambiz Ramyar	Bursa Uludağ University	Effect of Polypropylene fibers utilization on Optimum Water Content and Consistency of Roller Compacted Concrete Road Mixtures

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

24.04.2021 | SESSION-2 | HALL-3

Ankara Local Time: 13:00–15:30

MODERATOR: Dr. Öğr. Üyesi Deniz TÜRKÖZ ALTUĞ

Authors	Affiliation	Presentation title
Gizem GÜLER Yusuf ÖVER Keriman ŞANLI Mahir DOĞAN	Pilenpak Ambalaj ARGE Merkezi	EKSTRÜZYON TEKNOLOJİSİ İLE KOLAY AÇILMA ÖZELLİĞİ KAZANDIRILAN VE GIDA ÜRÜNLERİNİN KORUNMASINI SAĞLAYABİLEN SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIYER ÖZELLİKLİ ESNEK AMBALAJ YAPISI GELİŞTİRME
Dr. Öğr. Üyesi Neslihan KAYA KINAYTÜRK Prof. Dr. Belgin TUNALI Dr. Öğr. Üyesi Deniz TÜRKÖZ ALTUĞ	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Süleyman Demirel Üniversitesi	ATIK MADDE OLARAK YUMURTA KABUKLARININ, LAMBDA CYHALOTHRIN İLE ETKİLEŞMESİNİN AFM GÖRÜNTÜLEME VE UV-VİS SPEKTROSKOPİSİ KULLANILARAK İNCELENMESİ
Burcu ÇAVUŞ	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	PWM KONTROLLÜ ÜÇ FAZLI ÇOK SEVİYELİ İNVERTERLERİN TASARIM VE ANALİZİNİN SİMÜLASYONU
İrem Sena AÇIKGÖZ Murat İNAL	Kırıkkale Üniversitesi	MODİFİYE KİTOSAN KULLANILARAK SULU ÇÖZELTİDEN BOYA GİDERİMİ
Ferhat AKKUM Arş. Gör. Müzeyyen BALÇIKANLIBANKİR Prof. Dr. Umur Korkut SEVİM	İSTE	GERİ DÖNÜŞTÜRÜLMÜŞ BİTÜMLÜ ASFALT AGREGASININ BETONUN MEKANİK ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE ETKİSİ
Mehmet Fatih ŞAHAN Fatih Ali ÖNCEL	Adıyaman Üniversitesi	ÇELİK LİF İLAVESİNİN BETONLARDA ULTRASES GEÇİŞ HIZI İLE BASINÇ DAYANIMA ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI
ZEHRANUR KORKMAZ Prof. Dr. Ali Fuat Güneri	Yıldız Teknik Üniversitesi	HIZLI TÜKETİM ÜRÜNLERİ ÜRETEN BİR İŞLETMEDE FİRE AZALTMAK AMACI İLE İSTATİSTİKSEL KALİTE KONTROL METOTLARININ UYGULANMASI
Nurettin Eltuğral	Karabük University	Mechanical and Morphological Properties of Polypropylene/HTC Composites
Serkan GÖK Dr. Öğr. Üyesi Mücella ÖZBAY KARAKUŞ	Yozgat Bozok Üniversitesi	BÜYÜK ÖLÇEKLİ İŞ MERKEZLERİNİN BİNA OTOMASYON SİSTEMİ KULLANILARAK KONTROL VE KUMANDA EDİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA
Şemun Tayyar İbrahim Demir	Çanakkale Onsekiz Mart University	Molecular characterization of some durum wheat cultivars by RAPD method
Dr. Muhammed Emre AYHAN	Necmettin Erbakan University	A Mechanical Exfoliation of Graphite Layers by High Energy Ball-milling Process towards Fabrication of Graphene

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
Anti-Inflammatory Activity Of Light-Induced Subpc Derivatives On Macrophages.....	4
İkinci Basamak Bir Kadın Doğum Hastanesinde Konjenital Nazolakrimal Kanal Tıkanıklığına Yaklaşım .	5
Sağlık Hizmetlerinde Dijital Dönüşümün Swot Analizi Kapsamında Değerlendirilmesi	6
Covid – 19 Pandemisi Döneminde Sağlık Hizmetleri, Eğitim Ve Ekonomik Açından Değerlendirme: Türkiye - Almanya Karşılaştırması	8
Makine Öğrenme Algoritmaları Kullanılarak Tipik Servikal Vertebralar Birbirinden Ayırt Edilebilir Mi?	10
Gelişimsel Kalça Displazisi Taramasında Ultrasonografinin Yeri.....	13
Diz Osteoartriti İçin Termal Görüntülerde Sezgisel Algoritmaların Kullanılması	19
Acil Servisteki Geriatrik Hastada Adli Hemşirelik Uygulamaları	20
<i>Delphiium Petrodavisianum</i> İlarıslan & Kit Tan Türünün Anatomik Yönden İncelenmesi.....	30
Hemodiyaliz Ve Periton Diyalizi Olan Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarının Travma Sonrası Gelişimlerinin Karşılaştırılması.....	32
Pandemi Döneminde Sağlık Çalışanlarında Sezgisel Yeme Davranışı ile İş Yüğü Arasındaki İlişki: Bir Özel Hastane Örneği	35
Pharmacophore-Based Discovery of Angiopoietin-1 Receptor (Tie2) Inhibitors.....	37
İş Sağlığı ve Güvenliğinde Korunma Politikaları	38
Farelerde Deneysel Epileptik Modelde Propolisin Beyinde Asetilkolinesteraz Ve Oksidatif Stres Üzerine Etkisinin Araştırılması	41
Pnömonektomi Sonrası Masif Pulmoner Tromboemboli Yönetiminde Embolektomi Ve Ekstrakorporeal Membran Oksijenasyonu: Olgu Sunumu	42
Yapay Zeka Temelli Gerçeğe Yakın Tıbbi Sentetik Veri Üretim Teknikleri	49
Sakarya Yöresinde Bir Devlet Hastanesine Başvuran Hastalarda Yıllara Göre Görülen Bağırsak Parazitlerinin Dağılımı	51
Anestezi Sonrası Gelişen Siyanoz Ve Methemoglobilin Olgusu (Olgu Sunumu)	52
Matematik Birebir Özel Dersinin Veliler Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....	54
Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi	57
8. Sınıf Öğrencilerinin Olasılık Konusunu Kişiselleştirilmiş Matematik Öğretimi İle Öğrenme Süreci Ve Bu Sürece İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi	59
Koronavirüs Pandemi Döneminde Yürütülen Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Yönelik Bir Değerlendirme	81
Azərbaycan Xalq Çalğı Alətlərinin Xalça Kompozisiyaları Üçün İşlənməsi	91
İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türkiye’de Düzenlenen 23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı Kutlamaları	97
Beden Kültür Kodları Bağlamında Derleme Sözlüğü’nde Organ Adlarıyla Oluşturulan Birleşik Sözcük	120

1921 Anayasasında Egemenlik Anlayışı	127
Okul Öncesi Eğitim Programları Kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi' ne Göre İncelenmesi (1989-1994-2002-2006-2013).....	142
Seferberlik Yıllarında 23 Nisan Kutlamaları (1940-1945).....	144
Examining The Effectiveness Of Technology In Promoting L2 Learners' Listening And Speaking Skills.....	150
Erken Cumhuriyet Dönemi Antalya'sında 23 Nisan: 23 Nisan Kutlamalarının Antalya Halkevi Dergisi <i>Türk Akdeniz'</i> de Yansımaları	152
İlkokullarda Farklılıkları Yönetimi ve İş Motivasyonu İlişkinin İncelenmesi	153
Demokratik Liderlik ve Farklılıkların Yönetiminin İlkokullarda İncelenmesi	161
Öğrenme Güçlüğüne Sahip Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim İhtiyaçlarının Kendi Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi	169
Sivas Divriği Ulu Cami Ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenlerin Seramik Ve Çini Olarak Uygulanması	177
Profesyonel Ses Sanatçısının, Ses Sağlığı Ve Korunması	211
Beyin Temelli Öğrenme Egzersizlerinin Ergen Futbolcuların Teknik Becerilerine Etkisi.....	213
Paralimpik Yaz Oyunları Madalya Sıralaması Çerçevesinde Bazı Ülkelerin Analizi	222
Türkiye'nin Tarihsel Süreçte Paralimpik Oyunlar Geçmişi.....	224
Kaynaştırma Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Karşı Tutumları [Malatya Yeşilyurt İlçesi Örneği]	226
Yetişkin Bireylerde Sosyal Kaygı ve Bilişsel Esneklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	228
The Sociological Analysis Of The State Censored " Meken " In The Context Of The Kırgız Cinema	236
Dönüşümsel Ve İşlemsel Liderlik Teorileri	258
Uluslararası Halkla İlişkiler Ekseninde Örnek Bir Ülke İncelemesi: Almanya'da Halkla İlişkilerin Panoraması	260
Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Okul Dışı Öğrenmeye Yönelik Görüşleri	271
Günümüz Ders Kitaplarının Vatandaşlık Aktarımı Açısından İncelenmesi.....	273
Siyasal Halkla İlişkilerde Dilin Kullanımı: TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Parti Liderlerinin Twitter'daki Açıklamalarının Dil Edimi Kapsamında Analizi.....	275
Adana'da Çocuk Haftası Kutlamaları (1929-1938).....	288
Suriyeli Çocukların Eğitimine İlişkin Tarihsel Bir Değerlendirme.....	296
Lantan III Klorür (LaCl ₃)'ün Zebra Midyesi <i>Dreissena polymorpha</i> 'da Oksidatif Strese Etkisi.....	308
1929 Büyük Buhran'dan İktisadi Devletçiliğe: İktisat Politikasında İz Düşümler	318
Türkiye'de Havayolu Taşımacılığı İçin Merkez Üs Yer Seçim Modeli Kriterlerinin Belirlenmesi ...	320
Demiryolu Karşılıklı İşletilebilirlik Belgelerindeki Farklı Uygulamaların Değerlendirilmesi	322
Türkiyede Sebze Ve Meyve Ticaretinin Kamusal İzlenebilirliği	324
Işınlamanın Baharat Mikroflorası Üzerine Etkisi.....	326

Sanal Kaytarma Ve Yalnızlık İlişkisi -Bir Özel Hastane Örneği-	333
G20 Ülkelerinin Pandemi Öncesi Ve Sırasında Ekonomik Performanslarının İncelenmesi	349
f(R,T) Kütle Çekim Teorisinde Ruban Uzak-Zamanı Çözümleri	360
Sovyet Rus Edebiyatında Kafkasya Savaşı	367
Thixotropic Properties of Cementitious Systems: Importance and Measurement Methods	368
Effect of Polypropylene fibers utilization on Optimum Water Content and Consistency of Roller Compacted Concrete Road Mixtures.....	370
Ekstrüzyon Teknolojisi İle Kolay Açılma Özelliği Kazandırılan Ve Gıda Ürünlerinin Korunmasını Sağlayabilen Sürdürülebilir Bariyer Özellikli Esnek Ambalaj Yapısı Geliştirme	372
Atık Madde Olarak Yumurta Kabuklarının, Lambda Cyhalothrin İle Etkileşmesinin Afm Görüntüleme Ve Uv-Vis Spektroskopisi Kullanılarak İncelenmesi.....	373
Pwm Kontrollü Üç Fazlı Çok Seviyeli İnverterlerin Tasarım Ve Analizinin Simülasyonu.....	375
Modifiye Kitosan Kullanılarak Sulu Çözeltiden Boya Giderimi	378
Geri Dönüştürülmüş Bitümlü Asfalt Agregasının Betonun Mekanik Özellikleri Üzerine Etkisi	391
Çelik Lif İlavesinin Betonlarda Ultrases Geçiş Hızı İle Basınç Dayanıma Etkisinin Araştırılması....	402
Hızlı Tüketim Ürünleri Üreten Bir İşletmede Fire Azaltmak Amacı İle İstatistiksel Kalite Kontrol Metotlarının Uygulanması.....	411
Mechanical and Morphological Properties of Polypropylene/HTC Composites	412
Büyük Ölçekli İş Merkezlerinin Bina Otomasyon Sistemi Kullanılarak Kontrol Ve Kumanda Edilmesi Üzerine Bir Uygulama.....	414
Bazı Makarnalık Buğday Çeşitlerinin RAPD Yöntemi ile Moleküler Karakterizasyonu	416
A Mechanical Exfoliation of Graphite Layers by High Energy Ball-milling Process towards Fabrication of Graphene	423

Anti-Inflammatory Activity Of Light-Induced Subpc Derivatives On Macrophages**Harika Topal Önal, Abdulcelil Yuzer, Mine Ince Furkan Ayaz***Medical Laboratory Techniques, Vocational School, Toros University**Department of Biotechnology, Faculty of Arts and Science, Mersin University**Advanced Technology Research & Application Center, Mersin University**Department of Energy Systems Engineering, Faculty of Technology, Tarsus University***ABSTRACT**

Subphthalocyanines (SubPc) are sub-derivatives of phthalocyanines in the porphyrin structure, consisting of three isoindole units and a boron atom in the center of the macrocycle. SubPc derivatives show strong absorption in the 550-650 nm visible spectral range. Macrophages are cells with important features such as cytokine production and antigen presentation to the immune cells. They can describe the strength and effectiveness of the immune response against any danger signal that may occur in the organism. In this study, we examined the photo-activated and anti-inflammatory effects of a group of SubPc derivatives on macrophage cells. Macrophages stimulated with light exposed SubPc derivatives caused a significant decrease in gene expression levels and extracellular levels of inflammatory cytokines. These results show that SubPc derivatives have photoinduced anti-inflammatory activities. In addition, there was no cytotoxic effect on macrophages of SubPc derivatives with and without light exposure in this study. This means that it can be safely used in inflammatory disorders.

Keywords: SubPc derivatives, cytokines, macrophage, inflammation, PDT

İkinci Basamak Bir Kadın Doğum Hastanesinde Konjenital Nazolakrimal Kanal Tıkanıklığına Yaklaşım

Hasan KIZILTOPRAK, Kemal TEKİN

*Bingöl Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi, Oftalmoloji Bölümü,
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi, Oftalmoloji Bölümü*

ÖZET

Amaç: İkinci basamak bir kadın doğum hastanesine başvuran konjenital nazolakrimal kanal (KNLK) tıkanıklığı tanımlı hastalarını epidemiyolojisi ve tedavisini sunmak.

Gereç-Yöntem: Bingöl Kadın doğum ve çocuk hastalıkları hastanesi göz polikliniğine Eylül 2019- Aralık 2020 arasında başvuran 1 yaş altı hastalarda KNLK tıkanıklığının prevalansı, semptomları ve tedavisi retrospektif olarak incelenmiştir. Hastalar bir yaşına kadar konservatif olarak takip edilmiştir. Bir yaşından sonra 2 yaşına kadar sondalama işlemi uygulandı.

Bulgular: Polikliniğe başvuran 2015 1 yaş altı hastadan 197 hastanın 230 gözünde KNLK tıkanıklığı saptandı (% 9.7). 197 hastanın 102'si kız (% 51.8), 95'i erkekti (% 48.2). Bu hastaların 150'si (76.1) mukopürülan akıntı şikayeti ile başvururken, geriye kalan 47 olguda (% 23.9) çapaklanma primer şikayetti. 197 hastanın 175'inde konservatif tedavi ile düzelme olduğu görüldü (% 88.8). Bir yaş sonrası KNLK tıkanıklığı devam eden 22 hastanın 28 gözüne sondalama yapıldı (% 11.2). Sondalama sonrası 3 hastanın 3 gözünde, sulanma şikayetinin devam ettiği görüldü (% 13.6). İkincil sondalama uygulanan bu hastalarda cerrahi başarı sağlandı. Olguların hiçbirinde takip süresi boyunca herhangi bir komplikasyon izlenmedi.

Tartışma ve Sonuç: Küçük bir kohortta yapılan bu çalışmada, KNLK tıkanıklığı cinsiyet farkı olmaksızın % 9.7 oranında görüldü. Mukopürülan akıntı, sulanma şikayetinden daha sık görüldü. Sondalama, bir yaş sonrası oldukça başarılı bir cerrahi prosedürdür. Başarısız olan olgularda ikincil sondalama ile başarı sağlandı.

Anahtar Kelimeler: Konjenital nazolakrimal kanal tıkanıklığı, prevalans, sondalama

**Sağlık Hizmetlerinde Dijital Dönüşümün Swot Analizi Kapsamında
Değerlendirilmesi**
(Evaluation Of Transformation In Healthcare Services Within The Scope Of Swot
Analysis)

Uzm. Arş. Gör. Merve AKBAŞ, Sema Nur ÇAKIR

Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, orcid.org/0000-0001-8341-7271

Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü Lisans Öğrencisi

ÖZET

Dijitalleşme; ulaşılabilir bir bilginin, dokümanın ya da kaynakların bilgisayar tarafından dijital ortama aktarılma süreci olarak ifade edilmektedir. Yaşamın her alanına müdahale eden dijitalleşme sağlık sektöründe de hızlı değişimlere neden olmaktadır. Sağlığın korunması ve geliştirilmesinde, tanı, tedavi, tedavi sonrası süreçlerde, sağlığın yönetilmesinde ve tıp fakültesi eğitimlerinde dijital uygulamaların etkileri görülmektedir. Sağlıkta dijitalleşme aynı zamanda hastalar, sağlık profesyonelleri ve sağlık paydaşları arasındaki dijital bağlantıyı iyileştirmek için entegreli sağlık sistemlerinin oluşturulmasına öncülük etmektedir. Dijitalleşmenin avantajları incelendiğinde, hastaneye yapılan başvuru sayısında azalma, hizmet kalitesinde artış ve maliyetlerde azalma meydana geldiği ifade edilmektedir. Kişiselleştirilmiş tedaviler, yapay zekâ, sanal gerçeklik ve veri madenciliği çalışmalarında hızlı ve etkili gelişmeler sağlık hizmetlerinin kalitesini arttırmaktadır. Hekimler ve diğer sağlık çalışanları dijital uygulamalarla bireyi sürekli kontrol edebilmekte ve böylece hizmet alımı kolaylaşmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, teknoloji ile yüksek derecede bağlantılı olan sağlığın, dijital dönüşüm sürecindeki güçlü yönleri ve risklerini belirlemek için pratik ve etkili bir yaklaşım olarak görülen SWOT analizinden yararlanmak ve mevcut durumu değerlendirmektir. Dijital sağlık teknolojileri ile ilgili uluslararası literatürde pek çok çalışma bulunmasına karşın, ulusal literatürde az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen genel çıkarımlar yoluyla önerilerde bulunulacaktır. Hem ülkemizde hem de dünyada sağlık hizmetleri, dijitalleşme ve teknolojiden bağımsız düşünülemez. Bu değişim rüzgârına adapte olmak ve uyum sağlamak kaçınılmazdır. Bu nedenle Sağlık Bakanlığı'nın stratejik planlarında dijital süreçlerin geliştirilerek yer almasının sağlık hizmetlerine fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, sağlık sektöründe dijitalleşme, dijital sağlık uygulamaları, SWOT analizi.

ABSTRACT

Digitalization: It is expressed as the process of transferring an accessible information, document or resources to the digital environment by the computer. Digitalization, which intervenes in all areas of life, has also caused rapid changes in the health sector. The effects of digital applications are observed in the protection and improvement of health, diagnosis, treatment, post-treatment processes, health management and medical school education. Digitalization in health is also leading the creation of integrated healthcare systems to improve the digital connection between patients, healthcare professionals and healthcare stakeholders. When the advantages of digitalization are examined, it is stated that there has been a decrease in the number of hospital admissions, an increase in service quality and a decrease in costs. Rapid and effective developments in personalized therapies, artificial intelligence, virtual reality and data mining work improve the quality of healthcare. Physicians and other health workers are able to continuously control the individual with digital applications, thus facilitating the purchase of services.

The purpose of this review is to evaluate the current situation by using SWOT analysis, which is seen as a practical and effective approach to identify and accurately analyze the risks of health in the digital transformation process, which is highly connected with technology. Although there are many studies on digital health technologies in the international literature, few studies are found in the national literature. Therefore, recommendations will be made through the general inferences obtained in this study. As a result, the health sector, both in our country and in the world, cannot be considered independent of digitalization and technology. It is inevitable to adapt and adapt to this wind of change. For this reason, it is thought that the development and inclusion of digital processes in the strategic plans of the Ministry of Health will benefit health services.

Key Words: Digitalization, digitalization in the health sector, digital health applications, SWOT analysis.

Covid – 19 Pandemisi Döneminde Sağlık Hizmetleri, Eğitim Ve Ekonomik Açidan Değerlendirme: Türkiye - Almanya Karşılaştırması

Uzm. Arş. Gör. Merve AKBAŞ, Büşra KURNAZ

Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, orcid.org/0000-0001-8341-7271

Bezmialem Vakıf Üniversitesi Sağlık Yönetimi Bölümü Lisans Öğrencisi,

ÖZET

Tarih boyunca yaşamı ciddi şekilde etkileyen ve alışkanları değiştiren birçok salgın gerçekleşmiş ve sonucunda pandemi ilan edilmiştir. Pandemi, belirli bir zaman diliminde dünyadaki birçok ülkeye yahut kıtaya yayılan, insan yaşamını etkileyen salgın hastalıklar için kullanılan bir kavram olarak ifade edilmektedir. 2019 yılının sonlarında Çin’de saptanan ve kısa süre de ülke içerisinde yayılım gösteren korona virüsünün, sars virüsü ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Covid-19, sağlık hizmetleri başta olmak üzere, ekonomik yapıyı ve eğitim sunumunu etkilemiştir. Ülkelerin ekonomik büyümeleri durmuş, negatif yönlü ilerlemeler meydana gelmeye başlamıştır. Sağlık kurumlarında doluluklar yaşanmış, personel ve tıbbi ekipman yetersizlikleriyle karşı karşıya kalınmıştır. Okulları kapatma kararı alınan ülkelerde, uzaktan öğretim yöntemine başvurulmuştur. Ticaretin durduğu, taleplerin azaldığı bu dönemde, dünyanın resesyona gireceği belirtilirken; Türkiye’nin 2020 yılı için küçülme oranı %5 olarak açıklanmıştır. Almanya ise tarihi bir düşüş yaşamış ve 2020’nin 3. çeyreğinde pozitif bir ivme yakalasa da 2. çeyrekte %9,8 oranında küçülme yaşamıştır.

Bu çalışmada, covid-19 pandemisi döneminde Türkiye ve Almanya mevcut sağlık hizmetleri, gelişmişlik düzeyleri ve eğitim sunumu noktasında incelenip, aldıkları önlemler kapsamında değerlendirilecektir. Güncel veriler incelendiğinde, iki ülkenin de 83 milyon civarında nüfusunun olduğu bilinmektedir. Ancak iki ülkenin sağlık sistemleri, yaşlı nüfus oranındaki farklılıklar, sağlık harcamalarına ayrılan pay ve dünya ekonomisindeki yeri noktasında farklılıklar olduğu bilinmekte ve bu kapsamda değerlendirilmektedir. Dolayısıyla pandemi döneminde temel sağlık davranışlarının kazandırılması ve bu yönde politika geliştirilmesi konusunda eksiklikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, yetersiz kalınan konular göz önünde bulundurularak yönetsel açıdan değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, covid 19, Türkiye, Almanya, sağlık hizmetleri, eğitim, ekonomi.

During The Covid 19 Pandemic; Health Care, Education And Economic Assessment: Turkey – Germany Comparison

ABSTRACT

Throughout history, there have been many epidemics that seriously affected life and changed habits, and as a result, a pandemic was declared. Pandemic is expressed as a concept used for epidemic diseases that spread to many countries or continents in the world in a certain period of time and affect human life. It was determined that the corona virus, which was detected in China at the end of 2019 and spread within the country for a short time, was similar to the sars virus. Covid-19 has affected the economic structure and education provision, especially healthcare services. The economic growth of the countries stopped and negative developments started to occur. Occupancy has been experienced in healthcare institutions, and there has been a shortage of personnel and medical equipment. In countries where schools have been decided to close, distance education has been used. It is stated that the world will go into recession in this period when the trade stops and the demands decrease; The rate of contraction for Turkey in 2020 is described as 5%. Germany, on the other hand, experienced a historical decline and although it gained a positive momentum in the third quarter of 2020, it shrank by 9.8% in the second quarter.

In this study, Covidien 19-pandemic period, existing health services in Turkey and Germany, examined the levels of development and presentation of training points will be considered within the scope of measures taken. When the current data are examined, it is known that both countries have a population of around 83 million. However, it is known that there are differences in the health systems of the two countries, differences in the ratio of the elderly population, the share allocated to health expenditures and its place in the world economy and are evaluated within this scope. Therefore, it has been concluded that there are deficiencies in the acquisition of basic health behaviors during the pandemic period and in developing policies in this direction. This study has been evaluated from an administrative point of view, considering the issues that are insufficient.

Key Words: Pandemic, covid 19, Turkey, Germany, health care, education, economy.

Makine Öğrenme Algoritmaları Kullanılarak Tipik Servikal Vertebralar Birbirinden Ayırt Edilebilir Mi?

(Can Typical Cervical Vertebrae Be Differentiated From Each Other Using Machine Learning Algorithms?)

Deniz ŞENOL, Yusuf SEÇGİN, Şeyma TOY, Serkan ÖNER, Zülal ÖNER

*Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anatomi Anabilim Dalı,
Orcid-ID: 0000-0001-6226-9222*

*Karabük Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anatomi Anabilim Dalı,
Orcid- ID: 0000-0002-0118-6711*

*Karabük Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anatomi Anabilim Dalı,
Orcid- ID: 0000-0002-6067-0087,*

*Karabük Üniversitesi Tıp Fakültesi, Radyoloji Anabilim Dalı,
Orcid- ID: 0000-0002-7802-880X*

*Karabük Üniversitesi Tıp Fakültesi, Anatomi Anabilim Dalı,
Orcid- ID: 0000-0003-0459-1015*

ÖZET

Tipik servikal vertebraların anatomik-radyolojik birbirinden farkları var mı, varsa bu farklılıklar nelerdir soruları hem anatomistlerin hem de bu bölgede girişimsel işlem yapan uzman doktorların önemsendiği kritik soru başlıklarıdır. Çalışmamızın amacı tipik servikal vertebraların (C3, C4, C5, C6) birbirinden farklı anatomik yönlerini belirleyip tipik servikal vertebra hakkında derin anatomi bilgisi edinmek ve bu bölgede uygulama yapan uzman hekime yol göstermektir. Çalışmamız 20 – 55 yaş aralığındaki 134 bireye (42K, 92E) ait Bilgisayarlı Tomografi görüntüleri kullanılarak gerçekleştirildi. Digital Imaging and Communications in Medicine (DICOM) formatındaki görüntüler Horos Medical Image Viewer (Version 3.0, USA) programına aktarıldı. Aktarılan görüntülere 3D Curved Multiplanar Reconstruction (MPR) kullanılarak axial, sagittal, coronal görüntüler elde edildi. Elde edilen görüntülerin corpus vertebra ve processus spinosus'larından geçen çizgi belirlenerek tüm görüntüler ortogonal düzleme getirildi. Ortogonal düzleme getirilen axial görüntüde; corpus vertebra uzunluğu, corpus vertebra genişliği, transvers uzunluğu, foramen vertebra uzunluğu, foramen vertebra genişliği, processus spinosus açısı, coronal görüntüde; corpus vertebra uzunluğu, corpus vertebra genişliği, sagittal görüntüde; processus spinosus uzunluğu, corpus vertebra genişliği ölçümleri gerçekleştirildi. Her bir tipik servikal vertebraya ait bu ölçümler; grup 1: C3 – C4, grup 2: C3 – C5, grup 3: C3 – C6, grup 4: C4 – C5, grup 5: C4 – C6, grup 6: C5 – C6 şeklinde ikişerli sınıflara ayrılarak makine öğrenme algoritmaları olan Decision Tree (DT), Random Forest (RF), Logistic Regresyon (LR), Linear Discriminant Analysis (LDA), Quadratic Discriminant Analysis (QDA), Extra Tree Classifier (ETC)

algoritmaları ile analiz edildi. DT algoritması ile en yüksek doğruluk oranı grup 3 ve grup 5 kullanılarak 90.74, RF algoritması ile grup 3 kullanılarak 92.53, ETC algoritması ile grup 3 kullanılarak 87.04, LDA algoritması ile grup 3 ve grup 5 kullanılarak 94.44, QDA algoritması ile grup 5 kullanılarak 92.59, LR algoritması ile grup 3 ve grup 5 kullanılarak 94.44 olarak bulundu. Sonuç olarak tipik olarak adlandırılan servikal vertebraların birbirinden anatomik farklarının olduğu görülmüş ve bu sayede klinik ve anatomik açıdan birçok soruya cevap niteliğindedir.

Anahtar kelimeler: Servikal Vertebra, Bilgisayarlı Tomografi, Makine Öğrenme Algoritmaları

ABSTRACT

Are there anatomical-radiological differences of typical cervical vertebrae from each other, if any, these differences are the question titles of which anatomists and specialists who perform interventional procedures care about. The aim of our study is to determine the different anatomical aspects of empty cervical vertebrae (C3, C4, C5, C6), to write deep anatomy information about empty cervical vertebra and to guide the specialist physician who performs this practice. Our study was carried out using Computed Tomography images of 134 individuals (42F, 92M) between the ages of 20 and 55. Images in Digital Imaging and Communications in Medicine (DICOM) format were transferred to the Horos Medical Image Viewer (Version 3.0, USA) program. Axial, sagittal and coronal images were obtained using 3D Curved Multiplanar Reconstruction (MPR). All images were brought to the orthogonal plane by determining the line passing through the corpus vertebra and processus spinosus of the obtained images. In the axial image brought to the orthogonal plane; corpus vertebra length, corpus vertebra width, transverse length, foramen vertebra length, foramen vertebra width, processus spinosus angle, coronal view; corpus vertebra length, corpus vertebra width, sagittal view; Processus spinosus length and corpus vertebra width measurements were performed. These measurements of each typical cervical vertebra; group 1: C3 - C4, group 2: C3 - C5, group 3: C3 - C6, group 4: C4 - C5, group 5: C4 - C6, group 6: Decision with machine learning algorithms by dividing them into double classes It was analyzed with Decision Tree (DT), Random Forest (RF), Logistic Regression (LR), Linear Discriminant Analysis (LDA), Quadratic Discriminant Analysis (QDA), Extra Tree Classifier (ETC) algorithms. The highest accuracy rate is 90.74 using group 3 and group 5 with DT algorithm, 92.53 using group 3 with RF algorithm, 87.04 using group 3 with ETC algorithm, 94.44 using group 3 and group 5 with LDA algorithm, 92.59 using group 5 with QDA algorithm, it was found as 94.44 by using group 3 and group 5 with LR algorithm. As a result, it has been

observed that the typical cervical vertebrae have anatomical differences from each other and thus provide an answer to many clinical and anatomical questions.

Keywords: Cervical Vertebra, Computed Tomography, Machine Learning Algorithms

Gelişimsel Kalça Displazisi Taramasında Ultrasonografinin Yeri (The Role Of Ultrasonography In The Evaluation Of Developmental Hip Dysplasia)

Abdulselam BATU, Cem Cahit BARIŞIK, Mustafa ÇİFTÇİ, Fırat ERDOĞAN

Pediatrician, MD, Pediatrics Department, Istanbul Medipol Hospital, Orcid:

<https://orcid.org/0000-0002-8128-1144>

Assistant Professor, MD, Radiology Department, Istanbul Medipol University, Orcid:

<https://orcid.org/0000-0003-3540-6492>

Assistant Professor, MD, Pediatrics Department, Istanbul Medipol University, Orcid:

<https://orcid.org/0000-0001-9351-7102>

Associated Professor, MD, Pediatrics Department, Istanbul Medeniyet University, Orcid:

<https://orcid.org/0000-0002-6299-7067>

SUMMARY

Introduction: Developmental hip dysplasia (DHD) is a common important clinical condition that may lead to serious health problems when it is unrecognized in the early stages of life. The aim of this study is to evaluate the hip joint ultrasonographies of children who have no signs of DDH in their physical examination and re-evaluate them in terms of DDH.

Method: Hip ultrasonographies of 1735 children born in Istanbul Medipol University Medical Faculty Hospital between January 2017 and July 2018 and who had no signs of DDH in physical examinations were examined. USG findings were evaluated according to the Graf classification. Babies with Type 2A and higher disorders according to the Graf classification were called for control and evaluated together with an Orthopedics specialist.

Results: The hip joint ultrasonographies of 1735 cases were examined retrospectively, 1.15% of the cases were diagnosed with DDH radiologically. 65% of the cases were unilateral and 30% were bilateral. The incidence and risk factors of Developmental hip dysplasia in our study are consistent with the literature.

Conclusion: As a result, it would be appropriate to investigate the presence of DDH by performing USG in the first 3 months of all newborns regardless of whether they are in the risk group or not.

Keywords: Developmental hip dysplasia, infant, hip ultrasonography, screening

ÖZET

Giriş: Gelişimsel kalça displazisi (GKD) sık rastlanılan ve yaşamın erken dönemlerinde tespit edilemediğinde ciddi sağlık sorunlarına yol açan önemli bir klinik tablodur. Bu çalışmanın

amacı fizik muayenelerinde GKD lehine bulgusu olmayan çocukların yapılan kalça eklemi ultrasonografilerini (USG) incelemek ve GKD açısından tekrar değerlendirmektir.

Metot: Ocak 2017-Temmuz 2018 tarihleri arasında İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde doğan ve fizik muayenelerinde GKD bulgusu olmayan 1735 çocuğun yapılan Kalça ultrasonografileri incelendi. USG bulguları Graf sınıflamasına göre değerlendirildi. Graf sınıflamasına göre Tip 2A ve üzeri bozukluğa sahip bebekler kontrole çağrılarak Ortopedi ve Travmatoloji uzmanı ile birlikte değerlendirildi.

Bulgular: Retrospektif olarak 1735 olgunun kalça eklemi ultrasonografileri incelendiğinde %1.15 olguda radyolojik olarak GKD tanısı konulmuştur. Vakaların %65'i tek taraflı, %30'u çift taraflıydı. Çalışmamızda Gelişimsel kalça displazisinin görülme sıklığı ve risk faktörleri literatürle uyumludur.

Sonuç: Sonuç olarak, risk grubunda olup olmamasına bakılmaksızın tüm yeni doğanlara ilk 3 ayda USG yapılarak GKD varlığının araştırılmasının uygun olacağı kanaatine ulaştık.

Anahtar Kelimeler: Gelişimsel kalça displazisi, infant, kalça ultrasonografisi, tarama

INTRODUCTION

Developmental hip dysplasia (DDH) is a dynamic disease in which the structures that form the hip junction are normal during their intrauterine development, but later show structural deterioration for various factors [1]. DDH is a common clinical picture and may cause serious health problems when cannot be diagnosed in the early stages of life [2]. In this common clinical picture, promising results are obtained with early diagnosis and appropriate treatment. Due to the method used in studies on DDH frequency an exact ratio cannot be given. While the prevalence of DDH is 0.8-1.6 / 1000 in populations that are not screened by ultrasonography (USG), it is 1.6-66 / 1000, although it shows a wide distribution in populations that are routinely screened with USG. Although this rate varies with the different interpretation of the definition of DDH, it also shows that there is a difference from society to society [3,4]. Another important factor affecting the frequency of DDH is the experience of the physicians who make the evaluation of DDH. It has been shown that this rate is 8.6 / 1000 by examination of pediatricians, 11.5 / 1000 in scans performed by orthopedic specialists, and 25/1000 in scans performed by ultrasonography [3,5].

DDH is unilateral in 80% of cases. In unilateral cases, the left hip is affected 4 times more frequent than the right side. Although its cause has not been fully elucidated, it is thought to be related to intrauterine posture [5,6]. When evaluated according to gender, it has been shown that girls are affected more than boys (2.4: 1 to 9.2: 1) [6,7].

Subluxation or luxation in DDH is always associated with acetabular dysplasia. The clinical picture of the acetabular dysplasia manifests itself as an unstable, subluxated and dislocated hip joint. Although the underlying etiopathogenesis of DDH has not been adequately elucidated, important risk factors have been identified. These risk factors are malpresentation during labour, vaginal delivery, oligohydramnios, first child, accompanying orthopedic anomalies, and late birth [6, 8, 9]. Another important risk factor is the ongoing swaddling tradition in Turkish society [10].

In the physical examination of babies diagnosed with DDH, shortening on the side with dysplasia and extra skin fold may be observed during inspection. It should be kept in mind that pili asymmetry is also common in normal newborn. The Barlow test, one of the classical examination methods, shows that the hip joint can be easily subluxated on the affected side, while the Ortolani test can show reduction of subluxated hip joint. Asymmetry in joint movements and limitation of abduction are also common examination findings [11, 12].

Imaging has an important role in diagnosis of DDH. Ultrasonography (USG), which is preferred especially because it does not contain radiation, offers a very successful diagnosis opportunity due to the structural features of the newborn. After the onset of ossification of the proximal femoral epiphysis, direct radiography becomes the first-line imaging method [13].

Radiologically, DDH definition also includes a stable hip with dysplastic acetabulum that does not show any clinical symptoms. Because of this only ultrasonographically noticed and spontaneously regressing situations, some studies divided DDH into two groups as sonographic DDH and real DDH. Sonographic dysplasia includes all hips with ultrasonographic abnormality, while true hip dysplasia includes cases that require follow-up and /or treatment. That is the reason, while the sonographic DDH prevalence was 55.1-66 / 1000, the actual DDD prevalence was determined as 3.1-5 / 1000 '. This situation points out the necessity of careful use of terminology [4, 14].

In recent years, studies on the importance of the early diagnosis of DDH have increased due to the fact that the morbidity of undiagnosed DDH in asymptomatic patients who also did not have any significant risk factors. The aim of this study is to examine the Hip USG results performed between 2-8 weeks of age in children born in our hospital.

Material and Method:

All babies born in our hospital between January 2017 and July 2018 were routinely evaluated by physical examination by a pediatrician on the 1st-2nd-7th, 15th, 30th and 60th days. Hip USG examinations were performed for screening purposes in the Radiodiagnostic Department between 2 and 8 weeks of age according to the Graf classification (Table 1) [15].

In our study we evaluate the cases retrospectively by scanning the files of physical examination and hip ultrasonography results. 1735 children who had no sign of DDH during physical examination were included in our study. Cases with any sign of DDH in physical examination, a family history of DDH, a history of being followed in the intensive care unit in the neonatal period, concomitant orthopedic anomaly or teratological hip dislocation were excluded from the study. Babies with Type 2A and higher disorders according to the Graf classification were called for control and evaluated by the orthopedics surgeon.

Results:

In 1735 children who had no sign of DDH during physical examination, 20 (1.15%) cases were diagnosed as DDH by ultrasonography. Among them 26 hip junctions (0.7%) have DDH sign radiologically. 15 (75%) of 20 cases were female and 5 (25%) were male. Of the 20 cases, 13 (65%) were unilateral and 7 (35%) were bilateral. 3 patients (42,8%) of bilateral DDH cases show asymmetric involvement. Of all cases diagnosed with DDH, 14 (70%) were delivered by cesarean, 6 (30%) were born with normal vaginal labour. Although 12 (60%) of the cases were cured with double diapers in the treatment. It was necessary to apply a pavlic bandage in 7 (35%) cases. None of the cases have a family history of DDH.

Discussion:

DDH is a common disorder in our country especially seen in regions where swaddling tradition is prevalent. The frequency of DDH is thought to be between 0,5-15% and it affects around 15000 newborns per year. DDH is clinical picture that may cause morbidity when cannot be diagnosed in the early stages of life. For this reason, DDH must be recognized early and managed appropriately. Delays in diagnosis lead to prolongation of treatment duration, requiring more invasive procedures, and decreasing success rates. This morbidity has effect not only on the patient's health but also on the health and economic parameters of the country. Therefore, the first 2-3 months of life is the golden period in DDH treatment [1].

In our study it was found that girls were affected more than boys consistent with the literature [6,7]. It was observed that cesarean section was more common in children with DDH in our study despite vaginal delivery was reported more frequently in literature. This contradiction may be derived from high cesarean section rate in our country.

In addition, unilateral DDH has been reported more frequently, in accordance with the literature [6, 8, 9]. The data on the incidence of DDH that we obtained in our study and the risk factors considered to be effective in the etiology examined in our study were determined similar to the literature.

There are concerns about choosing the best screening method of DDH. While physical examination methods such as abduction limitation, pili asymmetry and ortholani and barlow

maneuvers have been considered for many years, hip joint ultrasonography (USG) which is a non-invasive imaging modality and does not contain ionizing radiation, has been widely used in recent years. However, some authors claim that USG examination is not suitable for all newborns due to the difficulty of standardization of evaluation, financial reasons [16,17].

For this reason, in the past hip joint USG was recommended only for risk groups for a period, but in this case, it could not provide early diagnosis of DDH [18]. In a study that is of special importance because it was conducted in our country, USG is recommended for all newborns in the first two weeks [19]. The most common recommendation among radiodiagnostic literature, is to perform USG examinations at 2-8 weeks of age, whereas in preterm babies at slightly later weeks. In the light of the data in this study, we believe that it would be appropriate to investigate the presence of DDH by performing USG in the first 3 months of all newborns regardless of whether they are in the risk group or not.

Our study has some limitations. First of all, the fact that our study design is retrospective limits the generalization of our results. Another issue is that USG evaluation and follow-ups by different physicians were performed.

As a result, our study indicates that DDH can be diagnosed in cases that are not noticed during physical examination in a very large sample group, and in this respect, the use of USG imaging technique can be beneficial in clinical practice and in the future, health problems related to DDH in these children may decrease.

Financial Support and Conflict of Interest:

There is no person or organization that financially supports the study and the authors declare that there is no conflict of interest.

KAYNAKÇA

1. Köse N, Ömeroğlu H, Dağlar B. Gelişimsel Kalça Displazisi Ulusal Erken Tanı Ve Tedavi Programı. TOTBİD; 2013.
2. Cambell's Operative Orthopaedics 12nd Edition. Elsevier Mosby, Philedelphia, 2013: 1079.
3. Bache V, Clegg J, Herron M. Risk factors for developmental dysplasia of the hip: ultrasonographic findings in the neonatal period. J. Pediatr. Orthop. B 2002; 11: 212 – 183
4. Bialik V, Clegg J, Herron M. Risk factors for developmental dysplasia of the hip: a new approach to incidence. Pediatrics 1999; 103: 212-18.
5. Cady RB. Developmental dysplasia of the hip: definition, recognition, and prevention of late sequelae. Pediatr. Ann. 2006; 117: e557-76.
6. Chan, McCaul KA, Cundy, Haan EA, Byron-Scott R. Perinatal risk factors for developmental dysplasia of the hip. Arch. Dis. Child. Fetal Neonatal Ed. 1997; 76: F94-100.21.
7. Tachdijan MO. Pediatric Orthopedics, 2nd edn. Philadelphia, PA: Saunders, 1990.
8. Yiv BC, Saidin R, Cundy PJ et al. Developmental dysplasia of the hip in South Australia in 1991: prevalence and risk factors. J. Paediatr. Child Health 1997; 33: 151–6.
9. Stevenson DA, Mineau G, Kerber RA, Viskochil DH, Schaefer C, Roach JW. Familial predisposition to developmental dysplasia of the hip. J. Pediatr. Orthop. 2009; 29: 463–6.
10. Kutlu A, Memik R, Mutlu M, Kutlu R, Arslan A. Congenital dislocation of the hip and its relation to swaddling used in Turkey. J. Pediatr. Orthop. 1992; 12: 598-602.

11. Bialik V, Fishman J, Katzir J, Zeltzer M. Clinical assessment of hip instability in the newborn by an orthopedic surgeon and a pediatrician. *J. Pediatr. Orthop.* 1986; 6: 703–5.32.
12. Holen KJ, Tegnander A, Terjesen T, Johansen OJ, Eik-Nes SH. Ultrasonography of clinically unstable hips. A prospective study of 143 neonates at birth and early follow-up. *Acta Orthop. Scand.* 1997; 68: 527–32.
13. Gardner F, Dezateux C, Elbourne D, Gray A, King A, Quinn A. The hip trial: psychosocial consequences for mothers of using ultrasound to manage infants with developmental hip dysplasia. *Arch Dis Child Fetal Neonatal Ed.* 2005; 90(1): F17–F24
14. Harris NH, Lloyd-Roberts GC, Gallien R. Acetabular development in congenital dislocation of the hip. With special reference to the indications for acetabuloplasty and pelvic or femoral realignment osteotomy. *J. Bone and Joint Surg. Br.* 1975; 57 : 46-52.
15. Graf R, Wilson B. Sonography of the infant hip and its therapeutic implications. Chapman & Hall, Weinheim, 1995; 19-85.
16. Clarke NMP, Clegg J, Al-Chalabi AN. Ultrasound screening of the hips at risk for CDH: failure to reduce the incidence of late cases. *J. Bone Joint Surg.*, 1989; 71: 12.
17. Wauer RS, Donaldson JS, Davis CI et al. Ultrasound screening of high-risk infants. *Am. J. Dis Child.* 1992; 146: 230-234.
18. Clarke NMP. Ultrasound screening in congenital dislocation of the hip. A large trial of ultrasound might help. *BMJ*, 1992; 305: 435.
19. Demirhan M, Şar C, Aydınok HÇ, Çakmak M, Çoban A. Doğumsal kalça çıkığı tanısında ultrasonografi. *Acta Orthop Trauma Turc.*, 1994; 28: 8-14.

Diz Osteoartriti İçin Termal Görüntülerde Sezgisel Algoritmaların Kullanılması (Using Heuristic Algorithms On Thermal Images For Knee Osteoarthritis)

Afrah Abdullatar Jasim QALI, Murat SELEK

Konya Teknik Üniversitesi

ÖZET

Osteoartrit (OA) rahatsızlığı olan bireylerde osteoartritin olduğu diz bölgesindeki ısı normal bireylere göre daha yüksek olmaktadır. Bu çalışmada, osteoartritin bu özelliği kullanılarak termal kameradan elde edilen görüntülerin işlenmesi ile osteoartritin tespit edilmesinde kullanılabilecek bir yöntem geliştirilmesi hedeflenmektedir. Çalışmada, yöntem olarak Destek Vektör Makineleri ve VGG-16 mimarisi kullanılmaktadır. Yapılan çalışmada termal kamera ile farklı bireylerden alınan görüntüler Destek Vektör Makineleri ve VGG-16 mimarisi kullanılarak işlenmektedir. Kızılötesi termografi (KT), her iki dizdeki termal renk haritalarında oluşan asimetrik davranışı vurgulayarak ilgili hastalığı ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada elde edilen sonuçlar, sıcaklığın rahatsızlığın değerlendirilmesinde anahtar bir parametre olarak kabul edilebileceğini açıkça göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kızılötesi Termografi, Destek Vektör Makineleri, VGG-16, Osteoartrit.

ABSTRACT

In individuals with osteoarthritis (OA), the temperature in the knee area where osteoarthritis occurs is higher than in normal individuals. the aim of this study is to develop a method that can be used to detect osteoarthritis by processing images obtained from the thermal cameras by utilizing one of the osteoarthritis's features, Support Vector Machines, and VGG-16 architecture is used as a method. In the study, images have been taken from different individuals with a thermal camera then have been processed using Support Vector Machines and VGG-16 architecture. Infrared thermography (IRT) highlights the asymmetrical behavior that occurs in the thermal color maps of both knees, revealing the related disease. The results that have obtained in this study clearly show that temperature can be considered as a key parameter for the assessment of discomfort.

Keywords: Infrared Thermography, Support-Vector Machines, VGG-16, Osteoarthritis.

Acil Servisteki Geriatrik Hastada Adli Hemşirelik Uygulamaları (Forensic Nursing Applications In Geriatric Patient In Emergency Department)

Elif DEMİRDEN ERİŞTİ, Nuray ÇETİNTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Gülay YAZICI

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı,
Orcid no:0000-0001-8393-2097, 05056916645., 0000-0002-8799-708X, 05462651755.

0000-0001-8195-3791, 05053194054.

ÖZET

Yaşa bağlı görülen fizyolojik değişiklikler ile birlikte yaşam koşullarının da değişmesiyle geriatrik hastaların hastaneye olan başvuruları artmaktadır. Özellikle geriatrik hastalarda komorbid hastalık ile travma durum nedenli başvuruların sıklıkla acil servise yapıldığı bildirilmektedir. Travmanın 65 yaş üstü hastalarda ölüm nedeni açısından beşinci sırada yer aldığı; motorlu araç kazaları, düşmeler, penetran yaralanmalar ve fiziksel şiddetin en sık travma nedeni olduğu belirtilmektedir. Yine düşmelerin geriatrik hastalarda çok faktörlü olduğu dikkate alınarak acil serviste kesin nedeni belirlemek adına kapsamlı değerlendirme ile ihmal/istismar şüphesi nedeniyle adli vaka sürecine dahil edilmesi gerektiği önerilmektedir. Acil servisteki geriatrik hastalarda travma, düşme, istismar/ihmal ve yaralanma durumlarında adli vaka sürecinin başlatılması hem hasta haklarının korunmasına hemde sağlık-adalet sisteminin devamlılığına katkı sağlayacaktır.

Acil serviste yer alan adli vakaların hızla belirlenerek gerekli adli sürecin başlatılması ve bildirimlerin yapılması sağlık çalışanları adına bir görev değil, yasal zorunluluktur. Özellikle acil serviste görev alan hemşireler; genel itibariyle hasta ile ilk karşılaşan, iletişim kuran, muayene ve müdahale sürecinde aktif rol alan sağlık personeli konumundadır. Hemşireler bu süreçte adli vakanın tanınması ve kanıt yeterliliğinin sağlanmasında birincil kişi olarak rol almaktadır. Bu nedenle acil servis hemşirelerinin geriatrik hastalarda kapsamlı değerlendirme ile olası/kesin adli vaka düşünülen olgularda adli vaka yönetiminin sağlanması ve adli vakaya yaklaşımda neler yapması gerektiğini bilmesinin hemşirelerin adli rolü, hastaların güvenliği ile hukuki süreç adına çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Acil servis, Geriatrik hasta, Travma, Adli vaka, Hemşire.

ABSTRACT

Geriatric patients' admissions to the hospital are increasing with the changes in living conditions along with age-related physiological changes. It has been reported that especially in geriatric patients, admissions due to comorbid diseases and trauma are frequently made to the emergency department. Trauma ranks fifth in terms of cause of death in patients over 65 years old; It is stated that motor vehicle accidents, falls, penetrating injuries and physical violence are the most common causes of trauma. Also, considering that falls are multifactorial in geriatric patients, it is suggested that they should be included in the forensic case process due to the suspicion of neglect / abuse with a comprehensive evaluation in order to determine the exact cause in the emergency department. Initiation of the judicial case process in geriatric patients in the emergency department in cases of trauma, fall, abuse / neglect and injury will contribute to both the protection of patient rights and the continuity of the health-justice system.

Quickly determining forensic cases in the emergency department, initiating the necessary judicial process and making notifications is not a duty on behalf of healthcare professionals, but a legal obligation. Especially nurses working in the emergency department; In general, it is the healthcare personnel who first meets the patient, communicates and takes an active role in the examination and intervention process. Nurses play a primary role in diagnosing the forensic case and ensuring the sufficiency of evidence in this process. For this reason, it is thought that emergency service nurses knowing what to do in the approach to the forensic case and providing forensic case management in cases where possible/definite forensic cases are considered with comprehensive evaluation in geriatric patients is very important for the judicial role of nurses, the safety of the patients and the legal process.

Key words: Emergency department, Geriatric patient, Trauma, Forensic case, Nurse.

GİRİŞ

Geriatric nüfusunun artması ve yaşanan fizyolojik değişimlerin ve/veya yaşam şartlarının beraberinde getirdiği hastalıklara bakıldığında geriatric bireylerinin sayısındaki artışın hastanelere olan başvurulara da yansıdığı görülmektedir (1). Özellikle kronik hastalık/travma nedenli geriatric sendromları içeren başvurular hastanelerin acil servislerine olmaktadır (2). Yine acil servise başvuran geriatric hastaların % 48'inin yoğun bakıma ünitesine yatışının yapıldığı, %20'sinin genç hasta grubuna göre acil serviste daha uzun süre kaldığı, %50'den daha fazla hastaya laboratuvar tetkiki/görüntüleme yapıldığı ve %40'ünün yüksek olasılıkla sosyal destek gereksinimine ihtiyaç duyduğu bildirilmiştir (1).

Geriatrik hastalarda travma, yüksek morbidite ve mortalite nedeni olmakla birlikte 65 yaş üstü yaşlılarda ölüm nedenleri arasında beşinci sırada yer almaktadır (3-6). Literatürde acil servise gelen geriatrik hastalardaki adli olguları değerlendiren bir çalışmada; en sık başvuru nedeninin motorlu araç kazaları, yüksek yaralanma puanına sahip durumların multitravma ve düşmeler olduğu belirtilmiştir (7). Yine 65 yaş ve üzeri olgularda düzenlenen adli raporları retrospektif olarak inceleyen başka bir çalışmada ise trafik kazalarının (%82,3) en sık travma nedeni, ekstremitelerin en çok etkilenen vücut bölgesi olduğu bildirilmiştir (8). Altıntop ve Tatlı'nın acil servislerdeki geriatrik hasta grubunda fiziksel istismar durumlarını retrospektif değerlendirdiği çalışmada ise hastaların % 63'ünde fiziksel travmanın nedeni genel saldırı olarak belirtilmiştir (9). Düşmeler, motorlu araç kazaları, penetran yaralanmalar ve şiddet uygulamaları geriatrik hasta grubunda travma nedenleri olarak tanımlanmaktadır (3). Travmaların yaşlılardaki en sık görülen şekli olan düşmeler genellikle çok faktörlü olup, acil servis ortamında kesin nedeni belirlemek adına kapsamlı değerlendirmenin yapılması gerekmektedir (4). Ayrıca acil servise başvuran düşme vakaları ihmal/istismar şüphesi nedeniyle ayrıntılı değerlendirilmeli, hastanın güvenliği sağlanarak adli durumda gerekli bildirimler yapılmalı, sosyal destek hizmetleri ve aile üyeleri ile iş birliği sağlanarak adli süreç yönetilmelidir (4,5). Hemşireler acil servisteki geriatrik hastaların travma ve istismar durumlarındaki klinik değerlendirmesini Tablo 1'de yer alan basamakları takip etmelidirler.

Acil servisler başta olmak üzere sağlık hizmeti veren birimlerde adli boyut ile birlikte ihbar zorunluluğu olan olguların başvuruları yapılmaktadır (10). Türk Ceza Kanunu (TCK) Madde 280'e göre sağlık personeli durumu en yakın yetkili makama bildirmesi yasal zorunluluktur. Yine bu maddeye göre 'Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık personeli bir yıla kadar hapis cezası ile çarptırılır' ibaresiyle sağlık personeline cezai sorumluluk yüklenmiştir (11). Acil sağlık hizmetlerinde çalışan tüm personellerin adli vaka ile karşılaşma ihtimalleri vardır. Ancak acil servis hemşireleri genel itibarıyla adli vaka ile daha çok karşılaşan, ilk iletişimde bulunan, muayene, müdahale ve müşahade süreçlerinde aktif görev alan kişilerdir (10,12). Bu sebeple adli vakaların değerlendirilmesi ve sürecin sağlıklı yönetilmesinde önemli rol ve sorumlulukları vardır.

Gelişmiş ülkelerdeki sağlık hizmetlerinde adli vaka yönetiminde adli hemşirelerin yer aldığı görülmektedir (12-14). Adli hemşirelik, yasal prosedürler doğrultusunda hemşirelik hizmetlerinin adli bir yaklaşım içerecek şekilde uygulanması olarak tanımlanmaktadır (12,13,16). Ülkemizde 1995 yılından itibaren adli hemşirelik ve adli tıp konuları hemşirelik eğitim müfredatlarında yer almaya başlamasına rağmen, "Adli Hemşirelik" medikal alanda hala yeterli düzeyde tanınmamakta ve acil servis gibi adli olgularla karşılaşma ihtimali yüksek

olan birimlerde adli hemşirelerin olmadığı bilinmektedir (12,13). İngiltere, Almanya, Kanada, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde adli vakaların tanılanması ve muayenesinde adli hemşireler görev alırken ülkemizde adli hemşirelik için ayrı bir görev tanımı bulunmadığından bu görevi acil servis hemşirelerinin üstlendiği görülmektedir (12-14,16).

Acil servis hemşirelerinin adli vaka yönetiminde anamnez alma, fiziki muayene, kanıtların toplanması, eldeki kanıtların saklanması, kanıt koruma zincirinin sağlanması, eldeki kanıtların kaydı ve oluşabilecek krize müdahalede bulunma gibi görevleri vardır (12,15,17). Bununla birlikte acil servis hemşirelerinin adli soruşturmayı yönetme değil; kanıtların toplanmasında dikkatli olma, kanıtların kaybolmasını engelleme ve kanıtları koruyarak ilgili merciye ulaşmasını sağlamak olduğu unutulmamalıdır (10,18). Adli olaylarda mağdur/failin yasal haklarının korunması önemlidir ve mağdur/failin tedavisi sırasında uygun bir değerlendirme yapılmaması dava sonucunu etkileyebileceğinden, hemşirelerin adli vakaları adli standartlara uygun bir şekilde değerlendirmesi için bilgi düzeyinin yeterli olması gerekmektedir (10,12,15). Literatürde sağlık personellerinin acil servislerdeki adli vakalara ilişkin bilgi düzeyinin inceleyen çalışmalarda özellikle hemşirelerin adli hemşirelik alanında bir eğitim/öğretim almadıkları, adli vakaları değerlendirmedeki bilgi düzeylerinin ise yetersiz olduğu bildirilmiştir (17-19). Bu sonuçlar ile hemşirelerdeki yetersiz bilgi düzeyinin adli hemşirelik kavramından haberdar olmadığı, adli vaka yönetimi ile ilgili bir eğitim almadığı, acil servis hemşireleri arasındaki usta-çırak ilişkisinden kaynaklandığı düşünülmektedir (18).

Acil servislerdeki tüm adli olay yönetiminde olduğu gibi geriatrik hastalardaki adli vaka yönetiminde de acil servis hemşireleri görev almaktadır (20). Acil servis hemşireleri acile başvuran geriatrik hastadaki adli rapor sürecinin işleminde aktif savunucu sağlık personelidir (19). Adli geriatri hemşireleri; aile içi şiddet gibi sistimal ve ihmale neden olabilecek durumlarda yaşlı bireylerin insani haklarını korunmasında görev alırlar (13). Acil servis başvurularında kişinin bir başka kişi veya kendisinden kaynaklanan davranışı sonucunda oluşabilecek fizyolojik veya psikolojik hasar meydana getiren her türlü olaya adli açıdan hastanın değerlendirilmesi gerekir (19). Acil servisteki geriatrik hastada adli vaka durumu ister düşme ister travma olsun istismar açısından değerlendirilmelidir (4). Hastanın kapsamlı geriatrik değerlendirilmesi, kanıtların sistematik şekilde toplanarak koruma, saklama ve rapor edilmesi hem hastanın hem de toplum sağlığının korunması adına yasal bir zorunluluktur (12). Yaşlı istismarı, yaşlı bireyin iyilik ve sağlık halini tehdit eden veya zarar veren davranış olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel ve psikolojik olarak yaşlıya zarar veren ciddi bir toplumsal sorundur (13,21). Yaşlı istismar ve ihmalinin tanınmaması ve problemin farkında olunmaması önemli bir sorundur. Yaşa bağlı fiziksel değişiklikler, kronik hastalıklar, sağlık çalışanlarının yaşlı istismarını tanılamak için hangi soruları soracağını bilmemesi, bilgi

eksikliği bulguların kaydedilmesi ve bildirim eksiklikleri bu olguların tespit edilmesini zorlaştırmaktadır (12,21). Yaşlı istismar ve ihmali hastaya fiziksel şiddet uygulamak olabileceği gibi kişisel bakımının sağlanmaması veya kasıtlı olarak ruhsal yönden zarar verilmesi durumlarını içerebileceğinden kapsamlı bir şekilde incelenmeli ve sorgulanmalıdır (21).

Geriatrik hastanın istismarı yaşlı yetişkinlerin %5-10'unu etkilemekte ve kişi aynı anda birden fazla istismar ile karşı karşıya kalabilmektedir (20,22,23). Geriatrik yaş grubunda istismar ve ihmale bağlı kronik hastalıkların alevlenmesi, sık acil servise başvuru, travma, uzun süre hastanede yatış ve mortalite gibi problemler her toplumda yaygın olarak görülmesine rağmen sağlık çalışanları tarafından çoğunlukla adli vaka olarak değerlendirilmemekte ve bildirim yapılmamaktadır (4,18,20,22-25). Acil servise başvuran ve istismara uğrayan 24 hastadan ancak biri tanımlanmakta ve gerekli bildirimler yapılmaktadır (20). Yaşlanma ile ortaya çıkan bilişsel değişiklikler, osteopati, ciltte incelme gibi nedenlere bağlı düşme ve yaralanmalar, komorbid hastalıklar, çoklu ilaç kullanımı, spesifik olmayan bulgular istismar durumunu değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır (20,24,26). Bilişsel bozukluklar, huzurevi sakinleri, kadınlar, günlük yaşam aktivitelerinde bağımlılık, kronik hastalıklar, sosyal izolasyon, düşük sosyoekonomik durumu olanlar istismar ve ihmal için savunmasız risk gruplarıdır (20,25). Acil Serviste çalışan hemşireler adli vakaların tanımlanması, kanıtların toplanması ve bildirimlerin yapılmasında önemli role sahiptir. Hemşireler hastaların tedavi ve bakımlarını sürdürürken aynı zamanda acile başvuran şüpheli yaşlı hastaları adli vaka ve istismar açısından dikkatli bir şekilde değerlendirmeli ve adli değerlendirme sürecini izlemelidir (14). Şüpheli veya doğrulanmış geriatrik hastanın istismarı/ihmali için acil servis müdahaleleri; akut tıbbi bakım, travma yönetimi, psikolojik sorunların tedavisi, hasta güvenliğini sağlama ve yetkililere rapor edilmesi süreçlerini kapsar (20).

Acil serviste çalışan hemşireler sistematik bir değerlendirme ile hastaları tanılamalı, hastanın problemlerini çözmek için planlama yapmalı ve adli değerlendirme yapmalıdır (13,14). Adli değerlendirme öykü, fizik muayene, kanıtın tanınması, kanıtların toplanması, kanıtın saklanması, kanıt koruma zincirinin sağlanması, kanıtların kayıt edilmesi ve krize müdahale basamaklarını kapsar (27). Hemşireler geriatrik hastalarda travma, istismar durumlarındaki adli vaka değerlendirme sürecinde aşağıdaki tabloda yer alan basamakları takip etmelidirler:

Tablo 1. Acil servise gelen geriatrik hastada travma, istismar durumlarındaki adli hemşirelik uygulamaları.

Acil Servise Gelen Geriatrik Hastada Travma Durumunda Hemşirelik Yaklaşımı	Birincil Tanılama	- Hastanın akut yardım ihtiyacı değerlendirilir. - Hava yolu açıklığı, ventilasyon, dolaşım kontrolü yapılır. - Damaryolu açıklığı sağlanır. - Kanama takibi ve yönetimi yapılır. - Nörofonksiyonel durum değerlendirmesi yapılır. - Acil resüsitasyon ve entübasyon ihtiyacı değerlendirilir.
	İkincil Tanılama	- Hastanın genel durum değerlendirmesine göre yapılır. - Kapsamlı geriatrik değerlendirme yapılır. - Hasta baştan ayağa değerlendirilir. - Tahlil,tetkik ve görüntüleme işlemleri sağlanır. - Yapılan tüm işlemler hakkında bilgilendirme yapılır. - Konsültasyon süreci başlatılır.
	Anamnez	- Hastadan ayrıntılı öykü alınmalıdır. - Ek hastalık, kullandığı ilaç, protez, aile varlığı sorgulanır. - Bilişsel durum bozukluğunu düşündüren bulgular dikkatle değerlendirilir. - Hastanın bağımsızlık düzeyi, düşme riski, ajitasyon, polifarmasi, dehidratasyon, malnutrisyon, basınç yarası, inkontinans durumunun varlığı değerlendirilir.
	Birincil Tanılama	- Hastada istismarın hangi çeşidi olduğu tanılanarak, duruma yönelik müdahaleler planlanır. - Hava yolu açıklığı, ventilasyon, dolaşım kontrolü yapılır. - Damaryolu açıklığı sağlanır. - Nörofonksiyonel durum değerlendirmesi yapılır.
Acil Servise Gelen Geriatrik Hastada Travma Durumunda Hemşirelik Yaklaşımı	İkincil Tanılama	- Hastanın genel durum değerlendirmesine göre yapılır. - Kapsamlı geriatrik değerlendirme yapılır. - İstismar bulgularının kaydı yapılarak adli vaka süreci başlatılır. - Hastanın güvenliği sağlanır. - Hasta baştan ayağa değerlendirilir. - Tahlil,tetkik ve görüntüleme işlemleri sağlanır. - Yapılan tüm işlemler hakkında bilgilendirme yapılır. - Konsültasyon süreci başlatılır.
	Anamnez	- Hastadan ayrıntılı öykü alınır. - Ek hastalık, kullandığı ilaç, protez, aile varlığı sorgulanır. - Hastanın bireysel hakları korunur. - Etkin iletişim becerileri kullanılarak olayın oluşu hakkında bilgi alınır. - Hasta yakını/bakım sağlayıcı ile iletişim kurulur. - Tüm veriler aynen kaydedilir. - Yapılan işlemlerin gerekliliğine yönelik hastadan/yasal temsilcisinden onam alınır ve işlemler hakkında bilgi verilir.
	Fiziki Muayene	- Hastanın mahremiyetine dikkat edilerek işlem sürdürülür. - Hastanın kanıtların elde edilmesi öncesinde yıkanması önlenir. - Hastanın muayene süresince güvenliği sağlanır. - Hastanın vücudundaki tüm giysiler çıkartılır. - Travma yada istismara bağlı oluşan her türlü yaralanmalar

Hastada
İstirrar
Durumunda
Hemşirelik
Yaklaşımı

ayrıntılı değerlendirilir.

- Oluşan maruziyet bulguları ayrıntıları ile kayıt edilir.
- Tüm muayene boyunca her bir vücut alanındaki kontaminasyonu önlemek adına ayrı eldiven kullanılır.

Kanıtın
Tanılanması

- Oluşan maruziyete bağlı hastadaki duygusal duruma göre süreç yönetilir.
- Maruziyet öncesi ve sonrası tanık ifadeleri değerlendirilir.
- Hastadaki fiziksel ve ruhsal durum değerlendirmesi yapılır.
- Hastadan muayene sürecinde elde edilen materyallerin kanıt olabilme ihtimali ayrıntılı değerlendirilir.
- Hastadaki her türlü maddi ve manevi unsurun kanıt olabilme ihtimali ayrıntılı değerlendirilir.
- Somut ve soyut tüm kanıtlar elde edilmesine özen gösterilir.
- Hasta tüm süreç boyunca yalnız bırakılmaz.
- Her kanıt eldesinde eldiven değiştirilir.
- Her temasta kanıtın niteliğine zarar vermeden işleme devam edilir.

Acil
Servise

Gelen
Geriatrik
Hastada

Adli Vaka
Durumunda
Hemşirelik
Yaklaşımı

Kanıtın
Toplanması

- Hastanın bulunduğu sedye örtüsü kanıt bulundurma ihtimali nedeniyle korumaya alınır.
- Hastanın giysilerini çıkarırken yavaş şekilde, beyaz bir örtü üzerinde kanıtların dökülüp, kaybolmasına izin vermeden işlem yapılır.
- Giysilerin kesilmesi durumunda kanıtların kaybolmasına izin vermeden dikiş yerleri üzerinden işlem yapılır, kayıt edilir.
- Hastanın eşyaları hasta yakını/ başkasına verilmez.
- Hastanın giysileri katlanarak korumaya alınır.
- Düşme, patlama nedenli yaralanmada yara yerindeki toz materyal örnekleri yapışkan bant ile alınır.
- Islak materyallerin kendince kurummasına dikkat edilir.
- Kanıtların elde edilmesinde pens, cımbız kullanılır.
- Yara yerlerinde kullanılan tamponlar kanıt niteliği taşıdığından atılmaz.
- Yara tamponları kanamanın başladığı/durduğu bölgeye göre ayrımı yapılarak korumaya alınır.
- Hastadan elde edilen swapların alınma, saklanma ve gönderilme

koşullarına dikkat edilir.

- İstismar nedenli swapların gönderilme saatlerine dikkat edilir.
- Elektrik çarpmaları bağlı travma durumlarında elektrik giriş ve çıkı noktaları belirlenir.
- Düşme nedenli yaralanmalardaki materyaller kağıt torbalara konulur.
- Hasta vücudundaki tüm yaralar fotoğflanır.
- Hasta üzerinde bulunan delici/kesici materyal fotoğflanır ve kaydı yapılır.

Kanıtın

Toplanması

Kanıtın
Saklanması

- Hastadan alınan hiçbir materyal başkasına verilmez.
- Hasta ile ilgili bilgiler hiç kimse ile paylaşılmaz.
- Elde edilen kanıtların çürüme/bozulmasına izin verilmez.
- Kanıtların kontaminasyonuna izin verilmez.
- Her kanıt ayrı ayrı toplanıp, mühürlenerek, camlı dolaplarda kilitli şekilde saklanır.

Kanıtın
Kaydedilmesi

Acil
Servise

Gelen
Geriatric
Hastada

Kanıt Koruma
Zincirinin
Sağlanması

- Hastadan elde edilen sözlü ifadeler değiştirilmeden kayıt edilir.
- Elde edilen her bir kanıtın cinsi, alındığı saat, tarih kayıt edilir.
- Her kanıt ayrı ayrı, sayısal olarak kayıt edilir.
- Kayıt sürecinde kısaltma kullanılmaz.
- Kanıtı kim tarafından elde edildiğine dair personel ismi, soy ismi, unvan ve imzası kanıtlara kayıt edilir.
- Elde edilen tüm kanıtlarda vaka ismi, soy ismi, protokol numarası, materyal cinsi ve hastane adı kayıt edilir.
- Kanıtların kim tarafından teslim alındığı tutanak ile kayıt edilir.
- Elde edilen tüm kanıtlar ve kayıtlar en kısa sürede alınır.
- Kanıtların bozulma ve kontaminasyonu önlenir.
- Kanıtların güvenliği sağlanır.
- Kolluk kuvvetlerine teslim edilecek kanıtlar korunarak güvenlik eşliğinde teslim edilir.

Adli Vaka
Durumunda
Hemşirelik

- Hastaya müdahalede sakın olunması gerekir.
- Sağlık ekibi arasında iş birliği ve iletişim sağlanır.
- Hasta yakınlarının oluşturabileceği zararlara yönelik güvenlik

Yaklaşımı	Krizе Müdahale Edilmesi	önlemleri alınır. • Hastanın kendine zarar verme ihtimali varsa gerekli güvenlik önlemleri alınır. • Hastadan elde edilecek tüm kanıtlar adli sürece hakim sağlık personeli tarafından yapılır.

SONUÇ

Yaşlılığa bağlı ortaya çıkan fizyolojik ve nörolojik değişiklikler nedeni ile istismarın tanınmasında ortaya çıkan zorluklar, konu ile ilgili standart bulunmaması, hemşirelerin konu ile ilgili bilgi eksiklikleri, ekip iletişiminin yetersiz olması adli vakaların tanınmasını zorlaştırmaktadır (16). Yaşlı bireylerin korunması, sahip olduğu yasal hakların sürdürülmesinde hemşirelerin yasal sorumlulukları vardır. Bu nedenle istismar ve ihmali yaşayan bireyin, tanık olan kişinin, doktor, hemşire ya da sosyal hizmet uzmanının bu durumu bildirmeleri yasal zorunluluk ve sorumluluklarıdır (28). Acil servislerde hemşireler yaşlılarda adli durumun ve potansiyel mağdurların belirlenmesi, adli olayların araştırılması, olayla ilgili belgelerin toplanması, uygun bakımın sağlanması, raporların yazılması ve adli değerlendirme süreçlerini izlemeli ve hasta koruyucusu olarak hastanın güvenliğini sağlamalıdır (14).

Literatürde ‘acil servis’, ‘geriatrik hasta’, ‘adli hemşirelik’, ‘ihmal/istismar’ anahtar kelimelerini ikili kombinasyonu ile ele alan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanılmış ve acil servis hemşirelerinin adli sürece yönelik bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Literatürdeki bu eksikliğin hem adli hemşireliğin yasal görev ve yükümlülüğünün olmaması, bu konudaki eğitim eksikliklerinin var olması, görev ve rol karmaşıklığı, adli vakanın tanımlanmasında yaşanan güçlükler ve acil servisin şartlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle bu derlemenin acil servisteki adli hemşirelik uygulamalarında özellikli grup olan geriatrik hastaya yönelik hemşirelik uygulamalarını ele almasında literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Acil Tıp Uzmanları Derneği (ATUDER), Giderek Büyüyen Bir Sorun Geriatrik Aciller. http://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/lnkrk4IzSx6l.pdf. E.T: 2/1/2021.
2. Avcı S, Erdoğan HE. Acil Servise Başvuran Geriatrik Hastaların Cinsiyete Göre Değerlendirilmesi. *Kafkas J Med Sci*, 2017; 7(3):209–213. doi: 10.5505/kjms.2017.46667.
3. Brooks SE, Peetz AB. Evidence-Based Care of Geriatric Trauma Patients. *Surg Clin North Am*. 2017 Oct;97(5):1157-1174. doi: 10.1016/j.suc.2017.06.006
4. Riske-Nielsen C, Medzon R. Geriatric Trauma. *Emerg Med Clin North Am*. 2016 Aug;34(3):483-500. doi: 10.1016/j.emc.2016.04.004.
5. Cortez R. Geriatric Trauma Protocol. *J Trauma Nurs*, 2018;25(4):218-227. doi: 10.1097/JTN.0000000000000376.
6. Khoujah D, Martinelli AN, Winters ME. Resuscitating the Critically Ill Geriatric Emergency Department Patient. *Emerg Med Clin North Am*, 2019;37(3):569-581. doi: 10.1016/j.emc.2019.04.002.
7. Dağar S, Akıncı Emektar E, Çorbacıoğlu ŞK, Uzunosmanoğlu H, Öztekin Ö, Çevik Y. Medico-Legal Evaluation of Geriatric Patients and Mortality Predictors in the Elderly with Forensic Trauma. *Ankara Med J*, 2019;(4):761-768. doi: 10.17098/amj. 651997.
8. Güler H, Kaya A, Şenol E, Belpınar MS, Aktaş EÖ. 65 yaş ve üzeri olgular için düzenlenen adli raporların retrospektif incelenmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 2020; 59(3): 196-201. doi: 10.19161/etd.790460.
9. Altıntop İ, Tatlı M. Physical abuse of the elderly: a 4-year retrospective evaluation in the emergency department. *The Official Journal of the Japanese Psychogeriatric Society*, 2019; 19(1): 10-15. <https://doi.org/10.1111/psyg.12355>.

10. Karataş Aslan Z, Erkan I. Adli Vaka Yönetiminde Acil Servis Çalışanlarının Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Adli bilimler Dergisi, 2016; 15(2): 7-12.
11. T.C. Resmi Gazete, Türk Ceza Kanunu Madde 280, 2004. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>. E.T: 2/1/2021.
12. Hamzaoğlu N. Acil Servislerde Adli Hemşirelik. İçinde: Adli Hemşirelik. Akademisyen Kitabevi. 2019, Ankara. Sf: 49-66.
13. Çevik SA, Başer M. Adli Hemşirelik ve Çalışma Alanları. Sağlık Bilimleri Dergisi. 2012; 21(2):143-152.
14. Çilingir D, Hintistan S. Adli Hemşireliğin Kapsamı ve Yasal Boyutu. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 2012;9(1): 10-15.
15. Şentürk S, Büyükaslan B. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Adli Hemşirelik Konusundaki Bilgi ve Görüşlerinin Belirlenmesi. Bozok Tıp dergisi. 2013; 3(3):19-26.
16. Özden D, Yıldırım N. Adli Vakaya Hemşirelerin Yaklaşımı. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 2009:73-81.
17. Gündüz A, Koçaşlı S. Bir Eğitim Araştırma Hastanesi Acil Servisine Başvuran Hastaların Analizi: Adli Vakalar. F.N. Hem. Derg, 2017; 25(2): 119-125.
18. Küçüköğlü S, Bükecik T, Aytekin A, Çelebi A. Acil Birimlerde Çalışan Hemşirelerin Adli Vakayla İlgili Yaklaşımları ve Kanıta Dayalı Uygulamaları. Türkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Medical, 2017; 14(1): 1-8. doi:10.5336/forensic.2017-56938.
19. Topçu ET, Erek Kazan E, Büken E. Healthcare Personnel's Knowledge and Management of Frequently Encountered Forensic Cases in Emergency Departments in Turkey. J Forensic Nurs, 2020; 16(1): 29-35. doi: 10.1097/JFN.0000000000000275.
20. Rosen T. Identifying and Initiating Intervention for Elder Abuse and Neglect in the Emergency Department. Clin Geriatr Med, 2018; 34(3): 435-451. doi: 10.1016/j.cger.2018.04.007.
21. Gülen M, Aktürk A, Acehan S, Seğmen MS, Açıkalm A, Bilen A. Yaşlı İstismarı ve İhmali. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 2013; 22(3): 393-407.
22. Mercier E, Nadeau A, Brousseau A, Emond M, Lowthian J, Berthelot S, et al. Elder Abuse in the Out-of-Hospital and Emergency Department Settings: A Scoping Review. Ann Emerg Med, 2020; 75(2):181-191. doi: 10.1016/j.annemergmed.2019.12.011.
23. Rosen T, Platts-Mills TF, Fulmer T. Screening for Elder Mistreatment in Emergency Departments: Current Progress and Recommendations for Next Steps. J Elder Abuse Negl, 2020; 32(3): 295-315. doi: 10.1080/08946566.2020.1768997.
24. Beach SR, Carpender CR, Rosen T, Sharps P, Gelles R. Screening and Detection of Elder Abuse: Research Opportunities and Lessons Learned From Emergency Geriatric Care, Intimate Partner Violence and Child Abuse. J Elder Abuse Negl, 2016; 28(4-5): 185-216. doi: 10.1080/08946566.2016.1229241.
25. Bond MC, Butler KH. Elder Abuse and Neglect Definitions, Epidemiology and Approaches to Emergency Department Screening. Clin Geriatr Med, 2013; 29(1): 257-73. doi: 10.1016/j.cger.2012.09.004.
26. Altendorf A, Draper B, Wijeratne C, Schreiber J, Kanareck D. Neglect of Older People: Touching on Forensic and Pathophysiological Aspects. Gerontologist, 2020; 60(6):e449-e465. doi: 10.1093/geront/gnz084.
27. Eşiyok B, Hancı H, Özdemir Ç, Yelken N, Zeyfeoğlu Y. Adli Hemşirelik. STED, 2004; 13(5): 169-171.
28. Yeşil P, Taşçı S, Öztunç G. Yaşlı İstismarı ve İhmali. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2016; 6(2): 128-134.

***Delphinium Petrodavisianum* Ilarslan & Kit Tan Türünün Anatomik Yönden İncelenmesi
(An Anatomical Investigation On *Delphinium Petrodavisianum* Ilarslan & Kit Tan)**

Fadıyya Nooruldeen Saeed HAZOO, Hakkı DEMİRELMA

*Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilimdalı, Yüksek Lisans Öğrencisi,
Selçuk Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü*

ÖZET

Bu çalışmada Ranunculaceae familyasına ait *Delphinium* L. cinsinde yer alan *Delphinium petrodavisianum* Ilarslan & Kit Tan taksonun anatomik yönden özelliklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. *Delphinium petrodavisianum* taksonu doğal olarak yayılış gösterdiği lokaliteden toplanmış, doğal habitatında fotoğraflanmıştır. Doğal alandan toplanan bitki örnekleri uygun şekilde preslenip, kurutulduktan sonra Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü KNYA Herbaryumunda muhafaza edilmektedir. Anatomik çalışmalarda kullanacağımız bitki örnekleri arazi şartlarında %70'lik etil alkol içerisinde konularak saklanmıştır. Anatomik çalışmalarda *Delphinium petrodavisianum* türünün kök, gövde, çiçek ve meyve anatomileri parafin yöntemiyle kesitler alındı ve safranin fast green ile boyanarak daimi preparatlar haline getirildi. Kameralı mikroskop yöntemiyle hazırlanan daimi preparatların fotoğrafları çekilerek dokuların anatomik incelemeleri yapıldı. Elde edilen mikroskop görüntülerinden çeşitli dokuların boyutları ölçülerek tablo şeklinde verildi. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular ile türün anatomik özellikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmada yer alan *Delphinium petrodavisianum* türü ilk kez anatomik açıdan ayrıntılı bir şekilde çalışılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen anatomik özellikler türlerin ayırımında kullanılacaktır. Ayrıca *Delphinium* cinsine ait türlerin alkaloiid içermesi bu türlerin fitokimyasal çalışmalarda kullanılabilceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ranunculaceae, *Delphinium*, Anatomi, Türkiye.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to reveal the anatomical characteristics of *Delphinium petrodavisianum* Ilarslan & Kit Tan taxon belonging to Ranunculaceae family. *Delphinium petrodavisianum* taxon was collected from the locality where it spread naturally and photographed in its natural habitat. Plant samples collected from the natural area are properly pressed and dried, and then stored in Selcuk University, Faculty of Science, Department of Biology, KNYA Herbarium. Plant samples that we will use in anatomical studies have been kept in 70% ethyl alcohol under field conditions. In anatomical studies, root, stem, flower and

fruit anatomy of *Delphinium petrodavisanum* species were sectioned by paraffin method and made into permanent preparations by staining with saffron fast green. In anatomical examinations of the tissues were performed by taking photographs of the permanent preparations prepared with the camera microscope method. The sizes of various tissues were measured from the microscope images obtained and given in a tabular form. The anatomical features of the species were determined with the findings obtained as a result of the study. The *Delphinium petrodavisanum* species included in this study was studied in detail anatomically for the first time. The anatomical features obtained as a result of the study will be used in the distinction of species. In addition, the fact that species belonging to the *Delphinium* genus contain alkaloids indicates that these species can be used in phytochemical studies.

Keywords: Ranunculaceae, *Delphinium*, Anatomy, Turkey.

Hemodiyaliz Ve Periton Diyalizi Olan Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarının Travma Sonrası Gelişimlerinin Karşılaştırılması
(Comparison Of Posttraumatic Growth Of Patients With Hemodialysis And Peritoneal Dialysis In Chronic Kidney Failure)

Öğr. Gör. Özlem KAVURUCU, Dr. Öğr. Üyesi Makbule BATMAZ,

Hemşire Meltem KOYUNCULAR, Hemşire Esra ÇELEBİ

Haliç Üniversitesi MYO, Çocuk Gelişimi Programı,

Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,

Şişli Hamidiye Etfal Hastanesi,

Haraççı Aile Sağlığı Merkezi

ÖZET

ÖZET

Kronik böbrek yetmezliği, ilerleyici bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. Fonksiyon kaybının oranına göre klinik bulgularda da artmalar gözlenmektedir. Son dönem böbrek yetmezliğinde glomerullerin filtrasyon hızı iyice azalacağından diyaliz, transplantasyon gibi renal replasman tedavilerine gereksinim duyulmaktadır. Son dönem böbrek yetmezliği olan hastalarda uygulanan replasman tedavi yöntemlerinden hemodiyalizde periton diyalizde hastayı makine veya tedavi ekibi ve aileye bağımlı hale getirmektedir; bununla birlikte hastalığı kabul sürecinde zorlanma, ölüm korkusu, sosyal yaşamdaki değişiklikler hastadaki stres ve kaygı düzeyini arttırarak travmatik bir duruma sebebiyet verebilmektedir. Travmatik bir deneyim yaşayan bir kişide, travma sonrası stres tepkileri ve travmatik olaya bağlı bozuklukların yanı sıra travma sonrası bazı gelişmeler de gözlenebilmektedir. Travmatik bir olay ve onunla mücadele çabaları sonrasında bireyde ortaya çıkan olumlu bilişsel, duygusal, davranışsal dönüşümler travma sonrası gelişim ve büyüme olarak isimlendirilmektedir. Bu bağlamda bu araştırma, hemodiyaliz ve periton diyalizi olan kronik böbrek yetmezliği hastalarının, hastalık karşısındaki travma sonrası gelişimlerini belirlemek ve iki diyaliz seçeneği karşısındaki gelişim durumlarını karşılaştırmak amacıyla yapıldı. Gerekli izinler ve araştırmaya katılanlardan yazılı ve sözlü onamları alındı. Kasım 2014-Mayıs 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilen, karşılaştırmalı tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın evrenini İstanbul ili, Fatih ilçesine bağlı iki devlet hastanesinde tedavi gören, hemodiyaliz ve periton diyaliz seçeneklerini kullanan 139 kronik böbrek yetmezliği hastası oluştururken; örneklem seçimine gidilmeyerek tüm hastalara ulaşmak hedeflendi. Araştırmaya katılmaya istekli 131 hasta (70 hemodiyaliz, 61 periton diyaliz) ile veriler toplandı. 8 hasta araştırmaya katılmak istemediği için örneklem kapsamına alınmadı. Araştırmaya alımda; araştırmaya katılmaya istekli olmak,

en az 6 ay süre ile hemodiyaliz veya periton diyaliz alıyor olmak, tanı almış herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığın olamaması ve iletişim kurabilmekte sorun yaşamamak şartları arandı. Araştırmaya katılan hastalara bilgi formu ve travma sonrası gelişim ölçeği uygulandı. Sonuç olarak; periton diyaliz uygulanan kronik böbrek yetmezliği hastalarının hemodiyaliz uygulanan hastalara göre travma sonrası gelişimleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulundu ($p<0.001$). Kadın hastaların erkek hastalara göre travma sonrası gelişimleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulundu ($p<0.05$).

Anahtar Sözcükler: Hemodiyaliz, periton diyaliz, böbrek yetmezliği, travma sonrası gelişim.

ABSTRACT

Chronic kidney failure is defined as a progressive disease. Increases are also observed in clinical findings according to the rate of loss of function. Renal replacement therapies such as dialysis and transplantation are needed because the glomeruli's filtration rate will decrease in end-stage renal failure. Peritoneal dialysis, one of the replacement therapy methods used in patients with end-stage renal failure, makes the patient dependent on the machine or the treatment team and the family.; However, the difficulty in accepting the disease, fear of death, changes in social life can increase the level of stress and anxiety in the patient and cause a traumatic situation. In addition to posttraumatic stress reactions and traumatic event-related disorders, some posttraumatic developments can be observed in a person who has experienced a traumatic event. The positive cognitive, emotional, and behavioral transformations that occur in the individual after a traumatic event and efforts to combat it are called posttraumatic growth. In this context, this study was carried out to determine the posttraumatic growth of patients with chronic renal failure who had hemodialysis and peritoneal dialysis and compare their developmental status against the two dialysis options. Necessary permissions and written and verbal consents of the participants were obtained. The population of this descriptive comparative study, conducted between November 2014 and May 2015, consisted of 139 chronic renal failure patients who were treated in two state hospitals in Fatih district of Istanbul province, using hemodialysis and peritoneal dialysis options, and it was aimed to reach all patients by not choosing a sample. Data were collected from 131 patients (70 hemodialyses, 61 peritoneal dialyses) who were willing to participate in the study. Eight patients were not included in the sample because they did not want to participate in the study. In research participants, the conditions were sought to participate in the study, be on hemodialysis or peritoneal dialysis for at least six months, have no diagnosed psychiatric disorder, and have no communication problem. Information form and posttraumatic growth inventory were applied to the patients participating in the study. As a result, posttraumatic

growth of patients with chronic renal failure who underwent peritoneal dialysis compared to patients who underwent hemodialysis was statistically significantly higher ($p < 0.001$). Post-traumatic development of female patients was statistically significantly higher than male patients. ($p < 0.05$).

Key Words: Hemodialysis, peritoneal dialysis, kidney failure, posttraumatic growth.

**Pandemi Döneminde Sağlık Çalışanlarında Sezgisel Yeme Davranışı ile İş Yükü
Arasındaki İlişki: Bir Özel Hastane Örneği**
(The Relationship Between Intuitive Eating Behavior and Work Load In Healthcare
Employees During Pandemia: An Example Of A Private Hospital)

Sevgi Yavuz, Dr. Öğr. Üyesi Aylin Seylam Küşümler

İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik Anabilim Dalı,

Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCHID: 0000-0001-6613-0906

İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü,

ORCHID: 0000-0003-4705-8042

ÖZET

Pandemi döneminde bireylerin fiziksel aktivitelerinin azalması neticesinde harcanan kalori miktarı da düşmüştür. Psikolojik etkileri ise sıklıkla tartışılan önemli bir diğer husus olmuştur. Tüm bunlar sezgisel yeme davranışının önemini artırmıştır. Öte yandan sağlık çalışanları üzerindeki baskı ve iş yükü strese yol açmaktadır. Bu noktada bireylerin yeme davranışları araştırılması gereken bir konu haline gelmiştir. Çalışmanın amacı, pandemi döneminde sağlık çalışanlarındaki iş yükü düzeylerini saptamak ve bu dönemde sezgisel yeme davranışlarını ölçmek ve iş yükü ile sezgisel yeme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırma kesitsel ve tanımlayıcı bir çalışma olup, veriler anket yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmada sosyodemografik soru formu haricinde Sezgisel Yeme Davranışı ölçeği ve İşveç İş Yükü Kontrol-Destek Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma bir özel hastanede yaşları 21 ile 64 arasında değişen 85 sağlık çalışanı üzerinde gerçekleştirilmiş olup, veriler Aralık 2020-Ocak 2021 tarihlerinde toplanmıştır. Katılımcıların %18,8'i fazla kilolu %2,4'ü obezdir. %69,4'ü normal kilolu ve %9,4'ü zayıftır. Katılımcıların %41,2'si hekimdir. sezgisel yeme ve iş yükü arasında %30,4'lük negatif korelasyon saptanmıştır. Koşulsuz yemek yeme izni ile iş yükü arasında %36,4'lük pozitif yönlü korelasyon ve duygulardan çok fiziksel nedenlerle yeme boyutunda ise negatif yönlü %21,7'lik korelasyon saptanmıştır. Katılımcıların Duygusal nedenlerden çok fiziksel nedenlerle yemek yeme puanı ile Sezgisel yeme puanı arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki saptanmıştır ($r:0,756$; $p=0,000<0,05$) Ayrıca sezgisel yeme ile BKİ arasında %24,1'lik negatif korelasyonun olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgular iş yükü arttıkça sezgisel yemenin azaldığını göstermektedir. Ayrıca sezgisel yeme arttıkça BKİ de azalmaktadır. Katı diyetlere başvurmak kişileri, kilo kontrolü ile ilgili uzun dönemli hedeflerin gerçekleşmesinden uzaklaştırmakta ve beslenme açısından sağlıklı yaşamının sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır. Sezgisel yemenin yaygınlaşması ve

insanların bilinçlenmesi gerek sağlıklı yaşamak ve doğru ağırlık kontrolü, gerekse psikolojik açıdan iş yükü yüksek sağlık çalışanlarına ve diğer tüm bireylere olumlu destek sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sezgisel yeme, iş yükü, COVID-19 pandemisi

ABSTRACT

During the pandemic period, as a result of the decrease in the physical activities of the individuals, the amount of calories expended also decreased. Its psychological effects have been another important issue that is frequently discussed. All of these have increased the importance of intuitive eating behavior. On the other hand, pressure and workload on healthcare professionals cause stress. At this point, eating behaviors of individuals have become a subject that needs to be researched. The aim of the study is to determine the workload levels of healthcare workers during the pandemic period, to measure the intuitive eating behaviors during this period and to examine the relationship between workload and intuitive eating behaviors.

The research is a cross-sectional and descriptive study, and the data were collected by questionnaire method. In addition to the sociodemographic questionnaire, the Intuitive Eating Behavior Scale and the Swedish Workload Control-Support Scale were used in the study. The study was carried out in a private hospital on 85 healthcare workers aged between 21 and 64, and the data were collected between December 2020-January 2021. 18.8% of the participants are overweight and 2.4% are obese. 69.4% of them are normal weight and 9.4% are thin. 41.2% of the participants are physicians. A negative correlation of 30.4% was determined between intuitive eating and workload. There was a positive correlation of 36.4% between unconditional food leave and workload and a negative correlation of 21.7% for eating due to physical reasons rather than emotions. A strong positive correlation was found between the participants' eating score for physical rather than emotional reasons and the intuitive eating score ($r: 0.756; p = 0.000 < 0.05$). Also, a negative correlation of 24.1% was observed between intuitive eating and BMI.

The results show that intuitive eating decreases as workload increases. In addition, as the intuitive eating increases, the BMI decreases. Resorting to strict diets distracts people from achieving long-term goals related to weight control and makes it difficult to sustain a healthy life in terms of nutrition. The widespread use of intuitive eating and the awareness of people will provide positive support to healthcare professionals and all other individuals with a high workload in terms of both healthy living and proper weight control.

Keywords: Intuitive eating, workload, COVID-19 pandemic

Pharmacophore-Based Discovery of Angiopoietin-1 Receptor (Tie2) Inhibitors

Asya Gülistan ORBAYOĞLU, Dilhan EVCİMEN, Mehmet VAROL

*Department of Molecular Biology and Genetics, Faculty of Science, Kotekli Campus, Muğla
Sitki Kocman University,*

ABSTRACT

Studies on the design and discovery of new drugs for the treatment and prevention of cancer diseases are among the priority research areas worldwide and significant research funds are allocated by governments for such studies. Today, targeting the hallmarks of carcinogenesis is evaluated as a rational strategy for drug design and discovery because of the existence of more than 200 types of cancers that have different morphological, biological and physiology characteristics along with the heterogenic structures of tumor tissues. One of the most important mechanisms of the cancer process emerges as tumor angiogenesis. Angiogenesis is defined as the formation of new capillaries originating from the existing vessels. As a result of uncontrolled division of tumor cells, their distance to existing vessels increases, nutrient and oxygen access to these tissues is insufficient and metabolic wastes cannot be removed. Therefore, it is not possible for the cells within the tumor tissue to survive. This study aims to discover novel drug candidates that can target and suppress the angiopoietin-1 receptor (Tie2), which plays a key role in the process of angiogenesis, and so it may be possible to block some of the signaling pathways involved in angiogenesis. The ligand-based pharmacophore mapping and atom-based 3D-quantitative structure activity relationship (3D-QSAR) model were employed based on data set from two confirmatory bioassays available at the PubChem database using Phase software. Seven points pharmacophore (AADDRRR) of Tie2 inhibitors was obtained from the ligand set of 47 compounds. The 3D-QSAR model was obtained by applying partial least-squares (PLS) algorithm, and chosen as having favorable statistic measures ($R^2=0.97$, $Q^2_{ext}=0.68$) for the training set and test set respectively. Compounds that fit the pharmacophore model have been filtered from the databases; IBScreen (84,214), TCM (36,043) and Asinex (286,342). Afterwards, a multistep molecular docking study was employed on the retrieved hits and 7 final compounds that have high docking scores on A and B chains of Tie2 were prioritized, which correlated binding mode to experimentally proven compounds and constructive drug-like properties. Consequently, the obtained results provide important data about the structural insights and the binding features of these compounds, which can pioneer the design and development of novel anti-angiogenic agents that target Tie2.

Keywords: Angiogenesis; Cancer Bioinformatics; Cancer Therapeutics; Drug Discovery; 3D-QSAR

İş Sağlığı ve Güvenliğinde Korunma Politikaları

**Doç. Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÖZTAŞ, Yüksek Lisans öğrencisi Nicat Agayev,
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah YILDIZBAŞI, Prof. Dr. Öğr. Üyesi Ergün ERASLAN**
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Halk Sağlığı, Orcid No:0000-0002-8687-7238
Fen Bilimleri Enstitüsü, Orcid No: 0000-0003-1375-6037
Fen Bilimleri Enstitüsü, Orcid No: 0000-0001-8104-3392
Fen Bilimleri Enstitüsü, Orcid No: 0000-0002-5667-0391

ÖZET

İş sağlığı üç farklı hedefe odaklanmıştır: i) işçi sağlığı ve çalışma kapasitesinin korunması ve geliştirilmesi, ii) çalışma ortamının iyileştirilmesi ve iş güvenliği ve sağlığa elverişli hale getirilmesi ve iii) çalışma organizasyonlarının geliştirilmesi ve İşyerinde güvenliği ve sağlığı destekleyen bir yönde çalışma kültürü ve bunu yaparken aynı zamanda olumlu bir sosyal iklimi ve sorunsuz işleyişi teşvik eder ve teşebbüslerin verimliliğini artırabilir.

GİRİŞ

İşyerinde güvenlik ve sağlığın iyileştirilmesi, yüksek kaliteli istihdama dayalı bir ekonomide istihdamı artırma ve insana yakışır çalışma koşulları yaratma ve aynı zamanda üretkenliği artırma hedefinde Türkiye hükümetinin önceliklerinden biridir. Bu nedenle, iş kazaları ve hastalıkları içermeyen güvenli ve sağlıklı çalışma ortamlarının teşvik edilmesi, daha iyi ve daha güvenli çalışma koşullarının sağlanması, vatandaşlar için daha yüksek bir yaşam kalitesine ulaşılması anlamına gelecektir. İSG'nin önemi sadece hayatları kurtarması ve insanların sağlığını koruması değil, aynı zamanda büyük ekonomik kayıpları önlemesi, iyi çalışma koşullarını ve işyerinde refahı teşvik etmesi ve çalışanları motive ederek daha yüksek verimlilik ve etkinlik seviyeleri yaratması gerçeğinde yatmaktadır. Ürün ve hizmetlerin kalitesi ve pazar rekabetçiliği ve nihayetinde işletmelerin refahını ve ülkenin genel kalkınmasını etkiler. Diğerlerinin yanı sıra, yeni bir uyumlaştırılmış İSG mevzuatı için bir temel oluşturulması, ilgili uluslararası standartların onaylanması, iş müfettişliğinin güçlendirilmesi ve İSG alanında birçok faaliyetin halihazırda uygulanmış ve pek çok iyileştirmenin gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, İSG konusunda farkındalık yaratan kampanyaların üstlenilmesi, üstesinden gelmesi gereken pek çok zorluk ve bu alanda daha yapılacak çok iş vardır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

İşyerlerinin işyerinde sağlık ve güvenlik koşullarına ilişkin olarak korunmasına yönelik ulusal bir politika ve politikanın oluşturulmasını öngören ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) 155 numaralı Sözleşme 16 Mart 2004 Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe girdi. Kanunun genel amacı, iş sağlığı ve güvenliği alanında önleme ve korumanın tanımlarını, yöntemlerini ve önemini işçilerin ve işverenlerin öğrenmelerine yardımcı olmaktır.

Kanunun detaylarına geçmeden önce kavramlara bakmamız gerekiyor.

“**Önleme:**

- *Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak,*
- *Ortaya çıkan veya çıkacağı düşünülen bir tehlikeyi durdurmak, önüne geçmektir.*

Koruma:

- *Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden veya zor bir durumdan uzak tutmak, muhafaza etmek,*
- *Tehlikeye karşı denetimi altında bulundurmak, savunmak,*
- *Tehlikeli, zararlı durumları önlemek,*

Tehlike: *Kişilerde, tesislerde, makinelerde, maddelerde ve iş örgütlenmesinin diğer unsurlarında yaralanmaya, kayba, hasara veya zarara uğratma potansiyeli olan her şeydir.*

Risk: *Tehlikenin yol açacağı zararın gerçekleşebileceği ya da gerçekleşmiş olduğu durumdur. Riskin etkinliği etkilenen kişi sayısını ve oluşan sonucu kapsar.”*

Bu kanun, işçilerin haklarını ve çıkarlarını korumak için modern bir araç olmayı amaçlamaktadır. Stratejik vizyonu daha fazla üretkenlik ve daha az kayıt dışılık için elverişli çalışma koşulları yaratmaktır. Çabalar başlangıçta, i) İSG politikaları ve yasal çerçeve yoluyla etkili işgücü korumasını iyileştirmeyi, ii) insanlara uygun çalışma koşulları ve daha güvenli ve daha sağlıklı işyerleri yaratmayı ve iii) şeffaf ve etkili İSG sistemleri ve kurumlarını kurmayı amaçlayan üç ana noktaya odaklanacaktır.

- i) İşgücünün korunmasını teşvik ederek ve temel İSG araçlarının güçlendirilmesini ve uygulanmasını destekleyerek etkili İSG politikaları ve yasal çerçeve ile işgücünün korunmasını geliştirmeyi amaçlamaktadır.
- ii) işyeri yöneticilerinin ve işçilerin İSG'yi etkili bir şekilde yönetme kapasitesini artırarak, insana yakışır çalışma koşulları ile daha güvenli ve sağlıklı işyerleri yaratmayı amaçlamaktadır.

iii) şeffaf yönetim ve İSG politikalarının etkin bir şekilde uygulanması için kapasiteleri güçlendirerek İSG sistemi ve kurumlarının şeffaflığını ve etkinliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

İş faaliyetleri çalışanların sağlığı için tehlikeli olabilir ve işyerleri ayrıca müşterilerin, gönüllülerin, çevredekilerin ve yerel sakinlerin güvenliğini ve sağlığını da etkileyebilir. ILO, dünya çapında her yıl bir milyondan fazla işle ilgili ölümün meydana geldiğini ve yüz milyonlarca işçinin işyeri kazalarına ve tehlikeli maddelere mesleki maruziyete maruz kaldığını tahmin etmektedir. İş kazaları ve endüstriyel kazaların tümü, halihazırda bilinen ve mevcut önlemlerin ve yöntemlerin uygulanmasıyla ortadan kaldırılabilir önlenebilir faktörlerden kaynaklanmaktadır. 3 Esas yöntem var.

1. Riski kaynağında yok etmek veya kontrol altına almak
2. Ortama yönelik önlem almak
3. Kişisel Koruyucular kullanmak

SONUÇ

İSG, kapsamı açısından, iş veya istihdamın bir yönüyle uğraşan kişilerin güvenliği, sağlığı ve refahı ile ilgilenen çok disiplinli ve sektörler arası bir alandır. Diğer bir deyişle, bir disiplin olarak, bunlara neden olan risklerin belirlenmesi ve yeterli önleyici ve koruyucu İSG kontrol önlemlerinin uygulanması yoluyla iş kazalarını, meslek hastalıklarını ve işin diğer olumsuz yönlerini önlemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, İSG'ye yönelik yeni yaklaşım, yalnızca sıkı güvenlik ve sağlık duygusundan daha geniş bir kapsam içerir ve işçilerin fiziksel, zihinsel ve sosyal refahını da içerir, ayrıca çalışma ilişkilerini, iş organizasyonunu, istihdam kurallarını ve diğerleri arasında iş kültürü. İSG, mühendisler, çevre sağlığı pratisyenleri, kimyagerler, toksikologlar, doktorlar, hemşireler, güvenlik uzmanları ve işyerinde çalışanların sağlığının korunmasına ilgi duyan diğerleri dahil olmak üzere iş sağlığı profesyonelleri tarafından uygulanan özel bir bilimdir. İnşaat, tarım, hizmetler ve ulaşım dahil olmak üzere ekonominin tüm sektörlerine uygulanabilir. Ve son olarak: **Önlemek ve korumak her zaman daha kolay ve ucuz olmuştur.**

KAYNAKÇA

1. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 2012
2. Bilir N., iş sağlığı ve güvenliği profili Türkiyede, 2016
3. Erdoğan S., Çalışma alanlarında iş sağlığı ve güvenliği
4. Klosi B., Occupational Safety and Health Policy, 2014

Farelerde Deneysel Epileptik Modelde Propolisin Beyinde Asetilkolinesteraz Ve Oksidatif Stres Üzerine Etkisinin Araştırılması

Beşir Karayel, Mehmet Berköz, Oruç Yunusoğlu, Tahir Kahraman

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Biyokimya Anabilim Dalı,

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Biyokimya Anabilim Dalı,

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Farmakoloji Anabilim Dalı,

Karabük Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyokimya Anabilim dalı

ÖZET

Yaptığımız çalışmada, epilepsi modeli oluşturulan farelerde propolis uygulamasının beyin dokusundaki oksidatif stres parametrelerine ve asetilkolinesteraz aktivitesine etkileri araştırılmıştır. Çalışmada, her grupta 7 fare olacak şekilde toplam 5 gruba ayrılmıştır. Bu gruplar; kontrol grubu, pentilentetrazol (PTZ) grubu, propolis grubu, PTZ + propolis grubu ve PTZ + valproik asit grubudur. Kontrol grubuna serum fizyolojik (SF), PTZ grubuna 65 mg/kg PTZ + serum fizyolojik, propolis grubuna 100 mg/kg propolis ve 45 dakika sonra serum fizyolojik, propolis + PTZ grubuna 100 mg/kg propolis ve 45 dk sonra 65 mg kg PTZ, valproik asit grubuna 100 mg/kg valproat ve 45 dk sonra 65 mg kg PTZ yedi gün boyunca uygulanmıştır. Her grubun nöbet tespiti, nöbet skorları ve toplam nöbet süresi izlenerek kaydedilmiştir. Uygulama sonrası farelerin beyin dokusundaki asetilkolinesteraz enzim aktivitesi ile oksidatif stres göstergesi olarak da total antioksidan kapasite (TAS) ve total oksidan kapasite (TOS) düzeylerine bakılmıştır. PTZ grubunun TAS düzeyi, kontrol grubu ile karşılaştırıldığı zaman istatistiksel olarak anlamlı ölçüde düşük bulundu ($p<0.05$). Propolis, PTZ+Propolis ve PTZ + Valproik asit gruplarının TAS düzeyleri PTZ grubu ile kıyaslandığında istatistiksel olarak anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). PTZ grubunun TOS düzeyleri, kontrol grubu ile karşılaştırıldığı zaman istatistiksel olarak anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Propolis, PTZ+Propolis ve PTZ+Valproik asit gruplarının TOS düzeyleri, PTZ grubu ile kıyaslandığında istatistiksel olarak anlamlı ölçüde düşük bulunmuştur ($p<0.05$). Sonuç olarak, propolis ekstresinin, epilepsinin davranışsal belirtilerini ve oksidatif stresi azalttığı görülmüştür. Ayrıca propolis ekstresinin, epilepsinin komplikasyonlarını önleyebileceği gösterilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Epilepsi, Beyin, Propolis, Oksidatif Stres, Asetilkolinesteraz Aktivitesi

Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından TYL-2017- 6003 no'lu proje olarak desteklenmiştir.

Pnömonektomi Sonrası Masif Pulmoner Tromboemboli Yönetiminde Embolektomi Ve Ekstrakorporeal Membran Oksijenasyonu: Olgu Sunumu
(Embolectomy And Extracorporeal Membrane Oxygenation In Management Of Massive Pulmonary Thromboemboli After Pneumonectomy: A Case Report)

Uzman Doktor Fatma İrem Yeşiler, Dr.Öğr. Üyesi Helin Şahintürk

Anesteziyoloji Ana Bilim Dalı, Yoğun Bakım Bilim Dalı, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi

Giriş:

Masif pulmoner tromboemboli (PTE), pulmoner arter ve/veya dallarının trombüle tıkanması sonucu akut sağ ventrikül yetmezliğine yol açan, morbiditesi ve mortalitesi yüksek acil bir durumdur. Trombolitik tedavinin kontrendikasyonu veya başarısız olduğu durumda embolektomi (cerrahi veya katater) uygulanabilir. Biz, pnömonektomi sonrası masif PTE tanısı ile cerrahi embolektomi yapıp veno-arteriyel ekstrakorporeal membran oksijenasyonu (ECMO) ile takip ettiğimiz 50 yaşında erkek hastayı sunuyoruz.

Olgu:

Morbid obezitesi ve bipolar bozukluğu olan 50 yaşında erkek hastaya akciğer kanseri tanısı nedeni ile sol pnömonektomi operasyonu yapıldı. Postoperatif bir günlük yoğun bakım takibi sonrası hasta sorunsuz cerrahi servise devredildi. Yoğun bakım taburculuğunun yaklaşık 7. saatinde kardiyak arrest ve 8 dakika başarılı kardiyopulmoner resüsitasyon sonrası yoğun bakım ünitesine kabul edildi. Yoğun bakım ünitesine kabulünde Glaskow koma skoru 3 idi. İnvaziv mekanik ventilatörde takip edildi ve vazopressör-inotropik tedavi uygulandı. Transtorasik ekokardiyografide sağ kalp boşluk boyutları ileri derecede artmış, interventriküler septum sola itilmiş ve sol ventrikül sistolik fonksiyonları hafif azalmıştı. Toraks bilgisayarlı tomografi anjiyografide sağ pulmoner üst, orta ve alt lobar arterlerde segmenter arterlere uzanım gösteren akut masif trombüle uyumlu dolmuş defekti ve sağ kalp boşluklarında belirgin dilatasyon saptandı (Resim-1). Trombolitik tedavi kontrendikasyonu olması nedeni ile cerrahi embolektomi yapıldı (Resim-2). Kardiyopulmoner destek amacıyla postoperatif veno-arteriyel ECMO ile 19 gün takip edildi. Yoğun bakım kabulünün 6. Gününde ekstübe edildi. Yatışının 19. gününde sepsis nedeni ile hasta kaybedildi.

Sonuç:

Masif PTE, risk faktörlerini (obezite, malignite, cerrahi,v.s.) taşıyan hastalarda her zaman akılda tutulması gereken klinik tablodur. Trombolitik tedavinin kontrendike olduğu yüksek riskli hastalarda pulmoner embolektomi düşünülebilir. Sağ kalp yetmezliği ve kardiyogenik

şok gelişen durumlarda mekanik kardiyopulmoner destek tedavilerine ihtiyaç duyulabilir.

Anahtar Kelimeler: Pulmoner tromboemboli, embolektomi, ECMO, yoğun bakım ünitesi

Introduction:

Massive pulmonary thromboembolism (PTE) is an emergency condition with high morbidity and mortality, resulting in acute right ventricular failure due to obstruction of the pulmonary artery and / or branches with thrombus. Embolectomy (surgery or catheter) can be performed when thrombolytic therapy is contraindicated or failed. We presented a 50-year-old male patient who underwent surgical embolectomy with the diagnosis of massive PTE after pneumonectomy and was followed up with veno-arterial extracorporeal membrane oxygenation (ECMO).

Case Report:

A 50-year-old male patient with morbid obesity and bipolar disorder was performed left pneumonectomy due to lung cancer. After one day of postoperative intensive care unit (ICU) follow-up, the patient was transferred to the surgical ward without any problem. He was re-admitted to the ICU after 8 minutes of cardiopulmonary resuscitation and cardiac arrest at the 7 th hour of ICU discharge. The Glaskow coma scale was 3 at ICU admission. He was followed up with an invasive mechanical ventilator and vasopressor-inotropic therapy were administered. The right atrium/ventricle sizes increased significantly, the interventricular septum was pushed to the left, and left ventricular systolic functions were slightly decreased in his transthoracic echocardiography. There were a filling defect consistent with an acute massive thrombus that extends from the right pulmonary superior, middle and inferior lobar arteries to the segmenter arteries and dilatation of the right atrium/ ventricle in his thorax computed tomography angiography (Figure-1). Surgical embolectomy was performed because thrombolytic therapy was contraindicated (Figure-2). Postoperative veno-arterial ECMO was followed for cardiopulmonary support during 19 days. He was extubated on the 6 th day of ICU admission. The patient died due to sepsis on the 19th day of ICU follow up.

Conclusion:

Massive PTE is the clinical event that should always be kept in mind in patients with risk factors (obesity, malignancy, surgery, etc.). Pulmonary embolectomy may be considered in high-risk patients for whom thrombolytic therapy is contraindicated. Mechanical cardiopulmonary supportive treatments may be required in cases of right heart failure and cardiogenic shock.

Key words: Pulmonary thromboembolism, embolectomy, ECMO, intensive care unit

Massive pulmonary thromboembolism (PTE) is a life-threatening condition with high morbidity and mortality, resulting in acute right ventricular failure due to obstruction of the pulmonary artery and / or branches with thrombus. Complaints of chest pain, dyspnea, and syncope may be observed in patients. In massive PTE, persistent hypotension (persistence of systolic blood pressure <90 mmHg for at least 15 minutes or requiring inotropic support only due to pulmonary embolism without reasons such as arrhythmia, hypovolemia, sepsis or left ventricular dysfunction), resistant bradycardia (heart rate <60 beats / minute without shock or block) or even cardiopulmonary arrest may be seen. Although the exact incidence of PTE is not known, 900,000 people are affected by venous thromboembolism each year in the United States (1,2).

Risk factors can be divided into inherited and acquired factors for PTE. There are several inherited conditions known to increase the risk of PTE including factor V Leiden, prothrombin gene mutation ([G20210-A](#)), antithrombin deficiency, protein C deficiency, and protein S deficiency. Acquired risk factors include old age, prolonged travel- bed rest, surgery, trauma, malignancy, peripartum state, pregnancy, immobility during and after the surgery, hormone replacement therapy, and obesity (1, 2). Active malignancy, associated with the production of procoagulant substances, increases the risk of venous thromboembolism sevenfold (3). There is a linear relationship between body mass index (BMI) and venous thromboembolism, and patients with severe obesity ($BMI \geq 35$) have a sixfold higher risk of venous thromboembolism compared with those of normal weight (4).

PTE is third cause of death from the cardiovascular system. The aim of the emergency treatment is to ensure the continuity of blood flow by eliminating pulmonary artery occlusion and to prevent recurrence of embolism. The treatment methods in PTE are anticoagulation with heparin or thrombolytic therapy, mechanical removal of the embolus by catheter and surgical embolectomy (1,2). Embolectomy (surgery or catheter) can be performed when thrombolytic therapy is contraindicated or failed.

Extracorporeal membranous oxygenation (ECMO) before surgical embolectomy can be life-saving in severe life-threatening patients due to severe hemodynamic impairment. In the postoperative period, ECMO may reduce mortality in severe patients with impaired hemodynamics and oxygenation. Veno-arterial ECMO is used in patients who need hemodynamic support, and veno-venous ECMO is used only in cases of hypoxia (1,2).

We presented a 50-year-old male patient who underwent surgical embolectomy with the diagnosis of massive PTE after pneumonectomy and was followed up with veno-arterial ECMO.

Case Report:

A 50-year-old male patient with morbid obesity, obstructive sleep apnea syndrome (OSAS) and bipolar disorder was performed left pneumonectomy due to lung cancer. After one day of postoperative intensive care unit (ICU) follow-up, the patient was transferred to the surgical ward without any problem. His medical history includes smoking and alcohol consumption.

He was readmitted to the ICU after 8 minutes of cardiopulmonary resuscitation and cardiac arrest at the 7 th hour of ICU discharge. On physical examination, his vitals were as follows: blood pressure 60/20 mmHg, heart rate 155 /minute, respiratory rate 8 /minute, and body temperature (axillary measurement) 36.3°C. Acute physiology and chronic health assessment (APACHE II) score was 41, sepsis related organ failure (SOFA) score was 16 and Glasgow coma scale (GCS) was 3.

He was followed up with an invasive mechanical ventilator. The hemodynamic status was instabile so, norepinephrine infusion was started at 0.1 µg/kg/min and rapidly increased to 2 µg/kg/min, in combination with dobutamine infusion at 10 µg/kg/min, adrenalin infusion at 0.7 µg/kg/min and milrinon infusion 0.7 µg/kg/min in addition to fluid resuscitation. Propofol and fentanyl sedation were initiated to prevent mechanical ventilator incompatibility.

The right atrium/ventricle sizes increased significantly, the interventricular septum was pushed to the left, and left ventricular systolic functions were slightly decreased in his transthoracic echocardiography. There were a filling defect consistent with an acute massive thrombus that extends from the right pulmonary superior, middle and inferior lobar arteries to the segmenter arteries and dilatation of the right atrium/ ventricle in his contrast-enhanced thorax computed tomography angiography (Figure-1).

Surgical embolectomy (median sternotomy) was performed because thrombolytic therapy was contraindicated (Figure-2). Intraoperative percutaneous, peripheral veno-arterial (right femoral vein and femoral artery) ECMO was placed due to hemodynamic instability. ECMO settings were: speed (RPM): 4210, flow (LPM): 5.71, 100% of oxygen fraction, 8-10 liters / minute of driving gas. Surgical revision was performed at the postoperative 2nd hour due to massive bleeding. On the first postoperative day, a total of 14 units of erythrocyte suspension, 15 units of fresh frozen plasma and 2 units of random platelet suspension were replaced. Unfractionated heparin infusion was administered with both activated partial thromboplastin time and activated clotting time monitoring for anticoagulation. Postoperative veno-arterial ECMO was followed for cardiopulmonary support during 19 days.

Continuous renal replacement therapy was applied due to acute renal failure and hemodynamic instability for 17 days. Multidrug-resistant acinetobacter baumannii from the bronchoalveolar lavage and wound culture (from insertion of ECMO cannula) and multidrug-resistant klebsiella pneumoniae from the blood culture were identified. Antimicrobial therapy

with intravenously meropenem for 19 days, teicoplanin for 17 days, polymyxin E for 10 days, inhaler polymyxin E for 10 days and fosfomycin for 3 days were administered.

He was extubated on the 6 th day of ICU admission. But, he was reintubated on the 10th postoperative day due to dyspnea and hypoxemia. Surgical hematoma drainage was performed because of the hematoma compressing the right atrium in transesophageal echocardiography. Surgical revision was performed at the postoperative 6 th hour due to massive bleeding.

The patient was re-extubated on the 13th postoperative day. But, he died due to sepsis on the 19 th day of ICU follow up

Discussion and Conclusion:

Acute massive PTE is a life-threatening condition that needs to be treated urgently. Follow-up and treatment of massive PTE should be done in the ICU. Serious difficulties are encountered in the management of PTE as there is no consensus on definitive treatment (1,2).

The prevalence of PTE in hospitalized patients is approximately 1%. Despite the current emphasis on deep venous thrombus prophylaxis, there is a failure rate of approximately 30%-50%. The risk factors for PTE include old age, prolonged travel, surgery, trauma, malignancy, heart failure, pregnancy, prolonged bed rest during and after the surgery, hormone replacement therapy, and obesity (1,2,3,4). In our case, obesity, malignancy, surgery were presumed to have induced the formation of thrombi.

Although the treatment of massive PTE is controversial, there are two main treatment methods as thrombolytic therapy and pulmonary embolectomy. In cases where thrombolytic therapy is contraindicated, pulmonary embolectomy may be considered. Pulmonary embolectomy was previously applied to patients with massive PTE and severe hemodynamic instability due to its high mortality. However, there is currently a high survival rate of approximately 90% among patients with PTE treated with pulmonary embolectomy. This ratio has been attributed to advanced surgical techniques, rapid diagnosis and triage, and careful patient selection (2,5,6,7). Surgical embolectomy was performed in our patient because of hemodynamic instability, massive PTE and thrombolytic therapy contraindication.

PTE with cardiogenic shock and in-hospital cardiac arrest are listed among the clinical situations where ECMO should be considered and is commonly associated with favourable outcomes (8,9,10). Massive PTE was the cause of in-hospital cardiac arrest in our patient. There was ECMO indication due to hemodynamic instability after surgical embolectomy.

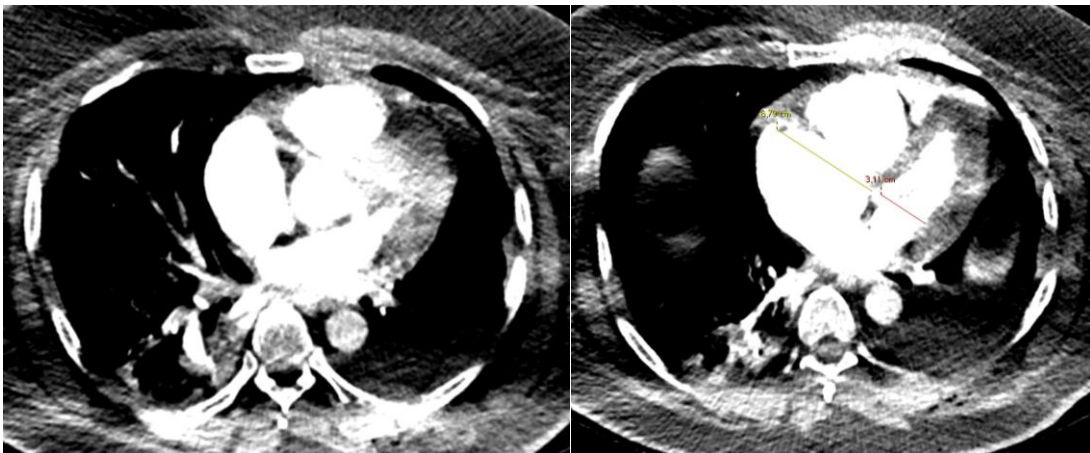
In conclusion, massive PTE is the clinical event that should always be kept in mind in patients with risk factors (obesity, malignancy, surgery, etc.). Pulmonary embolectomy may be considered in high-risk patients for whom thrombolytic therapy is contraindicated.

Mechanical cardiopulmonary supportive treatments may be required in cases of right heart failure and cardiogenic shock.

References:

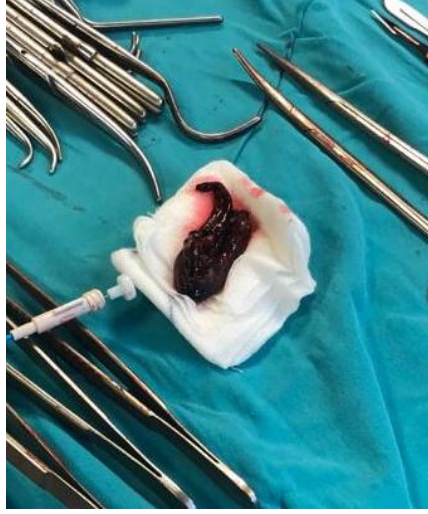
1. Arseven O, Bingöl Z, Öngen GH, Uzun O, Okumuş G ve ark. Türk Toraks Derneği, Pulmoner Tromboembolizm Tanı ve Tedavi uzlaşı raporu 2021.
2. Konstantinides SV, Meyer G, Becattini C, et al. 2019 ESC Guidelines for the diagnosis and management of acute pulmonary embolism developed in collaboration with the European Respiratory Society (ERS). The Task Force for the diagnosis and management of acute pulmonary embolism of the European Society of Cardiology (ESC). *Eur Heart J* 2020; 41:543-603.
3. Blom J W, Doggen C J, Osanto S, Rosendaal F R. Malignancies, prothrombotic mutations, and the risk of venous thrombosis. *JAMA*. 2005;293(06):715–722.
4. Goldhaber S Z, Grodstein F, Stampfer M J et al. A prospective study of risk factors for pulmonary embolism in women. *JAMA*. 1997;277(08):642–645.
5. Iaccarino A, Frati G, Schirone L, et al. Surgical embolectomy for acute massive pulmonary embolism: state of the art. *J Thorac Dis*. 2018;10(8): 5154-5161.
6. Tahir, Usman A.; Carroll, Brett; Pinto, Duane S. Massive pulmonary embolism: embolectomy or extracorporeal membrane oxygenation? *Current Opinion in Critical Care*: December 2019 - Volume 25 - Issue 6 - p 630-637
7. Kay DF, Madjarov JM, Tenny BC. Case report: Re-emerging significance of surgical embolectomy in pulmonary embolism. *Ann Med Surg (Lond)*. 2018 Dec 3; 39: 26-28.
8. Meneveau N, Guillon B, Planquette B, Piton G, Kimmoun A, Gaide-Chevronnay L, Aissaoui N, Neuschwander A, Zogheib E, Dupont H, Pili-Floury S, Ecarnot F, Schiele F, Deye N, de Prost N, Favory R, Girard P, Cristinar M, Ferré A, Meyer G, Capellier G, Sanchez O. Outcomes after extracorporeal membrane oxygenation for the treatment of high-risk pulmonary embolism: a multicentre series of 52 cases. *Eur Heart J*. 2018 Dec 14;39(47):4196-4204. doi: 10.1093/eurheartj/ehy464. PMID: 30137303
9. Extracorporeal Life Support Organization (ELSO). Guidelines for adult cardiac failure. <https://www.else.org/Portals/0/IGD/Archive/FileManager/e76ef78eabcusersshycdocumentselsoguidelinesforadultcardiacfailure1.3.pdf> (22 July 2018).
10. Mehta H, Eisen HJ, Cleveland JC Jr. Indications and complications for VA-ECMO for cardiac failure. <http://www.acc.org/latest-in-cardiology/articles/2015/07/14/09/27/indications-and-complications-for-va-ecmo-for-cardiac-failure> (22 July 2018).

Figure -1: Thrombus in the right pulmonary lobar arteries and enlarged right ventricle in contrast-enhanced thorax computed tomography

Figure-2: Thrombus in the right pulmonary lobar arteries removed by surgical embolectomy

Yapay Zeka Temelli Gerçeğe Yakın Tıbbi Sentetik Veri Üretim Teknikleri (High Fidelity Syntetic Medical Data Generation Using AI)

Dr.Mehmet Turan

Bogazici Universitesi, Biyomedikal Enstitüsü ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0913-2531>

ÖZET:

Son yıllarda büyük ölçekli ve etiketli veri kümelerinin kullanımı, derin öğrenmeye dayalı sofistike tıbbi görüntü analiz araçlarının geliştirilmesine olanak tanıdı ve doktorların birçok tıbbi alanda daha etkin, standardize ve hızlı teşhisler yapmasını mümkün kıldı. Bununla birlikte, birçok uygulamada, mahremiyet, düşük hasta hacmi veya veri kullanılabilirliğinin sınırlı olduğu nadir hastalık gibi sebeplerden verisetinin boyutu bir yapay sinir ağını eğitemeyecek kadar sınırlı olabilir. Ek olarak, derin öğrenme modellerinin eğitim esnasında görmediği ve istatistiksel temsiliyet olarak eğitim kümesindeki veri özelliklerinden ayrışan yeni verilere başarılı bir şekilde genellemesini sağlamak için hastalar arasındaki doku ve topografik farklılıklar, demografik farklılıklar ve çeşitli görüntüleme cihazlarından alınmış veriler gibi çeşitli alt kümeleri içeren eğitim setlerine ihtiyaç vardır. Çoğu zaman her bir birleşimsel alt kümeden yeterince büyük bir miktarın gerekliliği, zaman, maliyet ve etiketleme hizmetinde kullanılacak uzman sayısındaki kısıtlılıklar gibi sebeplerden yeterli büyüklükte ve çeşitlilikte etiketlenmiş veri oluşturmak mümkün olmayabilir. Buna çözüm olarak, son yıllarda, sentetik tıbbi veri üretme yaklaşımları geliştirilmiş ve derin öğrenme ağlarını eğitmede başarıyla kullanılmıştır. Bu konuşmada, veri kıtlığı sorununun üstesinden gelmek için geliştirilmiş sentetik veri oluşturma yöntemlerine genel bir giriş yapılacaktır. Sentetik tıbbi veriler oluşturmak ve oluşturulan bu verilerin gerçek hasta verilerini temsil edebilecek kalitede olmasını sağlamak için geliştirilen yapay zeka yaklaşımları anlatıldıktan sonra, uygulamadaki örnek çalışmalarla bu tekniklerin işe yararlılıkları kantitatif performans karşılaştırmalarıyla gösterilecektir.

Anahtar kelimeler: Sağlıkta yapay zeka, Derin öğrenme, Sentetik veri üretimi

ABSTRACT:

The use of large-scale and labeled dataset has enabled the development of sophisticated medical image analysis tools based on deep learning, enabling physicians to accurate diagnoses in many medical fields. However, in practice, the size of the dataset may be limited due to privacy issues, low patient volume, or the fact that rare diseases are being studied where data availability is naturally limited. In addition, training data that includes a variety of

subsets, such as texture and topographical differences between patient organs, demographic characteristics, and imaging devices, is needed to ensure that deep learning models generalize well to the unseen data. Requiring a sufficiently large and diverse data of each combinatorial subset can easily become impractical due to time, cost and lack of experts who will label the dataset. To solve this problem, approaches of generating high fidelity synthetic medical data have been developed and used to train deep learning models in recent years. In this talk, we will present the latest synthetic medical data generation methods that have been developed to overcome the data scarcity challenge. We will see the most effective techniques for generating synthetic medical data in histopathology and how labeled synthetically generated histology images can be used to train deep networks, especially in applications where annotated data is limited due to privacy concerns, underrepresentation of rare diseases, availability of experts, and other factors. The usefulness of these techniques will be demonstrated with quantitative performance evaluations using case studies in practice.

Keywords: Artificial intelligence in health, Deep learning, Synthetic data production

**Sakarya Yöresinde Bir Devlet Hastanesine Başvuran Hastalarda Yıllara Göre Görülen
Bağırsak Parazitlerinin Dağılımı
(Distribution Of Intestinal Parasites Seen By Years In Patients Admitted To A State
Hospital In Sakarya Region)**

Dr. Öğr. Üyesi Fatma CEVAHİR

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

ÖZET

Giriş: Bağırsak parazitleri özellikle eğitim seviyesi, yaşam standartları düşük, altyapısı tam olarak iyileştirilmemiş hijyen kurallarına yeterince uymayan ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada enfeksiyon hastalıkları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Paraziter hastalıkların bulaşmasını sağlayan faktörlerin önlenmesi için alınan koruyucu tedbirlere rağmen yapılan çalışmalar bu sorunun günümüzde de hala devam ettiğini göstermektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bağırsak parazitleri önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Amaç: Bu çalışmada Ekim 2009-Nisan 2021 tarihleri arasında Sakarya yöresinde bir devlet hastanesine başvuran hastaların dışkı örneklerinin sonuçları retrospektif olarak incelenmiştir. Bağırsak parazit sıklığının ortaya konulması ve önceki yıllarla karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Toplam 24.198 kişiden alınan dışkı örnekleri incelenmiştir. Dışkı örneklerinde makroskobik, nativ ve formolle çöktürme yöntemleri ile X10'luk ve X40'luk büyütmelemlerde protozoon (kist veya trofozoiti) ve helmint (yumurta veya larva) varlığı araştırılmıştır.

Bulgular: Çalışmaya dahil edilen hastaların 12,305 (%50,9)'i kadın, 11,893 (%49,1)'ü erkek olmak üzere toplam 24,198 hastanın dışkı örneği incelenmiştir. İncelenen dışkı örneklerinde toplam 942 olguda bağırsak paraziti bulunmuştur. Dışkı örneklerinin inceleme sonuçları değerlendirildiğinde parazitlerin türlere göre dağılımı şöyledir; E. vermicularis 7 (%0,74), Blastocystis hominis 84 (%8,92), Giardia intestinalis 296 (%31,42), Entamoeba histolytica 551 (%58,49), Ascaris lumbricoides 4 (%0,42)'tür.

Sonuç: Bu çalışmada Sakarya yöresinde yıllar içinde bağırsak parazitleri yaygınlıkla görülmektedir. Bağırsak parazitleri halk sağlığı açısından önemli bir problem olmaya devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bağırsak parazitleri, Sakarya, Türkiye

Anestezi Sonrası Gelişen Siyanoz Ve Methemoglobilin Olgusu (Olgu Sunumu)**Hüseyin DURU***Rize Devlet Hastanesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı***GİRİŞ**

Hemoglobindeki (F^{++}) ferröz durumdaki demirin, (F^{+++}) ferrik demir durumuna oksidize döndüğü bir durumdur. Methemoglobin (metHb), hemoglobin molekülünün anormal formlarından biridir ve ağır santral siyanozda düşünülmesi gereken nedenlerin başında yer alır. Fe^{+3} durumdaki hem'ler oksijen bağlayamaz. Bağlayamadığı gibi mevcut F^{+2} durumdaki hem'lerin oksijene olan affinitesini azaltır; oksijen-disosiyasyon eğrisi sola kayar. Dokuya oksijeni bırakmak istemez. Doku hipoksisi, laktik asidoz ve ciddi vakalarda ölüme yol açabilir. Semptomlar methemoglobin düzeyi ile orantılıdır. Methemoglobin düzeyi %3-15 arasıdayken cilt rengine değişiklikler ve kan rengine değişiklikler meydana gelir. %15 üzerinde oluşan nörolojik ve kardiyak semptomlar hipoksinin sonucu olarak oluşmaktadır, %70 üzerindeki methemoglobin düzeyi fatal seyreder. MetHb koyu renkli bir pigment olduğundan, methemoglobinemili hastaların cilt rengi sıklıkla mordur, dil ve dudakları ise gri renkli olabilir. Kanın rengi karakteristik olarak çikolata kahvesidir. Klinik belirti ve bulgular kandaki metHb düzeyine, bireysel faktörlere ve yandaş hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkar. Tüm vakalarda semptomlar, doku hipoksisine sekonder gelişir.

Olgu: 72 yaşında kadın hasta, bilinen vertigo, esansiyel hipertansiyon (25 yıl), hiperlipidemi (6 yıl), yaklaşık 1 aydır karında şişkinlik hissi, beline ve sırtına vuran yaygın karın ağrısı, batın alt kadranda ve suprapubik bölgede sancı tarzında, üst kadranda bıçak saplanır tarzda ağrı, bulantı-kusma, iştahsızlık, yaklaşık 10 gündür gaita çıkaramama, son 1 ayda yaklaşık 10 kg kaybı, sigara/alkol: yok, alerji: yok, bu şikayetlerle başvurduğu dış merkezde yapılan batın USG'de yaygın assit saptanmış ve assit örnekleme yapılmış; Dış merkezde yapılan BT görüntülemelerde pelvik genital yapılar net değerlendirilemeyince hasta kadın hastalıkları polikliniğine yönlendirilmiş, smear + hpv alınmış, pet/ct istenmiş; rektumda sınırları komşu implantlar ayırt edilemeyen hipermetabolik görece duvar kalınlaşması (implant?, rektum malign neoplazmı?). Batın sol üst kadranda sınırları pankreas korpustan ayırt edilemeyen hipermetabolik yumuşak doku dansitesi (implant?, pankreas malign neoplazmı?), Karaciğerde hipermetabolik metastatik hipodens lezyonlar, abdomen ve pelviste yaygın multipl hipermetabolik implantlar (peritoneal karsinomatoza), abdomen ve pelviste masif serbest sıvı görüldü. Hasta karaciğer biyopsisi planı ile yatırıldı. Girişimsel radyoloji hekimi tarafından karaciğer biyopsisi alındı. Biyopsi sonrası servise kabul edilen ve hemogram takibi ile sık

aralıklarla vital takibi yapılan hastanın, kan gazında methgb:6,3 olarak sonuçlandı.Daha önce de lokal anestezi eşliğinde yapılan girişimsel işlemler sonrası akut gelişen methemoglobinemi vakaları nedeniyle ilk gönderilen kontrol hemograma ilaveten venöz kan gazı da çalışılmıştı. Oda havasında SpO₂ %85'lere düştü.Nazal kanül ile oksijen desteği sağlandı.Hasta monitörize takip edildi.Yarım saat aralıklarla vital takibi yapıldı.Aralıklı kan gazı takibi yapıldı.Hastanın hemodinamisinde bozulma gözlenmedi.

Sonuç: Açıklanamayan siyanozu olan ve oksijen desteğine rağmen, siyanozu düzelmeyen tüm hastalarda methemoglobinemi mutlaka akla gelmelidir. Böyle bir hasta ile karşılaşıldığında EKG, kan basıncı (KB) ve periferik oksijen saturasyonu (SpO₂) monitörize edilmeli, arteriyel kan gazı (AKG) analizi yapılmalıdır. Methemoglobinemili hastalarda SpO₂, kandaki gerçek parsiyel oksijen basıncı (PaO₂) ve metHb düzeyinden bağımsız olarak % 80-85 civarında ölçülür. Methemoglobinemide kesin tanı “co-oksometre” ile konur. Co-oksometre basitleştirilmiş bir spektrofotometredir ve ışık absorpsiyonunu 4 farklı dalga boyunda ölçerek, oksihemoglobini, deoksihemoglobinden, methemoglobinden ve karboksihemoglobinden ayırt eder.Tedavide metilen mavisi,askorbik asit,riboflavin,hiberbarik oksijen tedavisi tedavide kullanılan yöntemlerdir.

Anahtar Kelimeler: Methemoglobin, çikolata kahvesi, toksik, siyanoz

Matematik Birebir Özel Dersinin Veliler Üzerindeki Olumsuz Etkileri
(The Negative Effects Of The Mathematics One-On-One Private Course On Parents)

Dr. Öğr. Üyesi Ali TÜRKDOĞAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik Ve Fen Bilimleri Bölümü

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0216-5426>

ÖZET

Özel dersin sınıfça, küçük grup halinde ve birebir olarak verilebilen türleri bulunmaktadır. Özel ders sınıfça öğrencinin okuduğu okulda para karşılığı veya parasız alınabilmektedir. Bazense özel kurumlarda sınıfça veya küçük gruplar halinde alınabilmektedir. Bu çalışma kapsamında ise daha çok birebir özel ders üzerinde durulacaktır. “Gölge eğitim” terimleri ile de ifade edilen özel derse ilişkin ulusal ve uluslar arası düzeyde yeterince literatür bulunmamaktadır. Literatürdeki çalışmalar, veli boyutuyla, daha çok velilerin özel ders aldırma nedenleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aile huzurunu sağlamak, öğrencinin eksiklerini gidermek, onlara iyi bir gelecek hazırlama için özel ders aldıkları vb. bilinmektedir. Velilerin ekonomik durumuna ve eğitim seviyelerine bağlı olarak özel ders aldırma durumlarının değiştiği, özel ders aldırma için yüklü miktarda maddi ödenek ayırmak durumunda oldukları bilinmektedir. Fakat ailelerin yaşadıkları sorun sıkıntıları doğrudan belirlemeyi amaçlayan bir çalışma yoktur. Bu çalışma kapsamında birebir özel ders paydaşlarından öğretmenlere “birebir özel ders aldırma velilerin özel ders sürecinde yaşadıkları sıkıntılar nelerdir?” sorusu yönlendirilmiştir. Soru Google Forms uygulaması üzerinden yönlendirilmiştir. 50 matematik öğretmeninden alınan cevaplar kodlandığında 14 kod oluşmuştur. Bu 14 koddan 3 üst kod oluşmuştur. Öğretmenlere göre birebir özel ders aldırma veliler zamansal ve maddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Velilerde birebir özel ders öncesinde, birebir özel ders sırasında ve birebir özel ders sonrasında stres/kaygı/hayal kırıklığı/çocukla çatışma durumları yaşanmaktadır. Veliler birebir özel ders aldırma sürecinde görevlerini ihmal etmekte ve sorunlar yaşamaktadırlar. Velilerin birebir özel ders sürecini iyi yönetmeleri paydaşlarla kuracakları etkili iletişime bağlıdır. Bu anlamda eğer veliler birebir özel dersin ne olduğunu ve ne olmadığını yeterince anlayabilirlerse bu süreçten paydaşların her biri karlı çıkacaktır. Aksi halde birebir özel dersten beklenen “başarılı olma” hedefine ulaşmak zor olacaktır. Özellikle ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki velinin birebir özel derste rolünün daha büyük ve önemli olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda velinin birebir özel ders algısı, birebir özel ders tutumu ve birebir özel ders beklentileri çalışılmalıdır. Birebir özel ders öğretmenin bulunması, özel dersin başlatılması, özel dersin sürdürülmesi, özel dersin sonlandırılması, özel dersin şekillerinin ne olduğu vb. konularında bilgilenmeleri

gerekmektedir. Veli öğretmen ve öğrencilerin gözünden birebir özel dersin paydaşlara olumlu taraflarının neler olduğu da çalışılabilir.

Anahtar Kelimeler: Matematik, Matematik Dersi Aldıran Veli, Özel Ders, Birebir Özel Ders, Özel Dersin Olumsuzlukları

ABSTRACT

There are types of private lessons: that can be taken as a class, in small groups and individually. Private lessons can be taken for money or free of charge at the school where the student is attending. Sometimes it can be taken in private institutions as a classroom or small groups. Within the scope of this study, one-to-one private lessons will be focused on. There is not enough national and international literature on private lessons, which is also expressed with the terms "shadow education". Studies in the literature mostly focus on the reasons for parents to take private lessons. The reason for taking private lessons to their children is known providing family serenity, eliminating the child's deficiencies, preparing a good future, etc. is. It is known that, depending on the economic status and education level of parents, the situation of taking private lessons changes. Families have to allocate large amounts of financial allowance for private tutoring. However, there is no study aimed at directly determining the problems and difficulties experienced by families. Within the scope of this study to the teachers, who are the stakeholders of the one-to-one private lesson asked "What are the problems experienced by parents who take one-to-one private lessons?" question has been directed. The data was gathered through the Google Forms application. When the answers from 50 mathematics teachers were coded, 14 codes were formed. 3 top codes were obtained from these 14 codes. According to teachers, parents whose child takes one-to-one private lessons to experience temporal and financial difficulties. Parents experience stress, anxiety, disappointment, conflict with the child, before, during and after one-on-one private lessons. Parents neglect their duties and experience problems in the process of getting one-to-one private lessons to their children. Parents' ability to manage the one-to-one private lesson process well depends on effective communication with stakeholders. In this sense, if the parents can understand enough what the one-to-one private lesson is and what it is not, each stakeholder will benefit more from this process. Otherwise, it will be difficult to reach the goal of "being successful" expected from a one-to-one private lesson. It is thought that the role of parents in one-to-one private lessons is greater and more important, especially in the first and second levels of primary education. In this sense, parents' perception of one-to-one private lessons, one-to-one private lesson attitude and one-to-one private lesson expectations

should be studied. Finding a one-to-one private lesson teacher, starting the private lesson, continuing the private lesson, terminate the private lesson, what kind of the private lesson are. They need to be informed about it. What are the positive aspects of one-on-one tutoring for the stakeholders could be studied from the perspective of parent, teachers and students.

Keywords: Mathematics, Parent Of Student, Private Lesson, One-To-One Private Lesson, Disadvantages Of Private Lessons

Sınıf Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi (Determining In-Service Training Needs Of Primary School Teachers)

Prof. Dr. Mustafa DOĞAN, Büşra USTA

Selçuk Üniversitesi,

Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖZET

Öğretmenlerin göreve başlamadan önce aldıkları rutin eğitim zaman içinde geçerliliğini yitirmekte ve mesleğin gereklerine cevap veremez hale gelebilmektedir. Çünkü hizmet öncesi verilen eğitimler gelişmelere bağlı olarak(örneğin teknoloji, pedagoji, bilgi gibi) zaman içerisinde eskimekte, öğretmenlerin yeni bilgi ve becerilerle donatılmasına ve güncellenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu güncellenmenin sağlanabilmesi adına hizmet öncesi alınan eğitimin yanı sıra öğretmenler, hizmet içinde kendini yenilemek ve geliştirmek için bireysel veya kurumsal eğitimler alırlar. Bu eğitimler çoğunlukla hizmet içi eğitim adı altında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin başarıya ulaşması için ihtiyaç analizlerinin iyi yapılması ve etkinliklerin farklı ihtiyaçlara göre planlanması önem arz etmektedir. Bu sebeple araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde İstanbul ilinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının hangi alanlarda yoğunlaştığını ve hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının kişisel özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Nicel araştırma desenlerinden genel tarama modelinin uygulandığı bu araştırmada veri toplama aracı olarak çevrim içi anket kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarına yönelik görüşleri; 49 madde, 7 alt boyutta incelenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler çeşitli değişkenlere göre analiz edilerek incelenmiştir. Araştırma sonucuna bakıldığında sınıf öğretmenleri, en fazla rehberlik ve özel eğitim; en az iletişim ve sosyal beceri alanında hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçları yaşa, kıdem yılına göre anlamlı bir farklılık gösterirken; cinsiyet, eğitim durumları ve günlük ortalama bilgisayar kullanma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesinin hizmet içi eğitim faaliyetlerinin planlanmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hizmet içi eğitim, sınıf öğretmenleri, eğitim ihtiyaçları

SUMMARY

The education that the teachers received before starting their duty loses its validity over time and becomes unable to respond to the requirements of the profession. Because pre-service trainings expire over time due to technological developments, and teachers need to be equipped with new knowledge and skills. In order to prevent this situation, besides the pre-service training, teachers receive individual or institutional trainings to renew and improve themselves within the service. These trainings are mostly carried out by the Ministry of National Education under the name of in-service training. In order for the in-service training activities to be successful, it is important to do the needs analysis well and to plan the activities according to the needs. For this reason, in the study, it was aimed to determine in which areas the in-service training needs of primary school teachers working in the province of Istanbul under the Ministry of National Education are concentrated and whether in-service training needs differ according to personal characteristics. An online survey was used as a data collection tool in this study, in which the general survey model, one of the quantitative research designs, was applied. Teachers' views on in-service training needs within the scope of the research; 49 items were analyzed in 7 sub-dimensions. The data obtained within the scope of the research were examined by analyzing them according to various variables. According to the results of the research, primary school teachers need in-service training in the field of guidance and special education the most, while they need in-service training in the field of communication and social skills the least. In-service training needs of primary school teachers show a significant difference according to age and working year. However, in-service training needs do not differ significantly according to gender, educational status and daily average computer use. It is thought that this study, in which the in-service training needs of primary school teachers were determined, will guide the planning of the next in-service training activities.

Keywords: In-service training, primary school teachers, training needs

8. Sınıf Öğrencilerinin Olasılık Konusunu Kişiselleştirilmiş Matematik Öğretimi İle Öğrenme Süreci Ve Bu Sürece İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi

Sevgi BAKAN, Prof. Dr. Recep ASLANER

Ahmet Zeyneloğlu Ortaokulu,

İnönü Üniversitesi,

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 8. sınıf öğrencilerinin olasılık konusunu kişiselleştirilmiş matematik öğretimi (KMÖ) ile öğrenme süreçlerini incelemektir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin matematik öğretimi ve olasılık konusu ders içeriğinde, sorular bağlamında KMÖ hakkında görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda araştırmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 8. sınıfta öğrenim görmekte olup cinsiyetleri, matematik başarı düzeyleri, matematiğe yönelik tutumları ve öğrenme stilleri bakımından maksimum çeşitlilik örneklemesine göre seçilen 5 öğrencidir. Ayrıca öğrencilerden biri, hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu ve konuşma güçlüğü tanısına sahip kaynaştırma öğrencisidir. Araştırma süreci çalışma grubunu tanımaya yönelik veriler toplanmasıyla başlanıp KMÖ öncesi ön görüşme, KMÖ süreci ve KMÖ sonrası son görüşme şeklinde üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Uygulama süreci, araştırmacı tarafından; her öğrenciyle birebir yapılan 14 oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. İlk 2 oturumda öğrencilerle ön görüşme yapılmış, ardından 10 oturum boyunca olasılık konusu ile ilgili kazanımlar verilmiş ve son 2 oturumda öğrencilerle son görüşme yapılarak araştırma süreci değerlendirilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin kişisel bilgi formundaki ve öğrenme stilleri testindeki verilerinden yararlanılarak oturumlarda öğrenciye özel içerik oluşturulmuş ve böylece kişiselleştirilmiş öğretim gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İçerik sunumunun ardından öğrencilerin o günkü kazanımla ilgili performansını görebilmek adına kademeli olarak üç zorluk düzeyine sahip 9 sorudan oluşan çalışma kâğıtları kullanılmıştır. İçerik sunumu ve performans gözleminin ardından o günkü dersle ilgili süreci değerlendirmek adına 4 sorudan oluşan öğrenci raporları öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Araştırmada öğrencilerin görüşlerini yansıtmak için betimsel analiz teknikleri kullanılmış ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Toplanan verileri ve ilişkileri açıklamak için hem kuramsal çerçeveden hem de araştırmadaki verilerden faydalanarak kod listesi oluşturularak içerik analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde görüşme, yansıtıcı notlar, öğrenci raporları ve çalışma kâğıtlarından elde edilen veriler ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Uygulama sonucunda bireysel farklılıklar dikkate alınarak yapılan KMÖ sayesinde birinci kazanımda bir öğrenci hariç diğer dört kazanımda her öğrencinin zor seviyedeki en az bir soruya doğru cevap verdiği görülmüştür. Dolayısıyla her öğrenciye göre kişiselleştirilerek yapılan öğretme-öğrenme sürecinin öğrenci performanslarına olumlu yönde katkı sağladığı söylenebilir.

KMÖ ile yapılan öğretim-öğrenim sürecinin ardından öğrenci görüşlerini yansıtmak adına yapılan son görüşmede KMÖ'nün en çok dikkat çeken özellikleri, öğrenciler tarafından *uyarlama*, *kişiselleştirme* ve *farklılık* olarak ifade edilmiştir. Ayrıca öğrenciler bu sayede moral ve özgüven kazandıklarını, böyle bir öğretimde süreklilik sağlanırsa başarıya dair inançlarının güçleneceğini belirtmişlerdir. KMÖ'nün olasılık konusunu öğrenmelerine ilişkin öğrenci görüşleri dikkate alındığında kişiselleştirmenin konuyu öğrenmelerine aracılık ettiğine, öğrenmelerini kolaylaştırdığına ve uygulamanın yapıldığı ortamın yüz yüze olmasına vurgu yapmışlardır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kişiselleştirme, kişiselleştirilmiş matematik öğretimi, olasılık

GİRİŞ

Eğitim, insan için vazgeçilmez ihtiyaçlardan biri olup bireylerin toplumsal yaşantının bir parçası olabilmesinde de büyük rol oynamaktadır. Yasal olarak eğitim her çocuğun hakkıdır ve eğitimin amacı her öğrenciye ulaşmak olduğu için bireysel farklılıklarının belirlenip eğitim sürecine dâhil edilmesi yoluyla bireyi ön plana almak zorundadır (Coşkun, 2020).

Eğitim programları her ne kadar bireylerdeki benzerlikler üzerine kurulmuş olsa da özünde var olan esneklik sayesinde bireysel farklılıklar dikkate alınarak bireye özgü uyarlamalar yapıldığı ölçüde eğitimde başarı sağlanır (Turgut, Salar, Aksakallı ve Gürbüz, 2016). Bu bağlamda öğrencilerin öğrenmelerinin maksimum düzeye ulaştırabilmek adına öğretilmeye çalışılan bilgiyi tek bir kalıba sokmak yerine öğrencilerin bireysel özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak her öğrenciye neyin, ne kadar, nasıl ve ne zaman öğretileceği eğitimde önem arz etmektedir. Brusilovsky (2001)'e göre, eğitimde tüm bireylere uyan bir uygulama yerine kişisel özellikleri, öğrenme biçimleri ve öğrenme süreleri bakımından farklı olan öğrencilere alternatif yöntemler uygulamak gereklidir.

Yaşantımızın pek çok alanında karşılaştığımız kişiye özel, kişiselleştirilmiş ürünler, programlar veya durumların eğitim alanında da kullanılması gereken önemli bir konu olduğu söylenebilir. Keefe ve Jenkins (2000)'e göre kişiselleştirme, eğitim ortamının düzenlenmesi için öğrencilerin bireysel farklılıklarını, ihtiyaçlarını ve ilgi alanlarını dikkate alan bir

kavramdır. Öğretim kişiselleştirildiğinde yeni bilgilerin öğrencinin zihninde bulunan eski bilgilerle bir bütün oluşturması daha kolay gerçekleşecektir (Herndon, 1988).

Bu çalışmada öğrencilerin yaşantılarıyla matematik dersi arasında bağ kurmaya yardımcı olacağı düşünülen Kişiselleştirilmiş Matematik Öğretimi (KMÖ) sayesinde olasılık konusu üzerinde çalışmaya karar verilmiştir. Olasılık, ilköğretim öğrencilerinin öğrenmekte ve öğretmenlerin konunun işlenişinde zorlandıkları kavramların başında geldiği için (Katrancı ve Altun, 2013; Gürbüz, 2006) araştırma ihtiyacı duyulmuştur. Çalışmada öğrencilerin tutumlarında daha olumlu etki oluşturduğu dikkate alınarak (López ve Sullivan 1992) her öğrenci için ayrı ayrı kişiselleştirilmenin yapıldığı bireyselleştirilmiş kişiselleştirme kullanılmıştır.

“Nasıl daha iyi öğretebiliriz?” sorusuna cevap veren kişiselleştirmenin alanyazını incelendiğinde dünyanın gelişmiş birçok ülkesinin kişiselleştirme uygulamalarını ve kişiselleştirilmiş öğretimi daha yaygın kullanmaya başlamasına rağmen (Coşkun, 2020) ülkemizde kişiselleştirilmiş öğretim ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların ve materyallerin (Balcı, 2016; Doğan, 2017), öğrencilerin araştırma sürecine aktif olarak katıldığı çalışmaların azlığı dikkat çekicidir (Zeytçioğlu, 2017).

Bu çalışma, öğrencilerin matematik dersinde yaşadıkları sıkıntıları KMÖ yaklaşımıyla gidermeye yardımcı olacağı, onların matematik dersine yönelik ilgilerini arttıracığı ve başarı düzeyi ne olursa olsun her öğrencinin *kendi öğrenme hızında, öğrenme stilinde* ve gerçek yaşamından alınan kesitlerle öğretimin uyarlanması sayesinde başarıya ulaşmalarını sağlayacağı ve başarı duygusunu yaşamalarına fırsat vereceği düşünülerek önemli görülmektedir.

Alanyazında kişiselleştirilmiş öğretimle ilgili öğrencilerin başarılarının üzerinde anlamlı bir etkinin olduğu çalışmaların(Lopez ve Sullivan, 1992; Hart, 1996; Ku ve Sullivan, 2002; Pane, Steiner, Baird ve Hamilton, 2015; Coşkun, 2020) yanı sıra başarı üzerinde anlamlı bir etkinin olmadığı çalışmalar da (Bates ve Wiest, 2004; Çakır-Balta, 2008; Doğan, 2017; Balcı, 2016; Çakır, Çakmak ve Yılmaz; 2016) mevcuttur. Kişiselleştirme ile ilgili daha fazla çalışma yapılmasının konuya açıklık getireceği düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde kişiselleştirilmiş öğretimle ilgili farklı sonuçlara ulaşılması, kişiselleştirmenin farklı alanlardaki, düzeylerdeki ve kültürlerdeki öğrenciler üzerindeki olası etkilerinin incelenmesi ihtiyacı (Çakır, Mete ve Ertan-Kantos, 2019), ülkemizde yapılan çalışmaların azlığı, yapılan çalışmaların çoğunda öğrencilerin sürece aktif olarak katılmaması bu çalışmayı yapma gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda yapılan çalışma ülkemiz alanyazınına katkı sağlayacak ve öğrencilerin bu sürece aktif olarak dahil edildiği ender çalışmalardan olması sebebiyle de önemli görülmektedir.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması araştırmacının gerçek yaşam, bir durum ya da durumlar hakkında çoklu bilgi kaynaklarıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2013/2020). Durum çalışmasında bir duruma ilişkin ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb. bütüncül bir yaklaşımla araştırılarak ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri araştırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesinde orta büyüklükte bir ilin sosyo-ekonomik açıdan orta düzeyde bir ilçesindeki okulun 8. sınıfında öğrenim görmekte olan üçü kız, ikisi erkek toplam 5 öğrencidir. Çalışmanın kapsamı tüm 8. sınıf öğrencilerine anlatılmış olup çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğrenciler arasından matematik başarı düzeyi (bir önceki döneme ait matematik not ortalamaları dikkate alınarak), matematiğe yönelik tutumları (Önal (2013) tarafından ortaokul öğrencilerinin matematiğe yönelik tutumlarını belirlemek için hazırlanmış olan ölçek kullanılarak), öğrenme stilleri (Jung (1971)'in psikolojik tip teorisinden faydalanılarak hazırlanan öğrenciler için tip göstergesi (Mamchur, 1996) envanteri olan, “Öğrenme Stilleri Testi” (akt. Saban, 2014) kullanılarak) ve cinsiyetleri farklılık gösteren katılımcılar olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca katılımcılardan biri (Ö5) de hafif düzeyde otizm spektrum bozukluğu, dil ve konuşma güçlüğü tanısı almış kaynaştırma öğrencisidir. Katılımcı çeşitliliği sayesinde araştırmanın geçerliliği arttırılmaya çalışılmıştır.

Çalışma grubuna seçilen öğrencilere KMÖ ders içeriğinde ve olasılık sorularında kullanılmak üzere öğrencilere ait tanıtıcı bilgileri, ilgi alanlarını, hoşlandıkları durumları, gelecek planlarını içeren “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların özellikleri

Öğrenci	Matematik Başarı Düzeyi	Matematiğe Yönelik Tutumu		Öğrenme Stilleri	Cinsiyet
		İlgi (50)	Kaygı (20)		
Ö1	Çok iyi	48	5	ŞUÜA	Kız
Ö2	İyi	42	8	ŞSÜY	Kız
Ö3	Orta	43	7	ŞUDA	Erkek

Ö4	Düşük	40	6	ÇÜÜA	Kız
Ö5	Orta (özel)	27	18	ÇUDY	Erkek

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacı kapsamında veri çeşitlemesi yoluna gidilerek birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır:

Yansıtıcı Notlar: Bu çalışmanın araştırmacısı ve uygulayıcısı aynı kişi olduğundan uygulama süreci boyunca öğrencilerin derse ilgilerine, katılımlarına, performanslarına, süreçle ilgili görüşlerine ve yaşadıkları sıkıntılara yönelik gözlemler yapıp ders esnasında kısa notlar olarak araştırma sürecini yansıtmaya çalışmıştır.

Çalışma Kâğıtları: Araştırmanın KMÖ ile yapılan 10 oturumunda kişiselleştirilmiş soruların yer aldığı çalışma kâğıtları kullanılmıştır. Olasılık ile ilgili 5 kazanımdan her biri için çalışma grubundaki her öğrenciye özel 5 ayrı çalışma kağıdı hazırlanmış olup her çalışma kağıdı ilgili kazanıma göre kolay, orta ve zor düzeyde sorular içermektedir. Araştırmada kullanılmak üzere matematik öğretim programındaki olasılık konusuna ait kazanımlar doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanmış olan sorular, biri matematik eğitiminde doktorasını yapmakta ve diğeri 13 yıllık mesleki deneyime sahip olan iki matematik öğretmeni ve biri Türkçe eğitiminde yüksek lisansını tamamlamış, diğeri 2 yıllık mesleki deneyime sahip ve çeşitli edebiyat dergilerine edebi eserler yazan iki Türkçe öğretmeni tarafından seviye, uygunluk ve anlaşılabilirlik bakımından incelenmiştir.

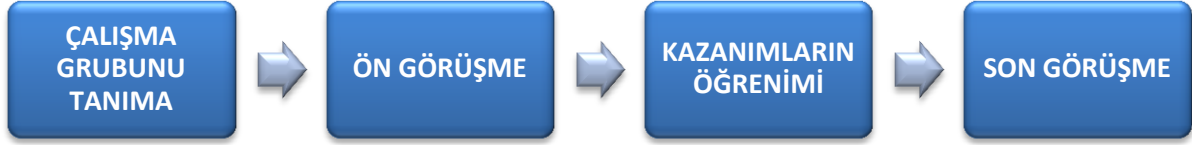
Öğrenci Raporları: Her öğrencinin oturumlar sonunda doldurduğu öğrenci raporları ile her bir öğrencinin o günkü derste kullandıkları ön bilgileri, zorlandıkları durumları, öğretim sürecini ve KMÖ'nün gerekli olup olmadığını ifade etmeleri istenmiştir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme: Öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla uygulama başında ön görüşme ve uygulama sonunda son görüşme yapılmıştır. Literatür taraması yapılarak araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan görüşme soruları öğretim görevlisi tarafından incelenerek uzman görüşüne başvurulmuş ve araştırmada yer almayan iki öğrenci ile pilot uygulama gerçekleştirilerek görüşme formunun son hali elde edilmiştir.

Araştırma Süreci

Araştırma süreci çalışma grubunu tanımaya yönelik veriler toplanmasıyla başlanıp KMÖ öncesi ön görüşme, KMÖ süreci ve KMÖ sonrası son görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Araştırma süreci

Araştırmacı her oturumda içerik ve uygulama ile ilgili öğrencileri bilgilendirmiştir. Araştırmada, derslerdeki içerik sunumunda kişisel bilgi formundaki ve öğrenme stilleri testindeki verilerden yararlanılarak öğrenciye özel içerik oluşturulmuş ve böylece kişiselleştirilmiş öğretim gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. İçerik sunumunun ardından öğrencilerin o günkü kazanımla ilgili performansını görebilmek adına kademeli olarak üç zorluk düzeyine sahip 9 sorudan oluşan çalışma kâğıtları kullanılmıştır. Araştırmacı çalışma kâğıtlarındaki kişiselleştirilmiş soruların çözümünde rehber ve yönlendirici konumunda bulunarak öğrencilerin sonuca kendilerinin ulaşmasını sağlamıştır.

Araştırmanın başlangıcında ilköğretim matematik dersi öğretim programı (MEB, 2018) incelenmiş, ilgili kazanımlar ve açıklamalarla birlikte belirtilen süre dikkate alınarak kişiselleştirilmiş ders içeriği ve olasılıkla ilgili kişiselleştirilmiş sorular oluşturulmuştur.

Tablo 2. Uygulama Süreci ve Olasılık kazanımları

Oturumlar	Uygulamanın İçeriği
1. Oturum	Öğrencileri tanımaya yönelik formların doldurulması ve ön görüşme
2. Oturum	KMÖ'nün amacı hakkında bilgi verme
3. Oturum	<i>M.8.5.1.1. Bir olaya ait olası durumları belirler.</i> kazanımının verilmesi
4. Oturum	İlgili kazanıma dair kişiselleştirilmiş olasılık sorularının çözümü
5. Oturum	<i>M.8.5.1.2. "Daha fazla", "eşit", "daha az" olasılıklı olayları ayırt eder.</i> kazanımının verilmesi
6. Oturum	İlgili kazanıma dair kişiselleştirilmiş olasılık sorularının çözümü
7. Oturum	<i>M.8.5.1.3. Eşit şansa sahip olan olaylarda her bir çıktının olasılık değerinin eşit olduğunu ve bu değer $1/n$ olduğunu açıklar.</i> kazanımının verilmesi
8. Oturum	İlgili kazanıma dair kişiselleştirilmiş olasılık sorularının çözümü
9. Oturum	<i>M.8.5.1.4. Olasılık değerinin 0 ile 1 arasında (0 ve 1 dâhil) olduğunu anlar.</i> kazanımının verilmesi
10. Oturum	İlgili kazanıma dair kişiselleştirilmiş olasılık sorularının çözümü
11. Oturum	<i>M.8.5.1.5. Basit bir olayın olma olasılığını hesaplar.</i> kazanımının verilmesi

12. Oturum	İlgili kazanıma dair kişiselleştirilmiş olasılık sorularının çözümü
13. Oturum	Süreçle ilgili öğrenci performanslarının değerlendirilmesi
14. Oturum	Süreçle ilgili öğrenci görüşlerinin toplanması

Verilerin Analizi

Bu araştırmada betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmada veri analizinin çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına geldiğini belirten Yıldırım ve Şimşek (2018), doğrudan alıntı yaparak betimsel bir anlayışla verilerin okuyucuya sunulabildiğini ve toplanan verileri açıklayabilecek temalara ve ilişkilere ulaşmak amacıyla içerik analizi yapılabileceğini belirtmiştir.

Araştırmada öğrencilerin görüşlerini yansıtmak için betimsel analiz teknikleri kullanılmış ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Toplanan verileri açıklamak ve ilişkileri açıklamak için hem kuramsal çerçeveden hem de araştırmadaki verilerden faydalanarak kod listesi oluşturulmuştur. Verilerin analizinde görüşme, yansıtıcı notlar, öğrenci raporları ve çalışma kâğıtlarından elde edilen veriler ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Öğrencilerle yapılan ön ve son görüşmede ses kaydı ile elde edilen veriler bire bir yazıya aktarılmış ve görüşme sorularındaki temalar dikkate alınarak kodlar oluşturulmuştur. Öğrencilerin KMÖ ile yapılan eğitim-öğretim sürecindeki görüşleri doğrudan aktarılmış ve araştırmacının gözlemleri doğrultusunda yorumlanmıştır.

Olasılık ile ilgili kazanımların KMÖ ile öğretim sürecinde öğrencilerin performanslarını değerlendirmek amacıyla o günkü kazanımla ilgili olasılık sorularından oluşan çalışma kâğıtlarındaki doğru ve yanlış cevaplar belirlenmiş ve kazanım odaklı olarak her öğrencinin farklı zorluk seviyelerindeki sorulara ait doğru cevap sayısı grafiklerle gösterilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada, Büyüköztürk vd.(2014) tarafından ifade edilen

- Çalışılan ortamda meydana gelen her şeyi veri olarak kaydedilmesi,
- Detaylı alan kayıtlarının alınması,
- Araştırma ekibi tarafından doğru ve kapsamlı bilgi sağlanması,
- Doğruluk için alan notlarının katılımcılar tarafından incelenmesi,
- Ses kayıtlarının tutulması, fotoğrafların çekilmesi,
- Katılımcılardan alıntılarının yapılması ve alıntılarının olduğu gibi verilmesi,
- Araştırmanın her bir aşamasının ve izlenen yolun detaylı olarak tanımlanması,
- Verilerin kayıt edilmesinde ve gözlenmesinde birden fazla araştırmacının veri kaynağının ve gözlemler arası tutarlılığın incelenmesi,
- Uzman görüşlerinin alınması,

- Katılımcı grubunda ve veri toplama araçlarında çeşitliliğin sağlanması ile araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Uygulama Öncesi Duruma İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğrencilerle yapılan ön görüşmeden elde edilen veriler çözümlenerek öğrencilerin kişiselleştirme, matematik öğretimi, kişiselleştirilmiş matematik öğretimi ve olasılık konusu ile ilgili görüşleri üzerinde durulmuştur.

“*Sizce kişiselleştirme nedir?*” sorusuyla öğrencilere kişiselleştirme kelimesinin ne anlama gelebileceği sorulmuş; öğrencilerden Ö5, fikrinin olmadığını belirtmiş ve Ö4 kelimeyi yanlış yorumlamıştır. Ö1, Ö2, Ö3 kelimenin sözlükte geçen anlamına uygun olabilecek yorumlar yapmışlar ve yapılan yorumlarda “*kendine göre*” ifadesini vurgulamışlardır. Öğrencilerin kişiselleştirmeye yönelik görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir:

“*Bir konuyu kendine göre uyarlama, ayarlama*” (Ö1)

“*Kendi düşüncesine göre biçme şekli olabilir. Kendine göre, uygun*” (Ö2)

“*Dışarıda olan bir olayı kendinize göre yorumlamak*” (Ö3)

“*Mesela arkadaşım ben, mesela ben onu kişileştiriyorum*” (Ö4)

“*Fikrim yok hocam, tahminim de yok Hocam*” (Ö5)

Öğrencilerin birinci soruya yönelik yorumlarının ardından araştırmacı kişiselleştirmenin ne olabileceğini görüşme yaptığı öğrencilere ifade etmiş ve “*Günlük yaşantınızda kişiselleştirdiğiniz ortam veya durumları belirtip nedenini açıklayabilir misiniz?*” sorusuna ilişkin öğrenci görüşlerini almıştır.

Ö2 olayları, odasını ve defterini kişiselleştirdiğini ifade edip kişiselleştirdiği alanlarda sevdiği renk ve ilgi alanlarını kullandığını dile getirmiştir. Benzer şekilde Ö4 de odasının bir köşesine beğendiği resimleri asarak kişiselleştirdiğini ve bu durumun çok hoşuna gittiğini söylemiştir. Yine Ö5 de babasının verdiği deftere sadece sevdiği ilahi ve beğendiği sözleri yazarak kişiselleştirme yaptığından bahsetmiştir.

“*Sizce kişiselleştirilmiş matematik öğretimi nasıl olur?*” sorusuyla öğrencilerin kişiselleştirme ve matematik dersini nasıl bağdaştırabilecekleri merak edilmiştir.

“*Kendi düşüncelerime göre olur herhalde. Mesela siz konuyu anlatırsınız ben onu kendime göre yorumlarım. Böyle yaparsam şöyle anlarım. Zaten siz anlatınca hocam ben bir içimde tekrar ediyorum kendime göre. Bir anda kafamda geçiyor o şeyler. Nasıl yapıyorum ben de bilmiyorum, sormayın. Mesela deftere yazdırıyorsunuz ya Hocam ben o şeyleri okuduğumda, siz anlatırken aynı şeyleri hatırlıyorum.*”

Hatırlamazsam bu konuyu öğrenememişim demektir. Genelde hatırlayamadığım olmadı.”(Ö1)

Ö1 kendi öğrenme sürecini kişiselleştirerek KMÖ'nün gerçekleştirildiğini ve bu sayede öğrenmede kalıcılığın da sağlandığını ifade etmiştir. Ö3 de yine kendi öğrenme sürecine değinerek dersteki formülleri hatırlamaya yardımcı olacak şekilde kendine göre kodlamanın kişiselleştirilmiş öğretim olacağını belirtmiştir.

“Etkili matematik öğretiminin gerçekleşmesi için sizce bir matematik dersi nasıl işlenmelidir?” sorusuyla öğrencilerin öğrenmedeki bireysel farklılıkları ve öğrenme yöntemleri keşfedilmeye çalışılarak her öğrenciye göre uyarlanabilecek öğretim şekli hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Etkili matematik öğretiminin mevcut işlenen dersteki gibi olmasını ifade eden öğrenci görüşlerinin, araştırmacının aynı zamanda öğrencilerin matematik öğretmeni olduğu düşünüldüğünde öğrenci görüşlerine etkisi olup olmadığını belirlemek adına öğrencilere samimi ve içten cevaplar vermeleri tekrarlanmış ve araştırmayı başka biri yapsaydı da aynı cevabı verip vermeyeceklerini düşünmeleri istenmiştir. Tüm bunların sonucunda öğrenciler görüşlerinde samimi olduklarını belirtip aynı kararlılıkla bu görüşlerini yineleyeceklerini belirtmişlerdir.

“Matematik dersinde performansınıza yönelik değerlendirmeler nasıl olmalıdır?” sorusu ile öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade edip performanslarını gösterdiği durumlar saptanmaya çalışılarak yapılacak öğretim uyarlamasında bu durumları dikkate almak istenmiştir.

Tablo 3. Performans değerlendirme biçimine dair öğrenci görüşleri

Değerlendirme Biçimi	Öğrenciler				
	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5
Yazılı sınav	X			X	X
Sözlü performans			X		
Ders içi performans	X	X			

Tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin çoğu yazılı sınavı tercih etmiştir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri dikkate alınarak yapılacak uygulamada öğrencilerin performanslarını daha iyi yansıttığını düşündükleri değerlendirme biçimlerini birlikte kullanmaya karar verilmiştir.

Tüm dünyanın yaşadığı salgın döneminin eğitime yansımaları dikkate alınarak bu zorlu süreçte uygulamanın yapılacağı ortama karar verebilmek adına **“Matematik derslerini verimlilik, ilgi çekicilik ve dikkat açısından sadece yüz yüze, sadece uzaktan ve hem yüz yüze hem uzaktan eğitim sistemleri üzerinden değerlendiriniz?”** sorusu sorularak öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Öğrencilerin görüşlerini sadece yüz yüze ve hem yüz yüze hem uzaktan eğitim şeklinde belirtmişlerdir.

Tablo 4. Eğitim ortamlarının değerlendirilmesine dair öğrenci görüşleri

	Yüz yüze eğitim	Uzaktan eğitim	Hem yüz yüze hem uzaktan eğitim
Dikkati toplama	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5	-	
Verimlilik	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5	-	Ö1
İlgi çekicilik	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5	-	

Matematik dersinin ilgi çekicilik, verimlilik ve dikkat açısından değerlendiren Ö3'ün görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

“Yüz yüze daha verimli olur her öğrencide. Öğretmen karşıda ona doğru bir saygın, mecburiyetin oluyor. Bir şey yapamıyorsun derste. Uzaktan eğitim daha az verimli çünkü mikrofon görüntü gibi şeyler olduğu için mikrofonu kapatıp gidip başka bir işle uğraşiyor. Öğretmen tahtaya bir şey yazdıysa bile seni görecekmış gibi hissettiğin için daha dikkatle dinliyorsun her an soru gelecekmış gibi. Aynı şekilde yüz yüze eğitim daha ilgi çekici.” (Ö3)

Araştırmanın uygulama aşamasında kazanımları verilecek olan olasılık konusu ile ilgili öğrencilerin daha önce bir çalışmalarının olup olmadığını ve hangi ön bilgilere sahip olduklarını tespit edebilmek adına öğrencilere **“Matematik dersi ‘Olasılık’ konusu hakkında neler biliyorsunuz?”** sorusu yöneltilmiştir. Ö1, Ö4 ve Ö5 bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Ö2 ve Ö3 ise kendilerince tahminlerini yapsalar da konuya dair daha önce bir çalışmalarının olmadığını ifade etmişlerdir.

“Tam kesin değil ama ihtimali var, olarak biliyorum. Daha önce konuya hiç çalışmadım.” (Ö2)

“Olasılık hocam bunu ben kendi içimden bir soru düşünüyorum %99 şudur cevabı gibi cevaplar veriyorum veya %10 budur , %20 budur veya grafik düşünüyorum.” (Ö3)

Bu görüşlerden yola çıkarak olasılık konusu ile ilgili uygulama süreci sonunda görülecek görülen değişikliklerin KMÖ'den kaynaklandığı söylenebilir.

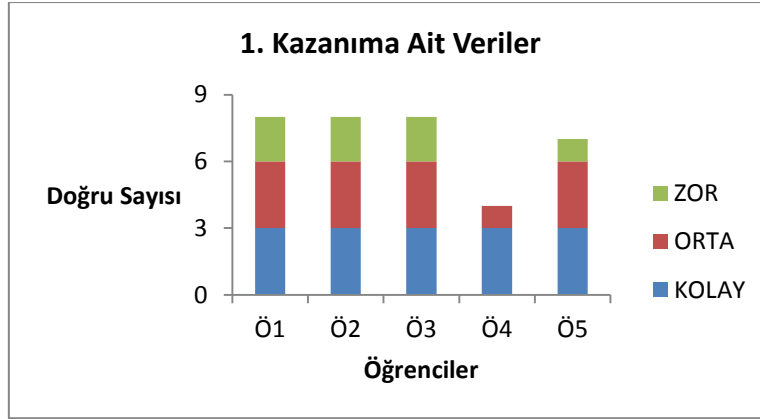
Uygulama Sürecine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

8. sınıf olasılık konusuna ait 5 kazanımın KMÖ ile öğretme-öğrenme süreci her öğrenci için birebir yapılan 10 oturumda gerçekleşmiştir. Bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını sebebiyle araştırma süresince gerekli tedbirlerin alınması hususunda özen gösterilmiş olup her öğrenci için bireysel bir çalışma alanı oluşturulmuştur.

Uygulama sürecine ait bulgular kazanım odaklı olarak sunulup veriler grafiklerle gösterilmiştir. KMÖ ile gerçekleştirilen kazanımlara ait öğretme-öğrenme sürecinde

öğrencilerin kademeli olarak ilerlemesi sağlanmıştır. Çalışma kağıdındaki kolay ilk üç soruyu tamamlayan öğrenci bir sonraki aşama olan orta güçlükteki üç soruyu tamamlamış ve ardından zor düzeydeki son üç soruya geçmiştir. Öğrencilerin yanlış yaptıkları sorulara yönlendirmeler yapılarak öğrencinin o aşamada yaptığı hatayı fark edip kendisinin düzeltmesi beklenmiştir. Kazanımlara ait veriler grafikte gösterilmiş olup bu grafikteki doğru cevap sayısı öğrencilerin düzeltilmemiş cevaplarının sayısını belirtmektedir. Bilgi eksikliği, işlem hataları, soruyu yanlış okuma, dikkatsizlik vb. sebeplerle yanlış veya eksik cevaplar içeren sorular araştırmacının rehberliği, öğrencinin matematik bilgisi ve akıl yürütmesi sayesinde düzeltilip bir sonraki soruya geçilmiştir. Öğrenci soruyu düzeltmiş olsa bile verdiği ilk cevap tam olarak doğru olmadığı için grafikteki doğru sayısına eklenmemiştir.

“M.8.5.1.1. Bir olaya ait olası durumları belirler.” Kazanımına Ait Bulgular

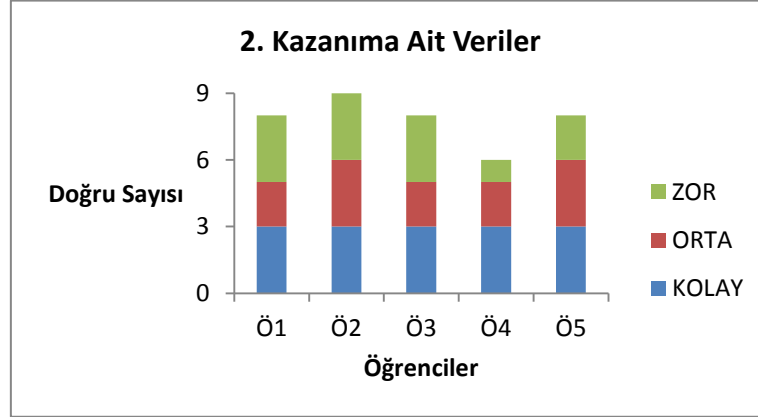
Grafikte görüldüğü gibi tüm öğrenciler kolay aşamaya ait soruların hepsini doğru cevaplandırmıştır. Orta düzeyde sorulardan oluşan ikinci aşamayı Ö4 hariç tüm öğrenciler tamamlamıştır. Ö4'ün bu aşamada yanlış yaptığı soruları bir daha gözden geçirmesi ve araştırmacı tarafından soru öğrenciye açıklanarak öğrencinin doğru cevaba ulaşması sağlanmış ve bir sonraki aşamaya geçişi gerçekleştirilmiştir. Zor düzeydeki sorulardan oluşan üçüncü aşamada Ö1, Ö2, Ö3 sadece bir soruyu, Ö5 iki soruyu, Ö4 ise üç soruyu yanlış cevaplandırmıştır.

Öğrenci raporlarında hepsi kişiselleştirmenin gerekli olduğu cevabını vermişler ve gerekçeleri tabloda belirtilmiştir:

Tablo 5. Derste kullanılan kişiselleştirmeye dair öğrenci görüşleri

Gerekçe	Öğrenci	Destekleyici cümle
Motivasyon	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5	“Çok gerekli, motivasyon yönünden.” (Ö2) “Böyle daha bir kolay oluyor. Sevdiğim karakterlerin olması beni mutlu etti. Derslerin hep böyle devam etmesini isterim.” (Ö4)
Anlaşılrlık	Ö3	“Gerekli çünkü insanın kendisi geçince soruyu daha iyi anlıyor.”(Ö3)

“M.8.5.1.2. ‘Daha fazla’, ‘eşit’, ‘daha az’ olasılıklı olayları ayırt eder, örnek verir.” Kazanımına Ait Bulgular

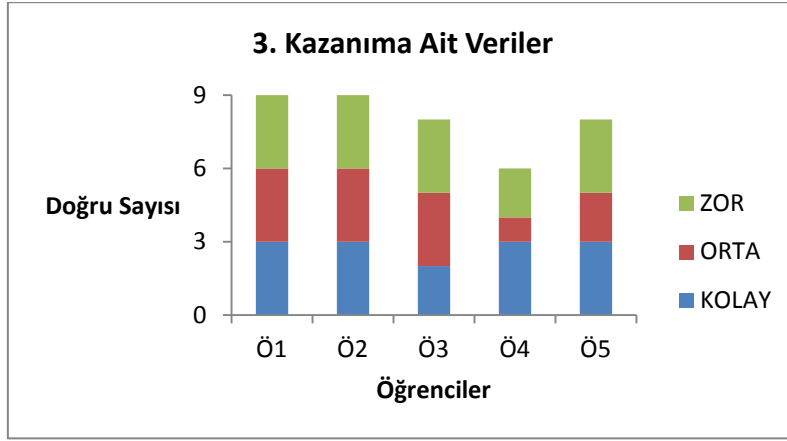

İkinci kazanıma ait verileri içeren grafik incelendiğinde tüm öğrencilerin kolay sorulardan oluşan aşamayı tamamladığı, Ö2 ve Ö5'in ikinci aşamayı da yanlışsız tamamladığı, diğer öğrencilerin bir soruyu yanlış yaptığı gözlemlenmiştir. Öğrenciler hatayı fark edip yanlışlarını düzelttikten sonra bir sonraki aşamaya geçmişlerdir. Zor sorulardan oluşan aşamayı ise Ö1, Ö2 ve Ö3 yanlışsız tamamlarken, Ö4 iki yanlışla ve Ö5 bir yanlışla tamamlamıştır. Öğrenci raporlarında hepsi kişiselleştirmenin gerekli olduğu cevabını vermişler ve gerekçeleri tabloda belirtilmiştir:

Tablo 6. Derste kullanılan kişiselleştirmeye dair öğrenci görüşleri

Gerekçe	Öğrenci	Destekleyici cümle
Motivasyon	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5	“Bence gerekliydi. Bana özel şeyler beni iyi hissettirdi.” (Ö1)
Kendine güven	Ö2	“Olursa motivasyon açısından iyi olur ve bu kendimize olan güvenimizi artırır.”(Ö2)
Anlaşılrlık	Ö4	“Kişiselleştirme olduğu için daha iyi anladım, sevdiğim olduğu için daha iyi anlıyorum.” (Ö4)

“M.8.5.1.3. Eşit şansa sahip olan olaylarda her bir çıktının olasılık değerinin eşit olduğunu ve bu değer 1/n olduğunu açıklar.” Kazanımına Ait Bulgular

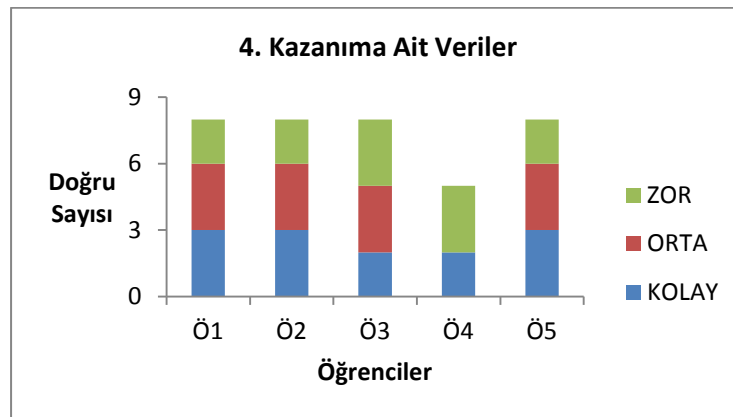
Üçüncü kazanıma ait verileri içeren grafik incelendiğinde Ö1 ve Ö2'nin tüm düzeylerdeki soruları doğru cevaplandığı, Ö3'ün sadece kolay seviyeden ve Ö5'in de sadece orta seviyeden bir soruyu yanlış yaptığı görülmüştür. Ö4 ise orta ve zor seviyeden toplam üç soruyu yanlış yaptığı görülmüştür. Öğrenciler yanlış yaptıkları sorularda hatayı fark edip yanlışlarını düzelttikten sonra bir sonraki aşamaya geçmişlerdir.

Öğrenci raporlarında hepsi kişiselleştirmenin gerekli olduğu cevabını vermişler ve gerekçeleri tabloda belirtilmiştir:

Tablo 7. Derste kullanılan kişiselleştirmeye yönelik öğrenci görüşleri

Gerekeçe	Öğrenci	Destekleyici cümle
Motivasyon	Ö1,Ö2, Ö4, Ö5	<i>“Yabancı şeyler değil de konu da arkadaşlarım olunca daha iyi etkiliyor.” (Ö4)</i> <i>“Hoşuma gitti, en çok Tsubasa olmam.” (Ö5)</i>
Odaklanma	Ö3	<i>“Gerekliydi, kendimi Kuruluş Osman görünce havalara girdim. Kendimin olması odaklanmamı daha iyi sağlıyor.” (Ö3)</i>

“M.8.5.1.4. Olasılık değerinin 0 ile 1 arasında (0 ve 1 dâhil) olduğunu anlar.” Kazanımına Ait Bulgular

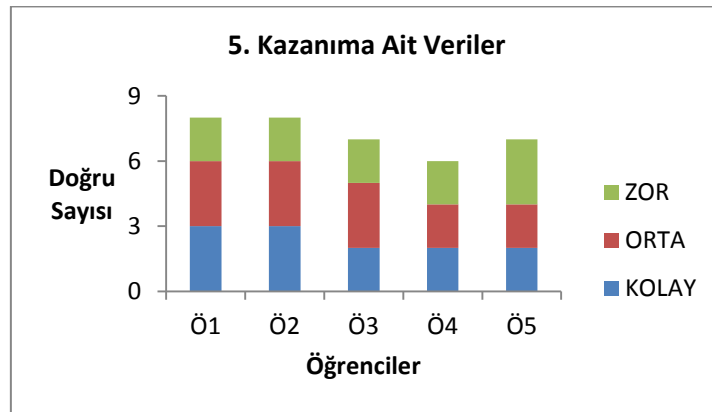

Dördüncü kazanıma ait verileri içeren grafik incelendiğinde Ö1, Ö2, Ö3 ve Ö5 sadece bir soruyu yanlış yapmakla birlikte Ö4'ün kolay ve orta seviyeden toplam 4 soruyu yanlış yaptığı belirlenmiştir. Öğrenciler yanlış yaptıkları soruları ya kendileri fark edip düzeltmişler ya da araştırmacının yönlendirmesiyle doğru cevaba ulaşmışlardır. Öğrenciler yanlış yaptıkları soruların doğru çözümlerini anlamlandırdıktan sonra bir üst düzeydeki sorulara geçmişlerdir. Ö4 bugünkü derste diğer derslere göre zor seviyedeki soruları daha rahat çözmüş ve kişiselleştirmeye gerek olmadığını artık soruları çözebildiğini ifade etmiştir. Ö4 hariç tüm öğrenciler kişiselleştirmenin gerekli olduğu cevabını vermişler ve gerekçeleri tabloda belirtilmiştir:

Tablo 8. Derste kullanılan kişiselleştirmeye dair öğrenci görüşleri

Gerekçe	Öğrenci	Destekleyici cümle
Motivasyon	Ö2, Ö5	“Bence gerekli, motivasyona iyi geliyor.” (Ö2) “Bence çok güzel” (Ö5)
Anlaşılrlık	Ö1, Ö3	“Kişiselleştirilmiş sorularla hem konuyu daha iyi anlıyorum hem de sorularda kendim olunca böyle böyle yapmışım diye soruyu çözüyorum.”(Ö1) “Gerekli, çünkü kişiselleştirilmiş öğretimle daha iyi anladığımı düşünüyorum.” (Ö3)

“M.8.5.1.5. Basit bir olayın olma olasılığını hesaplar.” Kazanımına Ait Bulgular

Beşinci kazanıma ait verileri içeren grafik incelendiğinde Ö1 ve Ö2 zor seviyedeki bir soruyu, Ö3 kolay ve zor seviyedeki birer soruyu, Ö4 kolay, orta ve zor seviyedeki birer soruyu, Ö5 ise kolay ve orta seviyedeki birer soruyu yanlış yapmıştır. Öğrenciler yanlış yaptıkları soruları fark edip düzeltmeleri sağlanıp anlamlandırdıktan sonra bir üst düzeydeki sorulara geçmişlerdir.

Tüm öğrenciler o günkü raporlarında kişiselleştirmenin gerekli olduğu cevabını vermişler ve gerekçeleri tabloda belirtilmiştir:

Tablo 9. Derste kullanılan kişiselleştirmeye dair öğrenci görüşleri

Gerekeçe	Öğrenci	Destekleyici cümle
Motivasyon	Ö1, Ö2, Ö5	“Motivasyon açısından iyi, çok memnunum. Konu anlatımında kişiselleştirilmiş öğretim uygulanırsa daha iyi.” (Ö2)
Odaklanma	Ö4	“Gerekliydi. Kişiselleştirme olunca derse daha iyi odaklanıyorum.” (Ö4)
Anlaşılrlık	Ö3	“Gerekli, bireysel olduğu zaman daha iyi anlıyorum. Kendim içinde olunca daha iyi anlıyorum. Sorularda daha iyi oluyor.” (Ö3)

Uygulama Sonrası Duruma İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu başlık altında son görüşmeden elde edilen veriler çözümlenerek öğrencilerin yapılan uygulama sonrasında KMÖ ile öğretim-öğrenim süreci, olasılık problemlerinin çözümünde KMÖ ve kişiselleştirilmiş öğretimin uygulama alanları, avantajları, dezavantajlarına ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Öğrencilere “KMÖ’ nün en çok hangi özellikleri dikkatinizi çekti?” sorusu sorulduğunda KMÖ’ nün *uyarlama, kişiselleştirme ve farklılık* boyutlarına vurgu yapılmıştır.

Tablo 10.KMÖ'nün dikkat çeken özellikleri

Özellik	Öğrenci	Destekleyici cümle
Uyarılma	Ö1	“Bana hitap etmesi. Soruların bana uygun bir şekilde olması. Zaten en çok ön planda olan da oydu.”
Kişiselleştirme	Ö2, Ö3, Ö4	“Benimle ilgili olması dikkatimi çekti.” (Ö2)
Farklılık	Ö5	“Her gün matematik dersinde yaptığımız sorular da vardı, böyle yeni sorular da olmuştu yani.”

Tabloda görüldüğü gibi KMÖ’ nün en çok dikkat çeken özelliği kişiselleştirmedir. Öğrencilerin daha önce karşılaşmadıkları biçimde ilgi alanlarını, yakın çevrelerini ve geleceğe dair tahminlerini barındıran konu sunumları ve sorular onların uygulamaya yönelik odak noktasının kişiselleştirme olarak belirlenmesini sağlamıştır.

Öğrencilerin başarıya dair inançlarını belirlemek adına “ **KMÖ Matematik dersinde başarıya dair inancınızı nasıl etkiledi?**” sorusu sorulmuş ve öğrencilerin görüşleri tabloda gösterilmiştir.

Tablo 31. Öğrencilerin matematik dersinde başarıya dair inançları

İnanç	Öğrenci	Destekleyici cümle
Moral	Ö1	“Sorularda siz diyordunuz ya başbakan falan iyi oluyordu yani böyle moral artırıyordu. Bu yüzden güzel oluyordu.”
Güven	Ö2, Ö3	“Kesinlikle stresim biraz daha gitti ve kendime güvenim biraz daha arttı.” (Ö3)
Süreklilik	Ö4, Ö5	“Eğer böyle şeyler olursa, yani böyle devam edersem ilerde böyle daha güzel bir şeyler olur. Matematik dersini de başarırım.” (Ö4)

Tabloda görüldüğü üzere süreç boyunca yapılan uygulamanın sonucunda tüm öğrencilerin başarıya dair inancının var olduğu belirlenmiştir. Bazı öğrenciler bunu geleceğe dair

hayallerinin gerçekleştirdiğini görmekle, bazıları öz güvenlerinin artmasıyla, bazıları ise süreç içerisinde uygulamanın devam etmesiyle ilişkilendirmiştir.

Öğrencilere “ **KMÖ motivasyonunuzu nasıl etkiledi?**” sorusu sorulmuş ve hepsinden olumlu geri bildirimler alınmıştır. Öğrencilerin görüşleri aşağıda belirtilmiştir:

“Tavan yaptı. Bir kazan çikolata yemiş gibi mutlu oluyorum.” (Ö1)

“Çok iyi. Eskiden soru çözerken böyle sıkıcı şeyler oluyor başka bir taraftan olduğu için, ama buradaki sorular benimle ilgili olduğu için daha ilgi uyandırıyor, bir çözüme isteği uyandırıyor.” (Ö2)

“Aslında böyle daha güzel oluyor. Ben böyle daha bir sevdim yani.” (Ö4)

“Kişisel ilgi alanlarınızın ve özelliklerinizin dersin sunumunda ve olasılık sorularında yer alması size nasıl hissettirdi?” sorusuyla öğrencilerin uygulamaya dönük görüşleri alınmıştır. Öğrencilerden uygulamanın başında kişisel bilgi formuyla bilgi toplanırken özel bilgilere girmemeye özellikle dikkat edilmiş ve sorulara son şekli verilirken uzman görüşleri alınmıştır. Öğrencilerin içerikte ve sorularda kendilerinden bahsedilmesini nasıl karşıladıklarına ilişkin elde edilen bulgular sonucunda çoğu bu durumun kendilerini olumlu yönde etkilediğini belirtirken bir öğrenci özel bilgilerin gizliliğine değinerek biraz rahatsız edici bulunduğunu belirtmiştir.

“Biraz utandım galiba. Böyle birden siz onları istediğinizde bunları da kullanmazsınız dedim. Daha çok bilgi edinmek için kullanacaksınız sandım. Bunlardan kullanacağınızı tahmin etmemiştim. İlk denememizde biraz utandım. Benim sevdiğim şeylerden falan vardı. İnsanların böyle özel bilgilerimi bilmesi biraz rahatsız edici. Zaten o kadar özelliklere çok girmedim. Ne olur ne olmaz dedim.” (Ö1)

Yaşadığımız salgın süreci ve günümüz eğitim teknolojileri düşünüldüğünde KMÖ'nün yüz yüze ve uzaktan kullanımı ile ilgili fikir edinebilmek adına “ **KMÖ'nün yüz yüze veya uzaktan eğitim süreciyle uygulanması arasında ne gibi farklılıklar olur?**” sorusu sorulmuştur.

Tablo 12.KMÖ'nün uygulanabileceği ortamlara dair öğrenci görüşleri

Öğrenci Tercihleri	Öğrenci	Destekleyici cümle
Yüz yüze	Ö1,Ö2,Ö3,Ö5	<i>“Yüz yüze yani bence siz daha çok yardım edebiliyorsunuz. Hem birebir ilgileniyorsunuz hem de yanımızdasınız yapamayınca direkt görüyorsunuz. Uzaktan eğitimde hat gidiyor o oluyor bu oluyor sonuçta yüz yüze gibi olmuyor. Sonuçta televizyon ekranına bakıyor gibi bir şeyiz. O Eba'da hocalar anlatıyor gibi bir şeysiniz yani. Çok anlaşılıyor yani.” (Ö1)</i>
Uzaktan	Ö4	<i>“Mesela ben anladım arkadaşlarım var diye fazla konuşamıyorum diye. Okulda fazla dikkatimi veremiyorum. Evde böyle olduğum için ve kendimi iyi hissettiğim için daha belki daha kolay cevap verebilirim. Her gün okula gitmek ve yorulmak yerine uzaktan olursa daha iyi olur.”</i>

Tabloda görüldüğü üzere öğrenciler KMÖ'nün yüz yüze veya uzaktan olma durumlarını karşılaştırıp kendi tercihlerini kullandıkları ortamı da belirtmişlerdir. Öğrencilerin zorunlu sebeplerden dolayı okuldan uzak kalmaları onların yüz yüze eğitimi seçmelerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Buna karşılık normal eğitim öğretim sürecinde de okulda olmaktan pek hoşlanmayan Ö4'ün uzaktan eğitimi seçmesi de şaşırtıcı bir sonuç değildir.

Araştırmada KMÖ'nün özel olarak olasılık konusunda uygulaması yapıldığından öğrencilerin bu konuya dair öğrenmelerini yapılan uygulamanın nasıl etkilediğini belirlemek için “**KMÖ ile olasılık konusunun öğrenimi hakkında neler düşünüyorsunuz?**” sorusu sorularak öğrencilerin görüşleri alınmıştır.

Tablo 13. KMÖ'nün olasılık konusu öğreniminde kullanımı hakkında öğrenci görüşleri

Öğrenim boyutu	Öğrenci	Destekleyici cümle
Aracılık	Ö1, Ö4	“Mesela ben ilk başladığımızda doğum günü falan vardı galiba konuyu bilmesem de bir şeyler uydurabilmişim. Başka bir tarih olsaydı o teoriyi uyduramayacaktım. Bu yüzden iyi oldu yani.” (Ö1)
Kolaylık	Ö2, Ö5	“En çok korktuğum olasılık konusuydu. Ön yargıda olabilir. B ilmiyorum hocam geziyorum test çözerken yeni nesil test kitabında olasılığa denk geldiğimde öyle bakıp kaldım. Çok zor gözüküyordu. Olasılıktan korktum biraz ama okula geldiğimde ne kadar basitmiş hiç gerek yokmuş şeye falan dedim.” (Ö2)
Ortam	Ö3	“Kesinlikle etkiledi. Çünkü ben mesela bunu diğer arkadaşlarımla online eğitimde yapsaydım belki biraz daha zor anlayacaktım ve kendimi zorlayacaktım epey fazla. Yüz yüze olduğumuz zaman ben burada notlarımı da alıyorum zaten gidip tekrar yapabiliyoruz. Ama o zaman mesela bazen ses kesiliyor bir şey oluyor notu kaçırıyorsun notlarını alamıyorsun bazen.”

Tabloda görüldüğü üzere öğrenciler KMÖ'nün olasılık konusunun öğreniminde kullanılan kişiye özgü durumların gerçek sonuca ulaşmada aracılık ettiği, yapılan etkinliklerle konunun daha kolay anlaşıldığı ve uygulamanın yapıldığı ortamın yüz yüze olmasının öğretim-öğrenim sürecinde etkili olduğu görülmektedir.

“**Kişiselleştirilmiş öğretimin diğer derslerde kullanılabilirliği hakkında neler düşünüyorsunuz?**” sorusuyla öğrencilerden farklı uygulama alanlarında kullanılıp kullanılmayacağı hakkında bilgi edinmek ve ilerideki araştırmalara öneriler sunmak amaçlanmıştır.

Tablo 14. Kişiselleştirmenin farklı derslerde kullanımına dair öğrenci görüşleri

Dersler	Öğrenciler				
	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5
Türkçe			X	X	X
İngilizce	X		X	X	
Fen bilimleri			X		X
Beden eğitimi					X

Tabloda görüldüğü üzere öğrenciler genel olarak Türkçe, İngilizce, Fen bilimleri derslerinde kişiselleştirilmiş öğretimin uygulanabileceğini belirtmişlerdir.

“Kişiselleştirilmiş öğretimin hangi türünün (bireysel, grupsal) uygulanmasını istersiniz? Gerekçeleriyle belirtiniz.” sorusuyla öğrencilerin kişiselleştirmenin hangi türünü tercih edebileceklerine dair görüşleri alınmıştır.

Tablo 15. Kişiselleştirmenin farklı türleri hakkındaki öğrenci görüşleri

Kişiselleştirme türü	Öğrenci	Destekleyici cümle
Bireysel	Ö4	<i>“Bireysel olanı seçerdim. Bireysel olmasının sebebi böyle kendimi sanki daha iyi hissediyorum. Okulda olunca ne bileyim biraz şey oluyor. Aslında okulda da olmasını isterdim ama tek. İkimiz olması daha hoşuma gidiyor.”</i>
Grupsal	Ö1Ö2, Ö5	<i>“Bireysel olursa benim canım çok sıkılıyor, tek ben cevap veriyorum, arkadaşlarımda cevap verirse böyle daha iyi oluyor.” (Ö5)</i>
Hem bireysel hem grupsal	Ö3	<i>“Teke teki seçerdim. Teke tekte tek başınıza oluyorsunuz ve güzel oluyor. Çünkü ama şöyle bir yönü de var. Teke tekte karşılıklı yapıyorsun, ama grubu da seçme ihtimalim var. Grupta ise arkadaşlarınız da oluyor onlara fısıldaşabiliyorsunuz veya siz anlatıyorsunuz ben sizden anlamıyorum mesela kesin anlıyorum da diyelim yani. Yanımdaki anladı ona sorabilirim veya mesela siz bizim önümüze kağıt veriyorsunuz birbirimizle yardımlaşabiliriz.”</i>

Tabloda görüldüğü üzere Ö4 sınıf ortamında yanlış yapmaktan çekindiği için bireysel kişiselleştirmeyi tercih etmiştir. Diğer öğrenciler ise uzun süredir arkadaşlarından ve sınıf ortamından ayrı kaldıkları için arkadaşları ile birlikte oldukları grupsal kişiselleştirmeyi tercih etmişlerdir. Ö3 ise akran öğrenmesini gerçekleştirmek için grupsal kişiselleştirmeyi, tek başına yapılan uygulamayı beğendiği için de bireysel kişiselleştirmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.

SONUÇLAR

Araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin olasılık konusunu KMÖ ile uygulama süreci ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi sonucunda ulaşılan sonuçlar uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrası bulgular dikkate alınarak aktarılmıştır.

Uygulama öncesi ön görüşmede öğrencilerin kişiselleştirmeye dair yorumları ve kişiselleştirdikleri ortam veya durumları belirtmeleri istendiğinde elde edilen bulgulara bakıldığında uygulama öncesi 5 öğrenciden 3’ü kişiselleştirmeye dair uygun yorumlar yapmışlardır. Yorumlardaki ortak vurgu “kendine göre” ifadesidir. Kişiselleştirdikleri ortam veya durumları ise kullandıkları defterlerini, kalemlerini, odalarını ve bazı olayları kişiselleştirdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri, kişiselleştirmeyi ilgili kişilerin gelişimde ve öğrenmede kullandıkları materyalleri, buldukları ortamları kendi ilgi alanları ve bakışlarına göre şekillendirmesi diye ifade eden Özarslan (2010)’ın söylemiyle uyumludur.

Uygulama sürecinin etkili ve verimli geçmesi adına öğrencilerin etkili matematik öğretimine ilişkin görüşleri alınarak süreci öğrencilere göre şekillendirmek istenmiştir. Bu noktada öğrencilerin görüşleri ise mevcut işlenen dersteki gibi ve eğlenceli olması yönündedir. Araştırmacının da aynı zamanda öğrencilerin dört yıldır matematik öğretmenleri olması ve onları farklı yönlerden tanınması araştırma süresince işlenecek dersi öğrenci görüşleri yönünde uygulamasını kolaylaştırmıştır. İdeal öğretmenin en belirgin özelliği öğrencilerini tanınması olup öğrenme stilleri başta olmak üzere öğrencilerinin karakterlerini, sosyal becerilerini, görüşlerini, ilgilerini ve yaşadıkları çevreyi yeterince bildiği sürece öğrencileri başarılı olur (Bahçeci ve Gürol, 2011). Öğrencilerin matematik dersinde performanslarını değerlendirme biçiminin nasıl olması yönündeki görüşleri dikkate alınarak yapılan uygulamada performanslarını en iyi gösterebildikleri değerlendirme biçimleri kullanılmıştır. Böylece elde edilecek sonuçlar, onların gerçek performanslarını yansıtmaları adına önemli görülmüştür. Ayrıca yine sonuçların geçerli olması adına öğrencilerin ilgi çekici, verimli ve dikkatlerini topladıkları ortam olarak görüş bildirdikleri yüz yüze eğitim, uygulamanın yapılacağı ortama karar vermede etkili olmuştur.

Uygulama süreci kişiselleştirilmiş soruların yer aldığı çalışma kâğıtları ile değerlendirilmiştir. Matematiğe karşı tutumları, başarı düzeyleri ve öğrenme stilleri farklılık gösteren 5 öğrencinin her biri için bireysel farklılıkları dikkate alınarak hazırlanan içerik sunumunun ardından uygulama öncesinde öğrencilerden toplanan kişisel bilgiler doğrultusunda oluşturulan olasılık sorularına geçilmiştir. Her kazanıma ait kolay, orta ve zor seviye sorulardan oluşan çalışma kâğıdında kademeli olarak geçişler sağlanırken öğrencilerin bir seviyeyi bitirmeden ve herhangi bir seviyede hatalı yapılan sorular öğrenciler tarafından anlamlandırılmadan bir üst seviyeye geçilmemiştir. Uygulama sonucunda başarı seviyesi ne olursa olsun her öğrenci için bireysel farklılıkları dikkate alınarak yapılan KMÖ sayesinde birinci kazanımda bir öğrenci hariç diğer dört kazanımda her öğrencinin zor seviyedeki en az bir soruya doğru cevap verdiği görülmüştür. Matematik başarı düzeyi çok iyi ve iyi olan öğrencilerin süreç boyunca aynı seviyede ilerlediği hatta ikinci kazanımda iyi düzeydeki öğrencinin daha fazla doğru cevabı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca süreç boyunca orta düzeydeki öğrenci ile kaynaştırma öğrencisinin birinci kazanım dışındaki her kazanımda aynı sayıda doğru cevapları olduğu ve ayrıca bu öğrencilerin performanslarının da iyi ve çok iyi düzeydeki öğrencilere çok yakın olduğu görülmüştür. Matematik başarı düzeyi düşük öğrenci ise özellikle son kazanımlarda zor sorulara verdiği doğru cevaplarla dikkat çekmiştir. Kazanımlardaki ortalama doğru cevap yüzdesi %78 ile %89 arasında değişmektedir. Öğrenci tabanlı doğru cevap yüzdesi %60 ile %93 arasında değişmektedir. Bu bağlamda KMÖ'nün

tüm katılımcıların olasılık konusuna dair matematik performanslarını olumlu yönde değişikliğe uğrattığı söylenebilir.

Alan yazında araştırma yürütmüş olan bazı araştırmacılar kişiselleştirilmiş öğretimin öğrenci başarısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmalardan bazıları Hart (1996), Ku ve Sullivan (2002), Ku vd. (2007), Akinsola ve Awofala (2009), Awofala, Balogun ve Olagunju'nun (2011), Awofala (2011), Sezer (2015), Pane vd. (2015), Zeytçioğlu (2017) , Bernacki ve Walkington (2018), Coşkun (2020) tarafından yürütülen çalışmalar olup; farklı alan ve seviyelerde yürütülen bu çalışmaların sonunda kişiselleştirmenin başarı üstünde anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmanın sonuçları da bu araştırmalar sonuçlarıyla tutarlıdır. Bunun yanı sıra Ku ve Sullivan (2000), Bates ve Wiest (2004), Ku, Harter, Liu, Thompson ve Cheng (2007), Ku ve diğerleri (2004), Çakır-Balta (2008), Şimşek ve Çakır (2009), Çakır, Çakmak ve Yılmaz (2016), Balcı (2016) , Regis (2017) ve Doğan (2017) tarafından yürütülen çalışmalar ise kişiselleştirmenin öğrenci başarısı üstünde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalardır.

Okul eğitiminin uzun süredir devam eden bir ideali, konuyu ilginç kılmak için öğretimi bir öğrencinin okul dışındaki yaşamına bağlamak ve öğrenenlerin ilgisini artırmak için öğrenme materyallerini kişiselleştirmek olmuştur (Reber ve Canning, 2018). Bu çalışmada olasılık konusuna dair içeriğin ve soruların kişiselleştirilmesi yoluyla okul eğitiminin ideali karşılanmaya çalışılmıştır.

KMÖ ile yapılan öğretim-öğrenim sürecinin ardından öğrenci görüşlerini almak adına öğrencilerle son görüşme yapılmıştır. KMÖ'nün en çok dikkat çeken özellikleri öğrenciler tarafından *uyarlama*, *kişiselleştirme* ve *farklılık* olarak ifade edilmiştir. Ayrıca öğrenciler KMÖ sayesinde moral ve özgüven kazandıklarını, böyle bir öğretimde süreklilik sağlanırsa başarıya dair inançlarının güçleneceğini belirtmişlerdir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen bir diğer sonuç ise KMÖ'nün tüm öğrencilerin motivasyonunu olumlu yönde etkilediğidir. Bu sonuç; Cordova ve Lepper (1996), Anand ve Ross (1987) ve Awofala (2011) öğretimin ve materyallerin kişiselleştirilmesinin öğrencilerin güdülenmesi üzerinde ve öğrenmeye yönelik olumlu etki oluşturmada etkili olduğu sonuçları ile tutarlıdır.

Araştırma sonucunda benzer çalışmanın farklı derslerde, farklı öğrenme ortamlarda (yüz yüze, uzaktan, harmanlanmış), farklı kişiselleştirme türünde (bireysel, grupsal, bilgisayar tabanlı, kâğıt tabanlı) uygulanması önerilebilir.

KAYNAKÇA

1. Anand, P. G., & Ross, S. M. (1987). Using computer-assisted instruction to personalize arithmetic materials for elementary school children. *Journal of Educational Psychology*, 79(1), 72.
2. Awofala, A. O. (2011). Effect of personalized, computer-based instruction on students' achievement in solving two-step word problems. *International Journal of Mathematics Trends and Technology*, 2(2), 5-10.
3. Balcı, T. (2016). *Türkçe Öğretiminde Kişiselleştirilmiş Araştırma Soruları Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
4. Bates, E. T., & Wiest, L. R. (2004). Impact of personalization of mathematical word problems on student performance. *The Mathematics Educator*, 14(2).
5. Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
6. Coşkun, B. (2020). *Türkçe öğretiminde kişiselleştirilmiş metin kullanımının öğrenci başarısına etkisi: sıfatların öğretimi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
7. Creswell, J. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev. M. Bütün ve S.B. Demir). Siyasal Yayın Dağıtım. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 2013).
8. Çakır, Ö., Şimşek, N., & Tezcan, N. (2009). A web based generation system for personalization of e-learning materials. *International Journal of Human and Social Sciences*, 4(4), 283-286.
9. Çakır, Ö., Mete, F., & Ertan Kantos, Z. (2019). Kişiselleştirilmiş Öğretimin 5n1k Tekniğinde Başarıya Etkisi. *Journal of Social Sciences/Sosyal Bilimler Dergisi*, 33.
10. Çakır Balta, Ö. (2008). *Bilgisayar ve Sınıf Ortamında Kişiselleştirilmiş Sözel Matematik Problemlerini Kullanmanın Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
11. Doğan, P. (2017). *İngilizce öğretiminde kişiselleştirmenin lisans öğrencilerinin başarılarına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
12. Hart, J. M. (1996). The effect of personalized word problems. *Teaching Children Mathematics*, 2(8), 504-505.
13. Herndon, J. N. (1989). Achievement and continuing motivation under differing levels of personalized instruction.
14. Jenkins, J. M., & Keefe, J. W. (2002). A special section on personalized instruction in two schools: Two approaches to personalized learning. *Phi Delta Kappan*, 83(6), 449-456.
15. Katrancı, Y., & Altun, M. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin olasılık bilgisini oluşturma ve pekiştirme süreci. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 11-58.
16. Ku, H. Y., & Sullivan, H. J. (2002). Student performance and attitude using personalized mathematics instruction. *Educational Technology Research and Development*, 50(1), 21-34.
17. López, C. L., & Sullivan, H. J. (1992). Effect of personalization of instructional context on the achievement and attitudes of Hispanic students. *Educational Technology Research and Development*, 40(4), 5-14.
18. MEB. (2010). *İlköğretim okullarındaki kaynaştırma uygulamalarının değerlendirilmesi*. Millî Eğitim www.meb.gov.tr/earged/earged/ilk_kaynas_eg_uyg_deg.pdf adresinden alınmıştır.
19. MEB (2018). Matematik Dersi Öğretim Programı <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201813017165445-MATEMAT%20C4%B0K%20C3%96%20C4%9ERET%20C4%B0M%20PROGRAMI%202018v.pdf> adresinden alınmıştır.

20. Memnun, D. S. (2008). Olasılık kavramlarının öğrenilmesinde karşılaşılan zorluklar, bu kavramların öğrenilememe nedenleri ve çözüm önerileri. *Inönüüniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 9(15), 89-101.
21. Özkan (2019). *Sözel kesir problemlerinde kişiselleştirilmiş öğretimin öğrenci başarısına ve derse ilgisine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
22. Önal, N. (2013). A Study on the Development of a Middle School Students' Attitude towards Mathematics Scale. *Elementary Education Online*, 12(4).
23. Pane, J. F., Steiner, E. D., Baird, M. D., & Hamilton, L. S. (2015). Continued Progress: Promising Evidence on Personalized Learning. *Rand Corporation*.
24. Petska, K. S. (2006). Using personality variables to predict academic success in a personalized system of instruction. *Open Access Theses and Dissertations from the College of Education and Human Sciences*, 3.
25. Saban, A. (2014). *Öğrenme öğretme süreci* (7. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık
26. Salar, R., Turgut, Ü., Aksakallı, A., & Gürbüz, F. (2016). Bireysel Farklılıkların Öğretim Sürecine Yansımalarına Dair Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
27. Schoenfeld, A. H. (1989). Explorations of students' mathematical beliefs and behavior. *Journal for research in mathematics education*, 338-355.
28. Tekin Poyraz, G., & Özkul, A. E. (2019). Bir öğrenme ortamı olarak Google Sınıf'ın incelenmesi.
29. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
30. Zeytinoğlu, A. (2017) *sınıf ortamında etkileşimli tahta ile grupsal kişiselleştirilmiş sözel matematiksel problemler kullanmanın öğrenci başarısı üzerine etkisi – Darüşşafaka Lisesi*. (yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

**Koronavirüs Pandemi Döneminde Yürütülen Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Yönelik
Bir Değerlendirme
(An Evaluation On Distance Education Applications During The Coronavirus
Pandemia)**

İclal ALKAN

İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü

ÖZET

Covid-19 pandemisinin Aralık 2019’da ortaya çıkması ve Mart 2020’de küresel bir pandemi olarak ilan edilmesiyle beraber bir dizi önlem alınmış, insandan insana çok hızlı bir şekilde geçip yayılmasından dolayı bireyler arası fiziksel temas azaltılarak pandemi kontrol edilmeye çalışılmıştır. Dünyada başta sağlık olmak üzere, ekonomi, eğitim, sosyal ve pedagojik açıdan büyük değişikliklere yol açan pandemi sebebiyle, öğrenciler yüz yüze eğitime ara vererek uzaktan eğitim yoluyla eğitim görmeye başlamıştır. Bu araştırmada, koronavirüs pandemi döneminde yürütülen, uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme kapsamında katılımcıların görüşleri toplanarak, uzaktan eğitim uygulamalarındaki eksiklikler ve sürecin avantajlı yönleri belirlenmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile yürütülen araştırma 42 katılımcı (33 lisans öğrencisi, 9 öğretim elemanı) ile yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak online ortamda katılımcılara yönlendirilen “Koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?” sorusunun yer aldığı bir form kullanılmıştır. Araştırmaya katılan 6 kişi ile de yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde, koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin katılımcı görüşlerinin %52,4’ünün olumlu, 47,6’ sının ise olumsuz olduğu belirlenmiştir. Olumlu görüşlerin %81,5’i lisans öğrencilerine, %18,5’i ise öğretim elemanlarına aittir. Zaman ve mekandan bağımsız eğitim, bireysel öğrenme sorumluluğu alma ve eğitimde daha fazla bilişim teknolojilerinden yararlanma, olumlu görüşlerden bazılarıdır. İletişim ve sosyalleşmenin giderek azalması, donanım yetersizliği ve internet erişiminin yetersizliği ile yaşanan aksaklıklar, belirtilen olumsuz görüşlerden birkaçıdır. Öğrencilerin %72,2’si olumsuz görüş belirtmiş, öğretim elemanlarının ise 27,8’i olumsuz görüş bildirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, uzaktan eğitim, lisans öğrencileri

ABSTRACT

With the emergence of the Covid-19 pandemic in December 2019 and its announcement as a global pandemic in March 2020, a number of measures were taken, and the pandemic was tried to be controlled by reducing physical contact between individuals due to its rapid spread from person to person. Due to the pandemic that has caused great changes in the world, especially in health, economy, education, social and pedagogical aspects, students have started to receive education through distance education by interrupting face-to-face education. In this study, an evaluation of distance education practices carried out during the coronavirus pandemic period was made. Within the scope of the evaluation, the opinions of the participants were collected and the deficiencies in distance education applications and the advantageous aspects of the process were tried to be determined. The research, which was conducted with a case study, one of the qualitative research designs, was carried out with 42 participants (33 undergraduate students, 9 lecturers). "What are your views on the distance education practices carried out during the coronavirus pandemic period?", Which is directed to the participants online as a data collection tool. A form containing the question was used. Semi-structured interviews were conducted with 6 people participating in the study. When the findings of the study were evaluated, it was determined that 52.4% of the participants' opinions regarding the distance education practices carried out during the coronavirus pandemic period were positive and 47.6% were negative. 81,5% of positive opinions belong to undergraduate students and 18,5% to lecturers. Time and place-independent education, taking responsibility for individual learning and using more information technologies in education are some of the positive opinions. The problems experienced with the gradual decrease in communication and socialization, lack of equipment and inadequate internet access are some of the negative opinions stated. 72,2% of the students stated negative opinions, and 27,8% of the lecturers stated negative opinions.

Keywords: Coronavirus, distance education, undergraduate students

GİRİŞ

1 Aralık 2019'da Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan kentinde ortaya çıkan 2019-20 Coronavirüs (Covid-19) pandemisi (Wikipedia, 2020a), küresel düzeyde sağlık başta olmak üzere, ekonomi, sosyal yaşam ve eğitim uygulamaları üzerinde çok önemli değişimlere ve etkilere sebep olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020a) tarafından 11 Mart 2020'de küresel bir pandemi olarak ilan edilen Covid-19 ile birlikte yeni bir sürece girilmiş, salgınla mücadele kapsamında yüz yüze eğitim uygulamalarına ara verilmiştir. 1700'lü yıllarda mektupla başladığı uzaktan eğitim, iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak, radyo, TV, bilgisayar ve internet temelli olarak varlığını sürdürmüştür. Bozkurt ve Sharma

(2020, s.) göre uzaktan eğitim, “etkili bir öğrenme ekolojisi oluşturmak için dikkatli planlama, tasarım ve hedeflerin belirlenmesini gerektiren karmaşık bir süreçtir.” Pandeminin ortaya çıkışı ile getirilen kısıtlamalarla birlikte evlerinden uzaktan eğitim süreçlerini gerçekleştirmek durumunda kalan öğretmenlerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim konusunda yeterli bilgi, deneyim ve zamanı olmadığı, pek çok durumda altyapı, donanım eksikliği ile sürdürülen uzaktan eğitim çalışmalarının tam anlamıyla uzaktan eğitim olmadığı söylenebilir. Çünkü uzaktan eğitimde ayrı mekânlarda yaşayan bireylerin hem bilişsel olarak hem de sosyal anlamda katılımını sağlamak için “farklı etkileşim türlerini destekleyen” bir öğrenme süreci oluşturmak gereklidir (Hodges, Moore, Lockee, Trust ve Bond, 2020; Moore, 1989). Ancak sürecin hızlı gelişmesi ile tüm bu hazırlıkların yapılması söz konusu olamamıştır. Bu nedenle uzaktan eğitim, öğretim teknolojisi vb. alanlar üzerine çalışan araştırmacılar bu dönemi, olağan koşullarda sürdürülen uzaktan eğitimden ayırmak için “acil uzaktan öğretim” (Hodges vd., 2020) ya da “geçici uzaktan öğretim” (Golden, 2020) olarak isimlendirmeyi önermektedirler. Uzaktan eğitimin en fazla etkilediği paydaşlardan olan öğretmenler, öğrenciler ve velilerin sürece ilişkin görüşleri, eksikler üzerinde düşünebilmek için önem arz etmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, koronavirüs pandemi döneminde yürütülen, uzaktan eğitim uygulamalarının değerlendirilmesidir. Değerlendirme kapsamında katılımcıların görüşleri toplanarak, uzaktan eğitim uygulamalarındaki eksiklikler ve sürecin avantajlı yönleri belirlenmeye çalışılmış ve şu soruya yanıt aranmıştır:

- Koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseninde tasarlanmıştır. Durum çalışması nitel araştırmalarda kullanılan önemli tekniklerden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Durum çalışması, araştırmacının bir olayı, durumu, eylemi, süreci veya bir ya da daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği araştırma desendir (Yin, 2012). Zaman ve eylemle sınırlı olan durumlarda, araştırmacı çeşitli veri toplama yöntemleri ile kapsamlı bir şekilde veri toplamaktadır. Bu tür çalışmalarda, ele alınan konu araştırılarak, olayları veya durumları açığa kavuşturma, farklı açılardan gözleme ve çözümleme olanağı sunulur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 33 lisans öğrencisi (14 erkek, 19 kadın) ve 9 öğretim elemanı (2 erkek, 7 kadın) olmak üzere 42 katılımcı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan bir görüş formu kullanılmıştır. Katılımcılara çevrimiçi olarak ulaştırılan görüş formunda, “Koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleriniz nelerdir?” şeklinde bir açık uçlu soru yöneltilmiş ve cevaplandırmaları istenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, koronavirüs pandemi döneminde yürütülen, uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin lisans öğrencileri ve öğretim elemanlarının görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcılardan toplanan veriler analiz edilmiş ve raporlanmıştır. Elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir:

Tablo 1. Koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin olumlu görüşler

Görüşler	Lisans Öğrencileri (LÖ)	f	%
	Öğretim Elemanları (ÖE)		
Not ortalamalarının yükselmesi	LÖ7,LÖ11,LÖ13,ÖE5,LÖ20,LÖ24,LÖ27,LÖ29,LÖ32	9	4,63
Ders tekrarlarının mümkün olması	LÖ4,LÖ8,ÖE1,LÖ19,LÖ23,LÖ28,LÖ33	7	3,6
Eğitimin zaman ve mekândan bağımsız olması	LÖ1,LÖ6,LÖ14,ÖE7,LÖ22,LÖ30	6	3,09
Salgından korunabilme, evde izole olabilmeye fırsat tanınması	LÖ2,LÖ12,LÖ14,LÖ21,ÖE6,LÖ32,LÖ33	7	3,6
Derslerin kaydedilmesi ile kaçırılan derslere kolay erişim	LÖ3,ÖE9,LÖ16,LÖ17,LÖ24,LÖ25,LÖ31	7	3,6
Okula gidip gelme süresi düşünüldüğünde kendilerine daha fazla vakit ayırabilmeleri	LÖ5,LÖ10,ÖE1,LÖ21,LÖ29,LÖ33	6	3,09
Öğrencinin kendini ifade etme ve başarısız olma korkusunun uzaktan eğitimle birlikte ortadan kalkması	LÖ1,LÖ5,ÖE7,LÖ13,LÖ17,LÖ24,LÖ28,LÖ32	8	4,12
Bireysel öğrenme becerisi kazanma	LÖ4,LÖ6,LÖ15,LÖ26,LÖ32	5	3,09
Öğrencilere bağımsız öğrenme sistemi sunması	LÖ7,LÖ12,LÖ18,LÖ22,LÖ24,LÖ27,LÖ30	7	3,6
Öğrenme sorumluluğu kazandırma	LÖ3,LÖ10,LÖ19,LÖ25,LÖ31,LÖ32	6	3,09
Farklı öğrenme tekniklerinin geliştirilmesi	LÖ6,LÖ11,LÖ16,LÖ23,LÖ27,LÖ33	6	3,09
Video dokümanlarda durdurup	LÖ3,LÖ8,LÖ11,LÖ17,LÖ21,LÖ26,LÖ28,LÖ3	9	4,63

tekrar devam edebilme imkanı	0,LÖ32		
Örgün eğitimde harcanan mekan, ulaşım, temizlik, yönetim ve daha bir çok maliyette tasarrufun sağlanması	LÖ2,LÖ6,LÖ14,LÖ18,LÖ25,LÖ28,LÖ29,LÖ30,LÖ31,ÖE1,ÖE3,ÖE8	12	6,18
Yüz yüze eğitim şansı olmayan öğrencilerin istedikleri derse uzaktan erişebilmesi	LÖ3,LÖ8,LÖ11,LÖ14,LÖ17,LÖ23,LÖ24,LÖ26,LÖ28,LÖ31	10	5,15
Bilginin en kısa sürede, en pratik biçimde öğrencilere ulaştırılıyor olması	LÖ5,LÖ17,LÖ19,LÖ22,LÖ28	5	2,57
Mevcut eğitimin dışında kalan bireylere eğitim olanağı yaratan yeni modeller yaratılması	LÖ3,LÖ28,LÖ31	3	1,54
Dünyanın değişik ülkelerinde yaşayan öğrenci ve eğitimciler aralarında etkili iletişim kurma fırsatı sağlanması	LÖ2,LÖ9,LÖ16,LÖ23,LÖ25,LÖ28,LÖ31,LÖ33	8	4,12
Öğrenci merkezli eğitim	LÖ1,LÖ5,LÖ9,LÖ11,LÖ14,LÖ17,LÖ23,LÖ24,LÖ28,LÖ31,LÖ33	11	5,67
Dünya'nın değişik ülkelerinde bulunan üniversitelerin eğitim imkanlarından yararlanabilme	LÖ8,LÖ10,LÖ17,LÖ21,LÖ26,LÖ27,LÖ30	7	3,6
Bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilme	LÖ4,LÖ7,LÖ12,LÖ15,LÖ19,LÖ24,LÖ27,LÖ28,LÖ29,LÖ31,LÖ33	11	5,67
Öğretim elemanları ile etkileşimli ve dinamik bir öğrenme süreci	LÖ6,LÖ11,LÖ17,LÖ19,LÖ22,LÖ25,LÖ28,LÖ30,LÖ31	9	4,63
Öğrencilerin ulaşım maliyetini azaltmakla beraber araçtan doğaya salınan karbondioksitin azalması	LÖ9,LÖ15,LÖ21,LÖ25,LÖ30,LÖ31	6	3,09
Eğitimde bilişim teknolojilerinden yararlanma	ÖE2,ÖE4,ÖE7,ÖE9	4	2,06
Teknoloji kullanım becerilerinin artması	ÖE2,ÖE6	2	1,03
Tek tip eğitim yerine farklı şekillerde etkili ders anlatımı	ÖE4,ÖE7	2	1,03
Öğretmenlerin kendilerini geliştirmeleri fırsatı bulması	ÖE7, ÖE4	2	1,03
Aynı anda daha fazla öğrenciye	ÖE1,ÖE2, ÖE9	3	1,54

ders anlatabilme

Kendilerine daha fazla vakit ayırabilmeleri	ÖE2,ÖE8,ÖE9	3	1,54
Ödevler, raporlar vs. basılı olarak toplanmıyor, çevreci eğitim şansı	ÖE9	1	0,51
Eğitim giderlerinden tasarrufun sağlanması	ÖE3,ÖE5	2	1,03
Geniş öğrenci kitlesine eğitim hizmeti sunulabilmesi	ÖE6	1	0,51
Teknolojik araçlar (tablet, telefon vb.) ile ders işleme imkânı	ÖE2,ÖE5, ÖE7,ÖE9	4	2,06
Aynı anda birçok öğrencinin aynı bilgiye ulaşmasını sağlarken zamandan tasarrufun sağlanması	ÖE2 ÖE3,ÖE4	3	1,54
İletişim araçları sayesinde farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması	ÖE3,ÖE7	2	1,03
TOPLAM		194	100

Tablo 1 değerlendirildiğinde koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin “Örgün eğitimde harcanan mekan, ulaşım, temizlik, yönetim ve daha bir çok maliyette tasarrufun sağlanması” (%6,18), “Bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilme” (%5,67), “Öğrenci merkezli eğitim” (%5,67) ve “Yüz yüze eğitim şansı olmayan öğrencilerin istedikleri derse uzaktan erişebilmesi” (%5,15) çoğunlukla belirtilen olumlu görüşler arasındadır. Olumlu görüşlerin %81,5’i lisans öğrencileri, %18,5’i ise öğretim elemanları tarafından belirtilmiştir.

Tablo 2. Koronavirüs pandemi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin olumsuz görüşler

Görüşler	Lisans Öğrencileri (LÖ)	f	%
	Öğretim Elemanları (ÖE)		
Sosyal yaşamda olumsuzluklar, ikili ilişkilerin bozulması	LÖ1,LÖ17,LÖ30	3	1,7
Daha fazla radyasyona maruz kalmak, uzun süreli bilgisayar kullanımı sonrasında artan sağlık problemleri (baş-bel ağrıları)	LÖ8, LÖ19,LÖ23,ÖE1,ÖE9	5	2,84

Sistemin tam anlamıyla oturmaması	LÖ18,LÖ22,LÖ30, ÖE4	4	2,27
Yetersiz donanım sebebiyle derslerin takip edilememesi	LÖ2,LÖ12,LÖ14,ÖE2,ÖE8,ÖE9	6	3,4
Sınavlarda gerçek başarının ölçülememesi	LÖ3,LÖ16,LÖ24,LÖ25,LÖ31,ÖE2,ÖE7	7	3,97
Çevrimiçi olarak yapılan derslere zamanında erişememe, kopuklukların yaşanması	LÖ5,LÖ10,LÖ21,LÖ29,LÖ33	5	2,84
Video, pdf (çevrimdışı) olarak yüklenen ders dökümanlarında sorulara dönüt alamama ya da dönütlerin zaman alması	LÖ1,LÖ9,LÖ13,LÖ17,LÖ28,LÖ32	6	3,4
Ekonomik olarak zayıf olan ülkelerde yaşanan bağlantı sorunları, internet erişiminin olmaması	LÖ4,LÖ6,LÖ15,LÖ32,ÖE2	5	2,84
İş birlikli öğrenme, grup çalışmaları gibi tekniklerin kullanılamaması nedeniyle öğrencilerin sosyalleşememesi	LÖ12,LÖ18,LÖ24,LÖ30,ÖE7	5	2,84
İnternet kapasitesinin öğrenci yoğunluğunu kaldıramaması	LÖ3,LÖ10,LÖ19,LÖ25,LÖ31,LÖ32,ÖE7	7	3,97
Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması	LÖ6,LÖ23, LÖ33,ÖE5	4	2,27
Öğretim elemanı-öğrenci, öğrenci-öğrenci etkileşiminin sağlanamaması	LÖ3,LÖ8,LÖ17,LÖ21, LÖ28,LÖ30,ÖE9	7	3,97
Bireysel öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin yeterli yardım alamaması	LÖ14,LÖ25,LÖ29,LÖ31,ÖE5,ÖE8	6	3,4
Uygulamalı yürütülen derslerin (laboratuvar destekli vb.) gerçekleştirilememesi	LÖ3,LÖ11, LÖ23,LÖ24,ÖE4	5	2,84
Öğrencilerin bireysel gereksinimlerine uygun eğitimin gerçekleştirilememesi	LÖ5,LÖ28,ÖE4,ÖE7	4	2,27
İletişim teknolojilerine (cep telefonu, tablet, bilgisayar) bağımlılığın artması	LÖ3,LÖ28	2	1,13

Bilgisayar okur yazarlığının yetersiz olması sebebiyle yaşanan aksaklıklar	LÖ2,LÖ16,LÖ25,ÖE7	4	2,27
Bireysel çalışma alışkanlığı olmayan öğrencilerin sisteme uyum sağlayamamaları	LÖ11, LÖ23,LÖ33	3	1,7
Grup içi tartışma etkinliklerinin yürütülememesi, öğrencilerin çoğunlukla dinleyici pozisyonunda olmaları	LÖ8,LÖ10, LÖ21,LÖ26, LÖ30	5	2,84
Ders programlarındaki esneklik sebebiyle çevrimiçi derslerin saatlerinin öğrenciye uymaması	LÖ4,LÖ12,LÖ15,LÖ24,LÖ31,LÖ33,ÖE2,ÖE7	8	4,54
Hızlı ulaşılan bilginin sindirilememesi	LÖ6,LÖ19,LÖ25,LÖ30,LÖ31,ÖE5	6	3,4
Öğrenme sürecinde karşılaşılan öğrenme güçlüklerinin anında çözülememesi ve bu durumun ardından gelişebilecek sıkıntılar	LÖ9, LÖ21,LÖ30,LÖ31,ÖE2	5	2,84
Anında yardım görememe ve sorunun giderilmemesinden kaynaklanan problemler	LÖ1,LÖ15,LÖ23	3	1,7
Kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirmemiş bireyler için planlama zorluğu	LÖ4,LÖ14,LÖ30,LÖ33	4	2,27
Yüz yüze eğitimin online eğitimden daha fazla etkili olduğu gerçeği	LÖ2,LÖ10,LÖ12,LÖ28,ÖE2,ÖE7,ÖE8	7	3,97
Sürece hazırlıksız yakalanmaktan dolayı alt yapı, video kayıt için gerekli ekipman yetersizliği, derslerde kopuklukların yaşanması	LÖ5,LÖ9,LÖ16,LÖ19,LÖ23	5	2,84
Derste dikkat çekmede güçlük yaşamaları sebebiyle katılımın yetersiz olması	LÖ8,LÖ17,LÖ25,LÖ31,ÖE5	5	2,84
Bilgiyi öğrenciye istenen düzeyde aktaramama	LÖ3,LÖ19,ÖE1,ÖE5	4	2,27
Öğrencileri başarı ve yeteneklerine göre değerlendiremememe	LÖ2,LÖ,8,LÖ26,LÖ32,ÖE7,ÖE8	6	3,4

Uzun süreli bilgisayara maruz kalmanın sağlık sorunlarına yol açması	LÖ3,LÖ7,LÖ11,LÖ16,LÖ22,LÖ28,ÖE4	7	3,97
Ders esnasında sınıf yönetimi hususunda yaşanan güçlükler	ÖE2,ÖE4,ÖE5,ÖE9	4	2,27
Sınavlarda kopya çekilmesinin önüne geçilememesi	ÖE1,ÖE5,ÖE7,ÖE9	4	2,27
Anında geri dönüt, dersin bitiminde soru-cevap, quiz gibi kısa değerlendirmelerin yapılamaması	ÖE2,ÖE3	2	1,13
Ders saatlerinin kısa tutulması nedeniyle kapsamlı anlatımın sağlanamaması	LÖ1,LÖ8,LÖ15,LÖ20,LÖ28	5	2,84
Kullanılan araçlarda çıkabilecek problemlerin geniş etkiye sahip olması	ÖE2,ÖE8,ÖE9	3	1,7
Laboratuvar, atölye gibi uygulama ağırlıklı konuların işlenmesindeki sınırlılıklar ve öğrenci sayısındaki fazlalık nedeni ile iletişimdeki sınırlılıklar	ÖE1,ÖE3	2	1,13
Derse ilgisi az veya hiç olmayan öğrenci üzerinde disiplinin sağlanamaması	ÖE2,ÖE5,ÖE8	3	1,7
TOPLAM		176	100

Tablo 2 değerlendirildiğinde koronavirus pandemisi döneminde yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin olumsuz görüşlerden “Ders programlarındaki esneklik sebebiyle çevrimiçi derslerin saatlerinin öğrenciye uymaması” (%4,54), “Uzun süreli bilgisayara maruz kalmanın sağlık sorunlarına yol açması” (%3,97), “Öğretim elemanı-öğrenci, öğrenci-öğrenci etkileşiminin sağlanamaması” (%3,97), “İnternet kapasitesinin öğrenci yoğunluğunu kaldıramaması” (%3,97) ve “Sınavlarda gerçek başarının ölçülememesi” (%3,97) çoğunlukla belirtilen olumsuz görüşler arasındadır. Bu görüşlerden %72,2’si lisans öğrencilerine, %27,8’i ise öğretim elemanlarına aittir. Araştırmaya katılan 6 kişi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler neticesinde sürece hızlı bir giriş yapmak zorunda kalındığı için eksikliklerin olduğu vurgulanmıştır. Özellikle derslerin verimli işlenmesi, sınavların güvenilirliği, internet alt yapısının zayıflığı gibi birçok konuda ortak görüş bulunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında çeşitli görüşler orta çıkmıştır Öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirmede, açık ve uzaktan öğrenmede alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Online gerçekleştirilecek sınavların geçerliği, güvenilirliği, şeffaflığı, güvenliği ve denetlenebilir olmasına yönelik yasal ve pedagojik

uygulamalar geliştirilebilir. Merkezî sınavlara hazırlanan öğrenciler için sanal sınıf desteği artırılıp, öğretmenin sanal sınıf uygulamalarındaki rolü iyi belirlenip, bu amaçla akademik destek yazılımları geliştirilip uygulanabilir. Pandemiden sonrası için ortaöğretimde ve yükseköğretimde her dönem en az bir dersin karma/harmanlanmış öğrenme yaklaşımı ile sürdürülmesi, açık ve uzaktan eğitimin etkililiği ve farkındalığı bakımından faydalı olabilir.

KAYNAKÇA

1. Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), i-vi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083>
2. Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause Review*. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning>
3. Golden, C. (2020). Remote teaching: The glass half-full. *Educause Review*. <https://er.educause.edu/blogs/2020/3/remote-teaching-the-glass-half-full>
4. Moore, M. G. (1989). Editorial: Three types of interaction. *American Journal of Distance Education*, 3(2), 1-6.
5. Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
6. Yin, R. K. (2012). *Case Study Methods*. SAGE.
7. WHO.(2020a). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, web adresinden 03 Aralık 2020 tarihinde edinilmiştir.
8. Wikipedia.(2020a). *2019-20 koronavirüs pandemisi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/2019-20_koronavir%C3%BCs_pandemisi, web adresinden 03 Aralık 2020 tarihinde edinilmiştir.

Azərbaycan Xalq Çalğı Alətlərinin Xalça Kompozisiyaları Üçün İşlənməsi

Hacıyeva Münəvvər

Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının dosenti,

GİRİŞ

Dekorativ tətbiqi incəsənət növlərindən biri olan xalçaçılıq böyük mədəniyyətə və qədim tarixi ənənələrə malik xalqlara məxsus sənətdir. Xalçaçılıq sənəti bir xalqın maddi-mədəni, mənəviyyat tarixini əks etdirən və əsrlərdən-əslərə ötürən sənət sahəsidir. Öz tarixi keçmişini naxışlarla xalçalara köçürən Azərbaycan sənətkarları yaratdıqları hər bir xalçanı zaman – zaman zəngin bir kitabəyə çevirmişlər.

Azərbaycan Tunc dövründən təşəkkül tapmış mücərrəd, həndəsi formalı təsvirlərin məhz həmin üslub traktovkasında zəmanəmizədək qorunub saxlandığı məkanlardan biridir. Xalqın həyat təzi və məişətində xüsusi rol oynayan ornament motivləri əvvəllər rəmzi məna kəsb edirdilərsə də, hazırda onlar sırf bəzək xarakteri daşıyırlar.

Xalça sənətinin ayrılmaz qolu olan ornamentalistika sənəti bütün dövrlərdə inkişaf edərək, müsir dövrümüzə də öz inkişafını davam etdirməkdədir. Əsasən xalq yaradıcılığı istiqamətində təşəkkül tapmış xalça sənəti XX əsrin ortalarından başlayaraq, bir neçə istiqamətdə davam edərək çox cəhətli xarakter daşımışdır. Azərbaycanın bir sıra bölgələrində xalça sənəti ənənələri ayrı-ayrı xalça ustaları tərəfindən davam etdirilərək, yeni kompozisiyalar, naxış elementləri yaradırlar. Yeni yaranan çeşnilərdə nisbətən əyri xətlərlə işlənmiş nəbatı naxışlara, insan, heyvan, quş təsvirlərinə, lirik və romantik üslubda yaradılmış süjetli kompozisiyalara meyl üstündür. Bununla yanaşı XX əsrin ortalarında başlayaraq artıq xalça sənəti peşəkar rəssamlarımızın yaradıcılığı istiqamətində də öz inkişafını davam etdirməyə başladı. Bu ənənə xalça sənətinin korifeyi sayılan dünya şöhrətli alim xalça sənətini xalq yaradıcılığından elm sahəsinə çevirən Lətif Kərimovun yaradıcılığı ilə başladı. Artıq bu sahədə elmi tədqiqatlar və araşdırmalar aparılır, peşəkar rəssamlar tərəfindən yeni kompozisiya və motivlər, yeni ornamentlər yaradılmağa başladı.

Son illər xalçaçılığın ornamentalistika sahəsində aparılan belə tədqiqat işlərindən biri də incəsənətin digər bir qolu olan və heç bir dövrdə müraciət olunmayan çalğı alətləri ilə bağlıdır. Çalğı alətləri xalqın mədəniyyətinin mühüm göstəricilərindən biridir. Onların müxtəlif növlərinin geniş istifadəsi, şübhəsiz bir çox əsrlər boyu formalaşan və inkişaf edən zəngin, özünəməxsus incəsənətin olmasına dəlalət edir. Bildiyimiz kimi, musiqi alətlərimizin də tarixi çox qədimdir və onların bəzilərinin yaranma tarixi bizim eradan əvvəlki dövrlərə təsadüf edir. Əgər Azərbaycan xalçaçılığının ornamentalistika sahəsinə nəzər salsaq, burada

biz zoomorf, bitki, mişət əşyaları, insan fiqurlarının stilizə edilmiş ornamental təsvirlərini görə bilərik. Lakin musiqi alətlərinin ornamental formalarının xalçalara tətbiq edilməsi bu günə qədər işlənməmişdir. Məhz buna görə də ornamentalistika sahəsini daha yeni formalı və yeni məzmunlu elementlərlə zənginləşdirmək məqsədilə, araşdırmaların aparılması üçün məhz bu sahə seçilmişdir. 60 çalğı aləti üzrə araşdırmalar aparılmış və 32 növ çalğı aləti stilizə edilmiş və ornamental formada öz təsvirini tapmışdır. Yaranan ornamentlər əsasında 3 kompozisiya işlənərək xalçalara tətbiq edilmişdir. Tədqiqat işinin əsas məqsədi, Azərbaycan incəsənətinin iki böyük qolu olan xalça ilə xalq çalğı alətlərini sintez edərək, yeni bir kompozisiya yaratmaq olmuşdur.

ARAŞDIRMALAR

Çalğı alətləri sahəsində aparılan araşdırmalar zamanı 60 növ çalğı aləti tədqiqata cəlb edilmişdir. Onlardan 10 zərb aləti, 17 simli alət, 5 nəfəs aləti seçilərək, tədqiqata cəlb edilmişdir. Seçilən çalğı alətlər təkcə musiqi aləti kimi deyil, eyni zamanda onların ornamet kimi işlənməsi üçün vacib olan xarici konstruktiv quruluşları da araşdırılmışdır. Xarici formanın müəyyənləşdirilməsi xalq çalğı alətlərinin gələcəkdə stilizə edilməsi üçün əsas şərtlərdən biridir.

Araşdırmalar Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin inkişaf tarixi və təkamülünü, texniki-bədii ifadə imkanlarının və tətbiqi sahələrinin öyrənilməsinin əsas mütəxəssislər tərəfindən müəyyənləşdirilmiş 10 mənbəsi üzrə aparılmışdır. 1. musiqişünaslıq əsərləri; 2. klassik poeziya nümunələri; 3. şifahi xalq yaradıcılığı; 4. maddi-mədəniyyət nümunələri; 5. kitab miniatürleri, rəssamların çəkdiyi şəkillər və divar rəngkarlığı; 6. muzey kolleksiyaları və tanınmış musiqiçilərə məxsus çalğı alətləri; 7. tarixi salnamələr; 8. səyyahların qeydləri; 9. musiqi ensiklopediyaları, izahlı və etimoloji lüğətlər; 10. qocaman musiqiçilər müxəlif incəsənət sahələrində çalışan şəxslərin və musiqi həvəskarlarının şifahi məlumatları. Bunların sırasında orta əsr musiqişünaslarının (əksəriyyəti böyük ensiklopediyaçı alim idi) əsərləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, bu əsərlərdə çalğı alətlərinin quruluş xüsusiyyətləri, onların səslənməsi və akustikası haqqında səhifə məlumatları vardır. Azərbaycanda mövcud olmuş çalğı alətlərinin növləri müəyyənləşdirilərkən klassik poeziyadan əxz olunmuş şer misraları da çox qiymətli mənbədir. Aydındır ki, şairlər musiqi alətlərinin təkcə adlarını çəkməklə kifayətlənməmişlər. Öz qəhrəmanlarının daxili aləmini, istəklərini şərh edərkən, habelə təntənəli görüşlərin, dəbdəbəli qəbulların və döyüş səhnələrinin təsvirini verərkən onlar bu və ya digər çalğı alətinin xarici görünüşünü, quruluşunu və səslənmə xüsusiyyətlərini çox bacarıqla göstərmişlər. Bu cəhətdən başqa mənbələrlə müqayisədə Azərbaycan rəssamlarının miniatür rəngkarlıq nümunələrinin üstünlüyü şübhəsizdir. Qədim əl-yazmalarının

səhifələrində musiqi həyatı səhnələrini təsvir edən çoxsaylı miniatürlər vardır. Bu miniatürlər əsasında qədim çalğı alətlərinin xarici görünüşü, onların quruluş xüsusiyyətləri (məsələn, gövdəsi, dekası, qolu, sim-lərin və pərdələrin sayı), çalma tərzı, instrumental ansamblın tərkibi haqqında konkret fikir söyləmək olar. Çalğı alətlərinin muzey eksponatları isə vizual əşya olaraq, müxtəlif istiqamətli tədqiqatlar aparılması üçün ən dəqiq mənbə sayıla bilər.

Azərbaycan çalğı alətlərinin inkişaf tarixini aşağıdakı xronoloji hüquqlar çərçivəsində aydınlaşdırmağa imkan verən dövrlər göstərilmişdir: 1. Antik, qədim və orta əsrlər dövrü. 2. Yeni dövr.

Araşdırmalar zamanı xalq çalğı alətlərinin 3 növ üzrə qruplaşdığı məlum oldu. Yaranma tarixinə görə xalq çalğı alətlərinin növləri aşağıdakı kimi sıralanır:

1. Zərb alətləri 2. Simli alətlər 3. Nəfəs alətləri

Zərb alətləri. Ümumilikdə belə qəbul olunmuşdur ki, ilk musiqi alətləri daha asan hazırlanıqları üçün özüsəslənən və zərb alətləri olmuşdur. Bu məqsəd üçün çox vaxt daşlardan istifadə edilirdi. Məsələn: Azərbaycanda ən qədim insan məskənlərindən biri olan Qobustanda, Cingirdağın ətəklərində on-on iki min il əvvəllərə aid edilən qaya rəsmləri ilə yanaşı, qaval daşı adlanan böyük bir qaya parçası da var. O, yerli əhali tərəfindən “qaval çalan daş” və ya sadəcə “qaval daş” adlandırılır. “Qaval daşın” yaranma tarixi təxminən 1-1,5 milyon il əvvələ, təsadüf edir. Bu qayanı əl, ayaq və yaxud hər hansı bir cisimlə döyüldükdə, qavalın tembrinə uyğun səslər alınır. Belə güman edilir ki, həmin qaya parçası ulu əcdadlarımız tərəfindən zərb aləti kimi istifadə olunduğundan bu günümüzdə qaval daşı adı ilə gəlib çatıb. Qaval daşı bu gün də zərb alətlərinə xas olan keyfiyyətlərini saxlamaqdadır.

Bu dövrlərdə insanlar müəyyən vasitələrlə ritmlər yaratmışlar. Belə vasitələrdən daha biri ayaqdöymə zərb üsulu idi ki, bu zaman qazılmış quyunun üzərinə quru ağac döşəyir, üstünün müxtəlif heyvan dəriləri ilə örtərək, onu ayaqla döyülməklə çeşidli ritmlər almış. İlk zərb alətləri çox güman ki, belə yaranmışdır.

Hazırda musiqi sənətimizin inkişafında başlıca rol oynayan bir çox zərb alətlərindən geniş istifadə edilir. Bu qrupa aşağıdakı çalğı alətləri aiddir: təbil, qoşa nağara, nağara, (qoltuq, cürə nağara, kos nağara) dümbək, saxsı qablar, müxtəlif növlü laqqutular, şaxşaxlar, zıncırovlar, qumrovlar, qaval, dəf və s. Zəngin və müxtəlif növlü zərb çalğı alətlərindən bir çoxu: təbil, bas, dəhbal, məzhər, qumrov, zil, zəng, zıncırov, dovul, xaqus, xalxal və başqaları musiqi mədəniyyətimizin inkişaf tarixində müstəsna rol oynamış, lakin bu günümüzdə gəlib çıxmamışdır.

Çalğı alətlərimiz araşdırılaraq xalçalarda ornament kimi tətbiq edilməsi üçün stilizasiyaya daha uyğun olan aşağıdakı zərb alətləri seçilmişdir:

1.Nağaranın 4 növü, 2.Qoşa nağara, 3. Qaval, 4. Dəf, 5.Dümbək, 6.Zəng. 7.Səntur
Zərb alətləri stilizə edilərkən xalçaların həm ara sahəsində, həm də haşiyə zolaqlarında işlənməsi nəzərdə tutulur.

Simli alətlər. Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişafında əvəzsiz tarixi əhəmiyyəti olmuş çoxsaylı simli musiqi alətləri zaman-zaman formalaşaraq, müasir musiqi alətlərinin yaranmasına öz təsirini göstərmiş və bu günümüzdə gəlib çatıb. Müasir dövrümüzdə kimi gəlib çatan simli musiqi alətlərinin adını sadalamaq olar: ud, qanun, bərbət, rud, rübab, qopuz, coğur, çəğanə, çəng, şirvan tənburu, səntur, tar, saz, kamança. Çeşidinə və geniş yayılma arealına görə simli alətlərin Azərbaycan musiqi mədəniyyətində müstəsna yeri vardır. Yazılı mənbələrdə simli çalğı alətlərinin yaranmasına dair bir çox əfsanələr mövcuddur. Rəvayətə görə, qartalın parçaladığı bir heyvanın bağırsaqları ağacın budaqlarına dolaşır. Sonradan quruyub tarıma çəkilməmiş bağırsaqlar külək əsədikcə titrəyərək müxtəlif musiqi səsləri verməyə başlayır. Bu səsləri eşidən qədim insanlar ilk simli çalğı alətlərini icad edirlər.

Bu əfsanədə həqiqətə uyğun bir fakt vardır. Doğrudan da, tarixən simli çalğı alətlərinin gövdəsi, qolu və kəlləsi müxtəlif ağac növlərindən, simləri və qoluna bağlanmış pərdələri isə müəyyən üsullarla heyvan bağırsağından hazırlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, simli alətlərin hamısı quruluş etibarilə eyni konstruksiyaya malikdirlər. Simli çalğı alətləri, əsasən, üç hissədən ibarətdir: 1.Çanaq (gövdə) — burada səs rezonansı yaranır, formalaşır və güclənir. 2.Qol — çanağa rezonans verən simlər qolun üstündən keçərək sol əlin barmaqları ilə hissələrə bölünür ki, bu da müxtəlif səslərin alınmasına imkan verir. 3.Baş (kəllə) — burada simlərin bağlandığı aşıqlar vasitəsi ilə müxtəlif kök qaydaları alınır.

Araşdırmalar aparılarkən aşağıdakı adları çəkilən 17 növ alət tədqiqata cəlb edilmişdir.

1.Qopuz, 2.Saz, 3.Cürə saz, 4. Tənbur, 5. Ud, 6. Bərbət, 7. Rud, 8.Rübab, 9. Coğur, 10, Çəğanə, 11. Qanun, 12. Çəng, 13. Əsa saz, 14. Şirvan tənburu, 15. Tar, 16. Kamnça, 17. çəğanaq

Seçilən alətlər stilizə edilərkən ornament formasında xalçaların ara sahəsində əsas element kimi, həm də haşiyə zolağında işlənməsi nəzərdə tutulur. Onlar tam halda və ayrıca hissələri olmaqla da stilizə olunmuş formada təsvir edilə bilərlər.

Nəfəs alətləri. Azərbaycan milli musiqi sənətinin inkişafında nəfəs alətlərinin misilsiz rolu olmuşdur. Bu alətlərin ilk sadə nümunələri eramızdan bir neçə min il əvvəl qarğı və qamışdan hazırlanmışdır. Bu ənənə dövrümüzdə qədər yaşamış və bu gün də davam etdirilir. Hazırda bir neçə nəfəs aləti: ney, tütək, musiqar, sümsü və onun növləri qarğı və qamışdan hazırlanır. Nəfəs alətləri sümükdən, heyvanların buynuzundan, gildən, müxtəlif ağac növlərindən, mis və digər materiallardan da hazırlanır.

1. Nəfəs alətləri də ifa tərzinə görə müxtəlifdir. 1. Müştüklü (zurna, balaban), 2. Müştüksüz (ney, tütək, yan tütək), 3. Körüklü (tulum,).

Xalçalarda ornament kimi tətbiq edilməsi üçün aşağıdakı 5 adda nəfəs alətləri araşdırılmışdır.

1. Balaban, 2. Ney, 3. Tütək, 4. Zurna, 5. Tulum.

Nəfəs alətləri stilizə edilərək, ornamental formada əsasən xalçaların haşiyə zolaqlarında və doldurucu element kimi xalçaların ara sahəsində işlənməsi nəzərdə tutulur.

Bildiyimiz kimi, xalçaçılıqda müxtəlif sadə və mürəkkəb ornamentlər əsasında müxtəlif adda kompozisiyalar mövcuddur. Araşdırmalar zamanı işlənən xalq çalğı alətlərinin ornamental formaları əsasında yaradılan yeni kompozisiya “Səsli –küylü” kompozisiyası adlanır. Bu kompozisiya üç müxtəlif xalçaya tətbiq edilərək toxunmuşdur. Bunlar: “Musiqi alətlərimiz”, “Əsrlərdən gələn səslər” və “Musiqi dünyası” adlı xovlu xalçalardır.

NƏTİCƏ

Araşdırmalar zamanı tədqiqata cəlb edilən 32 növ xalq çalğı alətləri stilizasiya üçün seçilərək sistemləşdirilmişdir. Stilizə edilən musiqi alətləri ornament kimi qruplaşdırılarkən nəzərə alınan əsas faktorlar müəyyənləşdirilmişdir.

Burada onlar musiqi aləti kimi qruplaşsalar da, lakin sıralanma yaranma tarixinə görə deyil, musiqi alətlərinin ornament kimi say çoxluğuna, xarici görünüşünə, quruluş baxımından mürəkkəblik dərəcəsinə və stilizasiya imkanlarına görə həyata keçirilir. Belə ki, sıralanma aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

I qrup ornamentlər - Simli alətlər; II qrup ornamentlər - Zərb alətləri; III qrup ornamentlər - Nəfəs alətləri

Seçilən musiqi alətlərinin verilən qruplar üzrə stilizasiya edilmə prinsipləri və onların xalçalarda işlənmə metodları göstərilmişdir. Hər bir alətin stilizasiya mərhələləri həm qrafik, həm də rəngli variantlarda əyani olaraq verilmişdir. Eyni zamanda xalçada işlənməsi nəzərdə tutulduğuna görə xalça texnologiyasına əsasən damalı kağız üzərində də texniki baxımdan həll edilmişdir.

I qrupa aid olan simli alət ornamentləri daha mürəkkəb, II qrup zərb alət ornamentləri nisbətən sadə, nəfəsli alət ornamentləri isə çox sadə elementlər hesab edilir. Buna görə də onların kompozisiyalarda işlənmə prinsipləri və tutduqları mövqe də fərqli olacaq.

1. “Musiqi alətlərimiz” adlı xovlu xalçanın kompozisiyasında ümumilikdə 19 musiqi alətinin stilizə edilmiş formasından istifadə edilmişdir ki, bunlardan da 9 simli, 5 zərb, və 5 nəfəs alətlərinin növləridir. 2. “Musiqi dünyası” adlı xovlu xalça kompozisiyasının qurulmasında 15 növ musiqi alətinin stilizə edilmiş formasında istifadə edilmişdir ki, bunlardan da 8 simli, 6

zərb, 1 nəfəs, alətidir. 3. “Əsrlərdən gələn səslər” adlı xovlu xalça kompozisiyasında 9 musiqi alətinin stilizə edilmiş formasından istifadə edilmişdir ki, onlardan zərb alətlərindən 1, simli alətdirdən isə 8 növü tətbiq edilmişdir.

“Səsli – küylü” kompozisiyası əsasında işlənən bu xalçada da üç qrup təşkil edən musiqi alətlərinin stilizə edilmiş formalarından istifadə edilmişdir. Üç qrup ornamentlər əsasında işlənmiş kompozisiyalar müxtəlif sxemlər üzrə işlənmişdir. Lakin hər üç kompozisiyada “simli alətlər” ornamentləri çoxluq təşkil edir ki, bu da onların real quruluşu ilə əlaqədardır.

Nəticə olaraq, demək lazımdır ki, çalğı alətlərinin araşdırılaraq tədqiq edilməsi və onların ornament kimi işlənməsi ornamentalistika sahəsində yenilik təşkil etməklə yanaşı, çalğı alətlərinin xalça ilə sintez formasında işlənməsi həm də yeni kompozisiyanın yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Bununla da çalğı alətlərinin xalça təsvirlərində qorunub saxlanaraq gələcək nəsillərə ötürülməsinə nail olacağıq.

Ə D Ə B İ Y Y A T

1. Abdullayeva S.A. Azərbaycan xalq çalğı alətləri (musiqişünaslıq-organoloji tədqiqat). Bakı, “Adiloğlu” nəşriyyatı, 2002-ci il, 454 s.
2. Kərimov Məcnun. Azərbaycan musiqi alətləri. “Yeni Nəsl”. Bakı–2003.183s.
3. Kərimov Lətif. Azərbaycan xalçası.”Yazıçı”. Bakı. 1985. 236s.
4. Əfəndi R., Əfəndi T. Azərbaycan bəzək elementləri. Kitabın sponsoru “BP” şirkəti. Bakı - 2002,80 s.
5. Hacıyeva Münəvvər. Xalçalarda stilizə olunmuş xalq çalğı alətlərinin işləmə prinsipləri. Dərs vəsaiti.87s. Bakı – 2017.
6. Абдуллаева С. Народный музыкальный инструментарий Азербайджана. Музыковедческое-органологическое исследование. Издательство “Элм”. Баку. 486с. 2000.
7. <http://azerbaijani-studies.blogspot.com/2017/01/xalca-naxslarnda-yasayan-ulu-tariximiz.html>
8. <http://www.carpetsmagazine.com>

İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türkiye’de Düzenlenen 23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı Kutlamaları

Dr. Öğr. Üyesi Nermin Zahide AYDIN

Kilis7 Aralık Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, ORCID: 0000-0001-7772-6764

ÖZET

Milli bayramlar, birlik ve beraberliğin canlı tutulmasını sağlayan önemli günlerdendir. Ülkelerin tarihsel süreçte geçirdikleri olayların hafızalarda canlı tutulması, geçmişten ders alınması ve yeni nesillerin geleceği güvenle inşa edebilmeleri için devlet yöneticileri tarafından milli bayramların birleştirici özelliğinden yararlanılmıştır. Osmanlı Devleti’nin zor günler yaşadığı dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından milli birliğin zinde tutulmasını sağlamak amacıyla benimsenen milli bayram anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulması ile birlikte gelişimini devam ettirmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra da devlet yöneticileri, yeni rejimin ve yapılacak yeniliklerin benimsenmesinde milli bayramlardan yararlanmayı düşünmüşlerdir. Milli bayramlar arasında yer alan ve Mustafa Kemal Atatürk tarafından çocuklara armağan edilen 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, ilk kutlanmaya başlandığı tarihten itibaren insanların ortak amaç etrafında birleşmesinde itici bir kuvvet olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, uygulamaya koyduğu yeniliklerle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin uzun süre yaşaması için çaba göstermiş, vefatından sonra da aynı uygulamaların devam ettirilmesine gayret gösterilmiştir. Bununla birlikte İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanı olması ile başlayan süreçte İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması, yönetimin oldukça zor durumda kalmasına neden olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkileri henüz daha ortadan kalkmadan tekrar yeni bir Dünya Savaşı’nın çıkması, hiç kuşkusuz ülkeyi yönetenlerin arzu etmedikleri bir durumdu. Başta İsmet İnönü olmak üzere devleti yönetenler, savaşa girilmemesi konusunda büyük çaba gösterdiler. Fakat savaşa hazır halde bekleme zorunluluğu, ülkede birtakım sıkıntıların özellikle maddi sıkıntıların yaşanmasına neden oldu. 1939 yılında başlayıp 1945 yılına kadar süren küresel savaş, bütün dünya ülkeleri gibi Türk insanını da olumsuz etkiledi. Savaş tehlikesinin yaşanmasına ilaveten, ordunun her ihtimale karşı savaşa hazır bekletilmesi ve yatırımların büyük kısmının orduya kaydırılması, yapılması düşünülen yatırımların yapılamamasına ve ülke ekonomisinin bozulmasına neden oldu. Fakat bu zor şartlar altında bile ülkede başta 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olmak üzere diğer milli bayramların kutlanmasına devam edildi. İkinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği yıllarda savaşın, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarını nasıl etkilediğinin araştırıldığı bu çalışmada

ayrıca, savaş döneminde kutlanan milli bayramların savaş sonrası ülkede meydana gelen olaylar üzerindeki etkisinin de ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Milli Bayramlar, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Çok Partili Demokratik Hayat.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Türk yetkililerini, ülkenin savaştan uzak kalması ve tarafsızlığın korunması konusunda daha kararlı adımlar atmalarına neden oldu. Devlet yeni kurulmuştu ve önemli sayılabilecek hamlelerle ülkenin gelişmesi için çalışılıyordu. Fakat böylesine güçlü bir küresel savaşın hem uzağında olmayı başarmak hem de ülkenin gelişmesi yönünde yatırım hamlelerini yapmak ne kadar mümkün olabilirdi? Her ne kadar Türkiye'nin stratejik konumu, ülke yöneticilerinin tarafsızlık politikasını sürdürmesini oldukça güç bir duruma soksa da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk'ün dış siyasette izlediği denge politikasını sürdürmeye devam etti. Bu nedenle başta ordunun güçlendirilmesi olmak üzere bir takım tedbirler alındı. Alınan tedbirler ise ülke içinde mali sıkıntıların yaşanmasına neden oldu. Fakat bütün bu zorlukların giderilmesi için ülke insanının birlik içinde olması gerekliydi. Savaş döneminde bu birliği sağlayacak en önemli faktör ise Milli Bayramlardı. Başta Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olmak üzere diğer Milli Bayramların, savaş boyunca büyük bir coşkuyla kutlanması, birlik ve beraberlik mesajlarının verilmesi açısından oldukça önem arz etmekteydi

23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMININ TARİHÇESİ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan Milli Mücadele, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) açılması ile farklı bir boyut kazandı. TBMM'nin açılması ile egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ilan edilirken, milli birlik ve beraberliğin önemine atfen 23 Nisan 1921 tarihinde Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey ve arkadaşları tarafından 23 Nisan tarihinin "iyd-i milli addi" yani milli bayram olarak kutlanması için Meclis'te görüşülmesi teklif edildi (Bolat, 2012: 37). 23 Nisan gününün bayram olarak kabul edilmesi ile ilgili yasa tasarısı 2 Mayıs 1921'de kabul edildi ve 1921 yılında 23 Nisan bayram olarak değil tezahürat şeklinde kutlandı (Bolat, 2012: 40). 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 1922 yılında Ankara'da yapılan kutlamalarla başladı (Kozak ve Mutlu, 2020: 19). Bundan sonra 1929 yılına kadar 23 Nisan Milli Bayramı resmi olarak her yıl tekrar edildi. İlk defa, 1929 yılında 23 Nisan günü çocuk bayramı olarak kutlandı. Himaye-i Etfal Cemiyeti kendi örgütüne gönderdiği bir genelge ile 23-29 Nisan tarihlerinin Çocuk Haftası olarak kutlanacağını belirtti ve 23 Nisanı Hâkimiyet-i Milliye Bayramına ek olarak, çocuk bayramı olarak ilan etti (Bolat, 2012: 40).

II. DÜNYA SAVAŞI'NIN ÇIKMASI VE TÜRKİYE

Mustafa Kemal Paşa'nın vefatından sonra, Almanya'nın Polonya'ya saldırması ile 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşında (Koçak, 2015: 599), Türkiye'nin yürüttüğü dış politika, Atatürk döneminde başlayan, Türkiye'nin toprak bütünlüğünden ödün vermeden Avrupa'daki güçlerle dengenin korunması ve her türlü maceradan uzak durulması şeklinde devam etti. Bu dönemde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere tüm devlet adamları, savaşta tarafsız kalmak için büyük gayret gösterdi. Türkiye bu dönemde barış cephesinde yer alarak güvence oluşturmak istediği için İngiliz ve Fransız ittifakında yer aldı. Türkiye'nin bu ittifaka bağlı olarak savaşa girmesi konusunda müttefikleri tarafından baskı yapıldı, fakat Türk yetkililer, ülkenin savaşa hazır olmadığını, askeri ve ekonomik sorunların yaşandığını gerekçe göstererek tarafsızlığın korunmasını sağladılar (Bolat, 2012: 237).

Savaş nedeni ile ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sorunlara çözüm bulmak amacı ile 1940 yılında Milli Korunma Kanunu kabul edildi. Fakat Milli Korunma Kanunu uygulaması, halkın günlük yaşamını oldukça olumsuz bir şekilde etkiledi. Mal yokluğuna dayalı bir karaborsa meydana geldi. 1943 yılında gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, sosyal adaletin sağlanması ve yüksek kazanç sahiplerinden vergi alınabilmesi için kentlerdeki savaş zenginlerinden Varlık Vergisi, kırsal kesimdeki savaş zenginlerinden ise Toprak Mahsulleri Vergisi alınmasına karar verildi (Koçak, 2002: 170).

Her ne kadar yöneticiler tarafından ülkenin savaşa girmemesi konusunda gayret gösterilmişse de 2 Ağustos 1945 yılında Almanya'ya savaş ilan edildi (Bolat, 2012: 238). Gerek İkinci Dünya Savaşı sırasında ve gerekse savaş sonrasında özellikle ekonomik alanda yaşanan sıkıntılar, halkın bunalmasına neden oldu. Devletin ilk kurulduğu yıllardan itibaren, halkı bir arada tutmak, milli birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla bazı motiflere ihtiyaç duyulmuştu. Bu anlamda Milli bayramlar, birlik ve beraberliği sağlamakta, insanları bir amaç doğrultusunda birleştirmekteydi. Öte yandan Mustafa Kemal Paşa, devletin kurulduğundan beri çok önem verdiği ve yarının büyükleri olarak gördüğü çocuklara ayrı bir önem vermişti. Mustafa Kemal Atatürk'ün çocuklara verdiği önem ve değeri, onun vefatından sonra İsmet İnönü de sürdürmeye devam etti. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren verilen önem aslında bir bakıma ülke geleceğinin sağlam temeller üzerine inşa edilmek istenmesinden de kaynaklanmaktaydı. Nitekim 1941 yılında gerçekleşen Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamalarında Cumhurbaşkanı İnönü yaptığı konuşmasında "Hiç biriniz Cumhuriyetten başka devir bilmiyorsunuz ve bilmeyeceksiniz. Sizi neşede ve şetarete ölçsüz görmek bizler gibi kötü saltanat devirlerini yaşamış olanlar için uçsuz bucaksız ilham membaıdır. Sizin hiç biriniz vatanın her sahada zaferinden ve üstünlüğünden başka vaziyet tanımıyorsunuz. Siz hiçbir muvaffakiyetsizlik görmemek için yetişiyorsunuz. Engin ve pürüzsüz ruhlarınızın

milyonlarca kanatları sevgili Türk vatanının üstünde görülmüş zırhlı bir göktür. Kanatlarınızın zırhlı inkılap çocuklarının karakterindeki sağlıkla ve sağlamlıkla terbiye edilmiştir. Doğru sözlü, temiz yürekli, vatan için kahraman ve fedakâr, çalışkan ve bilgili olmaya çalışınız. Ancak bu ahlakla vatan için canınızı feda etmek ülküsü ile birbirinizi severek Türk adını göklerde tutabilirsiniz” demişti (Büyük İnönümüzden Türk Çocuklarına, Vakit, 23 Nisan 1941, s.1). Cumhurbaşkanı İnönü, çocuklara verdiği değeri anlattığı 1943 yılında gerçekleşen bayram töreninde ise şunları söylemişti: “...Milli Hâkimiyet Bayramını Çocuk Bayramı ile birleştirmek bir tesadüf değildir. Cumhuriyetçiler, çocuklarımızın ifade ettikleri bütün varlıklarda milli hâkimiyetin sağlam temellerini bulmuşlardır. Çocuklarımızın gelecek insan cemiyetleri için çok esaslı ve canlı olarak hazırlanmaları bizim işlerin en ehemmiyetlisi ve en zevklisidir. Çocuklarımızın neşe ile dolu, kendilerine güvenir, ellerinden her iş gelir ve geleceklerine sarsılmaz imanlı olarak yetişmelerini takip ediyoruz. Çocuklarımıza, ana ve babalarına ve büyüklere bu günü hür vatanın en neşeli bir günü olarak geçirmelerini dilerim” (Reisicumhurumuz Milli Şef İsmet İnönü’nün Hakimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı Münasebetiyle Bayanatlari, Ulus, 23 Nisan 1943, s.1). Asım Us, Vakit gazetesinde yazdığı köşe yazısında milli egemenliğin tarihçesi ile ilgili bilgi verdikten sonra: “En son 1939 senesinde yeni dünya harbi patlayınca aziz reisicumhurumuz İsmet İnönü’nün kılavuzluğu ile hem memleketin sulhunu, hem milletin istiklalini muhafaza için tedbirler alındı. Bu sayede dört seneden beri harp ateşi her taraftan hudutlarımızı sarmış olduğu halde memleket ve milletimiz bütün dünyanın gıptasını celbedecek surette sulh ve emniyet içinde yaşamak imkânı buldu. Ancak bir noktaya da işaret edelim ki milli hâkimiyet esasına dayanarak cumhuriyetin memleket ve milletimize yaptığı bütün iyilikler hep milli birlik sayesinde olmuştur. Bu itibarla milletçe Milli Hâkimiyet Bayramımızı kutlarken Milli Şef etrafında milli birlik temelini daima kuvvetlendirmeye çalışmak lazımdır” diyerek milli birliğin önemine dikkat çekti (Milli Hâkimiyet Bayramı, Vakit 23 Nisan 1943, s.4).

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI BOYUNCA TÜRKİYE’DE YAPILAN 23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI KUTLAMALARI

1939 yılında yapılan bayram kutlamaları için Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Sekreterliği tarafından halkevleri, Vali ve Parti başkanlıklarına gönderilen 9 Nisan 1939 tarihli yazıda, bayram kutlamalarında Çocuk Esirgeme Kurumu merkez ve şubelerinin görevleri üzerinde durulmaktadır. Çocuk Esirgeme Kurumu, bayramın halka ve çocuklara milli şeref ve egemenliklerini hissedecekleri şekilde kutlamalarını sağlayacak, bu amaçla konferanslar düzenleyecektir. Yazıda parti örgütlerinin ve halkevlerinin de hafta süresince genellikle çocuk konuları üzerinde konferanslar, müsamereler, yarışmalar ve gösteriler düzenleyeceği belirtilmektedir (BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 490.1.0.0/4.20.9,09.04.1939).

CHP Genel Sekreterliğinin gönderdiği bu yazıdan sonra ülke genelinde bayram nedeni ile önemli hazırlıklar yapıldı. Örneğin İzmir’de bütün binalar, sokaklar, araçlar bayraklarla donatıldı. Törenin yapılacağı Kültürpark’a uzak semtlerdeki okullarda, civar sahalarda veya okullarda toplantılar düzenlendi. Kültürpark’taki öğrenci eğlencesi, askeri bandonun çaldığı İstiklal Marşı ile başladı. Parkta eğlenen öğrencilere Halkevi tarafından üzüm dağıtıldı (Yurtta Bayram, Ulus, 25 Nisan 1939, s.2) ve Çocuk Esirgeme Kurumu İzmir şubesi tarafından kır yemeği verildi (İzmir Milli Hakimiyet Ve Çocuk Bayramı, Akşam, 29 Nisan 1939, s.11). Buradan askeri bando ile hareket eden çocuklar, Cumhuriyet alanına gelerek, önceden belirlenen yerlerine geçtiler. Cumhuriyet meydanında Atatürk’ün heykeli önüne gidilerek, çelenkleri konuldu. İstiklal Marşı dinlendi. CHP adına Reşid Gürel ve Çocuk Esirgeme Kurumu adına Hakkı Ocakoğlu tarafından birer konuşma yapıldı. Öğrenciler ise şiirler okuyarak, Onuncu Yıl Marşı’nı söylediler (İzmir Milli Hakimiyet Ve Çocuk Bayramı, Akşam, 29 Nisan 1939, s.11). Daha sonra geçit resmi düzenlendi. Akşamüstü halkevinde ilkokul öğrencilerinden oluşan çocuk orkestrası tarafından konser verildi. Zonguldak’ta ise Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından halkevinde verilen balo, sabaha kadar devam etti. Sabah Vilayet, Halkevi, belediye ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından oluşan heyet, bütün okulları dolaşarak çocukların bayramını kutladı. Cumhuriyet Meydanı’nda bütün okulların, esnaf kurumlarının, işçi gruplarının, hükümet ve müesseselerin, memurlarının binlerce halkın katılımı ile genel bir toplantı yapıldı. Yapılan konuşmalardan ve geçit resminden sonra Vali ve parti başkanı, yanındaki devlet erkânı ile çocukların bayramını kutladı. Öğleden sonra bütün okulları temsil eden çocuklar Vilayet, Parti ve belediye Çocuk Esirgeme Kurumunu ziyaret ettiler. Halkevinde ve diğer sinemalarda ücretsiz filmler gösterildi. Edirne’deki 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 250 kişilik üniversite grubunun ve halkevi tarafından köylerden getirilerek misafir edilen 100 kadar köy çocuğunun katılımı ile kutlandı. Bayram sabahı yapılan merasimde, Cumhuriyet meydanını ve sokakları dolduran halkın ve çocukların bayramını kutlayan General Kazım Dirik, kısa bir konuşma yaptı. Öğrencilerin yaptıkları konuşmalardan sonra, Ziya Somer günün anlamını anlatarak, Atatürk’ün 23 Nisan hakkındaki nutkunu okudu. Yapılan konuşmalarda küçük bir öğrencinin “Atatürk’süz geçen ilk bayramımız” demesi halkın hüzünlenmesine neden oldu. Hemen ardından yapılan resmi geçitten sonra Atatürk heykeline çelenkler konuldu. Sinop’ta bayram nedeniyle kalabalık bir halk topluluğu, Cumhuriyet meydanında toplandı. Bütün öğrencileri temsil eden bir öğrenci kafilesi, Valiyi makamında ziyaret ederek tebrik ettiler. Vali ise Cumhuriyet alanına gelerek, öğrencilerin bayramını kutladı. Yapılan konuşmalardan sonra Atatürk heykeli önünde İstiklal Marşı söylendi. Çocuklar tarafından çeşitli konuşmalar yapıldı, şiirler okundu. Öğleden sonra halkevinde çocuk balosu verildi. Gece şehir ışıklandırıldı. Çocuk Haftası süresince, çocuklara

parasız sinema gösterilmesine ve temsiller verilmesine karar verildi. Giresun'da geçit resmi yapan öğrenciler, halk tarafından coşkuyla alkışlandı. İlkokullar ve halkevi tarafından hazırlanan müsamereler, hafta süresince halka parasız olarak gösterildi. Safranbolu'da halkevi tarafından öğrencilerle beraber bir köy gezisi yapıldı. Çorum'da Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, fakir ve kimsesiz 450 çocuğa kıyafet yardımında bulunuldu ve 250 çocuk da sünnet ettirildi (Yurtta Bayram, Ulus, 25 Nisan 1939, s.2). Antakya'da bayram nedeni ile şehir baştanbaşa Türk ve Hatay bayrakları ile donatıldı (Antakya'da Çocuk Bayramı Nasıl Kutlandı, Vakit, 25 Nisan 1939, s.3). Antakya'da yapılan törene binlerce izci ve öğrencinin yanı sıra, vekiller, mebuslar, zabıta ve mülkiye erkânı katıldı. Askeri bando tarafından çalınan İstiklal Marşı'ndan sonra parti ve halkevi adına bir konuşma yapıldı. İzci ve öğrencilerin yaptıkları konuşma ve şiirlerin ardından, bütün konuşmacılar anavatana ve Atatürk'ün hatırasına bağlılık ve İsmet İnönü'ye sevgi ve saygı hislerini ifade ettiler. Tören izci ve öğrencilerin yaptığı geçit resmi ile sona erdi (Hatay'da Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Tezahürle Kutlandı, Ulus, 25 Nisan 1939, s.8). Artvin'deki kutlamalarda, çocuklar tarafından yapılan konuşmalarda, halkevi hoparlöründen faydalanıldı. Çocuklar konuşmalarını yaptıktan sonra şarkılar söylediler. Çocuk ve aile terbiyesi hakkında konferanslar verildi. Hafta içinde ortaokulun jimnastik salonunda spor gösterisi düzenlendi. Çocuk Esirgeme Kurumu ile kültür müdürlüğü tarafından çocuklar için çeşitli yarışlar düzenlendi (Artvin'de Çocuk Bayramı, Ulus, 2 Mayıs 1939, s.6). Ankara'da ise bayram nedeni ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün çocukları Ömer, Erdal ve Özden İnönü'nün halkevinde verecekleri çay ziyafetine, Himayei Etfalin himayesinde olan bütün çocuklarla, Ankara'daki okullardan seçilecek öğrencilerin katılmasına karar verildi. Yaklaşık 1200 çocuğun katılacağı ziyafetin haricinde, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun yetiştirdiği 100'den fazla çocuğun, halkevinde ilk kez bir müsamere vermeleri ve temsillerin, radyo ile bütün memlekete yayınlanmasına uygun görüldü (Ömer, Erdal ve Özden İnönü'nün Çay Ziyafeti, Akşam, 25 Nisan 1939, s.2). İstanbul'da Çocuk Haftasının başlaması ile birlikte halkevlerinde ve okullarda da müsamereler verildi. İlkokulların sınıfları, bayraklarla süslendi. Fatih Halkevi salonunda düzenlenen çocuk balosuna, civardaki ilkokullarda okuyan çocuklar katıldı. Şişli Halkevi tarafından düzenlenen ve Dağcılık Kulübünde verilen Çocuk Balosu ise himaye heyetleri tarafından korunan ilkokul çocukları için tekrar edildi. Şehremini Halkevi salonunda gürbüz çocuk yarışması düzenlendi. Eminönü Halkevi salonunda çocuklara yönelik piyes sergilendi. Şehrin bazı sinemalarında çocuklara parasız filmler gösterildi (Çocuk Bayramının İkinci Günü, Akşam, 25 Nisan 1939, s.8). Çocuk Esirgeme Kurumu Beyazıt Kolu, Çocuk Bayramı münasebeti ile kendi bölgesinde mevcut yardıma muhtaç 40 erkek, 30 kız çocuğa elbise, manto, ayakkabı, çorap ve

95 çocuğa da ayakkabı yardımında bulundu (Beyazıt Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri, Akşam, 30 Nisan 1939, s.6).

Savaş yıllarında Türkiye’de yaşanan iktisadi zorluklar, bir süre sonra devlet müdahalesinin iktisadi zorlukları önlemek için yaptığı uygulamaların şiddetini de arttırdı. 1940 yılında kabul edilen Milli Korunma Kanunu hükümete olağanüstü geniş yetkiler verdi. 1939 yılında başlatılan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı iptal edildi. Tarım üretiminde düşüşler yaşandı (Lewis, 2000: 295-296). Türkiye bu kötü günlerde ordusunu güçlendirmeye devam etti (Tekeli ve İlkin, 2013: 431). Fakat bütün kötü gidişe rağmen ülke içinde Milli Bayram kutlamaları ihmal edilmedi. Ankara’da 1940 yılında bayram nedeni ile ilk ve ortaokul öğrencilerden seçilen bir grup, başlarında Çocuk Esirgeme Kurumu erkânı ve öğretmenleri ile birlikte Çankaya Köşküne giderek, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye ziyaret ettiler. İsmet İnönü ve eşi, öğrencileri karşılayarak, ayrı ayrı ilgilendiler. Çocukların Çankaya köşkü ziyaretleri esnasında Başbakan Dr. Refik Saydam ile Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu da bulunmaktaydı. Öğrenciler daha sonra Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda ile Mareşal Fevzi Çakmak’ı da köşklerinde ziyaret ettiler. Zafer Anıtı önünde yapılan törende ise Erzurum Milletvekili Nakiye Elgün bir konuşma yaptı. Maarif Müdürü ile okullar adına söz alan ilk ve ortaokullardan seçilen gençlerin konuşmasından sonra Çocuk Marşı söylendi ve merasime katılan bütün öğrenciler, anıt önünde bir geçit yaptılar. Öğrenciler, şehrin ana caddelerinden ve bu cadde üzerinde toplanmış bulunan halkın sevgi ve tezahürleri ve alkışları arasından geçerek, Samanpazarına geldiler ve buradan evlerine dağıldılar. Çocuk Esirgeme Kurumu başta olmak üzere birçok kurum, yoksul çocuklara, giysi yardımında bulundu. 100 çocuk İnhisarlar Vekâleti lokantasının verdiği ziyafete davet edildi. Çocuklara oyuncaklar hediye edildi (Çocukların Ankara’da Büyüklerimizi Ziyareti, Akşam, 24 Nisan 1940, s.2). Ankara radyosu tarafından da özel bir program düzenledi. Çocuklar tarafından idare edilen ve çocuk bayramı konusunda hazırlanan bu yayın çeşitli dillerde okundu. Konuşmanın İngilizcesi plağa alınarak, İngilizce haberler servisinde yayınlandı. Bütün bunlara ilaveten karagöz oyunu oynatıldı (Bayramda Yapılan Çocuk Eğlenceleri, Ulus, 25 Nisan 1940, s.4).

1940 yılında İstanbul’da Beyazıt Cumhuriyet Meydanında başlayan ve Taksim Cumhuriyet Meydanında bitecek tören için bir program hazırlandı. Hazırlanan programa göre Beyazıt Meydanı’nda toplanan öğrenciler, Şehir bandosunun çaldığı İstiklal Marşını hep birlikte söyledikten sonra, Vali ve Belediye reisi Lütfü Kırdar, Çocuk Haftasını bir konuşmayla açacaktı. Valinin konuşmasını Yardım Birliği adına Muallim Ahmet Halid Yaşaroğlu, Çocuk Esirgeme Kurumu adına Dr. Fethi Erden, Kızılay Gençlik Teşkilatı adına Eminönü Kızılay Başkanı Atıf Ödül’ün söyleyeceği konuşmalar takip edecekti. Bundan sonra Beyazıt’taki heyetler Taksim Meydanına giderek, Cumhuriyet Anıtına bir çelenk koyacaktı. Merasimin

bitmesinden sonra Divan yolunda Çocuk Kütüphanesinin dördüncü yıldönümü münasebeti ile çocuk neşriyat sergisi açılacaktı. Beyoğlu semtinde bulunan ilkokullardaki çocuklar da Taksim’de Cumhuriyet Anıtı yanında hazır bulunacaklardı. Taksim’de bulunan öğrenciler, bahriye bandosunun çaldığı İstiklal Marşı’nı söyleyeceklerdi. Beyoğlu ilkokul Yoksul Çocukları Yardım Cemiyeti adına Mehmet Ali Kırca, Beyoğlu Çocuk Esirgeme Kurumu adına başkan İsmet Somer, Beyoğlu Kızılay Gençlik teşkilatı adına Kızılay Başkanı General Mehmet Ali Bey ve ilkokul öğrencileri adına Beyoğlu ilkokul öğrencilerinden bir öğrenci tarafından günün anlam ve önemi ile ilgili konuşmalar yapılacaktı. Konuşmalardan sonra anıtın etrafında geçit resmi yapılacaktı. Çocuk Esirgeme Kurumunun 23 Nisan Çocuk Haftası münasebeti ile düzenleyeceği gürbüz çocuk yarışması da Beyoğlu’nda Fransız tiyatrosunda yapılacaktı. Yarışma başlamadan önce Dr. Ali Şükrü tarafından Çocuk Bakımı hakkında bir konferans verilecek, yarışmadan sonra anneler için bir müsamere düzenlenecekti (Milli Hâkimiyet Ve Çocuk Bayramı Kutlanıyor, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4). İlâveten her sene Türk Hava Kurumu tarafından verilmekte olan yıllık balo, 27 Nisan tarihinde Tokatlıyan Salonu’nda verilecekti (Hava Kurumu Balosu, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4). Sarıyer’de Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı münasebeti ile 23 Nisan 1940 Salı günü Halkevinde yapılacak törende ise Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Müfettişi Neşet Bora tarafında çocuk konulu bir konferans verilecekti. Konferanstan sonra halk türküleri söylenecek, temsil gösterisi yapılacaktı (Sarıyer Halkevinden, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4).

İstanbul’da 23 Nisan törenleri Beyazıt ve Taksim meydanları ile Eminönü ve Beşiktaş kazalarında, hazırlanan program doğrultusunda yapıldı. Beyazıt’taki merasime bando mızıkasının çaldığı İstiklal Marşı ile başlandı. Meydanı dolduran binlerce çocuk hep bir ağızdan İstiklal Marşı’nı söyledi. Üniversite kapısı önünde hazırlanan kürsüye Vilayet adına Vali yardımcısı Haluk Nihat gelerek, çocuklara hitaben bir konuşma yaptı. Yapılan diğer konuşmalardan sonra, törene katılanlar otomobillerle Taksim’e giderek, Cumhuriyet Anıtına çelenk koydular. Taksim’deki tören Bahriye bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile başladı. Bando İstiklal Marşı’nı çalarken binlerce öğrencinin eşliğinde İstiklal Marşı söylendi ve Türk bayrağı direğe çekildi. Beyoğlu’ndaki ilkokullarda yapılan törenlerde günün anlam ve önemini belirten konuşmalardan sonra, koro heyeti tarafından bir öğrencinin okuduğu şiire eşlik edildi. Vali yardımcısı ve Maarif müdürünün önünde bir geçit resmi yapıldı. Başta her birinin göğüslerine birer harf yazılarak, canlı bir levha haline konulan ve “Yurt bize emanettir” ibaresini taşıyan çocuklar, halk tarafından coşkuyla alkışlandılar. Eminönü kazasındaki ilkokul çocukları, Divanyolu’ndaki Çocuk Kütüphanesinde toplandılar. Burada Çocuk bakımına ait bir sergi açıldı ve kütüphane korusu tarafından konser verildi. Öğrenciler buradan Sarayburnu’na giderek, Atatürk Anıtına çelenk koydular. İstiklal Caddesindeki

Fransız tiyatrosunda öğleden sonra çocuklara temsiller verildi, çay ve pasta ikram edildi. Maksim Salonlarında çocuk balosu düzenlendi. Eminönü Halkevinde ilkokul öğrencilerinin resim sergisi açıldı. Ayrıca gürbüz çocuk yarışması düzenlendi. 23 Nisan Çocuk Bayramı Beykoz'da da coşku ile kutlandı. Beykoz'daki okullarda öğrenim gören öğrenciler Anadoluhisar, Kanlıca, Çubuklu ve Paşabahçe'den Şirketi Hayriyenin 68 numaralı vapuru ile tören yerine yani Cumhuriyet Meydanı'na gelerek İstiklal Marşını söylediler. Daha sonra konuşmalar yapıldı ve şiirler okundu. Parktaki Atatürk büstüne çelenk konuldu. Buradaki törenden sonra öğrenciler, memurlar ve parti mensupları vapurla Anadolukavak'a gelerek Cumhuriyet meydanında toplandılar. Buradan 20 kişilik bir heyet, Boğazlar Kumandanlığına giderek, kumandanı makamında tebrik ettiler. Kumandan, heyetle birlikte Cumhuriyet meydanına geldi ve bir konuşma yaptı. Çocuklara ve halka hediyeler dağıtıldıktan sonra tören sona erdi (Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Dün Şehrimizde Büyük Merasimle Kutlandı, Akşam, 24 Nisan 1940, s.6).

Şişli Halkevi'nde ilkokullara devam eden 400 çocuğa, sosyal yardım kolu tarafından elbise, ayakkabı, manto ve çorap dağıtıldı. Yardımseven bayanlar, çocukları elleriyle giydirdiler, hediyeler dağıttılar. Ayrıca bir heyet de Kağıthane'ye giderek, oradaki çocuklara aynı eşyaları dağıtıp, pasta ikram ettiler. Çocukları kurtarma yurduna da şekerlemeler gönderildi (Şişli Halkevinde 400 Çocuk Giydirilerek Sevindirildiler, Akşam, 24 Nisan 1940, s.6). Beyoğlu Halkevi Sosyal Yardım Şubesi de, 23 Nisan Çocuk Bayramı münasebeti ile 104 çocuğa elbise, ayakkabı ve çorap yardımında bulundu (Milli Hâkimiyet Ve Çocuk Bayramı Kutlanıyor, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4).

Edirne'de Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı kutlamaları için civar köylerden gelen köy öğrencileri de törene katıldılar. Ayrıca Edirne'de yükseköğrenim gören gençlerden büyük bir kısmının törende bulunması bayramın daha güzel geçmesine neden oldu (Akşam, 4 Mayıs 1940, s.10).

1941 yılına gelindiğinde Almanya'nın Balkanlar'da yayılmaya başlaması ve Türkiye'nin yakınına kadar gelmesi nedeni ile Almanya ile bir dostluk ve ticaret anlaşması imzalandı (Lewis, 2000: 294). 15 Ocak-21 Ocak 1941 tarihleri arasında Ankara'da İngiliz heyeti ile Türk heyetleri arasında Türkiye'nin savaşa girmesinin sağlanması amacıyla bir toplantı yapıldı (Tekeli ve İlkin, 2013: 441). Başkan Roosevelt de ödünç verme ve kiralama yardımını Türkiye'yi de kapsayacak şekilde genişletilmesini istedi (Lewis, 2000: 294). Dış siyasette bu gelişmeler yaşanırken ülke içinde milli birlik ve beraberliğin sağlanması, daha gerekli bir hal almaya başladı. Bu nedenle Ankara'da 1941 yılında yapılacak 23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı nedeni ile bir kutlama programı hazırlandı. Programa göre 23 Nisan 1941 günü Ankara'da yapılacak geçit resmine lise, orta ve meslek okulları, öğrenci temsilcileri ile

ilkokulların son sınıf öğrencilerinin katılması uygun görüldü. Tören, Atatürk'ün kabrine Çocuk Esirgeme Kurumu ve çocuklar tarafından yapılacak ziyaret ve çelenk koymayla başlayacaktı. Ulus meydanında yapılacak olan törende, öğrenciler önceden hazırlanan krokideki yerlerini alacaktı. İstiklal Marşı söylenecek ve bu esnada Çocuk Esirgeme Kurumu genel merkezi tarafından hazırlanan çelenk Atatürk Anıtına konulacaktı. Günün anlam ve önemini belirten konuşmaların yapılmasından sonra, ilkokul öğrencilerinden bir kız ve bir erkek öğrenci bayram hakkında birer konuşma yapacak ve akabinde ant içilecek ve geçit resmine başlanacaktı. Geçit resmi Ulus meydanından başlayacak ve belediye önünden Adliye Sarayı ve Çocuk Sarayı caddelerini takiben Samanpazar'nda son bulacaktı. Öğrenciler buradan okullarına gidecekti. 23 Nisan 1941 günü öğleden sonra ilkokul öğrencileri arasından seçilen çocuklarla, 250 kişilik bir mümessil heyeti otomobillerle devlet büyüklerinin ziyaretlerine gideceklerdi. Çocuk Haftası nedeni ile de bir program hazırlanmıştı. Buna göre 24 Nisan Perşembe günü öğleden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından Çocuk Bahçesinde çocuklarla ailelerine bahçe eğlenceleri düzenlenecek ve bu etkinlik hafta boyunca devam edecekti. 28 Nisan 1941 günü öğleden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu genel merkezinde gülbüz Türk çocuğu yarışması yapılacaktı. Çocuk Esirgeme Kurumunun çocuk bahçesi haftanın her gününde bütün çocuklara açık bulundurulacaktı. Hafta içinde her akşam Ankara radyosu ile halka çocuk konulu bir konferans verilecekti. Haftanın her gününde öğleden önce ve sonra Çocuk Esirgeme Kurumu genel merkezi ile Keçiören'deki Anakucağı kurumunda mızıka çalacaktı. Çocuk Haftası nedeni ile Çocuk Esirgeme Kurumu Ankara Radyosunda çocuk konulu bir dizi konferans düzenlenecek, Ankara Halkevinde, halkevine mensup sanatkarların eserinden oluşan bir sergi açılacaktı (Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, Ulus, 22 Nisan 1941, s.1-6).

Ankara'da hazırlanan program doğrultusunda yapılan törende şehir bayraklarla ve çiçeklerle süslendi. Çocuklar süslü elbiselerini giyerek, yakalarına ve saçlarına çiçekler takarak tören yerlerine gittiler. Çocukların göğüslerinde, Çocuk Esirgeme Kurumunun rozetleri vardı. Çocukların ve Çocuk Esirgeme Kurumunun adına Atatürk'ün kabrine bir buket konularak törene başlandı. Ulus Meydanında herkes yerini aldıktan sonra, Cumhurbaşkanı ve Jandarma Umum Kumandanlığı bandolarının çaldığı İstiklal Marşı hep birlikte okundu. Zafer Anıtına, Çocuk Esirgeme Kurumu adına bir çelenk konuldu. Bundan sonra Erzurum Milletvekili Nakiye Elgün, kurum adına bir konuşma yaptı. Hemen ardından Ankara Maarif Müdürü Rahmi Vidinel Maarif Vekilliği adına çocukları selamlayarak, bayramlarını kutladı. İlkokullardaki öğrenciler tarafından konuşmalar yapıldı, şiirler okundu, Çocuk Marşı söylendi ve ant içildi. Tören, Ulus Meydanından Samanpazarına çıkan yol üzerinde geçit resminin yapılması ile son buldu. Geçit töreninde, kırmızı beyaz renkli çiçeklerle süslenmiş bir

otomobil, otomobilde ise çocuklar oturuyordu. Bunu Çocuk Yuvası hemşireleri, Çocuk Yuvası'nda kalan çocuklar ve diğer okullar takip etti. Geçit törenine katılan çocuklara, apartman ve evlerin pencerelerinden çiçekler, serpantinler ve konfetiler atıldı. Ankara okullarından seçilen 300'e yakın çocuk öğleden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu önünde toplanarak, otobüs ve otomobillerle Çankaya'daki Cumhurbaşkanlığı Köşküne gittiler. Köşkün taraçasında çocuklar, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eşi Mevhibe İnönü, Başvekil Refik Saydam, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel tarafından karşılandılar. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eşi çocuklarla teker teker ilgilendi. Çocuklar köşkten çıktıktan sonra Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın evine gittiler. Mareşal bahçeye çıkararak, çocukların bayramlarını kutladı, resimler çekti. Bundan sonra 300 kişilik bir kabile tekrar otobüslere binerek, Büyük Millet Meclisi reisinin evine gittiler. Abdülhalik Renda da çocukların bayramını kutladı. Çocuklar, büyüklerin kendilerine gösterdikleri iltifattan memnun olarak sevinçle şehre döndüler. Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çocuk bahçesinde çocuklarla ailelerine bahçe eğlenceleri, düzenlenmesine karar verilmişti. Bu nedenle çocuk bahçesinde bir açılış töreni yapıldı. Bayram haftası süresince çocuk bahçesinde çocuklara ve davetlilere bando çalındı (Çocuk Bayramı Neşe İçinde Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1941, s.1-6). Çocuk Haftasının başlaması nedeni ile Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Kırklareli Mebusu Dr. Fuat Umay, Ankara radyosunda bir açılış konuşması yaptı (Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramları, Ulus, 23 Nisan 1941, s.1).

Bolu'da bayram Vali Durmuş Evrendilek'in bir konuşmasıyla başladı. Bolu cezaevinin temeli de bu günde Vali tarafından atıldı (Bolu'da, Ulus, 24 Nisan 1941, s.1). İstanbul'da bayram, önceden hazırlanan programa uygun bir şekilde kutlandı. Beyazıt Meydanındaki tören başlamadan önce, kalabalık bir halk topluluğu alana gelerek, kendileri için ayrılan yere geçtiler. Vali ve belediye reisi, örfi idare komutanı Vilayet ve şehir meclisi azaları ise hazırlanan kürsünün yanında yerlerini aldılar. Törene şehir bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile başladı, bunu müteakip sırayla konuşmalar yapıldı. İlkokul öğrencileri tarafından şiirler okundu. Öte yandan Taksim'deki töreni izlemek isteyen halk da meydanı törenden önce doldurdu. CHP, belediye, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, ilkokul yoksul çocuklarına yardım kurumu tarafından gönderilen çelenkler anıta konulduktan sonra şehir bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile törene başladı. Bunu müteakip Beyoğlu Halkevi reisi Ekrem Tur ile Çocuk Esirgeme Kurumu azalarından Rıza Azmi bir konuşma yaptı. Konuşmaların ardından üç öğrenci 23 Nisan ve Milli Hâkimiyet ile ilgili şiirler okudu. Merasim, geçit resmi ile son buldu. Öğleden sonra Nişantaşı, Tepebaşı ve Aksaray Çocuk Bahçelerinin açılışı yapıldı. Çocuk Bayramı nedeni ile Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul merkezi tarafından Fransız tiyatrosunda bir müsamere verilerek, çocuklara pasta, sandviç ve

şeker dağıtıldı. Beyoğlu kaza kolu tarafından 60'ı kız 60'ı erkek olmak üzere 120 çocuk giydirildi. Maksim salonunda bir çocuk balosu düzenlendi. Şişli nahiye kolu da Tan Sinemasında bir müsamere vererek, gürbüz çocuk yarışması düzenledi. Diğer kaza ve nahiyelerde de çeşitli müsamereler düzenlendi, çocuklara hediye ve yiyecekler ikram edildi (İstanbul'da, Ulus, 24 Nisan 1941, s.6). Büyükaada, Cumhuriyet Meydanında çocuklar için bir tören yapıldı. Merasimden sonra da çocuklara şekerler, pastalar dağıtıldı. Heybeliada'da ise ayrıca bir öğrenci müsameresi verildi. Çocuklar arabalarla adada dolaştırıldı (23 Nisan Çocuk Bayramı, Vakit, 24 Nisan 1941, s.2). İzmir'de Çocuk Esirgeme Kurumları, CHP, halkevleri ve yardım seven bayanlar tarafından yoksul çocuklara kıyafet yardımı yapıldı, çeşitli hediyeler verildi. İzmir'de CHP tarafından İzmir ve Karşıyaka'da içinde üzüm, incir, fındık ve ceviz bulunan altı bin paket dağıtıldı. Giresun'da da 85 çocuk giydirildi ve çok çocuklu 130 ailenin ihtiyaçları temin edildi (Hâkimiyeti Milliye ve Çocuk Bayramı Şenlikleri, Akşam, 25 Nisan 1941, s.7).

Savaşın devam ettiği 1942 yılında Türkiye tarafsızlığını korumaya devam etti fakat ülke içinde dış ticaretin genişlemesi ile birlikte devletin masrafları yükseldi. Temel mallarda kıtlıklar yaşanmaya başladı. Hükümet olumsuzluğu gidermek amacıyla mali bir tedbir olarak Varlık Vergisini getirdi (Lewis, 2000: 296). Diğer taraftan İngiltere olası bir Alman saldırısına karşı Türkiye'ye destek olmak amacıyla göndereceği kuvvetlerin sayısında azaltmaya gitti (Tekeli ve İlkin, 2013: 484). Her ne kadar ülke içinde mali sıkıntılar, dış siyasette de savaşta tarafsızlığını koruma konusunda sıkıntılar yaşanıyor olsa da bayram kutlamalarına ayrı bir önem verilmekteydi. Ankara'da 1942 yılında yapılan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı için Halkevinde bir toplantı düzenlendi. İstiklal Marşı'nın okunmasıyla toplantı başladı. Hemen ardından Mümtaz Faik Yener tarafından bir konuşma yapıldı (Ankara Halkevinde Büyük Bir Kalabalığın İştirakiyle Dün Heyecanlı Güzel Bir Tören Yapıldı, Ulus, 24 Nisan 1942, s.1). Şehirdeki resmi binalar, evler, dükkânlar bayraklarla süslendi. Büyük caddelere ve meydanlara günün anlam ve önemini anlatan vecizeler asıldı (Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, Ulus, 23 Nisan 1942, s.1). Bayramdan önce her yer ışıklandırıldı. Başta Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Kırklareli mebusu Fuat Umay, Ankara Maarif Müdürü Rasim Arsan, müdür muavini Ferit Karşlı olduğu halde çocuklardan oluşan bir grup Atatürk'ün Etnoğrafya müzesindeki kabrini ziyaret ederek, bir çelenk koydular (Ankara'da Bayram, Akşam, 23 Nisan 1942, s.2). Daha sonra Ulus meydanında Zafer Anıtı önünde toplanmaya başlayan kalabalık, önceden belirlenen yerlere geldi. Törene bando tarafından İstiklal Marşı'nın çalınmasıyla başladı. Hemen ardından çocuklar tarafından Çocuk Marşı söylendi. Zafer Anıtına çelenk konuldu. Erzurum milletvekili Nakiye Elgün, Ankara Maarif Müdürü Ferit Karşlı tarafından bir konuşma yapıldı. Konuşmaların ardından ilkokul

öğrencilerinden seçilen bir öğrenci, anıtın önüne gelerek arkadaşlarının bayramının veciz bir sözle kutladı. Öğrencilerin yaptıkları konuşmalardan sonra Ulus Meydanı'ndaki tören, çocukların hep birlikte yaptıkları ant ile bitti. Çocuklar kabile halinde belediye yolu ile Çocuk Esirgeme Kurumu'na kadar bir geçit resmi yaptı. Geçit töreninde öğrenciler geçerken, yol kenarında biriken halk tarafından alkışlandılar. Öğleden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu önünde toplanan 200'den fazla çocuk, otobüslere binerek (Bütün Yurtta Olduğu Gibi Ankara'da Dün Coşkun Tezahürlerle Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1942, Ulus, s.1-2) başlarında mızıka olduğu halde Çankaya'ya gittiler. Devlet büyüklerini ziyaret edildiği bu günde Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Kırklareli mebusu Dr. Fuat Umay, Cumhurbaşkanına çocuk yuvaları hakkında bilgi verdi (Reisicumhuru Ziyaret, Akşam, 24 Nisan 1942, s.2). Çocuklar, devlet büyüklerini ziyaret ettikten sonra önlerinde bando ile otobüslerle şehre döndüler. Ankara'daki Dilsizler, Sağırlar ve Körler Cemiyeti de 23 Nisan Bayramını törenlerle kutladı. Cemiyet, bayram dolayısı ile yoksul üyelere para ve eşya yardımında bulundu (Bütün Yurtta Olduğu Gibi Ankara'da Dün Coşkun Tezahürlerle Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1942, Ulus, s.1-2). Çocuk Esirgeme Kurumu da Çocuk Bayramı münasebeti ile gazetecileri Keçiören'de Çocuk Yuvasını gezmeye davet etti. Yuvanın bütün tesisatı gazetecilere gezdirilerek, gerekli bilgiler verildi (Çocuk Yuvasında, Akşam, 23 Nisan 1942, s.1). İzmir'deki törenden önce şehir, bayraklarla süslendi. CHP ve Çocuk Esirgeme Kurumu adına hatipler tarafından konuşmalar yapıldı, şiirler okundu, bando eşliğinde 10. Yıl Marşı söylendi. Muhtelif teşekküller tarafından birçok çelengin konulduğu Atatürk Heykeli önünde geçit resmi yapıldı. Bütün okullarda ayrı törenler yapıldı. Parti ve halkevi sosyal yardım komitesinin gayreti ile 1400 erkek çocuğa elbise, 800 kız çocuğa da önlük verildi. Ayrıca Cumhuriyet Meydanı'ndaki merasimden sonra 6000 çocuğa leblebi ve üzüm dağıtıldı. Halkevinde büyük bir çocuk eğlencesi düzenlendi. Düzenlenen eğlencede, çocuklar milli oyunlar oynadılar, verilen konseri dinlediler. Kendilerine verilen leblebi ve üzümü yediler. Halkevinde ise bir konser verildi. Karşıyaka'daki çocuk yuvasında bulunan 78 çocuğa belediye tarafından elbise ve ayakkabı armağan edildi. Belediye reisi de yuvaya giderek, çocukların bayramını tebrik etti (İzmir'deki Tören, Ulus, 24 Nisan 1942, s.2). İstanbul ise bayramdan önce baştanbaşa süslendi. Bayram nedeni ile Çocuk Kütüphanesinde toplantı yapılmasına karar verildi. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, radyoda söylediği bir konuşmayla Çocuk Haftasını açarak, çocuğun önemi üzerine bir konuşma yaptı (Çocuk Bayramı, Akşam, 23 Nisan 1942, s.1). Beyazıt ve Taksim meydanlarında birer tören yapıldı ve şehrin bütün halkevlerinde toplantılar düzenlendi. Halkın büyük ilgi gösterdiği tören, her iki alanda da askeri ve şehir bandolarının çaldığı İstiklal Marşı ile başladı. Beyazıt Meydanında Çocuk Esirgeme Kurumu adına Dr. Fethi Erden, Taksim Meydanı'nda de Beyoğlu Halkevi reisi Ekrem Tur birer konuşma

yaptılar. Törenler, bandonun eşliğinde yapılan geçit resmi ile son buldu (İstanbul'da Taksim ve Beyazıt Meydanlarındaki Törenlerde İki Bayram Büyük Bir Neşe İle Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1942, s.1). Eminönü kazasında bulunan ilkökul öğrencileri de Divanyolu'ndaki Çocuk Kütüphanesinde toplanarak, bando eşliğinde Sarayburnu'na gittiler ve Atatürk heykeline birer çelenk koydular. Çocuk Esirgeme Kurumu öğleden sonra Gülhane Parkı'nda çocuklar için açık hava eğlenceleri düzenledi. Çocuk Esirgeme Kurumu Beyoğlu şubesi tarafından Maksim salonlarında çocuk balosu verildi. Baloda çocuklar için kukla ve karagöz oynatıldı, çocuklara şeker dağıtıldı. Halkevinde müsamereler düzenlendi. Birçok semtlerde fakir çocuklara ayakkabı ve yiyecek dağıtıldı (23Nisan Bayramı, Akşam, 24 Nisan 1942, s.2).

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı sadece ülke içinde değil dış temsilciliklerde de coşkuyla kutlandı. İngiltere tarihinde ilk defa İngiliz gençliği Londra'daki halkevinde yapılacak olan Türk çocukları törenine iştirak edecekti. Bu nedenle İngiliz erkek ve kız izcilerle, gençlik kulüplerinin törende temsil edilmesi uygun görüldü. Halkevinde İngiliz haberler nazırlığının hediye ettiği sinema makinesi ilk olarak çocuk gününde kullanılacak ve Türkiye'deki çocuk, spor ve okul hayatına ait filmlerle Türkiye'yi ilgilendiren ve Newsreel Company tarafından verilen İngiliz haber filmleri gösterilecekti (Londra Halkevinde Bugün Yapılacak Tören, Ulus, 23 Nisan 1942, s.1). Türkiye'nin Londra büyükelçisi Rauf Orbay, Çocuk Bayramı münasebeti ile Londra Halkevinde yapılan törende hazır bulundu. Büyükelçi Türkiye'de çocuk gününün ne olduğunu öğrenmek için Halkevine gelen öğrencileri ve izcileri kabul ederek, çocuklarla ve özellikle Cebelitarık'tan gelen 80 çocukla birlikte fotoğraf çekti. Törende Sir Wyndham Deeds ve Özberk Hanımın konuşmalarından sonra çeşitli filmler gösterildi (Londra Halkevinde Yapılan Törende B. Rauf Orbay da Hazır Bulundu, Ulus, 24 Nisan 1942, s.1). Londra radyosu da Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı nedeni ile Türk İstiklal Marşını çaldı ve spiker tarafından İngilizlerin Türk müttefiklerinin bayramını kutladıkları söylendi (Bayram Münasebeti İle Londra Radyosu Bugün Türk Marşını Çaldı, Akşam, 23 Nisan 1942, s.1).

Savaşın bütün hızıyla devam ettiği 1943 yılında Churchill Türkiye'yi ziyaret ederek Adana'da Türk devlet adamları ile buluştu (Tekeli ve İlkin, 2013: 488). İsmet İnönü'de aynı yıl içinde İngiliz ve Amerikan liderleriyle buluşmak üzere Kahire'ye gitti. İnönü burada da tarafsızlık politikasını sürdürme konusunda kararlılığını gösterdi (Lewis, 2000: 295). Öte yandan karşılıklı ilişkiler, Londra radyosunun 1943 yılındaki kutlamalarda, bayram nedeni ile özel bir program düzenlemesi ile daha sıkı hale geldi. Türkçe olarak hazırlanan yayında İstiklal Marşı çalındıktan sonra Türk ve İngiliz spikerler bayramı tebrik ettiler. Türkiye'nin Londra Konsolosunun oğlu Muammer Akçer, en genç Türk öğrencisi olarak bir konuşma yaptı (Londra Radyosunun Tebrikleri, Vakit, 24 Nisan 1943, s.4). Esasında savaşın devam ettiği bu

günlerde Türkiye'nin stratejik önemi daha da artmıştı. Nitekim Ayan Hariciye komisyonu üyelerinden James Davis, TBMM'nin kuruluş yıldönümü nedeni ile ayan meclisinde yaptığı konuşmasında şunları söyledi: “Yarın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23. Yıldönümüdür. Hemen bütün Türkiye çevrelerinden gönderilen mümessillerin modern Türkiye'nin büyük şefi Kemal Atatürk'ün daveti üzerine toplandıkları günden beri 23 yıl geçmiştir. Bu mümessiller yeni Türkiye'nin ilerleme yolunda durmadan yürüyen bugünkü genç ve zinde Türkiye'nin temellerini koydular. O tarihi takip eden yıllarda Büyük Millet Meclisi, Atatürk'ün uyanık idaresi altında eskimiş, müessese ve adetleri söküp atmak ve yeni fikir ve yeni usuller kabul etmek suretiyle memleketi gerçek bir içtimai inkılap yapmasına yardım etmiştir. Bu iş başka hiçbir memlekete taarruz edilmeden yapılmıştır. Bugünkü Türkiye, Kemal Atatürk'ün liyakatli halefi Cumhurreisi İsmet İnönü'nün idaresinde kelimenin gerçek manasında milli bir devlettir. Bugünkü Türkiye imar ve ilerleme siyasetine devam için sulh ve müsalemet siyasetini idame edebileceğini ummaktadır. Türkiye'nin coğrafi durumu olağanüstü önemi haizdir. Türkiye'nin bütün başka milletlere karşı açık ve dürüst tarafsızlığını devam ettirmek ve onun kilit vaziyetini kollayabilmek herhangi bir mütearrızın kendisini gafil avlamasına mani olmak maksadıyla hepsi de her türlü sitayişin üstünde olan bugünkü şefleri, başta cumhurreisi İsmet İnönü olduğu halde Başvekil Şükrü Saraçoğlu, Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu, ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Türk ordusunu silah altında tutmuşlardır” (Amerika ve 23 Nisan Bayramı, Ulus, 24 Nisan 1943, s.1-4).

Ülke içinde ise 1943 yılında yapılacak Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı nedeni ile yoğun bir çalışmaya girildi. Halkevlerinde, halkodalarında ve okullarda törenlerin yapılması, hâkimiyetin ve çocuklara verilen önemin anlatılacağı konferansların verilmesi ve geçit törenlerinin yapılması ile ilgili hazırlıklara başlandı. Ankara'da yapılacak geçit törenine lise, orta ve meslek okulları temsilcileri ile ilkokulların son sınıf öğrencilerinin katılmasına karar verildi. Tören, diğer yıllarda olduğu gibi Atatürk'ün kabrine Çocuk Esirgeme Kurumu ve çocuklar tarafından ziyaret yapılması ve çelenk konulması ile başlayacaktı. Ulus alanında yapılacak olan törene katılacak öğrenciler Samanpazarı, Anafartalar yoluyla gelecek, törenden sonra yapılacak geçit töreni de gene bu caddelerden yapılacak, Samanpazarı'nda sona erecekti. Ulus alanındaki törene İstiklal Marşı'nın söylenmesi ile başlanacak ve anıta çelenk konulacaktı. Çocukların hep birlikte çocuk marşını söylemelerinden sonra, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Maarif Vekilliği adına birer konuşma yapılacaktı. İlkokul öğrencilerinin yapacağı konuşmalardan sonra tören ant içilerek sonlandırılacaktı. Öğleden sonra ilkokul öğrencileri arasından 200 kişilik bir temsil heyeti, otomobillerle devlet büyüklerini ziyaret edeceklerdi. Çocuk Haftası nedeni ile gürbüz Türk çocukları yarışması yapılacak, yarışma sonunda kazananlara çeşitli hediyeler verilecekti. Ankara Halkevinde yapılacak törende ise Refik

Koraltan ve Behçet Kemal Çağlar katılacaktı. Halkevinin amatör korusu tarafından milli şarkılar söylenecek ve gelen konuklara milli filmler gösterilecekti (Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Yurdun Her rafında Bugün Törenle Kutlanacak, Ulus, 23 Nisan 1943, s.1-3). Program hazırlandıktan sonra Ankara'da bütün resmi daireler, dükkânlar, evler, caddeler bayraklarla donatıldı. Sabahın ilk saatlerinde yeni elbiselerini giyen çocuklar, sokakları doldurdular (Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı Dün Bütün Yurtta Heyecanla Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1943, s.1-4). Ankara'da yapılan Çocuk Haftasının açılış törenine Çocuk Esirgeme Kurumu ve küçük çocuklar tarafından Atatürk'ün Etnografya Müzesi'ndeki kabrine çelenk konulması ile başladı. Orta, lise ve meslek okulları öğrencileri temsilcileri ile ilkokul son sınıfta okuyan öğrenciler Ulus Meydanında toplandılar. Buradaki törende İstiklal Marşı söylendi, Zafer Anıtına çelenkler konuldu (Yurtta 23 Nisan Bayramı, Akşam, 24Nisan 1943, s.2). Erzurum milletvekili Nakiye Elgün meydana toplanan çocukların bayramını kutladı. Maarif Vekilliği adına Ankara Maarif Müdürü Salim Bey ve biri kız diğeri erkek iki küçük çocuk tarafından konuşmalar yapıldı. Konuşmalardan sonra bütün çocuklar hep birlikte ant içtiler. Törenin bitmesinden sonra geçit resmi başladı. Törene katılan öğrenciler Ulus meydanından başlayarak belediye önünden Adliye Sarayı ve Çocuk Sarayını takip ederek Samanpazarı'na geldiler ve oradan okullarına gittiler. Tören ve geçit resminde Türk Kuşuna mensup uçaklar, şehir üzerinde dolaşarak, Milli hâkimiyete ve çocuk bayramına ait dövizler yazılı binlerce kâğıdı, şehir üzerine attılar. İlkokul öğrencileri arasından seçilen 200 kişilik bir temsilci heyeti, öğleden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu önünde toplanarak, devlet büyüklerini ziyaret ettiler. Çocuklar ziyaretlerinden sonra Çocuk Esirgeme Kurumu önüne gelerek evlerine dağıldılar. Çocuk Esirgeme Kurumunun bahçesi açılarak, akşam geç vakte kadar küçük çocukların bahçede eğlenmeleri sağlandı. Şehir baştanbaşa ışıklandırıldı ve çocukların aileleri ile birlikte gece geç vakitlere kadar sokaklarda bayramı kutlamaları sağlandı. Yüksek Ziraat Enstitüsü profesörlerinden Dr. Kerim Ömer Çağlar, bayram nedeni ile radyoda bir konuşma yaptı. Ankara Halkevinin bayramı kutlamak için düzenlediği törene birçok Ankaralı katıldı. İstiklal Marşı'nın söylenmesinden sonra başlayan törende İçel Mebusu Refik Koraltan ve Behçet Kemal Çağlar tarafından birer konuşma yapıldı. Hemen ardından şiirler okundu, halkevi korusu tarafından halk türküleri söylendi, eski kurultaylara ait filmler izletildi. Yurt genelinde bütün şehir ve kasabalar bayraklarla donatıldı. Yurdun her tarafında halkevlerinde ve halkodalarında yapılan törenlerde konuşan hatipler, bugünün anlam ve önemi üzerinde durdular (Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Dün Bütün Yurtta Heyecanla Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1943, s.1-4).

Çocuk Bayramı münasebeti ile İstanbul'un bütün ilçelerinde de törenler yapıldı. Çocuk Esirgeme Kurumu şubeleri çocuklar için müsamereler düzenleyerek, yemiş dağıttı. Birçok

şubeler, yoksul çocuklara elbise ve çamaşır yardımında bulundular. Bayram nedeni ile Beyazıt ve Taksim Meydanında merasim yapıldı. Çocuk Esirgeme Kurumu Eminönü kaza şubesinin Divanyolu Bakımevinde kalan 75 öksüz ve yetim çocukla, aynı bakımevinde her türlü ihtiyaçları temin edilerek büyütülen 25 fakir çocuk, Sarayburnu Parkı'na götürüldü. Çocuklar Atatürk Anıtı ziyaret ettikten sonra tekrar bakımevine dönerek, bir arada yemek yediler. Divanyolu'ndaki Çocuk Kütüphanesinde de bayram kutlama töreni yapıldı. Parti reisi Behçet Uz ve birçok davetli, törende hazır bulundu. Çocuk Esirgeme Kurumu Alemdar Nahiyesi Reisi Dr. Fehmi Nuri bir konuşma yaparak, bakımevlerinin kurulmasında yardımları dokunanlara teşekkür etti. Çarşıkapı'daki çocuk dispanserinde yeni hizmete girecek olan kadın hastalıkları ve gebelik polikliniğinin açılış töreni yapıldı. Şehrin çeşitli yerlerinde beş çocuk dispanseri açıldı. Çocuk Bayramı nedeni ile Üsküdar'da yapılan törende ise Halkevi reisi Avukat Reşat Kaynar bir konuşma yaptı, çocuklara doğru ve dürüst olmaları yolunda öğütler verdi. Tören, geçit resmi ile sona erdi. Öğleden sonra Halkevinin düzenlediği İstiklal Savaşına ait şiir yarışması, jüri huzurunda yapıldı. Yarışmanın sonunda dereceye girenlere Halkevinin hazırladığı ödüller en kıdemli öğretmen olan Sueda Hanım tarafından verildi. Üsküdar İlkokullarındaki yoksul çocukların iaşesine yardım olmak üzere Üsküdar Amerikan Kız Lisesi, üç gün devam eden müsamereler düzenledi (Çocuk Bayramı, Akşam, 24 Nisan 1943, s.1-2). İstanbul'da çocuk bayramı münasebeti ile Profesör Ekrem Behçet Tezel'in eşi Umumi Meclis azasından Semiramis Tezel, avukat Münip Hayri Ürgüplü'nün eşi Mihrimah Ürgüplü, Şükufe Bigat, İhsan İpekçi, Reşide Öydemin'den oluşan bir grup bayan heyet Darülacezeye giderek, oradaki çocuklara şeker ve susam helvası dağıttılar (Darülaceze'de, Akşam, 24 Nisan 1943, s.3).

Yurt içinde yapılan törenlere dair alınan telgraflarda, çocukların bu gününü en güzel şekilde yaşamaları için birçok eğlenceler, temsiller düzenlendiği gibi yoksul çocukların giydirildiği belirtilmekteydi. Bu arada Malatya Yardımsevenler Cemiyeti 120 yoksul öğrenci ile 30 asker çocuğuna elbise, çorap ve ayakkabı dağıttı, geçit resmine katılacak bütün çocuklara Cemiyet tarafından çeşitli hediyeler verildi (Yurtta 23 Nisan Bayramı, Akşam, 24Nisan 1943, s.2).

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına yaklaşıldığı 1944 yılında Türkiye bir yandan Batı Devletleri ile kurduğu iktisadi ve askeri ilişkileri daha sıkı bir şekilde geliştirmeye başlarken diğer yandan Almanya ile tüm diplomatik ilişkilerini kesti (Lewis, 2000: 294). 1944 yılının Mayıs ayında Ankara'da öğrenci gösterileri yapıldı (Lewis, 2000: 301). Bütün bu gelişmelere rağmen bayram kutlamaları aynı coşkuyla devam etti. Ankara'da 1944 yılında yapılan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı'ndan önce sokaklar ve okullar gündüz bayraklarla, gece ışıklarla donatıldı (Çocuk Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2). Sabahın ilk saatlerinde bayramlık elbiselerini giyen çocuklar, anne ve babalarının refakatinde sokakları doldurdular

(23 Nisan Dün Kutlandı, 24 Nisan 1944, s.1-4). Ankara’da yapılan Çocuk Haftasının açılış töreni, Çocuk Esirgeme Kurumu ve çocuklar tarafından Atatürk’ün kabrine çelenk konulması ile başladı (23 Nisan Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.1). Bunu Ulus meydanında toplanan lise, orta, teknik ve ilkokul temsilcilerinin tezahüratı takip etti (Milli Hâkimiyet Bayramı Parlak Surette Kutlandı, Akşam, 24 Nisan 1944, s.1). Tören alanında geniş halk topluluğu ve öğrencilerin yanı sıra Polis Enstitüsü ve Devlet Demiryolları Meslek Okulu öğrencileri de yerlerini aldılar. Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından hazırlanan çelenk anıta kondu ve ardından İstiklal Marşı’nın söylenmesi ile törene başlandı. Çocuk Esirgeme Kurumu adına Kemal Kaya ve Maarif Müdürü Salim Atabeke ve Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü memurlarından Ziya İlter tarafından günün anlam ve önemine binaen konuşmalar yapıldı. Ulus Okulu öğrencilerinin yaptıkları konuşma ve söyledikleri şiirlerden sonra, Maltepe İlkokulu Başöğretmeni Macide Atatuğ, törende bulunan öğrencilere ant içtirdi. Geçit resmi yapıldı. Çocuk Esirgeme Kurumu önünde toplanan Çocuk Yuvası ve kreş çocuklarıyla, Ankara İlkokul öğrencilerinden 100 kadar öğrenci önlerinde bando mızıkla olduğu halde otobüs ve otomobillerle Çankaya’ya devlet büyüklerini ziyarete gittiler. Yardımsevenler Cemiyeti’nin düzenlediği çocuk balosu ise orduevinde yapıldı. Çocuk balosuna İsmet İnönü’nün eşi de katıldı. Gürbüz çocuk yarışmasında dereceye girenler ödülleri, İsmet İnönü’nün eşinin elinden aldılar. Halkevindeki tören ise küçükler korosunun söylediği İstiklal Marşı ile başladı. Eskişehir milletvekili Prof. Dr. Yavuz Abadan’ın yaptığı konuşmadan sonra Halkevi Küçükler korusu Milli Marşlar söyledi. Ağâh ve Neriman Hün tarafından hazırlanan “Üç Tavşan” piyesi temsil edildi. Halkevi Temsil Kolu tarafından “Sancak” piyesi oynandı (23 Nisan Dün Kutlandı, 24 Nisan 1944, s.1-4).

İstanbul’da ise bayram nedeni ile Beyazıt ve Taksim Meydanı’nda öğrenciler tarafından iki toplantı yapıldı. Beyazıt’ta düzenlenen toplantı, şehir bandosunun çaldığı ve çocukların söylediği İstiklal Marşı ile açıldı. Günün anlam ve önemini anlatan konuşmalardan sonra üç öğrenci tarafından şiirler okundu. Yapılan resmigeçitten sonra buradaki tören bitti. Daha sonra Taksim’de düzenlenen törende İstiklal Marşı’nın eşliğinde direğe bayrak çekilerek, günün anlam ve önemini belirten konuşmalar yapıldı. Resmigeçitten sonra törene son verildi. Öğrenciler kendi okullarında da toplanarak, çeşitli müsamereler verdiler (Çocuk Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2).

23 Nisan Çocuk Bayramı nedeni ile Londra Halkevi tarafından İngiliz çocuklarına bir çay ziyafeti verildi. Verilen çaydan sonra filmler gösterildi. Londra BBC radyosu da bu münasebetle 30 Nisan ve ertesi günü akşam yayınına 15 dakikadan yarım saate çıkarma kararı aldı (Londra Halkevinde, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2).

Ülke genelinde 1944 yılında Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı büyük bir coşkuyla kutlandı. Çorlu ortaokulu, yıllık müsamesini 23 Nisan'da çok kalabalık bir seyirci karşısında verdi. Öğrenciler "Mavi Yıldırım" piyesini başarı ile oynadılar. Çorlu'nun köylerinde de müsamereler düzenlendi. Himaye Birliği tarafından birçok öğrenciye yeni kıyafetler hediye edildi (Çorlu'da 23 Nisan Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2). Edirne'deki bayram töreninde bütün resmi daireler, kurumlar, ticarethane ve dükkânlar gündüz bayraklarla donatılırken gece ise şehir ışıklandırıldı. Sanat Okulu tarafından Halkevi salonunda bir müsamere verildi. Törene umumi müfettişlik, Vilayet ve Adliye Erkânı, mevki komutanlığı, parti ve halkevi mensupları, memurlar, öğrenciler ile birlikte kalabalık bir halk topluluğu katıldı. Törene katılan davetliler, Atatürk Parkı'nın iç avlusunda hazırlanan programa göre kendilerine ayrılan yerlere geçtiler. Atatürk Anıtına umumi müfettişlik, Vilayet, mevki komutanlığı, parti ve halkevleri, belediye, orta ve ilköğretim okulları adına bir çelenk konuldu. Tören İstiklal Marşı'nın söylenmesi ile başladı. Ardından Vali ve askeri komutan tarafından çocukların bayramları kutlandı. Lise baş muavini Fahri Dilgen, günün önemini anlatan bir konuşma yaptıktan sonra ilk ve ortaokul öğrencileri tarafından şiirler okundu, konuşmalar yapıldı. İlkokul öğrencileri tarafından Çocuk Marşı söylendi. Resmigeçit töreninin hemen ardından öğleden sonra Halkevinde Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından balo verildi. Baloda öğrenciler milli kıyafetler giyerek, çeşitli hareketler yaptılar. Akşam ise lise öğrencileri tarafından Erkek Öğretmen Okulu salonunda ve da Kız ortaokul öğrencileri tarafından da kendi okullarında bir müsamere verilmesine karar verildi (Edirne'de 23 Nisan Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2).

1944 yılı savaşın sonucunun yavaş yavaş görülmeye başlandığı yıl olmakla birlikte Türkiye'de bazı değişimlerin yaşandığı yıl oldu. Basının üzerindeki baskının hafiflemeye başladığı, ekonomik sıkıntıların gazetelere yansdığı süreç, özellikle Vatan ve Tan gazetelerinde hükümet politikalarının eleştirilmesi ve parti grubundaki çalışmaların ve tartışmaların gazetelere yansmasıyla yeni bir boyut kazandı. Dönemin tek partisi CHP içinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü gibi isimlerle birlikte Hikmet Bayur ve Recep Peker'in ekonomik politikalara yönelik tenkitleri ve olumsuz oy kullanmaları, parti içinden ayrılmaları gündeme getirdi. Parti içi muhalefet, siyasi yapıda değişiklik yapılacağı kararıyla San Francisco Konferansı'na gidildiği sıralarda belirgin bir şekilde ortaya çıktı (Eraslan, 2004: 530-531). Diğer taraftan yandan Rusya'da 1925 yılında Türkiye ile imzalamış olduğu ve yenilenmesi gereken Türk-Sovyetler Dostluk ve Tarafsızlık Anlaşmasını yenilemeyeceğini duyurdu. Üstelik Rusya'nın Türkiye'den toprak ve üs talepleri vardı ve Boğazların statüsünü düzenleyen Montrö Sözleşmesi'nin değiştirilmesini istiyordu (Lewis, 2000: 301).

Ülke içinde ve dışında yaşanan bu gelişmeler Savaşın son yılı 1945 yılına gelindiğinde de devam etti. 1945 yılında Türkiye Birleşmiş Milletlere katıldı. Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere katılması ile başlayan süreç, tek parti idaresi son bulana kadar devam etti (Lewis, 2000: 303). Fakat bütün bu gelişmeler Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı başta olmak üzere diğer milli bayramların büyük coşkuyla kutlanmasına engel olamadı. Ankara'da kutlanan bayramda, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Çocuk Esirgeme Kurumu ileri gelenleri tarafından Atatürk'ün kabri ziyaret edilerek çelenk konuldu. Bayram sabahı lise, orta ve meslek okulları temsilcileri ile bütün ilkokulların beşinci sınıf öğrencileri, Ulus alanında kendilerine ayrılan yerleri aldılar. İstiklal Marşı'nın okunmasıyla törene başlandı. Çocuk Esirgeme Kurumu adına Zafer Anıtına çelenk konuldu. Milli Eğitim Bakanlığı adına müfettiş Fahri Alpay, Çocuk Esirgeme Kurumu adına da Muzaffer Baranok tarafından birer konuşma yapıldı. Gündüz Çocuk Bakımevi ve Ulus Okulu öğrencileri tarafından konuşmalar yapılmasından ve şiirler okunmasından sonra bütün öğrenciler ant içtiler (23 Nisan Bayramı Heyecanla Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1945, s.1).

Çocuk Haftasını Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel radyoda yaptığı konuşmayla açtı (23 Nisan, Tanin, 23 Nisan 1945, s.1). 23 Nisan Çocuk Bayramı nedeni ile Ankara'da öğrenciler okul tatilinden faydalanarak, gezintiler yaptılar. Bir kısım öğrenciler ise sinemalara götürülerek, kültür filmleri izlemeleri sağlandı. Halkevinde Karagöz oyunu oynattırıldı. Bayram nedeni ile Türk Hava Kurumu'nun okullarda açmış olduğu uçak modelciliği kurslarında yetişen çocukların yaptıkları modeller arasından en güzelini seçmek amacı ile hipodromda bir yarışma yapıldı. Ankara'da bulunan binlerce öğrencinin seyrettiği yarışmada, birinciliği kazanan Yenihayat İlkokulundan Hatem Aydoğan ile ikinciliği kazanan Bahçelievler İlkokulundan Özkan Duru'ya, Türk Hava Kurumu tarafından birer saat hediye edildi. Yarışma bitinceye kadar Türk Hava Kurumunun uçakları hipodrom üzerinde akrobasi uçuşları yaptı. Halkevinde yapılan törenlerde ise öğrenciler, çeşitli müsamereler düzenlediler. Halkevi korosunun katılımıyla, Gazi ilkokulunun hazırladığı gösteriler yapıldı. Ayrıca öğrencilere Sinemada parasız kültür filmleri gösterildi (Çocuk Haftasının İkinci Günü de Neşeli Geçti, Ulus, 25 Nisan 1945, s.5).

İstanbul'da bayram nedeni ile bir program hazırlandı. Hazırlanan programa göre, Vilayet adına Beyazıt ve Taksim Cumhuriyet Meydanlarında törenler yapılacaktı. Şehrin diğer yerlerinde de hazırlanan programlar gereğince merasimler yapılacaktı. Çocuk Haftası dolayısıyla okul binaları süslenecek, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı konulu konuşmalar yapılacak, Esirgeme Kurumu şubeleri ve Halkevlerindeki toplantılarında konferans, konserler ve temsiller verilecek, Çocuk Esirgeme Kurumu ve diğer hayır mümessilleri tarafından 5000 kadar yoksul ve fakir çocuklara yardımlar yapılacaktı. Bayram münasebeti ile resmi daireler

ve okullar da tatil yapacaktı. Ayrıca Beylerbeyi'nde yapılan ilkokul binasının açılış töreni de yapılacaktı (Bugünkü Törenler, Tanin, 23 Nisan 1945, s.1). İstanbul'da hazırlanan program doğrultusunda bayram sabahı Beyazıt Meydanı, İstanbul'un çeşitli yerlerinden gelen çocuklarla dolmaya başladı. Eminönü Kaymakamı Baha Bey, kısa bir konuşma ile çocukların bayramını kutladı. İstiklal Marşı'nın okunması ve direğe bayrağın çekilmesi ile törene başlandı. Ekonomi Profesörü Zühdü İlhan, yaptığı konuşmasında günün önemini belirtti ve milli davaların başında ilköğretim davası bulunduğunu söyledi. Çocuk Esirgeme Kurumu adına Veli Orhan ile dört öğrenci söz alarak, bayramın önemi üzerinde durdular. Hemen ardından alay, Beyazıt'tan Taksim'e hareket etti. Burada Cumhuriyet Anıtına çelenkler konuldu. Divanyolu'ndaki Çocuk Kütüphanesi'nden hareket eden grup da Gülhane Parkı'na giderek, Atatürk'ün heykeline çelenk koydu. Beyoğlu'ndaki okullarda bulunan öğrenciler de Taksim Meydanı'nda toplandılar. Kaza kaymakamının konuşması ile törene başlandı. İstiklal Marşı söylendi (23 Nisan, Akşam, 23 Nisan 1945, s.1-2).

Yurdun çeşitli yerlerinden alınan telgraflarda, Ulusal Egemenliğin kuruluşunun 25. Yıldönümü ve Çocuk Bayramı'nın tezahüratla kutlandığını bildirilmekteydi. Bayram vesilesi ile birçok yerde Çocuk Esirgeme Kurumu ile yardım kurumları elbise, çamaşır ve hediyeler dağıtarak, yardıma muhtaç yavruları sevindirmişler ve çeşitli toplantılar düzenleyerek, çocukların bayramı neşe ile kutlamalarını sağlamışlardı (Milli Şef Yavrular Arasında, Tanin, 25 Nisan 1945, s.1).

Çocuk Haftası süresince, bütün ilkokullarda müsamereler verilerek, çeşitli eğlenceler düzenlendi. Öğretmenler tarafından çocuklarla 23 Nisan konusunda konuşmalar yapıldı (Çocuk Haftası Bugün Bitiyor, Akşam, Akşam, 28 Nisan 1945, s.3). Adapazarı Çocuk Esirgeme Kurumu, 220 çocuğa elbise ve ayakkabı, Malatya Çocuk Esirgeme Kurumu 150 çocuğa elbise ve 20 çocuğa da ayakkabı, çorap ve okul gereçleri, Afyon Çocuk Esirgeme Kurumu 50 çocuğa elbise ve birer çift ayakkabı ve çorap, Giresun Çocuk Esirgeme Kurumu ve yardımsevenler kurumları da 170 parça çamaşır dağıttılar (Çocuk Bayramı, Vakit, 25 Nisan 1945, s.4). 1945 yılında Moskova ve Londra radyoları ise, bayram nedeni ile tebriklerini sundular (Moskova ve Londra Radyolarının Tebrikleri, Vakit, 25 Nisan 1945, s.1).

SONUÇ

Tarih boyunca insanları bir araya getiren, onları aynı amaç etrafında birleştiren somut objelere ihtiyaç duyuldu. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de uzun süre yaşaması ve yapılan yeniliklerin halk tarafından benimsenmesi için Milli Bayramlardan yararlanıldı. Milli Bayramlar, halkın geniş kalabalıklar halinde katıldığı önemli günlerdendi. Bu önemli günler arasında yer alan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ise ayrı bir önem arz etmekteydi. Çünkü gerek Milli Mücadelenin

kazanılmasından sonra hâkimiyetin elde edilmesi ve gerekse geleceğin emanet edileceği çocuklara büyük önem verilmekteydi. Halkın büyük bölümünün bayrama iştirak etmesi, devlet yöneticilerinin birlik ve beraberlik mesajları vermesi açısından önemliydi. İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı ve devam ettiği yıllar boyunca savaşa girilmese de savaşa hazır halde bekleme mecburiyeti, her ne kadar ülke içinde mali sıkıntıların yaşanmasına neden olsa da, Milli Bayramların ve özellikle Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın coşkulu geçmesini engelleyemedi. Yöneticiler de bu zorlu günlerde birlik ve beraberliğin daha çok güçlenmesini istemekte bu nedenle Milli Bayram kutlamalarına daha fazla önem göstermekteydi. Savaş sonrası dönemde ülkede tek parti idaresinin sona ermesi gibi yaşanan radikal değişimlerde bile aynı birlik ve beraberlik, bayramlar sayesinde sağlandı. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda küçük çocuklara yapılan yardımlar ise dayanışma duygusunun artmasına neden oldu.

KAYNAKÇA

1. Akoğlan Kozak, Meryem ve Mutlu, Dilek (2020), Dünden Bugüne 23 Nisan Ulusal Egemenlik Ve Çocuk Bayramı Etkinlikleri, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.22, S. TBMM'nin 100. Yılı Ve Milli İrade Özel Sayısı, ss.16-29.
2. Akşam, 4 Mayıs 1940, s.10.
3. Amerika ve 23 Nisan Bayramı, Ulus, 24 Nisan 1943, s.1-4.
4. Ankara'da Bayram, Akşam, 23 Nisan 1942, s.2.
5. Ankara Halkevinde Büyük Bir Kalabalığın İştirakiyle Dün Heyecanlı Güzel Bir Tören Yapıldı, Ulus, 24 Nisan 1942, s.1.
6. Antakya'da Çocuk Bayramı Nasıl Kutlandı, Vakit, 25 Nisan 1939, s.3.
7. Artvin'de Çocuk Bayramı, Ulus, 2 Mayıs 1939, s.6.
8. Bayram Münasebeti İle Londra Radyosu Bugün Türk Marşını Çaldı, Akşam, 23 Nisan 1942, s.1.
9. Bayramda Yapılan Çocuk Eğlenceleri, Ulus, 25 Nisan 1940, s.4.
10. BCA, Cumhuriyet Halk Partisi, 490.1.0.0/4.20.9,09.04.1939.
11. Beyazıt Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri, Akşam, 30 Nisan 1939, s.6.
12. Bolu'da, Ulus, 24 Nisan 1941, s.1.
13. Bugünkü Törenler, Tanin, 23 Nisan 1945, s.1.
14. Bütün Yurtta Olduğu Gibi Ankara'da Dün Coşkun Tezahürlerle Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1942, Ulus, s.1-2.
15. Büyük İnönümüzden Türk Çocuklarına, Vakit, 23 Nisan 1941, s.1.
16. Çocuk Bayramı, Vakit, 25 Nisan 1945, s.4.
17. Çocuk Bayramı, Akşam, 23 Nisan 1942, s.1.
18. Çocuk Bayramı, Akşam, 24 Nisan 1943, s.1-2.
19. Çocuk Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2.
20. Çocuk Bayramı Neşe İçinde Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1941, s.1-6.
21. Çocuk Bayramının İkinci Günü, Akşam, 25 Nisan 1939, s.8.
22. Çocuk Haftası Bugün Bitiyor, Akşam, Akşam, 28 Nisan 1945, s.3.
23. Çocuk Haftasının İkinci Günü de Neşeli Geçti, Ulus, 25 Nisan 1945, s.5.
24. Çocukların Ankara'da Büyüklerimizi Ziyareti, Akşam, 24 Nisan 1940, s.2.
25. Çocuk Yuvasında, Akşam, 23 Nisan 1942, s.1.
26. Çorlu'da 23 Nisan Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2.
27. Darülaceze'de, Akşam, 24 Nisan 1943, s.3.
28. Edirne'de 23 Nisan Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2.
29. Eraslan, Cezmi (2004), Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Ankara: AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, ss.519-632.
30. Hâkimiyeti Milliye ve Çocuk Bayramı Şenlikleri, Akşam, 25 Nisan 1941, s.7.

31. Hatay'da Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Tezahürle Kutlandı, Ulus, 25 Nisan 1939, s.8.
32. Hava Kurumu Balosu, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4.
33. İstanbul'da, Ulus, 24 Nisan 1941, s.6.
34. İstanbul'da Taksim ve Beyazıt Meydanlarındaki Törenlerde İki Bayram Büyük Bir Neşe İle Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1942, s.1.
35. İzmir Milli Hâkimiyet Ve Çocuk Bayramı, Akşam, 29 Nisan 1939, s.11.
36. İzmir'deki Tören, Ulus, 24 Nisan 1942, s.2.
37. Koçak, Cemil (2002), Siyasal Tarih 1923-1950, Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, İstanbul: Cem Yayınevi, ss.127-211.
38. Koçak, Cemil (2015), Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945), C.1, İstanbul: İletişim Yayınları.
39. Lewis, Bernard (2000), Modern Türkiye'nin Kuruluşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
40. Londra Halkevinde, Tanin, 24 Nisan 1944, s.2.
41. Londra Halkevinde Bugün Yapılacak Tören, Ulus, 23 Nisan 1942, s.1.
42. Londra Halkevinde Yapılan Törende B. Rauf Orbay da Hazır Bulundu, Ulus, 24 Nisan 1942, s.1.
43. Londra Radyosunun Tebrikleri, Vakit, 24 Nisan 1943, s.4.
44. Milli Hâkimiyet Bayramı, Vakit 23 Nisan 1943, s.4.
45. Milli Hâkimiyet Bayramı Parlak Surette Kutlandı, Akşam, 24 Nisan 1944, s.1.
46. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, Ulus, 22 Nisan 1941, s.1-6.
47. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı, Ulus, 23 Nisan 1942, s.1.
48. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Dün Bütün Yurtta Heyecanla Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1943, s.1-4.
49. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Dün Şehrimizde Büyük Merasimle Kutlandı, Akşam, 24 Nisan 1940, s.6.
50. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Yurdun Her rafında Bugün Törenle Kutlanacak, Ulus, 23 Nisan 1943, s.1-3.
51. Milli Hâkimiyet Ve Çocuk Bayramı Kutlanıyor, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4.
52. Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramları, Ulus, 23 Nisan 1941, s.1.
53. Milli Şef Yavrular Arasında, Tanin, 25 Nisan 1945, s.1.
54. Moskova ve Londra Radyolarının Tebrikleri, Vakit, 25 Nisan 1945, s.1.
55. Ömer, Erdal ve Özden İnönü'nün Çay Ziyafeti, Akşam, 25 Nisan 1939, s.2.
56. Reiscumhuru Ziyaret, Akşam, 24 Nisan 1942, s.2.
57. Reiscumhurumuz Milli Şef İsmet İnönü'nün Hâkimiyet-i Milliye ve Çocuk Bayramı Münasebetiyle Beyanatları, Ulus, 23 Nisan 1943, s.1.
58. Salman Bolat, Bengül (2012), Milli Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960), Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi.
59. Sarıyer Halkevinden, Akşam, 23 Nisan 1940, s.4.
60. Şişli Halkevinde 400 Çocuk Giydirilerek Sevindirildiler, Akşam, 24 Nisan 1940, s.6.
61. Tekeli, İlhan ve İlkin Selim (2013), Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileri ile İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si, C.I, İstanbul: İletişim Yayınları
62. 23 Nisan, Akşam, 23 Nisan 1945, s.1-2.
63. 23 Nisan, Tanin, 23 Nisan 1945, s.1.
64. 23 Nisan Bayramı, Akşam, 24 Nisan 1942, s.2.
65. 23 Nisan Çocuk Bayramı, Vakit, 24 Nisan 1941, s.2.
66. 23 Nisan Bayramı, Tanin, 24 Nisan 1944, s.1.
67. 23 Nisan Dün Kutlandı, 24 Nisan 1944, s.1-4.
68. 23 Nisan Bayramı Heyecanla Kutlandı, Ulus, 24 Nisan 1945, s.1.
69. Yurtta Bayram, Ulus, 25 Nisan 1939, s.2.
70. Yurtta 23 Nisan Bayramı, Akşam, 24 Nisan 1943, s.2.

Beden Kültür Kodları Bağlamında Derleme Sözlüğü'nde Organ Adlarıyla Oluşturulan Birleşik Sözcükler

Doç. Dr. Yeter TORUN ÖĞRETMEN

Çukurova Üniversitesi, Orcid: 0000-0003-3665-2775

ÖZET

Dilin en önemli özelliklerinden biri, bir toplumun yaşam biçimini, değer yargılarını kuşaktan kuşağa aktarmasıdır. Bu çerçevede dil-kültür ilişkisi farklı disiplinlerle bir arada değerlendirilen disiplinler arası bir konu olarak kendini göstermektedir. Bu bağlamda dilbilim, antropoloji, halkbilim, etnografi gibi farklı disiplinleri buluşturan kültürdilbilim, dil-kültür ilişkisini ele alan bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Kendine özgü terim ve yöntemleriyle gelişmekte olan kültürdilbilimin terimlerinden biri de kültür kodu / kod kültürüdür. Türk dili çalışmalarında yalnızca bir dil verisi olmanın ötesinde, zengin kültürel unsurları da barındırması bakımından Derleme Sözlüğü kültür kodu değerlendirmeleri için önemli bir kaynaktır. Kültür kodları içinde söz edilen kültür kodlarından biri de beden kültür kodlarıdır. Bu çerçevede bu çalışmanın konusu beden kültür kodları bağlamında Derleme Sözlüğü'nde yer alan “ağız, ayak, baş, yüz” gibi organ adlarıyla oluşturulmuş birleşik sözcüklerdir. Bu bağlamda Derleme Sözlüğü'nde yer alan ve yaygın olarak *ayak* ve *baş* sözcüklerinin yer aldığı “*ayak açmak, ayak dönme, ayak eni, ayak kirası; baş bağlamak, baş çatması, baş çevresi, baş donanma, baş göz etmek, baş övmek, başını örtmek, baş yapmak, başdüşü, başörme*” gibi söz öbeklerinin Türk insanının toplumsal yaşam sürecine yönelik birtakım gelenek ve inanışlarını yansıttığı görülmektedir. Beden kültür kodları bağlamında çalışmada incelenen “ağız, ayak, baş, yüz” gibi organ adlarıyla oluşturulan birleşik sözcüklerin çoğunlukla halkbilimi çalışmalarında geçiş dönemi olarak adlandırılan evlilik konusuyla ilgili olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Derleme Sözlüğü, kültürdilbilim, beden kültür kodu, birleşik sözcük

GİRİŞ

Dilin en önemli özelliklerinden biri, kültürel aktarımı sağlayan bir araç olmasıdır. Dil incelemelerinde özellikle sözcüklüğe yönelik çalışmalarda dil-kültür ilişkisi, üzerinde durulan temel konulardan birini oluşturur. Dil-kültür ilişkisini merkeze alan kültürdilbilim, dilbilimsel çalışmalardaki disiplinlerden birini oluşturmaktadır. Kültürdilbilimin 19. yüzyılda ortaya çıkan dilbilimsel antropolojiye dayalı olarak XX. yüzyılın son çeyreğinde özellikle de

1990'lı yıllarda dilbilimin özgün bir alanı olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Keskin, 2020: 120).

Kültürdilbilimin oluşum ve gelişiminin antropolojik yaklaşım doğrultusunda Rus dil araştırmacılarının *dil-kültür-insan* ve *dil-kültür-bilinç* arasındaki ilişkileri incelemesiyle gerçekleştiği ifade edilir. Kültürdilbilimi araştırmacılarına göre bir toplumun kültürünün tanınması ve öğrenilmesi için dildeki kültür olgularının ortaya çıkarılması ve tasvir edilmesi gerekir. 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmeye başlayan kültürdilbilimin kendine özgü terim ve çözümleme yöntemleriyle, dilbilim, halkbilimi, budunbilim, etnografi gibi sosyal bilimlerin farklı dallarını buluşturan disiplinler arası bir alan olduğu vurgulanır (Saraç, 2019: 159).

Kültürdilbilimle ilgili olarak kaynaklarda üzerinde durulan terimlerden birini de *kültür kodu / kod kültürü* oluşturmaktadır. Kod kültürüyle ilgili olarak Rus dilbilimcilerince yapılan başlıca tanımlar: “*kendi öz anlamına ek olarak, bünyesinde çeşitli kültür olgularını bulunduran tüm söz ve söz grupları*”; “*insanoğlunun çevresinde bulunan (doğal ya da yapay) herhangi bir nesnenin temel anlam fonksiyonunu yerine getirmesi dışında, birtakım ek (ikincil) anlamları da taşıyabilme özelliği gösteren ad ve ad takımları*”, *dünyanın -doğanın, yapay nesnelere, insanın iç ve dış özelliklerinin- fiziksel yapılarından uzaklaşarak, insan bilincinde birtakım kültürel anlamlara bürünmesi*” şeklindedir (Saraç, 2019: 163).

Kaynaklarda Rus dilbilimcilerinin *kültür kodu / kod kültürü*ne yönelik olarak yaptığı sınıflandırmalara da yer verilmiştir. Bu çerçevede V.N. Teliya'nın sınıflandırmasında “*insan (antromorf) kültür kodları, hayvan (zoomorf) kültür kodları, bitki kültür kodları, doğa kültür kodları, ev-eşya kültür kodları, giyim-eşya kültür kodları, gıda (yiyecek/içecek) kültür kodları, yapı (mimari) kültür kodları, manevi kültür kodları, dini kültür kodları, zaman kültür kodları, uzam kültür kodları, renk kültür kodları, beden kültür kodları*”; V.V. Krasnıh'ın tasnifinde “*beden kod kültürleri, uzam kod kültürleri, zaman kod kültürleri, nesne kod kültürleri, canlı kod kültürleri, manevi kod kültürleri*”; M. L. Kovşova'nın tasnifinde “*insan (antromorf) kod kültürleri, doğa kod kültürleri, beden kod kültürleri, eşya kod kültürleri*” başlıklarına yer verilmiştir. Bu sınıflandırmalarda yer alan *beden kod kültürleri* bağlamında *göz, kaş, kulak, baş, ayak* vb. organ adlarıyla oluşan deyimleşmiş yapılara yer verildiği görülmektedir (Saraç, 2019: 164-165).

Bu çalışmanın konusunu ilgilendiren kod kültürleri de bu çerçevede beden kod kültürlerinden oluşmaktadır. Bu çerçevede çalışmamızda Derleme Sözlüğü'nde yer alan organ adlarıyla oluşturulan başlıca söz öbeklerinin beden kod kültürleri açısından bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır.

Türkoloji çalışmalarında özellikle ağız araştırmaları bağlamında temel kaynaklardan biri olan Derleme Sözlüğü, halk ağzında yaşayan zengin bir sözcük varlığını barındırmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun 1932-34 ve 1952-59 yılları arasında gerçekleştirdiği derleme çalışmaları sonucu bugün elimizde olan Derleme Sözlüğü, Türkiye Türkçesinin ağızlarına yönelik dil verileri olmanın ötesinde, halk bilimi bağlamında Türk insanının gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimini, değer yargılarını ortaya koyan, dil-kültür ilişkisini yansıtan ve bu çerçevede kültür dilbilim bağlamında zengin veriler sunan bir eserdir. Türkoloji çalışmalarında sözcük varlığı, biçim, sözdizimi, karşılaştırmalı dil çalışmaları, dil-kültür ilişkisi gibi farklı bağlamlarda Derleme Sözlüğü üzerine birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir (Demir, 2000; Torun, 2009; Yıldırım, 2012; Kalafat, 2018; Selvi, 2020). Bu çalışmada ise dil-kültür ilişkisi bağlamında Türkçe için zengin veriler sunan Derleme Sözlüğü'nde yer alan ve halkbilimi çalışmalarında geçiş dönemi olarak adlandırılan evlilik konusuyla ilgili olarak "ağız, ayak, baş, boğaz, el" gibi organ adlarıyla oluşturulan birleşik sözler, beden kültür kodları açısından ele alınmıştır.

BULGULAR

Derleme Sözlüğü'nde organ adlarıyla oluşturulan birleşik sözlerin sözdizimsel olarak çoğunlukla isim tamlaması veya deyimleşmiş birleşik fiil yapısından oluştuğu görülür (Sırtı, 2011). Derleme Sözlüğü'nde organ adlarıyla oluşturulan birleşik sözlerin kültür kodları bağlamında birtakım gelenekleri ortaya koyduğu görülür. Bu çerçevede DS'de organ adlarıyla oluşturulan ve beden kültür kodları bağlamında evlilik konusuyla ilgili gelenekleri yansıtan başlıca birleşik sözler şunlardır:

"Ağız" ile ilgili sözler:

Ağız bağı (II) 1. Yalancı şahitlik yapacak kimseye verilen rüşvet. 2. İstenilen bir kızın verilmesine razı olmayan, zorluk gösteren akraba ve dostlarına erkek tarafından verilen hediye. 3. Düğün gecesini gelini konuşurmak için damadın verdiği hediye (DS 1).

Ağız dadı (I) 1. Nişan veya düğünde oğlan tarafından kız evine gönderilen şeker, tatlı, yemiş gibi hediyeler. 2. Bayramlarda nişanlının, oğlan tarafına gönderdiği giyecek ve yiyecek. 3. Ölüm günü, ölü evine gelen kadınlara yedirilen helva-ekmek, şerbet, peynir-ekmek gibi şeyler (DS 1).

"Ayak" ile ilgili sözler:

Ayak açmak Nişanlanan kız, ilk olarak güveyi evi civarında gezi yapmak (DS 1).

Ayak dönme [ayah dönümü, ayak dönümü] Gelinin, evlendikten onbeş gün sonra baba evine ilk gidişi adeti (DS I).

Ayak döşegi [ayah eni, ayak eni] Nişan takılırken kızın ayağının altına serilen kumaş (DS 1).

Ayak eni 1. [→ayak dōşeęi] 2. Evlenen kız baba evinden çıkarken ayaklarının altına gūvey tarafından serilen kumaş (DS 1).

Ayak kirası Gelin attan inerken verilen bahşiş (DS 1).

“Baş” ile ilgili sōzler:

Baş baęlamak (I) 1. Perşembe veya Pazar gūnlerine rastlatılan gelinbaşı gūnünde, geline duvak ve taş giydirmek 2. Nişandan bir mūddet sonra nişanlıları bir yere getirip eęlenmek (DS 2).

Baş bağlamak (II) Nişanlamak (DS 2).

Baş atması Hamam gūnū gelin yıkanırken yapılan tōren (DS 2).

Baş evresi 1. Nişan takılırken davetliler tarafından kızın başında dōndūrūlerek verilen hediye (DS 2).

Baş donanma Gūveyinin gerdekten bir gece önce yaptırdıęı Őenlik (DS 2).

Baş gōz etmek Evlendirmek (DS 12).

Baş övmek / ęmek Geline, oęlan evinde çalgıcılar ve yenge tarafından ęūtlū sōzler sōyleme tōreni (DS 2).

Baş yapmak (II) Gelin başı sūlemek (DS 2).

Baş yenge Dūęūnde yemeęi idare eden kadın (DS 2).

Başa erişmek Kız, erkek evlenecek çağa gelmek, buluğa ermek (DS 2).

Başbaęı (II) 1. Dūęūnlerde gelinlere elbise giydirilirken ve başları baęlanırken yenge hanımın çalgıcılara verdięi bahşiş. 2. Dūęūnlerde gelinin yakınlarının ‘başına rtū baęlanmıyor’ diyerek oęlan tarafından aldıkları bahşiş. 3. Dūęūnlerde oęlan tarafının verdięi ziyafet (DS 2).

Başdūşū Gelin almak için kız evine atlı giden kadınların başkanı (DS 2).

Başı bağlanmak Nişanlanmak (DS 2).

Başını bağlamak (V) Nişanlamak, evlendirmek (DS 12).

Başını örtmek [başını bālamak] Evlendirmek (DS 2)

Başörme Kına gecesinde gelinin ve gūveyin eline kına yakma iři (DS 2)

Bölükbaşı 1. Dūęūnlerde erkek evine başkanlık yapan (DS 2)

Gūveęibaşı Dūęūn gūnū gūveęinin akrabalarından birinin verdięi akşam yemeęi (DS 6)

Seymen başı Gelin almaya giden delikanlıların başı (DS 10).

“El” ile ilgili sōzler:

El pmelik Gelin ya da gūveye, kaynana ya da kayınbaba tarafından verilen armaęan (DS 5).

El kınası Gelinin yakın akrabalarının arasında kına yakılan gece (DS 5).

“Yūz” ile ilgili sōzler:

Gelin yūzū Gelin geldięinin ertesini gūnū gelini gōrmek için yapılan toplantı (DS 6)

Yūzgōrūmlūęū 1. Gerdek gecesini, gelinin yūzūndeki duvaęı açmak için gūveyin verdięi armaęan. 2. Geline, oęlan evinin, akrabalarının verdięi armaęan (DS 11).

Yūz yazıcı Gelinlerin yūzūne tel yapıřtran (DS 11).

Yūz yūmek (yıkamak) Yeni evliler, kavgasız, gūrūltūsūz geçinmek (DS 11).

Diğer organ adlarıyla oluşturulan sōzler:

Aşboğaz Erkek evinden kız evine gönderilen düğün erzakı (DS 1).

Bağrı geçmek (II) Zamanında evlenememek, evde kalmak (DS 2).

Dilbağı (I) 1. Birisini kendisine minnettar etmek için verilen hediye ya da fedakarlık. 2. Nişandan önce erkek tarafının kız tarafına verdiği hediye. 3. Nişandan sonra kız tarafına verilen para. 4. Düğün gecesi gelini konuşturmak için damadın verdiği hediye (DS 4).

SONUÇ

Derleme Sözlüğü'nde beden kültür kodları bağlamında organ adlarıyla oluşturulan ve evlilik konusuyla ilgili birleşik sözler incelendiğinde Türk insanının bu döneme ait gelenek ve inanışlarını yansıtan sözler kendi içinde değerlendirildiğinde bu sözlerin “hediye/ bahşiş, tören / eğlence / ziyafet”, ziyaret, giyim-kuşam, nesne, medeni durum değişikliği, durum, zaman, kişi” gibi farklı kavramlarla ilgili olduğu gözlenmektedir:

Tablo-1:

İlgili konular	İlgili birleşik sözler
Tören / eğlence / ziyafet	Baş bağlamak (I) Baş bağlamak (II) Baş çatması Baş donanma Baş övmek / öğmek Başbağı Başörme Güveğibaşı Gelin yüzü
Hediye / bahşiş	Ağız bağı (II) Ağız dadı (I) Ayak kirası Baş çevresi Başbağı (II) El öpmelik Yüzgörümlüğü
Medeni durum değişikliği	Baş bağlamak (II) Baş göz etmek

	Başı bağlanmak Başını bağlamak (V) Başını örtmek
Ziyaret	Ayak açmak Ayak dönme
Nesne	Ayak döşeği Ayak eni
Giyim-kuşam	Baş yapmak (II)
Kişi	Baş yenge Başdüşü Bölükbaşı Seymen başı Yüz yazıcı
Zaman	Başa erişmek El kınası Bağrı geçmek
Geçim / düzen	Yüz yümek

Derleme sözlüğü'nde belirlenen organ adlarıyla oluşturulan ve evlilik dönemiyle ilgili birleşik sözlere sıklık açısından bakıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

Tablo-2:

Organ adı	Sayısı
“Baş” ile ilgili birleşik sözler	19
“Ayak” ile ilgili birleşik sözler	5
“Ağız” ile ilgili birleşik sözler	2
“El” ile ilgili birleşik sözler	2
“Yüz” ile ilgili birleşik sözler	4
Diğer (boğaz, bağır, dil)	3
Toplam	35

İncelemeye konu olan sözlerin yaklaşık % 55’inde “baş” sözcüğü yer alırken; ayak, ağız, el, yüz ve diğer organ adlarıyla oluşturulan birleşik sözcüklere daha az rastlanmıştır. Bu sonuçlar Derleme Sözlüğü özelinde Türk insanının evlilik kurumuna yönelik inanış, gelenek ve değer yargıları bağlamında beden kültür kodlarından daha çok “baş” sözcüğünü tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

1. DEMİR, N. (2000). Derleme Sözlüğü’nde Şimdiki Zamanla İlgili Karşılaştırma. *İlmi Araştırmalar*. S: 10, s. 19-27.
2. YILDIRIM, F. (2012). Derleme Sözlüğü’nde Gizli Dil Verileri Üzerine. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall 2012, p. 565-578.
3. KALAFAT, Ş. (2018). Kültürel Bellek Metaforu Olarak Derleme Sözlüğü’ndeki Gökkuşluğu Adları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* C:9 S: 16, s. 1143-1166.
4. SELVİ, C. (2020). Derleme Sözlüğü’nde Geçen Zaman Adları. *Dil Araştırmaları*, Bahar 2020/26: 193-213.
5. TORUN, Y. (2009). Derleme Sözlüğü Ve Türkçe Sözlük’te Madde Başı Olarak Kişi Adlarının Kullanımları Üzerine. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1, 2009, s.377-386.
6. KESKİN, A. (2020). Folklor Çalışmalarında Kullanılabilecek Disiplinlerarası Yeni Bir Yaklaşım: Kültürdilbilim. *II. Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu (2-4 Ekim 2020) Tam Metin Bildiriler Kitabı*.
7. SARAÇ, H. (2019). Bir milletin kültürel belleğinin şifreleri: Kod kültürleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 157-169.
8. SIRTİ, E. (2011). *Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Birleşik Kelimeler ve Türkçenin Zenginliği Bakımından Önemi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı Yüksek Lisans Tezi.

1921 Anayasasında Egemenlik Anlayışı

Doç. Dr. Nurhan AYDIN, Cansu BARAKÇİN

Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,

Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti

Tarihi Bilim Dalı Master Öğrencisi

ÖZET

Bir birikim eseri olan ve ilk maddesinde egemenliğin halka ait olduğu net şekilde ifade edilen 1921 Anayasası, Avrupa’da gelişen millet düşüncesinin Osmanlı Devleti’nin modernleşmesi ile bütünleşmesidir. Osmanlı Devleti’ndeki egemenlik anlayışının temeli, kendilerinden önce hüküm sürmüş olan Türk egemenlik anlayışı ve İslam Devleti egemenlik anlayışının sentezlenmesi ile oluşmuştur. Halka dayalı egemenlik anlayışı, Ortaçağ Avrupa’sında yaşanan gelişmelerle başlayıp Fransız Devrimi ile gerçekleşmiştir. Avrupa’da yaşanan gelişmeler neticesinde modernleşme çabası içerisinde olan Osmanlı Devleti bu gelişmelere ayak uydurabilmek için girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler neticesinde Osmanlı topraklarında aydın bir kitle ortaya çıkmıştır. Dönemin ileri gelen aydınları dünyadaki gelişmeleri yakından takip edip, bu gelişmeleri Osmanlı topraklarına taşıyarak memleketi kalkındırmaya çalışmışlardır. Dünyadaki gelişmeleri takip eden bu kadro, ilerleyen süreçte Cumhuriyet’in ilanında da yer alacaktır. Mustafa Kemal Paşa İstiklal Harbi’nin fitilini ateşlemeden önce yani kongreler sürecinde halka dayalı bir egemenlik anlayışını sıklıkla ifade etmiştir. Bu ifadeler bazen üstü kapalı şekilde bazen ise açık şekilde ifade edilmiştir. Amasya Genelgesi’nde “Milletin İstiklalini milletin azim ve kararı kurtaracaktır”, Erzurum Kongresi’nde “Kuva-yı Milliye’yi (amil) etkin, milli iradeyi hâkim kılmak esastır” ifadeleri ile halkın işin içine sokulduğu net şekilde görülmektedir. Mebusan Meclisi’nin açılması, Misak-ı Milli’nin kabul edilmesi, TBMM’nin açılması da egemenliğin tek meşru kaynağı ve sahibinin millet olacağına işaret etti.

Anayasal olarak ilk kez egemenliğin halka ait olduğu ifadesi 1921 Anayasası’nda yer almıştır. Bu hükmün anayasaya girmesiyle Türk tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. Türk halkının kaderini artık belli zümreler, belli aileler veya tek kişinin idaresi değil, halkın kendisi tayin edecekti. 1921 Anayasası’ndan sonra gelecek olan 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında da egemenlik anlayışı aynı şekilde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Millet, Anayasa, Hukuk, Eşitlik

SUMMARY

The 1921 Constitution, which is a work of accumulation and clearly stated that sovereignty belongs to the people in its first article, is the integration of the nation thought that developed

in Europe with the modernization of the Ottoman State. The basis of the understanding of sovereignty in the Ottoman State was formed by synthesizing the understanding of Turkish sovereignty that prevailed before them and the understanding of sovereignty of the Islamic State. The understanding of sovereignty based on the people started with the developments in Medieval Europe and took place with the French Revolution. The Ottoman Empire, which was in an effort to modernize as a result of the developments in Europe, made attempts to keep up with these developments. As a result of these attempts, an enlightened mass emerged in the Ottoman lands. The prominent intellectuals of the period followed the developments in the world closely and tried to develop the country by carrying these developments to the Ottoman lands. Following the developments in the world, this staff will also take part in the declaration of the Republic in the future. Before Mustafa Kemal Pasha fired the wick of the War of Independence, that is, during the congresses, he frequently expressed an understanding of sovereignty based on the people. These expressions are sometimes expressed implicitly and sometimes explicitly. It is clearly seen that the people were involved in the Amasya Circular with the statements "The determination and decision of the nation will save the independence of the nation", in the Erzurum Congress "It is essential to make the Kuva-yı Milliye (amil) effective and the national will prevail". The opening of the Parliament, the acceptance of the National Pact and the opening of the Turkish Grand National Assembly also pointed out that the only legitimate source and owner of sovereignty will be the nation.

Constitutionally, for the first time, the statement that sovereignty belongs to the people was included in the 1921 Constitution. With the entry of this provision into the constitution, a new page has been opened in Turkish history. The fate of the Turkish people would no longer be determined by certain groups, certain families or the administration of a single person, but by the people themselves. The understanding of sovereignty was also included in the 1924, 1961 and 1982 Constitutions that will come after the 1921 Constitution.

Keywords: Sovereignty, Nation, Constitution, Law, Equality

GİRİŞ

Egemenlik yetkisini halka vermekle Türk tarihinde yeni bir sayfa açan 1921 Anayasası, geniş bir birikimin ürünü olarak karşımıza çıkmıştır. Avrupa'da meydana gelen gelişmeler, Osmanlı Devleti'ne modernleşme çabaları olarak yansımıştır. Bu modernleşme hareketleri Cumhuriyet'i kuracak kişilerin yetişmesine de olanak sağlamıştır. 600 yıldan uzun bir süre varlığını sürdürmüş olan Osmanlı Devleti'nin, yıkılma sürecine girdiği dönemde Cumhuriyet'in kurucuları, savaş koşulları içinde egemenliğin kayıtsız şartsız halka ait olduğundan bahseden 1921 Anayasası'nı kabul etmiştir. 1921 Anayasası ile Osmanlı Devleti'nin yerine yeni bir devletin kuruluşu hukuki ve siyasi yönden belgelenmiştir. Ulusal

egemenliğin esas kılındığı, egemenliğin Osmanlı padişahından Türk ulusuna geçtiği kabul edilmiştir. Ayrıca 1921 Anayasası TBMM'nin kuruluşunu yasal hale getirmiştir. İlk defa meclis hükümet sistemi benimsenmiştir. Monarşilerin yıkıldığı ve halk egemenliğine dayalı ulus devletlerin kurulduğu bir çağda Türkiye'de ulusal egemenlik kabul edilmiş ve böylece sekülerleşme başlamıştır.

1921 Anayasası açıktır ve birinci maddesinde, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu kabul edilmiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşı döneminin ihtiyaçlarına cevap veren, oldukça kısa, 24 maddeden oluşan bir anayasa olup, içeriğinde yargıya ve temel haklara ilişkin düzenlemelere yer verilmemiştir. Dönemin halkçılık düşüncesinin etkisiyle yerel yönetimleri de düzenleyen bir anayasa statüsündedir. Bu anlamda, yarıdan fazla maddesi ile mülki yapıyı düzenleyen bu anayasa, anayasacılık tarihimizde, katılımcı yerel demokrasiye değer atfeden, müstesna bir anayasadır. 1921 Anayasası katılımcı yerel demokrasi ve kurumlarını düzenlerken, siyasal özerkliğe dayanan federalizmi tercih etmemiştir. Üniter devlet ilkesi çerçevesinde, devletin idari yapısı ile ilgili kuralları düzenlemiştir. Ayrıca Anayasa yeni milli, üniter Türk Devleti'nin adını da Türkiye Devleti olarak hukuksallaştırmıştır. 20 Ocak 1921 tarihinde Meclis tarafından kabul edilen 1921 Anayasası'nın temelinde, Halkçılık Beyannamesi olarak bilinen metin bulunmaktadır. Bu metin 13 Eylül 1920'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından hükümet programı olarak sunulmuş ve 18 Eylül 1920 tarihinde Meclis'te okunmuştur. Meclis Anayasa Komisyonu'nun bu metni temel alarak hazırladığı Anayasa tasarısı metni, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu olarak büyük Millet Meclis tarafından kabul edilip yürürlüğe girmiş ve 1924 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

I. MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILMASI VE 1921 ANAYASASI'NIN HAZIRLANMASI

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu iki aşamaya ayrılmıştır. Birinci aşama kurtuluşun gerçekleşip bağımsızlığın sağlandığı, ikinci aşama yeni bir devletin kurulduğu yani kuruluşun gerçekleştiğinin kabul edildiği aşamadır. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde birinci aşama "*vatanın kurtuluşu*", ikinci aşama "*milletin kurtuluşu*" olarak tanımlanmıştır.¹ Büyük umutlarla I. Dünya Savaşı'ndaki yerini almış olan Osmanlı Devleti savaşın kaybedilmesi ile birlikte işgale açık hale gelmiştir. Savaşın ardından ülkenin çeşitli bölgeleri işgal edilmiştir. Özellikle de başkent İstanbul işgal edilerek Meclis-i Mebusan lağvedilmiştir. İşgaller karşısında bölgesel müdafaa cemiyetleri kurulmaya başlanacaktır. Yörelere ileri gelen aydınları (subay, öğretmen, avukat, tüccar, hoca, şeyh) birleşerek "Hakları Savunma" (Müdafaa-i Hukuk) komiteleri kurmaya başlamıştır ve direniş eylemleri gerçekleştirmiştir. Komitenin amaçları toprakların işgali ve bölünmesini protesto etmektir.²

¹ Faruk Alpkaya, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.15.

² Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 26.

Bölgesel olarak kurulan örgütlenmelerden bazılarında Cumhuriyet ilan edilmesi söz konusu olmuştur. Doğu'da Kars, Ardahan ve Batum'u içerisine alan "*Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümet-i Muvakkate-i Milliyesi*" adında geçici bir hükümet kurulmuştur. Bu hükümet daha sonra "*Cenûb-i Garbî Kafkas Hükümet-i Cumhuriyesi*" adı altında cumhuriyeti ilan etmiştir. Batı'da ise Trakya-Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ileri gelenleri, Osmanlı Devleti içinde federal bir yapıya ulaşmak ve müstakil bir hükümet kurmak istemiştir.³

Bölgesel kongrelerde kurul ve üyeler seçimle kısa süreli olarak belirlenmiştir.⁴ Kongrelerin heyet-i merkeziye ve heyet-i temsiliye olarak yürütme ve idare kolları vardır.⁵ Fakat ilerleyen süreçlerde Doğu'daki ve Batı'daki hükümetleşme ve devletleşme girişimleri sistemli olamadığı için Osmanlı Devleti ile birleşme programı öngörülmemiştir.⁶ Kurulan cemiyet ve partilerin tüzükleri Osmanlı Saltanatı ve Osmanlı hilafetinin varlığına doğal olarak bakmış ve kurtuluş sorununu saltanat ve hilafetin de kurtuluşu olarak görmüştür.⁷ Bağımsızlık konusunda halkın kendi kaderini bizzat kendisinin ele alması gerektiği kanaatinde olmuşlar ve bu düşünce ile de millet kavramı ön plana çıkmıştır. 17-19 Mart 1919 tarihinde gerçekleşen İzmir Büyük Kongresi'nde Türk halkının milli iradesinden söz edilmiştir. 31 Mart-2 Nisan 1920 Lüleburgaz Kongresi'nde memleketin hakk-ı hâkimiyeti ile hâkimiyet hakkında bahsedilmiş ve hakların savunulması işinin bizzat üstlenilmesi gereğini işaret edilmiştir. Dolayısıyla yerel hareketlilik din savaşı, cihat gibi dinsel ideoloji de gerçekleşmemiş, dünyasal değerler çevresinde gerçekleşmiştir. Kurulan dernek isimleri de millet ve milletin haklarını ifade eden içerikler de olmuştur. Bu gibi nitelikler ile yerel yönetim ve cemiyetler yakında gerçekleşecek olan ulusal harekete de zemin hazırlamıştır.⁸ Ulusal tez ise Haziran 1919'da Amasya Genelgesi kararları ile belirlenmiştir. Eylül 1919 Sivas Kongresi kararları ile de pekiştirilmiştir.⁹ Amasya Genelgesi kararlarında "*Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*" denilerek halka açıkça İmparatorluğun meşru hükümetine karşı tavır alınmaya çağırılmış, Erzurum ve Sivas Kongreleri kararlarında irade-i milliyeyi hâkim kılmaktan bahsedilmiştir.¹⁰

Yeni kurulacak olan Türk Devleti'nin milli egemenlik esaslı olacağı 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi ile kararlaştırılmıştır. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile çizilen sınırlar milli sınırlar olarak kabul edilecek, sınırlar içerisinde milli egemenlik ilkesi

³ Bülent Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları:1918-1920*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 38-39.

⁴ Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları: 1918-1920*, s. 127.

⁵ Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları: 1918-1920*, s. 136.

⁶ Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları:1918-1920*, s. 179.

⁷ Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s.475.

⁸ Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları: 1918-1920*, s. 40-41.

⁹ Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları: 1918-1920*, s. 17

¹⁰ Tanör, *Türkiye'de Kongre İktidarları: 1918-1920*, s. 16.

uygulanacaktır.¹¹ Erzurum Kongresi’nde kabul edilen bu karar, ilerleyen süreçte “*Misak-ı Milli*” olarak kabul edilecek olan bildirinin ilk nüshasıdır.¹² Milli iradenin egemen kılınacağı, Sivas Kongresi’nin 4 Eylül 1919 tarihli kararının 11. maddesinde belirlenmiştir.¹³ Meclisin iyi faaliyet gösterebilmesi için güvenli bir ortam olması gerekmektedir. Başkent İstanbul’un işgali ardından oluşan durumun onarılması ve egemenliğe ara verilmemesine, anayasanın bıraktığı boşluğun doldurulması ve milli egemenliğin sağlanabilmesi için Büyük Meclis’in açılışı yapılmıştır. İstanbul Hükümeti, Milli Meclis’in İstanbul’da olması gerektiği görüşünde ısrarcı olmuş, fakat Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920’de Ankara’da açılmıştır.¹⁴ Meclisin adındaki “Büyük” kelimesi bu kurumun bütün kurumlardan daha üstün olduğunu simgelemektedir.¹⁵

23 Nisan 1920’de Meclisin açılması, egemenliğin halka verilmesi ile Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabul edilmesine kadarki süre bazı yazarlara göre 1876 ve 1908 anayasa döneminin devamı olan üçüncü meşrutiyet dönemidir. Hilafet ve Saltanat makamı esaret altındadır ve zihinlerde bu makamın kurtarılması düşüncesi yatmaktadır. Birinci TBMM’ye İstanbul Meclis-i Mebusan’ından yada yeni seçim sonucunda gelen vekillerin birçoğunun düşüncelerindeki başlıca amaç Halife-Sultan’ın kurtarılması yatmaktadır. Sultan kurtarılanaya kadar Ankara’da kurulacak hükümet başsız bir hükümet olacaktır.¹⁶ Ancak, birçok zihinde bu düşünce hâkim olmasına rağmen Meclis’in Kanun-i Esasi hükümleriyle bağlı olmayan bir kurucu meclis olduğu düşüncesine, Meclis içindeki muhafazakâr kanattan da ciddi bir itiraz gelmemiş olduğundan¹⁷ TBMM’nin açılışının üçüncü meşrutiyet olduğu düşüncesi doğru değildir. Çünkü TBMM’nin toplanması Kanun-i Esasi hükümlerine göre gerçekleştirilmemiştir. Meclis, Kanun-i Esasi’ye göre yetkili kişi olan padişah tarafından değil, Heyet-i Temsiliye Reisi’nce toplantıya çağırılmıştır ve parlamentonun bir kanadını oluşturan Meclis-i Mebusan vekilleri davet edilmişken parlamentonun ikinci kanadı olan Meclis-i Ayan Ankara’daki toplantıya çağırılmamıştır.¹⁸

Açılan Meclisin “*Büyük Millet Meclisi*” adını taşıması, aslında onun memlekete yeni bir esas teşkilat verme yetkisine sahip olduğunu gösteriyordu. Buna bağlı olarak da Teşkilât-ı Esasiye Kanunu “*Teşkilât-ı Esasiye Kanunu Lâyihası*” adında 31 maddelik anayasa tasarısı İcra

¹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, 24.4.1920, Cilt I, s. 16.

¹² Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2004, s. 248.

¹³ Tanör, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri: 1789-1980, s. 228

¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, 24.4.1920, Cilt I, s. 30.

¹⁵ Berkes, Türkiye’de Çağdaşlaşma, s.481.

¹⁶ Ahmet Yücekök, **Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlamentonun Evrimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No: 533, Ankara, 1983, s. 93-95.

¹⁷ Ergun Özbudun, **1921 Anayasası**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1992, s. 49-50.

¹⁸ Mustafa Koçak, **Batı’da ve Türkiye’de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik: Eski Kavramlar-Yeni Kavramlar**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2006, s. 193-194.

Vekilleri Heyeti tarafından 13 Eylül 1920’de TBMM’ye sunulmuştur. Tarihte bu belge “*Halkçılık Programı*” adıyla da anılmaktadır.¹⁹ 1921 Anayasası’nın temelinde olan Halkçılık Programı, Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanmış ve 13 Eylül 1920 tarihinde TBMM’ye sunulmuştur.²⁰ 13 Eylül’de hazırlanan Halkçılık Programının temeli, 3 Eylül’de hazırlanarak 8 Eylül’de Anadolu’da Yeni Gün Gazetesi’nde yayımlanan Halk Zümresi Siyasi Programı’nda yer alan ilkelerden esinlenilmiştir.²¹ Halk Zümresinin 3 Eylül tarihli siyasi programında ilk madde olarak Meclis’in açılışından beri vurgulanan saltanat ve hilafet makamlarının kurtarılması amacını bir kenara bırakarak, Zümrenin halkı kayıtsız şartsız egemen kılmak amacıyla kurulduğunu ilan etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Halk Zümresinin İttihatçı bir grup olarak Meclis’e egemen olmasından çekinerek Zümrenin görüşlerini hükümete mal etmiştir.²²

EGEMENLİĞİN HALKA AİT OLMASI

Birinci TBMM bir inkılap amacıyla kurulup, Meclis bağımsızlığın sağlanması, meşru müdafaa amacı taşımıştır. Birinci TBMM bağımsızlık için savunma yapmanın yanında, milleti en üst seviyede tutmak için her alanda inkılap yapmayı amaçlamıştır. Hükümetin “*Halkçılık Programı*” ile Meclis’e önerdiği program bu fikirlerin ürünüdür. “*Hâkimiyet bila kaydü şart milletindir.*” Hükmü Birinci TBMM tarafından ortaya konulmuştur. Millet çok kanlar akıttığı dönemde böyle bir satır yazıyı hiçbir yerde görmemiştir. Bu nedenle Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabul edildiği gün ülkenin kurtuluş günü olacaktır.²³

Anayasa tasarısında “*Hâkimiyet bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilful idare etmesi esasına müstenittir*” şeklindeki birinci maddesinin kabul edilmesi ile²⁴ Türk tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır ve egemenlik halka devredilmiştir. Kanun-i Esasi’de 1909 yılında yapılan değişiklikler öncesinde “*hâkimiyet-i milliye*” ilkesi meclis kararları ve birtakım siyasi belgelerde ifade edilmiş olsa da egemenlik hakkı millet ve padişah arasında paylaştırılmıştır. Ayrıca Kanun-i Esasi’de ve onun değiştirildiği zamanda da egemenliğin halka ait olması ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.²⁵ Egemenliğin tek kişiden alınarak millete verilmesi ile asli kurucu iktidar sıfatına sahip olunarak Anayasa

¹⁹ Özbudun, 1921 Anayasası, s.19.

²⁰ Levent Köker, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 140.

²¹ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetimi’nin Kurulması (1923- 1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005, s. 35

²² Ahmet Demirel, **Birinci Meclis’te Muhalefet İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.185-186.

²³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre1, İçtima Senesi 1Cilt:V, Ankara, İkinci Basılış, 1942, İ:99, 18.11.1920, s. 363-368

²⁴ Özbudun, 1921 Anayasası, s.23.

²⁵ Koçak, Batı’da ve Türkiye’de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik: Eski Kavramlar-Yeni Kavramlar, s.197.

vücuda getirilmiş oldu.²⁶ Türk tarihinde M.Ö. 209'dan TBMM'nin açıldığı zamana kadar hâkimiyetin kaynağı padişah, kağan ve sultan olmuştur. Hâkimiyet kayıtsız şartsız “Allah” adına padişahıydı ve Allah'tan alındığına inanılan yetkiden çıkarılan fermanların da geçerliliği 23 Nisan 1920'den sonra sona ermiş ve hâkimiyet kayıtsız şartsız millete geçmiştir.²⁷ Bu bağlamda 1921 Anayasası'nı yapanlar halkı veya milleti temsil eden kişiler olmuştur.²⁸

1921 ANAYASASI'NIN HÜKÜMET MODELİ

Anayasa taslağında bulunan 2. madde “*İcra kudreti ve teşri selâyeti milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder*” hükmü aynen kabul edilmiştir. 3. maddede yer alan “*Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur*” ifadesi de kabul görmüştür. Böylelikle milli egemenlik ilkesinin yanında kuvvetler birliği ilkesi de Anayasa'da yerini almıştır. Belirtilen ilkeler meclisin bünyesinde bulunan hem reformcular hem de muhafazakârlar tarafından benimsenmiştir. Reformcular milli egemenlik ve kuvvetler birliği ilkelerini Cumhuriyete gidilen yolun araçları olarak kabul görürken, muhafazakârlar bu ilkeleri hilafet ve saltanatın korunmasına faydalı ve Mustafa Kemal Paşa'nın kişisel otoritesinin güçlenmesini engelleyecek araçlar olarak görmüştür.²⁹ Mustafa Kemal Paşa da kuvvetler birliğinin savunucusu olmuştur. Ona göre milletin iradesi denildiği zaman kuvvetlerin bölünmesi mümkün olamaz. Milli hâkimiyet yasama gücünden çok yürütme gücünde tecelli etmektedir. Önemli olan kanunları gündemde tutmak değil, kanunları uygulamaktır. Bu sebepten dolayı yürütme gücü hükümdarda olduğu sürece milli egemenlik tam olarak gerçekleşemez. Kuvvetler ayrılığı olması, hükümdarın müstebit iktidarının etkisini hafifletmesine sebep olacaktı.³⁰

1921 Anayasası, yasama organı ile milletin egemenliğini birleştirmiş, yürütme organı yasama organı arasında vekâlet ilişkisi oluşmuş, yürütme organıyla yönetim arasında da bağlılık ilişkisi kurmuştur.³¹ Yasama ve yürütme kuvvetleri arasında hükümetin düşürülmesine ve meclisin yürütme tarafından feshine yer verilmemiştir.³² Böylece meclisin bütün devlet güçlerini yapısında toplaması ile devlet ve meclis özdeşleşmiştir.³³

Meclis hükümetinde kural olarak devlet başkanı bulunmamaktadır. Sembolik olarak bir devlet başkanı bulursa dahi yürütme kurulu içinde üstün bir yeri yoktur. Parlamenter rejimde var

²⁶ Afet İnan, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 199

²⁷ İlhan Aksoy, **Türklerde Demokrasi Anlayışı**, Düşünce Dünyasında Türkiz, Yıl: 1, Sayı: 5, Eylül-Ekim 2010, s. 144-147.

²⁸ Bülent Tanör, **Kurtuluş Kuruluş**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, s. 118

²⁹ Özbudun, 1921 Anayasası, s.23-24.

³⁰ Özbudun, 1921 Anayasası, s.60.

³¹ Demirel, Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup, s.184.

³² Bülent Tanör, Kurtuluş Kuruluş, s.145.

³³ Anıl Çeçen, **Atatürk ve Cumhuriyet**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.236.

olanın tam tersine meclise karşı sorumluluğu da söz konusu değildir.³⁴ Meclis hükümet sistemine tarihte olağanüstü durumlarda, ihtilal dönemlerinde başvurulduğu için bu hükümet geçici ve istisnai olarak anılmaktadır.³⁵ Birinci TBMM parlamenter gücün ve parlamenter kökün Türk siyasi tarihinde en doruk noktası olmuştur.³⁶

CUMHURİYET’İN SİYASAL OLARAK KURUMSALLAŞMASI

SALTANAT’IN KALDIRILMASI

1921 Anayasası ile egemenlik halka verilmiş, yeni bir Türk Devleti kurulmuş fakat rejimin adı konulmamıştı. Çünkü hilafet ve saltanat sorununa çözüm bulunması gerekmektedir.³⁷ Aslında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nda, birinci madde ile egemenlik halka verilmiş, ikinci madde ile yasama ve yürütme güçleri halkı temsil eden Büyük Millet Meclisi’ne verilmişti. Yedinci madde ile de vatan savunması, barış antlaşması gibi hukuk hükümlerini milletin nefsinde toplayarak saltanatı kaldırmıştır. 1921 Anayasası da bu durumu teyit eder nitelikte olmuştur. 1 Kasım 1922’de³⁸ kabul edilen karar ile Saltanat kaldırılmış ve “*bu hanedanın ilmen ve ahlaken erşet ve eslah olanı*” halifenin Meclisçe seçileceği belirtilmiştir.³⁹ 1 Kasım 1922 yılında kabul edilen kararda iki madde bulunmaktaydı. Birinci maddeyle, Türkiye halkının İstanbul’daki hükümeti ebediyen tarihe müntakil eylediğini belirtilmişti. İkinci maddede ise Hilafetin Osmanlı hanedanının ait olduğu kabul edilmiş, onun Türkiye Devletine dayandığını ve Meclis’in halifeyi seçeceğini belirtmiştir. Vahdettin’in 17 Kasım’da İngiliz savaş gemisi ile Malta’ya kaçması üzerine Büyük Millet Meclisi Abdülmecit Efendi’yi Halife seçmiştir.⁴⁰ Yeni halifenin göreve başlaması için yapılan dualar, Türk tarihinde ilk kez Arapça yerine Türkçe okunmuştur. Bu durum da Türk ulusçuluğuna dayanıldığını göstermiştir.⁴¹ Osmanlı Devleti’nde padişah Allah’tan aldığı yetki ile ferman çıkartabiliyordu. Saltanatın kaldırılması ile eski Türk geleneğinde var olan “*kut*” anlayışı da sona ermiştir. Kut anlayışının sona ermesi hem laiklik hem de egemenlik ile doğrudan bağlantılıdır.⁴²

³⁴ Özbudun, 1921 Anayasası, s,53.

³⁵ Meclis hükümeti sistemini demokratik bir rejim içinde uzun süre devam ettirebilen tek ülke kendine özgü birçok şartları haiz olan İsviçre olmuştur. Özbudun, 1921 Anayasası, s,57.

³⁶ Yücekök, Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye’de Parlatonun Evrimi, s,91.

³⁷ Fatih Kırışik, Özcan Sezer, “Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt XV, Sayı 2, Nisan 2006, s. 14.

³⁸ Ek 2, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, 202-379-37/30-10-0-0, 05.11.1922.

³⁹ Hamza Eroğlu, “Yeni Türk Devleti’nin Kuruluşunda Milli Egemenlik İlkesinin Yeri ve Tarihi Gelişimi”, **IX. Türk Tarih Kongresi’nden Ayrı Basım**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 1578-1579

⁴⁰ Bernard Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 2004, s,258-259.

⁴¹ Çeçen, Atatürk ve Cumhuriyet, s,247.

⁴² Aksoy, Türklere Demokrasi Anlayışı, s,147.

1921 Anayasası ile egemenlik millete verilmiştir, saltanatın kaldırılması ile de padişah egemenliği anayasal sistemin tamamen dışına itilmiştir. Bu durum da Cumhuriyet İlan edilmeden monarşiden Cumhuriyet'e geçişin ilk adımı olmuştur.⁴³

CUMHURİYET'İN İLANI

Memleketin siyasi iktidarı Meclis iken dini lideri halifedir. Bu durumda Cumhuriyet'i resmen ilan etmek ya da eski rejime dönerek siyasi iktidarlığı da halifeye vermek gerekmektedir. Yahut dini ve siyasi iktidar birbirinden ayrılacak, birincisi halifeye ikincisi ise devlete verilecektir. Lakin İslam'da devletin başı halifedir ve Müslümanları yönetme yetkisi halifede olduğu için bunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Halifelik niteliği itibari ile böyle bir bölünmeye müsait değildir.⁴⁴

Teşkilat-ı Esasiye Kanununda milli egemenliğin kabul edilmesi ile Cumhuriyet rejiminin temelleri atılmıştır. Milli egemenliğin tam ve tabii bir şekilde gerçekleşmesi ancak Cumhuriyet rejimi ile mümkündür.⁴⁵ Mustafa Kemal Paşa yapmış olduğu bir konuşmasında 1921 Anayasası'nın kabul edilmiş olması başlı başına Cumhuriyet'in ilanını kabul etmek olduğunu belirtmiştir.⁴⁶ 29 Ekim 1923 tarihli 364 sayılı Kanun⁴⁷ ile 1921 Anayasası'nın 1. maddesine "*Türkiye Devleti'nin hükümet şekli Cumhuriyettir*" hükmü eklenerek fiili durum hukukleştirilmiştir.⁴⁸ Zaten IV. Mehmet Vahdettin'in 17 Kasım'da bir İngiliz gemisine binerek ülkeden kaçması Osmanlı'ya ve eski rejime olan geleneksel sadakati de azaltmıştır. Bu durum da 29 Ekim 1923'te ilan edilecek olan Cumhuriyet'in de yolunu açmıştır.⁴⁹

Cumhuriyet'in ilanı ile Cumhurbaşkanı'nın nasıl seçileceği, hükümetin nasıl kurulacağı da belirlenmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile iki başlılığa karşı büyük bir hamle yapılmıştır. Buna göre Cumhurbaşkanı TBMM tarafından seçilecek, seçilen Cumhurbaşkanı da meclis içinden bir başbakan atayacaktır. Başbakanın meclis üyeleri arasından oluşturacağı bakanlar kurulunun Cumhurbaşkanı'nca meclis onayına sunulmasıyla da hükümet oluşacaktır.⁵⁰

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından Halifelik makamı hala varlığını sürdürmekte fakat siyasi iktidar Millet Meclisi'nin kontrolündeydi. Dini iktidar da aslında Millet Meclisi'nin kontrolündeydi çünkü halifeye halifelik görevini Meclis vermektedir. 3

⁴³ Koçak, Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik: Eski Kavramlar-Yeni Kavramlar, s,198.

⁴⁴ Kemal Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s,128.

⁴⁵ Eroğlu, "Yeni Türk Devleti'nin Kuruluşunda Milli Egemenlik İlkesinin Yeri ve Tarihi Gelişimi", s,1580.

⁴⁶ Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, s,126.

⁴⁷ Ek 1 29 Ekim 1923, 364 sayılı kanun.

⁴⁸ İlhan Arsel, **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına: Şariat Devletinden Laik Cumhuriyetel**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994, s,571.

⁴⁹ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s,67.

⁵⁰ Koçak, Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik: Eski Kavramlar-Yeni Kavramlar, s,201.

Mart 1924 tarihinde kabul edilen 429 sayılı kanun ile halifelik kaldırılmıştır. Hilafetin kaldırılmasındaki temel amaç milletin önünü açmaktır. Aynı gün Erkan-ı Harbiye Umum-i Riyaseti de kaldırılmıştır. Millet egemenliği ile vücut bulan Türkiye laikleştiği kadar demokratikleşme yolunda ilerlemektedir.⁵¹

Halifeliğin kaldırılması ile uzantılı olarak 431 sayılı kanun ile Şeriye ve Evkaf Vekâleti de kaldırılmış, yerine başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Yine aynı gün 430 sayılı kanun ile bütün eğitim kurumları Eğitim Bakanlığı sisteminde birleştirilmesine karar verilmişti. Halifeliğin, Şeriye ve Evkaf Vekâlet'inin kaldırılması ile tüm eğitim kurumları da birleştirilmişti. Mustafa Kemal Paşa 1 Mart 1924 tarihinde yaptığı konuşmada Cumhuriyet'in her türlü saldırıdan korunması için eğitim ve öğretimin ivedilikle birleştirilmesi ve dinin bir sömürü aracı olarak kullanılmaması gerektiği vurgulanmıştır.⁵² 8 Nisan 1924 tarihinde Şeriat Mahkemeleri kaldırılmış ve ardından Cumhuriyet'i tamamlayan diğer inkılaplar da gerçekleştirilmiştir.⁵³

SONUÇ

Milli egemenlik, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin ilk günlerden beri açıkça ortaya koyduğu ve ısrarla vurguladığı temel ilkedir. Milli ve egemenlik sözcüklerinin birleşmesinden oluşan milli egemenlik, devlet içinde en üstün buyurma kudreti olarak bildiğimiz egemenliğin doğrudan millete ait olduğunu ifade etmektedir. Bu sonuca göre milletin üstünde hiçbir sınıf, zümre veya kişiye ayrıcalık tanınmamaktadır. Milli egemenlikte egemenliğin tek meşru kaynağı ve sahibi millettir. Yöneten kişiler ancak egemenliği kullanma yetkisine sahiptirler. Amasya Genelgesi'nin "*Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*" parolası, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde de gündemde tutularak 23 Nisan 1920 tarihinde kurulan TBMM'nin ve yeni kurulan devletin temel dayanağı olmuştur. Egemenliğin millete ait olduğu 1921-1924-1961-1982 Türkiye anayasalarında her daim vurgulanmıştır.

1921 Anayasası, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılarak yeni Türk Devleti'nin doğduğu esnada milletin hakiki temsilcilerinden oluşan ilk TBMM'nin ortaya çıkardığı anayasadır. Egemenliği halka devreden ilk anayasa olmasından dolayı bir köşe taşı durumundadır. En büyük adım hem savaş ortasında hem de milleti temsil eden seçimle işbaşına gelmiş meclis üyelerince gerçekleştirilmiştir. Egemenliğin padişaha, bir sınıf veya zümreye değil de Türk Milletine ait olduğu zihniyetini hayatımıza kazandıran Mustafa Kemal Paşa olmuştur.

⁵¹ Aksoy, Türklerde Demokrasi Anlayışı, s,148-149.

⁵² Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s,229.

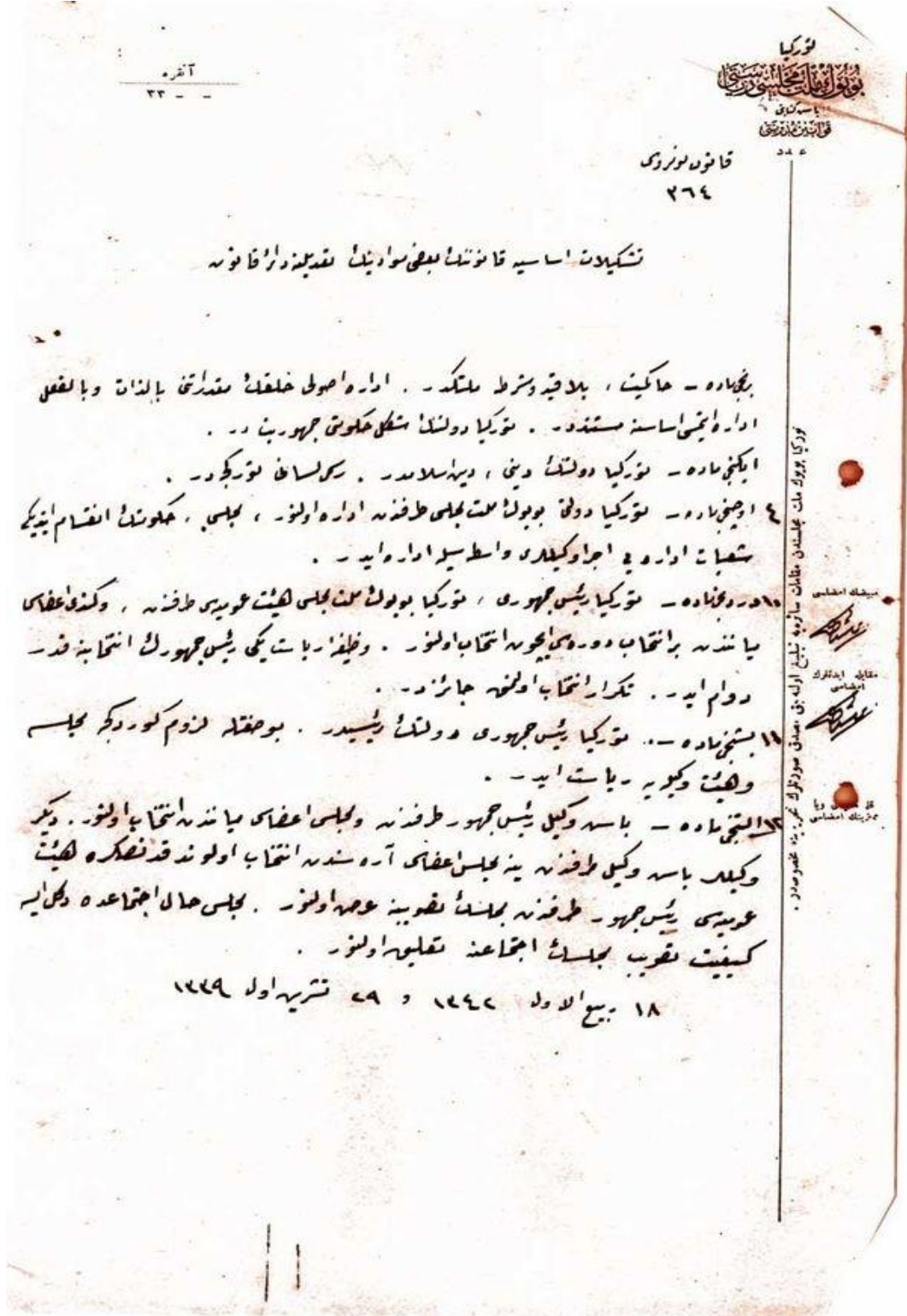
⁵³ Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, s,130-131.

KAYNAKÇA

1. Ahmad, F, (2008), **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak Yayınları, İstanbul.
2. Aksoy, İ, (2010), **Türklerde Demokrasi Anlayışı**, Düşünce Dünyasında Türkiz, Yıl: 1, Sayı: 5, Eylül-Ekim.
3. Alpkaya, F, (2009), **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)**, İletişim Yayınları, İstanbul.
4. Arsel, İ, (1994), **Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına: Şariat Devletinden Laik Cumhuriyete**, Kaynak Yayınları, İstanbul.
5. Ateş, T, (2010), **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
6. Berkes, N, (2002), **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
7. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi, 202-379-37/30-10-0-0, 05.11.1922.
8. Çeçen, A, (2003), **Atatürk ve Cumhuriyet**, İmge Kitabevi, Ankara.
9. Demirel, A, (1995), **Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul.
10. Eroğlu, H, (1989), "Yeni Türk Devleti'nin Kuruluşunda Milli Egemenlik İlkesinin Yeri ve Tarihi Gelişimi", **IX. Türk Tarih Kongresi'nden Ayırı Basım**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
11. İnan, A, (1998), **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
12. Karpat, K, (2010), **Türk Demokrasi Tarihi**, Timaş Yayınları, İstanbul.
13. Kırışık, F, Sezer, Ö, "Türk Anayasalarında Yerel Yönetimler", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt XV, Sayı 2, Nisan 2006
14. Koçak, M, (2006), **Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik: Eski Kavramlar-Yeni Kavramlar**, Seçkin Yayınları, Ankara.
15. Köker, İ, (2009), **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yayınları, İstanbul.
16. Lewis, B, (2004), **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
17. Lewis, B, (2004), **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
18. Özbudun, E, (1992), **1921 Anayasası**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
19. Tanör, B, (2009), **Kurtuluş Kuruluş**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
20. Tanör, B, (2009), **Türkiye'de Kongre İktidarları:1918-1920**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
21. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, 24.4.1920, Cilt I.
22. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi I, 24.4.1920, Cilt I.
23. TBMM Zabıt Ceridesi, Devre1, İçtima Senesi I, 1942, İ:99, 18.11.1920 Cilt V.
24. Tunçay, M, (2005), **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
25. Yücekök, A, (1983), **Siyaset Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Parlamentonun Evrimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No: 533, Ankara.

EKLER

EK-1

EK-3

Cumhuriyet 2

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

71546 019

Dinsel bir yönü olmayan Hilâfet (Halifetlik) 58 yıl önce bugün, 3 mart 1924'te kaldırılmıştı. Yüce Atatürk, daha 23 nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi çalışmaya başladığında edatları ve hilâfet kaldırma kararıydı. Örneğin 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasîye (Anayasa) Kanunu'nun birinci ve ikinci maddelerinin yürürlüğe girmesi ile Cumhuriyet'e giden yol açılmıştı. 1921 tarihli Anayasamız «Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur.» diyor yasa yapma yetkisini Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne veriyordu.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte hilâfetin kaldırılması gerekirdi. Çünkü, hilâfet ümmetçilik ilkelerine, Cumhuriyet ise Türk milliyetçiliğine dayanıyordu. Ne var ki, o dönemde Meclis içinde İkinci Grup diye adlandırılan tutucu milletvekillerinden bir kısmı, Cumhuriyet'in kabulünün bile aceleyle getirildiği savını ileri sürmüşlerdi. Bu kişiler hilâfetin kaldırılmasına karşı çıkmışlardı.

Atatürk acelele değildi, Türk ulusunun kendisinden yana olduğunu biliyordu. Hilâfetin kaldırılması için uygun bir ortam bekledi ve yurt gezilerinde ulusunu bu konuda aydınlatı.

Hilâfet kaldırmak büyük meydan avaslarını kazanmaktan daha güçtü. Böyle bir devrimi Atatürk'ten başka hiç kimse, yapamazdı. Çünkü Türk ulusu çağlar boyu, «Siz düşünmeye ve anlamaya değil, inanmaya mecburunuz» denilerek çağ dışı bir eğitimle eğitilmişti. Oysa Kur'an'ın her suresinde, «Düşününüz, aklınızı kullanınız» anlamında olan Tannal buyruklar yinelenmiştir. Özgür akıl, özgür düşünce İslam dininin ilkelerinden olduğu halde medrese eğitimi buna engel olmuştu.

Halifeler, veyüzünde Tann'ın gölgesi olarak tanınmıştı. Oysa, İslam dininin baş koşullarından biri olan tanıklık (Şehadet) sözcüğünde Hz. Muhammed'a Tann'ın kulu diyordunuz. Müslüman Türk ulusu, halifeye Tann'ın gölgesi demenin Tann katında en büyük günah olduğunu Atatürk sayesinde anlamış oldu.

Kesinlikle belirtiriz ki hilâfetin İslam dini ile hiç bir ilgisi yoktur. Kur'an'da İslam hilâ-

Hilafet'in Kaldırılması

ÜZÜLEREK BELİRTİRİZ Kİ ÜLKEMİZDE HÂLÂ «HALİFE OLMAYAN BİR MEMLEKETTE CUMA NAMAZI VE HUTBESİ FARZ DEĞİLDİR» SAVINDA OLAN ZAVALLILAR VARDIR. ŞUNU İYİ BİLMELİLER Kİ ATATÜRK TÜRKİYESİNE VE İSLAM DÜNYASINA HALİFELİK ARTIK GİREMEZ.

Ercüment DEMİRER

Hacı Nimet Camisi ve Vakf-ı Dini Müşaviri

fetinden söz edilmemiştir. Kur'an, tüm Müslümanlara dünya yaşamında izleyecekleri iki yol göstermiştir. Bunlardan biri Türkiye'mizde uygulanan demokrasi yöntemidir. Buna dinsel terimde, «Kalde-i Meşveret» diyoruz. Örneğin «Al-İmran» suresi 159. Ayetinde, «Müslümanlar dünya işlerini aralarında görüşerek, danışarak yürütürler» buyrulmaktadır.

İslam dini yürütülmesinde bir kişinin tek başına buyruk sahibi olmasına izin vermemiştir. Kur'an'da gösterilen ikinci yol «Emanet, yani devlet yönetimini ehline veriniz» önerisidir. Bu Tannsal buyruk bize namuslu, bilgili yetenekli kişileri seçerek iş başına getirmemiz bildirmektedir.

Hilâfetin kaldırılması Atatürk Devrimleri'nin temel taşlarından biridir. Hilâfet kaldırılmasa idi Laik düzene geçilemezdi. Hilâfet kaldırılmasa idi medreseler kapatılmaz, Şapka ve Harf Devrimi yapılmaz, Mecellenin yerini Medeni Yasa alamazdı, Hilâfetin kaldırılması sayesinde dinsel siyasete alet eden felya kapıları kapatıldı. Hilâfet kaldırılmasaydı ümmetçilikten anlamaz «Ne Mutlu Türküm» diye-mezdik.

Türkiye'de çok partili döneme geçmeden, yani 1924'ten 1950 yılına kadar hilâfetten söz edilmedi. Türk basınında hilâfeti öven yazılar çıkmadı. Anımsanacağı üzere, 1950 - 1960 döneminde halka, «Siz isterseniz hilâfeti bile geri getirebilirsiniz» diyenler olmuştu. İşte, bu anlamız sözler, kişisel çıkarları için hal-

ifetli olmayan bir memleketta cuma namazı ve hutbesi farz değildir» savında olan zavallılar vardır. Aslında, İslamı anlamaz hilâfet 1924'te değil, Muaviye tarafından kaldırılmıştı. Seçim yolu ile değil, zor kullanarak kendini halife ilan eden Emevî Nükümdan Muaviye'dir. Muaviye halkın ayına baş vurmamış, kendi kendini halife ilan etmekle de yetinmemiş, oğlu Yazîlî vefatıhd atayarak İslam devletindeki Demokratik rejime son vermiş ve bir tür krallık kurmuştur.

Tüm Mezhep İmamları, Fıkaha denilen yani dinsel konularda yargıda bulunmaya yetkili İslam bilgilerini Hz. Ali'den sonra halife olanları halife olarak kabul etmemişlerdir. Şu halde, cuma namazı ve hutbesinin halifeye bağlı olduğu savını kabul edecek olursak Hz. Ali'den sonra kılınan cuma namazlarının geçerli olması gerekir. Mezhep İmamları ile Fıkah'dan hiç biri, «Halife bulunmadığı zaman cuma namazı kılınmaz» dememişlerdir. İşte bu dinsel ve tarihsel gerçekler cuma namazını halifeye bağlayanların savlarını çürütmektedir.

Şu satırları yazarken 58 yıl önceine altı onlarımı anımsadık. İstanbul 1517 yılından 1924 yılına kadar tam 407 yıl hilâfetin merkezi idi. Hilâfetin kaldırılması, tüm yurttaki gibi hilâfetin merkezi olan İstanbul'da da büyük bir coşku ile karşılanmıştı. İstanbul'un yaşlısı, genç, kadını ve erkekleri ile birlikte tam bir hafta İstanbul sokaklarında fener aplayları düzenlemiş, İstanbul sokaklarını, «Yoşanın Gazi Pasajımız» sesleri ile çınlatmıştı.

Yüce Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarına geçen şu tarihsel sözleri ile yazımıza son veriyoruz:

«Efendiler açık ve kesin söylemeliyim ki, ehli İslamı bir halife heyulası ile işgal ve işgal gayretinde bulunanlar yalnız ve ancak ehli İslamın ve özellikle Türkiye'nin düşmanlarıdır.»

Hilâfetin kaldırılmasını hem dinsel, hem ulusal bir bayram olarak görüyor, Türk ulusunu ve İslam dünyasını hilâfetten kurtaran Yüce Atatürk'ü, hilâfetin kaldırılması yönünde ay kullanan milletvekillerimizi rahmet ve saygı ile anıyoruz.

Laha Tarzı Arşiv

EK-4

۳۱۲

اسلام امنی - تورک ملت ايجون اياما
آتونه شرايلى : تورک ايل ايجون سنه لى
عالمك اجنييه ايجون سنه لى •
نسخه

۱۳۴۰
۱۹۲۴

۸ مارتن

جمعا ايرتسى

اقلام

دون جاملرده خطابه ناصل اوقوندى ؟

جمهوريته وملتہ دعا ايدلدى

خطيلره جمعه نمازى خطبه سنده ملت وجمهوريتك رفاہ وسعادتي نامنه
دعالي بايلماسى لروى يالديرلش بو خصوصده امضا آلمشدر

دونكى جمعه خلافتك الفاسق متعاب كان
ايك جمعه در. بوناسبتنه جمعه نمازده خطبه لوده
هيچ اسم ذكر ايدلمش يالكر امت اسلاميه
وتورك جمهوريتك ن وسلامتي ايجون دعالي
اونونلر . دعا اولجه اوقاف
مديرلندن استابولده كي بالصوم خطيله تبليغ
ايدلرلك جمعه نمازى خطبه سنده ملت وجمهوريتك
رفاه وسعادتي نامنه دعالي بايلماسى لروى
يالديرلش بو خصوصده خطيلردن امضا ادغى
آلمشدر .
بولده كي تيبهاته رهايت ايجون خطيلر حفتده
تفقيات قانونيه بولونيله جنى كنديلرته آبرجه
يالديرلشدر .
آصوفيه جامع شريف خطيبى حاجى حافظ
محمد نظيف اتندى خطبه ده توركيه اولهوق ،
اسم يرته ، توركيه جمهوريتك تاليسى ذكر
ايله مشدر . خطيب اتندى بونى متعاب ، برفاج
حديث شريف قرائت ومنالرى توركيه اولهوق
اياض ايله مشدر . ديكر جوامعه ده خطيلر
عين سورنله حركت ايتشدر .
دون جمعه نمازى قيلان مسلمانلر اساديت
شريفه لك توركيه به ترجمه سندن ده ازايله ممنون
اوللردر .

جمعه نمازلرنده ايراد ايدلرلك خطبه لرك
توركيه اولماسى ، خلفه آكلاسى بوزندن
شبهه سزدها موافقدر . مع مانيه استابول
مفتلك بو خصوصى نظر اعتباره آلهوق خطبه لرك
هيچ اولمازسه تركيه به ترجمه ايجون بعض
نيتانده بولونق تصورنده در. استابول مفتيسى
محمد فهمى اتندى بو خصوصده ديوروك :
د خطبه دن مقصد اولك فاده ايتديكى معنائى جماعته
آكلانوب جماعتى او كا كوره عمله سوق ايتكدر . حتى
بعض عرب علمى ايجرى كتابلرنده بيله خطبه لك
تورك ديارنده توركيه اولهوق اوقونعاسى لزومنده
منفقدرلر . بونك ايجون ده تشكيل دوشونديكم
بر قوميسيون معرفتيله بو جهتي تدقيق ايدرك
مناسب خطبه لر ، موعظلر وجوده كتيرلك
تصورنده م . مذكور قوميسيون رمضان بارامى
متعاب تشكيل واجتاع ايدمكتدر . قوميونك
ترتيب ايدمكتكى موعظلر حكومتجه ده تصويب
ايدلرلك اولورسه بونلرى بروساله شكلنده
طبع وولايته توزيع ايدمكتكى . خطبه لوده
اولوناه آيات كريمه وحديث شريفلر طبيعيله
توركيه به ترجمه ايدلرلكدر . چونكه خطبه دن
بكتيلين غايه افكار دينيه خلقه آكلانقدر .

ك

مكتبه
قطر بز
ادبندز
تاهيه
سور ،
تره جك
هنوز
مكتب
مجان
سنك
زبنه ،
له لوده
برابر
له لك
ميطان

حكم
عدال
آق
ديوروك
مدليه
سرف
آقداشا
استنادا
ايرلى
وعشق
اك جابى
بونك ايج
چايشه
سايه
تره لده
بعضلرلك
مديرلرلك
دون
ايدلان

Okul Öncesi Eğitim Programları Kazanımlarının Yenilenmiş Bloom Taksonomisi' ne Göre İncelenmesi (1989-1994-2002-2006-2013)

Satı ÜSTEKİDAĞ, Doç. Dr. Somayyeh SOYSAL (RADMARD)

İstanbul Aydın Üniversitesi, ORCID:0000-0003-0741-5519, ORCID: 0000-0002-9431-8081

ÖZET

Çalışmada Türkiye’de MEB tarafından yayınlanan 1989, 1994, 2002, 2006 ve 2013 okul öncesi eğitim programlarının kazanımları ile ilgili içerik analizi yapılmış olup, bu kazanımlar, Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (YBT)’nin bilişsel talep çerçevesine göre incelenmiştir. Okul öncesi eğitim programlarında yer alan kazanımların hangi düzeyde yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma nitel bir çalışma olup, nitel araştırma yöntemlerinden doküman/belge incelemesi yoluyla toplanan verilerin analizi sonucu yürütülmüştür. Doküman analizi yöntemi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında yazılı materyallerin analizini kapsar.

Çalışma da öncelikli kaynak olarak MEB’in 1989 yılında hazırlamış olduğu çerçeve program, 1994, 2002, 2006 ve günümüzde kullanılmakta olan 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı kullanılmıştır. 1989 Eğitim programına MEB’in 7 Ağustos 1989 tarihli 2293 sayılı Tebliğler dergisinden ulaşılmıştır. 1994, 2002 ve 2006 Okul Öncesi Eğitim Programlarına kitap halinde internet üzerinden sahaflardan ulaşılmıştır. 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı araştırmacının kullanmış olduğu görevinde yararlandığı kaynaktır. Öncelikli kaynaklara ek olarak, çalışma ile ilgili yerli ve yabancı literatür taramasında araştırmacının ulaşılabilirdiği kaynaklar (makale, tez, kitap, bildiri, web sitesi) çalışmanın kaynağı olarak kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında, 1989, 1994, 2002, 2006 ve 2013 Okul Öncesi Eğitim Programlarına ait toplamda “434” sayfa doküman ve “551” hedef/amaç/kazanım/hedef davranış/gösterge cümlesi incelenmiştir. Detaylı inceleme, analiz etme, sınıflandırma süreçlerinin olduğu bu çalışmada verilerin kontrol edilmesi ve veri kayıpsız bir şekilde yönetilebilmesi için 22 sayfa hedef/amaç/kazanım/hedef davranış/gösterge analiz tablosu oluşturulmuştur.

Araştırma da incelenen toplamda “551” kazanım araştırmacı, danışman öğretim görevlisi ve iki uzman görüşü alınarak incelenmiştir. Bulgular içerik analizi yöntemi ile ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 1989 eğitim programından 13, 1994 eğitim programından 92, 2002 eğitim programından 83, 2006 eğitim programından 162, 2013 eğitim programından 201 kazanım değerlendirmeye alınmıştır.

Günümüze kadar kullanılan okul öncesi eğitim programlarının kazanımlarının YBT’ nin bilişsel talep basamaklarından “anlama” ve “uygulama” basamaklarında yoğunlaştığı

görülmüştür. “Analiz” ve “yaratma” basamaklarının ise oldukça az olduğu, “değerlendirme” basamağının ise yok denecek kadar olduğu gözlenmiştir. Okul Öncesi Eğitim Programlarında yer alan kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi açısından incelenmesine yönelik araştırmaların olmaması, kazanımların bilişsel talep durumunun belirlenmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulması, bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bilişsel talep boyutları göz önünde bulundurularak program geliştirme çalışmaları sürdürülebilir. Program değerlendirme çalışmalarında araştırmanın bulgularından yararlanılabilir.

Anahtar kelimeler: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, okul öncesi eğitim programları, hedef/amaç/kazanım/hedef davranış/gösterge

Seferberlik Yıllarında 23 Nisan Kutlamaları (1940-1945)
(April 23 Celebrations During the Mobilization Years:1940-1945)

Dr. Öğr. Gör. Hilal Karavar

Akdeniz Üniversitesi, Orcid: 0000-0002-3976-2649

ÖZET

Hâkimiyet-i Milliye Bayramı, 23 Nisan 1921’de cumhuriyetin ilk bayramı olarak kabul edilmiştir. 1925’den itibaren 23 Nisan Hâkimiyet-i Milliye Bayramının yanında “Çocuk Günü” ve “Çocuk Bayramı” da denmeye başlanmıştır. Çocuk Bayramının amacı, çocukların birkaç gün eğlendirilmesinden ziyade, toplumun farklı çocuk sorunları ile ilgilenmesinin sağlanmasıydı. Çocuk ölümlerinin azaltılarak nüfus artışının desteklenmesi bunların en önemlisiydi. 1929’da Çocuk Haftası olarak kutlanmaya başlanan 23 Nisan kutlamaları, çocukların sorunlarının gündeme getirildiği ve tüm Türkiye’nin coşkuyla kutladığı bir bayram haline dönüştürülmüştür. 27 Mayıs 1935’te kabul edilen “Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller Hakkında Kanun” ile Hâkimiyeti Millîye ve Çocuk Bayramı birleştirilerek 22 Nisan öğleden sonra başlayan ve 23 Nisan gününü içine alan zaman yani bir buçuk günlük süre “Milli Hâkimiyet Bayramı” adı altında kutlanmıştır. Bu çalışmanın amacı 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşına girmemekle birlikte seferberlik ilan eden Türkiye’de “Çocuk Haftasında” kutlamaların yapılıp yapılmadığının tespit edilmesidir. Ayrıca yapılan etkinliklerin içeriği incelenmiştir. Çalışmada dönemin basınından yararlanılmıştır. Araştırmada seferberlik yıllarında 23 Nisan Çocuk Haftasının büyük etkinliklerle kutlandığı saptanmıştır. Genel olarak Çocuk Haftasında; mağazalar, evler ve dükkânlar bayraklarla süslendiği; yoksul çocuklara giyecek yardımı yapıldığı; sinemaların sabah seanslarının çocuklar için ücretsiz olduğu; çocuklara pasta ve şeker dağıtıldığı; halkevlerinde eğlenceler düzenlendiği saptanmıştır. Halkevleri ve Çocuk Esirgeme Kurumunun etkinliklerin planlamasında etkili olduğu görülmüştür. Etkinliklere seferberlik döneminde devam edilmesinin nedeni milletin kendine dayanmasından ibaret olan cumhuriyet rejiminin ilk yıllarından itibaren çocuğa büyük önem vermesidir. Cumhuriyetin, çocuğa verdiği önemin temelinde Atatürk’ün meşhur nutkunda cumhuriyeti gençlere emanet etmesi bulunmaktadır. Ayrıca “Çocuk Haftası” ile ilgili yapılan konuşmalarda Türk çocuklarının öz yurdunda huzur ve güven içinde bayramlarını kutlayabildikleri vurgusuyla seferberliğin getirdiği olumsuz duygulardan çocuklar uzaklaştırılmaya çalışıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Çocuk Haftası, Ulusal egemenlik

ABSTRACT

National Sovereignty Day was recognized as the first holiday of the republic on April 23, 1921. Since 1925, "Children's Day" and "Children's Day" have been started in addition to the April 23 National Sovereignty Holiday. The purpose of Children's Day was to ensure that society dealt with different children's issues, rather than entertaining children for a few days. Reducing child mortality and supporting population growth were the most important of these. The April 23 celebrations, which began to be celebrated as Children's Week in 1929, have been transformed into a holiday where children's problems are raised and all of Turkey celebrates with enthusiasm. The "Law on National Holidays and General Holidays" adopted on May 27, 1935, and the National and Children's Day were combined to celebrate the time that began on the afternoon of April 22 and enclosed on April 23, i.e. the one-and-a-half-day period under the name of "National Sovereignty Day". The aim of this study is to determine whether the celebrations were held during "Children's Week" in Turkey, which declared a mobilization despite not entering World War II, which began in 1939. In addition, the content of the activities carried out is examined. In the study, the press of the period was used. In the study, it was determined that The Children's Week of April 23 was celebrated with large events during the mobilization years. In general, during Children's Week; shops, houses and shops decorated with flags; help for poor children; morning sessions of cinemas are free for children; cakes and candy are distributed to children; it has been determined that entertainments are organized in public houses. It has been observed that the People's Homes and Child Protection Agency is effective in planning the activities. The reason the activities continued during the mobilization period is that the people attach great importance to the child from the first years of the republican regime, which consisted of self-reliance. The basis of the importance given by the Republic to the child is that Atatürk entrusted the republic to the young people in his famous speech. In addition, in the speeches about "Children's Week", it was determined that the children were tried to be removed from the negative feelings brought by the mobilization with the emphasis that Turkish children can celebrate their holidays in peace and security in their homeland.

Key Words: World War II, Children's Week, National Sovereignty

Giriş

Hâkimiyet-i Milliye Bayramı, 23 Nisan 1921'de cumhuriyetin ilk bayramı olarak kabul edilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti'ni -23 Nisan 1922'deki ilk kutlamalardan itibaren çocuklar ön plana çıkmaya başlamasıyla- 23 Nisan 1923'te cemiyet adına yardım toplamaya başlamıştır. 1925'den itibaren 23 Nisan Hâkimiyet-i Milliye Bayramının yanında "Çocuk

Günü” ve “Çocuk Bayramı” da denmeye başlanmıştır. Çocuk Bayramının amacı, çocukların birkaç gün eğlendirilmesinden ziyade, toplumun farklı çocuk sorunları ile ilgilenmesinin sağlanmasıydı. Çocuk ölümlerinin azaltılarak nüfus artışının desteklenmesi bunların en önemlisiydi. İlk kapsamlı Çocuk Bayramı kutlamalarına 23 Nisan 1927 yılında başlanmıştır. “Çocuk Bayramı” Mustafa Kemal Paşa ve hükümetin de desteği ile 1929 yılında “Çocuk Haftası” adıyla yedi güne çıkarılmıştır. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığının da katılımıyla 23 Nisan kutlamaları tüm Türkiye’nin coşkuyla kutladığı bir bayram haline dönüşmüştür (Özçelik 2011, 265). “Ulusal Bayramlar ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”un 27 Mayıs 1935’te kabul edilmesiyle Hâkimiyeti Millîye ve Çocuk Bayramı birleştirilmiştir. Böylece 22 Nisan öğleden sonra başlayan ve 23 Nisan gününü içine alan zaman yani bir buçuk günlük süre “Milli Hâkimiyet Bayramı” adı altında kutlanmıştır (Sarıkaya 2009, 468). Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da 23-30 Nisan Çocuk Haftası, ilk günü de Çocuk Bayramı olarak kutlanmaya devam edilmiştir. Kısaca kanunun yürürlüğe girmesiyle “23 Nisan Milli Hâkimiyet Bayramı” ve resmi tanıtıma yer almayan “23 Nisan Çocuk Bayramı” ortaklaşa hazırlanan törenlerle kutlanmıştır. (Temizgüney 2019, 148)

Bu çalışma 1940-1945 yılları arasındaki 23 Nisan kutlamaları üzerinedir. Bilindiği üzere 1939 yılında Almanya’nın Polonya’yı işgaliyle birlikte başlayan II. Dünya Savaşına Türkiye dâhil olmamıştır. Ancak savaşa girecekmiş gibi tedbir almaktan geri durmamıştır. 23 Kasım 1940’ta İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli sınırları içinde bir ay süreli örfi idare ilan edilmiştir. Fakat bir ay süreyle sınırlı kalmayan sıkıyönetim II. Dünya Savaşının sonuna kadar devam etmiştir (Borlat 2018, 151-152). Savaş yıllarında her ne kadar Türkiye savaşa dahil olmamış olsa da savaşın olumsuz ekonomik etkilerini yaşamıştır. Özellikle askeri harcamaların artması ve üretimin azalması bu olumsuz ekonomik etkiler arasında sayılabilir. Ek olarak ekonomik güçlerin askeri alana kaydırılması sonucunda tarımsal üretimde azalma yaşanmasına neden olmuştur (Utkugün 2019, 1). Sonuç olarak bu dönemde enflasyon hızla yükselmeye başlamış ve işçi ile memurların alım gücünde düşüş yaşanmıştır. Hükümet, çalışanlara daha fazla kaynak ayıramadığı için sosyal programlar yoluyla giyim, yakacak ve gıda yardımlarında bulunmaya başlamıştır (Bülbül 2006, 52).

Bu çalışmanın amacı 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşına girmemekle birlikte seferberlik ilan eden Türkiye’de “Çocuk Haftasında” kutlamaların yapılıp yapılmadığının tespit edilmesidir. Ayrıca yapılan etkinliklerin içeriği incelenmiştir. Çalışmada dönemin basını incelenmiştir.

1940-1945 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları

Cumhuriyet gazetesinde, 1940 yılındaki 23 Nisanla ilgili köşe yazısında hâkimiyeti millîye bayramı ile çocuk haftasının birleştirilmesine değinmiştir. Millettin kendine dayanmasından

ibaret olan cumhuriyet rejiminin ilk yıllarından itibaren çocuca büyük önem verdiği belirtilmiştir. Milli hâkimiyeti olanca ünlülüğü ile kutlandığını; çocuk haftasının ise olanca sevgimizle kucaklandığı vurgulanmıştır. Cumhuriyetin, çocuca verdiği önemin temelinde Atatürk'ün meşhur nutkunda cumhuriyeti gençlere emanet etmesi olduğu belirtilmiştir (Nadi 1940, 1-3). Çocuk haftası için yapılan programda sinemaların birer seanslarının ücretsiz diğer seanslarının çok az ücret mukabilinde komik filmler gösterilmesi; çocuklar için toplu taşımaların ücretsiz olması; geziler düzenlenmesi; muhtelif eğlenceler düzenlenmesi bulunmaktadır (*Cumhuriyet* 1940a, 5). Bu eğlenceler arasında Gülhane parkında, Karagöz, kukla, hokkabaz gösterileri bulunmaktadır (*Cumhuriyet* 1940b, 8). 23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk bayramı, Beyazıt ve Taksim meydanlarıyla Eminönü, Beşiktaş'ta bir merasimle kutlanmıştır. Beyazıt'taki merasimde saat 10'da bando müziğinin çaldığı İstiklal Marşıyla başlamıştır (*Akşam* 1940a, 1). Şişli Halkevi 23 Nisan münasebetiyle 400 çocuca elbise, ayakkabı, manto ve çorap dağıtılmıştır (*Akşam* 1940b, 6).

1941 yılına gelindiğinde “çocuk bayramı” münasebetiyle kutlamaların yapılmasına devam edilmiştir. halkevlerinde yoksul çocuklara kıyafet yardımı yapılmasına ve çocuk haftası boyunca gündüz vaktinde tüm sinemaların ücretsiz olmasına karar verilmiştir (*Akşam* 1941a, 3). 1941'in çocuk haftası programında Büyükkada'da tören sonrasında şekerleme ve pasta dağıtımı; Bakırköy Bez Fabrikasında çocuklar için eğlence; Çocuk Esirgeme Kurumunun etkinlikleri bulunmaktadır (*Cumhuriyet* 1941a, 5). 23 Nisan 1941'de Son Havadis gazetesi, 23 Nisan'ı “Çocuk Bayramından” ziyade “hâkimiyeti milliyete kavramı içinde değerlendirmiştir. “21 yıl önce vatani korumak azmimizi ilan etmiştik. Bugün hür millet vasfını korumaya karar vermiş bulunuyoruz (*Son Posta* 1941a, 1).”denilerek milli hâkimiyet yönü vurgulanmıştır.

1942 yılının 23 Nisan'ında da önceki yıllarda yapılan etkinlikler devam etmiştir. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun İstanbul Başkanı Doktor Fethi Erdem, çocuklara bir söylev vermiştir. Söylevinde dünyanın kan ve ateş dalgaları arasında bulunduğunu; ancak Türk çocuklarının öz yurdunda huzur ve güven içinde bayramlarını kutlayabildiklerini anlatmıştır. Çocuklar kutlama için hazırlanan tüm meydanları doldurmuş; neşeli şarkılarla bayramlarını kutlamışlardır (*Cumhuriyet* 1942a, 5). Maksim salonlarında çocuk balosu düzenlenmiş; Kasımpaşa'da Bizim Sinema'da, Gülhane Parkında ve Aydın Sami Beyin bağında çocuklar için müsamereler verilmiş; her halkevi şubesi bir haftalık eğlence programı uygulamıştır. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Şişli şubesi fakir çocuklar için bir ton pirinç, 100 metre basma ve 100 kilo sabun dağıtmıştır (*En Son Dakika* 1942a, 1).

1943 yılının 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı ve Çocuk Haftası nedeniyle yapılan kutlama programlarının içerisinde şu etkinlikler bulunmaktadır (*Başkanlık Cumhuriyet Arşivi* 1943, 2):

- a) 23 Nisan Cuma günü sabahından itibaren mağazalar, evler ve dükkânlar bayraklarla süslenecektir.
- b) Bugün herkes temiz elbise giyecektir.
- c) Saat 9’da yoksul çocuklar, halkevinde giydirilecektir.
- d) Okullar ve halk, geçit resminde bulunacak ve merasime İstiklal Marşı ile başlanacaktır.
- e) İstiklal Marşının ardından günün anlam ve önemine dair konuşma yapılacak ve öğrenciler tarafından şiirler okunacaktır.
- f) Saat 13.30’da okul önünde öğrenciler oyunlar oynayacaktır.
- g) 24 Nisan 1943 cumartesi günü saat 13.30’da halkevleri salonlarında milli oyun eğlenceleri yapılacaktır.

1945 yılında 23 Nisan haftası Hasan Ali Yücel’in nutkuyla başlamıştır. 22 Nisan’da radyoda yayınlanan konuşmasıyla Çocuk Haftasını başlatmıştır. Konuşmasında

“...Milli egemenlik ile çocuk, Türk cemiyetinde hal ile istikbalin kucaklaşmasını ve milli egemenliğin ileri nesillere emanet edilen kutsal bir anlayış olduğunu remzetmektedir. Genç Türk devletinin 25 yılı ve Türk çocuğunun ilk yaşları kıştan sıyrılıp çiçek açmış ağaçların müjdelediği bahara ne kadar manalı rastlamaktadır. Milli Türk devletinin kuruluşu, Türk milletinin kıştan bahara geçişi, Türk çocuğunun kuşlar gibi cıvıldaışı, onların yeni hayata girişi değil midir? (Akşam 1945a, 1-2)”

23 Nisan 1945’te yapılan programlardan bazıları şu şekildedir: Fatih Halkevinde yapılan gürbüz çocuk yarışması yapılmıştır. Yarışmaya yüz çocuk katılmıştır. Yarışmada derece alanlara ikramiye verilirken diğer katılımcılar da unutulmamış çeşitli hediyeler dağıtılmıştır (Akşam 1945b, 2).

Sonuç olarak bu çalışmada seferberlik yıllarında 23 Nisan Çocuk Haftasının büyük etkinliklerle kutlandığı saptanmıştır. Genel olarak Çocuk Haftasında; mağazalar, evler ve dükkânlar bayraklarla süslendiği; yoksul çocuklara giyecek yardımı yapıldığı; sinemaların sabah seanslarının çocuklar için ücretsiz olduğu; çocuklara pasta ve şeker dağıtıldığı; halkevlerinde eğlenceler düzenlendiği belirlenmiştir. Halkevleri ve Çocuk Esirgeme Kurumunun etkinliklerin planlamasında etkili olduğu görülmüştür. Etkinliklere seferberlik döneminde devam edilmesinin nedeni milletin kendine dayanmasından ibaret olan cumhuriyet rejiminin ilk yıllarından itibaren çocuğa büyük önem vermesi olduğu vurgusunun incelenen dönem basınında sıklıkla dile getirilmiştir. Cumhuriyetin, çocuğa verdiği önemin temelinde Atatürk’ün meşhur nutkunda cumhuriyeti gençlere emanet etmesi bulunmaktadır. Ayrıca “Çocuk Haftası” ile ilgili yapılan konuşmalarda Türk çocuklarının öz yurdunda huzur ve

güven içinde bayramlarını kutlayabildikleri vurgusuyla seferberliğin getirdiği olumsuz duygulardan çocuklar uzaklaştırılmaya çalışıldığı belirlenmiştir.

Kaynakça

1. *Akşam* (24 Nisan 1940a). Taksimdeki Merasim
2. *Akşam* (24 Nisan 1940b). Şişli Halkevinde 400 Çocuk Giydirilerek Sevindirildi.
3. *Akşam* (22 Nisan 1941a). Çocuk Haftası.
4. *Akşam* (22 Nisan 1945a). 23 Nisan.
5. *Akşam* (23 Nisan 1945b). 23 Nisan Bayramı.
6. *Başkanlık Cumhuriyet Arşivi* (BCA). Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0/1134-138-2, 11 Mayıs 1943, s.2
7. Borlat, Barış (2018). İkinci Dünya Savaşında Türkiye’de Seferberlik. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*. 14: 151-152
8. Bülbül, İrfan (2006). İkinci Dünya Savaşının Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*. (9): 1-51.
9. *Cumhuriyet* (23 Nisan 1940a). Çocuk Bayramı.
10. *Cumhuriyet* (24 Nisan 1940b). Çocuk Bayramı Neşe ve Heyecan İçinde Yaşanıyor.
11. *Cumhuriyet* (23 Nisan 1941a). Bu Haftanın Programı.
12. *Cumhuriyet* (24 Nisan 1942a). İstanbul’da Bayram.
13. *En Son Dakika* (22 Nisan 1942a). Çocuk Haftası.
14. Nadi, Yunus (23 Nisan 1940). Milli Hakimiyet Rejimimizde Çocuk. *Cumhuriyet*. s. 1-3
15. Özçelik, Mücahit (2011). 23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*. 5 (9): 265.
16. Sarıkaya, Makbule (2009). Cumhuriyet Türkiye’sinin İlk Çocuk Haftası. *Atatürk Araştırmaları Dergisi*. ss. 465-494.
17. *Son Havadis* (23 Nisan 1941a). Biz Hür Bir Milletiz.
18. Temizgüney, Firdes (2019). Demokrat Parti Dönemi 23 Nisan Milli Hâkimiyet ve Çocuk Bayramı Kutlamaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 23(1): 145-172.
19. Utkugün, Ceren & Ortak, Şaban (2019). İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de İç Borçlanma Çabaları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*. (6): 1-21.

Examining The Effectiveness Of Technology In Promoting L2 Learners' Listening And Speaking Skills

(Yabancı Dil Öğrencilerinin Dinleme Ve Konuşma Becerilerini Geliştirmede Teknolojinin Etkinliğinin İncelenmesi)

Res. Asst. Dr. Ayşe MERZİFONLUOĞLU

EBYU, Faculty of Education, Department of English Language Teaching

ORCID NO: 0000-0002-6296-103X

ABSTRACT

The requirements of the modern world and growing technological advancements have entailed the integration of technology into every aspect of individuals' lives. The field of education is not an exception. Taking the technology-surrounded teaching and learning process into account, it can be stated that the utilization of digital tools in language education has great potential for the development of language skills such as listening and speaking skills which necessitate exposure to target language in an active way. The present study, therefore, aimed to investigate the potential of technological tools in improving learners' listening and speaking skills by raising awareness of learning with technology. In line with this purpose, the data were collected through a mixed-methods sequential explanatory design. 48 prep class students at ELT department of a state university took part in the study. The experimental group was supported by some form of technological tools in and out of the classroom while a conventional learning environment was preferred in the control group. The intervention lasted 12 weeks. The quantitative data were collected through pre- and post-tests, two questionnaires on digital literacy awareness and learners' attitudes towards technology, self-assessment checklists, mini questionnaires, and weekly assignments. An evaluation and suggestion form and semi-structured interviews were preferred to collect the qualitative data. The findings revealed that the use of technology to increase learners' success in the target skills did not make a statistically significant difference between the scores of two groups despite the experimental group students' higher scores and their positive perceptions of and attitudes towards language learning with technology. Furthermore, the findings of qualitative data showed that technology use in and beyond the classroom enabled learners to reach rich and authentic content, to interact and collaborate with other learners by providing more spatial and temporal flexibility. In the light of these findings, some pedagogical and practical implications were provided.

Keywords: language learning, technology use, digital literacy, attitudes, perceptions, listening skill, speaking skill.

ÖZET

Modern dünyanın gereksinimleri ve artan teknolojik gelişmeler, teknolojinin bireylerin yaşamlarının her yönüne entegre edilmesini gerektirmiştir. Eğitim alanı bir istisna değildir.

Teknolojiyle çevrili öğretim ve öğrenme süreci dikkate alındığında, dil eğitiminde dijital araçların kullanımının, hedef dile aktif bir şekilde maruz kalmayı gerektiren dinleme ve konuşma becerileri gibi becerilerinin gelişimi için büyük bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle, bu çalışma, teknoloji ile öğrenme farkındalığını artırarak, teknolojik araçların öğrencilerin dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmedeki potansiyelini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, veriler karma yöntem sıralı açıklayıcı araştırma deseni ile toplanmıştır. Çalışmaya, bir devlet üniversitesinin İngilizce Öğretmenliği bölümündeki 48 hazırlık sınıfı öğrencisi katılmıştır. Deney grubu sınıf içinde ve dışında bazı teknolojik araçlarla desteklenirken, kontrol grubunda geleneksel bir öğrenme ortamı tercih edilmiştir. Uygulama 12 hafta sürmüştür. Nicel veriler, ön ve son testler, dijital okuryazarlık farkındalığı ve öğrencilerin teknolojiye yönelik tutumları üzerine iki anket, öz değerlendirme kontrol listeleri, mini anketler ve haftalık ödevler üzerinden toplanmıştır. Nitel verilerin toplanması için bir değerlendirme ve öneri formu ile yarı yapılandırılmış görüşmeler tercih edilmiştir. Bulgular, deney grubu öğrencilerinin daha yüksek puanları ile teknoloji ile dil öğrenmeye yönelik olumlu algı ve tutumlarına rağmen, öğrencilerin hedef becerilerdeki başarısını artırmak için teknoloji kullanımının iki grubun puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, nitel verilerin bulguları, sınıf içinde ve ötesinde teknoloji kullanımının daha fazla mekânsal ve zamansal esneklik sağlayarak öğrencilerin daha zengin ve özgün içeriğe ulaşmasını, diğer öğrencilerle etkileşime girmesini ve iş birliği yapmalarını sağladığını göstermiştir. Bu bulgular ışığında, bazı pedagojik ve pratik çıkarımlar sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil öğrenimi, teknoloji kullanımı, dijital okuryazarlık, tutumlar, algılar, dinleme becerisi, konuşma becerisi.

Erken Cumhuriyet Dönemi Antalya'sında 23 Nisan: 23 Nisan Kutlamalarının Antalya Halkevi Dergisi *Türk Akdeniz*'de Yansımaları

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KENDİRCİ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Orcid No: 0000-0001-5201-0110

Özet

Ritüellerin temel fonksiyonu, bir topluluğa ve(ya) topluma seslenmektir. Bu seslenişin iki sonucu bulunmaktadır. Bu sonuçlar içleyici ve dışlayıcı olarak iki türlü tasnif edilebilir. Ritüel, seslendiği topluluğu ve(ya) toplumu içleyici olacak şekilde, onları bir araya getiren ve onları kuran değerleri olumlayarak sunarken, aynı anda da seslenmediği toplulukları ve(ya) toplumları dışlayacak şekilde, içlediği topluluğa ve(ya) topluma uymadığını düşündüğü değerleri de olumsuzlayarak sunmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı gün olan 23 Nisan, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi bayramlarından biridir. Ulusal egemenlik vurgusuyla örgütlenmiş 23 Nisan bayram kutlamaları, aynı zamanda çocuklara atfedilmiş bir bayram olarak da kutlanmaktadır. Bayramı merkeze alan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların başkent Ankara olmak üzere ve İstanbul ve İzmir gibi Türkiye'nin büyük kentlerindeki kutlamalara yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu çalışma, 23 Nisan'ı bayram olarak kutlayan devletin, bu kutlamalarda hem ulusal egemenliği ve hem de bizatihi kendi varlığını sunuş biçimine odaklanmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ayırıcı yönü ise, bu odaklanmanın merkezinde bizatihi devletin taşrada, kendi varlığını sunabilmek için inşa ettiği Halkevleri bulunması kaynaklıdır. Antalya Halkevi Dergisi olan *Türk Akdeniz*, Antalya'da Erken Cumhuriyet Dönemi'nde 23 Nisan kutlamalarının takibinin yapılacağı yegâne kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Çizilen çerçeve dâhilinde, Erken Cumhuriyet Dönemi Antalya'sında 23 Nisan'da devletin, kendini ve ulusal egemenliği nasıl algıladığını ve yurttaşlara nasıl sunduğunu tartışmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bayram, 23 Nisan, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Antalya Halkevi, Türk Akdeniz

İlkokullarda Farklılıkları Yönetimi ve İş Motivasyonu İlişkisinin İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇOBANOĞLU, Veysel Göçer

*Adnan Menderes Üniversitesi, Buharkent Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü,
Milli Eğitim Bakanlığı, Malatya/ Türkiye.*

ÖZET

Modern zamanlarda çalışanların örgütlerine en üst düzeyde katkı vermeleri için birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların önemli bir kısmı çalışanların iş motivasyonu ile ilgilidir. Yapılan araştırmaların birçoğunda iş yaşamında daha üst seviyede performans göstermenin yolunun motivasyondan geçtiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin yüksek motivasyona ve yüksek performansa sahip olmaları eğitim örgütlerinin amaçlarına ulaşması bakımından oldukça önemlidir. Eğitim örgütlerinde çalışan öğretmenler sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi bakımdan önemli farklılıklara sahiptir. Bu farklılıkların korunarak yönetilmesinin öğretmenlerin iş motivasyonlarını artıracığı düşünülmektedir. Bu çalışma farklılıkların yönetimi ile iş motivasyonu ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Veri toplama aracı demografik bilgiler, farklılıkların yönetimi ve iş motivasyonu ölçeği bulunmaktadır. Analizlerde T-testi, ANOVA testi, korelasyon ve regresyon yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Malatya'daki ilkökul öğretmenleri, örneklemini ise 411 öğretmen oluşturmaktadır. Analizde, farklılıkların yönetimi ve iş motivasyonu düzeyi yüksek çıkmış, aralarında pozitif ve anlamlı bir ilişki görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin iş motivasyonunu yükseltmek için farklılıkların yönetimi düzeyinin yükseltilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Farklılıkların yönetimi, İlkokul, İş motivasyonu

ABSTRACT

In Modern times, many studies have been conducted to ensure that employees contribute to their organizations at the highest level. A significant part of this research is related to employee motivation for work. In many studies, it has been stated that motivation is the way to perform at a higher level in business life. It is very important that teachers have high motivation and high performance in terms of achieving the goals of educational organizations. Teachers working in educational organizations have significant social, cultural, economic and political differences. It is believed that maintaining and managing these differences will increase teachers ' motivation for work. This study aims to examine the relationship between difference management and business motivation. The data collection tool includes demographic information, Diversity Management and business motivation scale. In the analyses, T-test, ANOVA test, correlation and regression were performed. Primary school

teachers in Malatya constitute the universe of the study and 411 teachers constitute the sample. In the analysis, the level of difference management and business motivation was high, and a positive and significant relationship was observed between them. According to the results of the analysis, it is recommended to increase the level of Diversity Management in order to increase the motivation of teachers for work.

Keywords: Diversity Management, Primary School, Business motivation.

GİRİŞ

Çalışanlarda yüksek verim alınması ancak onların daha fazla çalışmaları ile mümkündür. Kendilerinden beklenen çalışmayı veya daha fazlasını yapan çalışanlar örgütler için çok değerli çalışanlardır. Öyle ise çalışanların üst düzey performans göstermeleri neye bağlıdır? Hangi duygular çalışanların yüksek performan göstermesini sağlar? Örgütler veya örgüt yöneticileri çalışanların yüksek performans göstermesi için neler yapabilir? Bu sorular çalışanları, onların duygularını, beklentilerini, ihtiyaçlarını ve değerlerini anlamamız için başlangıç olabilecektir. Kendilerini anlayan, ihtiyaçlarının farkında olan ve değerlerine saygı duyan yöneticilerin olduğu örgütlerde çalışanların işlerini daha iyi ve daha fazla yapmak için motivasyonlarının yüksek olması muhtemeldir.

Eğitim örgütleri toplumun geleceğini inşa etmek, topluma yararlı ve uyumlu bireyler yetiştirmek amacıyla toplum için çalışan kurumlardır (Terzi ve Kurt, 2005). O halde bu örgütlerde çalışanların işlerini iyi yapmaları, hatta yüksek performans ile çalışmaları önemlidir (Balci, 2000; Erdaş, 2009). Öğretmenlerin işlerini yüksek performans ile yapmaları örgütten ve örgüt yöneticilerinden beklentileri ile ilişkilidir. Beklentileri karşılanan, örgütleri ile ilişkileri iyi olan çalışanların örgütleri için daha fazlasını yapmak isteyecekleri düşünülmektedir. Öğretmenlerin işlerini daha iyi yapmak için istek duymaları, çabalamaları ve bu çabalarını devam ettirmeleri motivasyon olarak tanımlanmaktadır (Brislin, Kabigting, Macnab, Zukis ve Worthley, 2005; Donovan, 2009). Öğretmenlerin motivasyonlarını artıran onların daha fazla çalışmasını sağlayan motivasyon duyguları iki tür olabilmektedir: iç motivasyon, dış motivasyon. İçsel motivasyon kişinin kendi içinden gelen motivasyondur. Yani kendisi ile ilgilidir, kendi doyumunu ile ilgilidir. Mottaz (1985) içsel motivasyonu sağlayan faktörleri çalışanın işi önemsemesi, kişinin kendisini örgüte karşı sorumlu hissetmesi, işin çalışanın yaratıcılığını geliştirmesi, çalışanın yeteneklerini kullanma fırsatının olması ve çalışma sonunda tatmin olduğu takdir edilmenin olması olarak sıralamıştır. Dışsal motivasyon ise daha çok kişinin dışarıdan aldığı ödüller olarak öne çıkmaktadır. Çalışanın maaşındaki artış, ödül, terfi gibi dışarıdan aldığı ve kendisini daha çok çalışmaya iten etkenlerdir (Moynihan ve Pandey, 2007). Çalışanlar açısından en önemli motivasyonlardan

birisi de yöneticilerin kendi kişiliklerinden ve değerlerinden kaynaklanan özelliklerini kabul etmesi, farklılıklarından dolayı ayrımcılığa uğramaması ve örgütte diğerleri ile eşit davranılmasıdır.

Farklılık tüm evrende var olan bir gerçektir. İnsanı da diğer varlıkları da değerli kılan farklılığıdır. Varlıkların bir türünün tüm özelliklerinin aynı olması hayatı sanılandan daha monoton yapabiliirdi. Ancak insan çoğu zaman farklılıklardan korktuğu için aynı olmayı seçer ve diğerlerinin de aynı olmasını ister. Farklılıklar bazen tehlike olarak görülebilmektedir. Bu sebeple de farklılıklara karşı çıkılabilmekte ve farklılığı olan bireylere ayrımcılık yapılarak cezalandırılabilir. Çağdaş örgütlerde farklılıklar bir değer olarak görülmekte ve desteklenmektedir. Çağdaş yöneticilerden beklenen ise bu farklılıkların korunmasını sağlamak ve örgüt için bir kazanıma dönüştürmektir (Keil et al, 2006). Avrupa komisyonunun “Çeşitliliğin maliyeti ve faydaları” (European Commission, 2003) başlıklı raporunda farklılığın örgütler için ciddi faydaları olacağı belirtilmektedir. Eğitim örgütlerinde öğretmenlere farklı özellikleri sebebiyle ayırım yapılmadan eşit davranılması, farklılıklarına saygı duyulması, ve örgütsel imkanlardan eşit olarak yararlandırılması farklılık yönetimi açısından bir gerekliliktir (Taşlıyan, Hırlak ve Çitçi, 2016). Eğitim örgütlerinde öğretmenlerin farklılıklarını değer olarak gören yöneticiler daha fazla saygı göreceklr, kendilerine de daha fazla hoşgörü gösterilecektir (Demirel ve Özbezek, 2016). Bu araştırmada ilkökul müdürlerinin öğretmenlerin farklılıklarını yönetmeleri ile öğretmenlerin iş motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada kullanılan model ilişkiisel modeldir. İlişkiisel model değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen bir modeldir. Bu araştırmada farklılıkların yönetimi değişkeni ile iş motivasyonu arasındaki ilişki incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Malatya'daki resmi ilkökullardır. Araştırmanın verileri 2020-2021 eğitim öğretim yılında toplanmıştır. Araştırmaya gönüllü olan 411 öğretmen katılmıştır.

Örnekleme katılan öğretmenlerin kıdem, yaş ve cinsiyet gibi demografik özellikleri Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri

Değişkenler	Alt boyutlar	f	%
Cinsiyet	Erkek	207	50,4
	Kadın	204	49,6
Yaş	20-30 yaş	99	24,1
	31-40 yaş	98	23,8
	41-50 yaş	95	23,1

	51-60 yaş	88	21,4
	60 yaş üstü	31	7,5
Kıdem	10 yıl ve altı	104	25,3
	11 - 20 yıl	95	23,1
	21 - 30 yıl	96	23,4
	31 - 40 yıl	88	21,4
	40 yıl üstü	28	6,8

Ölçme Araçları

Farklılıkların Yönetimi Ölçeği

Araştırmada farklılıkların yönetimini ölçmek için Kurtulmuş ve Ergül'ün (2014) geliştirdiği ölçek kullanılmıştır. Ölçek 20 maddelidir. Ölçek iki boyutludur: "Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar", "Yönetimsel Uygulamalar". Kurtulmuş ve Ergül (2014) tarafından ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek için yapılan hesaplamada Cronbach Alpha değeri .94 olarak bulunmuştur. Bu araştırma için tekrar iç tutarlılık ölçülmüş ve Cronbach Alpha .89 çıkmıştır. Ölçek 5 dereceli likert tipinde düzenlenmiştir. Ölçeğin 5 derecesi: Hiç katılmıyorum (1), Nadiren katılıyorum (2), Bazen katılıyorum (3), Çoğunlukla katılıyorum (4), Tamamen katılıyorumdur (5). Ölçekte verilen puanların toplam aritmetik ortalamaları şu şekilde değerlendirilmiştir:

- 1.00-1.80, "Müdürümüz farklı değer ve düşüncelere hiç değer vermez"
- 1,81-2.60 "Müdürümüz farklı değer ve düşüncelere nadiren değer verir"
- 2.61-3.40 "Müdürümüz farklı değer ve düşüncelere ara sıra değer verir"
- 3.41-4.20 "Müdürümüz farklı değer ve düşüncelere genellikle değer verir"
- 4.21-5.00 "Müdürümüz farklı değer ve düşüncelere her zaman değer verir"

İş Motivasyonu Ölçeği

Araştırmada kullanılan çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği Gagné, Forest, Gilbert, Aubé, Morin ve Malorni tarafından geliştirilmiştir. Ölçek Çivildağ ve Şekercioğlu (2017) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 18 maddeden ve 6 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin boyutları için hesaplanan iç tutarlık katsayıları .73 ile .80 arasındadır. Ölçek 7'li likert tipindedir. Ölçeğin dereceleri: 1- hiç uygun değil, 2- çoğunlukla uygun değil, 3- uygun değil, 4- orta, 5- uygun, 6- oldukça uygun ve 7- tamamen uygundur arasındadır. Cevaplar analiz edilirken aritmetik ortalamalar şu şekilde değerlendirilmiştir:

- 1-1,85 arası "Hiç motivasyonum yok"
- 1,85 - 2,71 arası "Çoğunlukla motivasyonum yoktur"
- 2,71 - 3,57 arası "Motivasyonum orta düzeyin altındadır"
- 3,57 - 4,43 arası "Motivasyonum orta düzeydedir"
- 4,43 - 5,29 arası "Motivasyonum orta düzeyin üstündedir"
- 5,29 - 6,15 arası "Motivasyonum çoğunlukla yüksektir"

- 6,15 - 7,00 arası “Motivasyonum daima yüksek düzeydedir”

Verilerin Analizi

Veriler T-testi ve ANOVA testi yapılarak ayrıca korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada ilkökul müdürlerinin farklılıkları yönetmeleri ile öğretmenlerin iş motivasyonlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin aritmetik ortalamaları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Müdürlerin farklılıkları yönetme düzeyleri ile öğretmenlerin iş motivasyon düzeyleri

Ölçek boyutları	Katılımcı Sayısı	Minimum puan	Maksimum puan	Ortalama puan	Standart Sapma
Motive Olmama	411	1,83	7,00	5,31	,72
İçsel Motivasyon	411	1,75	7,00	5,87	,67
Dışsal Düzenleme-Sosyal	411	1,98	7,00	5,55	,63
Kişisel Düzenleme	411	1,87	7,00	6,13	,69
Dışsal Düzenleme-Maddesel	411	1,85	7,00	5,51	,65
İçe Yansıtılan Düzenleme	411	1,92	7,00	6,07	,75
TOPLAM İŞ MOTİVASYONU	411	1,89	7,00	5,74	,55
Yönetmelik Uygulamaları	411	1,85	5,00	3,84	,73
Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar	411	1,88	5,00	3,81	,67
FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ	411	1,84	5,00	3,82	,51

Tablo 2.’de gösterilen değerlere göre, ilkökul öğretmenlerine ait motivasyon ölçeğinin boyutlarının ortalamaları 5,31 ile 6,13 puan arasındadır. İş motivasyonunun geneline ait ortalama ise 5,74 çıkmıştır. Müdürlerin farklılıkları yönetme düzeyleri ise; yönetmelik uygulamaları boyutunda 3,84, farklılıklara ilişkin yaklaşımlar boyutunda 3,81 ve genel ortalama ise 3,82 olarak hesaplanmıştır. Bu puanlar ilkökul öğretmenlerinin iş motivasyonlarının genellikle yüksek, müdürlerin farklılıkları yönetme düzeylerinin de genellikle farklılıkları dikkate alarak yönettikleri şeklinde değerlendirilmiştir.

İlkökul öğretmenlerinin iş motivasyonları ile müdürlerin farklılık yönetme düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere iki değişken arasında korelasyon ilişkisine bakılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: İlkökul öğretmenlerinin iş motivasyonları ile müdürlerin farklılık yönetme ortalamaları arasındaki korelasyon ilişki tablosu

		Öğretmenlerin İş Motivasyonu	Müdürlerin Farklılıkları Yönetmeleri
Öğretmenlerin İş Motivasyonu	r	1	,531**
	p		,000
Müdürlerin Farklılıkları	r	,531**	1

Yönetmeleri p ,000

**p<.01

Tablo 3'teki bulgulara göre ilkökul öğretmenlerinin iş motivasyonları ile müdürlerin farklılık yönetme düzeyleri arasında orta düzeyde, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=,531$; $p=,000$).

İlkokul müdürlerinin farklılıkları yönetmelerinin öğretmenlerin iş motivasyon düzeylerini yordama durumunu incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4.'te verilmiştir.

Tablo 4. İlkokul müdürlerinin farklılıkları yönetme düzeylerinin öğretmenlerin iş motivasyonlarını yordama durumunu gösteren regresyon analiz tablosu

Değişken Adı	B	S. Hata	β	t	p	R ²	Düzeltilmiş R ²	R Kare Değişimi
Sabit	3,534	,137		25,732	,000			
Cinsiyet	,045	,041	,049	1,088	,277			
Yaş	,036	,026	,095	1,366	,172	,156	,147	,141
Kıdem	-,043	,035	-,086	-1,235	,217			
Farklılıkları Yönetme	,132	,028	,210	4,734	,000			

Bağımlı Değişken: İş motivasyonu, $F(1,410)=22,415$ *: $p<0,01$

Tablo 4'teki değerler incelendiğinde, regresyon analizi sonucu standardize edilmiş değerler: $\beta=0.210$; $t=4,734$; $p<0.00$ olduğu görülmüştür. Bu değerler, ilkökul öğretmenlerinin iş motivasyonlarının müdürlerin farklılıkları yönetmeleri tarafından yordandığı anlamına gelmektedir. Tablo 4.'teki R² Değişimi incelendiğinde bu değişimin yaklaşık %14 olduğu görülmektedir (R^2 Değişimi=.141). Bu değer anlamı öğretmenlerin iş motivasyonlarının yaklaşık %14'ünün müdürlerin farklılıkları yönetmeleri ile açıklandığıdır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma ile ilkökul müdürlerinin farklılıkları yönetim düzeyleri ile öğretmenlerin iş motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi yapılmıştır. Araştırmada ilk olarak ilkökul müdürlerinin farklılıkları yönetme düzeyleri ve öğretmenlerin iş motivasyonu düzeyleri öğretmen düşüncelerine göre incelenmiştir. Aritmetik ortalamalarla hesaplanan sonuca göre ilkökul müdürlerinin farklılıkları yönetme düzeyleri “müdürümüz genellikle farklılıkları dikkate alır ve değer verir” şeklindedir. İlkokul öğretmenlerinin iş motivasyonları düzeyleri ise “İş motivasyonum yüksek düzeydedir” olarak bulunmuştur. Müdürlerin farklılıkları yönetme düzeylerine yönelik alanda daha önce yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Bakaç, Okçu ve Erdem'in (2019) ilkökuller, ortaokullar ve liselerde öğretmenler ve yöneticiler ile yaptığı nitel çalışmada “Okul yöneticileriniz, farklı etnik, inanç, politik tercih, şehir ve sendikal kimliğe sahip birilerinin, hoş gelmese bile yaptığı doğru eleştirileri kabul eder mi?” sorusuna ilkökul öğretmenlerinin %84'ü kabul eder olarak cevaplamışlardır. Aynı soruyu

müdürlerin ise tamamı kabul ederim şeklinde cevaplamıştır. Öğretmenlerin olumlu cevabı ile bu çalışmada elde edilen sonuçlar ikisi de yüksek düzeydedir ve benzerdir. Memduhoğlu'nun (2007) yaptığı başka bir çalışmada da müdürlerin farklılıkları yönetme düzeyleri 3,73 düzeyinde çıkmıştır. Bu düzey de bu çalışmada çıkan düzey ile aynı aralıktadır ve yüksektir. Bu araştırmada öğretmenlerin iş motivasyonları yüksek çıkmıştır. Alanda yapılan önceki çalışmalar incelendiğinde; Receptoğlu (2012) tarafından ilkökul öğretmenleri üzerinde yapılan araştırmada öğretmenlerin iş motivasyonlarını yüksek olduğu görülmektedir. Yine Urhan (2018) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin iş motivasyonları yüksek düzeyde çıkmıştır.

Araştırmada incelenen konulardan birisi de müdürlerin farklılıkları yönetme düzeyleri ile öğretmenlerin iş motivasyonları arasındaki ilişkidir. Bu sonuç pozitif ve orta düzeyde anlamlı çıkmıştır. Alanyazın incelendiğinde; Ertürk ve Aydın (2017) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin motivasyonunu artıran yönetici davranışlar belirtilirken “**Adil**, demokratik ve **tarafsız** bir yönetim” ve “öğretmenlere verilen iş yükünde **eşit** davranmaları”, “Okul yönetiminin öğretmene ve **düşüncelerine değer vermesi**”, “**Değerlere saygılı** olan bir okul müdürünün olması” yüksek puan alan düşünceler olarak öne çıkmaktadır. Bu düşüncelerin tersi durumların da öğretmenlerin iş motivasyonlarını düşürdüğü belirtilmektedir. Emiroğlu'nun (2017) yaptığı araştırmada da terfi sisteminin öğretmen niteliğine göre olmasının, yöneticilerin ayrımcılık ve mobbing uygulamalarının iş motivasyonu ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Bu araştırma sonuçlarından biri de ilkökuldaki müdürlerin farklılıkları yönetmelerinin öğretmenlerin iş motivasyonlarını yordadığıdır. Bu konuda alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Barlı, Bilgili, Çelik ve Bayrakçeken (2005) tarafından yapılan çalışmada yöneticilerin bütün öğretmenlere eşit davranması, öğretmene ve düşüncelerine değer vermesi, okulda alınacak kararlara dâhil edilmesi farklılıklara bakış açılarını göstermektedir. Öğretmenler de bu davranışların iş motivasyonlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Yine aynı şekilde alanyazında yöneticinin adil olması, öğretmenlere eşit davranması, öğretmenlerin düşünce ve değerlerine saygı duyması, ayrımcılık ve mobbing yapmaması da öğretmen motivasyonunu artırdığı belirtilmektedir (Emiroğlu, 2017; Ertürk ve Aydın, 2017). Alanda yapılmış bu çalışmalar da göstermektedir ki bu çalışmada ortaya müdürlerin farklılıkları yönetmeleri öğretmenlerin iş motivasyonlarını etkilemektedir. Bu sonuçlara göre ilkökullarda öğretmenlerin motivasyonlarını bozmamak için müdürlere öğretmenlerin farklılıklarına değer vermeleri ve farklılıkları tehlike olarak görmemeleri önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Bakaç, N., Okçu, V., ve Erdem, M. (2019). Farklılıkların yönetimine ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 7 (2), 19-56.
2. Balcı, A. (2000). *Örgütsel sosyalleşme kuram strateji ve taktikler*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
3. Barlı, Ö., Bilgili, B., Çelik, S., Bayrakçeken, S. (2005). İlköğretim okul öğretmenlerinin motivasyonları: farklılıkların ve sorunların araştırılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 391-417.
4. Brislin, R. W., Kabigting, F., Macnab, B., Zukis, B. ve Worthley, R. (2005). Evolving perceptions of Japanese workplace motivation. *International Journal of Cross Cultural Management*, 5 (1), 87-103.
5. Çivildağ, A. ve Şekercioğlu, G. (2017). Çok boyutlu iş motivasyonu ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması. *Mediterranean Journal of Humanities*, 7 (1), 143-156
6. Demirel, Y. ve Özbezek, B. D. (2016). Örgütlerde zenginliğin kaynağı olarak farklılıkların yönetimi: Kavramsal bir inceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 001-028.
7. Donovan, J.J., (2009). *İş motivasyonu, endüstri, iş ve örgüt psikolojisi el kitabı* (1. Basım). Derleyenler: Anderson, N.I-Ö., Sinangil, D., H., Kepir-Viswesvaran, C. Ankara: Literatür Yayıncılık.
8. Emiroğlu, O. (2017). Öğretmen motivasyon kaynaklarına ilişkin okul yöneticisi ve öğretmen görüşleri. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
9. Erdaş, Y. (2009). *Denizli il merkezinde çalışan ilköğretim öğretmenlerinin örgütsel bağlılık düzeyleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
10. Ertürk, R. ve Aydın, B. (2017). Öğretmenlerin iş motivasyonunu artıran ve olumsuz etkileyen durumların incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (58), 582-603.
11. European Commission, (2003). *The costs and benefits of the costs and benefits of diversity*. Centre for Strategy and Evaluation Services. United Kingdom.
12. Gagné M., Forest J., Vansteenkiste M., Braud L. C., Broeck A.V., Aspeli A. K., Bellerose J., Benabou C., Chemolli E., Güntert S. T., Halvari H., Indiyastuti D. L., Johnson P. A., Molstad M. H., Naudin M., Ndao A., Olafsen A. H., Roussel P., Wang Z. & Westbye C. (2014). The multidimensional work motivation scale: validation evidence in seven languages and nine countries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 24 (2), 1-19.
13. Keil, M., Amershi, B., Holmes, S., Jablonski, H., Lüthi, E., Matoba, K., Plett, A. and Unruh v. K. (2006). *Farklılıkların yönetimi için eğitim elkitabı*. Erişim tarihi: 18.04.2021. [https://www.migpolgroup.com/old/public/docs/127.TrainingManualforDiversityManagement TR_09.07.pdf](https://www.migpolgroup.com/old/public/docs/127.TrainingManualforDiversityManagementTR_09.07.pdf)
14. Kurtulmuş, M. ve Ergül, H. F. (2014). Eğitimde farklılıkların yönetimi ölçeğinin uygulanabilirliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22), 298-312.
15. Memduhoğlu, H. B. (2007). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre Türkiye’de kamu liselerinde farklılıkların yönetimi (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
16. Mottaz, J. C. (1985). The relative importance of intrinsic and extrinsic rewards as determinants of work satisfaction. *The Sociological Quarterly*, 3 (26), 365-385.
17. Moynihan, D. P., ve Pandey, S. J. (2007). Finding workable levers over work motivation: comparing job satisfaction, job involvement, and organizational commitment. *Administration & Society*, 39 (7), 803-832.
18. Receptoğlu, E. (2012). Öğretmenlerin iş motivasyonlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (2), 575-588.
19. Taşlıyan, M., Hırlak, B. ve Çiftçi, G. E. (2016). Farklılık yönetiminin örgütsel özdeşleşme üzerine etkisi: Akademik ve idari personel üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (59), 1339-1359.
20. Terzi, A.R. ve Kurt, T. (2005). İlköğretim okulu müdürlerinin yöneticilik davranışlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılığına etkisi. *Milli Eğitim*, 33 (166), 98-112
21. Urhan, F. (2018). Öğretmenlerin motivasyon düzeylerine etki eden değişkenlerin analizi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demokratik Liderlik ve Farklılıkların Yönetiminin İlkokullarda İncelenmesi**Dr. Öğr. Üyesi Necati ÇOBANOĞLU, Veysel Göçer**

*Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Buharkent Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü,
Milli Eğitim Bakanlığı, Malatya/ Türkiye.*

ÖZET

Eğitim örgütleri gelecek nesillerin dünyaya bakış açılarının oluşmasında oldukça önemli görevler yapmaktadır. Demokratik değerlerin çocuklar tarafından özümsemesinde okulun demokratik liderliği oldukça önemlidir. Okul için alınacak kararlarda farklı özelliklere sahip öğretmenler ve diğer çalışanların da söz hakkının olması demokratik liderlik ve farklılıkların yönetimi açısından önemlidir. Bu çalışmada farklı özelliklere sahip öğretmenlerin olduğu okulların yönetimi ile yöneticilerin demokratik liderlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik bilgiler, ikinci bölümde demokratik liderlik, son bölümde ise farklılıkların yönetimi ölçeği bulunmaktadır. Veriler T-testi, ANOVA testi, korelasyon analizi ve regresyon analizine tabi tutulmuştur. Malatya'daki ilkokul öğretmenleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya 447 öğretmen katılmıştır. Verilerin analizinde, demokratik liderlik ve farklılıkların yönetimi yüksek çıkmış, demokratik liderlik ve farklılıkların yönetimi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki görülmüştür. Bu analiz sonuçlarına göre eğitim örgütlerinde farklılıkların yönetiminde pozitif sonuçlar elde etmek için eğitim yöneticilerine demokratik liderlik önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Demokratik liderlik, Farklılıkların yönetimi.

ABSTRACT

Educational organizations perform very important tasks in forming future generations ' perspectives on the world. Democratic leadership of the school is very important in the absorption of democratic values by children. It is important for Democratic leadership and diversity management that teachers and other employees with different characteristics also have a say in decisions to be made for the school. In this study, it is aimed to examine the relationship between the management of schools with teachers with different characteristics and the Democratic leadership of administrators. The data collection tool used in the research consists of three parts. In the first section there is demographic information, in the second section there is Democratic leadership, and in the last section there is the scale of diversity

management. Data were subjected to T-test, ANOVA test, correlation analysis and regression analysis. Primary school teachers in Malatya constitute the universe of research. Cluster sampling method was used in sample selection. 447 teachers participated in the study. In the analysis of the data, Democratic leadership and diversity management were high, and a positive and meaningful relationship between Democratic leadership and diversity management was observed. According to the results of this analysis, Democratic leadership is recommended for education managers in order to achieve positive results in the management of differences in educational organizations.

Keywords: Elementary school, Democratic Leadership, Diversity Management.

GİRİŞ

Diğer örgütlerde olduğu gibi eğitim örgütlerinde de çalışanların özellikleri homojen değildir. Çalışanların sosyo-kültürel özellikleri farklılık göstermektedir. Bu farklı özelliklere sahip bireylerin bir arada tutulması, aynı amaç için bir araya gelmeleri ve mücadele etmeleri kolay olmamaktadır. Bu durumda farklı özelliklerine rağmen çalışanların bir araya getirilmesi ve aynı amaç etrafında toplanması bu farklılıkların görülmesi ve değer verilmesi ile olabilecektir. Farklı özellikleri olan çalışanları yönetimine farklılıkların yönetimi olarak adlandırılmaktadır. Yönetim kavramı, bir örgütte insan, diğer maddi kaynaklar ve zamanın uyumlu şekilde kullanılması, kararlar alınması ve planlama yapılması süreci olarak tanımlanmaktadır (Çelik ve Şimşek, 2018; Karakaş, 2021). Farklı bireysel ve örgütsel özellikler taşıyan çalışanların yönetilmesi de farklılıkların yönetimi olarak tanımlanmaktadır.

Farklılık kavramı Türk Dil Kurumu tarafından “*Doğal, toplumsal ve bilince dayanan her olay ve olguyu bütün ötekilerden ayıran özellik*” olarak tanımlanmaktadır. Bir şeyi diğerinden ayıran özellikler farklılık olarak tanımlanmıştır. Çalışanları fiziksel bakımdan, kişilik ve karakter bakımından, kültür ve değer ölçüleri bakımından ve din ve inanç bakımından diğerlerinden ayıran özellikleri farklılık olarak ifade edilebilir. Çalışan farklılığını zenginlik olarak gören ve bu farklılıkları kendileri açısından bir avantaj olarak örgütlerin bazı avantajları vardır. Avrupa komisyonunun “The Costs and Benefits of Diversity” (2003) adlı çalışması farklılıkların örgütlere getirdiği avantajları şöyle ifade etmiştir:

- Örgütte kültürel değerler güçlenir
- Örgütün itibarı artar
- Yetenekli bireyler örgüte çekilir ve örgütte kalmaları sağlanır
- Çalışanların motivasyonu ve verimliliği artar
- Çalışanların yenilikçiliği ve yaratıcılığı gelişir.

Örgüt yöneticileri çalışanların farklılıklarını bir engel olarak değil bir avantaj olarak gördüklerinde bu farklılıkları örgüt için faydalı hale getirebileceklerdir (Keil ve diğ., 2006).

Örgütteki dil “farklılıklara rağmen” değil “farklılıklar sayesinde” olduğunda o örgüt farklılıkların avantajından faydalanabilecektir (Loden, 1996). Farklılıkların içselleştirilmesi de ancak demokratik bir anlayışla mümkün olacaktır.

Demokratik liderlik, alınacak kararların grupça tartışılmasının, tüm grubun karara katılmasının ve liderlin bizzat grup üyelerinin katılımını sağlamak için çalıştığı bir liderlik türüdür (Choi, 2007). Örgütte demokratik liderlik çalışanların duyguları, düşünceleri, inançları ve isteklerindeki farklılıklarını dikkate aldığı için çalışanlarda örgüt için çalışmaya daha istekli hale gelir (Çelik, 2016; Çobanoğlu, 2020; Gökalp, 2021; Lunenburg ve Ornstein, 2013; Serinkan, 2012). Demokratik liderliğin benimsendiği örgütlerde çalışanlar ve liderler arasında iletişim ve paylaşım artar, yenilik ve yaratıcılık ise daha da artar (Costley ve ark., 1994).

Eğitim örgütleri gelecek nesillerin dünyaya bakış açılarının oluşması açısından oldukça önemli görevler yapmaktadır. Demokratik değerlerin çocuklar tarafından özümsemesinde okulda öğretmen ve yöneticilerin demokratik liderliği oldukça önemlidir. Okul yöneticilerinin demokratik liderliği öğretmenler başta olmak üzere okulun tüm paydaşlarının okul yönetime katılmasının sağlanması ile mümkündür. Okul için alınacak kararlarda öğretmenler ve diğer çalışanların da söz hakkının olması demokratik liderliğin gereklerinden birisidir. Farklı özellikler gösteren öğretmen ve çalışanların yönetimi oldukça zor bir durumdur. Çalışanların farklı özellikleri korunarak okulda var olmaları, onların farklı özelliklerinin bir değer olarak görülmesi artık evrensel bir değerdir. Çalışanların dini, siyasi, sosyal ve ekonomik farklılıkları ile yönetilmesi ancak demokratik liderlik ile mümkün olabilecektir. Bu çalışmada farklı özelliklere sahip öğretmenlerin olduğu okulların yönetimi ile yöneticilerin demokratik liderlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel modelde tasarlanmıştır. İlişkisel modelde, birden fazla değişken arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu çalışmada da ilkokullarda okul yönetimi kapsamında demokratik liderlik ve farklılıkların yönetimi ilişkisi incelenmektedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2020-2021 eğitim-öğretim yılı içinde Malatya'daki resmi ilkokullarda çalışan öğretmenlerdir. Örneklem ise 447 gönüllü öğretmenden oluşturmaktadır.

Örnekleme yer almak isteyen öğretmenlerin demografik özelliklerini gösteren veriler aşağıdaki Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Araştırma örnekleminin demografik özelliklerine ait bilgiler

Değişkenler	Alt boyutlar	f	%

Cinsiyet	Erkek	215	48,1
	Kadın	232	51,9
Yaş	20-30 yaş	116	26,0
	31-40 yaş	107	23,9
	41-50 yaş	100	22,4
	51-60 yaş	86	19,2
	60 yaş üstü	38	8,5
Kıdem	10 yıl ve altı	134	30,0
	11 - 20 yıl	117	26,2
	21 - 30 yıl	96	21,5
	31 - 40 yıl	84	18,8
	40 yıl üstü	16	3,6

Ölçme Araçları

Demokratik Liderlik Ölçeği

Araştırmada Terzi (2015) tarafından geliştirilen demokratik liderlik ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 8 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin orijinalindeki iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) .87'dir. Bu araştırmada yapılan hesaplamada Cronbach Alpha .83 çıkmıştır. Ölçek 5'li likert tipindedir. Ölçeğin dereceleri: Hiç, Nadiren, Bazen, Çoğunlukla ve Her zaman olarak düzenlenmiştir. Cevapların aritmetik ortalamaları 1.00-1.80 ise "Müdürümüz hiç demokratik liderlik uygulamaz", 1,81- 2.60 ise "Müdürümüz nadiren demokratik liderlik uygular", 2.61-3.40 ise "Müdürümüz ara sıra demokratik liderlik uygular", 3.41-4.20 ise "Müdürümüz çoğunlukla demokratik liderlik uygular", ve 4.21- 5.00 ise "Müdürümüz her zaman demokratik liderlik uygular" olarak değerlendirilmiştir.

Farklılıkların Yönetimi Ölçeği

Araştırmada Kurtulmuş ve Ergül (2014) tarafından geliştirilen farklılıkların yönetimi ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 20 maddeden ve "Yönetsel Uygulamalar", "Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar" olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin orijinalindeki iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) .94'tür. Bu araştırmada yapılan hesaplamada Cronbach Alpha .87 çıkmıştır. Ölçek 5'li likert tipindedir. Ölçeğin dereceleri: Hiç katılmıyorum, Nadiren katılıyorum, Bazen katılıyorum, Çoğunlukla katılıyorum ve Tamamen katılıyorum olarak düzenlenmiştir. Cevapların aritmetik ortalamaları 1.00-1.80 ise "Müdürümüz farklılıklara hiç değer vermez", 1,81- 2.60 ise "Müdürümüz farklılıklara nadiren değer verir", 2.61-3.40 ise "Müdürümüz farklılıklara ara sıra değer verir", 3.41-4.20 ise "Müdürümüz farklılıklara genellikle değer verir", ve 4.21- 5.00 ise "Müdürümüz farklılıklara her zaman değer verir" olarak değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde T-testi, ANOVA, korelasyon ve regresyon analizine yer verilmiştir.

BULGULAR

İlkokul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme düzeylerine ait öğretmen görüşlerinin ortalamaları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. İlkokul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme puanları

Ölçek boyutları	Katılımcı Sayısı	Minimum puan	Maksimum puan	Ortalama puan	Standart Sapma
DEMOKRATİK LİDERLİK	447	1,79	5,00	3,99	,51
Yönetmel Uygulamalar	447	1,87	5,00	4,27	,75
Farklılıklara İlişkin Yaklaşımlar	447	1,98	5,00	4,35	,62
FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ	447	1,93	5,00	4,31	,54

Tablo 2.’de verilenlere göre, ilkokul müdürlerinin demokratik liderlik düzeyleri 3,99 puana sahiptir. Farklılıkları yönetmenin boyutları olan yönetsel uygulamalar düzeyi 4,27, farklılıklara ilişkin yaklaşım düzeyleri 4,35 ortalamaya sahiptir. İlkokul müdürlerinin farklılıkları yönetme toplam puan ortalamaları ise 4,31 puandır. Bu ortalama puanlara göre ilkokul müdürlerinin demokratik liderliklerinin öğretmen görüşlerine göre anlamı “müdürümüz genellikle demokratik liderlik örneği sergiler” dir. İlkokul müdürlerinin farklılıkları yönetme puanlarının öğretmen görüşlerine göre anlamı “Müdürümüz okulumuzdaki farklı özellik taşıyan öğretmenlerin görüş, düşünce ve taleplerini tamamen dikkate alan bir yönetim sergiler” dir.

İlkokul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme düzeyleri arasında bir ilişkinin varlığını incelemek için değişkenler arasındaki korelasyona bakılmıştır. Bu analizde elde edilen bulgular tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: İlkokul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme düzeyleri arasındaki korelasyon ilişkisi tablosu

		Demokratik Liderlik	Farklılıkları Yönetme
Demokratik Liderlik	r	1	,676**
	p		,000
Farklılıkları Yönetme	r	,676**	1
	p	,000	

**p<.01

Tablo 3’te verilen bilgilere göre ilkokul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme düzeyleri arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (r=,676; p=,000).

İlkokul müdürlerinin demokratik liderliklerinin farklılıkları yönetme düzeylerini yordayıp yordamadığını anlamak için regresyon analizi yapılmıştır. Tablo 4.’te analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4. İlkokul müdürlerinin demokratik liderliklerinin farklılıkları yönetmelerini yordamasını gösteren çoklu doğrusal regresyon analizi

Değişken Adı	B	S. Hata	β	t	p	R ²	Düzeltilmiş R ²	R Kare Değişimi
Sabit	3,630	,140		25,853	,000			
Cinsiyet	-,029	,042	-,032	-,694	,488			
Yaş	,017	,026	,045	,647	,518			
Kıdem	-,035	,035	-,069	-,989	,323	,129	,121	,126
Demokratik Liderlik	,102	,028	,165	6,685	,000			

Bağımlı Değişken: Farklılıkları Yönetme, F(1,446)=13,578 *;p<0,01

Regresyon analizi sonucunda çıkan ve Tablo 4’de verilen değerlere göre standart hale getirilmiş regresyon değerleri: $\beta=0.165$; $t=6.685$; $p<0.00$ ’dır. Regresyon analizi sonucunda çıkan bu değerler ilkökul müdürlerinin demokratik liderliklerinin farklılıkları yönetme düzeylerini anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir. Ayrıca bu analiz sonucuna göre ilkökul müdürlerinin farklılıkları yönetme düzeylerinin yaklaşık % 13’ünün okuldaki demokratik liderlikleri ile açıklanmaktadır (R^2 Değişimi=.126).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada ilkökul müdürlerinin demokratik liderlik davranışları ile farklılıkları yönetme düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada öncelikle ilkökul müdürlerinin demokratik liderlik düzeyleri ve farklılıkları yönetme düzeyleri öğretmen görüşlerine göre ölçülmüştür. Araştırmada elde edilen sonuçta ilkökul müdürlerinin demokratik liderlik düzeyleri “müdürümüz genellikle demokratik liderlik gösterir” şeklindedir. İlkokul müdürlerinin farklılıkları yönetme düzeyleri ise “Müdürümüz okulumuzdaki farklı özellik taşıyan öğretmenlerin görüş, düşünce ve taleplerini tamamen dikkate alan bir yönetim sergiler” olarak bulunmuştur. Müdürlerin demokratik liderlik düzeyleri ile ilgili daha önce alanda yapılan araştırmalar benzer sonuçlara ulaşmıştır. Özgenel ve Aktaş’ın (2020) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin sınıf yönetimindeki demokratik liderlikleri 3,81 çıkmıştır. 3,81 değeri bu çalışmadaki değerlere göre “genellikle yüksek” olarak kabul edilmektedir. Çıkan sonuç bu çalışmanın sonucu ile benzerdir. Arabacı’nın (2019) öğretmenlerin demokratik liderlik düzeylerini inceleyen çalışmasında da öğretmenlerin demokratik liderlik düzeyi “çoğunlukla yüksek” ifadesiyle belirtilmiştir. Burada çıkan sonuç da bu çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada farklılıkların yönetimi yüksek çıkmıştır. Alanyazın incelendiğinde Bakaç, Okçu ve Erdem (2019) tarafından ilkökul, ortaokul ve liselerde hem öğretmenler hem de yöneticiler ile yapılan nitel çalışmada “Okul yöneticileriniz, farklı etnik, inanç, politik tercih, şehir ve sendikal kimliğe sahip birilerinin, hoş gelmese bile yaptığı doğru eleştirileri kabul eder mi?” sorusu sorulmuştur. Bu soru müdürlerin farklılıkları yönetme düzeyini belirlemek için

sorulmuştur. Soruya ilkökul öğretmenlerin %84'ü olumlu yanıt verirken %16'sı yansız cevap vermiştir. Aynı soruya ilkökul müdürlerinin ise %100'ü farklı düşüncelere hoşgörü ile baktıklarını belirtmişlerdir. Memduhoğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada yöneticilerin farklılıkları yönetme düzeylerine müdürler 4,20 puan verirken öğretmenler 3,73 puan vermişlerdir. Müdürlerin puanı farklılıkları yönetme düzeyi çok yüksek sınırında çıkarken, öğretmenlerin puanı genellikle yüksek çıkmıştır. Bu araştırma ile öğretmen görüşleri bakımından farklılık vardır. Bu çalışmada Müdürlerin farklılıkları yönetme düzeyi çok yüksek çıkarken Memduhoğlu'nun (2007) araştırmasında yüksek çıkmıştır. Bu farklılığın örneklem (Lise-İlkokul) ve zaman (2007-2021)farkından kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada ayrıca elde edilen başka bir sonuç da ilkökul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme düzeyleri arasında bir ilişkinin olduğudur. Bu çalışmada ilkökul müdürlerinin demokratik liderlikleri ile farklılıkları yönetme düzeyleri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde, Memduhoğlu'nun (2007) araştırmasında demokratik liderlik ve farklılıkların yönetimi ilişkisi *“Farklılıkların yönetimi ve sorun çözme kapasitesindeki artış, demokrasi ile doğru orantılıdır”* şeklinde ifade edilmektedir. Bu ifade demokratik liderlik ile farklılıkların yönetiminin pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bakaç, Okçu ve Erdem (2019) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen görüşleri ifade edilirken, okul müdürünün demokratik davrandığı ve farklı düşünen öğretmenlerin de görüşlerini aldığı ifade edilmektedir. Bu ifadeler ile bu çalışmada çıkan sonuçlar arasında benzerlikler vardır. İfade edilen tüm araştırmaların sonuçları da demokratik liderlik ile farklılıkların yönetimi arasında pozitif yönde bir ilişkiyi göstermektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarından birisi de ilkökul müdürlerinin demokratik liderliğinin farklılıkları yönetme düzeylerini yordadığıdır. Alanyazın incelendiğinde demokratik liderliğin farklılıkların yönetimini yordadığına ilişkin nicel yollarla ölçülmüş bir sonuca rastlanmamıştır. Nitel analizler ile yapılan çalışmalarda demokratik liderliğin farklılıkların yönetimini etkilediğine ilişkin veriler bulunmaktadır (Memduhoğlu, 2007). Güleş, (2012) tarafından yapılan bir çalışmada toplumdaki bireysel farklılıkların (kültürel, siyasi vb.) etkin bir şekilde yönetilmesinin ancak demokratik bakış açısı ve demokratik liderlik ile mümkün olacağı belirtilmiştir. Bu sonuçlar göz önünde bulundurularak yöneticilere bazı önerilerde bulunulabilir. İlkokullarda öğretmenler müdürlerin tamamen demokratik olduğunu belirtmemişlerdir. Müdürlerin daha fazla demokratik davranmaları önerilebilir. Demokratik liderlik ile farklılıkların yönetimi arasında pozitif bir ilişkinin var olması sebebiyle

öğretmenlerin bireysel, kültürel, siyasi ve inanç farklılıklarına demokratik olarak yaklaşılması ve hoşgörü gösterilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Arabacı, H. (2019). Liderlik stilleri ve örgütsel adalet ilişkisi / Balıkesir ili bandırma ilçesi örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
2. Bakaç, N., Okçu, V., ve Erdem, M. (2019). Farklılıkların yönetimine ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 7 (2), 19-56.
3. Choi, S. (2007). Democratic leadership: The lessons of exemplary models for democratic governance. *International Journal of Leadership Studies*, 2 (3), 243-262.
4. Costley, D. L., Santana-Melgoza, C. ve Todd, R. (1994). *Human relations in organizations*. Minneapolis: West Publishing.
5. Çelik, A., ve Şimşek, M. Ş. (2018). *Yönetim ve Organizasyon*. Konya: Eğitim.
6. Çelik, H. (2016). *Demokratik liderlik ve örgütsel güven ilişkisi: Balıkesir merkez ilçeleri örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
7. Çobanoğlu, N. (2020). *Paylaşılan liderlik ve pozitif psikolojik sermaye*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
8. European Commission, (2003). *The costs and benefits of the costs and benefits of diversity*. Centre for Strategy and Evaluation Services. United Kingdom
9. Gökalp, S. (2021). *Okul yönetiminde kültürel sermaye ve liderlik*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
10. Güleş, H. (2012). Örgütlerde farklılıkların yönetimi: okullara ilişkin bazı çıkarımlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (8), 615-628.
11. Karakaş, O. (2021). *Okullarda farklılıkların yönetiminin liderlik kapasitesiyle ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
12. Keil, M., Amershi, B., Holmes, S., Jablonski, H., Lüthi, E., Matoba, K., Plett, A. and Unruh v. K. (2006). *Farklılıkların yönetimi için eğitim elkitabı*. Erişim tarihi: 18.04.2021. https://www.migpolgroup.com/old/public/docs/127.TrainingManualforDiversityManagement_TR_09.07.pdf
13. Kurtulmuş, M. ve Ergül, H. F. (2014). Eğitimde farklılıkların yönetimi ölçeğinin uygulanabilirliği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22), 298-312.
14. Loden, M. (1996). *Implementing Diversity*. New York: McGraw-Hill.
15. Lunenburg, F. C. ve Ornstein, A. C. (2013). *Eğitim Yönetimi* (Çev. Arastaman, Ed.) (6. Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
16. Memduhoğlu, H. B. (2007). *Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre Türkiye’de kamu liselerinde farklılıkların yönetimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
17. Özgenel, M. ve Aktaş, A. (2020). Okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmen performansına etkisi. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3 (2), 1-18.
18. Serinkan, C. (Ed.). (2012). *Liderlik ve motivasyon geleneksel ve güncel yaklaşımlar* (3. Basım.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
19. Terzi, A. R. (2015). *Demokratik Liderlik Ölçeği*. Yayımlanmamış Ölçek.

Öğrenme Güçlüğüne Sahip Çocukların Ebeveynlerinin Eğitim İhtiyaçlarının Kendi Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi

Hasan KIZILKAYA

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Orcid: 0000-0002-2144-3834.

ÖZET

Aile eğitiminde başta anne ve babalar olmak üzere aile üyelerini bilgilendirilmesi ve belli becerilerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü çocuğun eğitim süreci bir bütün olarak düşünüldüğünde aile eğitimi bu anlamda eğitimin sürekliliği açısından çok büyük öneme sahiptir. Verilecek olan eğitimin niteliği açısından öğretmenlerin aile eğitimi konusunda deneyimli ve tam donanımlı olması ailenin eğitime katılım düzeyini de olumlu yönde etkilediği gözlenmektedir. Ailelere doğru bilgi vermenin ve bunları ebeveyn eğitimi yoluyla etkili yaklaşımların kullanılmasının öğretilmesinin, aile uyumunu ve kabulünü artırdığı ve öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip ailelerde olumlu kişisel, eğitimsel ve sosyal sonuçlar geliştirdiği gösterilmiştir. Ebeveynlerin katılımı ve eğitimi öğrenme güçlüğü müdahalelerinin önemli bir parçasıdır. Ebeveynler çocuklarının tedavisine aktif katılımcılar olduğunda, çocuğun başarılı olma olasılığı daha yüksektir. Ebeveyn eğitimi, çocuğunuzun terapi merkezi veya okulda öğrendikleri becerileri evlerine, okullarına ve topluluklarına götürerek becerilerini genelleştirmesine yardımcı olur. Çocuğun başarısını en üst düzeye çıkarmak ve yaşam kalitesini artırmak için ebeveyn eğitimi aracılığı ile davranışsal kavramlar ve stratejiler hakkında ailelere bilgi sağlanmalıdır. Bu çalışmanın amacı öğrenme güçlüğüne sahip çocukların ebeveynlerinin eğitim ihtiyaçlarının kendi görüşleri açısından değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile 18 aile ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir ve araştırmanın amacı olan öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim ihtiyacı nelerdir sorusuna yanıt aranmıştır. Betimsel analiz sonucu oluşturulan temalar kapsamında elde edilen bulgulara göre kendilerini geliştirmek ve öğrenme güçlüğüne sahip çocuklarına daha faydalı olmak için araştırma yaptıklarını fakat bu bireysel çabalarının da etkisiz olduğunu belirtmişlerdir. Kendilerine ihtiyaç duyan çocuklarına faydalı olamama duygusu ile beraber yaşadıkları yetersizlik durumunun üzerlerinde stres ve kaygı durumu oluşturduğunu da dile getirmişlerdir. Aileler öğrenme güçlüğü konusunda alacakları bir eğitimin çok faydalı olacağını hem kendilerini geliştireceğini hem de çocuklarının gelişimlerine büyük katkılar sağlayacağını ifade ettiler.

Anahtar Kelimeler: öğrenme güçlüğü, aile eğitimi, eğitim ihtiyaçları

ABSTRACT

In family education, it is aimed to inform family members, especially mothers and fathers, and to teach certain skills. When the education process of the child is considered as a whole, family education is of great importance in terms of continuity of education in this sense. In terms of the quality of the education to be provided, it is observed that the teachers' being experienced and fully equipped with family education has a positive effect on the level of family's participation in education. Providing correct information to families and teaching them to use effective approaches through parenting has been shown to increase family adaptation and acceptance and develop positive personal, educational and social outcomes in families with children with learning difficulties. Parental involvement and education are an important part of learning disability interventions. When parents are active participants in their child's treatment, the child is more likely to be successful. Parental education helps your child generalize their skills by bringing the skills they have learned in the therapy center or school to their home, school and community. Parents should be informed about behavioral concepts and strategies in order to maximize the child's success and improve the quality of life. The aim of this study is to evaluate the educational needs of parents of children with learning disabilities in terms of their own views. For this purpose, interviews were conducted with 18 families using the semi-structured interview technique. The data obtained from the interviews were analyzed using descriptive analysis technique and an answer was sought for the question of what the educational needs of parents with children with learning difficulties, which is the aim of the study. According to the findings obtained within the scope of the themes created as a result of the descriptive analysis, they stated that they carried out research to improve themselves and to be more useful to their children with learning difficulties, but these individual efforts were also ineffective. They also stated that the feeling of not being helpful to their children who need them, together with the inability they experience, creates a state of stress and anxiety. The families stated that an education on learning difficulties would be very beneficial and would both improve themselves and contribute greatly to the development of their children.

Keywords: learning disability, family education, educational needs

GİRİŞ

Engelliler Eğitim Yasası kapsamında (IDEA), federal özel eğitim Kanunu, on üç engelli kategorisi vardır. "Özgül Öğrenme Güçlüğü" bu kategorilerden biridir. Özgül Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG) veya öğrenme güçlüğü (ÖG) genellikle eğitimde kullanılan terimlerdir. Öğrenme güçlüğü bilgi işleme ve öğrenme becerileri ile ilgili sorunları ve özellikleri

açıklayan bir şemsiye terimdir (Harwell & Jackson, 2008). Ulusal öğrenme güçlüğü Merkezi (NCLD, 2014) öğrenme güçlüğü (ÖG) “nörolojik bir bozukluk ” olarak tanımlamaktadır ve bu bozukluk beynin bilgiyi alma, işleme, saklama ve cevap verme yeteneğini etkilemektedir. Öğrenme güçlüğü terimi en az ortalama zekaya sahip bir bireyin temel akademik becerileri öğrenmede yaşadığı açıklanamayan zorlukları tanımlamak için kullanılır. Bu beceriler okul ve iş başarısı genel olarak hayat için gerekli olan becerilerdir, dolayısıyla ÖG tek bir bozukluk değil bir grup bozuklukları ifade eden bir terimdir (Cortiella & Horowitz, 2014).

Öğrenme güçlüğü, bilginin işlenmesiyle ilgili nörolojik temelli problemlerdir. Bunlar, bir veya daha fazla girdi (alma), entegre etme (düzenleme, sıralama, hatırlama) ve bilginin çıktısını (ifadesini) etkiler. Öğrenme güçlüğü ile ilgili sorunlar aşağıdakilerden birini veya birkaçını engeller: okuma, yazma veya matematik öğrenme ve bir kişinin konuşma, dinleme, akıl yürütme, hafıza veya bilgi düzenleme yeteneğini etkileyebilir. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, belirli becerileri öğrenme ve gerçekleştirme konusunda zorluk çekerler ve belirli akademik alanlarda başarısız olduklarını gösterirler (Reid, 2005). Öğrenme güçlüğü (disleksi dahil) gizli engel olarak adlandırılır, çünkü bunlar görünür değildir ve fiziksel olarak açık değildir. Belirli öğrenme güçlüğü bir çocuğun yaşı, bilişsel ve akademik yetenekleri ile beklenmedik şekilde uyumsuz olabilir. Bir çocuğun öğrenmede yaşadığı sorunlar, ortalama veya ortalamanın üstünde zekâsı ve diğer beceri ve yetenekleri göz önüne alındığında beklenmedik olarak karşılanabilir.

Öğrenme güçlükleri, beynin işleyişini öğrenme ile ilgili bir veya daha fazla bilişsel süreci etkileyecek şekilde değiştiren genetik ve / veya nörobiyolojik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu işlem sorunları okuma, yazma ve / veya matematik gibi temel becerileri öğrenmeye engel olabilir. Ayrıca organizasyon, zaman planlaması, soyut akıl yürütme, uzun veya kısa süreli hafıza ve dikkat gibi daha üst düzey becerilerde de güçlükler görülebilir. Öğrenme güçlüklerinin bireyin hayatını akademik becerilerin ötesinde etkileyebileceğini ve aile, arkadaş ve okul hayatını etkileyebileceğini anlamak önemlidir.

Okuma, yazma ve / veya matematik ile ilgili zorluklar okul yıllarında fark edilebilir problemler olduğu için, öğrenme güçlüklerinin belirti ve semptomları çoğunlukla bu süre zarfında teşhis edilir. Bununla birlikte, bazı bireyler ortaöğretim sonrası eğitimde veya işgücünde yetişkin olana kadar değerlendirme almazlar. Öğrenme güçlüğü çeken diğer bireyler, akademisyenlerle neden zorluk yaşadıklarını ve işlerinde ya da aile ve arkadaşlarla ilişkilerinde neden sorun yaşadıklarını bilmedikleri için asla bir değerlendirme alamaz ve yaşamlarını bu güçlükleri yaşayarak geçirirler. Öğrenme güçlükleri görsel, işitme veya zihinsel engellerin sonucu olan öğrenme problemleriyle karıştırılmamalıdır. Öğrenme güçlüğü olan insanlar ortalama ya da ortalamanın üzerinde zekadadır. Genellikle bireyin potansiyeli ile

gerçek başarısı arasında bir boşluk olduğu görülür. Bu nedenle öğrenme güçlükleri “gizli engeller” olarak adlandırılır: kişi “normal” ve zeki bir insan gibi görünür, ancak benzer yaştan birinden beklenen beceri seviyesini gösteremeyebilir. Öğrenme gücüğü iyileştirilemez veya düzeltilemez; bu ömür boyu süren bir mücadeledir. Bununla birlikte, uygun destek ve müdahale ile öğrenme gücüğü çeken insanlar okulda, işte, ilişkilerde ve toplumda başarıya ulaşabilirler (Liang & Simonoff, 2008). Sonuç olarak “Öğrenme Güçlükleri”, disleksi, disgrafi, diskalkuli ve dispraksi gibi diğer, daha spesifik öğrenme güçlüklerini tanımlayan “şemsiye” bir terimdir.

Aile eğitiminde aile üyelerini bilgilendirilmesi ve belli becerilerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü çocuğun eğitim süreci bir bütün olarak düşünüldüğünde aile eğitimi bu anlamda eğitimin sürekliliği açısından çok büyük öneme sahiptir. Verilecek olan eğitimin niteliği açısından öğretmenlerin aile eğitimi konusunda deneyimli ve tam donanımlı olması ailenin eğitime katılım düzeyini de olumlu yönde etkilediği gözlenmektedir (Sarı, Atbaşı ve Çitil, 2017). Aile eğitim programları ise ilgili uzmanlarca oluşturulan sistemli, eğitim uygulamalarıdır. Aile eğitim programları anne babaların belli becerileri edinerek, çocukların yetiştirilmesi ve onlara öğretilecek beceriler konusunda yardımcı olmayı içermektedir. Çocukların eğitim ve diğer hakları, anne babalara sağlanan diğer haklar ve sorumluluklar gibi konuları da içermektedir. Aile eğitimi programları ve yaklaşımları giderek yaygınlık kazanmış ve engelli çocuğa sahip anne babaların katılımı artmıştır. Eğitimciler, genelde diğer personellerin de yardımıyla, özel gereksinimi olan çocukların eğitimi için yeteneklerini geliştirmeleri açısından aileye yardımcı olacak, anne baba eğitim programları geliştirme sorumluluğunu üzerlerine almaktadır (Cavkaytar, 2007).

Erken çocukluk dönemi boyunca çocuk en çok aile ortamı içerisindeydir. Ailede alınan eğitim ileriki yıllara temel teşkil etmektedir. Bu açıdan aile, çocuğun eğitiminde hayati rol oynamaktadır. Değişen sosyal ve kültürel şartlarda ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda aile eğitim programları ile desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aile eğitim programları ailelere hem ebeveynlikle ilgili bilgileri hem de çocuk bakım ve eğitimiyle ilgili bilgileri kazandırmaktadır. Aile eğitim programları, ailenin, çocukların okuldaki etkinliklerine de katılmalarını sağlamaktadır. Ailenin çocuklarının eğitimine katılmaları, eğitimin devamlılığını sağlamakta, çocukların kendine güven duygusu, akademik başarısı ve ailesi ile ilişkilerinde olumlu etkileri olmaktadır. Bu nedenle ailelerin ihtiyaçlarına göre farklı aile eğitim programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir (Şahin ve Özbey, 2007).

Ebeveynlik eğitimi, ebeveynlik yeteneğinin bir yansıması gibi olumsuz bir şey olarak görülebilir. Ebeveynlik eğitimi sadece çocuklarının davranışlarıyla mücadele eden veya ciddi

sorunları olan ebeveynler için değil aynı zamanda kendilerini daha güvende hissetmek, gelecekteki sorunları önlemek, çocuklarıyla birlikte olmaktan zevk almak ve aile ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlamak isteyen ebeveynler için de bir fırsat olabilir. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ailelerinin eğitim ve öğretim yoluyla güçlendirilmesi en ekonomik ve etkili uygulamalar olarak kabul görmektedir (Beaudoin, Sébire ve Couture, 2014). Bu çalışma kapsamında ailelerin özel öğrenme güçlüğü konusunda eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Eğitim ihtiyaçları belirlenen ailelere bu ihtiyaçlarını karşılayacak eğitimlerin verilmesinin aile ilişkilerinin olumlu anlamda gelişmesine ve karşılaşılabilecekleri muhtemel doğabilecek sorunları da önlemesi açısından önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme genellikle, katılımcılara bir konu hakkında ortaya çıkan verileri toplamak için açık uçlu sorular sormayı içeren nitel bir araştırma tekniğidir. Çoğu durumda görüşmeci, iyi planlanmış ve yürütülen bir dizi soru ile katılımcıların görüşlerini anlamaya çalışan konu uzmanıdır. Görüşme tekniğinde araştırmacı araştırmamanın bir noktasında bir grup katılımcıyla, yalnızca hedef kitlelerinin bir bölümünü karşılayarak ve kişisel olarak bağlantı kurarak bilgi edinilebilecekleri bir görüşme yapmak zorundadır. Görüşmeler araştırmacılara katılımcılarını yönlendirmek ve istenen detaylarda veri elde etmek için bir platform sunar. Nitel araştırmada yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç temel görüşme türü vardır (Hartas, 2010).

Araştırma kapsamında nitel veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu bilgilendirme metni ve görüşme bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bilgilendirme bölümünde araştırmacı, araştırmamanın konusu ve önemi bilgilendirme yapılmış ve ayrıca katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu ve katılımcılara ait bilgilerin üçüncü taraflarla paylaşılmayacağı belirtilmiştir. Görüşme formunda ise katılımcıların öğrenme güçlüğü üzerine eğitim ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Görüşme formu uygulanmadan önce uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşünden gelen dönütler dikkate alınarak görüşme formu üzerinde gerekli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu 3 aileye pilot uygulama olarak uygulanmıştır. Pilot uygulamaya katılan ailelerin geri bildirimleri ve araştırmacının deneyimleri de dikkate alınarak görüşme formuna son hali verilmiştir.

Öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip ailelerin eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla 18 aile ile görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin hepsi yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler araştırmacının görev yaptığı üniversitede gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere 2020 yılı aralık ayı

içerisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların gerekli onay ve izinleri alınmış ve görüşmeler bir ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir ve ailelerin eğitim ihtiyaçları bu analiz sonuçlarına göre belirlenmiştir.

Bulgular

Eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla görüşme yapılan ailelerin hepsi (18: %100) öğrenme güçlüklerinin giderilmesi konusunda kendisini yetersiz bulmaktadır. Aileler genel olarak öğrenme güçlükleri ile baş etme konusuna ilişkin eğitim almadıklarını ve sadece kavramsal olarak bazı terimleri duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun kendilerini yetersiz olarak görmelerindeki en önemli etmen olarak yorumlamışlardır. Kendilerini geliştirmek ve öğrenme güçlüğüne sahip çocuklarına daha faydalı olmak için araştırma yaptıklarını fakat bu bireysel çabalarının da etkisiz olduğunu belirtmişlerdir. Kendilerine ihtiyaç duyan çocuklarına faydalı olamama duygusu ile beraber yaşadıkları yetersizlik durumunun üzerlerinde stres ve kaygı durumu oluşturduğunu da dile getirmişlerdir.

Görüşmeye katılan ailelerin büyük çoğunluğu (16) öğrenme güçlüğü konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını dile getirirken sadece 2 aile öğrenme güçlüklerinin giderilmesi konusunda eğitime ihtiyaç duymadığını belirtmiştir. Aileler öğrenme güçlüğü konusunda alacakları eğitimin çok faydalı olacağını hem kendilerini geliştireceğini hem de çocuklarının gelişimlerine büyük katkılar sağlayacağını ifade ettiler. Ayrıca, düzenlenecek böyle bir eğitime mutlaka katılmak istediklerini, öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip ailelerin çoğunun böyle bir eğitime ihtiyaç duyduğunu belirttiler. Ailelerin öğrenme güçlüğüne yönelik eğitime ihtiyaç duyduğunuz konular ile ilgili görüşleriniz nelerdir sorusuna verdiği cevapların analizleri sonucunda oluşturulan konu başlıklarına göre ailelerin çoğu (16) temel kavramlar ve terimler konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Öğrenme güçlüğü ile ilgili tanım ve kavramlar konusunda ailelerin yeterli düzeylerinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Kavramlar ve terimler konusu gibi ailelerin büyük çoğunluğu çocuklarının gelişimlerini destekleyecek eğitim uygulamaları konusunda eğitime ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir. Evde çocukları ile yapabilecekleri uygulamalar konusunda bilimsel ve sistematik bilgiye ihtiyaç duyduklarını ve özellikle iyi uygulama örneklerini uzmanlar tarafından kendilerine öğretilmesini istediklerini dile getirmişlerdir.

SONUÇ

Geçmişte ebeveynlere verilen tavsiyeler, çocukların ebeveynlerine boyun eğitmeleri gerektiğini vurgulardı. 1930'lardan beri, ebeveynlerin sevgi dolu ve destekleyici olmaları ayrıca kapsamlı bakım sağlamaları konusunda ortak görüş birliği bulunmaktadır. Ebeveynlik üzerine yapılan araştırmalar, çocuklarını destekleyen, makul kontroller sağlayan, olumlu

iletişim kurmaya çalışan ebeveynlerin sosyal açıdan yetkin çocuklara sahip olma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ailelerin öğrenme güçlüğü konusunda bilgilerinin tutarlı olmadığını ve öğrenme güçlüğü hakkında olası yanlışlara sahip olduğu sonucu literatürdeki benzer çalışmaları desteklemektedir (Al-Khalaf, Dempsey, ve Dally, 2014; Gutstein, Burgess, ve Montfort, 2007; Kia, Madon, Hamsan, ve M.Nouri, 2016). Bu araştırma öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip ailelerin öğrenme güçlüğü konusunda eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiş ve araştırma sonuçları aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- 1) Bu çalışma kapsamında ailelerin tamamı kendisini öğrenme güçlüğü konusunda yetersiz bulduğunu ve eğitime ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması, geliştirilmesi ve pekiştirilmesinde aile eğitiminin etkililiğini artırmanın önemini desteklemektedir.
- 2) Araştırmaya katılan ailelerin büyük çoğunluğu öğrenme güçlüğü herhangi bir eğitim almamıştır ve bu konuda eğitime ihtiyaç duymaktadırlar.
- 3) Aileler öğrenme güçlüğü hakkındaki bilgileri yetersizdir ve ayrıca öğrenme güçlüğü konusunda yanlış bilgilere sahiptir.
- 4) Aileler öğrenme güçlükleri ile baş etmede ortak ve standartlaştırılmış bir uygulama ve etkinlik kullanma yeterliklerinde problem yaşamaktadır.
- 5) Aileler öğrenme güçlüğüne sahip çocuklarını desteklemek için en çok okuma, yazma, matematik ve okuma güçlükleri başta olmak üzere fonolojik farkındalık, kelime farkındalığı, hece farkındalığı, kafiye farkındalığı ve cümle farkındalığı güçlükleri konusunda eğitime ihtiyaç duymaktadır.

KAYNAKÇA

1. Al-Khalaf, A., Dempsey, I., & Dally, K. (2014). The Effect of an Education Program for Mothers of Children with Autism Spectrum Disorder in Jordan. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 36(2), 175–187.
2. Beaudoin, A. J., Sébire, G., & Couture, M. (2014). Parent Training Interventions for Toddlers with Autism Spectrum Disorder. *Autism Research and Treatment*, 2014,15.
3. Cavkaytar, A. (2007). Turkish parents as teachers: Teaching parents how to teach self-care and domestic skills to their children with mental retardation. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 42(1), 85-93.
4. Cortiella, C., & Horowitz, S. H. (2014). The state of learning disabilities: Facts, trends and emerging Issues. *National Center for Learning Disabilities*. <https://doi.org/nclld.org/wp-content/uploads/2014/11/2014-State-of-LD.pdf>
5. Gutstein, S. E., Burgess, A. F., & Montfort, K. (2007). Evaluation of the Relationship Development Intervention Program. *Autism*, 11(5), 397–411.
6. Hartas, D. (2010). *Educational research and inquiry: qualitative and quantitative approaches*. London: Continuum.
7. Harwell, J. M., & Jackson, R. W. (2008). *The complete learning disabilities handbook: ready-to-use strategies & activities for teaching students with learning disabilities*. (3rd ed.). Jossey-Bass.
8. Kia, A., Madon, Z., Hamsan, H., & M.Nouri, K. (2016). Role of parenting style and parents'

- education in positive youth development of adolescents. *Social Sciences & Humanities* 24(4), 1465–1480.
9. Liang, H., & Simonoff, E. (2008). Learning Disabilities. In *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development* (pp. 224–234). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-012370877-9.00093-1>
  10. Reid, G. (2005). Learning Styles and Inclusion. In *Learning Styles and Inclusion*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446212523>
  11. Sarı, H , Atbaşı, Z , Çitil, M . (2017). Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Aile Eğitimi Konusundaki Yeterliliklerinin Belirlenmesi . *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 18 (3) , 668-684 .
  12. Şahin F. T., Özbey S., (2007). Aile Eğitim Programlarına Niçin Gereksinim Duyulmuştur? Aile Eğitim Programları Neden Önemlidir? *Aile ve Toplum* 3(12), 7-12.

Sivas Divriği Ulu Cami Ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenlerin Seramik Ve Çini Olarak Uygulanması

(Sivas Divriği Ulu Mosque And Darüşşifası Stone Application As Ceramic And Tile)

Öğr. Gör. Kifayet ÖZKUL, Ece ÖZKUL, Emirhan KAYNAR

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ORCID ID 0000-0001-5778-9557,

Seramik ve Çini Sanatçısı ORCID: 0000-0002-5284-1034,

Grafiker, ORCID: 0000-0003-4015-5050.

ÖNSÖZ

Anadolu Selçuklu Döneminde, Anadolu topraklarına yerleşmiş resmi, dini ve sivil mimari yapıları ve buralardaki taş işlemlerini adeta konuşurmuş olan mimarların ve bezeme ustalarının her birinin her ne kadar kim oldukları tam olarak bilinmese de yaptıkları eserlerden ne kadar yaratıcı oldukları ortadadır. Bu mimari yapılardan biri olan Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifasını, üzerinde bulunan bezeme unsurlarını, neredeyse canlanıp üçüncü boyut halini alacak motiflerini, belirli dönemlerde ve belirli saat aralığında ortaya çıkan gölgelerini incelendikten hemen sonra, gençlere tarihini öğretecek, tarihi ve kültürel değerlerini tanıtacak, motive edecek ve bunlardan yola çıkarak seramik, çini ve cam sanatları alanlarında eserler üretecek şekilde bir proje geliştirildi. Bu çalışmada Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, bu bağlamda uygulanan proje ve proje kapsamında meydana çıkarılan eserler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, Seramik Sanatı, Çini Sanatı, Proje, Gençlik.

SUMMARY

Although it is not known exactly who each of the architects and decoration masters who settled in Anatolian lands in the Anatolian Seljuk period, the official, religious and civil architectural structures and the stone carvings in these areas, it is obvious how creative they were from the works they made. After examining one of these architectural structures, the Sivas Divriği Ulu Mosque and Hospital, the decoration elements on it, its motifs that will almost come to life and become the third dimension, and the shadows that appear in certain periods and at certain time intervals, it will teach the young people its history, introduce its historical and cultural values and based on these, a project was developed to produce works in the fields of ceramic, tile and glass arts. In this study, Sivas Divriği Ulu Mosque and Hospital, and the artifacts unearthed within the scope of the project and project implemented in this context will be examined.

Keywords: Sivas Divriği Ulu Mosque and Hospital, Ceramic Art, Tile Art, Project, Youth.

GİRİŞ

Türkler, 1071 yılında Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya tekrar gelip, bu topraklara yerleşmişlerdir. Yaşam alanı seçtikleri bölgelerde mimari alanda yapılaşmaya başlamışlar ve ticari olarak İpek yolun güzergâhını da yerleşme alanı çerçevesinde dikkate almışlardır. Bu coğrafi yerleşim çerçevesinde Sivas şehrinde Divriği ilçesinde Divriği Ulu Cami Ve Darüşşifası yapılmıştır. Planı, işlevselliği, mimarisi, bezemeleri ve birçok alanda tek ve örnek olan bu yapı günümüzde 1985 tarihinde UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yerini almıştır. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa ile Mühür Kültür Sanat ve Spor derneğinin yapmış oldukları ortak proje kapsamında, üniversite öğrencileri ve dernek katılımcıları ile Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifasında taş işlemeciliğinde bulunan desenler seramik ve çini olarak uygulanmıştır. Bu uygulama sürecinde projede nelere dikkat edildiği, hangi aşamalardan geçtiği, nasıl uygulandığı, hedefleri ve nasıl sonuçlandırıldığı incelenecektir.

Proje Nedir

Proje, bir probleme çözüm bulmak, bir eksiği gidermek veya belirlenen bir imkânı değerlendirmeye yönelik, sınırlı bir süre içinde yapılacak işlerin veya çalışmaların bütününe denilmektedir. Proje bir veya birden fazla kurumlar ve kuruluşların ortaklaşa hareket ettikleri bir ekip tarafından gerçekleştirilir ve sonunda bir ürün, bir hizmet veya sonuç çıkmaktadır. Toplum yararına yapılan projeler, kalkınma projeleri, gelir getirici projeler, çevre-ormancılık-ağaçlandırma projeleri, toplum sağlığı için ve iyileştirme projeleri gibi çok çeşitlendirilebilmektedir. Projeler, bütçelendirilerek ve belirli kaynaklar kullanılarak yapılmaktadır. Projelerde aranan temel özellikler;

- Özgün olmalı,
- Sonucu ölçülebilir veya değerlendirilebilir olmalı,
- Sonucu elde edilebilir olmalı,
- Mevcut şartlar ve imkânlar gerçekçi ve yapılabilir olmalı,
- Zamanlaması olmalıdır.⁵⁴

Proje Planı Nedir ve Nasıl Hazırlanır?

Proje Planı ve Proje Yönetim Planı bir projenin amacını ve kapsamını ortaya koyan plan veya dokümandır. Proje planları, kapsam bakımından farklı uzunlukta olabileceği gibi okunmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmak üzere çeşitli form ve şekilde de yazılabilmektedir. Proje planında başlıklar bilgi toplanmasını ve planın yazılmasını kolaylaştırmaktadır. Bir Proje Planı veya proje raporunda paydaşlarla ve çalışanlarla ne yapılmak istenildiği açıklığa kavuşturulmaktadır. Projede genel hatlarıyla yapılacak projenin tanımı, konusu, amacı ve hedefleri gibi unsurlar yer almaktadır. Projede yer alması gereken başlıklar ise;

⁵⁴ <https://www.gelisimveinsan.com/stk/proje-nedir-nasil-planlanir-proje-raporu-nasil-yazilir/>

- Projenin adı
- Projenin tanımı
- Projenin amacı
- Proje hakkında bilgi toplama
- Proje hakkında bilgi verme
- Projenin hedef kitlesini tanımlama
- Projenin etki değerlendirmesi ve sürdürülebilirliği
- Projenin hedeflerini tespit etme
- Projenin süresini kararlaştırma
- Projede kullanılacak araçları tespit etme
- Proje İletişim Plânı hazırlama
- Projenin maliyetini hesaplama
- İlgili kişilerle istişare etme
- Projenin uygulanabilirliğini sınama
- Muhtemel riskleri kaydetme
- Projeyi yapacak grubu görevlendirme
- Projenin uygulanması
- İzleme ve değerlendirme
- Projenin sonuçlandırılması
- Teşekkür, kaynakça ve katkıda bulunanlar olarak toparlanmıştır.⁵⁵

Proje Planı

1. Projenin adı; Projeye ilk bakışta ve tam olarak tanıtacak şekilde yazılmaktadır. Başlık mümkün olduğunca kısa, açık ve anlaşılır olmalıdır.
2. Projenin tanımı; Projenin ne olduğu ve ne hakkında olduğu tanımlanmalıdır. Tanım, proje içinde olanları kapsayan, olmayanları dışarıda bırakacak şekilde olmalıdır.
3. Projenin amacı; ihtiyaçlara karşılık gelmesi ve önerilerin uygulanması sonunda oluşması istenilen durum veya sonuçtur.
4. Proje hakkında bilgi toplama; Proje konusu hakkında bilgi sahibi olursa da yine de bilgi toplamak gerekmektedir. Bilgi toplayarak, doğru ve gerekli bir iş yapılıp yapılmadığı, amacın ve hedeflerin yerinde olması gerektiği test edilmiş olacaktır.
5. Proje hakkında ayrıntılı bilgi vermek; Projeyi ana çizgileriyle, kısa ve öz biçimde anlatan özeti yazılmalıdır. Projenin neyi kapsadığı açıklığa kavuşturulmalıdır. Proje konusunda mevcut durum, tarihsel hikâyesi kısaca anlatılmalıdır. Problemler, ihtiyaçları, çözüm önerileri

⁵⁵ <https://www.gelisimveinsan.com/stk/proje-nedir-nasil-planlanir-proje-raporu-nasil-yazilir/>

kısaca anlatılmalıdır. Ana faaliyetler listelenip projenin çıktıları, ürün veya hizmetleri teyit edilmelidir.

6. Projenin hedef kitlesi; Proje kime hizmet edecek? Kimler yararlanacak? Kimin, hangi ihtiyaçlarını karşılamalı? Hedef kitlenin özellikleri? Proje ile verilecek ürün veya hizmetler hedef kitlenin beklentilerine uygun mudur? sorularına cevap bulunmalıdır.

7. Projenin değerlendirmesi ve sürdürülebilirliği; Proje uygulandığı çevrede nasıl bir etki yapacak, gelip geçici olması değil, devamlı ve sürdürülebilir olması gerekmektedir.

8. Projenin hedefleri; Hedefler önceden tayin edilmelidir, her biri için gerekli olan zaman ve kaynaklar tespit edilmelidir. Hedefler kısa, orta ve uzun vadeli dönem olarak yapılabilir. Her hedef için değerlendirme yapılıp ve performans ölçülmelidir. Değerlendirme sonunda gerekiyorsa, projede değişiklik yapılabilir.

9. Projenin süresi; Proje özelliklerinden biri de belirli bir zaman içinde başlayıp bitmesidir. Bu zamanı hesaplayıp, buna göre projenin başlama ve bitiş tarihleri kararlaştırılmalıdır.

10. Projede kullanılacak araçları ve hizmet alımı; Projede kullanılacak araç ve eşyalar, bunlar satın mı alınacak, kiralanacak mı tespit edilmelidir.

11. Proje İletişim Planı; Proje süresince kim, ne zaman, hangi bilgi ve araçlarla bilgilendirilecektir, gerekli olan bilgi bir formatta ve zaman aralıklarıyla verilecektir. Genel bilgilendirmeler raporlar ve bilgilendirme toplantıları şeklinde yapılmalıdır. Bundan dolayı sosyal medya ağı da oluşturulabilir.

12. Proje istişare edilip, rapora son şekil verilmeli; Projede görev alacak olanlar, paydaşlar, projeye ilgili olanlar var ise taslak raporu istişare edilmelidir. Yüz yüze görüşmeler, beyin fırtınası, odak grup ve atölye çalışmaları yapılabilir.

13. Projenin maliyeti; projenin faaliyetlerine göre bir liste çıkarılmalıdır. Her faaliyetin maliyetini yazılıp ve projenin toplam maliyeti hesaplanmalıdır. Demirbaşlar, taşınmazlar, kira, personel ve seyahat giderleri, hizmet alım, toplantılar, basılı yayınlar, ilan ve reklam, araçlar ve gereçler, vs. giderler hesaplanıp, bütçe yapılmalıdır.

14. Projenin uygulanabilirliği; proje uygulanabilir mi, risk teşkil edebilecek noktalar tespit edilmeli, projeyi tehdit edebilecek bütün kriterler gözden geçirilmelidir:

- Ekonomik ve finansman yönü
- Sosyal uygulanabilirlik
- Çevresel etki açısından uygulanabilirlik (ÇED)
- Siyasi uygunluk vs.

15. Bilinen veya muhtemel riskler ve zorluklar kaydetmeli; gelecekte zorluk olabilecek, projeyi kötü etkileyebilecek veya etkisiz kılacak her şey hesaplanmalıdır.

16. Projeyi yapacak grubu görevlendirilmeli; Projede yapılacak işler ve roller açıkça tanımlanmalıdır. Projede görev alacak çalışacak kişilerin eğitimi, kariyeri açısından doğru tanımlanmalıdır. Proje lideri ve üyeler arasındaki hiyerarşiler belirlenmelidir, keyfi ve klasik hiyerarşi kurmaktan kaçınılmamalıdır.

17. Projeyi uygulamaya başlama; Projeyi gerekli yerlere ve bireylere duyurarak, ilgili olanları katacak şekilde başlamalıdır.

18. Proje süreç boyunca izlenip değerlendirmeli; Projede yapılan çalışmalarını izlenip, personelin performansını değerlendirilmelidir. Projede çalışanların performansı ve motivasyonu değerlendirilip, onları motive edecek yollar bulunmalıdır. Her safhada teşekkür ve takdir edilmeli, başarıları paylaşmalıdır.

19. Projeyi sonuçlandırma; Projenin kararlaştırıldığı sürede sonuçlandırılmalıdır. Projenin temel unsurları anlatan sonuç raporu düzenlenmelidir. Projede Plan Raporu, Sonuç Raporu ve Ara Değerlendirme Raporları projeyi geleceğe taşıyacak önemli belgelerdir. Raporlamanın çok şey öğreteceğinden dolayı başkalarının yararlanması için de düzenlenen raporlar kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

20. Teşekkür, kaynakça ve katkıda bulunanlar; Projelerde de ahlâkî değerler önemlidir. Yoksullara yardım etmek, paylaşmak, bireylerin gelişmesi, ailenin korunması, toplumsal dayanışma, okuma ve öğrenme, doğruluk, adalet birer ahlaki değerdir. Ayrıca dürüstlük, açıklık, işi başkasına havale etmemek, hak ve adalet, işini yerinde ve zamanında yapmak, başarıyı ve başarısızlığı paylaşmak gibi değerler de her zaman ve her durumda rehber olmalıdır. Kadirşinas olmak, proje raporlarını hazırlarken ve projeyi sonlandırırken birbirlerinden faydalanmak ve takdirle anmak ve teşekkür etmek gerekmektedir. Bir projede iş yapmak kadar öğrenmeye, çalışanların öğrenmesine ve yetişmesine de önem vermelidir.⁵⁶

Bu maddeler bir projenin yazımı ve sonuçlandırmasında kolaylık sağlamaktadır. Bu çerçevede hazırlanmış olunan “Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenlerin Seramik ve Çini Olarak Uygulanması” projesinin çıkış noktası ve sonuçları da örnek teşkil etmektedir.

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenlerin Seramik ve Çini Olarak Uygulanması

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası

Divriği Ulu Cami 1228-1243 tarihleri arasında Mengüceklî Beyi Ahmed Şah tarafından yaptırılmıştır, Divriği Ulu camiye bitişik olarak yapılmış olan Darüşşifa Erzincan Mengüceklî Beyi Fahreddin Behram Şah kızı ve Ahmed Şah eşi Melike Turan Melek tarafından mimar Ahlatlı Muğis oğlu Hürrem Şah’a yaptırılmıştır (Resim 1), (Yetkin; 1965). Selçukluların

⁵⁶ <https://www.gelisimveinsan.com/stk/proje-nedir-nasil-planlanir-proje-raporu-nasil-yazilir/>

Anadolu'ya yerleşmesinden Osmanlı Dönemine kadar olan üç yüzyıl içerisinde, Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, Anadolu-Türk sanat ortamında bulunan farklı kültürlerin birleşimini ve olağanüstülüğünü anlatan bir sanat ürünüdür (Kuban, 1997).

Resim 1: Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, 13. Yy. Sivas.

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenler

Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar Türklerin yaşamış oldukları bütün coğrafyalarda, yaşamış oldukları bütün bölgelerde, bir araya gelmiş olan sanatkârlar ve bu sanatkârların geliştirdikleri üsluplarıyla ortak bir özellik yakalamış ve bunu sanatsal boyuta taşımışlardır. Yazılar, geometrik ve bitkisel bezemeler Selçuklu süslemesinin ana temasını oluşturmuştur (Yetkin; 1965).

Bu sanatkârlardan biri olan Hürrem Şah tek nadide eserinde; Divriği Ulu Cami ve Darüşşifasında bütün üslupları birleştirmiş ve zengin bir bezeme oluşturmuştur, Divriği Ulu Caminin ve Darüşşifasının taç kapılarına işlemiştir (Sakaoğlu, 2017).

Yapı üzerindeki bezemeler, Barok ve gotik mimarisinin ilk örneğidir. Gotik ve barok sanatı bu yapıda Avrupa'dan 50 yıl evvel ortaya çıkmıştır. Batıda mimari uzun sürerken, doğuda ise yeni yerleşim bölgeleri olduğundan ve hızlı mimari yapılaşma zorunluluğundan dolayı daha kısa sürmektedir (Özkul, 2020).

Divriği Ulu cami ve Darüşşifası 1985 yılında Unesco'nun Dünya Kültür mirasına alınmış ilk İslam mimarisidir. Her kapıda motifler simetrik gibi görünse de asimetrik olarak oluşmuş ve detaylar birbirinden farklıdır. Yapıda binlerce motif bulunmaktadır ve asla birbirini tekrar

etmemişlerdir. Kâinattan yola çıkarak, “Allah birdir tektir ve tek olanı sever” sözünü taşa nakşetmişlerdir⁵⁷ (Resim 2-5).

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenler hakkında detaylı bilgiyi Kifayet Özkul’un Uluslararası İdil - Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisinde yayınlanan “Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Bezemeleri” adlı makalesinden elde edebilir ve projede uygulanmış desenleri incelerken bu makaleden yararlanılabilmektedir.

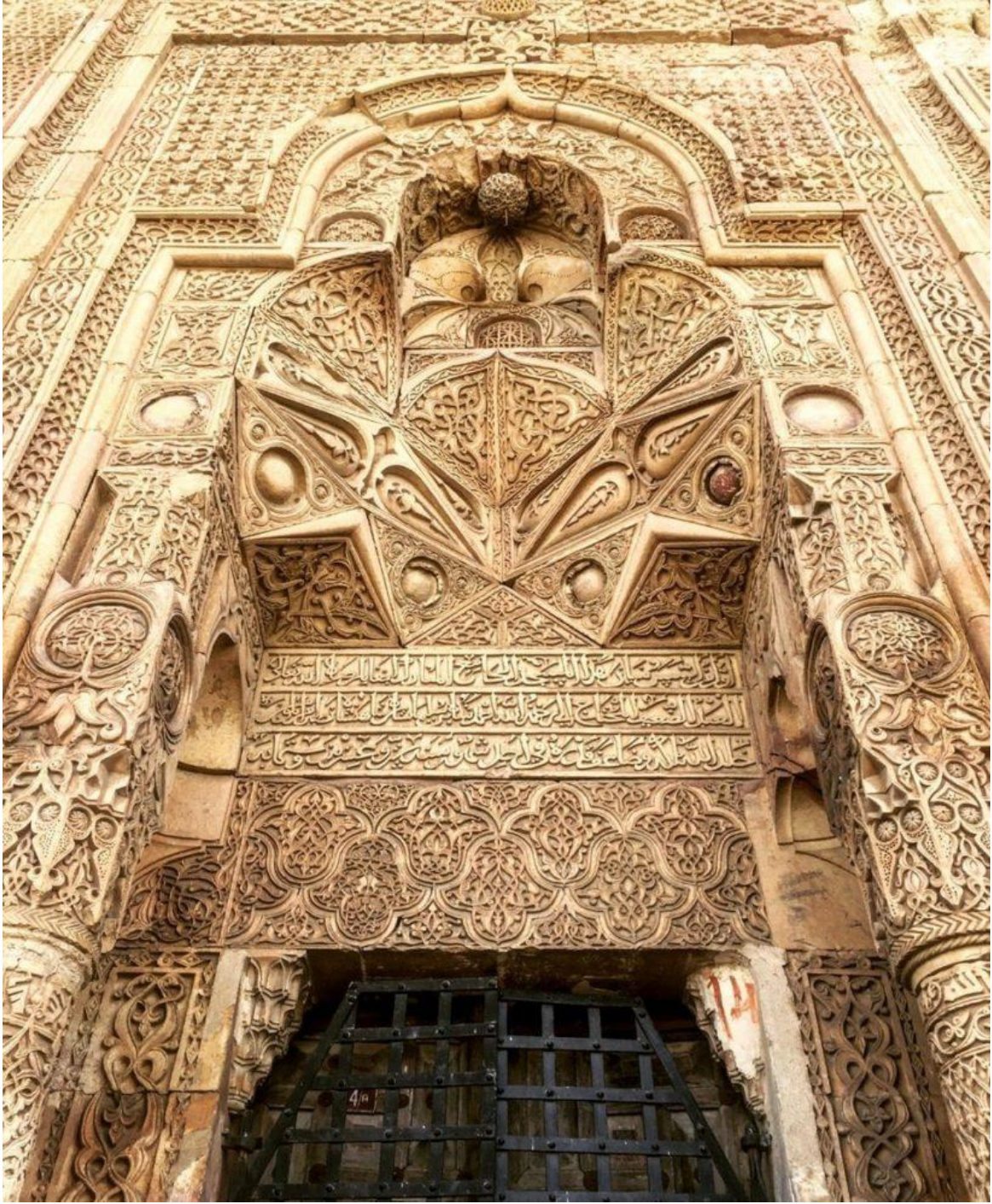
Resim 2: Divriği Ulu Cam ve Darüşşifası, Cennet Kapısı, 13. Yy. Sivas.

⁵⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=v4nqgm8o9IE>

Resim 3: Divriği Ulu Cam ve Darüşşifası, Darüşşifa Kapısı, 13. Yy. Sivas.

Resim 4: Divriği Ulu Cam ve Darüşşifası, Batı Kapısı (Kilim Kapısı), 13. Yy. Sivas.

Resim 5: Divriği Ulu Cam ve Darüşşifası, Şah Kapısı, 13. Yy. Sivas.

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenler, Tespitleri ve Yeniden Çizim Aşamaları

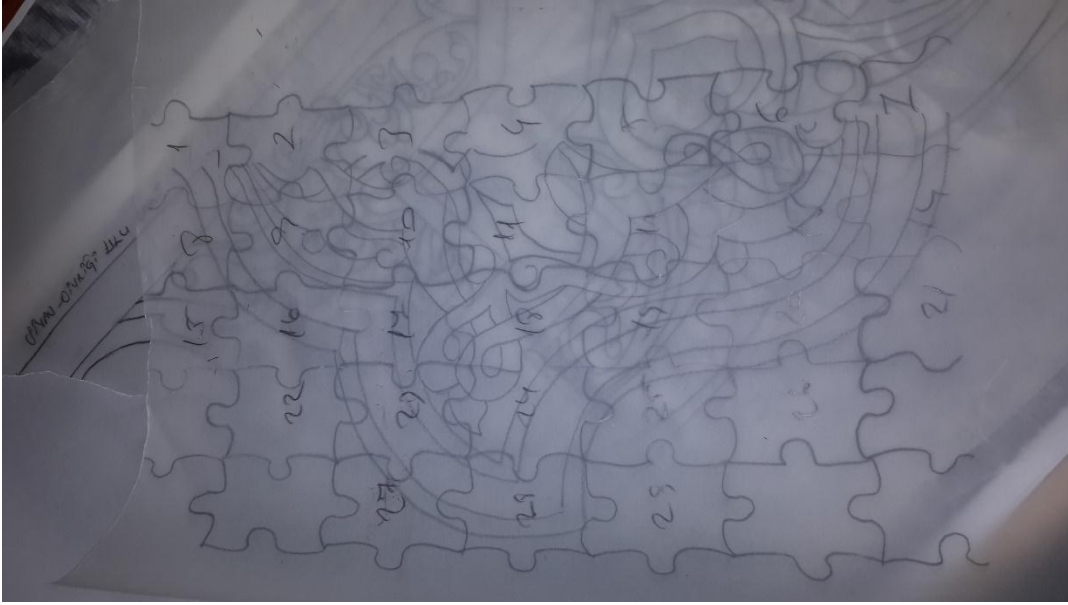
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa ile Mühür Kültür Sanat Spor ve Eğitim derneğinin ortaklaşa yapmış olduğu kültür projesinde üniversite öğrencileri ve dernek üyeleri birlikte çalışmıştır. Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası hakkında tarihi araştırmalar yapılmış, taş işlemlerdeki desenlerin fotoğrafları çekilmiş, çıktıları alınıp üzerlerinde düzenleme yapılarak, uygulamaya hazır hale getirilmiştir (Resim 6-8). Desenler çini ve seramik uygulaması yapacak katılımcılara hem çini uygulama desenleri hem de seramik uygulama desenleri olmak üzere paylaştırılmıştır.

Resim 6: Seramik Uygulama İçin Desenin Düzeltilmiş Hali.

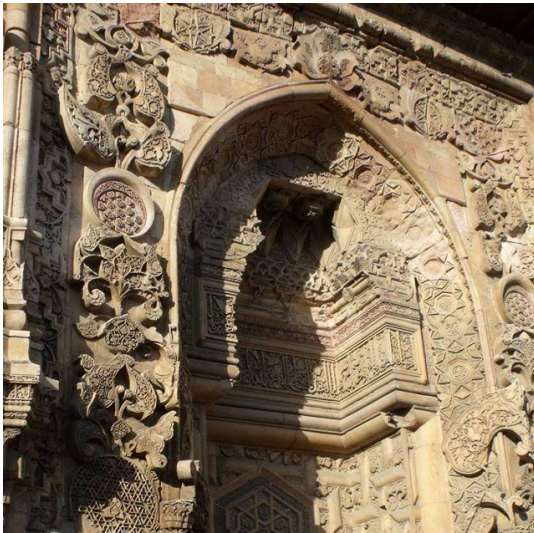
Resim 7: Çini Uygulama İçin Desenin Düzeltilmiş Hali.

Resim 8: Çini Uygulama İçin Desenin Düzeltilmiş Hali.

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenlerin Çini Olarak Uygulanması

Tarihi araştırması yapılmış, fotoğrafları çekilmiş ve fotoğraflardaki desenler üzerinde düzeltilmeler yapılmıştır. Sır altı çini uygulaması için seçilmiş olan desenler ya da detaylar 30 cm tabaklara geçirilmek üzere evvela boncuk iğnesi ile delinmiş ve daha sonra kömür tozu ile tabaklara geçirilmiştir. Taş rengine yakın olan kahverengi ve siyah tonlamaları ile suluboya tekniğinde çalışılmıştır. Şeffaf sır ile sırlanarak 905 derecelik çini fırınında fırınlanmıştır (Resim 9-60).

Resim 9: Cennet Kapısı, Fotoğraf.

Resim 10: Cennet Kapısı, Çini Uygulama.

Resim 11: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 12: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 13: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 14: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 15: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 16: Darüşşifa Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Uygulama.

Resim 17: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

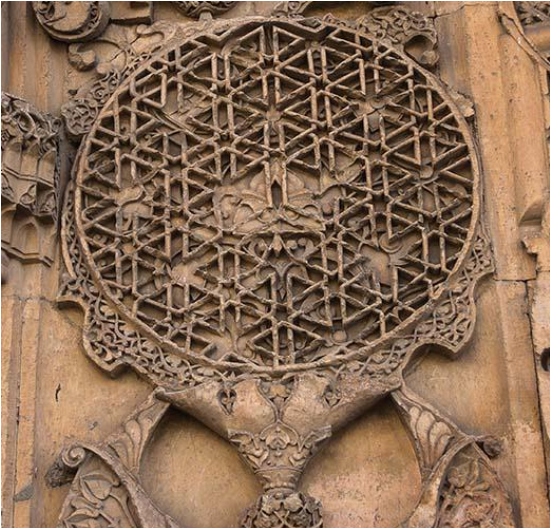
Resim 18: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 19: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 20: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 21: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 23:** Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 25:** Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 22:** Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.**Resim 24:** Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.**Resim 26:** Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

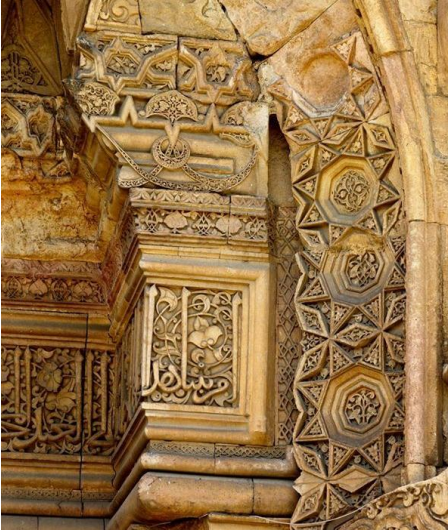

Resim 27: Minber, Detay, Fotoğraf.

Resim 28: Minber, Detay, Çini Uygulama.

Resim 29: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 30: Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 31: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 32: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Uygulama.

Resim 33: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 34: Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 35: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 36: Darüşşifa Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 37: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 39:** Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 41:** Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 38:** Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.**Resim 40:** Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.**Resim 42:** Darüşşifa Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 43: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 44: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 45: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 46: Darüşşifa Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 47: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 48: Darüşşifa Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 49: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Uygulama.

Resim 50: Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 51: Batı Kapısı, Sütun, Fotoğraf.

Resim 52: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 53: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 55:** Dış Duvar, Detay, Fotoğraf.**Resim 57:** Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.**Resim 54:** Cennet Kapısı, Detay, Çini Uygulama.**Resim 56:** Dış Duvar, Detay, Çini Uygulama.**Resim 58:** Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 59: Dış Görünüm, Fotoğraf.

Resim 60: Dış Görünüm, Çini Uygulama.

Resim 61: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 62: Batı Kapısı, Detay, Çini Uygulama.

Resim 63: Dış Cephe, Detay, Fotoğraf.

Resim 64: Dış Cephe, Detay, Çini Uygulama.

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki Desenlerin Seramik Olarak Uygulanması

Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Taş İşlemesindeki desenlerin fotoğrafları çekildikten ve fotoğraflardaki desenler üzerinde düzeltmeler yapıldıktan sonra, çizilerek ya da desen sınırlarından milimetrik delinerek plastik beyaz çamur üzerine geçirilmiştir. Uygulama plaka olarak ve boyutlu olarak iki şekilde yapılmıştır.

Seramikte kullanılan yardımcı aletler ile plaka olarak yapılan çalışmalarda oyularak ve kazınarak desenler seramik çamurunda şekillendirilmiştir.

Boyutlu çalışmalarda ise şekillendirme işlemi plaka yöntemi ile gerçekleştirildikten sonra birbirine monte edilerek boyutlu hale getirilmiştir.

Şekillendirme işlemi bittikten sonra plakaların üzerine evvela bir kâğıt ya da gazete serilip ağırlık konularak bombe yapmamasına dikkat edilmiş ve kurutulmuştur. Boyutlu objeler ise gazeteye sarılarak yavaş bir şekilde kurutulmuştur. Hızlı kuruma çatlamalara sebebiyet vereceğinden dolayı kurutma işleminde dikkat edilmiştir. Tamamen kuruduktan sonra 1040 derece ısıyla fırınlanmıştır.

Fırınlama işleminden sonra mangan oksit, demir oksit ve bakır oksit karışımı ile oksitlenmiştir. Tekrar fırınlandıktan sonra çerçevelerine ve taşıyıcı plakların üzerine monte edilmiştir (Resim 65-122).

Resim 65:Dış Cephe, Çit Başlı Kartal, Fotoğraf.

Resim 66: Dış Cephe, Çit Başlı Kartal, Seramik.

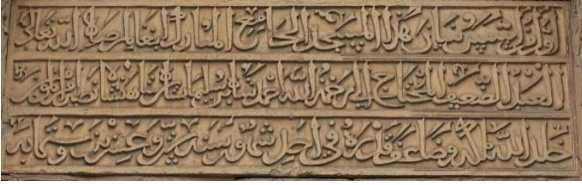

Resim 67: Dış Cephe, Şahin, Fotoğraf.

Resim 68: Dış Cephe, Şahin, Seramik.

Resim 69: Batı Kapısı, Kitabe, Fotoğraf.

Resim 70: Batı Kapısı, Kitabe, Seramik.

Resim 71: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 72: Darüşşifa Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 73: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

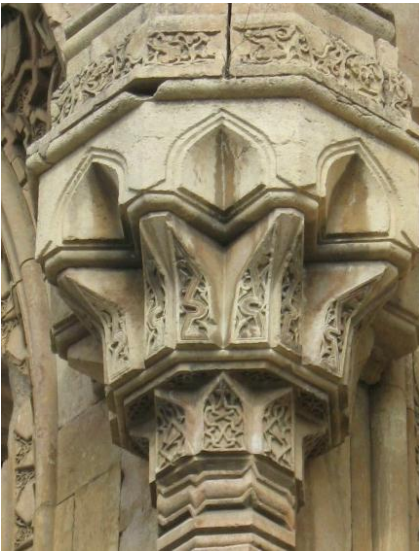
Resim 74: Cennet Kapısı, Detay, Seramik

Resim 75: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 76: Cennet Kapısı, Detay, Seramik

Resim 77: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 78: Darüşşifa Kapısı, Detay, Seramik

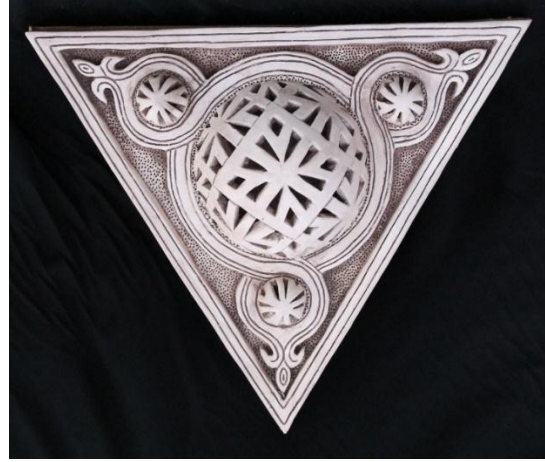
Resim 79: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 80: Batı Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 81: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 82: Batı Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 83: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

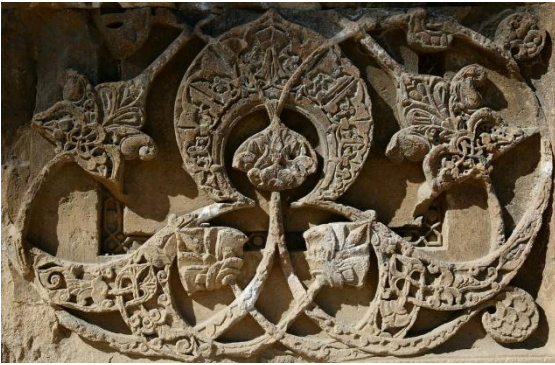
Resim 84: Batı Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 85: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 86: Cennet Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 87: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 88: Cennet Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 89: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 90: Cennet Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 91: Cennet Kapısı, Güneş Diski, Fotoğraf.

Resim 92: Cennet Kapısı, Güneş Diski, Seramik.

Resim 93: Dış Cephe, Detay, Fotoğraf.

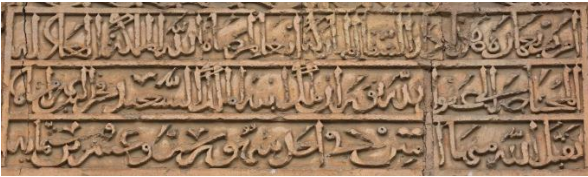
Resim 94: Dış Cephe, Detay, Seramik.

Resim 95: Cennet Kapısı, Güneş Diski, Fotoğraf.

Resim 96: Cennet Kapısı, Güneş Diski, Seramik.

Resim 97: Darüşşifa Kapısı, Kitabe, Fotoğraf.

Resim 98: Darüşşifa Kapısı, Kitabe, Seramik.

Resim 99: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 100: Batı Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 101: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 102: Darüşşifa Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 103: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 104: Batı Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 105: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 106: Cennet Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 107: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 108: Darüşşifa Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 109: Batı Kapısı, Sütun Detayı, Fotoğraf.

Resim 110: Batı Kapısı, Sütun Detayı, Seramik.

Resim 111: Batı Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 112: Batı Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 113: Darüşşifa Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 114: Darüşşifa Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 115: Cennet Kapısı, Detay, Fotoğraf.

Resim 116: Cennet Kapısı, Detay, Seramik.

Resim 117: Batı Kapısı, Sütun Detay, Fotoğraf.

Resim 118: Batı Kapısı, Sütun Detay, Seramik.

Resim 119: Batı Kapısı, Kilit Taşı, Fotoğraf.

Resim 120: Batı Kapısı, Kilit Taşı, Seramik.

Resim 121: Mihrap, Detay, Fotoğraf.

Resim 122: Mihrap, Detay, Seramik.

SONUÇ

Anadolu Selçuklu Dönemi mimari yapılarından olan ve birçok konuda tek ve öncelikli özelliklere sahip olan Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası, akademisyenlerin ve sanatçıların da inceledikleri ve projeler hazırladıkları önemli bir sanat eseridir.

Ecdadın yapmış olduğu bu ve bu tür eserleri gençlere tanıtmak, anlatmak ve projelerde bu yapılardaki bezemeleri kullanarak yeni ve estetik eserler üretmek gerekmektedir. Bu bağlamda İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa ile Mühür Kültür Sanat Spor ve Eğitim Derneği birlikte “Anadolu Selçuklu Dönemi Eserlerimizin İzinde Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası Bezemeleri” adlı proje yapmışlardır. Projenin içeriğinde Sivas Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası bezemelerini çini, seramik ve cam olarak uygulamışlardır.

Gençlere kendi kültürlerini, sanatlarını ve her biri acık hava müzesi olan ecdat eserlerini tanıtmak ve bu eserlerle günümüzde hem sanatta hem kültürel anlamda neler yapılabilir anlatmak amacıyla bu tür projelerin devamlılığı şarttır. Bu konuda hem Devletin hem de Üniversitelerin, hem Sivil Toplum Derneklerinin ve ayrıca İş adamlarının birlikte çalışmaları ve birbirlerini desteklemeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. Akgün, İ. (2018). Proje nedir, nasıl plânlanır? Proje Raporu nasıl yazılır? <https://www.gelisimveinsan.com/stk/proje-nedir-nasil-planlanir-proje-raporu-nasil-yazilir/> adresinden erişilmiştir.
2. Kuban, Doğan. (2010). Cennetin Kapıları, Divriği Ulu Camisi ve Şifahanesinde Hürrem Şahın Yontu Sanatı, Yapı- Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
3. Özkul. K. (2020). “Sivas Divriği Ulu Cami Ve Darüşşifası Bezemeleri” Uluslararası İdil - Ural Ve Türkistan Araştırmaları Dergisi (Ijvuts), Cilt 2, Sayı 3, S. 56-81.
4. Sakaoğlu, Necdet. (2017). Yitik Bir Anadolu Beyliği Mengücekoğulları, Alfa Yayınları, İstanbul.
5. Yetkin, Suut Kemal. (1965). İslam Mimarisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
6. Divriği Ulu Camii - Kapı 3, 31.03.2021 tarihinde https://www.360tr.com/divrigi-ulu-camii-kapi-3-panorama-sanal-tur_02f1f6a34_tr.html adresinden erişilmiştir.
7. 31.03.2021 tarihinde <https://www.gelisimveinsan.com/stk/proje-nedir-nasil-planlanir-proje-raporu-nasil-yazilir/> adresinden erişilmiştir
8. 31.03.2021 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=v4nqgm8o9IE> adresinden erişilmiştir

Profesyonel Ses Sanatçısının, Ses Sağlığı Ve Korunması (Vocal Health And Protection Of The Professional Singer)

Doç. Ömür MUNZUR

Başkent Üniversitesi

ÖZET

İnsanı diğer canlılardan ayıran unsurların başında, sesin ve sözün birleşiminden ortaya çıkan konuşma eylemi gelir. Bu bağlamda ses-söz ilişkisi yalnız insana mahsus olan ulvi bir yaratılış gerçeğidir. İnsan beyninde ses; konuşma ve şarkı söyleme eylemlerini gerçekleştiren iki ayrı merkezden komut olarak oluşur. Konuşma merkezi ile şarkı söylemeyi harekete geçiren merkez birbirinden farklıdır. Ses basit tanımıyla, nefes vermek suretiyle akciğerlerden gelen havanın ses telleri aracılığı ile titreşmesi sonucu oluşur; lakin bu işlem bu kadar kolay ifade edilirken vücutta son derece kompleks bir mekanizmaya sahiptir. Sesin oluşabilmesi için önce fonasyon gereklidir. Fonasyon sonucu titreşim meydana gelir. Titreşim hareketi ses dalgasını oluşturur. Ses dalgasının oynama genişliğine genlik veya amplitüd adı verilir. Bu dalga genişliği sesin kuvveti ile belirlenir. Sesin kuvveti titreşim amplitüdü ile, titreşim amplitüdü ise gelen havanın akım düzeyi ve ses tellerinin gerilimi ile doğrudan orantılıdır. Ses titreşim düzeyi, tiz seslere çıktığında artarken pes seslerde azalır. Titreşim sayısı Hz olarak ölçülür. Ses, ham haliyle ciğerlerden gelen havanın ses tellerinde titreşimiyle oluşur ancak bu oluşumda henüz diğer organlar etkin değildir. Sesin oluşmasında görev alan diğer organlar başlıca şunlardır: Diyafram, göğüs, ağız, burun, dil, yüzde ve alında bulunan sinüsler. Bütün bu organlarında katılımı ile elde edilen sese profesyonel ses denir. Ses ancak burada saydığımız bütün ses organlarının katılımıyla oluştuğunda bir enstrümana dönüşebilir. Bu kadar kompleks bir yapıyla çalışan bir mekanizmanın sağlıklı işleyebilmesi için çok iyi korunmasına ihtiyaç vardır. Nasıl bir enstrüman sanatçısı enstrümanını ona zarar verebilecek her türlü tehlikeden koruyorsa, profesyonel ses sanatçısı da sesini her türlü olumsuz durum ve koşuldan korumakla mükelleftir. Bu çalışmada ses sanatçılarının seslerini korumaları için hangi unsurlara riayet etmeleri ve hangi unsurlardan da sakınmaları gerektiği açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ses sanatçısı, sesin korunması, ses sağlığı

ABSTRACT

At the beginning of the elements that distinguish man from other living beings is the act of speech, which consists of a combination of voice and word. In this context, the relationship between voice and word is a great fact of creation that is only for Man. In the human brain,

the voice is formed by taking commands from two separate centers that perform the acts of speaking and singing. The speech center and the centers that act during singing are different from each other. Sound is formed as a result of the vibration of air coming from the lungs through the vocal cords, breathing in a simple definition, but this process is described so simply however has an extremely complex mechanism in the body. Phonation is necessary first for the formation of sound. As a result of phonation, vibration occurs. The vibration motion creates the sound wave. The playing width of the sound wave is called amplitude. This wave width is determined by the strength of the sound. The force of sound is directly proportional with the vibrational amplitudes, and the vibrational amplitudes are directly proportional to the current level of the incoming air and the draft of the vocal cords. The level of sound vibration increases when high tones sounds, while low tones decreases in sounds. The number of vibrations is measured in hertz. Sound in its raw form is formed by the vibration of air from the lungs in the vocal cords, but other organs are not yet active in this formation. Other organs involved in the formation of sound are mainly: diaphragm, chest, mouth, nose, tongue, sinuses located in the face and forehead. We call the voice obtained by his participation in all these organs the professional voice. Sound can only turn into an instrument when it is formed with the participation of all the sound organs that we count here. A mechanism that works with such a complex structure needs to be very well protected for healthy operation. Just as an instrument artists protect their instruments from every dangers that may harm them, Professional singers are also obliged to protect their voices from all kinds of negative situations and conditions. In this study, it is explained which factors should followed and which factors avoided by singer in order to protect their voices.

Keywords: Singer, voice protection, vocal health

**Beyin Temelli Öğrenme Egzersizlerinin Ergen Futbolcuların Teknik Becerilerine Etkisi
(The Effect Of Brain Based Learning Exercises On Technical Skills Of Adolescent
Football Players)**

Antrenör Emine ÇILDAN, Doç. Dr. Hulusi ALP

Süleyman Demirel Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi,

ÖZET

Araştırmanın amacı, beyin temelli öğrenme egzersizlerinin ergen futbolcuların teknik becerilerine etkisini belirlemektir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden, ön-test, ara-test ve son-test kontrol gruplu modelde yapılmıştır. Araştırmanın evreni, Isparta Gençlerbirliği Futbol Kulübünde kurs görmekte olan yirmi iki (22) ergenlik dönemindeki erkek sporcu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evreni oluşturan sporcular arasından araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden yirmi iki (22) erkek sporcu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma ve kontrol gurubunu belirlemek için, basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanarak on bir (11) sporcu ile çalışma grubu, on bir (11) sporcu ile de kontrol gurubu oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak, Teknik (Futtek) Test kullanılmıştır. Çalışma ve kontrol grubundaki bütün çocukların, ön-test, ara-test ve son-test ölçümleri Isparta Milli Egemenlik Stadyumunda, F Marc 11 ısınma programı ile çalışma grubundaki futbolculara detaylı olarak ısınma egzersizi yaptırıldıktan sonra, futtek teknik testin aşamaları, fotosel yardımıyla akşam 17.00 ile 19.00 saatleri arasında araştırmacı tarafından kayıt altına alınmıştır. Araştırma üzerinde durulan özellikler bakımından elde edilen veriler tekrarlanan ölçümler analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma gruplarının seviye ortalamaları arasındaki farklılıkların belirlenmesinde çoklu karşılaştırma yöntemlerinden “Bonferroni Testi” kullanılarak analiz edilmiştir. İkili karşılaştırmalar t test ile analiz yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak alınmıştır. Sonuç olarak, imgeleme çalışması ergenlik dönemindeki sporcuların beceri düzeylerinde gelişme gözlemlendiği istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Beyin Temelli Öğrenme, Egzersiz, Teknik Beceri

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the effect of brain-based learning exercises on technical skills of adolescent football players. The research was carried out in a control group model, which is one of the quantitative research methods, pre-test, mid-test and post-test. The population of the study consists of twenty-two (22) adolescents male athletes attending a

course at Isparta Gençlerbirliği Football Club. The sample of the study, on the other hand, consists of twenty-two (22) male athletes who voluntarily agreed to participate in the study among the athletes that make up the universe. In order to determine the study and control groups of the study, a study group with eleven (11) athletes and a control group with eleven (11) athletes was formed using the simple random sampling method. Technical (Futtek) Test was used as data collection tool. The pre-test, mid-test and post-test measurements of all children in the study and control groups were made at Isparta National Sovereignty Stadium, F Marc 11 warm-up program and the football players in the study group were given a detailed warm-up exercise, and the stages of the futtek technical test were carried out with the help of a photocell at 17.00 in the evening. It was recorded by the researcher between 19.00 hours. The data obtained in terms of the features emphasized in the research were analyzed with the repeated measurements analysis technique. It was analyzed by using the "Bonferroni Test", one of the multiple comparison methods, in determining the differences between the average level of the research groups. Paired comparisons were analyzed by t test. The level of significance was taken as $p < 0.05$. As a result, it was observed that the imagery study showed improvement in the skill levels of adolescents and was statistically significant.

Keywords: Football, Exercise, Technical Skill

GİRİŞ

Bir bütün olarak çalışan beyinin modeli incelendiğinde dış, orta ve yan bölümlerinden, iki yarı küreden ve dört lobdan oluştuğu görülmektedir. Orta bölümünde yer alan beyinin her iki tarafında oluşan bilgileri kolayca bir diğerine geçmesini sağlayan corpus callosum, iki yarı-küreyi birbirine bağlayan ve aksonlardan oluşan sıkı bir bant görevindedir. Alt bölümde yer alan cerebellum da hareketten, duruştan, koordinasyondan, dengeden, motor hafızadan ve yenilikleri öğrenmeden sorumludur. Alın lobunda merkez oluk boyunca karşılıklı yer alan duysal ve motor korteks, duyu ve hareketle ilgili işlevler görür. Duyu organlarından gelen bilgileri ise thalamus alarak beyinin diğer bölgelerine yollar. Hypothalamus duyguları kontrol ederek aynı zamanda bilginin işleyen bellekten uzun süreli belleğe transferi sırasında öğrenmenin oluşmasında önemli bir rol oynar (Demirel vd., 2002). Öğrenme, bireyin davranışlarında meydana gelen ve tekrar ya da yaşantı sonucunda oluşan kalıcı değişikliklerdir (rehberlik.cokbilgi.com). Beyin temelli öğrenme insan beyininin işlev ve yapısına dayanan, bilişsel psikoloji ile bağlantı kuran bir öğrenme yaklaşımıdır (Demirel vd., 2002). Karmaşık motorsal becerilerin ve zihinsel süreçlerin yer aldığı takım sporlarında imgeleme performansa önemli katkılarda bulunabilir. Ayrıca bir motorik becerinin zihinsel olarak uygulamasının, hiç uygulama yapmamaya göre performansa olan etkisinin daha fazla

olduğu bilinmektedir. Ancak zihinsel antrenman ve imgeleme çalışmaları fiziksel antrenmanın yerini tutmak için değil birleştirilerek fiziksel antrenmanla birlikte uygulanmak için kullanılmalıdır (Altıntaş ve Akalın, 2008). Futbolda branşlaşma, bilimsel yayınların önemli bir bölümünde 10-12 yaş olarak yer almakta ve temel teknik öğretime geçilmesi bu yaş döneminde yoğunlaşmaktadır (Kurban, 2008; Muratlı, 2003; Özer ve Özer, 2008; Sevim, 2002; Kurban, 2008). Sevim'e (2002) göre, antrenman, futbolcular antrenmanlarda kendi atletik yapılarını optimal düzeyde kullanabilmek ve mevkisi ne olursa olsun her alanda oynayabilecek düzeye ulaşmak ve sporcuları en yüksek sporsal verime ulaştıran sistemli hazırlama metodudur. Bu verimin artırılmasını amaçlayan, sporcunun kendisini eğitmesini de içeren bütün öğrenme etkinliklerini ve yöntemlerini kapsar (Civan, 2014). Futbol; düzenli bir biçimde yapıldığında bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim özelliklerine önemli katkılar sağlayan en iyi spor dalından birisi olarak kabul edilmektedir (Gündüz, 2017). Zihinsel beceri gelişiminin fiziksel beceri gelişimine benzer olduğu bu nedenle en iyi etki için sporcuların düzenli fiziksel antrenmanların içinde zihinsel beceri tekniklerini sistematik olarak uygulamasının önem arz ettiği ifade edilmektedir (Kulak vd., 2011). Vücut bilinçli hareketlerinin tamamında beynin verdiği emirlere uymak durumundadır. Böylece sporcu kendi güç ve değerini farkına varır (Koruç, 2004). Sporcu bir beceriyi düşünür ve zihinsel canlandırma gözlemlene aracılığıyla bunun alıştırmalarını yapar. Zihinde canlandırılan durumu, bütün duyu organlarıyla, görme, koklama, işitme, dokunma, tat alma ve kinestetik olarak yaşamayı içermektedir (Schling, 1995; Aktepe, 1999).

Araştırmanın amacı, Beyin temelli öğrenme egzersizlerinin ergen futbolcuların teknik becerilerine etkisini incelemektir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, modeli ve amacı, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

Araştırma modeli

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden, ön-test, ara-test ve son-test kontrol gruplu modelde yapılmıştır (Kozak, 2014; Coşkun, 2015). Ön-test, ara-test, son-test kontrol gruplu modelde; basit rastgele örneklem yöntemi ile iki grup oluşturulur. Gruplardan birini uygulama diğeri de kontrol grubu olarak belirlenir. Bağımsız değişkenlerin ne kadar etki yaptığını tespit edebilmek için ön test, ara test ve son test ölçümlerinin sonuçları birlikte değerlendirilir (Suna, 2018; Karasar, 2014; Kıncal, 2010).

Araştırma Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Isparta Gençlerbirliği Futbol Kulübünde kurs görmekte olan yirmi iki (22) ergenlik dönemindeki erkek sporcu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem gurubunu

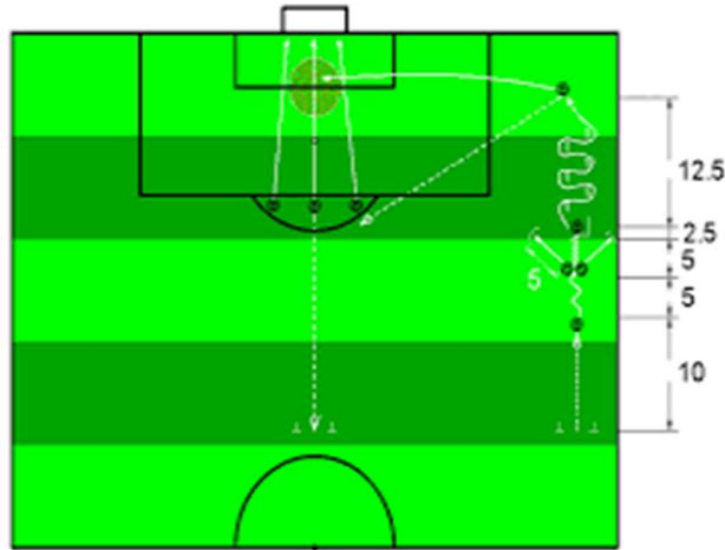

ise, evreni oluşturan sporcular arasından araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden yirmi iki (22) erkek sporcu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma ve kontrol gurubunu belirlemek için ise basit tesadüfî örneklem yöntemi kullanarak on bir (11) sporcu ile çalışma grubu, on bir (11) sporcu ile de kontrol gurubu oluşturulmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verilerini toplayabilmek için futtek teknik test kullanılmıştır.

Teknik (Futtek) Test Fotoselden geçmeden önce; futbolcular ısınmış, sayıları alınmış ve sırası gelen sporculardan hazır olduklarında çıkmaları ve hazır olan sporcular fotoselin başlangıç çizgisinden çıkmış, önce 10 metre koşu sonra sırasıyla 5 metre dripling, arkasından 5 metre mesafedeki minyatür kalelere istediği ayakla gol vuruşu, diğer duran topuda diğer minyatür kaleye gol vuruşu yapması istenmiş, 6 adet 40 santim mesafedeki koniler arasından diz çekerek sarkaç topa kafa vuruşu ve 6 adet sağlı-sollu huninin etrafından topla slalom yapıp slalom yaptığımız topla kalenin önündeki altı pas üzerinde 5 metre çapındaki dairenin içine havadan isabetli orta yapılmasını ve peşinden ceza sahasının üstünden kaleye 18 metre mesafede, iki kale direkleri hizasında ve bir penaltı hizasında duran üç adet topu kaleye yerden 1 metre yükseklikte çekilmiş ipin üzerinden ve üst direğin altından sağ, sol ve istediği ayakla gol yapması istenmiş ve sonra bitirişe kadar yüzde yüzle koşması istenmiştir. Sonuçta yaptığı derece dikkate alınarak; minyatür kalelere attığı topların isabetli olmaması, diz çekerken konilerin atlanması, sarkaç topa kafa vurmaya unutması, slalomda hunilerin atlanması, isabetsiz yapılan ortalar ve büyük kaleye gol vuruşlarındaki isabetsiz vuruşların 1 ceza puanı olarak test derecelerine eklenerek gerçek test değerleri dereceleri alınmıştır (Tabaklar, huniler ve engeller arasındaki mesafeler ölçülürken, bu objeler ölçülere dâhil edilmiştir) (Karabulak, 2016).

Şekil 1. Futtek testi yarı saha görüntüsü

Verilerin Toplanması

Çalışma ve kontrol grubundaki bütün çocukların, ön-test, ara-test ve son-test ölçümleri, Isparta Milli Egemenlik Stadyumunda, futtek teknik testin aşamaları, fotosel yardımıyla akşam 17.00 ile 19.00 saatleri arasında araştırmacı tarafından ölçülerek kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma üzerinde durulan özellikler bakımından elde edilen veriler tekrarlanan ölçümler analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Tekrarlanan ölçümler zaman faktörünün seviyelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma gruplarının seviye ortalamaları arasındaki farklılıkların belirlenmesinde çoklu karşılaştırma yöntemlerinden “Bonferroni Testi” kullanılarak analiz edilmiştir. İkili karşılaştırmalarda t test ile analiz yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak alınmıştır.

Çalışma Programı

Çalışmalar on iki (12) hafta boyunca, Isparta Milli Egemenlik Stadyumunda yapılmıştır.

Tablo: Bir Haftalık Örnek Antrenman Programı

GÜN-SAAT	SALI-PERŞEMBE 17:00
Antrenman İçeriği	Hazırlık Aşaması: Sporculara antrenman içeriği ile bilgi verilip uygulama talimatları anlatılmıştır. Isınma (20 dakika): Bu evrede F-MARC 11+ ısınma protokolü uygulanmıştır. F-Marc 11+ futbol oynarken ortaya çıkan sakatlıkların azaltılmasına odaklanırken, diğer yandan futbolcunun sağlığını olumlu etkileyen bir ısınma protokolü olup, 3 bölüm 15 egzersizden oluşmaktadır. Uygulama Aşaması (35 dakika): Sporcular eşit iki gruba ayrılmıştır. Diz üzerinde karşılıklı oturur pozisyonda, ellerinde iki adet tenis topu ile aynı anda olacak şekilde top değişikliği yapılması istenmiştir. Antrenörün buradaki amacı nöronlar arası etkileşimi sağlamak, çabuk karar verip, uygulamaktır. Sporcular istenilen egzersizi yapamayınca dış ses (antrenör) sporcudan topları tutup gözlerini kapatmaları istenir. İstenilen egzersiz ile ilgili şu şekilde imgeleme yapılır: -Evet gözlerinizi kapatın derin nefes alıp verin. -Çok güzel bravo. Bu durum 3 defa tekrar edildikten sonra sporcudan tenis toplarını ellerinde önce birer sonra ikişer olarak değiştirdikleri ve bunu başarılı bir şekilde yaptıklarını imgelemeleri komutu verilir. Sporcudan tenis topunu hissetmesi istenilir. Gözler açıldıktan sonra aynı egzersizi tekrar yapmaları istenilir. Sporcular başarılı bir şekilde aynı anda iki tenis topunu elleri ile değiştirebildiği gözlenir. Antrenör bu antrenmanda bir sonraki antrenman öğrenilmesini istediği teknik becerinin de bu şekilde uygulanırsa başarılı bir şekilde ortaya konulabileceğini vermeye çalışmaktadır. Bitirme Aşaması (15 dakika): Bu evre soğuma evresidir. Soğuma egzersizleri yapılmadan önce sporculara: 'Bakın beyler hayal edip, yapabileceğinize inandığınız hareketleri başarı ile ortaya koyabilirsiniz'' bilgisi verilir. Daha sonra statik stretching yapılarak antrenmana son verilir.

BULGULAR**Tablo 1: Grupların teknik beceri düzeyleri t test analiz sonuçları**

Ölçümler	Gruplar	N	X	S	df	t	p
Ön-test	Çalışma Grubu	11	47,01	3,57	18	-2,014	,059
	Kontrol Grubu	9	49,82	2,38			
Ara-test	Çalışma Grubu	11	45,65	3,22	18	-1,942	,068
	Kontrol Grubu	9	48,91	4,28			
Son-test	Çalışma Grubu	11	42,74	3,53	18	-2,689	,015*
	Kontrol Grubu	9	47,18	3,84			

*p<0,05

Tablo 'deki futbolcuların bir teknik beceriyi uygulama süreleri (ön-test, ara-test, son-test) incelendiğinde, uygulama ve kontrol grubundaki futbolcuların teknik beceriyi uygulama son-test süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (t=-2,689; p<0,05).

Tablo 2. Uygulama grubundaki futbolcuların teknik beceri düzeyleri tekrarlı ölçümler analiz sonuçları

Parametreler	Gruplar	N	Ön Test	Ara Test	Son Test	F	p
			$\bar{x}\pm S$	$\bar{x}\pm S$	$\bar{x}\pm S$		
Süre	Uygulama Grubu	11	47,01±3,57	45,65±3,22	42,74±3,53	34,171	0,00*

*p<0,01

Tablo 2'deki futbolcuların bir teknik beceriyi uygulama süreleri incelendiğinde, uygulama grubundaki futbolcuların teknik beceriyi uygulama süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=34,171; p<0,05). Farkın hangi ölçümler arasında olduğunu tespit edebilmek için bonferroni analiz test yapılmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki Tablo 3'te detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 3: Uygulama grubundaki futbolcuların teknik beceri düzeyleri bonferroni analiz sonuçları

Süre		Ortalama Farkı	S	P
Ön-test	Ara-test	1,363*	,463	,044*
	Son-test	4,278*	,661	,000*
Ara-test	Ön-test	-1,363*	,463	,044*
	Son-test	2,915*	,433	,000*
Son-test	Ön-test	-4,278*	,661	,000*
	Ara-test	-2,915*	,433	,000*

*p<0,05

Tablo 3'te Uygulama gurubundaki futbolcuların teknik becerilerindeki gelişim incelendiğinde ara-test ve son-test arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (P<0,05). Aynı şekilde ön-test ile son-test arasında da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur(P<0,05).

Tablo 4. Kontrol grubundaki futbolcuların teknik beceri düzeyleri tekrarlı ölçümler analiz sonuçları

Parametreler	Gruplar	N	Ön Test	Ara Test	Son Test	F	p
			$\bar{x}\pm S$	$\bar{x}\pm S$	$\bar{x}\pm S$		
Süre	Uygulama Grubu	11	49,82±2,38	48,91±4,28	47,18±3,84	6,573	0,28

*p<0,05

Tablo 4'te futbolcuların bir teknik beceriyi uygulama süreleri incelendiğinde, kontrol grubundaki futbolcuların teknik beceriyi uygulama süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (F=6,573; p<0,05). Farkın hangi ölçümler arasında olduğunu tespit edebilmek için bonferroni analiz test yapılmıştır. Testin sonuçları aşağıdaki *Tablo 5*'te detaylı olarak gösterilmiştir.

Tablo 5: Kontrol grubundaki futbolcuların teknik beceri düzeyleri bonferroni analiz sonuçları

Süre		Ortalama Farkı	S	p
Ön-test	Ara-test	,916	,941	1,000
	Son-test	2,641*	,809	,034*
Ara-test	Ön-test	-,916	,941	1,000
	Son-test	1,726*	,317	,002*
Son-test	Ön-test	-2,641*	,809	,034*
	Ara-test	-1,726*	,317	,002*

*p<0,05

Tablo 5'te kontrol grubundaki futbolcuların teknik beceri gelişimleri incelendiğinde ön-test ile son-test ve ara-test son-test arasında anlamlı fark bulunmuştur.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Uygulama grubundaki sporcuların teknik becerilerindeki gelişim incelendiğinde ön-test ara-test, ara test-son test ve ön test-son test arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bağlamda uygulama grubundaki ergen futbolcuların teknik beceriyi daha ekonomik bir şekilde yaptıkları görülmektedir. Futbolcuların bir teknik beceriyi uygulama süreleri incelendiğinde, uygulama grubundaki futbolcuların teknik beceriyi uygulama süreleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. Aynı şekilde kontrol grubundaki futbolcuların da teknik beceriyi uygulama süreleri incelendiğinde, ön test-son test ve ara test-son test ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Ön-test-ara-test ölçümleri arasında ise anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedenini kontrol

grubundaki sporcuların da düzenli olarak haftanın iki günü geleneksel antrenmanlara devam ettikleri ve gelişim çağında olmalarına bağlayabiliriz.

Kulak ve diğerleri (2011) tarafından yapılan çalışma sonucunda denge, esneklik ve sürat bakımından fiziksel ve zihinsel antrenmanın birlikte yürütüldüğü deney grubunun ilerleme kaydettiği belirlenmiştir.

Stewart' ın (2006) başlangıç seviyesindeki buz pateni sporcuları ile yaptığı çalışmada zihinsel antrenmanın yanında video izleme ve fiziksel antrenman yönteminin klasik antrenmana göre çok daha yararlı olduğu belirtilmiştir. Smith ve diğerleri (2007) tarafından kadın cimnastikçiler üzerinde yapılan çalışmada zihinde canlandırmanın beceri öğreniminde etkili olduğu belirtilmiştir.

Olsson ve diğerlerinin (2008) yüksek atlama sporcularında yaptıkları çalışmada deney grubundaki sporcuların sıçrama yüksekliği, başarısız atlayış, sıçrama açısı ve bar mesafesi gibi becerilerde deney grubu lehine sadece bar mesafesi bakımından fark bulunmuştur. Tenry ve diğerlerinin (1998) yapmış olduğu çalışmada sualtı dalış sporuna yeni başlayanlarda zihinsel antrenmanların hazırlık devresinde faydalı olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, imgeleme çalışması ergenlik dönemindeki sporcuların beceri düzeylerinde gelişme gözlemlendiği istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Fiziksel çalışmaların yanında zihinsel çalışmalarında öneminin gittikçe arttığı günümüzde farklı disiplinleri içine alarak, özellikle ergenlik dönemindeki sporcuların motor beceri gelişimlerinde etkili olduğu sportif performansın nasıl daha çok üst düzeye taşınabileceği konusunda farklı araştırmalar ile somutlaştırılabilir. Ayrıca çalışma grubunu oluşturan sporcuların yaş ergenlik döneminde olmaları dikkate alınarak imgeleme çalışmalarının yanında, performansı artırmaya yönelik zihinsel becerilerin kontrolü, geliştirilmesi ve aynı zamanda çeşitlendirilmesi hususunda desteklenmesi sporcuların gelecek yaşantıları için önemli olabilir.

KAYNAKÇA

1. Aktepe, K. (1999). Zihinsel antrenman. Aydoğdu Ofset, Ankara, s:4
2. Altıntaş, A., ve Akalan, C. (2008). Zihinsel antrenman ve yüksek performans. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 6(1), s:39-43.
3. Demirel Ö., Erdem E., Koç F., Köksal N. ve Şendoğdu M. C. (2002). Beyin temelli öğrenmenin yabancı dil öğretiminde yeri. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 15, s:123-136.
4. Gelinas, R. ve Munroe-Chandler, K. (2006). Araştırma notu: başarılı buz hokeyi goaltenders için psikolojik beceriler. Athletic Insight: Çevrimiçi Spor Psikolojisi Dergisi, 8 (2), s:64-71.
5. Güler, D., Kayapınar, F., Pepe, K., ve Yalçın, M. (2010). Futbol şampiyonasına katılan çocukların fiziksel, fizyolojik, teknik özellikleri ve performanslarını etkileyen faktörler. Genel Tıp Dergisi 20(2), s:43-49.
6. Gündüz, E. (2017). Ergenlik Döneminde Futbol Oynayan Sporcuların Sportif Performans Düzeylerinin İncelenmesi (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

7. Gürsel, F, Koruç, Z. (2004). Hedef Belirlenen Engelli Olan ve Olmayan Öğrencilerde Antrenmanın Performans ve Duygusal Durumlar Üzerine Etkisi. Spor Bilimleri Dergisi, 15 (3), s:137-154.
8. İmamoğlu O., Çebi M., ve Kabadayı M. (2007). 2006 Fifa Dünya Futbol Kupasındaki Gollerin Teknik ve Taktik Kriterlere Göre Analizi. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5(4), s:157-165.
9. Karabulak, A., ve Kılınc, F. (2016). 12-14 Yaş Erkek Futbolculara Uygulanan Kombine Antrenmanların Kuvvet ve Bazı Fizyolojik Özelliklere Etkisi. Journal of Strategic Research in Social Science, 3(2), s:115-130.
10. Konter E. (1999). Uygulamalı Spor Psikolojisinde Zihinsel Antrenman. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s:6-56
11. Konter E. (2003). Spor Psikolojisi Uygulamalarında Yanılgılar ve Gerçekler. Dokuz Eylül Yayınları, Ankara, s:7-37.
12. Kulak, A., Kerkez, F.Ş., ve Aktaş, Y. (2011) Zihinsel Antrenman Programının 10-12 Yaş Futbolcularda Bazı Motor Özelliklere Etkisi, Spor Bilimleri Dergisi, Hacettepe J. of Sport Sciences, 22(3), s:104-114.
13. Kurban, M. ve Kaya Y. (2017). Futbol temel teknik antrenmanlarının 10-13 yaş grubu çocukların bazı motorik ve teknik yetenek gelişimlerine etkisinin araştırılması. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 8(3), 210-221.
14. Olsson CJ, Jonsson B, Nyberg L. (2008). Internal imagery training in active high jumpers. Scandinavian Journal of Psychology, 49, s:133–140.
15. Özdemir, İ. (2014). Genç erkek futbolcularda hazırlık döneminde yapılan alt ekstremite kuvvet antrenmanlarının bazı fizyolojik motorik ve teknik parametrelere etkisi (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
16. Smith D, Wright C, Allsopp A, Westhead H. (2007). It's all in the mind: Pettlep-based imagery and sports performance. Journal of Applied Sport Psychology, 19, s:80–92.
17. Stewart SM. (2006). The Effects of Mental Imagery, Video Modeling, and Physical Practise on Rate of Acquisition of a New Figure Skating Skill. Master of Arts, Faculty of Physical Education and Recreation, University of Alberta, Edmonton, Alberta.
18. Terry PC, Mayer J. (1988). Effectiveness of a mental training program for novice scuba divers. Journal of Applied Sport Psychology, 10(25), s:1-267.
19. <https://rehberlik.cokbilgi.com/yazi/ogrenme-nedir-tanimi/> (29.04.2020 tarihinde alınmıştır).
20. http://yrssa.ca/pdf/Fifa11/11plus_workbook_e.pdf (23.04.2020 tarihinde alınmıştır).

**Paralimpik Yaz Oyunları Madalya Sıralaması Çerçevesinde Bazı Ülkelerin Analizi
(Analysis Of Some Countries Within The Framework Of The Paralympic Summer
Games Medal Ranking)**

Burak CANPOLAT, Mehmet ILKIM

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı tarihsel süreçte düzenlenen Paralimpik Yaz Oyunlarında başarılı performanslarıyla dikkat çeken İngiltere, ABD, Avustralya, Çin ve Ukrayna ülkelerinin öne çıkan özellikleri itibariyle analiz edilip değerlendirilmesidir. Özellikle İngiltere’de bulunan Stoke Mandaville hastanesinde Ludwig Gutmann öncülüğünde rehabilitasyon amaçlı ortaya çıkan engelli sporlarının, en büyük organizasyonlardan birisi olan Paralimpik Yaz ve Kış Oyunları formatıyla düzenlenmeye başlaması bazı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. İlki 1960 yılında düzenlenen Roma Paralimpik Yaz oyunlarından bu yana bazı ülkeler gözle görülür şekilde başarılı bir grafik çizmişlerdir. Özellikle İngiltere, ABD, Avustralya, Çin ve Ukrayna gibi ülkelerin Paralimpik Yaz Oyunlarının madalya sıralamasında genel olarak üst sıralarda yer alması, bu ülkelerin spora yönelik yatırımları, politikaları, sahip oldukları farklı yönleri ve Paralimpik Yaz Oyunlarına hangi açıdan baktıkları konularında bir araştırma yapılması ihtiyacı doğurmuştur. Sistematik bir derleme ürünü olan bu çalışmada, dünyanın farklı yerlerinde yapılmış araştırmalar ve resmi kurum bilgileri online veri tabanlarından elde edilmiştir. Toplanan veriler PRISMA akış diyagramına göre analiz edilmiştir. Elde edilen bilgiler ile çalışmanın amacı doğrultusunda ilgili ülkelerin çeşitli perspektiflerden analiz edilip değerlendirilmesi yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuç itibariyle Paralimpik Yaz Oyunlarının tarihsel sürecinde kürsüde kendine en fazla yer bulan İngiltere, ABD, Avustralya, Çin ve Ukrayna ülkelerinin Paralimpik Yaz Oyunları için oluşturdukları sistematik düzenin oyunlardaki başarılarına da etki ettiği ve sahip oldukları genel sistemin bazı benzerlikleri ve farklılıklarının olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelime: Paralimpik, Yaz Oyunları, Madalya, Sıralama, Ülkeler

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze and evaluate the prominent features of the UK, USA, Australia, China and Ukraine countries, which stand out with their successful performances in the Paralympic Summer Games held in the historical period. Especially in the Stoke

Mandaville hospital in England, the disability sports, which emerged for rehabilitation purposes under the leadership of Ludwig Gutmann, started to be organized with the format of the Paralympic Summer and Winter Games, which is one of the biggest organizations. Since the Roma Paralympic Summer Games, the first of which was held in 1960, some countries have achieved a noticeably successful graphic. The fact that countries such as the UK, USA, Australia, China and Ukraine are generally at the top of the medal rankings of the Paralympic Summer Games has created a need for research on the investments of these countries, their policies, their different aspects and how they view the Paralympic Summer Games. In this study, which is a systematic compilation product, researches and official institution information made in different parts of the world were obtained from online databases. Collected data were analyzed according to the PRISMA flow chart. With the information obtained, the relevant countries were analyzed and evaluated from various perspectives in line with the purpose of the study. As a result, it was seen that the system created for the Paralympic Summer Games by the UK, USA, Australia, China and Ukraine countries, which found the most place on the podium in the historical process of the Paralympic Summer Games, also affected the success of the games. At the same time, it has been revealed that the general system they have had some similarities and differences.

Keywords: Paralympic, Summer Games, Medal, Ranking, Countries

Türkiye'nin Tarihsel Süreçte Paralimpik Oyunlar Geçmişi (Turkey's Past Paralympic Games In Historical Process)

Mehmet ILKIM, Burak CANPOLAT

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı tarihsel süreçte düzenlenen Paralimpik Yaz ve Kış Oyunlarında Türkiye'nin organizasyonlara katılımı, sporcu performansları ve geçmişten günümüze değişen ve gelişen durumların analiz edilip değerlendirilmesidir. Özellikle İngiltere'de bulunan Stoke Mandaville hastanesinde Ludwig Gutmann öncülüğünde rehabilitasyon amaçlı ortaya çıkan engelli sporlarının, en büyük organizasyonlardan birisi olan Paralimpik Yaz ve Kış Oyunları formatıyla düzenlenmeye başlaması bazı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Ülkelerin Paralimpik Oyunlara geniş oyuncu gruplarıyla katılımı ve bu organizasyonların zaman içinde daha yaygın bir hal alması, tüm dünyadan katılımcı ülkelerin de artmasını sağlamıştır. 1960 yılında Roma'da gerçekleşen ve o tarihlerden itibaren katılımların bazı ülkeler tarafından bir alışkanlık haline geldiği görülmüştür. Öncelikli olarak Paralimpik Yaz Oyunlarına katılan Türkiye, daha sonrasında ise Paralimpik Kış Oyunlarında da katılmaya başlamıştır. Bu noktada Türkiye'nin ilk Paralimpik Yaz Oyunlarından 22 yıl sonra katılım göstermesi ve Paralimpik Kış Oyunlarına ise ilk oyunlardan 38 yıl sonra katılmış olması bu durumun değerlendirilmesi ve yorumlanması gereken bir araştırma konusu olduğunu düşündürmüştür. Bu kapsamda sistematik bir derleme ürünü olarak yapılan çalışmamız için online veri tabanlarından faydalanılmış ve çeşitli dergiler, kitaplar, resmi belgeler, resmi web sayfaları vb. taranarak araştırmamızdan bazı sonuç ve önerilerin ortaya çıkması sağlanmıştır. Toplanan veriler Tarafalı bir yazın oluşturmaması amacıyla sistematik bir derleme yöntemi olan PRISMA akış diyagramına göre analiz edilmiştir. Araştırma konusuyla ilgisi olmayan, birbirini tekrar eden ve doğruluğu kesin olmayan bilgilerin hariç tutulduğu çalışmalar çıkarıldıktan sonra kalan veriler çalışmaya dâhil edilmiştir. Ortaya çıkan sonuç itibarıyla Türkiye'nin tarihsel süreçte Paralimpik Oyunlar geçmişi çeşitli perspektifler ışığında yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelime: Türkiye, Paralimpik Oyunlar, Tarihsel, Süreç

ABSTRACT

The purpose of this study, Turkey's Paralympic Summer and Winter Games held in the historical process of its contribution to the organization, performance and sports ranging from

past to present and to analyze and assess the evolving situation. Especially in the Stoke Mandaville hospital in England, the initiation of the Paralympic Summer and Winter Games format, which is one of the biggest organizations, for the rehabilitation of the disabled sports, which emerged for the purpose of rehabilitation under the leadership of Ludwig Gutmann, brought some developments with it. The participation of countries in the Paralympic Games with large groups of athletes and the widespread use of these organizations over time has led to an increase in participating countries from all over the world. It was seen that the participation that took place in Rome in 1960 and since then has become a habit by some countries. Turkey participated in the Paralympic Summer Games as a priority, while the later has begun to participate in the Paralympic Winter Games. Turkey's accession has been 22 years after the first Paralympic Summer Games and participated in the Paralympic Winter Games 38 years after the first games. This situation is considered as a research subject that needs to be evaluated and interpreted. In this context, online databases were used for our study, which was carried out as a systematic compilation product, and various journals, books, official documents, official web pages, etc. by scanning, some results and suggestions were obtained from our research. The collected data were analyzed according to the PRISMA flowchart, which is a systematic compilation method in order not to create a biased literature. The remaining data were included in the study after excluding the studies that were not related to the research subject, which were repetitive and whose accuracy was not certain. The result of the historical process in Turkey Paralympic Games history as interpreted and recommendations have been made in the light of various perspectives.

Keywords: Turkey, Paralympic Games, Historical, Process

Kaynaştırma Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Karşı Tutumları [Malatya Yeşilyurt İlçesi Örneği]

(Inclusion Students 'Attitudes Against Physical Education Course [Malatya Yesilyurt District Example])

Mehmet ILKIM, Burak CANPOLAT

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kaynaştırma öğrencilerinin Beden Eğitimi dersine karşı tutumlarını değerlendirmektir. Bu amaçla Malatya Yeşilyurt Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ve bünyesinde kaynaştırma öğrencileri bulunan ortaokulların beden eğitimi öğretmeniyle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersine dair tutumlarının bazı değişkenler ışığında değerlendirilmesi yapılmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik kıyafet alışkanlıkları, beden eğitimi dersine katılma sıklıkları, öğretmenler tarafından kaynaştırma öğrencilerine sorumluluk verilip verilmediği ve kaynaştırma öğrencilerinin almış oldukları sorumlulukları ne düzeyde yerine getirdikleri yapılan görüşmeler sonrası değerlendirilmiştir. Beden eğitimi öğretmenleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen cevaplar kategorize edilerek yorumlanmıştır. Elde edilen nitel görüşme sonuçları uzman görüşler tarafından incelenmiştir. Yapılan görüşmeler sonrası beden eğitimi öğretmenlerinin tamamı (36) kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersine spor kıyafetini getirdiklerini belirtmişlerdir. Beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersi için devamsızlık yapmadıkları belirtilmiştir. Yine beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda genel anlamda eğitim öğretim süresince durgun bir görüntü sergileyen kaynaştırma öğrencileri beden eğitimi dersinde daha istekli ve daha hareketlidir. Kaynaştırma öğrencileri aynı zamanda beden eğitimi derslerinde sorumluluk almakta (spor malzemesi sorumluluğu, sınıf defteri takibi vb) ve almış oldukları sorumluluğu yerine getirmektedir. Yapılan bu çalışma sonucu elde edilen bilgiler beden eğitimi dersinin bireylerin sosyalleşmesine olumlu etki ettiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda beden eğitimi dersinin kaynaştırma öğrencileri için önemli olduğu ortaya Beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda kaynaştırma öğrencilerinin sadece beden eğitimi dersi için değil diğer sosyal faaliyetler için de desteklenmesi gerektiği görülmüştür. Sonuç olarak kaynaştırma öğrencilerinin beden eğitimi dersi için oldukça istekli ve bu derslerde çok daha hareketli oldukları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelime: Beden eğitimi, kaynaştırma, öğrenci, tutum

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the attitudes of inclusive students towards Physical Education course. For this purpose, face-to-face interviews were made with the physical education teachers of secondary schools affiliated to Malatya Yesilyurt National Education Directorate and having inclusive students. As a result of the interviews, the attitudes of inclusion students towards physical education course were evaluated in the light of some variables. After the interviews, inclusion students' clothing habits for physical education course, their frequency of attending the physical education course, whether the inclusion students were given responsibility by the teachers and to what extent the inclusive students fulfilled their responsibilities were evaluated after the interviews. The answers obtained from the interviews with physical education teachers were categorized and interpreted. Qualitative interview results obtained were examined by expert opinions. After the interviews, all of the physical education teachers (36) stated that the inclusion students brought sports clothes to the physical education course. In line with the opinions of physical education teachers, it was stated that inclusion students do not attend physical education lessons. Again, in line with the opinions of physical education teachers, inclusion students who display a stagnant image during education in general are more eager and more active in physical education lessons. Inclusion students also take responsibility in physical education lessons (sports equipment responsibility, class notebook follow-up, etc.) and fulfill the responsibility they have taken. The information obtained as a result of this study has been determined that physical education course has a positive effect on socialization of individuals. In this context, it is seen that physical education lesson is important for inclusion students. In line with the opinions of physical education teachers, it has been seen that inclusion students should be supported not only for physical education course but also for other social activities. As a result, it has been observed that inclusion students are very enthusiastic for physical education courses and they are much more active in these courses.

Anahtar Kelime: Physical education, inclusion, student, attitude

**Yetişkin Bireylerde Sosyal Kaygı ve Bilişsel Esneklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
(Investigation of the Relationship Between Social Anxiety and Cognitive Flexibility in
Adult Individuals)**

Dr. Öğr. Üyesi Kahraman Güler

İstanbul Aydın Üniversitesi, ORCID NO: 0000-0002-0049-0658

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı yetişkinlerde sosyal kaygı ve bilişsel esneklikler arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Korelatif desen olan araştırmanın bağımlı değişkeni sosyal kaygı iken bağımsız değişkeni bilişsel esneklik olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini Türkiye de yaşayan rastgele seçilen 219 bireyden oluşmaktadır. Katılımcıların %72,6 159 kadın %27,4'ü 60 erkektir. Uygun örneklem büyüklüğünü elde etmek için veriler çevrimiçi olarak anket portalı, zincir e-postalar ve ortak sosyal medya platformları aracılığı ile toplanmıştır. Katılımcıların sosyodemografik bilgileri ölçmek için Sosyodemografik Bilgi Formu sosyal kaygı düzeylerini ölçmek için Liebowitz sosyal kaygı ölçeği, bilişsel esneklik düzeylerini ölçmek içinde Bilişsel Esneklik Ölçeği kullanılmıştır. Pearson Korelasyonu Analizi ve Basit Doğrusal Regresyon uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda, bilişsel esneklik ölçeği ile kaygı alt boyutu ($r=-.428, p<0.05$) arasında orta düzeyde ve negatif yönlü bir ilişki, kaçınma alt boyutu ($r=-.560, p<0.05$) orta düzeyde ve negatif yönlü, liebowitz sosyal kaygı ölçeği ($r=-.530, p<0.05$) puanları arasında orta düzeyde ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kaygı, Sosyal Kaygı, Bilişsel Esneklik.

ABSTRACT

The main purpose of this research is to examine the relationship between social anxiety and cognitive flexibility in adults. The dependent variable of the study, which was designed as a correlative design, was social anxiety, while the independent variable was cognitive flexibility. The research sample consists of 219 randomly selected individuals living in Turkey. 72.6% of the participants are 159 women and 27.4% are 60 men. Data were collected online via the survey portal, chain e-mails, and common social media platforms to obtain the appropriate sample size. The Sociodemographic Information Form was used to measure the socio-demographic information of the participants, the Liebowitz social anxiety scale to measure the social anxiety levels, and the Cognitive Flexibility Scale to measure the cognitive flexibility levels. Pearson Correlation Analysis and Simple Linear Regression were applied. In line with the findings of the study, a moderate and negative relationship between the cognitive flexibility scale and the anxiety sub-dimension ($r = -.428, p < 0.05$), avoidance sub-dimension

($r = -.560$, $p < 0.05$) was moderate and A moderate and negative correlation was found between the scores of the negative liebowitz social anxiety scale ($r = -.530$, $p < 0.05$).

Keywords: Anxiety, Social Anxiety, Cognitive Flexibility.

GİRİŞ

Kaygı kavramının en geniş tanımını yapmak gerekirse, tehlikeli bir durum ya da bir talihsizlik yaşama korkusunun ya da böyle bir durumu yaşama beklentisinin kişide yarattığı tedirginlik hissi, mantıkdışı korku şeklinde tanımlanmaktadır (Budak, 2005). Kaygının insan üzerindeki etkisi, insandaki risk alma ve yaşama hevesini bitirir. İnsanda sürekli hata yapma korkusu olduğu için kendi potansiyelini kullanarak yeni şeyler üretmez. Bunun yerine durur ve gerginlik hisseder (Çakmak, 2018). Sosyal kaygı ise, utanmaktan, başkalarının karşısında küçük düşmekten, çevresindeki insanlar tarafından negatif yönde değerlendirilmekten çok fazla korkma ve korkulan bu durumdan kaçınmak olarak tanımlanan yaygın bir kaygı bozukluğudur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). Kaygı uyandıran uyarıcı sosyal bir alanda utanmaya yol açtığına sosyal kaygı düşünülmelidir. Sosyal kaygı kişinin, toplu olunan ortamlarda konuşmak, yemek yemek gibi eylemlerde zorluk yaşadığı için sosyal ortamlardan kaçmak istemesidir (Karacan ve arkadaşları, 1996). Sosyal kaygının meydana gelmesinde kalıtsal özellikleri yanında çevresel etmenler de rol almaktadır (Yüksel, 2000).

Bilişsel esneklik, insanın bir olaya ya da göreve karşı nasıl yaklaştığı veya düşünme stilini değiştirmedeki yeteneği olarak tanımlanabilir. Bilişsel esnekliği yüksek olan insanlar kolay ve aniden değişimler yapabilir ancak bilişsel esnekliği düşük olan insanlar bu konuda zorlanmaktadır (Cox, 1980). Martin ve Anderson (1998)'a göre bilişsel esneklik, kişinin her olaya uygun ulaşılabilir alternatiflerinin olduğunu bilmesi, değişen durumlara uyum sağlamak konusunda hevesli olması ve esnek olabildiğine inanmasıdır. Spiro ve arkadaşlarına (1988) göre bireyin uygun olan bilgiyi seçip bu bilgi kullanması ve bunun için de olayı kavraması ve karar vermesi, bilişsel esnekliği tanımlamaktadır.

İnsanların hayatlarındaki en önemli yaşam becerilerinden biri olan karar verme, yerinde ve uygun verildiğinde insanın hayatında olumlu gelişmelere, hatalı verildiğinde ise olumsuz gelişmelere yol açmaktadır. Sosyal hayattaki ilişkilerde de sık sık karar vermek gerekir ve insanlar kendileri için en uygun kararı vermek zorunda kalmaktadır (Güçray, 1996). Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere karar verme becerisi sosyal ilişkilerde de çok önemlidir. Bu da sosyal ilişkiler ile bilişsel esneklik arasındaki ilişkinin anlaşılması için önemli bir nokta olarak düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama yöntemine uygun olarak hazırlanmıştır. İlişkisel tarama yöntemi, iki ya da daha fazla değişkenin arasında olan değişimin varlığını ya da derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2011).

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini, İstanbul ilinde yaşayan 18- 65 yaş arasındaki 200 bireyden oluşmaktadır. Örneklem seçimi basit- rastgele örneklem seçimi kullanılarak seçilmiştir. Ölçekler, katılımcılara kapalı zarflar içerisinde elden dağıtılarak gönüllülük esasına dayalı olarak oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bilişsel Esneklik Ölçeği

Martin ve Rubin (1995) tarafından geliştirilmiştir. Bilişsel esneklik ölçeği 12 maddeden ve tek boyuttan oluşmaktadır. 6'lı Likert tipi bir ölçme aracıdır. Alınan puanların yüksek olması kişinin bilişsel esneklik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Türkçeye geçerlik güvenilirliği Öner Çelikkaleli tarafından 2014 yılında yapılmıştır (Çelikkaleli, 2014).

Liebowitz Sosyal Anksiyete Ölçeği

Sosyal kaygı bozukluğu olan kişilerin, korku ve kaçınma gösterdikleri sosyal alanları değerlendirmek amacı ile geliştirilmiş bir ölçektir. Hastadan sorulara 1 ile 4 arasında bir değer vermesi istenir. Sorular hastanın korkuları ve kaçınmalarının şiddeti ile ilgilidir. Türkiye'de geçerlilik güvenilirlik çalışması Dilbaz (2001) tarafından yapılmıştır.

Veri Analizi

SPPS 25 programı kullanılarak analizler yapılmıştır. Normal dağılımı kontrol etmek için çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş ve ölçekler ve alt boyutları -2 +2 değerleri arasında olduğu için normal dağılım gösterdiğine karar verilmiştir (George ve Mallery, 2010). Çarpıklık ve basıklık değerlerine ilişkin tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Bilişsel Esneklik ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğine İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Çarpıklık	Basıklık
Bilişsel Esneklik Ölçeği	-0.097	-0.426
Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	0.676	0.028
Kaygı	0.827	0.431
Kaçınma	0.661	-0.291

Normal dağılıma karar verdikten sonra parametrik analizler kullanılmaya karar verilmiştir. Bu araştırma da Bağımsız Örneklem T-testi iki bağımsız grupları karşılaştırırken tercih edilmiştir. Pearson Korelasyon analizi ile ölçekler arasındaki ilişki ve ölçek ile sürekli değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. Son olarak bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni

yordamasını analiz etmek için Basit Doğrusal Regresyon analizi yapılmış ve yöntem olarak Enter yöntemi tercih edilmiştir.

Tablo 2. Bilişsel Esneklik ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğine İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

	<i>Madde Sayısı</i>	<i>Güvenilirlik (Cronbach's Alpha)</i>
Bilişsel Esneklik Ölçeği	12	0.76
Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	48	0.91
Kaygı	24	0.87
Kaçınma	24	0.81

Güvenirlik analizi referans değerleri; ≥ 0.9 Mükemmel, $0.7 \leq \alpha < 0.9$ İyi, $0.6 \leq \alpha < 0.7$ Kabul Edilebilir, $0.5 \leq \alpha < 0.6$ Zayıf, $\alpha < 0.5$ Kabul edilemez

Bulguları incelediğimizde, Bilişsel Esneklik Ölçeğinin ($\alpha=0.76$), Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğinin ($\alpha=0.91$), Kaygı alt ölçeğinin ($\alpha=0.87$), Kaçınma alt ölçeğinin ($\alpha=0.81$) Cronbach's Alpha değerlerinin güvenilir düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Korelasyon Katsayısına İlişkin Sayısal Sınırlar

<i>Korelasyon Katsayısı</i>	<i>Değerlendirme</i>
0.00 – 0.30	Düşük düzeyde ilişki
0.31 – 0.70	Orta düzeyde ilişki
0.71 – 1.00	Yüksek düzeyde ilişki

Büyüköztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi

Yukarıda ki tabloda verilen sınırlara göre korelasyon bulguları mutlak değer olarak 0.00 ile 0.30 değerleri arasında ise düşük düzeyde ilişki, 0.31 ile 0.70 değerleri arasında ise orta düzeyde ilişki, 0.71 ile 1.00 değerleri arasında ise yüksek düzeyde ilişki olduğu söylenir.

BULGULAR

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		<i>n</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	125	57.1
	Erkek	94	42.9
	Toplam	219	100.0
Medeni Durum	Evli	78	35.6
	Bekar	141	64.4
	Toplam	219	100.0

Katılımcıların %57.1'i kadın, %42.9'u erkek, %35.6'sı evli %64.4'ü bekarıdır.

Tablo 5. Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	<i>n</i>	<i>Min</i>	<i>Maks</i>	$\bar{X}$	<i>Ss.</i>
Yaş	219	18	45	29	7

Katılımcıların yaş ortalaması ($\bar{X}=29$, $SS=7$), en küçük yaş 18 en büyük 45'tir.

Tablo 6. Bilişsel Esneklik Ölçeği ile Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	<i>n</i>	<i>Min</i>	<i>Maks</i>	$\bar{X}$	<i>Ss.</i>
Bilişsel Esneklik Ölçeği	219	32	72	54.19	8.32
Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	219	52	158	89.87	22.93
Kaygı	219	26	81	45.09	11.52
Kaçınma	219	24	82	44.78	12.89

Katılımcıların, Bilişsel Esneklik Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=54.19$, $SS=8.32$), Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=89.87$, $SS=22.93$), Kaygı alt ölçeği ortalaması ($\bar{X}=45.09$, $SS=11.52$), Kaçınma alt ölçeği ortalaması ($\bar{X}=44.78$, $SS=2.61$)'dir.

Bilişsel Esneklik Ölçeği Ve Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğine İlişkin Bulgular:**Tablo 7. Bilişsel Esneklik Ölçeği ile Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Ait Bulgular**

	1	2	2a	2b
1-Bilişsel Esneklik Ölçeği	1			
2-Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	-.530**	1		
2a-Kaygı	-.428**	.932**	1	
2b-Kaçınma	-.560**	.946**	.763**	1

** $p<0.01$, * $p<0.05$ Kullanılan test: Pearson Korelasyon Testi

Bulguları kontrol ettiğimizde, Bilişsel Esneklik Ölçeği ile Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ($r=-.530$, $p<0.01$) puanları arasında orta seviyede ve negatif ilişki, **Bilişsel Esneklik Ölçeği ile Kaygı alt ölçeği** ($r=-.428$, $p<0.01$) puanları arasında orta seviyede ve negatif ilişki, **Bilişsel Esneklik Ölçeği ile Kaçınma alt ölçeği** ($r=-.560$, $p<0.01$) puanları arasında orta seviyede ve negatif ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğinin Bilişsel Esneklik Ölçeğini Yordamasına İlişkin Bulgular

	<i>B</i>	<i>SH</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
(Sabit)	71.47	1.94		36.91	0.000**
Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	-0.19	0.02	-0.53	-9.21	0.000**

$$R=.53 \quad R^2=.28$$

$$F=84.78 \quad p=0.000$$

de

** $p<0.01$, * $p<0.05$ Kullanılan test: Basit Doğrusal Regresyon Analizi

Regresyon modeli Enter yöntemi ile kurulması tercih edilmiştir. Bulguları incelediğimizde, liebowitz sosyal kaygı ölçeği bağımsız değişkeni bilişsel esneklik bağımlı değişkenini yordadığı görülmektedir ($R=.53$, $R^2=.28$, $p<0.01$). Modelde olan bağımsız değişken bilişsel esneklik bağımlı değişkenindeki toplam varyansın %28'ini açıklamaktadır. Liebowitz sosyal kaygı ölçeğinin bilişsel esnekliğe etkisinin negatif olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Cinsiyet Değişkenine Göre Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği, Bilişsel Esneklik Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Cinsiyet		n	$\bar{X}$	Ss.	t	Sd.	p
Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği	Kadın	125	93.35	22.96	2.63	217	0.009**
	Erkek	94	85.24	22.16			
Bilişsel Esneklik Ölçeği	Kadın	125	52.84	7.65	-2.82	217	0.005**
	Erkek	94	55.99	8.86			
Kaygı	Kadın	125	46.67	11.86	2.37	217	0.019*
	Erkek	94	42.99	10.76			
Kaçınma	Kadın	125	46.68	12.98	2.55	217	0.011*
	Erkek	94	42.25	12.39			

** $p<0.01$, * $p<0.05$ Kullanılan Test: Bağımsız Örneklem T-Testi

Bulguları incelediğimizde, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğinden ($t(217)=2.63$, $p<0.01$), Kaygı alt ölçeğinden ($t(217) =2.37$, $p<0.05$), Kaygı alt ölçeğinden ($t(217) =2.55$, $p<0.05$) aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ortalamaları incelendiğimizde kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek puana sahip olduğu görülmektedir.

Bilişsel Esneklik Ölçeğinden ($t(217)=-2.82$, $p<0.01$) aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ortalamaları incelendiğimizde erkeklerin kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek puana sahip olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE YORUM

Bulguları kontrol ettiğimizde, **Bilişsel Esneklik Ölçeği** ile Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği puanları arasında orta seviyede ve negatif ilişki, **Bilişsel Esneklik Ölçeği** ile Kaygı alt ölçeği puanları arasında orta seviyede ve negatif ilişki, **Bilişsel Esneklik Ölçeği** ile Kaçınma alt ölçeği puanları arasında orta seviyede ve negatif ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle bilişsel esneklik yükseldikçe sosyal kaygı azalmaktadır. Bunu etkileyen faktörlerden biri karar verme becerisidir. Karar verme becerisi yüksek olan kişilerin bilişsel esneklik düzeyi yüksek iken sosyal kaygı düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca kişilerin kendini yeterli görmesi de bu durumu etkilemektedir. Martin ve Anderson (1998) yaptıkları çalışma sonucunda öz yeterliliğin bilişsel esnekliği etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca kişinin esnek olduğu durumlarda kendini yeterli hissetmesi gerektiğini de belirtmiştir.

Bulguları incelediğimizde, Liebowitz sosyal kaygı ölçeği bağımsız değişkeni bilişsel esneklik değişkenini bağımlı yordadığı görülmektedir. Modelde olan bağımsız değişken bilişsel esneklik bağımlı değişkenindeki toplam varyansın %28'ini açıklamaktadır. Liebowitz sosyal kaygı ölçeğinin bilişsel esnekliğe etkisinin negatif olduğu görülmektedir. Bilgin (2009), bilişsel esnekliğin bireyin karşılaştığı problemleri çözme konusundaki yeteneğini geliştirdiğini ve sosyal yetkinliğini olumlu düzeyde etkilediğini belirtmiştir.

Bulguları incelediğimizde, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğinden, Kaygı alt ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ortalamaları incelendiğimizde kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Akgün ve arkadaşları (2007), sosyal kaygı üzerine yaptığı çalışmada kadınların erkeklere göre daha yüksek sosyal kaygıları olduğu görülmüştür. Bunun nedenini yetiştirilme tarzı olduğu düşünülmektedir. Toplumda kız çocukları ideal kadın algısıyla yetiştirilmekte ve bu doğrultuda daha içe dönük yetiştirildiği düşünülmektedir.

Bilişsel Esneklik Ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ortalamaları incelendiğimizde erkeklerin kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek puana sahip olduğu görülmektedir. Güvenç (2009) yaptığı çalışmada erkeklerin bilişsel esneklik düzeyinin yüksek olduğunu bulmuştur. Ancak alandaki diğer çalışmalara bakıldığında cinsiyete göre önemli bir farklılık bulunmadığı belirtilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Akgün, A., Gönen, S. ve Aydın, S. (2007). "İlköğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi." *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(20): 283-299.
2. Amerikan Psikiyatri Birliği (1994) *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, dördüncü baskı (DSM-IV) (Çev.ed.: E Köroğlu) Hekimler Yayın Birliği, Ankara.*
3. Bilgin, M. (2009). Bilişsel esnekliği yordayan bazı değişkenler. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(36), 142-157.
4. Budak, S. (2005). Psikoloji Terimleri Sözlüğü, 3. Baskı. Ankara, *Bilim ve Sanat Yayınları*.
5. Cox, K. S. (1980). The effects of second-language study on the cognitive flexibility of freshman university students. Unpublished doctoral dissertation, The Ohio State University.
6. Çakmak, V. (2018). İletişim kaygısı ve sosyal Medya. *Konya: Eğitim Yayınevi*.
7. Çelikkaleli, Ö. (2014). Bilişsel Esneklik Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği. *Eğitim ve Bilim*, 39(176).
8. Dilbaz N (2001) Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği Geçerlik ve Güvenilirliği. (2001) 37. Ulusal Psikiyatri Kongresi Özet Kitabı, İstanbul, s.132.
9. Güçray, S. (1996). Bazı kişisel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme stilleri ile ilişkisi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2, 9.
10. Güvenç, F. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Bilişsel Esneklik Ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki, Yayınlanılmı Yüksek Lisans Tezi
11. Karacan, E., Şenol, S. ve Şener,Ş. (1996), "Çocukluk ve ergenlik Çağında Sosyal Fobi," *3P Dergisi*, 4 (ek-1), 28-34.
12. Martin, M. M. & Anderson, C. M. (1998). The cognitive flexibility scale: Three validity studies. *Communication Reports*, 11, 1-9.
13. Martin, M. M., Anderson, C. A., & Thweatt, K. S. (1998). Aggressive communication traits and their relationships with the Cognitive Flexibility Scale and the Communication Flexibility Scale. *Journal of Social Behavior and Personality*, 13(3), 531-540.
14. Yüksel, N. (2000). Ruhsal Hastalıklar. *Çizgi Tıp Kitabevi: Ankara.*

KIRGIZ SİNEMASINDA SANSÜRLÜ ‘MEKEN’ FİLMİNİN SOSYOLOJİK ÇÖZÜMLEMESİ

Prof. Dr. Hamza ÇAKIR

Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, hcakir@erciyes.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4548-577,
+905316137629

Atilla GÜVEN

Doktora Öğrencisi, Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, 2050d07002@manas.edu.kg,
Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7238-8276>, +996702806119

ÖZET

Bu çalışmaya konu olan ‘‘Meken’’ (Vatan) filminde; halkı temsilen kırsal yaşamda göçebe kültürlerini geleneksel değerler eşliğinde yaşayan bir grup ile doğal çevrenin yapısına zarar vererek maden ocağı işleten sermaye sahibi yabancı firma arasındaki çatışma konu edilmiştir. Filmin geneli ele alındığında devlet biriminde oluşan işlevsiz yapılanmalar, kayırma ve rüşvet olayları konu edilmiştir. Bu yönüyle siyasi erk tarafından sansüre uğrayan film, dağıtım izni verilmeyerek gösterimi engellenmiştir. Gösterim izni alamayan ilgili film, yapımcılarının aldığı karar doğrultusunda You Tube üzerinden izleyicileriyle buluşmuştur. Filmin yayınlanmasından sonra izleyicilerden olumlu ve olumsuz birçok yorum alarak ülkede tartışma konusu yaratan film, Kırgızistan’da kısa zamanda içerisinde You Tube üzerinden en çok izlenen film olma başarısı elde etmiştir.

Çalışmamızın amacı gerçekçi sinemanın bir örneği olarak Kırgızistan’da gündem yaratan, Meken filminin sosyolojik çözümlemesini yaparak; Kırgız sinemasının ve toplumun günümüzdeki durumuna ışık tutmak ayrıca ilgili filmin devlet sansürüne uğrama nedenlerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda giriş bölümünde sinema sanatının ortaya çıkışı, Kırgız sinema sanatının oluşma süreci ve çalışmamızın yöntemine ilişkin literatür çalışması yapılmıştır. İlgili çalışmamızda Meken Filminin çekildiği Kırgızistan hakkında ekonomik, siyasi ve kültürel bağlamda bilgiler verilerek, siyasi krizlere ve devrimlere ev sahipliği yapan ülkedeki devlet yapılanmasındaki aksaklıklara değinilmiştir. Devlet içerisindeki toplumsal olayların gerçekçi bir üslupla anlatılmaya çalışıldığı Meken Filmi yönetmenin biyografisi ile filmin geniş özeti araştırma kapsamında verilerek, Berger’in sosyolojik film çözümleme yaklaşımıyla analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Kırgızistan, Sinema, Sansür, Sosyolojik, Çözümleme

The Sociological Analysis Of The State Censored " Meken " In The Context Of The Kırgız Cinema

Prof. Dr. Hamza ÇAKIR, Atilla GÜVEN

Erciyes University Faculty of Communication, Orcid: 0000-0002-4548-577,

Doktoral Student, Kyrgyz-Turkish Manas University, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7238-8276>,

ABSTRACT

In the movie "Meken" (Homeland), which is the subject of this study; The conflict between a group that lives in rural life in the presence of traditional values of nomadic cultures representing the people and a foreign company that owns capital that runs a mine that harms the environment has been discussed. When the film is handled in general, dysfunctional structures, favoritism and bribery in the state unit are explained. In this respect, the film, which was also censored by the political power, was prevented from being screened by not giving permission to distribute it. The film, which could not get screening permission, met with its audience on You Tube in line with the decision of its producers. After the release of the film, the film, which created a debate in the country by receiving many positive and negative comments from the audience, achieved the success of being the most watched movie on You Tube in Kyrgyzstan in a short time.

The aim of our study is by making a sociological analysis of the movie Meken, which creates the agenda in Kyrgyzstan as an example of realistic cinema; To shed light on the current situation of the Kyrgyz cinema and society, and to reveal the reasons why the film concerned was subject to state censorship. In this context, a literature study on the emergence of the art of cinema, the formation process of the Kyrgyz cinema art and the method of our study was conducted in the introduction. In our related study, by providing economic, political and cultural information about Kyrgyzstan, where Meken Film was shot, the problems in the state structure in the country that hosted political crises and revolutions were addressed. The biography of the director of Meken Film, in which the social events within the state are tried to be explained in a realistic style, and the broad summary of the film were given within the scope of the research, and analysis was made with Berger's sociological film analysis approach.

Keywords; Kyrgyzstan, Cinema, Censorship, Sociological, Analysis

GİRİŞ

Lumiere kardeşlerin 15 kare hızında çektiği 55 saniyelik " Arrival of a Train at La Ciotat"

filmi 28 Aralık 1895'te Paris'te gösterildi. Böylelikle tarihin ilk filmi, sineması ve sinema yapımcıları 1895'te Lumiere kardeşlerin bu girişimleriyle ortaya çıkmış oldu. Lumière Kardeşler kendi buluşları olan aygıtı sinematograf (cinématographe) adını vermelerinden sonra bu sözcük kısaltılarak sinema (cinéma) adını almıştır. Yunanca 'kinema, -atos = devinim (hareket)' ile 'graphein = yazmak' sözcüklerinden türetilen sinematograf, 'devinimi yazan, devinimi saptayan' anlamına; sinematografi de devinimi yazma, saptama anlamına gelmektedir. Ayrıca günümüzde dünyanın farklı yerlerinde çok yaygın olarak kullanılan sinema sözcüğü Birleşik Amerika'da devinimli resim anlamına gelen motion picture, moving picture'nin kısaltması olarak movie ismiyle de anılmaktadır (Özön, 2008,3-4).

Gerçekliğin teknik ve mekaniksel yeniden üretimi Bazin'e göre sinema ile gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Fotoğraf ve fonografin birleştirilmesi tam bir gerçekliğin sağlanmasını beraberinde getirmiş ve bu yolla zamanın geriye çevrilmezliği aşılmaya çalışılmıştır (Bazin., 2011,27). Diken de aynı görüştedir. Ona göre, sinema bir gerçekliğin yansımalarından çok daha fazlasıdır. Bu dünyada var olmanın, toplumsal değişime açmanın, dönüşümlerinin koşullarını ve hızını değiştirmenin alternatif yollarını izleyicilere sunar (Diken, 2010,163). Slovoj Zizek, Diken'in çalışmasının önsözünde filmler için; *"Bir film asla "yalnızca bir film" ya da bizi eğlendirmeyi ve dolayısıyla dikkatimizi dağıtarak bizi asıl sorunlardan ve toplumsal gerçekliğimiz içindeki mücadelelerimizden uzaklaştırmayı amaçlayan hafif bir kurgu değildir. Filmler yalan söylerken bile toplumsal yapımızın can evindeki yalanı anlatırlar"* der (Diken, 2010,15).

Yurdigül'e göre ise sinema yüzyılı aşkın bir süredir ışık, kamera, oyunculuk ve kurgu stratejileri ile görüntü üzerinden anlam inşasını sürdüren bir mecraya dönüşürken, Lumiere kardeşlerden günümüze kadar kendine özgü bir dil geliştirmeyi başarmıştır. Edebiyat, resim, heykel ve tiyatro gibi diğer anlatım yöntemlerinden farklı olmakla beraber hepsini de kapsayan yeni bir üslupla insanların ilgisini sürekli üzerine çekmektedir (Yurdigül, 2019,8). Sinemanın gelişimini tarihsel bağlamda değerlendirdiğimizde; Lumiere Kardeşlerle 1895 yılında sinemanın doğuşunun ardından, 1914'lere kadar uzanan süre içinde panayır sineması ya da gezici sinema olarak da adlandırılmıştır. Bu dönemde çok sayıda film gösterimleri yapılmakta ve bu icat yeni insanlarla buluşmuştur. Bu durum yeni filizlenen sinema endüstrinin kısa sürede başarıya ulaşmasına olanak sağlamıştır. Bu dönemlerde, David Wark Griffith'in sinema tarihinin iki büyük anlatısı olan; *"The Birth of A Nation"* Bir Ulusun Doğuşu (1915) ve *"Intolerance"* Hoşgörüsüzlük (1916) gibi filmler yoğun kitlelere ulaşmayı başarmıştır (Özden, 2004,19).

Sinemanın kısa süre içerisinde kalabalık insan topluluklarına ulaşan bir kitle iletişim aracına dönüşmesiyle beraber alanla ilgili çalışmalara yoğunlaşmıştır. Clarke'ye göre filmler,

kültürün kılcal damarlarında birbiriyle yarışan fikir ve eğilimleri beyaz perdeye taşırlar. Filmler içinde buldukları çevre ve zamanla etkileşim halinde evrimleşirler. Yine filmler belli sanatsal akımların ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır, pek çok sinema akımı, egemen duyarlık ve değerleri zorlayan bir dizi konunun toplumun gündemine girmesini sağlamıştır. Yazar, “Sinema Akımları” kitabında gerçekçilik, dışavurumculuk, avangart sinema ve sinema sanatı, gerçeküstücülük, belgesel ve belgeselin vizyonu, ulusal sinema akımları ve Sovyet montaj akımları başlıklarıyla incelemiştir (Clarke, 2012,17).

Sinemanın farklı bir akımı olarak gelişen Sovyet sineması, kurguyu yoğun olarak içine alan, aksiyon ve olay eksenli meledromlar çekmeye yönelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Rusya'nın yaşadığı ekonomik darboğaz, sinemacıların uzun, detaylı çekimler yapmalarını engellemiştir. Ayrıca Sovyet yönetimi, Eğitim Komisyonu üzerinden film üretimini ciddi anlamda denetlemekte ve her yönetmen için ayrılan makara stoğunu belli bir sınırdan tutmuştur. Bu olumsuz durum yönetmenlerce eldeki kaynakları en iyi biçimde kullanma çabasına ve yeni bir görsel yaratıcılığın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Sovyetik Montaj olarak da anılan bu dönemde; Dziga Vertov, Lev Kuleshov ve Sergei Eisenstein gibi döneme damgasını vuran yönetmenler ortaya çıkmıştır (Clarke, 2012,145-146).

Sinemanın icadından, 1917 yılına kadar geçen süre zarfı içerisinde Rus Çarlığı'nın egemenliği altında olan Kırgızlarda herhangi bir film üretme projesi çalışması yapılmamıştır. Fakat o dönemlerde Bişkek'te kurulan bir salonda sinema filmleri izleyicilerle buluşmuştur. Rus Çarlığı'nın yıkılmasıyla beraber bölgede hâkimiyeti eline alan Sovyetler Birliği, Türkistan coğrafyasındaki halkların yaşam biçimlerini kayıt altına almak için “Vostokkino” adlı film kurumunu kurdu. Bu kuruma bağlı olarak Moskova'dan film üreticileri, Kırgızların hayatını beyaz perdeye aktarmak için geldiler ve ilk film 1920'lerin sonunda yapılabildi. Sovyet coğrafik filmin kurucusu olan V. Şneyderov, Podnojiye Smerti (Ölüm Tabanında, 1928) ve Na Vysote 4500 Metrov (4500 m Yükseklikte, 1931) adlı gezi filmlerini çekti. Bu çalışmalardan sonra belgesel alanında birçok film hazırlandı. Kırgız sanat sinemasının tarihi, 50'li yılların ikinci yarısında, Frunze (Bişkek) belgesel film stüdyosunda uzun metrajlı filmlerin yapımına başlamasıyla gelişim gösterdi. Odak noktası, her şeyden önce, özgürleşme ve Kırgız kadınlarının kişiliğindeki kendini gerçekleştirme sorunları üzerineydi. 1955 yılında Mosfilm ile birlikte Saltanat filmi çekildi ve bu film büyük bir başarı elde etti. Dönüştürülmüş belgesel ve uzun metrajlı filmlerin hazırlandığı Frunze belgesel film stüdyosunda (1961'den sonra Kırgızfilm) ilk bağımsız filmini yönetmenliğini I. Kobzyev'in yaptığı Benim Hatam (1957) filmiyle ortaya koymuştur (<http://www.welcome.kg/ru/kyrgyzstan/culture/ggogg/>).

Kırgızlardaki sinema sanatının tarihsel sürecini, İsmailov üç bölümde incelenebileceğini ortaya koymuştur. Birinci dönem Kırgız sinemasının kuruluş dönemi olarak da

değerlendirilebilir. 1930'da U. Şeyderov'un etnografik-bilimsel türde yaptığı belgesel filmlerden başlayarak 1955'deki ilk konulu filmin yapımına kadar olan süreyi içine alır. Bu süre Sovyet Kırgızistan Sinema tarihinde belgesel filmler dönemi olarak nitelendirilmektedir. İkinci Dönem; İlk konulu film olan Saltanat'ın (1955) üretilmesinden Sovyetler Birliği'nin dağıtılmasına (1991) kadar olan süreyi kapsar. Kırgızistan Sinema Tarihinde Konulu filmler dönemi olarak anılır. Bu dönemde Tölömüş Okeev, Bolot Şamşiev, Melis Ubukeev, Genadi Bazarov gibi usta yönetmenler yaptığı filmlerle döneme damgalarını vurmuşlardır. Üçüncü Dönem ise Kırgızistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazandığı yıldan (1991) günümüze kadar olan süreyi kapsar. Kırgız sinema tarihinde milli sinemanın başlangıç dönemi olarak da kabul edilir (Baygalieva, 2003,63-64).

Filmlere sosyolojik yaklaşımın değerlendirme alanı içinde, sosyal değerlerin filmlere nasıl yansıdığı ve somutlaştırıldığı, filmlerin sosyal değerler üzerindeki etkisi, bu değerleri güçlendirme ya da değiştirme gücü ve filmlerin toplumsal tutum ve davranış kalıplarında neden olduğu değişiklikler gibi konular yer almaktadır. Özden'e göre; "*Sosyolojik film eleştirisi yaparken filmleri yapan kimseler ve bunların ulaşma niyeti taşıdıkları seyirciler üzerinde iş gören sosyal ve kültürel güçler hakkında bir şeyler bilmek gereklidir*" (Özden, Z. 2004,160). Bu doğrultuda çalışmamız içinde Meken Filmi senaryo yazarı ve yönetmeni Mederbek Calilov'un yaşam öyküsü üzerinde de durulmuştur.

Berger'e göre sosyolojik eleştiride bulunacak bir film eleştirmeninin bilmesi ve filmlerde araması gerekli olduğu bazı temel kavramlar vardır. Bunlar; sosyo-ekonomik sınıf, cinsiyet, azınlıklar, ırk, toplumsallaşma, toplumsal rol, statü, stereotip, değerler, yaşam biçimi, yabancılaşma, anomie, bürokrasi, seçkinler, sapkınlık, işlevselcilik olarak belirlenmiştir (Berger, 1993,91-96). Berger'in kavramlarını kullanarak filmlerde toplumsal yansımaların izini filmlerin eğlendirme, eğitime, bilgilendirme, etkileme vb. işlevleri içinde bulmaya çalışılacaktır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

1.Kırgızistan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı

Kırgızistan; güneybatıdan Pamir Alay, kuzeydoğudan Tiyan Şan sıradağları arasında olup, Kazakistan, Tacikistan Özbekistan ve Çin ile komşu bir Orta Asya ülkesidir. Yüzölçümü 199.945 km² ve genel yüz ölçümünün %95'i dağlarla kaplıdır. Dünya Bankası verilerine göre Kırgızistan'ın 2019 yılı toplam nüfus 6.456.900'dir. Kişi başına düşen GSMH 1.240 Amerikan dolarıdır(<https://data.worldbank.org/country/kyrgyz-republic?view=chart>).

Çok uluslu bir ülke olan Kırgızistan'da 80'den fazla etnik unsur yaşamaktadır. 2009 yılının başlarında Kırgızistan'ın genel nüfusunun % 71'ini Kırgızlar,%13'4'ünü Özbekler, %7,8'ini Ruslar, % 1,1 ini Dunganlar, %1'in altında bulunan Ukraynalılar, Almanlar, Tatarlar,

Kazaklar, Tacikler, Türkler, Türkmenler, Çeçenler, Uygurlar, Azerbaycanlılar, Koreliler ve diğer milletler oluşturmaktadır (İmanaliev, 2020, 285).

Kırgızistan'da tarım ve tarıma dayalı iş modelleri yaygın olmasına karşın, sanayi ve turizm sektörleri bağlamında gelişmeye açık bir ülkedir. Ülkenin tarım sektörü, ekonominin en önemli sektörü sayılmakta ve bu sektör gayri safi milli hâsılanın %40'ını oluşturmaktadır. Tarım sektörünün temeli hayvancılıktır. Zengin yer altı kaynakları olan Kırgızistan topraklarında yaklaşık 2.500 altın yatağı keşfedilmiş olmasına rağmen, az sayıda maden yatağı işletilmektedir. Ülkede altın rezervi yaklaşık 2.500- 3.000 tondur. Ayrıca yatırımcılar için ilgi çekici bir faaliyet alanı olarak, turizm gösterilmektedir (İmanaliev, 2002,286-287).

Kırgızistan gelişmekte olan ülkelerden biri konumundadır. Yolsuzluk kavramı özellikle gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere bütün ülkelerin yaşadığı, ahlaki ve ekonomik boyutu da olan ve kurumsal yapıyı yıpratıcı bir sorun olarak yıllardan beri süregelmektedir. Bilim insanlarıncı "yolsuzluk" terimi hakkında kesin bir tanım olmamasına karşın "Kamu gücünü özel çıkar için kullanılması..." şeklinde bir ifadeyle kelimenin anlamına yönelik genelleme yapılmaktadır (Yereli, A. 2015,131-132). Yolsuzluk terimiyle beraber sıklıkla kullanılan "rüşvet" terimini ise Türk Dil Kurumunca "*Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar*" şeklinde açıklamaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>).

Kırgızistan, bağımsızlık sonrası izlediği politikalar çerçevesinde düşük ve orta düzey reformcu geçiş ekonomileri arasında gösterilmektedir. Bağımsızlık döneminden günümüze kadar hedeflerine ulaşma konusunda sıkıntılar çeken Kırgızistan, genellikle uluslararası ticarete liberal bir rejim takip ettiği görülmektedir. Kırgızistan'ın fiili üretim yapısı tüm dönüşümlere rağmen, halen ağırlıklı olarak sosyalist sistemin devamı izlenimi vermekte, kayıt dışı ekonomi ve yolsuzlukların boyutları bağlamında son derece yüksek seviyeler şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Bal, 2004,184).

Nichhol'a göre Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını 1991 yılında ilan eden Kırgızistan'da yolsuzluk ile ilgili siyasi krizler sürekli devam ederek, günümüze kadar uzanmaktadır. Bağımsızlıktan sonra seçimlerde Kırgızistan'ın ilk Cumhurbaşkanı seçilen Askar Akayev'in darbe ile görevinden uzaklaştırılması üzerine "yolsuzlukla mücadele ve ekonomik ve sosyal reformlar" yapacağına yönelik söylemleriyle iktidara gelen Kurbanbek Bakiyev'in mevcut statüko ile mücadelesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Devlet imkânlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak, aile fertlerini kritik yerlere yükseltmesi gibi suçlamalar nedenleri ile yolsuzluk ve kayırmacılık suçlamalarıyla iktidardan uzaklaştırılan ülkenin ikinci cumhurbaşkanı olmuştur. 2011 yılında iktidara gelen Atamabayev de yolsuzlukla mücadele konusunda başarılı olamamıştır (Nichol, 2012: 5-22).

Kırgızistan yer altı ve yer üstü zenginliği bakımından iyi seviyelerde görünmesine karşın yolsuzluk algı endeksinde dünya sıralamasındaki yeri pek iç açıcı değildir. Yolsuzluk Algısı Endeksi, 1995 yılından bu yana Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından her yıl yayımlanan bir rapordur. Bu raporda konunun uzmanlarının görüşleri ve kamuoyu araştırmaları sonucunda ülkelerdeki yolsuzluk algısı tespit edilir ve ülkelere 100 (temiz) ile 0 (yüksek derecede yolsuz) arasında bir puan verilir. Bu rapora göre 2019 yılı verilerine göre 179 ülke içinden Kırgızistan 30 Puan ile 126. Sıradadır

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Yolsuzluk_Alg%C4%B1s%C4%B1_Endeksi).

2. ‘Meken’ Filmi

Meken Filmi mahkeme salonu sahnesiyle başlamaktadır. Davacı rolündeki Keldibek Cumaliev çevreye verdiği zarardan dolayı Çinli Maden şirketini dava eder fakat mahkeme Çinli firma lehine karar verir. Ayrıca davacı Keldibek’in maden firmasını karalama faaliyetlerinin içinde bulunduğu kanaat getirerek davacıya bir takım cezalar verir. Keldibek duruma itiraz etse de yargıç itirazların yersiz olduğunu ve davanın kapandığını belirtir. Kendisine yapıldığını düşündüğü haksızlığa yüreği el vermeyen Keldibek orada kalp kirizi geçirerek karısının kollarında ölür.

Filmin başrolünde gördüğümüz Bektemir, Tanrı dağlarının ortasında göçebe hayatı yaşayan bir Kırgız rolündedir. Ayrıca kahramanın bütün sahnelerde geleneksel Kırgız kalpağıyla görünmesi gelenek göreneklerine bağlı biri olduğu izlenimini vermektedir. Kahramanımız çevresi çam ağaçlarıyla kaplı, yanından akarsuyun geçtiği bir yerde kurduğu geleneksel Kırgız otağında karısı ve bir kızıyla beraber mutlu bir yaşam sürmektedir. Bektemir’in hayatı, dağlardan gelen bir patlama sesiyle değişir.

Patlama seslerinin üzerinden bir gün geçmiştir. Bektemir ve ailesi hep beraber sofraya oturmuşlar, yemeklerini yemek üzereyken Aymonçok sofradaki sudan içer ve kusmaya başlar. Aymonçok daha da kötü olunca araçlarına bindikleri gibi hastaneye doğru yola çıkarlar.

Hastane sahnesinde doktor, Aymonçok’u kontrol ettikten sonra içtiği sudan zehirlenmiş olabileceğini söyler. Ayrıca kızın içtiği suda kimyasal bir maddenin olabilme ihtimalinin olduğunu ve bunu öğrenmek için Bektemir’den sudan analiz için örnek getirmesini ister.

Bektemir ilk iş olarak akarsudan doktorun belirttiği şekilde örneği alarak analiz için şehre götürür ve burada yetkililere teslim eder.

Bektemir’in kızı Aymonçok geceleri öksürük nöbetleri geçirmekte, ateşler içinde yanmaktadır. Kızının rahatsızlığından muzdarip olan Bektemir, sabahın ilk ışıklarıyla beraber soluğu polis karakolunda alır. Maden ocağıyla ilgili yazdığı şikâyet dilekçesini polislere teslim eder.

Polis şefi, yardımcısıyla beraber şikâyet dilekçesini de alarak maden ocağına inceleme

amacıyla gider. Maden ocağı yöneticisi Chin Wang, polisleri odasında kabul eder. Polisler geliş nedenlerini belirtmeye çalışsa da, Chin Wang onları pek dinlemek istemez. Polise aylık maaşını sorar. Burada memleketin ekonomik durumu polislerin düşük maaşları diyalogların içinde geçmektedir. Chin Wang aniden polisin elinden dilekçeyi kaptığı gibi yırtar ve polise bir deste para uzatır. Polis, Çinli yöneticinin verdiği parayı alır ve çıkar.

Bektemir'in hayvanları da zehirlenerek ölmeye başlamıştır. Bunun üzerine köylüyü uyarmak için toplayarak maden ocağının zararlarını anlatarak, arkasına aldığı köylülerle beraber maden ocağını doğru ilerler, fakat içeriye giremezler. Maden ocağı çalışanları köylülere karşı durmaktadır. Polis gelir ve birkaç uyarı yapar fakat eylemciler dağılmaz. Bunun üzerine polisler, Bektemir'in de içinde olduğu eylemci grubu gözaltına alır.

Polis karakolu sahnesinde ise televizyonda maden ocağında yaşanan çatışma gösterilmektedir. Filmin bir sonraki sahnesi Çin restoranında geçmektedir. Polis şefi restorana gelir ve maden ocağından sorumlu yönetici Çin Wang'a son durumlar hakkında bilgi vermek ister. Çünkü olay büyüyerek televizyonlara haber konusu olmuştur. Çinli yönetici polis şefini alaya alarak gönderilir. Polis şefinin maruz kaldığı sözlü hakareten dolayı gururu incinmiştir. Evine gelerek rüşvet paralarıyla aldığı eşyaları geri götürür.

Merkezden konunun araştırılması için gönderilen hükümet yetkilisinin, Kence köyünün sakinleriyle buluştukları bir sahne ile film devam etmektedir. Halk maden ocağı olaylarında tutuklananların bırakılmasını talep etmektedir. Söz alan hükümet yetkilisi bu olaylar için özel bir ekip kurarak geldiklerini, sorunu çözeceklerini, gerekirse maden ocağını dahi kapatacaklarını köylülere söyler.

Hükümet yetkilisinin maden ocağına gitmesiyle durumun hemen değiştiği, maden ocağı çalışanlarına attığı nutuktan kolaylıkla anlaşılacaktır. Yetkili, köylülerin yanında ne söylediye burada tam tersini söylemektedir. Eylemcilerin terörist ve aşırıçılık eylemlerini gerçekleştirdiklerini, yatırımcıların işlerini baltaladıklarını, devlete vergilerini ödeyen, ekonomiye katkıları büyük olan böyle bir maden ocağına yapılan eylemin suç olduğu ve karalamaların doğru olmadığını söylediği görülür.

Hükümet yetkilisi maden ocağından ayrılırken, Polis şefinin kendisine doğru gelmekte olduğunu görünce biraz panikleyerek elindeki çantayı aracına koyar. Arabanın camından tutuklanan eylemcilerin durumunun ne olacağını polise sorar. Poliste onlara bir uyarı verilerek serbest bırakacaklarını söyler. Yetkili, polis şefinden kimsenin serbest bırakılmamasını, olaylarla ilgili merkezden araştırma ekibinin gönderileceğini ve eylemcileri sorgulayacaklarını söyler. Polisten onayı aldıktan sonra bölgeden uzaklaşır.

Polis şefi, Maden ocağı yöneticisi Çin Wang'ın odasındadır. Ondan daha önce almış olduğu parayı masasının üzerine atarak Bektemir'in şikâyet dilekçesini, Çin Wang'a gösterir ve onu

ifadeye çağırır.

Maden ocağındaki eylem sonrasında konuyu araştırmak için merkezden geldiğini iddia eden serseri görünümlü iki kişi, Bektemir'e işkence yaparak sorguya çeker. Daha sonra bu ikili, Bektemir'in eşi ve kızının yaşadığı yere gelir. Bektemir ve olaylar hakkında araştırma yaptıklarını söyleyerek dere suyundan çıkan analiz sonuçlarını ararlar fakat bulamazlar.

Polis şefi alışveriş yaptığı marketten çıkarken olayı araştırmak için geldiklerini söyleyen kişileri sohbet ederken görür ve bu ikilinin hal ve hareketlerinden şüphelenir. Arabasına bindikten sonra komiserini arar ve şüphelerini paylaşır. Bunun üzerine komiser konuyu araştırıp kendisine haber vereceğini söyler. Sabaha karşı polis şefine, komiseri tarafından telefon gelir. Merkezden araştırma için böyle bir görevlendirme yapılmadığını belirtir. Polis giyinir ve çıkar...

Bektemir'in eşi ise güzel bir rüyanın ortasından kâbusla uyanır. Otağın dışına çıktığında gündüz gelmiş olan serserilerin tekrar geliyor olduğunu görür ve kızını da alarak onlardan kaçmaya başlar. Bektemir ise o anlarda serbest bırakılır. Dışarı çıkar çıkmaz evine gidebilmek için evine doğru koşmaya başladığı görülür.

Serseriler ise Bektemir'in karısı ve kızını aramaya devam etmektedirler. Anne ve kız kaçmaktadırlar. Bektemir evine koşarken polis şefi arabasıyla Bektemir'in ailesine doğru gitmektedir ikili yolda karşılaşır ve Bektemir'i de alarak yola koyulurlar. Polis şefi, Bektemir'i bu serseri ikili hakkında uyarır. Beraber arabadan inerler ve serserilerden tekini polis yakalar. Bektemir ise karısı ve kızlarının sesini uzaktan işitir ve peşinden gider. Polis şefi yakaladığı adamı elinden geçirir ve çatışma çıkar. Tabanca sesini duyan diğer zanlı ise Bektemir'in yumruğuyla suya düşer. Bektemir ile zanlı suyun içinde bir süre boğuşur sonra Bektemir, zanlıyı boğarak etkisiz hale getirir. Diğer zanlı arabasına biner ve polise çarparak olay yerinden uzaklaşır. Bektemir ise ailesiyle kavuşur.

Filmin başında gösterilen cenaze merasiminin bir benzeri tekrar sergilenir. Bu defa ölen polis şefinin cenaze merasimi vardır. Cenaze töreninden sonra kalabalık dağılırken Bektemir kalabalığa seslenir. Birlik ve beraberliğin öneminden, maden ocağının zararlarından kalabalığa bahseder ve köylülerden yarın yapmayı planladığı eylem için destek ister.

Ertesi günü Bektemir elinde Kırgız bayrağıyla maden ocağının karşısına dikilir. Tek başına ilerlerken köylülerin yavaş yavaş ona katıldığı görülür. Grup üyelerinin ellerinde sopa, taş, kazma, kürek vb. aletler bulunmaktadır.

Maden ocağı çalışanları da kendi malzemeleriyle iş sahasını korumak için hazırlık yapmaktadır. Şaman yine bir görünür kaybolur. Bektemir ise Kırgız milli marşını söylemeye başlar. Bunun üzerine yanındaki ekip de marşa katılır ve maden ocağına karşı yürüyüş başlar. Maden çalışanları eylemcilere taş atmaya başlar. Eylemciler de maden ocağının sahasına

doğru koşarlar. Tam bu esnada şaman Manas Destanını okumaya başlar. Onun işaretiyle Manas'ın askerleri atlarıyla kılıçlarıyla beraber ortaya çıkarak eylemcilerin arasına katılır ve ekip daha güçlenir. Maden işçileri plastik mermilerle ekibe ateş eder ama ekibi durdurmaya yetmez. Çinliler ise paralarını aldıkları gibi kaçmaya başlarlar. Maden ocağında çatışma başlar ve çalışanlarla beraber Çinliler bertaraf edilir. Bektemir ve arkadaşları Kırgız bayrağı ellerinde zaferlerini kutlarlar. Filmin son karesinde Bektemir'in tutuklandığı görülmektedir.

3. Yönetmen Mederbek Calilov

Kırgız yönetmen Mederbek Calilov, 27 Eylül 1983 tarihinde Kırgızistan'ın Celalabad şehrinde doğmuştur. İlk ve ortaöğrenimini Celalabad şehrinde tamamlayan Calilov, yüksek tahsilini Oş Devlet Üniversitesi'nin İlahiyat Fakültesi'nde yapmıştır. Mederbek Calilov, eğitimini tamamladıktan sonra farklı alanlarda iş tecrübesi edinmiştir. 2005-2007 yılları arasında otel yöneticiliği, 2007-2009 yıllarında uluslararası bir şirketin genel müdürlüğü görevlerini yapmıştır.

2013 yılında Rusya'da sağlık sorunları nedeniyle iş kariyerine ara verdiği dönemde Calilov "Ulusun Altın Hazinesi" kitabını yazmıştır. Senaryosunu ve yönetmenliğini kendisinin yaptığı "Taksi Driver Operasyonu" uzun metrajlı filmini çekerek dikkatleri üzerine çeken Calilov'un yönetmenlik kariyeri bu filmle beraber başlamıştır. 2014-2015 yıllarında Rusya'nın Kurgan şehrinde Ren-Tv için senaryosunu ve yönetmenliğini kendisinin yaptığı "Zebra" dizisini çeker. Dizi projesi bittikten sonra Moskova'da senaryosunu kendisinin yazdığı "Aleksander Peresvet- Kulikova Eho" adlı uzun metrajlı filmin yönetmenliğini yapmıştır. Rusya'daki sanatsal çalışmalarından dolayı Kırgız yönetmen, Rusya Kültür Bakanlığınca "Ulusal Film" sertifikası almaya hak kazanmıştır.

Yönetmenlik kariyerine Kırgızistan'da devam etmek isteyen Calilov, 2017 yılında senaryosunu kendisinin yazdığı "Kırgızistan'a Hoş Geldiniz" filminin yönetmenliğini yapar. 2018 yılında "Duvardaki İzler", 2019 yılında "Şaman" ve "Seçim" filmlerinin de senaryolarını ve yönetmenliğini kendisi yapmıştır. Orta Asya'daki beş ülkeden 1600 filmin katılımıyla gerçekleşen film festivalinde "En İyi Film" ödülünü kazanan yönetmen, New York'taki Dijital Film Akademisine gitmeye hak kazanır. Eğitimlerinin dışında Yönetmen Calilov, Hollywood ve Las Vegas'ta yapılan uluslararası film festivallerinde "En İyi Uluslararası Film" ödülü, ABD ve Kanada'da gerçekleşen film festivallerinde de çeşitli prestijli ödüller kazanmıştır.

Dijital Film Akademisini tamamladıktan sonra Kırgız yönetmen senaryosunu ve yönetmenliğini kendisinin yaptığı "Para Peşinden Koşmak" ve "Meken" filmlerini çekmiştir. Kırgızistan'da farklı sebeplerden dolayı gösterime giremeyen Meken Filmi ilk olarak You-Tube kanalından yayınlanmıştır. Bu film, Kırgızistan'da kısa bir zamanda en çok

izlenen film olma başarısını göstermiştir.

Yönetmen ve senarist Mederbek Calilov evli ve bir kız çocuk sahibidir. Calilov Kırgızca, Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça bilmektedir.

4. Meken Filminin Sosyolojik Film Çözümlemesi

Filmlere sosyolojik yaklaşımın değerlendirme alanı içinde, sosyal değerlerin filmlere nasıl yansıdığı ve somutlaştırıldığı, filmlerin sosyal değerler üzerindeki etkisi, bu değerleri güçlendirme ya da değiştirme gücü ve filmlerin toplumsal tutum ve davranış kalıplarında neden olduğu değişiklikler gibi konular yer almaktadır. Bu doğrultuda çözümlemesi yapılan Meken Filmi'nde Berger'in belirlediği kavramlar üzerinden incelenerek kavramlarla ilişkili diyaloglar verilmiştir. Sosyolojik eleştiri anlayışının temelinde ilgili filmin; sınıf, ırk, cinsiyet ve ulus gibi eksenler etrafında değerlendirilmesi yapılmıştır.

Sınıf (Sosyo-ekonomik): Sınıf, bir takım ortak yanları olan bir grup insanlar topluluğudur. Bu kavramı toplumsal olarak kullandığımızda, genellikle toplumda etkinlik gösteren sınıflardaki hiyerarşide bireylerin yeri veya kişinin sınıftaki seviyesi anlamlarını da içeren sosyo-ekonomik sınıf kastedilir. Seçkin toplumbilimci ve antropolog W. Lloyd Warner toplumunda 6 sınıfın varlığından söz eder. Bunlar; üst-üst, alt-üst, üst-orta, alt-orta, üst-alt ve alt, alt şeklindedir. Warner, alt-orta ve üst-alt sınıfların "orta direği" oluşturduğunu belirlemektedir. Sosyo-ekonomik sınıf; eğitim, gelir ve iş, değişik sosyal sınıfların değişik yaşam biçimleri olması, çocuk yetiştirme yolları ve değerler gibi belli sayıdaki bileşenlerden yola çıkarak saptanır (Berger, 1993,91).

Meken filmindeki karakterlerin sosyo-ekonomik sınıflara göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo1: Meken Filmi Sosyo-Ekonomik Sınıflara Göre Dağılımı

A	B	C1	C2	D	E
En (Sosyal tabaka, aileler, serveti en az nesilden gelenler, büyük sanayiciler, üst düzey yöneticiler ve ünlü meslek sahiplerinden)	Üst (Yeni zengin olan bu grup, özel sektör yöneticileri, gazeteci, yazar, üst düzey yöneticileri ve orta-büyük esnaftan oluşmaktadır.)	Altı (Profesyonel meslek sahipleri ve yöneticilerinden oluşan bu grup C2 ile beraber ülke genelinin büyük bir bölümünü oluştururlar.)	Üstü (Beyaz yakalı çalışanlar (memurlar ve işçiler) ve küçük iş sahiplerinden (esnaf) oluşmaktadır.)	Altın (Mavi yakalı çalışanlar, kalifiye ve yarı kalifiye işçilerden oluşmaktadır.)	Altın (Kalifiye olmayan işçiler, vücutları ile çalışanlar (tarım işçileri, hamallar vb.), küçük esnaflar ve işsizlerden oluşmaktadır. Gelir ve eğitim seviyesi en düşük olan

gruptur.)

**Maden
Ocağı
Yöneticisi
Chin Wang**

**Kırgız
Bürokratlar,
Siyasetçiler**

**Polis
Müdürü**

**Maden Ocağı
çalışanları**

Bektemir

Keldibek

Köylüler

Meken Filmini ekonomik durum üzerinden ele aldığımızda; ülkenin ekonomik anlamda zor günler geçirdiğini ve bu nedenle üst sınıf ile alt sınıf arasında bir çatışma yaşandığı gözlemlenmektedir. Ayrıca devlet yapılanmasının içinde rüşvet olaylarına filmde birçok atıfta bulunmaktadır.

Sosyo-ekonomik bağlamda film içinde Kırgızistan'ın ekonomik durumunu ortaya koymak adına birçok diyalogun olduğu gözlemlenmiştir. Bektemir, kızının ve kuzusunun zehirlenmesi üzerine maden ocağının kapatılmasına yönelik dilekçe yazmıştır. Polis Müdürü ve yardımcısı bu şikâyet üzerine kontrol için geldikleri maden ocağında yetkili Chin Wang ile bir görüşme yapar.

Chin Wang: *Sizin Polis müdürü olarak aylık maaşınız ne kadar acaba?*

Polis Müdür: *10 bin som.*

Chin Wang, polisin 10 bin som cevabını duyunca yüksek sesle uzunca bir süre kahkaha atar. Bunun üzerine Polis yardımcısı kızgınlıkla;

Polis Yardımcısı: *''Ne oldu? Dalga mı geçiyorsunuz?''*

Chin Wang: *''Yok beni yanlış anlamayın sizin bir aylık maaşınız benim bir öğle yemeğim kadarmış.''*

Polis Müdürü: *''Ne demek istiyorsunuz?''*

Chin Wang: *''Ben size saygı duyuyorum. Bir ay içinde bir sürü zorlu olayların içinde mücadele ediyorsunuz ama aylık sadece 10 bin som alıyorsunuz. Bu adaletsizlik doğru mu?''*

Polis Müdürü: *''Söylediklerin doğru ama bizim devletimiz fakir bunu da unutmamak lazım.''*

Chin Wang yine kahkahayı basar ve şöyle der:

Chin Wang: *''Söylediğiniz doğru ama sizin fakir devletinizde ben sürekli zenginleşiyorum...''*

Çantasının içinden bir deste Amerika Doları çıkarır ve şöyle der:

Chin Wang: *''Sizin burada bir yıllık maaşınız var. Şimdi bu dilekçeyi yok sayalım''* der ve şikâyet dilekçesini yırtar. Chin Wang yırttığı şikâyet dilekçesini elinde yuvarladıktan sonra çöp kutusuna atar. Polis müdürü panikle çöp kutusundan evrakı geri alır ve bu rüşvete itiraz edecek gibi olsa da ailesini gözünün önüne getirir. Polisin karısı bir çamaşır makinesi, çocuğu

ise bir akıllı telefon almak istemektedirler. Gözlerinin önüne bu sahneler gelen polis, Çinli yöneticinin verdiği parayı alır ve çıkar...

Cinsiyet: Birçok eleştirmen, kitle iletişim araçlarının kadına yıkıcı cinsel rol ve görüntü yüklediğini ve bu araçların ‘cinsel bakımdan ayırıcı’ olduğunu öne sürmüştür (Berger, 1993,94). Bu bağlamda Meken filmi incelendiğinde cinsiyet ayrımlarına yönelik fazla bir bulgu bulunmamaktadır.

Filmin içinde geçen cinsiyet ayrımına yönelik bir örnek aşağıda verilmiştir. Çamaşır yıkama sahnesinde filmin kahramanı Bektemir çamaşır yıkamakta olan karısının yanına gelir ve aralarında şöyle bir diyalog geçer;

Bektemir’in Karısı: *Kızınla senin çamaşırlarını yıkayıp bitiremezken yine toza bulanıp geldin değil mi?*

Bektemir: *Öyle ya sen olmasaydın giyecek kıyafetimiz olmaz, kızım la ben taş devrindeki adamlar gibi olurduk. Peki kızım nerede?*

Bektemir’in Karısı: *‘Aymonçok uykuya daldı. Ben olmasaydım kızın da olmazdı değil mi?’*

Bektemir: *‘Niye sen olmasaydın başkası doğururdu. Evlenmek istersen kız çok...’*

Azınlıklar: Bu deyimden geleneksel olarak, toplumdaki ayrılmalarını sağlayan kendi içlerinde kültürel özellikler ve gelenekleri paylaşan küçük gruplar anlaşılır (Berger, 1993,93).

Meken Filmi’nde azınlıklar hakkında onların toplumdaki ayrılmalarını sağlayan herhangi bir söyleme ulaşılamamıştır. Böyle olmakla beraber Kırgızistan’da yatırımları olan Çinli yöneticilerin azınlıkları temsil ettiği söylenebilir.

İrk: David Dressler ırkı ortak kalıtsal mirasa sahip insanlar topluluğu olarak tanımlamıştır. Fiziksel antropologlar ise konuyu farklı değerlendirirler. Onlara göre ırkın üç genel sınıflandırılmasından söz edilir. Negroid (siyah ırk), mongoloid (sarı ırk), caucasoid’dir (beyaz ırk) (Berger, 1993,94).

Meken Filmi’nde fiziksel antropologların bahsettiği türden bir ayrım ve bir söylem yoktur. David Dressler’e göre değerlendirdiğimizde Kırgızlar ve Çinliler olarak iki ayrı kategoride incelenebilmektedir. Filmdeki genel işleyiş ile aldığımızda Kırgızlar kendi çevresini, topraklarını korumaya çalışan ekonomik açıdan sıkıntılar içerisinde olan ev sahibi görünümündedir. Filmde Kırgızlar birçok kez ‘*kendi maden ocaklarımızı kendimiz neden çalıştıramıyoruz? ’* sorusunun cevabını aradıkları ve sorunun ülkenin ekonomik durumu ile eğitimin yetersizliğine bağlandığı gözlemlenmiştir. Bu filmde Çinliler, Kırgızların doğasını kirleten maden ocaklarının zengin yöneticileri şeklinde gösterilmiştir.

Toplumsallaşma: Toplum içindeki bireylere kuralların, rollerin ve toplumun değerlerinin öğretilmesi anlamına gelen toplumsallaşmayı, biçimsel olmayan yolla kitle iletişim araçları, biçimsel yolla ise dini mekân, okul ve aile gibi kurumlar aracılığı ile gerçekleştirilen bir tür

‘‘etkisiz kılma’’ biçimi olarak bakabiliriz. Biçimsel olmayan toplumsallaşmada önemli olan bize nelerin hangi rolleri nasıl oynayacağımızın, ne tür amaçlar için çabalayacağımızın öğretildiğinin farkına varılmamasıdır (Berger, 1993,95).

Meken Film’i içerisinde toplumsallaşma kavramı ile ilgili birçok örnek gözlemlenmiştir. Filmin kahramanı Bektemir’in toplumsallaşma adına köylülere bir takım mesajlar ilettiği cenaze sahnesinde yoğun bir katılım ile toplumsallaşma örneği olarak aşağıda verilmiştir.

Bektemir: ‘‘Değerli köylülerim, sizi buraya toplama amacım hepimizin bildiği üzere yukarıda yabancı bir firma altın bulmak için kazılar yapıyor. Dağlarımızı dinamitlerle patlatmaları bir yana, bıraktıkları kimyasal zehirlerle bizlere atalarımızdan miras kalan yerlerimizi ve sularımızı kirletiyorlar. Geçtiğimiz günlerde kızım zehirlendi zar zor tedavi ederek eve geldiğimizde daha yeni doğmuş kuzumun zehirlenerek öldüğünü gördüm.

Keldibek’in Karısı: ‘‘Evet anca kendinize zararı dokununca mı uyandınız. Benim rahmetli kocam onlarla hukuki mücadele verirken hiç biriniz ses çıkarmadınız.’’

Bektemir: ‘‘Doğru söylediniz anne! Bizim doğamıza zarar veren bu maden ocağı bana zarar verdiğinde sesim çıkmaya başladı bunu kabul ediyorum. Biz Kırgızlar böyleymişiz. Kendi başımıza gelmeden ses çıkarmadan yaşamaya devam edermişiz. Beni sokmayan yılan bin yıl yaşasın prensibiyle... Ama hepimize zararı dokunduğu gün, geç olacak.’’

Başka Kir Köylü Kadın: ‘‘Suçunu kabul etmen güzel yiğit söyle bakalım ne yapmamızı öneriyorsun?’’

Bektemir: Hepimiz birikerek bir yakadan baş, bir yenden kol çıkarmak suretiyle bize zarar veren bu firmayı hesap verdirmemiz gerekirse kapattırmamız gerekir...’’

Köylülerden bazıları bu maden ocağının ekonomik faydalarının olacağını belirtse de Bektemir, yeniliğe karşı olmadığını fakat kurallara uyularak işletmenin yürütülmesi gerektiğini belirterek kalabalığı ikna ediyor.

Toplumsal Rol: Bir oyunda rol’ün ne demek olduğu belli değildir ve toplumsal rolün kapsamı da aşağı yukarı benzerdir. Rol, öğrendiğimiz belli türdeki davranışları içerir ki, roller çevremizdekilerin bizden beklentileri ile ilgilidir. Bu beklentiler de toplumdaki yerimizi kısmen de olsa belirlenen özel durumlarla ilintilidir. Bir günlük hayatında bile birey birçok roller oynar; aile, işçi arkadaş vb. (Berger, 1993,94).

Toplumsal rol kategorisi ile ilgili film içerisinde herhangi bir söylem bulunmamaktadır. Meken Filmi’nin geneli ele alınarak başkahraman Bektemir’in özelinde değerlendirdiğimiz zaman; haksızlığa karşı mücadele eden bir insan, çevre bilincine sahip ülkesinin geleceğini düşünen vatansever bir birey, geçimini hayvanlılıkla sağlayan bir köylü, sorumluluk sahibi bir baba ve karısını seven iyi bir eş, toplumsal rollerini barındırdığı görülmektedir.

Statü: Statü, bir kişinin bir grup ya da organizasyon içindeki konumu ve bu konumla

bağlantılı olan saygınlığıyla ve bu kişinin rolü ile ilintilidir. Örneğin üniversitelerde, profesörün statüsü yardımcı profesörden çoktur ve farklı roller oynarlar. Genelde toplumda, belli konumları olan kişiler alt statüdedirler(doktorlar, avukatlar, profesörler, bankerler) ve diğerleri daha düşük statülüdür (amele, işçi, memurlar).

Meken filminde statü ve statünün kullanımıyla ilgili bariz göndermeler ve yergiler bulunmaktadır. Statü kavramıyla ilgili ele alacağımız örneğimizde, Polis Müdürü'nün yardımcısıyla beraber resmi görevle maden ocağına inceleme amacıyla gitmesiyle gerçekleşir.

Polis Müdürü: *“Kim var yetkililerden?”*

Maden İşçisi: *“Şefler burada.”*

Polis Müdürü: *“İyi o zaman biz bir girip çikalım sorularımız vardı...”*

Polisler içeriye girmeye çalışırken, maden işçileri tarafından durdurulurlar.

Polis Müdürü: *“Hey indir elini”*

Maden İşçisi: *“İzin almadan giremezsiniz içeriye!”*

Polis Müdürü: *“Hey Ben Polis Müdürüyüm yöneticilerin beni tanıyor.”*

Maden İşçisi: *“Kimseyi almayın dediler bize”* diyerek polisi kapıdan dışarı ittirir.

Olayı uzaktan takip eden maden ocağının Çinli yöneticisi Chin Wang çalışanlarına, polisleri içeri almalarını işaret eder ve maden işçileri Polis Müdürü ve yardımcısının girmesine izin verir.

Yukarıdaki diyalogların yaşandığı sahnede polis müdürü kendi statüsünü kullanarak içeri girmek istemektedir. Fakat bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Bunun üzerine Çinli yöneticinin bir emri ile içeri girme imkânı bulunur. Bu sahnede Çinli yönetici Chin Wang'ın, polis müdürüne karşı statüsünün daha yüksek olduğu izlenimi verilmiştir.

Statü kavramıyla ilgili bir diğer sahne ise Merkez Araştırma Komisyonu görevlisi ile Polis Müdürü'nün arasında geçmektedir. Merkez Araştırma Görevlisi karakol içinde Bektemir'i işkence ile sorguya almaktadır. Durumu haber alan Polis Müdürü sorgu esnasında içeri girer ve olanlara karşı koymaya kalkar. Bunun üzerine merkez araştırma komisyonu görevlisi, polis müdürüne kimliğini gösterir. Polis Müdürü kimliği gördükten sonra işkence olayına müsamaha göstererek statüye boyun eğmek zorunda kalır.

Prestij: Bu kavram Berger'e göre, toplumda insanları kurnazca kontrol altına almanın iyi bir yoludur (Berger, 1993,95). İlgili filmde prestij kavramının kullanımıyla ilgili bir çok örnek mevcuttur. Örneğin, Film başlarken mahkeme sahnesinde davacı rolündeki Keldibek Cumaliev, çevreye verdiği zarardan dolayı Çinli Myning Uluslararası Maden Şirketi'ni dava ettiği görülmektedir. Mahkeme öne sürdüğü gerekçelerle Çinli maden şirketinin lehine karar verir.

Keldibek: *“Oğlum nasıl böyle karar verirsiniz. Şimdi benim ölen hayvanlarımın bedelini kim*

karşılacak?’’

Hâkim: ‘‘Davacı ilk olarak mahkeme hükümlerini açıklarken sözünü bölmeyiniz. Size de konuşmanız için imkân verilecek. İkinci olarak mahkemeye seslenirken sayın hâkim diye sesleniniz. Anladınız mı? Ayrıca davacının şikâyet dilekçesinden sonra sebepsiz olarak kapatılan firmanın çalışmasının durdurulmasından dolayı ilgili firma davacıyı dava etme hakkı doğmuştur. Eğer firma yetkilileri bu davayı kazanırsa Keldibek Cumaliev bütün zararları ödemeye mecbur edilecektir.’’ Şeklinde ki son kararını açıklar ve bu durum üzerine Keldibek Cumaliev kalp krizi geçirerek mahkeme ortasında karısının kollarında ölür.

Bu sahne örneğinde görüldüğü üzere hâkim ilk olarak hukukun verdiği gücün yanında makamın verdiği prestiji de kullanarak, davacı Keldibek Cumaliev’i söylemleriyle küçük düşürerek, verdiği kararlar da ölümüne sebep olmuştur.

Stereotip: Horton ve Hunt’un Toplumbilim’inde stereotip, ‘‘başka grup ya da kategorideki insanların grupça paylaşılan görüntüsü’’ olarak tanımlanmıştır. Stereotipler olumlu (kibar kutsa aile doktoru: olumsuz (ilkesiz, oportünist politikacı) ya da karışık (kutsal, titiz, cazip olmayan eski tür bir okul öğretmeni) olabilir. ‘‘olumlu ve olumsuz oluşları dikkate alınmadan, stereotiplerin çok tehlikeli olduğu söylenebilir. Stereotipler, milyonlarca kişiye, siyahlar, Yahudiler, Fransızlar, doktorlar, polis memurları, kadınlar vb. hakkında çok bireleştirilmiş, devamlı olmayan ve bazen yanlış görüntüler verebilir. Biçimi ne olursa olsun stereotipler bireysel farklılaşmaları en aza indirgeyen basitleştirme ve genellemelerdir ve yok edici olma eğilimleri taşırlar(Berger, 1993,95).

Meken filmi özelinde incelediğimiz zaman ‘‘yabancı firma zararlıdır’’ stereo tiplemesi ilk olarak göze çarpmakta, yabancı firmalara karşı filmdeki karakterler sürekli bir güvensizlik duygusu içinde olduğu görülmektedir.

Kırgız bürokratlar, siyasiler, polisler başta olma üzere kamu kuruluşunda çalışan herkes rüşvet alır stereotipi filmin en çok kullandığı stereotiplerlerinden biri olmuştur.

Yaşam Biçimi: Biçim ya da tarz sözcüğü biçimlendirmeyi de beraberinde getirir. ‘‘yaşam biçimi’’ deyince insanın yaşamını nasıl biçimlendirdiği söz konusudur. Yaşam biçimi genellikle sosyo-ekonomik sınıfla ilişkilendirilir ve kişinin görünümünü yansıtır (Berger, 1993,94).

Filmin başrol oyuncusu Bektemir hayvancılıkla uğraşan göçebe bir Kırgız rolündedir. Sade bir yaşam biçimi ve buna uygun bir aile yapısı vardır. Bektemir ve ailesinin özelinde, Kırgızların geleneksel göçebe hayatını en iyi gösteren bölümlerden birisi filmin 12.05 saniyelerinde gerçekleşmektedir. Sahne, Kırgızların kullandıkları geleneksel çadırın (bozüy/ otağ) içinde geçmektedir.

Polis müdürünün yaşam biçimi de gayet sadedir. Evli ve bir erkek çocuk sahibi olan polis

müdürünün devlet tarafından çok düşük bir maaş aldığına yönelik bilgiler filmin içinde verilmektedir. Karısının ve çocuğunun maddi taleplerini karşılamakta güçlük çeken Polis müdürü, kendisine maden ocağı yönetici Chin Wang'ın verdiği rüşveti kabul eder. Polis müdürü kısa bir süre içinde aldığı rüşvetin yaşam biçimini iyi yönde etkilemediğini, aksine zararının dokunduğunu fark ederek yaptığı yanlış düzeltme yoluna gider.

Yabancılaşma: Bu Kavram edebi dilde "bağısız" olarak anlamlandırılırken kullanımlarda çoğu zaman kişiye yabancılaşma ve diğerlerinden ayrılma duygusunu katar. Yabancılaşan birey kendini toplumun ve buna bağlı her hangi bir grubun dışında "bir yabancılık" duygusuna kapılır (Berger, 1993,91).

Meken filminde yabancılaşma kavramı örneği Keldibek'in cenaze sahnesinde görülmektedir. Kalabalık köy ahalisi, merhum Keldibek'i gömdüğü esnada siyahlara bürünen Keldibek'in karısı ağıt yakarak cenaze alanına gelir. Acılı kadın, kocasının ölümüne sessiz kaldığını düşündüğü köy ahalisine yaktığı ağıtla öfkesini kusar. Bu serzeniş köylünün hoşuna gitmez ve yaslı kadın cenaze alanından uzaklaştırılmak istenir.

Keldibek'in Karısı: "Gücünüz sadece bana yeter! Sizi ve sizin geleceğinizi koruyayım diye kocam bu dünyadan gitti! Siz niye bir şey yapmıyorsunuz? Lanet olsun hepinize! Siz nasıl erkeksiniz! Erkeğim diye dolaşacağınıza başınıza eşarp takın!" dedikten sonra alandan hızla uzaklaştırılır.

Yukarıdaki örnekte Keldibek'in karısı kocasının ölümü üzerine köylülerine lanet okumakta olduğu görülmektedir. Acılı kadın ne cenaze töreni merasimine ne de gelenek ve göreneklere uymayan hareketler içinde, bir yabancılaşma içine girmiş olduğu gözlenmektedir.

Anomi: Anomi kavramı, düzgüler (normlar) anlamına gelen Yunanca Nomos sözünden türetilmiştir. Belli bir toplumun normlarını reddeden insanlar anomik olarak görülür (Berger, 1993,91).

Keldibek Cumabekov, maden ocağını dava ettikten sonra başına gelenler toplumda anomi durumunun görünmesine sebep olmuştur. Hukuka ve yasalara güvenini kaybeden köy halkı hangi normu izleyeceklerini bilemez hale gelerek bütünleşmelerini giderek olanaksızlaştıran bir toplumsal düzensizlik ortamının içinde kendilerini bulmuşlardır. Polis Müdürünün çabaları ve Bektemir'in mücadelesiyle toplum anomik ortamdan çıkmıştır.

Bürokrasi: Berger'e göre toplumlar büyüdükçe ve karmaşıklaştıkça, süreç içinde düzenleme ve işlerin herhangi bir etkinlik derecesiyle yürümesini sağlama bir problem haline gelebilir. Bürokrasiler, işleyen organizasyonlarda sabit kural ve rutinleri izleyen az ya da çok derecede kimliksiz insanların toplamıdır. Genellikle, otorite hiyerarşisi, sorunların kişilere bağlı olarak ele alınmayışı ve büyük oranda "engelleme" söz konusudur (Berger, 1993,91).

Meken filminde Bürokrasi kavramını genellikle negatif bir biçimde ele almıştır. Filmde bürokrasinin aksayan eksik yanları, örnek olaylar ve söylemlerle dile getirilmiştir. Aşağıdaki örnekte olayları araştırmak için merkezden gönderilen devlet yetkilisinin üç ayrı sahnede birbiriyle bağlantılı üç ayrı konuşması verilmiştir. Bu görüşmelerin ilki tutuklanan köylülerin yakınları ile gerçekleşmiştir. Bir salon içinde gerçekleştirilen görüşme şöyle cereyan etmektedir;

Köylü yakını: *‘İktidar sahipleri siz hiçbir zaman halkı düşünmüyorsunuz, kendi topraklarını korumak isteyen masum insanları hapse atıyorsunuz. Çıkarın çocuklarımızı yakınlarımızı...’*

Devlet yetkilisi: *‘Biz özellikle sizin sorunlarınızı dinlemek için geldik. Sorunuzu sordunuz şimdi cevaplayabilmemiz için imkân verin. Değerli köy sakinleri biz geçen gün olanları duyarak devlet organları ile beraber özel bir komisyon kurarak geldik. Eğer sizin söyledikleriniz doğru ise biz bu işletmeyi kapatacağız. Biz şimdi merkezden gelen komisyonla beraber maden ocağına giderek kendi gözlerimizle olayları görece delillerin ışığında derin bir araştırma yapacağız. Küçük de olsa yanlış giden bir şeyler var ise bu işletmeyi kapacağımızdan herhangi bir kuşkunuz olmasın. Bizim için halkımızın çıkarları ilk sırada yer alır. Günahsız yere tutuklananları serbest bırakmaları yönünde taleplerimizi iletacağız. Kendi halinde yaşayan halkı ayrılıkçı terörist diye tutuklamak utanılacak bir iştir.’*

Yukarıdaki sahnenin hemen sonrasında devlet yetkilisi ikinci görüşmesini maden ocağı çalışanlarını ile yapmıştır. Devlet yetkilisi maden ocağı çalışanlarını toplayarak onlara güzel bir konuşma yapmıştır.

Devlet yetkilisi: *‘Bu hareket ayrılıkçı bir girişim diye adlandırılır. Alın teriyle çalışan, vergi ödeyen Kırgızistan’ın ekonomisine katkı sağlayan işletmeyi olur olmadık söylemlerle karalamaya şantaj yapmaya ve işletmenin çalışmalarına engel olmaya kimsenin hakkı yok. Biz şimdi Sayın Chin Wang Bey ile bu konuyu görüştük. Kıymetli Chin Wang Bey durumu güzel bir şekilde anlattı bize. Elbette bu beyin söylediklerine inanmak gerekir. Burada izinsiz olaylara karışan kim varsa yasalar gereğince cezalandırılacaklarını ve bundan sonra sizin işlerinize kimsenin engel olmayacağını sözünü veriyorum. Çalışmanıza devam edebilirsiniz işlerinizde başarılar diliyorum’* diyerek alkışlar arasında elinde siyah bir çanta ile arabasına yanaşır. O anda polis müdürü olay yerine gelmektedir, Devlet Yetkilisi arabasının içine çantayı aceleyle koyar ve üçüncü görüşmesini ayaküstü Polis Müdürü ile yapar.

Devlet Yetkilisi: *‘Biz merkezden geldik. Ben hükümet üyesiyim. Geçen gün olan olaylara bağlı olarak iki tarafı da dinledik. Biz elbette karar verecek mahkeme değiliz ama medeni devlet anlayışımıza göre yabancı firmaların haklarını korumamız gerekiyor. Kimsenin yabancılar gibi olaylar çıkarmak suretiyle bu insanların işini durdurmaya hakları yok sizler ve diğer yetkililer buna izin vermemeniz gerekiyor. Çünkü bunların katkılarıyla bizim*

ekonomimiz büyüyor geliyor... Son olarak geçenlerde olaylara karışanları tutuklamışsınız.”

Polis: *“Evet bugün onlara uyarı vererek serbest bırakacağız.”*

Devlet Yetkilisi: *“Yok onları çıkarmayın. Ben ilgili birimler ile görüşüm konuyla ilgili araştırmacılar gelecek. Olayları yapanlar kimler arkalarında kimler var bunları araştırarak bir sonuca varacaklar...”*

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere bürokrasinin farklı yüzleri kişilere göre olayları farklı açılardan nasıl değerlendirildiğini gözler önüne getiren eleştirel bir yaklaşım sergilenmiştir.

Seçkinler: Bu terimle toplumsal piramidin en üstündeki kişiler kastedilir. Seçkinler gücü olan, varlıklı ve genellikle meslek sahibi ve etkin konumları olan üst sınıf ve alt-üst sınıf insanlardır. (Seçkinlerin karşıtı sıradan erkek ve kadındır.) Televizyon kahramanlarının görece olarak genç, iyi eğitim görmüş beyaz uzmanlar olduğu saptanmıştır. Sadece birkaç tane çalışan kahramanına rastlanmıştır. Seçkinlerin bu tür sunumunun insanlar üzerinde ne tür etkileri olduğunu merak etmemek elde değildir(Berger, 1993,92).

Seçkinler sınıfına maden firması yetkilisi Chin Wang ve arkadaşları, siyasetçiler, diplomat, hâkim gibi karakterler girmektedir. Filmin kahramanı Bektemir ve polis müdürünün seçkinlere karşı bir tutum izlediği gözlemlenmektedir.

Sapkınlık: Sapkınlık, herkes tarafından kabul edilmiş (normal sayılan) davranışlardan farklı davranışlar ortaya koyma durumuyla ortaya çıkar. Bazı sapkınlıklara olan tutumumuz zamanla değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, eşcinsellik durumu bir zamanlar suç sayılırken şimdi bir sapkınlık olarak görülmekte ve birçok kimse tarafından hoşgörü ile karşılanmaktadır. Sapkınlık insanlarda endişelere yol açar, çünkü bizi devamlı olarak davranışlarımızın normale göre ne derece geçerli ve doğru olduğunu sorgulamaya zorlar (Berger, 1993,92).

Meken filminde sapkınlık konusu olarak rüşvet sorunu seçilmiştir. İlk olarak Polis müdürü, Bektemir’in şikâyeti üzerine gittiği maden ocağında, firmanın yöneticisi Chin Wang’dan rüşvet alarak görevini kötüye kullanma münasebetiyle bu sapkınlığa düşmüştür.

Rüşvet sapkınlığında alan kadar verenin de sorumlu olduğu düşünüldüğünde Chin Wang da bu sapkınlığa düşmüştür denilebilir. Chin Wang’ın bu sapkınlığına örnek olarak aşağıdaki diyaloglar verilmiştir. Maden ocağı yöneticileri bir masanın başında toplanarak hoş vakit geçirmektedirler. Polis müdürü restorana gelir ve maden ocağından sorumlu yönetici Çin Wang’a son durumlar hakkında bilgi vermek ister. Çünkü olay büyüyerek televizyonlara haber konusu olmuştur.

Polis Müdürü: *“Hükümet yetkilileri konuyu araştırmak üzere gelecekler... Gelmeleri durumunda olaylar büyüyebilir...”*

Chin Wang: *“Ne kadar?”*

Polis Müdürü: *“Ne? Ne kadar?”*

Chin Wang: *“Gelenlere ne kadar vermek lazım?”*

Polis Müdürü: *“Bilmiyorum kimlerin konuyu araştırmak için geleceğini hem onlar rüşveti kabul eder mi etmez mi onu da bilmiyorum.”*

Chin Wang bu cevaba kahkahalarıyla karşılık verir ve şöyle der;

“Bu zamana kadar rüşvet almayan Kırgız görmedim Bütün Kırgız yetkililerini parayla satın alabilirsin doğru mu?”

Sapkınlığın cinsel rolüne bürünen bir başka boyutu aşağıdaki örnekte gösterilmiştir. Bektemir, maden ocağındaki eylemlerinden dolayı tutuklanmıştır. Merkezden konuyu araştırmak üzere görevlendirme ile geldiklerini iddia eden kişiler Bektemir’e sorgu *esnasında* *“Ailen var mı? Karın güzel mi? Bugün oralarda geceyi geçireceğiz bu yüzden soruyorum. Güzel ise karın senin evinde kalalım.”* gibi sözlerle taciz ederler. Aynı kişiler daha sonra Bektemir’in evine gelerek sapkınlıklarına devam ederler.

Değerler: Bu deyim kişilerin, neyin makul olup neyin olmadığına, iyi ve kötüye ait eğilimlerdir. Dolaylı yoldan değerlerimiz, davranışlarımıza etki eder ve sosyal olguların geniş bir yelpazesini kapsar seks, politika, eğitim vb. kitle iletişim araçları eleştirmenleri olarak yapımlardaki karakterlerin değerlerine ve bu değerlerin toplumumuz için neler önerdiğine bakmamız gerekir (Berger, 1993,95).

Meken filminde Kırgızların kültürel değerleri Bektemir’in mücadelesiyle can bulmuştur. Bektemir, Köylülerin unuttukları değerlerini ortaya çıkarmaya çalışan gönüllü bir görevli gibidir. Polis Müdürü’nün cenazesinde onlara bu değerleri hatırlatmaya çalışır ve maden ocağına karşı eyleme çağırır. Eylem sırasında da ulusun egemenlik anlayışının sembolü bayrağı tüm ihtişamıyla izleyicilere gösterildiği gözlemlenmektedir. Eylem sırasında maden ocağı çalışanları iş makineleriyle köylülerin üzerine yürürken, Bektemir Kırgız Milli Marşını söylemeye başladığı görülür. Bu kahramanımızın, köylülerin milli değerlerini arttırmaya yönelik bir girişimdir. Bütün köylü Bektemir’e eşlik ederek hep beraber maden ocağına doğru yürümeye başlarlar.

Milli değerlere bu sahneden sonra da atıflar devam etmektedir. Şaman karakteri bir kere daha ortaya çıkar ve Kırgızların en büyük milli değerlerinden olan Manas Destanı’ndan mısralar söylemeye başlar. Kıyafeti ve söyleyiş tarzı insanların ruhuna işleyerek bütün milli değerlerini ortaya çıkaracak şekildedir.

Maden Ocağı çalışanları köylülere karşı silah kullanır bu esnada Şaman’ın işaretiyle Manas’ın 40 askeri köylülerin arasına atlarıyla beraber karışır. Köylüleri bu askerler kurşunlardan korur ve hepsini korkutarak kaçmalarına sebep olur. Kırgızları milli değerleri olan Manas ve 40 askeri korumuştur. Ayrıca Kırgız değerlerinden biri olarak kabul gören Kalpak başroldeki ve köylülerde sürekli kullanılmıştır.

Değerleri konu alan bir başka sahne ise; Chin Wang’ın Kırgızlar hakkındaki alaycı tutumu, polisin kendi değerleri hakkında düşünmesine sebep olmuştur.

Chin Wang: *“Bu zamana kadar rüşvet almayan Kırgız görmedim Bütün Kırgız yetkililerini parayla satın alabilirsin doğru mu?”*

Polis Müdürü: “Hayır öyle değil rüşvet almayan gerçek vatanseverlerde var Kırgızistan’da...”

Chin Wang yine kahkaha ile karşılık vererek “Sizin gibi mi?” diye polis müdürünün daha önce aldığı rüşveti hatırlatır ve “Hepsini birden satın alabiliriz...” diyerek, Kırgız milletini değersizleştirmeye çalıştığı görülür. İzleyici açısından baktığımızda Kırgızların geneline yönelik yapılan bu söylemler Chin Wang’ın değerlere yönelik ağır ithamları onun oynadığı role karşı kötü bir algı oluşmasına sebep olmuştur.

Bir başka örnek sahnede ise polis müdürü, Chin Wang’dan aldığı rüşvetten dolayı pişmanlık duymuş ve maden ocağına gelmiştir. Chin Wang’ın odasına giren Polis Müdürü daha önce aldığı paraları masanın üzerine atar ve şöyle der;

“Buyurun sizin verdiğiniz rüşvet! Kırgız halkı paraya aldanabilir ama asla satılmaz! Buna delil olarak paranızı size iade ediyorum.” Bu sahneyle beraber polis müdürünün sapkınlıktan ayrılarak kendi değerlerine döndüğü gözlemlenmektedir.

Değerler üzerine bir sonraki atıf inanç sistemi üzerinden yapılmıştır. Birkaç sahne de Gök Tanrı inancındaki Şaman görüntüsüne yer verilir. Şaman ilk görevini Bektemir tutuklu iken karısına taciz etme girişiminde bulunan Merkez Araştırma Komisyonu Görevlisinin arkadaşının gözüne görünmek suretiyle korkutarak yapar. Bu sahnede şamanın, inanç sistemindeki değer algısının koruyucu yönünü ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

İşlevselcilik: Toplumbilimciler, eğer bir şey parçası olduğu şeyin, varlığını devam ettirmesine ve dengesini korumasına yardım ederse o şeyin işlevsel olduğunu söylerler. Eğer, bir şey parçası olduğu şeyin varlığına hiçbir etkisi yok ise, o durumda da işlevsel olarak kabul görür. İşlevsel çözümlenin; işlevsel, işlevsel olmayan, işlevsiz, açık işlev ve gizli işlev şeklinde çözümlenmeye yardımcı boyutları da söz konusudur(Berger, 1993,93).

İşlevsellik kavramının ilgili filmde kullanılış biçimleri aşağıdaki diyaloglarda verilmiştir. İlk örneğimizde, Bektemir kendi kızı ve kuzusunun zehirlenmesinden sonra köylüyü konuyla ilgili uyarmak için toplar ve maden ocağının zararlarını anlatarak kapatırılması gerektiğini ifade eder.

Köylülerden Biri: “Kendimiz maden ocağını çalıştıramadıktan sonra bunları kapatırınca elimize ne geçecek. Ekonomimize katkısı olmuyor mu?”

Köylü Kadın: “Doğru bizim elimizden gelmedikten sonra!”

Aksakal Bir Köylü: Kapatmak yerine dikkatli bir şekilde çalıştırın demek lazım.” (Burada köylüler zarardan ziyade işlevselliği savunduğu görülür.)

Bektemir: “Dostlar sizin de söylediğiniz doğru fakat ekonomimize gerçekten bir faydası dokunsaydı şimdiye kadar gelişmez miydik? Bağımsızlığımızı kazandığımızı 28 yıl oldu. Eğer devlet politikaları kapsamında kendi gençlerimizi okullara pratiklere göndermiş olsaydık şimdiye kadar böyle maden ocaklarını kendimizde yapabiliyor olacaktık. Kendi uzmanlarımız kendi yerine bir zarar vermezdi. Eğitime gitmesi gereken gençlerimiz farklı ülkelerde işçi olarak çalışıyor. Şimdi bile geç değil şimdi bunları kazamadık diye yer altı kaynaklarımız kaybolmaz. Yarın torunlarımız bilimlerini aldıktan sonra kendileri yaparlar. İşte o zaman bütün gelirler ülkemize kalır doğru mu söylüyorum yoksa yanılıyor muyum?”

Bir başka açıdan düşünüldüğünde hali hazırda yürütülmekte olan düzenin işlevsizleştiğine yönelik söylemler, Bektemir ve köylülerin maden ocağını basmak için hazırlandığı sahnede gerçekleşmiştir. Maden Ocağı yönetici toplanan kalabalığı görür ve panik halinde odasına girer. Burada rüşvet verdiği yetkililerden biriyle telefon konuşması yapar.

Chin Wang: *‘Maden ocağının önüne köylüler toplandı. Biz size böyle olaylar yaşanmasın diye rüşvet veriyoruz.’*

Telefondaki Kişi: *‘Halkı huzursuz etmeden doğaya zarar vermeden çalışsanız olmaz mıydı?’*

Chin Wang: *‘Nasıl yapalım kazmaya öde, yere öde, vergiye öde, kontrol etmeye gelenlere rüşvet öde... Eğer size bu kadar rüşvet almasaydınız biz o parayla çevreye zararsız maden ocağı rahatlıkla kurabilirdik!’*

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Meken Filmi'nin senarist ve yönetmeni Mederbek Calilov, eserinde ülkenin ekonomik bağlamda zor günler geçirmesi sebebiyle oluşan üst sınıf ile alt sınıf arasında; üst sınıfın kayırıldığı bir çatışma ortamının yaşandığını oyuncular arasındaki diyaloglarda verdiği gözlemlenmiştir. Irk ve azınlık kavramlarının karşılığı olarak Çinli yöneticiler ve yabancı maden ocağı firması gösterilmiş, ‘biz neden kendi maden ocaklarımızı kuramıyor ve çalıştıramıyoruz?’ sorusunun cevabı aranmıştır. Yönetmen toplumsal rollerde filmin başrolündeki Bektemir ve polis müdürünü ön plana çıkarmıştır. Bektemir'in film içerisinde belli bir amaç uğruna birçok kez köylülerini toplayarak toplumsallaşma hareketi başlattığı görülmüştür. Bürokrasi, seçkinler, statü ve prestij kavramlarının kullanımına da sıklıkla rastlanmıştır. Bu kavramların kullanımında üst sınıfın, alt sınıfı horladığı ve ezdiği gözlemlenmiştir. Filmin içinde ‘yabancı firma zararlıdır’ ve ‘Kırgız bürokratlar, siyasetler, polisler başta olma üzere kamu kuruluşunda çalışan herkes rüşvet alır’ stereotipleri ortaya atılmıştır. Bu stereotiplerin bu şekilde kullanımı izleyicileri şeffaf devlet algısı anlayışını olumsuz yönde etki altına alabilme tehlikesini barındırmaktadır. Sapkınlık kavramı rüşvet ve cinsel taciz girişimiyle izleyicilere sunulmuştur. Yönetmen tarafından kişisel ve toplumsal değerlere önem verildiği görülmüş Bektemir karakteri bu değerlerin savunucusu olmuştur. İşlevsellik kavramı devlet yapılanmasında oluşan işlevsel bozukluklarla gösterilmeye çalışılmıştır.

Meken Filminin son sahnesi işlevsellik eleştirisi üzerine olmuştur. Meken Filminde ki; hâkim, araştırma yetkilisi, siyasetçi, polis (son sahnedeki) karakterlerini Kurmanbek Niyazbekov tek başına canlandırmıştır. Filmin yönetmeni Mederbek Calilov, devletin işlevselliği ile yönetim sistemi hakkındaki eleştirisini aynı kişiyi farklı görevlerde rol vererek gerçekleştirmiştir. Ayrıca filmin sonunda izleyicilere verilen mesaj yukarıda belirttiğimiz görüşlere kanıt niteliğindedir.

‘Görevleri başka ama yüzü aynı... Doğduğumuz günden başlayıp ölene kadar bir rüşvet sisteminin içinde yaşıyoruz. Kırgızistan bağımsızlığını kazanalı çeyrek yüzyıl geçse de; siyasette aynı yüzler, benzer vaatler... Değişimi istiyor bizim yürekler...’

Devlet yapılarında olduğu iddia edilen işlevsizlik durumunun neticesinde ortaya çıkan; seçkinlerin kayırılması, rüşvet ve yolsuzluk kavramlarının filmin başından sonuna kadar, sinema sanatında başka anlatım dalları kullanılmadan sadece diyaloglar eşliğinde tek taraflı olarak işlenmiş olması filmin sansüre uğramasında etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Bal, H. (2004). Geçiş Ülkelerinde Yolsuzluk Ve Kayıtdışı Ekonomi: Kırgızistan Bavul Ticareti Örneği. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 5 (9) , 169-195 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/manassosyal/issue/49970/640567>
2. Baygalieva, Aliya, Sovyet Sineması ve Çok Uluslu Sovyet Sinemasından Bir Yönetmen Tölömüş Okeyev, İstanbul Üniversitesi, Y.L Tezi, 2003 (s.63-64)
3. Bazin, A. (2011). Sinema Nedir.(Çev. İ. Şener). İstanbul: Doruk Yayınları (s.23-43)
4. Berger, A. (1993) Kitle iletişimde Çözümleme Yöntemleri, Murat Barkan vd. (çev.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1993.(s. 90-96)
5. Clarke J. (2012) Sinema Akımları,(Çev.Ç.E. Babaoğlu). İstanbul. Kalkedon Yayınları (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 2011) (s.17, 145-146)
6. Diken, B. & Laustsen, C. B. (2010). Filmlerle Sosyoloji. (Çev. S.E. Metis). İstanbul. Metis Yayınları. (s.15,163)
7. İmanaliev, K. (2020) Kırgızlar. (Çev. K. Abdikerimova ve Ş. Barıktabas) Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı Yayınları. (orijinal çalışmanın yayın tarihi 2002) (s. 285-287)
8. Nichol, J. (2013) “Kyrgyzstan: Recent Developments and U.S. Interests”, Congressional Research Service 7- 5700, Erişim: 08 Ocak 2021, <http://fas.org/sgp/crs/row/97-690.pdf>.
9. Özden, Z. (2004) *Film Eleştirisi*, İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.(s.3-4)
10. Özön N. (2008) Sinema Sanatına Giriş. İstanbul, Agora Kitaplığı.(s.19)
11. Türk Dil Kurumu Elektronik Sözlüğü:(<https://sozluk.gov.tr/>) (Erişim Tarihi:01.12.2020)
12. Yereli, A, Atsan, E, Kızıltan, M. (2015). Yolsuzlukla Mücadelede E-Yönetişim Ve Kırgızistan'daki Durum. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (1) , 129-150. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40494/485107>
13. Yurdigül Y. (2019) Görüntü Ve Anlam, İstanbul, Doğu Kitapevi (s.8)
14. https://tr.wikipedia.org/wiki/Yolsuzluk_Alg%C4%B1s%C4%B1_Endeksi (Erişim: 30.11.2020),
15. <https://data.worldbank.org/country/kyrgyz-republic?view=chart>
16. <http://www.welcome.kg/ru/kyrgyzstan/culture/ggogg/>, (Erişim, 25 Şubat, 2021)

Dönüşümsel Ve İşlemsel Liderlik Teorileri
(Transformational And Operational Leadership Theories)

**Yüksek Lisans Öğrencisi Sibel ORHAN, Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammet GÜMÜŞ,
Yüksek Lisans Öğrencisi Emine KIZILKAYA, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ayşenur
CEYLAN**

*Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim ORCID
ID:0000-0002-2892-3865*

*Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, ORCID
ID:0000-0003-1278-6234*

*Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı,
ORCID ID: 0000-0002-3678-0905*

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı,
ORCID ID: 0000-0002-2103-8353*

ÖZET

Dönüşümcü liderlik, bireylerde ve sosyal alanda değişime neden olan bir liderlik yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. İdeal haliyle gelişmeyi hedefleyen takipçilerde değerli ve olumlu değişimler yaratır. Özgün biçimiyle, hayata geçirilen dönüşümsel liderlik motivasyonu ve morali artırır. Aynı zamanda, çeşitli mekanizmalar aracılığıyla takipçilerin performansı üzerinde de önemli derecede etkisi bulunmaktadır. Kuruluşun misyonuna ve kolektif kimliğine bağlı olarak, takipçiler için bir rol model oluşur ve onlara ilham verir. Dönüşümcü liderler, takipçileri çalışmalarına daha fazla sahip çıkmaya teşvik ederler. Takipçilerin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilir. Böylece lider, takipçileri performanslarını optimize eden görevlerle donatabilir. İşlemci liderler ise, takipçilerinin ilham kaynağını ödül ve ceza sistemiyle ortaya koymaktadır. Takipçileri, liderini her yönüyle örnek alıyorsa ödülü hak eder. Fakat, liderinin aksine daha farklı yönlerden ona uyum sağlayamazsa cezalandırılır.

İşlemsel ve dönüşümsel liderlik stilleri, son zamanlarda birçok araştırmacının ilgisini çekmektedir. Bir kısım insan bu kavramların benzer olduklarını düşünürken, diğerleri farklılıkların da olduğunu savunmaktadır. Bu araştırma, literatürdeki kanıtlardan yola çıkarak dönüştürücü ve işlemsel liderlik arasındaki farka giriş niteliğinde bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmada, dönüştürücü liderlik ve işlemsel liderlik kavramsal olarak farklı olmalarına rağmen, işlemsel liderliğin bazı unsurlarının dönüşümsel liderlikte yer aldığı sonucuna varılmaktadır. Yapılan bu çalışmada, öncelikli olarak konu ile ilgili literatürde yer alan çalışmalara ulaşılmış, ulaşılan araştırma bulguları derlenerek rapor haline getirilmiştir. Araştırmanın literatürdeki boşluğu doldurması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, İşlemsel Liderlik, Dönüşümcü Liderlik, Karizmatik Liderlik.

ABSTRACT

Transformational leadership is defined as a leadership approach that causes change in individuals and in the social field. It creates valuable and changes in followers who aim to develop in their ideal state. Learning the transformational leadership motivation and morale that are brought to life in its original form. At the same time, to learn word for word of realizations at the right time. It consists of a role model for followers and inspires them, depending on the organization's mission and collective. Transformational leaders encourage followers to take ownership of their work more. The strengths and weaknesses of the followers are determined. Thus, the leader can equip his followers with tasks that optimize their performance. Processor leaders, on the other hand, reveal the source of inspiration of their followers with the reward and punishment system. If the guide takes its leader as an example in all aspects, it deserves the award. But if his leader cannot adapt to him from different directions, he will be punished.

Transactional and transformational leadership structures attract the attention of many researchers. One of the media's views of these concepts similarly argues for others. This research draws from the evidence in the literature to provide an introductory perspective on the difference between transformation and transactional leadership. It is concluded that transformational leadership and transactional leadership are conceptually different, and some elements of transactional leadership have a place in transformational leadership. In this study, first of all, the studies in the literature on the subject were reached, and the research cloud reached was compiled and turned into a report. The research is expected to fill the gap in the literature.

Keywords: Leadership, Operational Leadership, Transformational Leadership, Charismatic Leadership.

Uluslararası Halkla İlişkiler Ekseninde Örnek Bir Ülke İncelemesi: Almanya’da Halkla İlişkilerin Panoraması

(An Exemplary Country Study In The Axis Of International Public Relations:

Panorama Of Public Relations In Germany)

Arş. Gör. İsmail Uğur AKSOY

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, ORCID ID: 0000-0001-8530-8343

ÖZET

Halkla ilişkiler alanı gerek uygulama gerekse de akademik anlamda üzerinde sıkça tartışılan ve ortak bir tanım konusunda araştırmacıların mutabık kalamadığı son derece dinamik bir kavramdır. Aynı zamanda disiplinlerarası bir inceleme alanı olan halkla ilişkiler, muhtelif disiplinlerden araştırmacıların da ilgi odağı olmayı sürdürmektedir. Öyle ki, uluslararası ilişkilerle halkla ilişkilerin kesişme uğrağı olan uluslararası halkla ilişkiler, gerek küresel ölçekte faaliyet yürüten şirketler gerekse hükümetler nezdinde, çeşitli ülkelerdeki kamularla iletişim kurma mecburiyetinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim bu çalışmanın da kuramsal çerçevesini oluşturan uluslararası halkla ilişkiler, bilhassa küreselleşme ve iletişim teknolojilerinde yaşanan radikal değişimlere koşut olarak, süregelmekte olan çalışmalara konu edinilmektedir. Uluslararası halkla ilişkiler alanının Türkçe yazındaki sınırlılığı dikkate alındığında, Almanya’daki halkla ilişkilerin tarihsel gelişimi, meslekileşme ve eğitim sürecine dair bir serimleme sunmak, bu çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden biri olan kaynak tarama tekniği kullanılarak, ilgili yazındaki birincil ve ikincil kaynaklara odaklanılmıştır. Nihayetinde Almanya’daki halkla ilişkiler alanı değişen ve dönüşen muhtevasıyla 19. yüzyıldan günümüze kadar son derece dinamik bir yapıda seyretmektedir. Bu doğrultuda düşünüldüğünde hem alanın tarihsel gelişimi hem de mesleki ve eğitim boyutlarına dair süregelmekte olan çalışmalara katkıda bulunacak yeni düşünsel patikalar ileri sürülmüştür. Almanya’daki halkla ilişkilerin tarihsel gelişimine dair ortaya konulan tasniflerin eleştirel bir perspektifle yeniden gözden geçirilmesi, Almanya’da halkla ilişkiler mesleğini icra eden uzmanların mesleğe dair kavrayışlarının keşfedilmesi ve eğitim boyutunda, alanda öğrenim gören öğrencilerin halkla ilişkilere dair zihin haritalarının çoklu perspektifler üzerinden anlamlandırılması ihtiyacı ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Almanya, Halkla İlişkiler, Meslek, Eğitim.

ABSTRACT

The field of the public relations is an extremely dynamic Notion which is frequently discussed over in the sense of both application and academic and in which researchers haven’t come to an agreement on the topic of a common definition. At the same time, the field of the public

relations an interdisciplinary study field, sustains to be researchers interest focus from miscellaneous disciplines. In that manner, the international public relations, the intersection point of the international relations and public relations have emerged as a manifestation of the necessity of communicating with the public in the various countries on the basis of not only the companies operating in the international scale but also governments. Thus, the international public relations which form the theoretical frame of the study parallel to the radical changes especially in the globalization and communication technology. When the field of the international public relations is taken into consideration the restrictions in Turkish literature, presenting a description for the historical development of the public relations in Germany, professionalization and training process constitute the main purpose of this study. In this context, the related literature have been focused on by using the resource scanning technique, one of qualitative research methods. Ultimately, the field of the public relations in Germany has progressed extremely dynamically with its changing and modifying contents from 19th century to nowadays. When considered in this direction, new intellectual paths are put forward to support the studies continuing for both the historical development of the field and professionalization and training dimensions. The need of being reviewed the classification put forward regarding to the historical development of public relations in Germany with a critical perspective, the need of being discovered of professionals understanding professions who practise public relations in Germany and the need of being made sense of mind maps about public relations of the students studying in their field through multi perspectives come to the core.

Keywords: Germany, Public Relations, Professionalization, Training.

GİRİŞ

Disiplinlerarası bir akademik inceleme alanı olarak halkla ilişkiler mefhumuna dair üzerinde uzlaşa sağlanmış ortak bir tanım bulunmamaktadır. Bir alanı tanımlamak o alana dair hangi perspektiften bakıldığını önemli kılmaktadır. Öyle ki, pozitivist bir çerçevede ele alındığında, halkla ilişkiler faaliyetleri ekseriyetle stratejik yönetim fonksiyonu üzerinden tanımlanmakta ve alan daha ziyade *etkililik* ve *işlevsellik* gibi kavramlar üzerinden açıklanmaya çalışılmaktadır. Pozitivist öğretinin aksine, eleştirel bir yaklaşımla halkla ilişkiler değerlendirme kapsamına alındığında ise ilgili yazına dair kullanılan kavram setinin farklılaştığı görülmektedir. İşlevsellik, etkililik ve verimlilik gibi mefhumların yerini *rıza üretimi* ya da *ideoloji* almaktadır. İki farklı öğretiye ilaveten küreselleşmenin ve iletişim teknolojilerinde yaşanan radikal gelişmelerin bir tezahürü olarak, örgütlerle kamular arasındaki halkla ilişkiler faaliyetleri, yerel ve bölgesel düzlemde çıkıp uluslararası bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla gerek uluslararası çapta faaliyet yürüten şirketler

gerekse hükümetler nezdinde, diğer ülkelerdeki kamularla iletişim kurma gereksinimi artmıştır. Bu gereksinimin bir sonucu olarak da halkla ilişkilerle uluslararası ilişkilerin kesişme uğrağı olarak nitelendirilebilecek uluslararası halkla ilişkiler alanı ortaya çıkmıştır. Nispeten yeni bir çalışma alanı olan ve günümüzde bilhassa uluslararası şirketlerin genişlemesiyle ön plana çıkan uluslararası halkla ilişkiler, elli yıldır var olmasına rağmen çoğu insan, onun ne anlama geldiğini tam anlamıyla bilmemektedir (Kean, 1971: 68). Henüz uluslararası halkla ilişkiler alanının son büyüklüğüne ve genişlemesine dair süreci etraflıca anlatmayı teklif eden uluslararası halkla ilişkiler çalışması söz konusu değildir (Jain vd. 2014: 595). Ne var ki, 1990'lardan bu yana *Public Relations Journal*, *Communication World*, *Public Relation Review* gibi dergiler küresel bağlamda halkla ilişkilere dair süregelen olan çalışmalarını yayımlamaktadır (Yıldırım Becerikli, 2005:1). Bu çalışmanın da kavramsal ve kuramsal çerçevesini oluşturan uluslararası halkla ilişkiler, Türkiye'deki yazında da oldukça bakirdir.⁵⁸ Bu kapsamda düşünüldüğünde, Türkiye'deki uluslararası halkla ilişkiler yazınına katkı sunma maksadıyla Almanya'daki halkla ilişkilerin tarihsel gelişimi, meslekileşmesi ve eğitim sürecine dair bir serimleme yapılmıştır. Metodolojik olarak nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan, kaynak tarama tekniği kullanılmıştır. Almanya'daki halkla ilişkiler faaliyetlerine dair Türkçe yayımlanan⁵⁹ eserlerin azlığı göz önünde bulundurulduğunda, birincil kaynaklara ağırlık verilmiştir. Salt alanın tarihsel seyrüseferini değil, aynı zamanda Almanya'da halkla ilişkiler etkinliklerinin mesleki gelişim sürecini ve eğitimini içermesi nedeniyle Almanya'ya dair göreceli olarak bütünlükcü bir halkla ilişkiler panoraması sunması, bu çalışmanın özgün değerini teşkil etmektedir.

ULUSLARARASI HALKLA İLİŞKİLERE KISA BİR BAKIŞ

Uluslararası halkla ilişkilere dair kavramsal ve kuramsal bir düzlem geliştirmeden önce alanın ortaya çıkışına aracılık eden faktörlere değinme ihtiyacı belirmektedir. Bu ihtiyaçlara bakıldığında, küreselleşme süreci kendine has bir yer teşkil etmektedir. İletişimin köklü bir şekilde yeni araçlarına öncülük eden, kurumların uluslararası nüfuz ve erişim alanını genişleten küreselleşmenin, halkla ilişkiler alanını etkilememesi beklenemez (Wakefield, 2009: 89). Dolayısıyla halkla ilişkiler, gerek kurumların gerekse de halkla ilişkiler profesyonellerinin faaliyet alanlarının, farklı ulusların coğrafik düzlemleriyle bir araya gelme noktası olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım Becerikli, 2005: 2).

⁵⁸ Türkiye'de uluslararası halkla ilişkileri konu edinen ve Türkçe olarak yayınlanan çalışmalara bakıldığında, alana dair tek bir kitaba rastlanılmıştır (Bakınız, Yıldırım Becerikli, 2005).

⁵⁹ Almanya'daki halkla ilişkiler faaliyetlerini inceleme konusu haline getiren çalışmalara dair ilgili yazına göz atıldığında, salt Almanya'daki halkla ilişkiler eğitimini Türkiye'deki halkla ilişkiler eğitimiyile mukayeseli bir şekilde inceleyen bir doktora teziyle karşılaşmıştır (Bakınız, Gülsünler, 2008). Aynı zamanda Almanya'daki halkla ilişkiler eğitimini 'Leipzig Üniversitesi Halkla İlişkiler Kürsüsü' üzerinden ele alan bir kitap bölümü de ilgili yazında yer almaktadır (Bakınız, Özdemir, 2011).

Nitekim halkla ilişkilerin kuram ve uygulamaları, bu yüksek düzeyde karmaşık ve birbiri içine geçmiş düşünce, imaj, enformasyon, emtia, finans ve ulusal sınırları aşan insanların meydana getirdiği küresel akış süreçlerinin inşa ettiği gerçekliğin içerisinde konumlanmaktadır (Pal ve Dutta, 2009: 167). Bu kapsamda düşünüldüğünde, bilhassa uluslararası çapta faaliyet yürüten şirketler için o ülkelerdeki kamularla kurulacak olan halkla ilişkiler faaliyetleri önem teşkil etmeye başlamıştır. Zira iyi bir uluslararası halkla ilişkiler faaliyeti hem bir şirkete büyük ölçüde yardım etmekte hem de onun kârını artırmaktadır (Kean, 1971: 68). Diğer bir anlatım şekliyle uluslararası halkla ilişkiler alanında faaliyet yürütecek uzmanlar, toplumsal ve kültürel farklılıklara duyarlı olmak mecburiyetindedir (Yıldırım, 2005: 5). Uluslararası kurumlar, kitlesel etkiler yaratma sürecinde ulus devletin yerini almış, halkla ilişkiler uygulamaları ise küresel politikalar dünyasında kurulan küresel imajlarla kimliklerin değişimi ve inşası sürecinde başat bir aktör olarak konumlanmaya başlamıştır (Pal ve Dutta, 2009: 168). O halde uluslararası halkla ilişkiler, ‘merkez ile ofislerinin ve kamularının konuşlandığı çeşitli ülkeler arasında belirli bir koordinasyonun olduğu ve birden fazla ülkede potansiyel etkileri ve sonuçları olan çok uluslu bir program’ olarak tanımlanabilir (Wakefield, 2009: 93). Kavrama dair bir başka tanımlamaya bakıldığında, Wilcox, Ault ve Agee, ‘bir şirketin, kurumun ya da hükümetin diğer uluslar içindeki kamularıyla karşılıklı yarara dayalı ilişkiler kurmaları için geliştirdikleri planlı ve örgütlü çabaları’ uluslararası halkla ilişkiler olarak nitelendirmektedir (Aktaran Yıldırım Becerikli, 2005: 2).

Tüm bu tanımlamaların ortak paydasına göz atıldığında, gerek şirketlerin gerekse kurumların uluslararası düzlemde yürüttükleri faaliyetlerde, o ülkelerdeki muhtelif kamulara önem atfettikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle günümüzde ulus devlet sorgulanmaya başlandığı için kamular da ulusal değil, uluslararası düzlemde tanımlanmaya başlamıştır (Pal ve Dutta, 2009: 173). Şüphesiz ki, uluslararası halkla ilişkiler alanında yürütülen etkinliklerde kamuların küresel düzlemde ele alınmaya başlanması, dil ve kültürel sorunları da beraberinde getirme gizilgücüne sahiptir. Karşılaşılan dil meselesine dikkat çeken Yıldırım Becerikli (2005: 6), kurum sloganlarının, pazarlamanın, reklam içeriklerinin ve örgüt araçlarının uluslararası hedef kitle için farklı dillere tercüme edildiğini vurgulamaktadır. Uluslararası halkla ilişkiler alanında ortaya konulacak çalışmalarda, dilsel farklılıkların yanı sıra, medya yapısı, aktivizm, politik sistem ve kültür gibi temel etmenlerin de değerlendirilme kapsamına alınması gerekmektedir (Yıldırım Becerikli, 2005: 6). Sonuç olarak, uluslararası halkla ilişkiler, hem küresel ölçekte faaliyet icra eden şirketler hem de hükümetler ya da uluslararası örgütler nezdinde, farklı ülkelerdeki kamularla diyalog temelli iletişim kurma zorunluluğunun bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

ALMANYA'DA HALKLA İLİŞKİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Demiryolu ve endüstri alanındaki çabalarla başlayan Almanya'daki halkla ilişkiler faaliyetlerinin yüz elli yıllık bir tarihsel geçmişi bulunmaktadır (Hines, 2009: 1). Almanya'da halkla ilişkilerin bahsi geçen tarihsel gelişimine bakıldığında, mesleğin evrilmesine neden olan sayısız politik, iktisadi ve sosyal etkiler söz konusudur (Bentele ve Wehmeier, 2003: 199). Dolayısıyla Almanya'da halkla ilişkilerin tarihsel akışına etraflıca bakmak için, on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren ülkenin politik tarihindeki değişim evrelerini incelemek gerekmektedir (Yıldırım Becerikli, 2005: 79). Bu tarihsel seyrüsefere göz atıldığında, Alman İmparatorluğundan Weimar Cumhuriyeti'ne, ardından İkinci Dünya Savaşı'ndaki Nazi rejimine ve sonunda 1990'da yeniden birleşen biri sosyalist, öteki demokratik iki Alman devletine kadar uzanan oldukça köklü bir tarihsel geçmişe değinmek gerekmektedir (Bentele ve Wehmeier, 2003: 200).

Almanya'daki halkla ilişkilere dair ilgili yazın incelendiğinde, yukarıdaki kronolojiyi çok daha eskilere götüren çalışmalar da göze çarpmaktadır. Örnek teşkil edecek şekilde, Hategan, Büyük Friedrich döneminde sistematik haber politikalarına gönderme yaparak, devlet yönetimindeki halkla ilişkilerin başlangıcının on sekizinci yüzyıla kadar gittiğini belirtmektedir (Aktaran Nessmann, 2000: 213). Almanya'da modern halkla ilişkilerin öncülerinden biri olarak kabul gören Albert Oeckl ise 1848'de, devlet tarafından kurulan enformasyon merkezini işaret etmektedir (Watson, 2013: 206). Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde, ulusal ölçekte savaşın finansmanını yükseltmek için yürütülen kredi kampanyaları, halkla ilişkiler etkinliklerinden biri olarak addedilmiş olup, savaşın sonunda kurulan demokratik Weimar Cumhuriyeti'ndeki basın ve edebiyat ofisleri de ilgili alan içerisinde konumlandırılmıştır (Bentele ve Wehmeier, 2003: 202). Ancak bahsi geçen devlet temelli basın ve propaganda etkinlikleri, halkla ilişkiler çalışma yasalarına dair herhangi bir açık amaç ve bilgiye sahip olmaksızın oldukça amatör şekilde yürütülmüştür (Nessmann, 2000: 217). İkinci Dünya Savaşı döneminde, Almanya'da halkla ilişkilerin tarihsel uğrağı, Nazi yönetimi altında propaganda faaliyetleri olmuştur.

Nazi rejiminde, faşist doktrini geliştirmek için sömürülen medya, aynı zamanda nasyonal sosyalist devletin büyük propaganda çabalarına da sahne olmuştur (Bentele ve Wehmeier, 2003: 202). Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı yenilgi ve Nazi rejiminin sebep olduğu büyük çaplı yıkım, ülkede halkla ilişkiler konusuna dair derin bir kırılmaya yol açmıştır (Özdemir, 2011: 329). İkinci Dünya Savaşı esnasında, Almanya'daki halkla ilişkilerin tarihsel gelişimi mercek altına alındığında, bu dönemde, Alman halkla ilişkiler alanının öncülerinden olan Carl Hundhausen ve Albert Oeckl, reklamcılık ve halkla ilişkiler

açısından onların ilk deneyimlerini gerçekleştirmiştir (Bentele ve Wehmeier, 2003: 203). Öyle ki, 1937 senesinde, ABD'ye yaptığı bir ziyaretin dönüşünde Carl Hundhausen, *Deutsche Werbung* dergisinde *Public Relations* kavramını ilk kez kullanmış olup, 1938 yılında ise *Zeitschrift für betriebswirtschaft*'da *Public Relations* başlıklı bir makale kaleme alarak Alman toplumunu halkla ilişkilerle tanıştırmıştır (Balta Peltekoğlu, 2009: 138). Bahsi geçen makalesinde, Carl Hundhausen kavramı, 'halkla ilişkiler bir firma, üretimi ya da hizmetleri hakkında ilgili kamuda sözlü, yazılı, görsel ya da semboller/efektler yardımıyla olumlu bir düşünce yaratma sanatıdır' şeklinde tanımlamıştır (Özdemir, 2011: 329). Albert Oeckl ise halkla ilişkileri karşılıklı anlayışı kurmak adına planlı ve sürekli olarak 'kamuyla *birlikte*, kamu için kamu içinde çalışmak' olarak ifade etmiştir (Aktaran Yıldırım Becerikli, 2005: 80). Tüm bu tanımlamalara ilaveten Almandaki halkla ilişkilerin kavramsal karşılığına bakıldığında, İngilizcedeki *public relations* mefhumunun olduğu gibi soğurulmadığı görülmektedir. Almanca kelime öbeğinde halkla ilişkiler, kamu işleri ya da kamu alanında halka açık çalışmalar manasına gelen *Öffentlichkeitsarbeit* kavramıyla açıklanmaktadır (Hines, 2009: 1).

Türkçeye 'kamu çalışması' olarak da aktarılan *Öffentlichkeitsarbeit* teriminin Almandaya ilk kim veya kimler tarafından kazandırıldığı bir tartışma konusu olsa da akademik camiada kavramın isim babası olarak Albert Oeckl adı ön plana çıkmaktadır (Özdemir, 2011: 327). Bahsi geçen *Öffentlichkeitsarbeit* terimi bilgi, uyum ve birleştirme kelimelerinin bir toplamı olarak da ifade edilmektedir (Yıldırım Becerikli, 2005: 80). Almanca konuşan ülkelerde halkla ilişkilerin üçüncü safhası, Oeckl'a göre 1945'te, diğer bir ifadeyle İkinci Dünya Savaşından sonra başlamış olup, halkla ilişkilerin Almanya'daki söz konusu tarihi, ülkenin kendisi gibi doğu ve batı şeklinde ikiye bölünmüştür (Nessmann, 2000: 219). Batı Almanya'da, halkla ilişkilerin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden doğduğunu belirten Bentele ve Wehmeier (2003: 203), Batı Almanya toplumu üzerinde Amerikan etkisinin savaş sonrası halkla ilişkilerin gelişimi açısından yaygın bir şekilde hissedildiğini, Batı Almanya'da, Alman reklamcılık ve halkla ilişkiler ajanslarıyla birlikte Amerikan halkla ilişkiler ajanslarının da çalışmaya başladığını vurgulamaktadır. Almanya'da halkla ilişkiler alanına dair profesyonel kuruluşların ortaya çıkışı da İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Batı Almanya'da 1958'de meydana gelmiştir (Nessmann, 2000: 220). Ülkenin ana halkla ilişkiler organizasyonu olan *The German Council for Public Relations* (Alman Halkla İlişkiler Konseyi), Köln'de 1958 yılında kurulmuştur (Hines, 2009: 1). Batı Almanya'da halkla ilişkiler mesleği için gerek bir sürekliliği gerekse yeni bir başlangıcı temsil eden Carl Hundhausen ve Albert Oeckl, aynı zamanda *Alman Halkla İlişkiler Derneği*'nin (Deutsche

Public Relations Gesellschaft; DPRG) kurucularından olup, önce Hundhausen bilahere Oeckl, bahsi geçen derneğin uzun yıllar başkanlığını yürütmüştür (Bentele ve Wehmeier, 2003: 2003). Doğu Almanya’da ise halkla ilişkiler, rejimin sosyalist karakteri gereği tek tip şekilde gelişme göstermiştir (Özdemir, 2011: 332). Alman Demokratik Cumhuriyeti’nin (GDR) egemen olduğu Almanya’nın doğusunda, dönemin Soğuk Savaş iklimi de göz önüne alındığında, halkla ilişkiler yaygın bir şekilde kullanılmakla birlikte Marksist ideolojinin hakimiyetinde, halkla ilişkiler, kapitalist toplumun manipülasyon içeren icraatlarının bir aracı olarak menfi bir anlamda kullanılmıştır (Aktaran Yıldırım Becerikli, 2005: 80).

1960’lara kadar Almanya’da halkla ilişkilerin oldukça basit bir anlamının egemen olduğuna dikkat çeken Bentele ve Wehmeier (2003: 203), ‘‘halkla ilişkilerin, güven için reklamcılık olarak yorumlandığını’’ ifade etmektedir. 1980’lerden beri ise gerek finansal gerekse nitelikli insan kaynağı bakımından Almanya’daki halkla ilişkiler ajansları arasında büyük bir patlamanın yaşandığına tanık olunmuştur (Bentele ve Wehmeier, 2003: 203). Soğuk Savaş’ın bitişinin de habercisi olan ünlü Berlin Duvarı’nın 1989 yılında yıkılmasına koşut şekilde, Almanya’da, günümüzdeki karşılığı olan Alman Federal Cumhuriyeti halini almıştır. Doğu ve batı temelli ayrışmadan bugünlere kadar Almanya’da halkla ilişkilerin izlediği rota, iktisadi süreçlerle yakından ilişkilidir. Bu kapsamda Almanya’daki halkla ilişkilerin günümüzdeki karşılığına bakıldığında alanın, başta otomotiv olmak üzere endüstriyel sektörün farklı aşamalarında temayüz eden ve uluslararası düzlemde faaliyet yürüten Alman şirketlerinin ekonomik icraatlarından bağımsız şekilde ele alınamayacağı görülmektedir.

Alman menşeli şirketler ülkenin gerek iktisadi gücünü gerekse halkla ilişkiler alanındaki yeni eğilimleri göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir. Bu şirketlerin bir panoramasına bakıldığında, lüks araba piyasasında küresel satış lideri olarak *BMW*, Avrupa’nın en geniş araba üreticisi olan *Volkswagen AG*, ilaç üreticisi olarak *Bayer*, elektrikli araçlar da *Braun* ön plana çıkmakta olup, Alman şirketlerin, halkla ilişkiler ve reklamcılık alanına duyduğu gerekliliğe işaret edilmektedir (Hines, 2009: 1). Kuşkusuz ki, Almanya’daki uluslararası şirketler bunlarla sınırlı değildir. Demir, çelik, çimento, kömür, kimyasal, makine, elektronik araçlar, gemi yapımı ve dokumacılık gibi birçok büyük sektörde Almanya’nın endüstriyel bir lider olarak yer aldığı bilinmektedir (Freitag ve Stokes, 2009: 271). Dolayısıyla uluslararası düzlemde faaliyet yürüten Alman firmaları, halkla ilişkilere bir yönetim kavramı ve işlevi olarak yaklaşmış, Almanya’daki iş dünyasının yöneticileri de, iletişimi önemli hatta başarı adına bir hayli kilit bir etmen olarak konumlandırmıştır (Yıldırım Becerikli, 2005: 82).

Bu durumla birlikte ele alındığında, zirvedeki kurum ya da organizasyonların liderleri aracılığıyla halkla ilişkiler kabiliyetlerinin yükseleceği tahmin edilmektedir (Freitag ve Stokes, 2009: 273). Almanya’daki halkla ilişkiler faaliyetleri salt uluslararası şirketler

nezdinde işlerlik kazanmaz. Ülkenin dünya çapında tanınmasına ve itibarının artmasına aracılık eden festivallerin de Almanya'daki halkla ilişkiler faaliyetleri için özgül bir ağırlık taşıdığı görülmektedir. Bu çerçevede ele alınacak olunursa, ülkenin dünyaca ünlü bira festivali olan *Oktoberfest* (Ekim Festivali), yılda altı milyon insanın Almanya'nın Munich kentini ziyaret etmesine aracılık etmektedir (Hines, 2009: 1). Özetlemek gerekirse, tarihsel temellerinin on dokuzuncu yüzyılda atıldığı Almanya'daki halkla ilişkiler alanına yönelik faaliyetler ve düşünsel temeller, Almanya'nın süregelenekte olan tarihsel seyrüseferi içerisinde ülkenin politik, iktisadi, toplumsal ve kültürel süreçleriyle birlikte dönüşerek ve değişerek gelişimini sürdürmektedir.

ALMANYA'DA HALKLA İLİŞKİLERİN MESLEKİ BOYUTLARI

Halkla ilişkilerin Almanya'daki mesleki gelişim sürecine bakıldığında, ilk akla gelen kuşkusuz ki, Alman Halkla İlişkiler Derneği'dir. 8 Aralık 1958'de Köln'de, on yedi halkla ilişkiler profesyoneli tarafından kurulan Alman Halkla İlişkiler Derneği'nin temel maksadı, bilgi alışverişi ve alandaki çalışanların eğitimidir. Söz konusu dernek, 1988 yılında bir etik komisyon kurmuş, daha sonra 1991 yılında onun tüm üyeleri üzerinde bağlayıcılığı bulunan etik yönetmelikleri yürürlüğe koymuştur (Hines, 2009: 2). Aynı zamanda bahsi geçen dernek, halkla ilişkiler çalışma alanlarını; insani ilişkiler, medya ilişkileri, politikacılarla iletişim, yatırımcı ilişkileri, komşuluk ilişkileri, ekolojik ilişkiler, ürün duyurma, işletmelerde kriz yönetimi, kriz yönetimi, kurumsal kimlik ve pazarlama ilişkileri olmak üzere on bir temel başlık altında sınıflandırmıştır (Özdemir, 2011: 334). İlgili dernek, ABD'de olduğu gibi Almanya'da da müspet bir üne sahip değildir; ancak gitgide Almanya'da meslekileşme oranı artmakta ve halkla ilişkiler işi birçok öğrenci tarafından tercih edilir düzeye gelmektedir (Yıldırım Becerikli, 2005: 81). Geçmiş birkaç yıl içerisinde Alman Halkla İlişkiler Derneği, onun mensupları için isteğe bağlı akreditasyon sınavı başlatmış olup, onun üyelerinin neredeyse yarısı halkla ilişkiler danışmanı olarak istihdam edilmiştir (Hines, 2009: 2). Alman Halkla İlişkiler Derneği tarafından 1990 yılında gerçekleştirilen araştırmanın çıktılarına bakıldığında, Alman halkla ilişkiler profesyonellerinin % 60'ının asgari bir akademik mezuniyet derecesine sahip olduğu, aynı zamanda Almanya'da en az 20 bin halkla ilişkiler profesyonelinin çalıştığı ortaya konulmuştur (Yıldırım Becerikli, 2005: 81). Bu çalışanların yaklaşık % 40'ı kurumsal halkla ilişkilerde, % 20'si kuruluşlar, kulüpler, kiliseler ve sendikalar gibi organizasyonlarda, % 20'si mahkemelere ilaveten ulusal, bölgesel ya da yerel düzeydeki politik yönetimlerde, geriye kalan % 10'u da profesyonel halkla ilişkiler organizasyonlarından birinde çalışmaktadır (Bentele ve Wehmeier, 2003: 206).

Almanya'daki halkla ilişkiler ajanslarına yönelik 1994 yılında gerçekleştirilen bir başka araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, en yaygın ajans etkinlikleri içerisinde basınla ilişkiler

(tüm firmaların %93'ü), medyayla ilişkiler (tüm firmaların % 73'ü) broşürlerin veya öteki matbu araçların tasarımı (tüm firmaların % 93'ü) ve reklamcılık (% 80) oranıyla yer almaktadır (Yıldırım Becerikli, 2005: 81). Söz konusu çalışmanın istatistiksel verilerine göz atıldığında, Almanya'daki halkla ilişkiler faaliyetlerinin, yekpare bir yapıda seyretmediği ve diğer alanlarla karmaşık ilişki ağları içerisinde konumlandığı görülmektedir. Bir mesleğin gelişim süreci içinde bulunduğu ülkenin gerek formel yapısından gerekse kültürel bileşenlerinden bağımsız bir şekilde ele alınamaz. Alman kültüründeki özelliklerin işyerine de yansıtıldığını belirten Hines (2009: 4), meslekteki uzmanların, üzerinde uzlaşa sağlanmış yönergeleri takip ettiğini, toplantıların zamanında yapıldığını, karar alma sürecinin uzun ve yavaş olduğunu, bilginin hemen paylaşılmadığını; zira çoğu Alman şirketinin bölümlere ayrılmış olduğunu, meslektaşların birbirlerine resmi olarak hitap ettiklerini, ABD ve diğer ülkelerde olduğu gibi, Almanya'da da kadınların halkla ilişkiler mesleği içinde çoğunluğu oluşturduğunu vurgulamaktadır.

ALMANYA'DA HALKLA İLİŞKİLER EĞİTİMİ

Almanya'da halkla ilişkilerin panoramasına göz atıldığında, alanın tarihsel gelişimi ve meslekileşme boyutlarına ilaveten eğitim alanındaki izdüşümlerine de değinme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Almanya'daki halkla ilişkiler eğitiminin, Türkiye'deki kadar yaygın olmadığını altını çizen Özdemir (2011: 334); gelgelelim bir disiplin olarak alanın oldukça gelişmiş olduğunu ve amaçlarına göre halkla ilişkiler eğitimi veren fakültelerin/bölümlerin ekonomi, gazetecilik, işletme, toplumbilimi gibi muhtelif bölümlerle yakın ilişki içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim Almanya'da ilk halkla ilişkiler dersi 1961 yılında, Heidelberg Üniversitesi'nde verilmiş olup, Almandada yeni bir kavram aramak yerine İngilizce *public relations* deyiminin kullanılması tercih edilmiştir (Balta Peltekoğlu, 2009: 139). 1989 senesinde, *Freien Universitaet Berlin* (FU Berlin) de halkla ilişkiler ve tanıtım bölümü adında bir bilim dalı oluşturulmuş, daha sonrasında ise 1994'te Leipzig Üniversitesi, bu bölümü bilim dallarına dâhil etmiştir (Gülsünler, 2008: 85).

Aynı zamanda Almanya'daki ilk "Halkla İlişkiler Kürsüsü" 1993'te Leipzig'de oluşturulmuştur (Özdemir, 2011: 334). 1960 ve 1970'li yıllarda *Deutsche Public Relations Gesellschaft* (DPRG) ve bazı özel okullarda, halkla ilişkiler dalında, birkaç hafta süren kurslar ve seminerler verilmiş, 1980'lere gelindiğinde ise halkla ilişkiler, birçok üniversiteyle meslek okullarının iletişim programlarında, kendine yer bulmaya başlamıştır (Gülsünler, 2008: 85). Nitekim 1980'lerde gerek üniversitelerde gerekse özel enstitülerde halkla ilişkiler eğitiminin muhtevası, müfredatları ve modelleriyle ilgili tartışmalar yürütüldüğüne dikkat çeken Yıldırım Becerikli (2005: 81), bu tartışmaların alandaki eğitim sürecine hız kazandırdığını belirtmektedir. 1990'ların başlangıcından itibaren eğitim altyapısıyla güçlü bir şekilde

birbirine bağlanarak, halkla ilişkilerin profesyonelleşme derecesi de gitgide yükselmiştir (Bentele ve Wehmeier, 2003: 206). 1990'lardan sonra ise Almanya'da halkla ilişkiler eğitiminde patlamalar meydana gelmiş, halkla ilişkiler profesyonellerinin motivasyon yapısı, değer kavramları, mesleki etikleri veya kullanılan materyallerle ilgili Almanya'da yapılmış deneysel araştırmalar ortaya çıkmıştır (Gülsünler, 2008: 86). Almanya'daki halkla ilişkiler eğitiminin hangi kapsamda değerlendirildiğine bakıldığında, halkla ilişkiler bölümlerinin, üniversitelerin stratejik yönetim fonksiyonlarında, kademeli olarak merkezi bir işlev elde edeceğini ileri süren çalışmalar ortaya konulmuştur (Kohring vd. 2013: 171).

Bu durumun yanı sıra Almanya'daki halkla ilişkiler eğitiminin pazarlama yönelimli değil, kurumsal eğilimli olduğunu belirten Özdemir (2011: 342), bu durumun temel gerekçesini, hem geçmişte yaşanan tecrübeler hem de Amerika'dan farklı olarak Almanya'nın Avrupa kıtasının en iyi sosyal devlet anlayışına sahip olmasıyla izah etmektedir. Kuşkusuz ki, Almanya'nın siyasal yönetim yapısı, eğitim sistemi üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Almanya'nın federal yönetim biçiminin bir tezahürü olarak her eyaletin farklı bir eğitim içeriğine sahip olduğunu vurgulayan Gülsünler (2008: 86), 1999'dan beri Almanya'da halkla ilişkiler diploması alındığını, halkla ilişkiler eğitimi vermeyen birkaç üniversitede ise özel halkla ilişkiler kursu düzenlendiğini, gazetecilik, iletişim bilimleri ve kamu bilimleri gibi birkaç alanda halkla ilişkiler eğitimi verildiğini belirtmektedir.

DEĞERLENDİRME

Almanya'da halkla ilişkilerin panoramasını betimlemeyi amaçlayan bu çalışmada, gerek alanın tarihsel gelişimi gerekse mesleki ve eğitim boyutlarının, ülkenin politik, iktisadi, toplumsal ve kültürel süreçlerinden bağımsız bir şekilde ele alınamayacağı görülmüştür. Türkiye'deki uluslararası halkla ilişkiler alanına dair ilgili yazının sınırlılığı dikkate alındığında, göreceli olarak bütünlükçü bir Almanya'da halkla ilişkiler panoramasının takdim edildiği bu yazıda, süregelen ve devam eden çalışmalara yeni patikalar açacak birkaç öneride bulunulmuştur. Bu çerçevede ele alınacak olunursa, Almanya'da halkla ilişkilerin tarihsel gelişimine dair ilgili yazında ortaya konulan sınıflandırmaların eleştirel bir perspektifle yeniden gözden geçirilmesi ve her dönemin kendine has koşulları içerisinde polisentrik bir eğilimle incelenmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Mesleki anlamda değerlendirildiğinde ise, Alman toplumunun halkla ilişkileri nasıl anlamlandırdığına yönelik çalışmalara ilaveten, hâlihazırda Almanya'da halkla ilişkiler alanında faaliyette bulunan uzmanların mesleğe dair kavrayışlarını ortaya çıkarmak adına gerek nicel gerekse nitel araştırmalar yapılması gerekmektedir. Alana dair son bir patikada, kuşkusuz ki, eğitim süreciyle ilişkili olmak mecburiyetindedir. 1990'lardan sonra Almanya'daki halkla ilişkiler eğitiminin kazandığı ivmeyi de göz önünde bulundurarak, gerek üniversiteler gerekse özel enstitüler düzeyinde,

halkla ilişkiler eğitiminin muhtevası ve halkla ilişkiler alanında öğrenim gören öğrencilerin eğitim sürecine dair zihinsel haritalarını anlamlandırmaya yönelik çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Sonuç olarak, Almanya’da halkla ilişkiler alanı, on dokuzuncu yüzyıldan günümüze değin, ülkenin iç ve dış gelişmeleri doğrultusunda, değişen ve dönüşen dinamik bir sürecin içinde kendi tedrici ilerlemesini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

1. Bentele, G. ve Wehmeier S. (2003). From Literary Bureaus To A Modern Profession: The Development And Current Structure of Public Relations in Germany. K. Sriramesh ve D. Vercic (ed.), *The Global Public Relations on Handbook; Theory, Research, and Practice* (199-221). New Jersey: Lawrance-Erlbaum Associates Publishers.
2. Balta Peltekoğlu, F. (2009). *Halkla İlişkiler Nedir?*. İstanbul: Beta Yayınları.
3. Freitag, A. R. ve Stokes, A. Q. (2009). *Global Public Relations Spanning Borders, Spanning Cultures*. London/New York: Routledge.
4. Gülsünler, M. E. (2008). *Türkiye ve Almanya’daki Halkla İlişkiler Eğitiminin Karşılaştırılması ve Türkiye İçin Yeni Bir Model Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
5. Hines, R. (2009). German Public Relations. *PRism*, <https://www.prismjournal.org/uploads/1/2/5/6/125661607/v6-no2-a6.pdf> 6(2), 1-9. 2 Kasım 2020.
6. Jain, R., De Moya, M. ve Molleda J.C. (2014). State of International Public Relations Research: Narrowing the Knowledge Gap About the Practice Across Borders. *Public Relations Review*, 40, 595-597.
7. Kean, G. (1971). The Importance of International Public Relations. *California Management Review*, 8(4), 68-78.
8. Kohring, M., Marcinkowski, F., Lindner, C. ve Karis, S., (2013). Media Orientation of German University Decision Makers and the Executive İnfluence of Public Relations. *Public Relations Review*, 39, 171-177.
9. Nessmann, K. (2000). The Origins And Development of Public Relations in Germany And Austria. D. Vercic ve G. Warnaby (ed.), *Perspectives on Public Relations*. London/New York: Routledge.
10. Özdemir, S. (2011). Almanya’da Halkla İlişkiler Eğitimi ve Bir Örnek Analizi: Leipzig Üniversitesi Halkla İlişkiler Kürsüsü. S. Yıldırım Becerikli (der.), *Halkla İlişkiler ve Reklamın Anatomisi Eleştirel Bir Kavrayış* (326-347). Ankara: Ütopya Yayınevi.
11. Pay, M. ve Dutta, M. J. (2009). Küresel Bağlamda Halkla İlişkiler: Teorik Bir Mercek Olarak Eleştirel Modernizmin Uygunluğu. F. Keskin ve B. P. Özdemir (der.), *Halkla İlişkiler Üzerine Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri* (167-197). Ankara: Dipnot Yayınları.
12. Yıldırım Becerikli, S. (2005). *Uluslararası Halkla İlişkiler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
13. Wakefield, R. I. (2009). Uluslararası Halkla İlişkiler Teorisi, İnternet ve Aktivizm: Kişisel Bir Düşünce. F. Keskin ve B. P. Özdemir (der.), *Halkla İlişkiler Üzerine Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri* (89-115). Ankara: Dipnot Yayınları.
14. Watson, T. (2013). Let’s Get Dangerous: A Review of Current Public Relations Historical Scholarship. M. Aktaş Yamanoğlu ve B. P. Özdemir (ed.), *Halkla İlişkilerin Kazancı Geçmiş Eğilimler, Yeni Yönelimler* (201-221). Ankara: De Ki Yayınları.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Okul Dışı Öğrenmeye Yönelik Görüşleri (The Views Of Social Studies Teacher Candidates On Learning Out Of School)

Ümmügülsüm TORUN, Tercan YILDIRIM

KAEÜ

ÖZET

Türkiye’ de 2005 yılından itibaren eğitim öğretimde esas alınan yapılandırmacı yaklaşım gereği öğrenci merkezli, çok perspektifli ve çevre ile etkileşimin ön plana çıktığı bir eğitim öğretim sistemi esas alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı da bu esaslar dikkate alınarak öğrenmenin kalıcılığını sağlayacak ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek şekilde tasarlanmış ve programın odağında öğrenciler yer almıştır. Öğrencilerin eğitim öğretim faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldığı ve merkezde yer aldığı okul dışı öğrenme etkinlikleri de bu konu da önemli bir yere sahiptir. Okul dışı öğrenme etkinlikleri ile öğrenciler sınıf duvarlarının veya okul binasının dışına çıkarak; yaparak ve yaşayarak, araştırıp inceleyerek ve var olan bilgiyi sentezleyerek bir sonuca varmakta ve birçok beceriyi de kazanmış olmaktadır. Öğrencilere birçok katkısı olan okul dışı öğrenme etkinliklerinin rehberi konumunda yer alan öğretmenlerinde bu konuda bilgi, beceri ve farkındalığa sahip olmaları gerekmektedir. Bu kapsamda yapmış olduğumuz çalışmada öğretmen adaylarının lisans öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenmeye yönelik farkındalık durumlarını, bilişsel yapılarını ve meslek hayatlarına başladıkları zaman gerçekleştirecekleri uygulama durumlarını belirlemek hedeflenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılarak yapılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre genel olarak öğretmen adaylarının okul dışı öğrenmenin ne anlam ifade ettiği, dersin işlenişine ve öğrencilere sağladığı katkı konusunda farkındalık sahibi oldukları aynı zamanda sosyal bilgiler dersinde kullanılabilecek okul dışı öğrenme ortamları ile buldukları şehirde yer alan okul dışı öğrenme ortamlarına örnekler verebildiği ve programda okul dışı öğrenme etkinliklerinin önerildiğine dair bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Öğretmen adaylarının bir kısmı lisans öğrenim süreçlerinde okul dışı öğrenme etkinliklerine katılmadığını ifade ederken katılanlar ise kendilerine birçok katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Adaylar meslek hayatlarına başladıkları zaman gerekli koşullar sağlandığında okul dışı öğrenme etkinliklerine yer vereceklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen Adayları, Okul Dışı Öğrenme

SUMMARY

Turkey's constructivist student-centered approach should be based on education since 2005, an education system in which multi-perspective and come to the fore is based on the interaction with the environment. Taking these principles into account, the social studies curriculum was designed to ensure the permanence of learning and to develop high-level thinking skills, and students were at the center of the program. Out-of-school learning activities, in which students actively participate in educational activities and take place at the center, also have an important place. With out-of-school learning activities, students go outside the classroom walls or school building; they reach a conclusion by doing and living, researching and analyzing and synthesizing the existing knowledge and they have acquired many skills. Teachers, who are in the position of guides to out-of-school learning activities that have many contributions to students, should have knowledge, skills and awareness on this issue. In this study, it is aimed to determine the awareness of teacher candidates for learning out of school during their undergraduate education, their cognitive structures and the application situations they will perform when they start their professional life. The research was conducted using the phenomenological design, one of the qualitative research methods. The data were collected with a semi-structured interview form and subjected to content analysis. According to the data obtained as a result of the research, teacher candidates are generally aware of the meaning of out-of-school learning, have awareness about the teaching of the lesson and its contribution to students, and can give examples of out-of-school learning environments that can be used in social studies lessons and out-of-school learning environments in their city, and It was observed that they had information about the suggestions of out-of-school learning activities in the program. While some of the pre-service teachers stated that they did not participate in out-of-school learning activities during their undergraduate education, the participants stated that they made many contributions to them. The candidates stated that they will include out-of-school learning activities when the necessary conditions are met when they start their professional life.

Keywords: Social Studies, Teacher Candidates, Out-of-School Learning

Günümüz Ders Kitaplarının Vatandaşlık Aktarımı Açısından İncelenmesi (Examination Of Today's Textbooks İn Terms Of Citizenship Transfer)

Ayşe PAKSOY, Doç. Dr. Tercan YILDIRIM

KAEÜ

ÖZET

Ülkemizde milli eğitimin genel amaçları; Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek, şeklinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi bu amacı gerçekleştirme konusunda merkezi bir önem taşımaktadır. Bireylere değerler ve beceriler aktarılırken kullanılan en önemli materyal ise ders kitaplarıdır. Bu araştırmada sosyal bilgiler ders kitaplarının vatandaşlık aktarımı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 2019 tarihli Erhan Şahin tarafından kaleme alınan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve 2019 tarihli Sami Tüysüz tarafından kaleme alınan 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı yer almaktadır. Araştırma neticesinde elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi verilerin ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesi sürecini kapsar. İçerik analizi ile elde edilen veriler ödev ve sorumluluk ve hak başlıkları altında sunulmuştur. Araştırma neticesinde ders kitaplarında görev ve sorumluluk ve hak konularına vurgular yapıldığı görülmüştür. Görev ve sorumluluk başlığı içerisinde vergi vermek, askerlik yapmak, oy kullanmak, kanunlara uymak, haklarını bilip kullanmak, temizlik, tasarruf, bilinçli tüketici olma, girişimcilik, fedakârlık gibi görevler yer almaktadır. Bunun yanında bireylere hakları tanıtılmış, her bireyin hiçbir ayırım gözetmeksizin haklara sahip olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelime: sosyal bilgiler, vatandaşlık aktarımı, ders kitabı

ABSTRACT

General aims of national education in our country; Committed to Atatürk's revolution and principles and Atatürk's nationalism as expressed in the Constitution; Adopting, protecting and developing the national, moral, human, spiritual and cultural values of the Turkish Nation; family, the country, the people who love and try to glorify, human rights and the Constitution, democratic, based on the basic principles at the beginning, secular and social

state of law, which know their duties and responsibilities towards the Republic of Turkey and raise citizens have made their behavior is determined as. Accordingly, social studies course has a central importance in achieving this goal. Textbooks are the most important material used when transferring values and skills to individuals. In this study, it is aimed to examine social studies textbooks in terms of citizenship transfer. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The research includes a 5th grade social studies textbook written by Erhan Şahin dated 2019 and a 4th grade social studies textbook written by Sami Tuysuz dated 2019. The data obtained as a result of the research were analyzed by content analysis method. Content analysis covers the process of detailed and in-depth analysis of data. The data obtained through content analysis are presented under the titles of homework and responsibility and rights. As a result of the research, it was seen that there are emphasis on duty, responsibility and rights in the textbooks. Under the title of duty and responsibility, there are duties such as paying taxes, doing military service, voting, obeying the laws, knowing and exercising their rights, cleaning, saving, being a conscious consumer, entrepreneurship and sacrifice. In addition, individuals were introduced to their rights, and it was stated that each individual had rights without any discrimination.

Keywords: social studies, citizenship transfer, textbook

Siyasal Halkla İlişkilerde Dilin Kullanımı: TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Parti Liderlerinin Twitter’deki Açıklamalarının Dil Edimi Kapsamında Analizi

(Use of Language in Political Public Relations: Analysis of the Twitter Statements of Political Party Leaders with a Group in the Turkish Grand National Assembly within the Scope of Language Acts)

Dr. Öğr. Üyesi Murat Başarır, Arş. Gör. Efe Numan Can
Erciyes. Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-2363-6370
Aksaray Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-4788-6553

ÖZET

Bu çalışma, anlayış, sempati ve destek kazanmak amacıyla yürütülen siyasi halkla ilişkiler alanını ve bu alan bağlamında dilin siyasi aktörlerce kullanımını konu edinmektedir. Dilin bir eylem olduğu gerçeğinden hareket ederek, siyasi liderlerin ifadelerini, edimsöz edimlerdeki ulamlar ve kelime yoğunlukları üzerinden incelemeye tabi tutmaktadır. Bu incelemesini TBMM’de grubu bulunan siyasi parti liderlerinin 01.01.2020-31.12.2020 tarihleri arasında Twitter hesaplarından paylaştıkları tweetler üzerinden yapmaktadır. Karma yöntemin benimsendiği çalışmada, veriler NodeXL Pro programı ile toplanmış MAXQDA veri analiz programları yardımıyla analiz edilerek yorumlanmıştır. Liderlerin hesaplarındaki tweetler, alanyazında var olan kesinleyici, yönlendirici, söz verici, anlatımsal ve bildirgen edimsöz ulamları üzerinden tematik kodlamaya tabi tutularak sayısal verilere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda ulaşılan bulgulara göre yapılan analizde, Erdoğan’ın bildirgen, Kılıçdaroğlu’nun anlatımsal Bahçeli, Akşener, Sancar ve Buldan’ın ise kesinleyici ulam içerisinde değerlendirilecek sözleri daha fazla tercih ettikleri gözlenmiştir. İş bu görece daha fazla tercih ettikleri ulamlar içerisinde Erdoğan’ın buyurgan, ilan edici ifadeleri; Kılıçdaroğlu’nun ise teşekkür eden, kutlayan ve anma içerikli ifadeleri dikkat çekmektedir. Diğer siyasi liderlerin ise doğrulayıcı, savlayıcı, saptayıcı ve iddia edici ifadeleri ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Halkla İlişkiler, Dil, Edimbilim, Twitter.

ABSTRACT

This study focuses on the field of political public relations conducted to gain understanding, sympathy and support, and the use of language by political actors in this context. Moving from the fact that language is an act, the expressions of political leaders are subject to scrutiny over their illocutionary act categories and word densities in their verbal acts. This analysis is made through the tweets shared by the political party leaders who have a group in the Turkish Grand National Assembly on their Twitter accounts between 01.01.2020 and 31.12.2020. In the study in which the mixed method was adopted, the data were collected with the NodeXL

Pro program, analyzed and interpreted with the help of MAXQDA data analysis programs. The tweets in the accounts of the leaders were transformed into numerical data by thematic coding over the definitive, directive, promising, expressive and declarative illocutionary act categories existing in the literature. In the analysis made according to the findings obtained in this context, it was observed that Erdoğan preferred declarative, Kılıçdaroğlu narrative, Bahçeli, Akşener, Sancar and Buldan preferred definite words to be evaluated within the illocutionary act category. Among the categories that they prefer relatively more, Erdogan's commanding, declarative expressions; Kılıçdaroğlu's thanking, celebrating and commemorating expressions draw attention. Confirmatory, supportive, detective and assertive statements of other political leaders come to the fore.

Keywords: Political Public Relations, Language, Pragmatics, Twitter.

GİRİŞ

Siyasetin en yaygın anlamlandırma ile bir topluluğun ya da devletin yönetimine vurgu yapar. Kamuya yönelik olarak yapılan tüm işlerin sınırlandırılması, organizasyonu siyasetin denetimi altındadır (Logie, 2015, s. 13). Siyaset, yönetim, sınırlandırma, organize etme ve denetleme fonksiyonlarını doğru şekilde yerine getirebilmek için iletişime kökten bağlı durumdadır. Geçmişten günümüze kadar siyasetin ve siyasal yaşam içerisinde aktörlerin rollerinde ve onlara yönelik beklentilerde değişimler gerçekleşse de bu değişimde iletişime olan bağımlılıkları hep devam etmiştir. Demokratik toplumlarda kamuoyunun onayını almak hükümetlerin eylemlerinin meşrulaştırılmasını sağlamaktadır (Dalton, 2007, s. 668). Dolayısıyla halkı etkilemek, belirli bir amaca yöneltmek, rızasını kazanmak için aktörler tarafından iletişimin etkin ve verimli kullanımı hep ön planda tutulmuş buna bağlı olarak da siyasal iletişim önem kazanmıştır. Damlapınar ve Balcı da (2014, s. 71-72), siyasal iletişim sürecinde taraflar arasında kurulan iletişim ve etkileşimlerin halkla ilişkiler, reklam ve/veya propaganda teknikleri bağlamında yapılandırılabilirliğini belirtmektedirler.

20. yüzyılın başlarında özellikle I. ve II. Dünya Savaşı dönemlerinde propaganda amaçlı olarak beliren siyasal iletişim faaliyetleri günümüzde ikna, rıza kavramları esas alarak halkla ilişkiler perspektifinden de yürütülebilmektedir. Tokgöz'e göre (2010, s. 517) siyasi aktörler, siyasal iletişimin kamu yönetimindeki rolünden dolayı bu konuya önem atfetmektedirler. Halkla ilişkilerin politikada kullanımı siyasi rekabete bağlı olarak gelişim göstermiş ve günümüzde siyasal halkla ilişkiler ayrı bir alan olarak belirginleşmiştir (Stromback ve Kioussis, 2011). Halkla ilişkilerin kamuoyunda güven yaratma ve olası sorunları öngörerek krize dönüşmelerini engellemek noktasında avantajları siyasal iletişim ile yakınlaşmasını sağlamış bu bağlamda da halkla ilişkiler süreci siyasal iletişim süreci ile paralel bir görünüm

sergiler olmuştur (Uysal, 1998, s. 18-24'ten akt. Aziz, 2019, s. 14). Siyasal iletişim ve halkla ilişkilerin paralel görünümü siyasal halkla ilişkileri ortaya çıkarmıştır (Akay, 2012, s. 31). Siyasette halkla ilişkilerin önem kazanmasının bir başka nedeni de siyasi aktörlerin dili etkin kullanma çabalarıdır. Logie'ye göre (2015, s. 13,17) politik söylemde dilin kullanımı söyleyene, hedef kitlesine, yeri ve zamanına göre değişim göstermekle birlikte siyasi söylemin en önemli hedefi ikna etmek olarak görülmektedir. Bu açıdan aktörlerin muhatapları ikna edebilmesinde dili doğru biçimde kullanmaları belirleyici olabilmektedir. Aktörler bir şey söylediklerinde esasında bir şey yapmış olmakta dolayısıyla edimsel bir içerik meydana getirmektedirler. Böylece edimle söz söyleyen, söylenenlerle bir etki alanı tesis edebilmektedir. Bugün teknolojik gelişmeler söz edimlerinin farklı mecralarda oluşmasına da imkân sağlamıştır. Youtube, Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal mecraların artan etkisi siyasal halkla ilişkileri de etkilemekte bu mecralarda siyasi aktörlerin ürettikleri içerikler takipçiler üzerinde aktöre dair bir anlamlandırmaların yapılmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan sosyal medyada aktörlerin paylaşımları onlarla ilgili çözümler yapmaya olanak vermektedir.

Buradan hareketle bu çalışma dilin bir eylem olduğu gerçeğinden hareket ederek siyasi liderlerce kullanımını siyasal halkla ilişkiler açısından konu edinmektedir. Siyasi liderlerin ifadelerini, edimsöz edimlerindeki ulamlar ve kelime yoğunlukları üzerinden incelemeye tabi tutarak yapmaktadır. Bu incelemesini TBMM'de grubu bulunan siyasi parti liderlerinin Twitter hesaplarından paylaştıkları tweetlerin içerikleri üzerinde yapılan kodlamalarla gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda metinde öncelikle siyasal halkla ilişkiler kavramına değinilmekte ardından dil edimlerinin oluşturduğu çerçevenin rolüne dair betimleme yapılmakta, son olarak da araştırma bulgularına yer verilmektedir.

Siyasal Halkla İlişkiler

Peltekoğlu'na göre (2016, s. 8) halkla ilişkiler stratejik iletişim yönetimidir. Ağustos 1978'de Mexico City'de düzenlenen Dünya Halkla İlişkiler Derneklerinin bildirgesine göre halkla ilişkiler kamu ve kuruluş için programları gerçekleştiren, liderlere danışmanlık eden ve gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarını öngörebilen, analiz edebilen sosyal bir bilim ve sanattır (Baines, Egan ve Jefkins, 2003, s. 8). Okay ve Okay'a göre (2015, s. 18) halkla ilişkiler tanımlarında kurum/kuruluş ile hedef kitle arasında anlayış, güven, karşılıklı ilişki sağlanması ve sürdürülmesi, kamuoyu nezdinde olumlu bir imaj oluşturulması gibi amaçlar belirtilmiştir. Halkla ilişkilerin iş bu amaç ve hedeflerin siyasi aktörler içinde geçerli olması münasebetiyle siyasi alanda anlayış ve sempati kazanmak, algılar inşa etmek için yürütülen çalışmalar siyasal halkla ilişkiler olarak nitelenemeye başlamıştır. Bu açıdan siyasal halkla ilişkiler, bir kavram ve araştırma alanı olarak oldukça yeni görülmele birlikte uygulamasını

muhtemelen siyaset ve toplumun kendisi kadar eski olduğu dile getirilmektedir (Strömbäck ve Kioussis 2011:1)

Soncu'ya göre (2018, s. 70) siyasal halkla ilişkiler siyasal iletişimin bir alanı olarak bilimsel çalışmalarda siyasi aktörlerin mesajlarının örtük anlamlarını ortaya çıkarmak ve analiz etmek açısından önem taşımaktadır. Siyasal halkla ilişkilerde seçmen kitlesi rızası alınarak ikna edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla bu durumun açılanması bir bilimsel alan olarak siyasal halkla ilişkilerin ilgi alanındadır. Siyasal halkla ilişkiler Zipfel'e (2007, s. 677) göre, "siyasi sürece katılan siyasi aktörlerin, amaçlarını gerçekleştirmek için bilgilendirici ve ikna edici hedefleri amaçlayan stratejik iletişim faaliyetlerini ifade etmektedir". Stromback ve Kioussis'e göre de (2011, s. 8) bir kurumun ve kişinin politik amaçlarına yönelik olarak, bu amaçlarına ulaşmak için iletişim ve eylem aracılığıyla hedef kitleleriyle faydalı ilişkiler kurmak, itibarlarını etkilemeye, inşa etmeye, sürdürmeye çalıştığı süreçtir.

Strömbäck ve Kioussis tarafından yapılan tanımdan anlaşılacağı üzere siyasal halkla ilişkilerin halkla ilişkilerden farkı politik amaçlarla yapılıyor olmasıdır. Siyasal halkla ilişkilere duyulan ihtiyacın kökeninde propaganda ve siyasal reklamların manipülatif etkileri yer almaktadır. Oktay'a göre (2002, s. 76) insan psikolojisi yönlendirici etkilere karşı direnç göstermeye meyillidir. Bu direnç siyasetçileri kamuoyu nezdinde objektif gösterecek yeni arayışlara itmiştir. Halkla ilişkilerin kamuoyunda güven yaratmak misyonu politikacıların ihtiyacı olan cevabı vermiş ve siyasal halkla ilişkiler ortaya çıkmıştır.

Siyasal halkla ilişkiler, siyasi parti ve adaylarının politikalarını, pozisyonlarını seçmenlere, vatandaşlara ve diğer paydaş gruplara açıklamak ve bilgilendirmek için kullanılan meşru iletişim çabalarıdır. (Baines 2011, s. 116). İş bu durumda bilgilendirme eylemlerinde dil kullanımı siyasal halkla ilişkiler açısından önem kazanmaktadır. Aktörler olaylar, durumlar ve politikalar hakkında kullandıkları dilin nitelikleri üzerinden bir çerçeveye oturtulabilmektedir. Siyasal halkla ilişkiler dil kullanımı ile oluşturulan çerçevelerden yararlanarak algılamalar inşa edebilmektedir.

Siyasal Halkla İlişkiler ve Dil

Düşüncelerin belirli bir düzen içerisinde gerçekleşmesi ve bunların aktarılması dil ile mümkündür. Dil toplumların en temel iletişim aracıdır. Doğal dil, insanların temel iletişim aracı olarak kullanılmakla birlikte, her dilin söz öbeklerine yüklenen yan anlamlar, çağrışımlar ve benzetmeler sayesinde yeni sembolleştirmelere imkân tanıyan bir boyutu mevcuttur (Güngör 2014, s. 68). Siyasetçinin başarısı büyük ölçüde iletişim araçlarındaki yetkinliklerine bağlı hale geldiğinden ve mevcut iletişim sistemleri dışında siyaset yapabilme imkânları neredeyse kalmadığından artık siyasetçiler, medya mesajlarını stratejik bir siyasal kaynak olarak değerlendirmektedir (Atabek 2020, s. 34). Bu bağlamda dil sayesinde konuşan

kişinin siyasi görüşü, toplumsal statüsü ya da farklı bir özelliği açığa çıkabilir (Günay, 2004, s. 9). Ayrıca dil aracılığıyla kitleler belirli hareketlere yönlendirilebilir ve istenen davranış, tutum, inanç değişikliği sağlanabilir. Düşünceyi varlık âlemine çıkartan dilin doğası, kullanımı ve anlamlandırılması dikkate alınmadan, bilgiler ve tutumlar hakkında açık ve kesin konuşmak mümkün görülmemektedir (Yalçın ve Şengül, 2007, s. 754). Dolayısıyla dilin kullanımındaki farklılıklar anlamlandırılarak söz söyleyene dair çıkarımlar yapılmasına neden olabilmektedir. Siyasal halkla ilişkilerde dil kullanımına bağlı yapılan çıkarımlarla ilgilenmekte bu yönlü çıktılar üzerinden stratejiler geliştirilebilmektedir. Dil kullanımıyla teşekkül eden algılardan yararlanarak halk yönlendirilebilmektedir.

Dil, sosyal yaşamın içindeki değerlerin şekillendirilmesinde, yasaların kapsamında bulunan gücün dönüşümünde, görev münasebetiyle itaatin oluşmasında başat faktörlerdendir. Buna göre dil sosyal değerlerin ve inançların oluşturulmasında ve paylaşılmasında etkilidir (Bayram, 2010, s. 27). Bu bağlamda dilin gücü, siyasi aktörler için cazip bir faktör olarak belirmektedir. Günay'a göre (2004, s. 10-11) dil iletişim kurmak amacıyla kullanılan toplumsal bir olgudur. Başka bir ifade ile toplumsal çevre ile etkileşim kurma aracıdır. Siyasi aktörlerin ürettikleri içeriklerin dil edimleri bağlamında oluşturdukları yapı, siyasal halkla ilişkilerde bir değer barındırdığı ifade edilebilir. Aktörlerin kullandıkları dil edimleri muhataplara bir çerçeve çizmekte, çizilen çerçeveye bağlı anlamlandırmalarla kararları değiştirebilmektedir. Çalışmada buradan hareketle mecliste grubu bulunan siyasi parti liderlerini edimsöz edimlerini kullanma türleri ile kullandıkları kelime yoğunlukları üzerinden mukayese etmek amaçlanmıştır.

Metodoloji

Bu çalışma, anlayış, sempati ve destek kazanmak amacıyla yürütülen siyasal halkla ilişkiler alanını ve bu alan bağlamında dilin siyasi aktörlerce kullanımını kendine konu edinmektedir. Dilin bizatihi bir eylem olmasından hareket ederek, siyasi liderlerin ifadelerini, edimsöz edimlerindeki ulamlar ve kelime yoğunlukluları üzerinden incelemeye tabi tutmaktadır. Bu incelemesini TBMM'de grubu bulunan siyasi parti liderlerinin 01.01.2020-31.12.2020 tarihleri arasında Twitter hesaplarından paylaştıkları tweetler üzerinden yapmaktadır. Bu bağlamda AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın @RTErdogan, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun @kilicdaroglu, İYİ Parti lideri Meral Akşener'in @meral_aksener, MHP lideri Devlet Bahçeli'nin @dbdevletbahceli, HDP liderleri Pervin Buldan'ın @PervinBuldan ve Mithat Sancar'ın @mithatsancarr isimli twitter hesaplarından paylaşılan tweetler NodeXL Pro programı ile toplanmıştır. Toplanan veriler MAXQDA veri analiz programları yardımıyla çözümlenerek yorumlanmıştır. Çalışma kapsamında siyasi liderlerin attıkları tweetler alan yazında var olan beş edimsöz ulamı üzerinden (Sarfati, 2002, s. 36-37'den aktaran Günay,

2018, s. 95), tematik kodlamaya tabi tutularak sayısal verilere dönüştürülmüştür. Bu ulamlar ve kodlamada dikkate alınan hususlar şu şekildedir:

1. **“Kesinleyici Ulam:** *Dünya durumu ile sözce arasındaki ile belirginleşir (Doğrulamak, savlamak, ileri sürmek, iddia etmek, görmek, saptamak, ortaya çıkarmak vb).*

2. **Yönlendirici Ulam:** *Alicının konumunu değiştirmeyi amaçlar (Buyurmak, telkin etmek, önermek). Sözceler olguların durumlarını belirtmezler, yani sözceler bir temsil işlevi yoktur. Sözceler buyurmak, söz vermek, dilemek, temenni etmek, kanıtlamak, ortaya koymak gibi eylemleri yani dil edimlerini belirtirler.*

3. **Söz Verici Ulam:** *Dünya ile sözcükleri ilişkilendirmeyi amaçlar (Söz vermek, yargılamak, vaatler, umut vermek).*

4. **Anlatımsal Ulam:** *Ne birinci durumdaki gibi dünya ile sözcükler arasında ilişki kurmayı amaçlar ne de ikinci durumdaki gibi sözcüklere bağlı olarak dünyayı değiştirmeyi amaçlar (Kutlamak, teşekkür etmek).*

5. **Bildirgen Ulam:** *Bir şeyi betimlerken aynı zamanda o olayın durumunu da oluşturur (Karar çıkarmak, buyurmak, ilan etmek, bir oturumu açmak). Hem birinci duruma hem de üçüncü duruma katkı sağlar.” (Günay, 2018, s. 95).*

Siyasi liderlerin 2020 yılı içinde Twitter hesaplarından attıkları tweetler yukarıdaki ulamlar açısından kategorilere ayrılmıştır. İlave olarak siyasi liderlerin tweetleri kullanılan kelime yoğunluklarına bakılarak kelime bulutlarıyla görselleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

S1. Liderlerin edimsöz edim ulamları arasında yoğunluk farkı var mı?

S2. Liderlerin en sık kullandıkları sözcüklerle parti görüşleri arasında bağlantı var mı?

Bulgular ve Yorum

Tablo 1: Siyasi Liderlerin Tweetlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

	Erdoğan	Kılıçdaroğlu	Bahçeli	Akşener	Sancar	Buldan
Tweet Sayısı	768	434	380	1049	272	330
Toplam Kelime Sayısı	12503	7819	10955	23719	5793	6382

Tablo 1 incelendiğinde 01.01.2020-31.12.2020 tarihleri arasında en fazla tweet atan siyasi liderin İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile TBMM’de grubu bulunan siyasi partiler içerisinde 2020 yılı içerisinde en fazla tweet atan siyasi lider 1049 tweet ile Meral Akşener’dir. Meral Akşener’i sırasıyla 768 tweetle Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 434 tweetle Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, 380 tweetle Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı

Devlet Bahçeli, 330 tweetle Halkların Demokratik Partisi Eş Genel Başkanı Pervin Buldan ve 272 tweetle yine Halkların Demokratik Partisi Eş Genel Başkanı Mithat Sancar izlemektedir. Kullanılan sözcük sayıları da benzer bir sıralama görülmektedir. İlk sırada 23719 kelime ile Akşener yer alırken; ikinci sırada 12503 sözcükle Erdoğan gelmektedir. Tweet sayılarından farklı olarak üçüncü sırada 10955 sözcükle Bahçeli yer almaktadır. Kılıçdaroğlu 7819 sözcükle dördüncü sırada yer alırken; Halkların Demokratik Partisi Eş Genel Başkanları Pervin Buldan 6382, Mithat Sancar ise 5793 sözcükle beşinci ve altıncı sırada yer almaktadırlar.

Tablo 2: Siyasi Liderlerin Edimsöz Uamları Kullanma Durumları

Uamlar	Erdoğan		Kılıçdaroğlu		Bahçeli		Akşener		Sancar		Buldan	
	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y	F	Y
1-Kesinleyici	84	10,9	40	9,2	207	54,5	346	33,0	120	44,1	144	43,6
2-Yönlendirici	34	4,4	45	10,4	58	15,3	133	12,7	27	9,9	42	12,7
3-Söz Verici	102	13,3	31	7,1	42	11,1	51	4,9	9	3,3	9	2,7
4-Anlatımsal	170	22,1	182	41,9	41	10,8	325	31,0	27	9,9	70	21,2
5-Bildirgen	378	49,2	136	31,3	32	8,4	194	18,5	89	32,7	65	19,7
Toplam	768	100,0	434	100,0	380	100,0	1049	100,0	272	100,0	330	100,0

TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin liderlerinin kullandığı edimsöz uamlarını gösteren Tablo 2’ye göre Ak Parti Genel Başkanı Erdoğan’ın tweetlerinde en fazla tercih ettiği ulam türü yüzde 49,2 (378) ile bildirgen kategorisinde gerçekleşmiştir. Başka bir ifade ile Erdoğan’ın tweetlerinde karar çıkarmaya dönük, buyurgan, ilan edici izler diğer ulam türlerine göre daha fazladır denilebilir.

CHP lideri Kılıçdaroğlu’nun ise en fazla tercih ettiği tür anlatımsaldır. Kılıçdaroğlu attığı tweetlerin yüzde 41,9(182)’unda anlatımsal ulamı tercih etmiştir. Başka bir deyişle Kılıçdaroğlu’nun tweetlerinde kutlamak ve teşekkür etmek ifadelerini içeren tweetlerin sayısı diğer türlere göre daha fazladır denilebilir.

MHP lideri Bahçeli’nin en çok tercih ettiği ulam türü ise kesinleyicidir. Bahçeli attığı tweetlerin yarısından fazlasına tekabül eden yüzde 54,5(207)’inde kesinleyici ulam türünü kullanmıştır. Kesinleyici ulam türünün içerisinde yer alan doğrulayıcı, savlayıcı, iddia edici, saptayıcı, ortaya çıkarıcı, ileri süren ifadeler Bahçeli’nin tweetlerinde diğer ulam türlerine göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

İYİ Parti lideri Akşener de tweetlerinde kesinleyici ulam türlerine diğerlerine göre daha fazla yer vermektedir ancak Bahçeli’ye göre daha dengeli bir dağılım söz konusudur. Akşener tweetlerinin üçte birini yani yüzde 33(346)’ünü kesinleyici ulam türünde atmıştır.

HDP Eş Genel Başkanları Buldan ve Sancar’ında kesinleyici ulam türlerini daha fazla tercih ettiği Tablo 2’den anlaşılmaktadır. Buldan’ın attığı tweetlerin yüzde 43,6’sı, Sancar’ın attığı tweetlerin yüzde 44,1’inde kesinleyici ulam türüne uygun ifadeler yer almaktadır. Siyasi liderlerin hem partilerinin hem de kişiliklerinin bulunan sonuçlarla uyumlu olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Erdoğan, Kılıçdaroğlu ve Bahçeli’nin En Sık Kullandığı 20 Kelime

Sıra	K	Erdoğan		Kılıçdaroğlu			Bahçeli		
		F	Y	K	F	Y	K	F	Y
1	Türkiye	118	0,94	Olsun	82	1,02	Türk	92	0,84
2	Tüm	115	0,92	Rahmet	72	0,92	Türkiye	74	0,68
3	Her	84	0,67	Diliyorum	69	0,88	Her	69	0,63
4	Toplantısı	84	0,67	Olan	67	0,86	Ne	53	0,48
5	Töreni	75	0,60	Allah	64	0,82	Allah	41	0,37
6	Ediyorum	73	0,58	Başsağlığı	55	0,70	Kovid-19	38	0,35
7	Olan	66	0,53	Genel	52	0,67	Kadar	37	0,34
8	Cumhurbaşkanı	61	0,49	Sabır	50	0,64	Milli	29	0,26
9	Daha	58	0,46	Şehit	48	0,61	Olan	29	0,26
10	Diliyorum	58	0,46	Kemal	45	0,58	Büyük	28	0,26
11	Olarak	53	0,42	Toplantısı	44	0,56	Daha	28	0,26
12	Ak	51	0,41	Milletimizin	41	0,52	İnsan	27	0,25
13	Allah	51	0,41	Tüm	41	0,52	Yeni	27	0,25
14	Parti	51	0,41	Sağ	38	0,49	Karşı	25	0,23
15	Yıl	51	0,41	Başkanımız	37	0,47	Mücadele	25	0,23
16	Büyük	48	0,38	Başı	36	0,46	Olarak	25	0,23
17	Kadar	47	0,38	Anıyorum	34	0,43	Yoktur	24	0,22
18	Açılış	44	0,35	Partimizin	34	0,43	Ediyorum	23	0,21
19	Bugün	44	0,35	Sorularını	32	0,41	Sağlık	22	0,20
20	Milletimizin	43	0,34	Ailelerine	31	0,40	Aynı	21	0,19

Milletvekili sayısına göre TBMM’de grubu bulunan partilerden AK Parti, CHP ve MHP liderlerinin bir yıllık süreçte attıkları tweetlerde en sık kullandıkları kelimeler Tablo 3’te verilmektedir. Buna göre Erdoğan’ın en sık kullandığı ifadeler “Türkiye, Tüm, Her, Toplantısı, Töreni, Ediyorum, Olan, Cumhurbaşkanı, Daha, Diliyorum, Olarak, Ak, Allah, Parti, Yıl, Büyük, Kadar, Açılış, Bugün, Milletimizin”dir. Erdoğan’ın söylemlerini benzer şekilde başlatıp bitirdiği düşünüldüğünde en sık kullandığı kelimenin “Türkiye” olması

16	Saat	18	0,31	Başkanımız	19	0,30	Tüm	89	0,38
17	Hep	17	0,29	Diliyorum	18	0,28	Parti	88	0,37
18	Her	17	0,29	Hep	18	0,28	Canlı yayın	86	0,36
19	İlişkin	16	0,28	Bugün	17	0,27	Ne	80	0,34
20	Bugün	15	0,26	Büyük	17	0,27	Büyük	79	0,33

Mecliste grubu bulunan partilerden HDP ve İYİ Parti liderlerinin tweetlerinde tercih en sık tercih ettiği kelimeler Tablo 4’te verilmektedir. HDP Eş Genel Başkanlarından Sancar’ın en sık tercih ettiği ifadeler “Sancar, Genel, Eş, Mithat, Başkanımız, Hdp, Başkanı, Karşı, Buldan, Birlikte, Açıklaması, Canlı, Başkanlarımız, Mücadele, Pervin, Saat, Hep, Her, İlişkin, Bugün”dür. HDP’nin diğer Eş Genel Başkanı olan Buldan’ın ise tercih ettiği kelimeler “Buldan, Hdp, Eş, Genel, Pervin, Kadın, Olsun, Olan, Tüm, Karşı, Çok, Devam, Her, Birlikte, Demirtaş, Başkanımız, Diliyorum, Hep, Bugün, Büyük”tür. HDP liderlerinin tercih ettikleri kelimeler birlikte değerlendirildiğinde ilk sıralarda liderlerin kendi isim ve soy isimlerinin yer alması Twitter kullanım pratikleriyle ilgilidir. Sözelimi HDP’li liderlerin Twitter hesaplarından paylaşılan tweetlerde genellikle “Buldan:”, “Sancar:” şeklinde aktarımlar söz konusu olduğundan en sık kullanılan kelimelerde çıkmaları normal karşılanmaktadır. İYİ Parti lideri Akşener’in tweetlerinde en sık kullanılan kelimeler ise “Olsun, Türk, Rahmet, Allah, Diliyorum, Canlı, Anıyorum, Türkiye, Yıl, Sayın, Rahmetle, Olan, Saygı, Şehit, Her, Tüm, Parti, Canlı yayın, Ne, Büyük” kelimeleridir. Bu sonuçlara bakıldığında siyasi liderlerin tercih ettikleri ifadeler ile parti ve kişisel karakterleri arasında uyum olduğu söylenebilir. Akşener’in ifadelerinde milliyetçi söylemler yer edinirken; Sancar ve Buldan’ın ifadelerinde mücadele ve kadınlara yönelik söylemlerin olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Mithat Sancar’ın Kelime Bulutu

bulunan AK Parti lideri Erdoğan'ın bildirgen ulam kullanması mevcut konumla örtüşmektedir.

Siyasi liderlerin tercih ettikleri kelimelerle tweetlerinde en yoğun kullanılan ulam türleri arasında benzerlikler tespit edilmiştir. Erdoğan'ın "Türkiye" söylem olarak hem Ak Parti hem de Erdoğan'ın sıklıkla kullandığı ifadelerden biridir. Yine Kılıçdaroğlu'nun anlatımsal ulama uygun şekilde kutlayan ve anma ifadeleri içeren sözcükleri tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bahçeli'nin kullandığı sözcüklerde milliyetçi figürlerin belirgin olması MHP ve liderinin söylemiyle örtüşmektedir. İYİ Parti lideri Akşener'in söylemlerinde milliyetçi ifadeler yer almaktadır. Bu durumu Akşener ve İYİ Parti söylemleriyle uyumluluk teşkil etmektedir. HDP liderleri Buldan ve Sancar'ın da kullandıkları ifadelerde genellikle kadınlara yönelik ve mücadele söylemleri parti politikaları ile uyumlu söylemlerdir.

KAYNAKÇA

1. Akay, R. A. (2012). Siyasal İletişim Danışmanı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
2. Atabek, Ü. (2020). "Twitter'da Yerel Siyasal İletişim: Türkiye'de İki Farklı Tarz". Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi (33):32-54. doi: 10.16878/gsuilet.673976.
3. Aziz, A. (2019). Siyasal İletişim (8 b.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
4. Baines, P., Egan, J., & Jefkins, F. (2003). Public Relations Contemporary issues and techniques. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
5. Baines, P. (2011). "Political Public Relations and Election Campaigning". ss. 115-37 içinde Political public relations: principles and applications, editör J. Strömbäck ve S. Kioussis. New York: Routledge/Taylor and Francis Group.
6. Bayram, F. (2010). Ideology and Political Discourse: A Critical Discourse Analysis of. ARECLS (7), 23-40.
7. Dalton, P. (2007). Public Communication in Politics. L. L. Kaid, & C. Holtz-Bacha içinde, Encyclopedia of Political Communication (s. 668-671). Thousand Oaks: SAGE Publications.
8. Damlapınar, Z, ve Balç, Ş. (2014). Siyasal iletişim sürecinde seçimler, adaylar, imajlar: 2009 yerel seçimleri Ankara araştırması. Konya: LiteraTürk academia.
9. Günay, V. D. (2004). Dil ve İletişim. İstanbul: Multilingual Yayınları.
10. Günay, V. D. (2018). Söylem Çözümlemesi (2 b.). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
11. Güngör, S. (2014). "Türk Siyasetinde Dil Kullanımı: Siyasal Parti Liderlerinin TBMM Grup Konuşmalarında Siyasal Söylem Analizi". Yasama Dergisi (26):65-88.
12. Logie, N. N. (2015). Siyasi söylem. Ankara: Alter Yayıncılık.
13. Okay, A., & Okay, A. (2015). Halkla İlişkiler Kavram Strateji ve Uygulamaları. İstanbul: Der Yayınları.
14. Oktay, M. (2002). Politikada Halkla İlişkiler. İstanbul: Derin Yayınları.
15. Peltekoğlu, F. B. (2016). Halkla İlişkiler Nedir? (9 b.). İstanbul: Beta Yayınları.
16. Soncu, A. G. (2018). Siyasal Halkla İlişkiler Açısından Siyasal İletişim: Siyasetçinin Fısıldadıkları. K. G. Yiğitbaşı, & A. G. Soncu içinde, Siyasal Dilin Satır Arası (s. 59-86). Çizgi Kitabevi.
17. Strömbäck, J, & Kioussis, S. (2011). "Political Public Relations: Defining And Mapping An Emergent Field". Ss. 1-32 içinde Political Public Relations: Principles And Applications, Editör J. Strömbäck ve S. Kioussis. New York: Routledge/Taylor and Francis Group.
18. Tokgöz, O. (2010). Seçimler Siyasal Reklamlar ve Siyasal İletişim. Ankara: İmge Kitabevi.
19. Uysal, B. (1998). Siyaset yönetim halkla ilişkiler. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.
20. Yalçın, S.K., ve Murat Ş.(2007). "Dilin İletişim Süreci İşerisindeki Rolü Ve İşlevleri." Electronic Turkish Studies 2.2,749-769.
21. Zipfel, A. (2007). Public Relations, Political. L. L. Kaid, & C. Holtz-Bacha içinde, Encyclopedia of Political Communication (s. 677-680). Thousand Oaks: Sage Publications.

Adana'da Çocuk Haftası Kutlamaları (1929-1938)**Dr. Ceyhun ÖĞRETEN***Hv.K.K.lığı, Orcid: 0000-0003-3118-9304***ÖZET**

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı tarih olan 23 Nisan günü, yeni Cumhuriyet rejiminin; ideolojisi, eğitim ve kültür politikasının inşasında önemli bir gün olarak düşünülmüş ve *Milli Bayram* olarak kutlanılmasına karar verilmiştir. *Himaye-i Etfal Cemiyeti*'nin katkılarıyla 23 Nisan'ın olduğu hafta *Çocuk Haftası* olarak belirlenmiş, resmi bir karar alınmamasına rağmen bu uygulama tüm ülkece kabul görmüştür. 1928 yılında sınırlı bir şekilde iki-üç şehirde kutlanan *Çocuk Haftası*, 1929 yılı ile birlikte ülke genelinde kutlanmaya başlanmıştır. Dünya ve Türkiye gündemindeki sosyo-politik gelişmeler ve Büyük Buhranın etkisi ile uygulanmaya başlanan içe dönük politikaların *Çocuk Haftası* kutlamalarına yönelik devlet ilgisinin artmasına sebep olduğu söylenebilir. Bu dönemde diğer Milli Bayramlar da olduğu gibi *Çocuk Haftasına* yönelik ilgi de artmıştır. Bununla birlikte, çocukları Cumhuriyet rejiminin devamlılığı konusunda değerli öğelerden biri olarak gören Türkiye Cumhuriyeti, *Çocuk Haftası* kutlamalarına önem vermiş, bu politikanın etkileri ekonomik ve coğrafi olarak önemli bir bölge olan Adana'daki kutlamalara etki etmiştir. Bu kapsamda, *Çocuk Haftası* kutlamaları *Himaye-i Etfal Cemiyeti*'nin katkılarıyla 1929 yılı ile birlikte Adana'da büyük bir katılım ile başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı arifesinde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü ile sonlanan 1929-1938 dönemi çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu dönemde Adana'da kutlanan *Çocuk Haftası* etkinliklerinde *Cumhuriyet Halk Fırkası* ile devlet arasında var olduğu söylenebilecek devlet-parti bütünleşmesi etkilerini görmek mümkündür. Özellikle *Çocuk Haftası* kutlamalarında çocukları sevindirecek ve etkileyebilecek faaliyetlerin *Cumhuriyet Halk Fırkası* marifetiyle yerine getirilmesi dikkat çekici olmuştur. Adana ilindeki kutlamaların analiz edilebilmesi amacıyla Adana yerel basınının önemli iki gazetesi *Yeni Adana* ve *Türk Sözü* gazeteleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Haftası, Çocuk Esirgeme Kurumu, Adana

ABSTRACT

Turkey's Grand National Assembly, which started on April 23, the new Republican regime; Its ideology was considered as an important day in the construction of education and cultural policy and it was decided to celebrate it as the National Day. With the contributions of the *Himaye-i Etfal Cemiyeti*, the week of April 23 was determined as Children's Week, and

although there was no official decision, this practice was accepted by the whole country. Children's Week, which was celebrated in only two or three cities in 1928, started to be celebrated throughout the country in 1929. World and socio-political developments in Turkey's agenda and the impact of the Great Depression started to be implemented by the introverted policy it seems to be leading to an increase of interest for the state Children's Week celebrations. During this period, interest in Children's Week increased, as was the case with other National Holidays. However, seen as one of the valuable items in the continuity of children Republic regime, the Republic of Turkey, given the importance of the Child Week celebrations, the effects of these policies were factors in the celebrations in Adana, which is an important region economically and geographically. In this context, Children's Week celebrations started with a great participation in Adana in 1929 with the contributions of Himaye-i Etfal Society. The period of 1929-1938, which ended with the death of President Mustafa Kemal Atatürk on the eve of the Second World War, constitutes the scope of the study. It is possible to see the effects of state-party integration, which can be said to exist between the Republican People's Party and the state, in the Children's Week activities celebrated in Adana in this period. It has been noteworthy that activities that will delight and influence children, especially in the Children's Week celebrations, were carried out by the Republican People's Party. In order to analyze the celebrations in Adana, two important newspapers of Adana local press, Yeni Adana and Türk Sözü, were examined.

Keywords: Child Week, Child Protection Agency, Adana.

GİRİŞ

TBMM'nin açılış günü olan 23 Nisan 1920 tarihi, TBMM'nin 23 Nisan 1921 tarihinde aldığı bir karar ile "*Milli Bayram*" olarak kabul edilmiştir.

¹ Saltanat'ın kaldırılış tarih olan 1 Kasım tarihi ile birlikte "*Milli Hakimiyet Bayramı*" olarak kutlanan 23 Nisan tarihi, 1927 yılında *Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin* bu tarihi "*Çocuk Bayramı*" ilan etmesi üzerine resmi bir düzenleme olmamasına rağmen 23 Nisan tarihi Çocuk Bayramı olarak kutlanmaya başlanmıştır.² 1928 yılına kadar sadece Ankara ve İstanbul'da kutlanan bayram bu tarihten sonra başka illerde de kutlanmaya başlanmış, 1929 yılından itibaren ise 23 Nisan haftası "*Çocuk Haftası*" olarak kabul edilmiş ve kutlamalar yedi güne

¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, İçtima:2, 23 Nisan 1337.

² Mücahit Özçelik, "23 Nisan Çocuk Bayramı'nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 5, Sayı 9, s. 276-277. (265-284).

çıkarılmıştır.³ Bu çalışmanın kapsamını 23 Nisan haftasının Çocuk Haftası olarak kutlanılmaya başlandıktan sonra Adana ilinde yapılan kutlamalar oluşturmaktadır.

Adana’da Çocuk Haftası Kutlamaları

Adana ilinde 1929 yılı itibariyle kutlanmaya başlanan *Çocuk Haftası*, Halkevi, Çocuk Esirgeme Kurumu, Valilik, Belediye, Okullar, Askeri Birlikler, Cumhuriyet Halk Fırkası ve Belediyenin katkılarıyla kutlanılmış, planlamayı bu tarihte ismi Himaye-i Etfal Cemiyeti olan Çocuk Esirgeme Kurumu yapmıştır. Nisan ayı girer girmez başlayan kutlama hazırlıkları *Türk Sözü* ve *Yeni Adana* gazeteleri tarafından kamuoyu ile paylaşılmış, tören programları ilk sayfalarından yayınlanmıştır. Yayımlanan resmi kutlama programlarında kamuoyunun Türk Çocuğunun önemine yönelik çalışmalar yürütmesi ve gazetelerde bu amaca yönelik yazılar kaleme alınması istenmiştir. Türk çocuğunun Cumhuriyet rejiminin savunucusu olacağı söylemi Nisan ayı itibariyle işlenmiştir.

23 Nisan 1929 tarihli *Yeni Adana* gazetesinde “23 Nisan Ne İlahi Bir Tesadüftür ki Çocuk Haftasına Tesadüf Oldu” başlığıyla yayınlanan makalede çocukların geleceğin mirasçısı olması sebebiyle Meclisin açılış günün Çocuk Haftası olarak kutlanmaya başladığını aktarmaktadır. “Çocuk denilen o cılız zannedildiğinden çok fevkinde bir kudret istikbalin her türlü mesuliyeti üzerine yükseltilmiş veya yükletilecek bir varlık olduğu içindir ki bu gün anılıyor... Bu gün ve haftada herkes ona hürmet edecek herkes onun ne olduğunu anlayacak o da kendisini anlatacak tanıttıracaktır... Himaye-i Etfal, bu hayır cemiyeti Türk tarihinin bir dönüm noktası olan en büyük günü çocuğun bayram günü olarak kabul etmiştir. Ne mutlu aziz çocuklara... Ne mutlu bu milletin gelecek nesline...”⁴

Gazetenin ikinci sayfasında bir anne ile çocuk arasında geçen konuşmayı canlandıran bir yazıda, anne çocuğa sevinçli olup olmadığını sorduğunda çocuk annesine peki sen sevinçli misin diye sormuş, anne de “Çocuk bayramı demek, bütün milletin bayramı demektir. Çocuklarının güldüğünü gören anne ve babaların da kalpleri ferahlar onlar da gülerler!” demiştir.⁵

1929 yılında kutlanan ilk Çocuk Haftasında, çocuklar temiz elbiseler ve ellerinde bayraklarla okullara koşmuş, sokaklar trampet ve marş sesleriyle yankılanmıştır. *Namık Kemal Mektebinde* başlayan tören, Abidinpaşa Caddesine boyunca devam etmiş, *Cumhuriyet Halk Fırkası* binası önünde çocuklara şeker dağıtılmıştır. Kortej, *Himaye-i Etfal* binası önünde durmuş, muallim Ömer Bey bir konuşma yapmış ve Türk çocuklarının dünyanın en dinç en

³ Meryem Akoğlan Kozak ve Dilek Mutlu, “Dünden Bugüne 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Etkinlikleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, Kasım 2020, s. 19-20. (16-29).

⁴ “23 Nisan Ne İlahi Bir Tesadüftür ki Çocuk Haftasına Tesadüf Oldu”, *Yeni Adana*, 23 Nisan 1929, s.1.

⁵ *Yeni Adana*, 23 Nisan 1929, s. 2.

mesut çocuğu olduğunu söylemiştir. Yapılan konuşmalarda *Gençliğe Hitabe* okunmuş, geçit merasimine; 5 Ocak, *Cumhuriyet*, *Çınarlı Dumlupınar*, *İstiklal*, *İnkılap*, *İnönü*, *Namık Kemal*, *Sakarya*, *Seyhan*, *Yeni Mektup* ve 29 Ekim okulları katılmıştır.⁶ 5 Ocak Mektebi tarafından “Çocuk Balosu” hazırlanmıştır.⁷

Adana’da 1930 senesi kutlamalarına yönelik hazırlıklar Nisan ayı ile birlikte başlanmıştır. *Yeni Adana* gazetesi 20 Nisan 1930 tarihli sayısında *Çocuk Haftasının* 25 Nisan’da başlayacağını duyurmuştur.⁸ Aynı gazete 21 Nisan 1930 tarihli sayısında *Çocuk Haftasının* bu sene daha güzel olacağını duyurmuş, bu kapsamda *Himaye-i Etfal Cemiyeti*’nin 80 çocuğa elbise, kondra, ayakkabı, çorap ve kasket dağıttığını duyurmuştur.⁹

Himaye-i Etfal Cemiyeti, 22 Nisan’da tören programını açıklamıştır. Program bir sene önce olduğu gibi *Namık Kemal Okulunda* başlayacak, *Türk Ocağı*’nda Valinin yapacağı konuşmaya müteakip Belediye Binası önünde Belediye Reisinin çocuklara hediye verileceği duyurulmuştur. Çocukların, Adana Demir Köprüyü ziyareti için turlar düzenleneceği, sinema ve tiyatroların çocuklar için ücretsiz olacağı, 24-28 Nisan tarihleri arasında okullarda müsamereler yapılacağı ve 25 Nisan günü *Gürbüz Çocuk Yarışması* yapılacağı ve kazanan çocuklara para ve İş Bankası kumbaraları verileceği açıklanmıştır.¹⁰ Çocukların bu kutlamalarda giymek üzere yerli malı yemeni satın aldıkları aktarılmaktadır.¹¹

1930 senesi kutlamalarında hava durumu çok iyi olmamış, buna rağmen kutlamalar çok eğlenceli geçmiş, çocuklar en büyük bayramlarını güle oynaya yapmışlardır. *Himaye-i Etfal Cemiyeti* tarafından hazırlanan programa göre yapılan kutlamalarda çocuklara şeker dağıtılmış, marşlar, şarkılar eşliğinde kortej yapılmış, Demir Köprü civarında çocuklar için düzenlenen alanda oyunlar oynanmıştır.¹² Çocukları, oyun alanlarına taşıyan araçları temin eden kişilere *Himaye-i Etfal Cemiyeti* yayınladığı bir bildiri ile teşekkür etmiştir.¹³

1934 yılına kadar yapılan kutlamalar hemen hemen aynı coşku ve tören programları ile icra edilmiştir. 1934 yılı kutlamaları ise *Adana Halkevi* tarafından düzenlenmiştir. Açıklanan program diğer yıllara göre daha resmi bir hal almış, çocukların coşkulu eğlencesinden çok devlet töreni havasında yapılmıştır. Şehrin önemli meydanlarından törenler yapılacağı, *İstiklal Marşı* ve *Gençliğe Hitabenin* okunacağı açıklanmıştır. *Himaye-i Etfal Cemiyeti* diğer yıllarda olduğu gibi çocuklara yönelik faaliyetlerde aktif rol oynamış, çocuklara şeker dağıtılacağını, çocuklar tarafından hazırlanan telgrafların büyüklere okunacağını, *Gürbüz Çocuk Yarışması*

⁶ “Büyük Gün Nasıl Kutlandı?”, *Yeni Adana*, 25 Nisan 1929, s. 1.

⁷ “23 Nisan Merasim Programı”, *Yeni Adana*, 23 Nisan 1929, s.1.

⁸ *Yeni Adana*, 20 Nisan 1930, s. 3.

⁹ *Yeni Adana*, 21 Nisan 1930, s. 1.

¹⁰ “Çocuk Bayramında Yapılacak Merasim Programı”, *Yeni Adana*, 22 Nisan 1930, s. 1.

¹¹ “Mekteplerde Hazırlık”, *Yeni Adana*, 22 Nisan 1930, s. 1.

¹² “Çocuk Bayramı”, *Yeni Adana*, 24 Nisan 1930, s. 1,

¹³ *Yeni Adana*, 25 Nisan 1930, s. 2.

ile *Çocuk Balosu* düzenleneceğini duyurmuştur.¹⁴ 23 Nisan 1934 bayramı planlanan şekilde gerçekleştirilmiştir. Yerel basın, 23 Nisan kutlamalarını “*İçten gelen bir alaka ile çok canlı şekilde kutlandı*” başlığıyla duyurmuştur.¹⁵

1935 yılı kutlamaları ve hazırlıkları diğer senelerden ayrılmaktadır. Bu yıl itibariyle Türk çocukları rejimin teminatı olarak görülmüş, her Türk vatandaşının Türk çocuğuna bakış açısı ve çocuk yetiştirmesi üzerine farkındalığı arttırılmaya çalışılmıştır. Yerel basında bu amaç kapsamında yazılara yer verilmiş, çocuğun bir ülkenin geleceği açısından ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır.¹⁶

1935 kutlamalarında *Çocuk Haftasında* spor müsabakaları düzenlenmiştir.¹⁷ Diğer senelerden farklı olarak Adana iline konuşlanmış havacılar tarafından tören alanı üzerinde gösteri uçuşu yapılmış ve ayrıca *Çocuk Haftası* münasebetiyle okullar 23-26 Nisan tarihlerinde tatil edilmiştir.¹⁸ Önceki senelerde çocukların devlet dairelerini ziyaret ederek yapılan kutlamalar yerine, 23 Nisan ile *Çocuk Haftası* kutlamaları Cumhuriyet Meydanında icra edilen tören ile icra edilmiş ve törene Vali, ordu mensupları, Cumhuriyet Halk Fırkası İdare Heyeti Reisi, Belediye Reisi, Maarif Müdürü, Halkevi Reisi, Defterdar, Adliye Başkanları ve azaları katılmıştır.¹⁹

Törende, devlet büyüklerine gönderilecek telgraflara imza yetkisi almak için *Çocuk Esirgeme Kurumu* Avukatı Halil Naci Dural, çocuklardan imza yetkisi istemiştir. Çocuklar tarafından Atatürk’e, Türkiye Büyük Millet Meclisine, Başbakan İsmet İnönü’ye, Halk Fırkasına ve Çocuk Esirgeme Kurumuna telgraflar gönderilmiştir. Atatürk’e gönderilen telgraf şöyledir;

*“Türk çocuklarının büyük bayramı olan bu günümüzü Atatürk’e borçluyuz. Büyüğümüz, küçüğümüz, derin saygılarla bu bayramımızı kutlarken yüce kurtarıcımızı kutlarken yüce kurtarıcımızı daha candan seviyor ve bizi daha yüksek yerlere eriştireceğine inanarak sevinç içinde bulunuyoruz. Derin duygularla yüce atamızı yürekten kutluyoruz.”*²⁰

1936 senesinde *Çocuk Haftasının* ideolojik boyutu daha ön planda olmaya başlamış, Türk çocuğunun Türk rejiminin devamında en önemli unsur olduğu vurgulanmıştır. *Türk Sözü* gazetesinde yayınlanan bir makalede; Cumhuriyet Hükümetinin 23 Nisan’ı bayram ilan etmesiyle yarına verdiği büyük önemi kanıtladığını duyurmuştur.

¹⁴ “Büyük Türk Çocukları Bugünü Bayram Yaparak Geçirecektir”, **Yeni Adana**, 23 Nisan 1934, s. 1-2.

¹⁵ “23 Nisan Bayramı”, **Yeni Adana**, 25 Nisan 1934, s. 1 ve 2.

¹⁶ “Yapılan Kutlama Programı”, **Türk Sözü**, 22 Nisan 1935, s. 2.

¹⁷ “23 Nisan Bayramı Nasıl Geçti”, **Yeni Adana**, 25 Nisan 1935, s. 1.

¹⁸ “23 Nisan Bayramı”, **Türk Sözü**, 25 Nisan 1935, s. 1.

¹⁹ “Bayram Nasıl Kutlandı?”, **Türk Sözü**, 24 Nisan 1935, s. 1.

²⁰ “Bayram Nasıl Kutlandı?”, **Türk Sözü**, 24 Nisan 1935, s. 3.

“Çocuklarımızı korumak, onları rejimin istediği tarzda yetiştirmek gibi en mühim ve en modern bir fikri de benimsemiştir. Türkiye Cumhuriyetinin güvendiği ve güvenmekte haklı olacağı varlık, şüphesiz yeni yetişen nesildir. Bugün, yurdun birçok yerinde açılan çocuk koruma müesseseleri, süt depoları, doğum evleri, yatılı mektepler bu maksadın teminine matuftur.”²¹

Gazete bu açıklamasının hemen altında yayınladığı karikatür ile çocuklar arasındaki eşitsizliğe ve ekonomik sıkıntılara atıfta bulun bir karikatür paylaşarak dilenci çocuklar üzerinden rejimin hedeflediği amaca henüz ulaşamadığını ima etmiştir.²²

1936 senesinde de son birkaç yıldır olduğu gibi çocuk yetiştirme, çocuk sağlığı gibi konularda birçok konferans düzenlenmiş,²³ *Çocuk Esirgeme Kurumu* tarafından yine *Çocuk Balosu* ve *Gürbüz Çocuk Yarışması* icra edilmiştir.²⁴ Kutlama ve yarışmalarda Hatay Sorunu ile ilgili öğelere fazlasıyla yer verilmiştir. *Türk Sözü* gazetesinde çıkan bir haberde Suriye Milli Eğitim Bakanının, 23 Nisan’da okula gitmeyen Türk çocuklarını cezalandırdığı duyurulmuştur.²⁵

1937 senesinde *Çocuk Haftası* etkinliklerine yönelik çalışmalar kapsamında, *Çocuk Esirgeme Kurumu* tarafından çocuklara yine şeker dağıtılması, *Gürbüz Çocuk Yarışması* planlanmıştır. *Namık Kemal İlkokulunda* müsamere ve *Çocuk Balosu* tertiplenmiş ve çocukların bir hafta en iyi şekilde eğlenmesi için hazırlıklar yapılmıştır.²⁶

1937 senesinde her okuldan bir çocuğun, *Çocuk Esirgeme Kurumuna* giderek Atatürk anıtına çelenk koyması uygulaması başlamış, çocuk yetiştirme konusundaki konferans ve toplantılara devam edilmiş, sadece kadınların katıldığı bilgilendirme toplantıları dikkat çekmiştir.²⁷ Gazetelerde çocuklara yönelik sloganlara yer verilmiştir. “23 Nisan Size Çocuğu Düşündürecek Haftanın Başlangıcıdır.”²⁸

23 Nisan günü askeri bando eşliğinde saatlerce resmigeçit yapılmış, çocuklar arabalarla gezdirilmiş, *Çocuk Esirgeme Kurumu* tarafından hazırlanan rozetler törene katılanların göğüslerine takılmıştır. Adanalıların sevinçle coşan bir sel kadar heyecanlı oldukları belirtilmiştir. Akşam ise Halkevinde orkestra tarafından marşlar çalınmış ve musiki ziyafeti verilmiştir.²⁹ “Adanalılar Diğer Bayramlar gibi çocuk bayramını muhteşem tezahüratlarla karşıladılar.”³⁰ 25 Nisan gecesi *Çocuk Esirgeme Kurumu* tarafından hazırlanan *Çocuk Balosu*

²¹ “Bugün Ulusal Bir Bayrama Türk Yavrularının Neşesi de Karışıyor”, *Türk Sözü*, 23 Nisan 1936, s. 1.

²² “Bugün Ulusal Bir Bayrama Türk Yavrularının Neşesi de Karışıyor”, *Türk Sözü*, 23 Nisan 1936, s. 1.

²³ “23 Nisan Nasıl Geçti”, *Türk Sözü*, 25 Nisan 1936, s. 1.

²⁴ “Çocuk Balosu Tertip Edildi”, *Türk Sözü*, 26 Nisan 1936, s. 2.

²⁵ “Suriye’de 23 Nisan”, *Türk Sözü*, 29 Nisan 1936, s. 1.

²⁶ “23 Nisan’da Şehrimizde Neler Yapılacak”, *Yeni Adana*, 21 Nisan 1937, s.1.

²⁷ “Çocuk Bayramı Hazırlıkları”, *Türk Sözü*, 21 Nisan 1937, s. 2.

²⁸ *Türk Sözü*, 22 Nisan 1937.

²⁹ “Adanalılar Sevinçle Koşan Bir Sel Kadar Heyecanlı İdiler”, *Yeni Adana*, 24 Nisan 1937, s.1 ve 2.

³⁰ “Çocuk Bayramı Çok Parlak Oldu”, *Türk Sözü*, 25 Nisan 1937, s. 1.

çok neşeli geçmiş, çocukların dansları ve kıyafetleri beğenilmiştir.³¹ 1938 senesi Hatay Sorunu gölgesinde daha resmi bir planlama ile geçmiş, Çocuk Balosu, Gürbüz Çocuk yarışmaları gibi etkinlikler yine yapılmıştır.

SONUÇ

Çocuk Haftası kutlamaları Adana ilinde, devlet görevlilerinin katılımı, *Çocuk Esirgeme Kurumu* ve *Türk Ocağının* çabalarıyla yapılmıştır. Kutlama programlarında *Cumhuriyet Halk Fırkası* tarafından şeker dağıtılması uygulaması tek partili sistem içinde makul karşılanabilecek bir uygulama olarak görülebilir. Kutlamalara Nisan ayı ile başlanması, haftaya önem verildiğini kanıtlar niteliktedir. Özellikle Türkiye Cumhuriyetinin geleceğinin teminatı olarak görülen çocuklara Adana ilinde büyük ilgi gösterilmiş, kutlamalar ile çocukların bu rejimin bir ögesi olduğu hatırlatılmaya çalışılmıştır. Kutlamalar, sembolik törenlerin ötesinde yeni Cumhuriyetin kültür ve eğitim politikalarını göstermesi açısından önemlidir. Kutlamaların dönemin politik ve güncel olaylarına göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Örneğin Hatay Sorununun, tartışıldığı dönemde kutlamalar daha sönük geçmiş ancak Türkiye Cumhuriyetinin siyasi, politik, kültür gibi hedeflerine ancak Türk çocuğunun iyi bir şekilde yetiştirilmesiyle ulaşılacağı vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

1. Kozak Meryem Akoğlan ve Mutlu, Dilek, “*Dünden Bugüne 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Etkinlikleri*”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, Kasım 2020, s. 19-20. (16-29).
2. Özçelik, Mücahit, “*23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları*”, **Gazi Akademik Bakış**, Cilt 5, Sayı 9, s. 276-277. (265-284).
3. TBMM Zabıt Ceridesi
4. “*Yapılan Kutlama Programı*”, **Türk Sözü**, 22 Nisan 1935.
5. “*Bayram Nasıl Kutlandı?*”, **Türk Sözü**, 24 Nisan 1935.
6. “*23 Nisan Bayramı*”, **Türk Sözü**, 25 Nisan 1935.
7. “*Bugün Ulusal Bir Bayrama Türk Yavrularının Neşesi de Karşıyor*”, **Türk Sözü**, 23 Nisan 1936.
8. “*23 Nisan Nasıl Geçti*”, **Türk Sözü**, 25 Nisan 1936.
9. “*Çocuk Balosu Tertip Edildi*”, **Türk Sözü**, 26 Nisan 1936.
10. “*Suriye’de 23 Nisan*”, **Türk Sözü**, 29 Nisan 1936.
11. “*Çocuk Bayramı Hazırlıkları*”, **Türk Sözü**, 21 Nisan 1937.
12. **Türk Sözü**, 22 Nisan 1937.
13. “*Çocuk Bayramı Çok Parlak Oldu*”, **Türk Sözü**, 25 Nisan 1937.
14. **Yeni Adana**, 20 Nisan 1930.
15. **Yeni Adana**, 21 Nisan 1930.
16. “*Çocuk Bayramında Yapılacak Merasim Programı*”, **Yeni Adana**, 22 Nisan 1930.
17. “*Mekteplerde Hazırlık*”, **Yeni Adana**, 22 Nisan 1930.
18. **Yeni Adana**, 23 Nisan 1929.
19. “*23 Nisan Ne İlahi Bir Tesadüftür ki Çocuk Haftasına Tesadüf Oldu*”, **Yeni Adana**, 23 Nisan 1929.
20. “*23 Nisan Merasim Programı*”, **Yeni Adana**, 23 Nisan 1929.
21. “*Çocuk Bayramı*”, **Yeni Adana**, 24 Nisan 1930.

³¹ “*Çocuk Balosu*”, **Yeni Adana**, 26 Nisan 1937, s. 2.

22. “*Büyük Gün Nasıl Kutlandı?*”, **Yeni Adana**, 25 Nisan 1929.
23. **Yeni Adana**, 25 Nisan 1930.
24. “*Büyük Türk Çocukları Bugünü Bayram Yaparak Geçirecektir*”, **Yeni Adana**, 23 Nisan 1934.
25. “*23 Nisan Bayramı*”, **Yeni Adana**, 25 Nisan 1934, s. 1 ve 2.
26. “*23 Nisan Bayramı Nasıl Geçti*”, **Yeni Adana**, 25 Nisan 1935.
27. “*23 Nisan’da Şehrimizde Neler Yapılacak*”, **Yeni Adana**, 21 Nisan 1937.
28. “*Adanalılar Sevinçle Koşan Bir Sel Kadar Heyecanlı İdiler*”, **Yeni Adana**, 24 Nisan 1937.
29. “*Çocuk Balosu*”, **Yeni Adana**, 26 Nisan 1937.

Suriyeli Çocukların Eğitimine İlişkin Tarihsel Bir Değerlendirme (A Historical Assessment On Syrian Children's Education)

Zeynep HELVACI, Dr. H. İrem KALAYCI KIRLIOĞLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Lisans Öğrencisi, ORCID NO: 0000-0002-0034-1345

Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID NO: 0000-0002-8352-8868

ÖZET

2011 yılında başlayan ‘‘Arap Baharı’’ olarak bilinen siyasi değişimlerle başlayan olaylar Arap ülkelerinde hızla yayılarak Suriye’de de etkisini göstermiştir. Suriye’de iç savaşın meydana gelmesi sonucunda çatışma ortamından kaçan Suriyeli vatandaşlar aralarında Türkiye’nin de bulunduğu Suriye’nin sınır ülkelerine sığınmışlardır. Türkiye’nin izlediği ‘‘Açık Kapı’’ politikası ile yaklaşık 3,5 milyondan fazla Suriyeli ülkeye kabul edilmiştir. Suriyeliler Türkiye ve diğer sınır ülkelerine sığındıklarında ‘‘misafir’’ olarak kabul edilmişlerdir. Ancak Suriye’de savaşın devam etmesi ve yaşam alanlarının tahrip olması nedeniyle zaman geçtikçe Suriyelilerin ülkelerine geri dönmek yerine Türkiye’de ve sığındıkları diğer ülkelerde güvenlik ihtiyacı sebebiyle kalıcı olma eğilimi daha ağır basmıştır. Suriyeliler için öncelikli olarak barınma, beslenme, sağlık vb. temel ihtiyaçların giderilmesi Türkiye ve diğer ülkeler tarafından sağlanmıştır. Temel ihtiyaçların giderilmesi sağlanırken geri planda kalan eğitim konusuna ve beraberinde getirdiği sorunlara da çözümler üretmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Eğitim konusunun geri planda kalmasının ve geç hareket edilmesinin temel nedenlerinden biri ise Türkiye’nin Suriyelileri geçici misafir olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Sayısal verilere göre Türkiye’de 0-18 yaş okul çağındaki Suriyeli çocukların sayısı neredeyse Türkiye’de toplamda bulunan Suriyeli sayısının yarısından fazladır. Bu veriler konunun incelenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çalışma Suriyeli çocukların haklarının neler olduğu, Türkiye’de Suriyeli çocuklar için ne gibi eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü ve 0-18 yaş aralığında okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitiminde mevcut durum ortaya konularak öne çıkan sorunları görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: : Suriyeliler, Geçici Koruma, Suriyeli Çocukların Eğitimi.

ABSTRACT

Incidents which began in 2011 with the political changes, also known as the Arab Spring, spread to Arabic countries rapidly and took place in Syria as well. Syrians, who fled the environment of conflict emerged as a result of the Syrian Civil War, have taken refuge in Syria's neighboring countries including Turkey. Nearly 3.5 million Syrians were admitted to Turkey through the Open Door Policy followed by Turkey. Syrians were considered to be "guests" in Turkey and other hosting countries. However, since the Syrian Civil War continued and the living spaces of Syrians were destructed, they tended to stay permanently in Turkey and other countries they took refuge in for security reasons instead of returning to their homeland. Syrians' such fundamental needs as accommodation, food, healthcare and etc. were met by Turkey and other countries. While meeting fundamental needs, works to produce solutions for the issue of education, which at first was disregarded, and for the problems caused by this issue. One of the fundamental reasons of disregarding the issue of education and taking late was that Syrians were seen as temporary guests by Turkey. The figures show that the number of Syrian schoolchildren between the ages of 0 and 18 is more than the half of the total number of Syrians living in Turkey. These figures show that this issue must be analyzed. This study aims to discover what kind of rights Syrian children have, what kind of education activities are carried out in Turkey for Syrian children and bring forward the leading educational problems Syrian schoolchildren between the ages of 0 and 18, laying bare the current situation.

Keywords: Syrians, Temporary Protection, Syrian Children's Education.

GİRİŞ

2011 yılında Suriye'de iç savaşın meydana gelmesi sonucunda çatışma ortamından kaçan Suriyeli vatandaşlar aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Suriye'nin sınır ülkelerine sığınmışlardır. Sınır ülkeleri arasında olan Türkiye ise 3,5 milyon Suriyeli nüfus ile ilk sırada yer almaktadır. Bu nüfusun yaklaşık 1,5 milyonu aşkını eğitim çağındaki çocuklar olduğu bilinmektedir. Türkiye ilk olarak Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının giderilmesi üzerine kısa vadede çözümler üretmiştir ancak ülkelerinde devam eden iç çatışmanın son bulmaması nedeniyle Suriyelilerin sorunları için uzun vadede çözümler üretilmesi için adımlar atılmıştır. Bu adımlardan biri ise Suriyeli çocukların eğitimi konusunda yapılacak çalışmalar olmuştur. Suriyeli çocukların sayısı göz önünde bulundurulduğunda eğitim konusu hayati bir öneme sahiptir. Türkiye 2011'den bu yana Suriyeli çocuklar için belirli bir standartta çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar süresince çocukların karşılaştığı bir takım sorunlar ortaya çıkmıştır. Çalışmada ilk olarak Suriyeli çocukların haklarının neler olduğu, Türkiye'nin

Suriyeli çocukların eğitimi konusunda hangi eğitim faaliyetlerini yürüttüğü ve okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin mevcut durum ortaya konularak karşılaşılan sorunlara yer verilecektir.

Çocuğun özel konumu çocuklara özgü haklara olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası çocukların korunması amacıyla 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Milletlerarası Çocuklara Yardım Birliği tarafından Milletler Cemiyeti'ne üye devletlerin imzasına sunulmuş ve bu devletlerin arasında olan Türkiye'de ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1928 yılında Bildirge imzalanmıştır. Cenevre Çocuk Bildirgesi toplam beş maddeden oluşan çocuk hakları alanında adım atılan ilk uluslararası belgedir (Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 1999). Ancak İkinci Dünya Savaşı ile Milletler Cemiyeti'nin saf dışı kalması sonucu Bildirgenin bir geçerliliği kalmamıştır. "İnsanlık çocuğa sahip olduğu en değerli şeyi vermekle yükümlüdür" anlayışıyla 20 Kasım 1959 tarih ve 1386 sayılı Çocuk Hakları Bildirgesi Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nde belirtilen ilkelerin daha kapsamlı ve geliştirilmiş hali Çocuk Hakları Bildirgesi'nde yer almaktadır. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin bir geçerliliği olmaması sebebiyle Bildirgeyi imzalayan devletlerin iyi niyet göstergesi olarak kalmıştır (Kurt, 2016). Dünya genelinde çocukların sağlığı ve eğitime ulaşamama gibi sorunlara dikkat çekmek amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından 1979 Uluslararası Dünya Çocuk Yılı'nı kabul edilmiş ve tüm ülkelerde kutlanmıştır. Bu kutlamanın en önemli katkısı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda onaylanarak uluslararası yasaya dönüştürülmüş olmasıdır³². Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde 49. maddeye uygun olarak yürürlüğe girmiştir (Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 2001). Türkiye, "Birleşmiş Milletler Çocukların Yaşatılması, Geliştirilmesi ve Korunmasına İlişkin Eylem Planı"nı 14 Eylül 1990 tarihinde onaylamış, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi ise 30 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi 11 Aralık 1994 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış ve 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Türkiye sözleşmeyle taraf devlet pozisyonuna gelmiştir. Türkiye'de hem ulusal hem de uluslararası nitelikte kabul edilmiş olan çocuk haklarını içeren kanunlar ve bildirgeler ile çocuğun hakkının ve esenliğinin korunması,

³² Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz kitabı

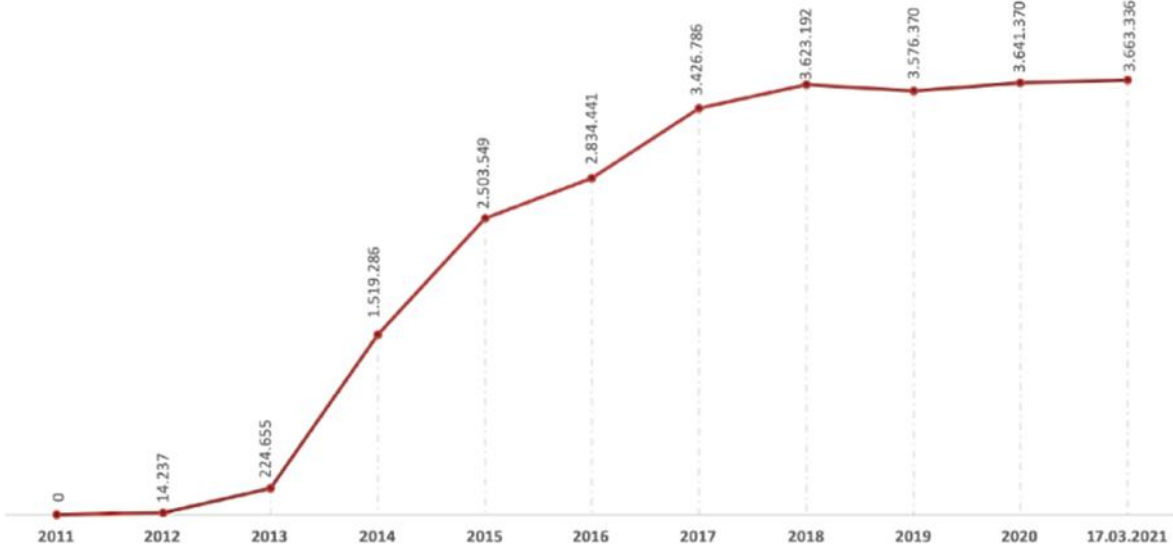
yüksek yararı gözetilerek; korunma haklarının güvence altına alınması amacıyla 3 Temmuz 2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çıkartılmıştır³³.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de mülteci çocukların hakkı Madde 22’de: “Taraflar devletler, ister tek başına olsun isterse ana–babası veya herhangi bir başka kimse ile beraber olsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da mülteci sayılan bir çocuğun, bu sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin bu sözleşmede ve taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.” şeklinde yer almaktadır. Eğitim hakkı ise Madde 28’de: “Taraflar devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle hareket ederler.” şeklinde yer almaktadır.

Uluslararası belgeler mülteci çocuklara ilişkin eğitimin zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliği, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi’nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi’nde belirtilmiştir (UNICEF, 2004). 1982 Anayasası Madde 42’de: “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” şeklinde söylenmektedir. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nde yer alan eğitim hakkının 13. maddesi Sözleşme’de taraflar devletlerin sınırları içerisinde bulunan her bir bireyin eğitim hakkının bulunduğu söylenmektedir. Metinden yola çıkarak Türkiye geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim hakkının farkında olup eğitim taleplerini yasaya uygun bir şekilde gidermelidir (Tuncer, 2016).

Suriye’de iç savaşın sonucu olarak 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik ilk kafilenin Türkiye’ye girişi sağlanmıştır, Türkiye’nin yürüttüğü açık kapı politikası neticesinde ülkeye girişi kabul edilen Suriye vatandaşlarına taraf olduğu uluslararası mülteci hukuku ve uluslararası hukuk teamülleri gereğince “geçici koruma” statüsü vermiştir (TBMM, 2012). Milli Eğitim Bakanlığı 26 Eylül 2013’te yayınladığı “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” adlı Genelge’si geçici koruma altındaki Suriyelilerin ülkelerine geri dönmeleri konusundaki düşüncelerin değiştiğinin ve kısa süreli çözümler yerine uzun süreli çözümler üretilmeye çalışıldığının göstergesidir. Genelge geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik eğitim programının içeriğinin Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacağını ve Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeliler için gerekli imkânların sağlanacağı belirtilmektedir (Özcan, 2018).

³³ Geçici Koruma Statüsündeki Bireylere Yönelik Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz kitabı

Şekil 1. Yıllara göre geçici korunma kapsamındaki Suriyeliler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 26.03.2021)

2014 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de yaşayan yabancı, mülteci, göçmen ve sığınmacılara yönelik ilk kapsamlı yasal düzenleme sayılacak olan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Nisan 2014’te yürürlüğe girmiştir. Suriyeliler öncelikle sağlık hizmetleri olmak üzere eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişim hakkını Geçici Koruma Yönetmeliği’nin yürürlüğe girmesi ile Ekim 2014’te elde etmişlerdir. 23 Eylül 2014 tarihinde 2014/21 sayılı “Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı Genelge ile Suriyeli çocuklara dair eğitim hizmetleri bir yasaya bağlanarak güvence altına alınmıştır. Genelge’nin çıkarılması ile Suriyeli çocukların, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda ya da Suriyelilere yönelik olarak oluşturulmuş geçici eğitim merkezlerinde eğitim hizmeti alabileceği belirtilmiştir. Suriyeli çocuklar MEB’e bağlı okullarda eğitim görmek isterlerse “ikamet izni” yerine “yabancı tanıtma belgesi”nin yeterli olduğu açıkça ifade edilmiştir³⁴.

³⁴ Milli Eğitim Bakanlığı’nın Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.970.478	1.692.858	3.663.336
0-4	259.110	241.882	500.992
5-9	288.749	271.192	559.941
10-14	217.022	203.874	420.896
15-18	137.056	117.380	254.436
19-24	281.481	212.064	493.545
25-29	219.462	159.274	378.736
30-34	165.495	120.110	285.605
35-39	124.177	97.247	221.424
40-44	84.855	73.981	158.836
45-49	57.517	56.230	113.747
50-54	45.628	44.505	90.133
55-59	34.717	34.769	69.486
60-64	22.887	23.632	46.519
65-69	14.907	15.738	30.645
70-74	8.809	9.704	18.513
75-79	4.332	5.370	9.702
80-84	2.373	3.168	5.541
85-89	1.129	1.668	2.797
90+	772	1.070	1.842

Şekil 2. Geçici korunma kapsamında bulunan Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 26.03.2021)

MEB'in 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu Genelgesi medyada "Suriyeli çocuklar için seferberlik" söylemiyle yer almıştır³⁵. Konu ile ilgili yer alan haberde, MEB'in Suriye'deki rejim ve muhalifler arasındaki çıkan çatışma ortamından kaçan binlerce Suriyeli ailenin çocuklarının eğitimi için seferberlik başlattığı ifade edilmektedir. Haberde MEB'in Suriyeli çocuklar için çıkardığı genelgede geçici koruma altındaki çocuklar için okullar açılmasını, şehirlerdeki norm fazlası öğretmenlerin görevlendirilmesini istediği ve Suriye vatandaşlarının Türkiye'de alacakları eğitime ilişkin düzenlemeler yapıldığı söylenebilir. Suriyeli çocuklara yönelik eğitim kurumlarının yapısı dikkate alınarak şu şekilde gruplamak mümkündür:

1. Geçici eğitim merkezleri
2. Suriyelilerin açtığı özel okullar
3. Devlet okulları

Türkiye geçici koruma altındaki çocuklara yönelik 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" konulu Genelgesi Suriyeli çocukların kamp içlerinde ve kamp dışlarında hizmet veren geçici eğitim merkezlerinde, aynı zamanda kamp dışındaki devlet okullarında ve Suriyelilerin açtığı özel okullarda yürütülecek eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Aşağıda kısaca bu eğitim kurumlarının hizmetlerinden bahsedilecektir.

³⁵ <http://www.gazetevatan.com/suriyeli-cocuklar-icin-seferberlik-576417-gundem/>

Geçici Eğitim Merkezleri

Geçici eğitim merkezleri (GEM), Suriye müfredatına uygun bir şekilde Arapça eğitim veren ilköğretim ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir³⁶. Suriyelilerin %98'i Türkiye'nin 81 şehrine dağılmış, %2'nin altında kalan nüfus ise Göç İdare Genel Müdürlüğü denetimindeki geçici barınma merkezlerinde kalmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti 2018'den bu yana geçici barınma merkezlerinin bir kısmını kademeli olarak birleştirme veya kapatma yönünde bir uygulama yürütülmektedir (UNHCR, t.y.). 2020 yılı itibarıyla 5 şehirde 7 geçici barınma merkezinde 56970³⁷ geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler kalmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde, okul öncesi de dâhil olmak üzere, okul çağındaki tüm çocuklar için eğitim hizmetleri mevcuttur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). GEM'ler Suriyeli öğrencilerin ülkelerin döndüklerinde eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmeleri veya Türkiye'de kaldıklarında sene kaybı yaşamalarını önlemeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin 4 şehrinde 23 geçici eğitim merkezinde 25.278 Suriyeli çocuğa Türkçe öğretimi temel olmak kaydıyla eğitim ve öğretim imkânı sağlanmıştır³⁸. MEB e-okul veri sistemi ile benzerliği bulunan Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi Otomasyonu (YÖBİS) üzerinden yürütülen işlemler ile öğrencilerin kayıtları ve bunların dökümleri Arapça ve Türkçe olarak alınabilmektedir. Geçici eğitim merkezlerinde öğrenimini başarıyla tamamlayan öğrenciler için MEB'in düzenlediği "Yabancı Öğrenciler için Lise Yeterlik ve Denklik Sınavı (YÖLYDS)" yapılmakta ve sınav sonucunda başarılı olan öğrencilere Lise Denklik Belgesi verilmektedir (Erdönmez, 2016). Ayrıca geçici eğitim merkezlerinde gönüllü olarak çalışan öğretmenlerin çalışma izinlerinin olmadığından gönüllü öğretmenleri desteklemek amacıyla UNICEF tarafından sağlanan fonlarla GEM'de MEB tarafından belirlenen gönüllü öğretmenlik yapan Suriyeli öğretmenlere PTT aracılığıyla maddi destek sağlanmıştır. Ödemeler aylık olarak 150-220 Amerikan Doları karşılığı Türk Lirası ile yapılmıştır (Emin, 2016). Mevcut durumda Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri İl Komisyonu'nun 29/06/2018 tarihli toplantısında alınan kararlar doğrultusunda GEM'lerin kademeli bir şekilde kapatılması istenmiştir³⁹. Günümüzde ise GEM'lerin tamamen kapatıldığını belirtmek gerekmektedir.

Suriyeliler Tarafından Açılan Okullar

Türkiye'de devlet tarafından Suriyelilere tahsis edilen binalarda ya da kendi imkânları ile buldukları binalarda eğitim verilmektedir. Okullarda Suriye'deki müfredata uygun bir şekilde hazırlanan ve Suriye Eğitim Komisyonu'nun Esed yönetimini yok sayarak yeniden

³⁶ Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri

³⁷ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

³⁸ Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı

³⁹ Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri

düzenlediği program uygulanmakta ve Arapça eğitim verilmektedir (Kirişçi, 2014). Okullar daha çok Suriyelilerin yoğun olduğu İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay gibi illerde bulunmaktadır. Bu okullar maddi durumu iyi olan ve yurtdışında yaşayan Suriyelilerin sağladıkları fonlarla veya yabancı ya da yerli STK'lerin desteği ile eğitim vermeyi sürdürmektedir. Kayıt olmanın şartı ise oturma izninin olmasıdır (Kaya ve Aydın, 2016). Ayrıca okullarda Suriyeli öğretmenlerin gönüllü olarak çalıştığı bilinmektedir (Erdoğan, 2015). MEB bu kurumlara okul yapılması için yer temin etme gibi konularda yardım etmektedir. MEB'in bilgisi dâhilinde olan ve yasal olarak değerlendirilen okulların dışında çok sayıda bilgisi dışında yasal olmayan okullar da bulunmaktadır. Bu şekilde Suriye okullarında eğitim alan çocuk sayısının 40 bin civarında olduğu sanılmaktadır (Kaya ve Aydın, 2016). Suriyeli ailelerin ekonomik durumu zayıf olması nedeniyle çocuklarını bu okullara gönderememektedir. Ailelerin ekonomik durumu göz önüne alındığında okullara ilginin düşük olduğunu varsayılmaktadır. Son dönemde bu okulların akıbetine yönelik verilere ulaşılamamıştır.

Devlet Okulları

Suriyeli çocukların diğer bir alternatifi Türkçe müfredat uygulandığı devlet okullarıdır. MEB'in Yabancılara Yönelik Eğitim Ve Öğretim Hizmetleri konulu 2014/21 nolu Genelgesine göre Suriyeli çocukların kendilerine verilen yabancı tanıtma belgesi ile herhangi bir devlet okuluna kayıt yaptırması mümkündür⁴⁰. Türkçe eğitim diline ve müfredatına yabancı olan Suriyeli öğrenciler devlet okullarını daha az tercih etmektedir. Türk öğrenci ve öğretmenlerin Suriyelilere karşı ayrımcı tutumları Suriyelilerin bu okulları daha az tercih etmesiyle sonuçlanmaktadır (ÇOÇA, 2015). MEB 2016-2017 eğitim-öğretim yılı itibariyle Suriyelilere yönelik olarak "Kapsayıcı Eğitim" modeline geçiş yapmıştır. Bu model UNESCO tarafından "öğrenenlerin farklı gereksinimlerine, onların eğitime, kültüre ve topluma katılımını artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak cevap verme süreci" olarak ifade edilmektedir (Aktekin, 2017). GEM'lerin kapatılması ile birlikte Suriyeli çocuklar devlet okullarına alınmıştır.

Suriyeli Çocukları Okullaştırmada Ön Plana Çıkan Sorunlar

2011 yılı Nisan ayından itibaren Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların eğitimi için başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere çözüme yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Başlangıçta Suriyelilerin Türkiye'de kısa süreli kalacakları düşünülerek geçici çözümler üretilmiştir. Ancak uzun süreli kalacakları anlaşılmıştır. Dolayısıyla geçici çözümlerin fayda sağlamayacağı ve Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine dâhil olmaları yönünde karar alınmıştır (Çelik, 2018). Geçici koruma altındaki Suriyeliler ile ilgili temel

⁴⁰ Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri

sorunlarından biri veri eksikliğidir. Bu temel veri eksikliği Suriyeli çocuklara ilişkin yapılan/yapılacak eğitim hizmetlerinin koordinasyon ve planlamasını zorlaştırmaktadır. Eğitime erişimi engelleyen bir başka neden ise kamp dışındaki GEM'lerin büyük bir çoğunluğunda servis hizmetinin olmamasıdır. Eğitime erişimin önündeki bir husus da kız ve erkek öğrenciler arasındaki ayrımdır. Ekonomik durumu iyi olmayan Suriyeli aileler kız çocuklarını erken yaşta evlendirmektedir. Bu da kız çocuklarının eğitim hakkından mahrum kalmasına neden olmaktadır (Emin, 2016).

Türkçe bilmeyen veya az bilen çocuklar eğitimde zorluk yaşamaları nedeniyle okulu yarıda bırakmaktadır. Bir diğer nokta ise kimi Suriyeli ailelerin, çocuklarının Arapçayı unutacağı endişesi taşımalarıdır. Aynı zamanda Türkçe dersi veren öğretmenlerin yabancılara Türkçe eğitimi konusunda yeterli eğitime sahip olmaması bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeterli düzeyde dil bilmeyenlerin okul dışında, sosyal hayatta ve iş hayatında zorluk yaşayacağı aşikârdır. Dil sorunu yaşayan Suriyeliler kendi içlerinde yaşamaya devam edecek ve bu durumda toplumun diğer kesimleriyle iletişim kopukluğu ve uyum sorunu ortaya çıkabilecektir. Bu nedenlerden dolayı ne çocuklara kendi dilini unutturacak ne de çocukları okula eğitimden geri düşürecek bir dil eğitimi hedef alınmalıdır (Tanrıkulu, 2017).

Dil sorunu sebebiyle öğretmenler Suriyeli velilerle iletişim kuramamaktadırlar (Uzun ve Bütün, 2016). Ailelerin öğretmenlerle iletişim kurabilmesi durumunda öğrencinin sınıf içinde kabulünün kolaylaşması, okul içi uyumunun ve okuldan memnuniyetinin artması mümkündür (ÇOÇA, 2015). Fakat aileler ile dil sorunu nedeniyle iletişim kurulamaması, çocuğun okulda yaşadığı sorunların çözümsüz kalmasına sebep olabilmektedir. Bu nedenle çocukların eğitimi için ailelerinin de Türkçe öğrenmeleri önemlidir. Suriyeli ailelere yönelik halk eğitim merkezinde Türkçe kursları düzenleniyor olmasına rağmen (Uzun ve Bütün, 2016) ailelerin dil sorununa çözüm için yeterli değildir (Çelik, 2018).

Suriyeli çocukların bilhassa tam günlük okullarda beslenme ve giyim-kuşam konularındaki sıkıntıları devam etmektedir. Bu sebeple birçok Suriyeli çocuk, eğitim hayatını yarıda bırakıp geçim derdi ile baş başa kalmaktadır. Bazı okullarda duyarlı idareci ve öğretmenler sayesinde bu ihtiyaçlar giderilmeye çalışılmaktadır (Tanrıkulu, 2017).

Sivil toplum kuruluşları ile görüşmeler sonucunda üzerinde durulması gereken en önemli konu müfredatın içeriği olmuştur. Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi (BEKAM) tarafından yapılan araştırmada 2015 yılında Bülbülzade Vakfı öncülüğünde Suriye müfredatını inceleyen eğitimcilerden oluşan ekip tarafından ders kitaplarında ve müfredatta hâlihazırda Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihine yönelik doğru bilgilerin yer almadığı ortaya çıkartılmıştır. Suriye tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ve Selçuklu İmparatorluğuna yer verilmemiş, tarih ve kültür alanında ortak anlatılar yok sayılmış ve

Suriyeliler özgürlük savaşını Osmanlı İmparatorluğuna karşı gerçekleştirdiği anlatılmıştır. Türkler tarafından Hatay'ın işgal edildiği ve "Suriye Nehirler Haritası"nda Hatay, Suriye'nin içerisinde olarak gösterilmiştir. Yapılan çalışmalarla Osmanlı ve Türk tarihi ile ilgili doğru olmayan bilgiler ve olumsuz ifadeler düzeltilmiştir (BEKAM, 2015).

Suriyeli öğrencilerin eğitim gördüğü kurumlarda ders materyallerinde ve özellikle teknolojik aletler konusunda (örneğin projeksiyon aleti, görsel araç ve gereç) eksiklikler bulunmaktadır. Öğrencilerin kırtasiye ihtiyaçları için malzemeler çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından karşılanmaktadır. Fakat bu kırtasiye malzemelerinin adil bir şekilde dağıtılmamaktadır (Emin, 2016).

Suriyeli çocukların büyük bir çoğunluğu ara sınıfa dâhil olmuştur. Okullara ara sınıf olarak kayıt olup farklı nedenlerle okulu terk eden Suriyeli öğrenci sayısı oldukça fazladır. İlk başta Türkçe bilgisi istenilen seviyede olan öğrencileri MEB'e bağlı okullara kayıt yapılması sağlanmıştır. MEB Türkçe bilgisi istenilen seviyede olan öğrencileri GEM'e kayıt yapmasına izin vermemiştir. Türkçe öğrenmek için ara sınıflara dâhil olan öğrenciler velilerinin izinleri ile halk eğitim merkezlerine ya da özel kurs veren kurumlara yönlendirilmiştir (Tanrıkulu, 2017). Suriyeli öğrencilerin bırakmak zorunda kaldıkları eğitim kademelerine uygun sınıflara yerleştirilmeyen çocuklar, dil sorunu ve derslerin zorluğu ile üstesinden gelemeyecekleri için okula gitme istekleri olumsuz etkilenebilmektedir (HRW, 2015). Bırakmak zorunda kaldıkları eğitim kademesine yerleştirilen çocuklar ise kendilerinden yaşça küçük çocuklarla birlikte eğitim aldıkları için psikolojik olarak rahatsız olabilmektedirler (Çelik, 2018).

Türkiye geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların okullara kayıt olması için yasal çerçevede değişiklikler yapılmasına rağmen, kimi devlet okulu halen kayıt yaptırmak için muhtardan alınacak ikametgâh belgesi, kira kontratı ya da elektrik faturası gibi kayıt için gerekli olmayan ya da sunulması mümkün olmayan belgeleri istediği belirtilmektedir. Ayrıca birçok Suriyeli aile, çocuklarının Türkiye'deki okullara kayıt olmaları için gerekli işlemler ile ilgili yeterli bilgilere sahip değildir. Sonuç olarak okula kayıt süresinde karşılaşılan zorluklar çocukların okula gitmelerinde engel oluşturabilmektedir (Çelik, 2018; ÇOÇA, 2015; HRW, 2015).

SONUÇ

Savaş benzeri kriz ortamlarında bile olsa eğitim her çocuğun hakkıdır. Suriyeli çocukların eğitimi hem yerel halk hem de Suriyeliler için önem arz etmektedir. Eğitim görmeyen Suriyeliler bulunduğu ülkeye ekonomik, sosyal vb. bir dizi sorunu beraberinde getireceği gibi kayıp kuşak olma riskini de beraberinde getirecektir. Türkiye temel ihtiyaçların karşılanması için çözümler üretirken eğitim konusunda geç kaldığı söylenebilir. Geç kalınan eğitim konusu gözle görülür bir zaman kaybına neden olmuştur. Çözümlerin hayata geçirilmesi aradaki zaman kaybı nedeniyle zorlaşmıştır. Özellikle eğitim-öğretim zamanında eğitim kurumlarında

olmayan Suriyeli çocukların nerede oldukları, ne yaptıkları, hangi risklerle karşıya kaldıkları tehlikenin boyutunu arttırabilmektedir. Eğitimden uzakta kalan Suriyeli çocukların ileride ekonomik, sosyal, kültürel gibi bir dizi sorunu Türkiye gündemine taşıyacağından hareketle Suriyeli çocukların eğitimi konusu ile ilgili başlıca sorun alanlarının tespit edilmesi ve bu sorun alanlarına yönelik çözümlerin üretilmesi mevcut duruma yardımcı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Aktekin, S. (2017). Sınıfta Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
2. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (1999). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ulusal ilk rapor. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını.
3. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. (2001). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ulusal ilk raporun ekleri ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin sonuç gözlemleri. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını.
4. BEKAM. (2015). Suriyeli Misafirlere Yönelik Sosyal Uyum ve Eğitim Müfredatları Çalışmaları Raporu. Gaziantep: BEKAM.
5. Cumhuriyet Gazetesi, MEB'den Suriyeliler için açılan eğitim merkezlerine kapatma kararı, 28 Mart 2017 tarihli haber.
6. Çelik, Y. (2018). Türkiye'de Suriyeli çocuklara yönelik uygulanan eğitim politikalarının incelenmesi: Tespitler, sorunlar ve öneriler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
7. Duruel, M. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorunu, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30(5), 1399-1414.
8. Emin, M.N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi – Temel Politikalar. Ankara: SETA.
9. Erdoğan, M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum. İstanbul: Bilgi Yayınları.
10. Erdönmez, A. (2016). Türkiye'ye Kitlesel Göçle Gelen Mültecilere Yönelik Yürütülen Eğitim Öğretim Süreci, Eğitime Bakış Dergisi, (36), 24-34.
11. Gencer, T. E. (2017). Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. Journal of International Social Research, 10 (54), 838-851.
12. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
13. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
14. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
15. Human Rights Watch. (2015). “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştığımda Hiçbir Şey Göremiyorum” Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Önündeki Engeller–Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek. https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf
16. İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA). (2015). Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu - Politika ve Uygulama Önerileri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
17. Karaağaç, F. C., Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11(18), 530-568.
18. Kaya, Y., Aydın, H. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Eğitimi, Eğitime Bakış Dergisi, 12(36), 53-58.

19. Kirişçi, K. (2014) Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınava. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü Yayınları.
20. Kurt, S. L. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (36), 99-127.
21. Özcan, A. (2018). Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Öğrencilere Yönelik Eğitim Politikası. PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1), 17-29.
22. Seydi, A. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 267-305.
23. Tanrıkulu, F. (2017). Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu ve Çözüm Önerileri, Liberal Düşünce Dergisi, 22(86), 127-144.
24. Tuncer, M. (2016). Göçmenlere Yönelik Eğitim ve Eğitim Programları, Eğitime Bakış Dergisi, Yıl 12(36), 9-14.
25. Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2012). Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadır Kentler Hakkında inceleme Raporu. Ankara: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu.
26. Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1(1), 72-83.

Lantan III Klorür (LaCl₃)'ün Zebra Midyesi *Dreissena polymorpha*'da Oksidatif Stres Etkisi

(Effect of Lanthanum III Chloride (LaCl₃) on Oxidative Stress in Zebra Mussel *Dreissena polymorpha*)

Şule TATAR YOLCULAR

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8962-0107>

ÖZET

Bu çalışma, zebra midyesi *Dreissena polymorpha*'da lantan III klorür (LaCl₃) ile indüklenen tiobarbitürik asit reaktif maddeler (TBARS) ile gösterilen oksidatif stresin etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Öncelikle lantan III klorürün akut toksiste (LC50) değeri (360 ± 51,5 mg/L) probit analizi ile belirlenmiştir. Test organizmaları 24 ve 96 saat boyunca LC50 değerinin belirli oranlarında lantan III klorür subletal konsantrasyonlarına (18, 36, 72 mg/L) maruz bırakıldı. Oksidatif stresin biyobelirteci olarak TBARS seviyeleri ile gösterilen lipid peroksidasyonu ölçüldü. TBARS düzeyi tüm gruplarda (A, B ve C) 24 ve 96. saatte kontrol grubuna göre arttı (p <0,05). Farklı maruz kalma sürelerinde TBARS seviyelerinde önemli bir farklılık bulunmadı (p>0,05). Araştırmamızın sonuçlarına göre La'nın *D. polymorpha* lipid peroksidasyon seviyelerini artırarak oksidatif strese neden olan toksik etkiler sergilediği sonucuna vardık. Bu sonuçlar, La'nın tatlı su omurgasızları için bir risk olarak kabul edilebileceğini ve bu nedenle çevreye deşarjının denetlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Dreissena polymorpha*, TBARS, Lantan, oksidatif stres, akut toksiste

ABSTRACT

This study aims to assess the impact of oxidative stress indicated by thiobarbituric acid reactive substances (TBARS) induced by lanthanum III chloride (LaCl₃) in zebra mussel *Dreissena polymorpha*. First of all, the value of lanthanum III chloride in acute toxicity (LC50) was determined (360 ± 51.5 mg/L) by probit analysis. The test organisms were exposed to lanthanum III chloride sublethal concentrations (18, 36, 72 mg/L) at specific ratios of the LC50 value for 24 and 96 hours. Lipid peroxidation, indicated by TBARS levels as a biomarker of oxidative stress, was measured. The TBARS assay kit was used to determine the for assaying lipid peroxidation in tissue of *D. polymorpha*. TBARS level was increased in all the groups (A, B, and C) during 24 and 96 h compared to control group (p<0.05). No significant differences were found in TBARS levels at different exposure times (p>0.05).

According to the results of our research, we conclude that La exhibit toxic effects Causing oxidative stress by increasing lipid peroxidation levels in *D. polymorpha*. These results show that La can be considered a risk for freshwater invertebrate and as such its discharge in the environment should be supervised.

Keywords: Dreissena polymorpha, TBARS, Lanthanum, oxidative stress, acute toxicity

GİRİŞ

Nadir toprak elementleri (NTE'ler), Dünya'nın kabuğunda, ortalama olarak 150 ile 220 ppm arasında değişen konsantrasyonlarda geniş bir şekilde dağılmıştır (Kamenopoulos vd., 2016). Bu elementler, altın veya bakırdan daha yüksek olan bolluklarından dolayı değil, fakat NTE'lerin tipik olarak doğal agrega veya külçe formundan ziyade cevherlere dağıldığı için (altın veya bakır durumunda olduğu gibi) "nadir" olarak adlandırılır (Goodenough vd., 2016; Zepf, 2016). Keskin bir şekilde tanımlanmış enerji durumları veya ideal manyetik davranış gibi benzersiz özellikleri, günümüzde NTE'leri tıptan temiz enerjiye veya elektroniğe kadar farklı alanlarda yüksek teknolojiler için stratejik bir kaynak haline getirmiştir (Zepf, 2016; Jacinto vd., 2018).

Hafif NTE'lerin temsili bir unsuru olan Lantan (La), elektronik ve optoelektronikte, çakmıklarda, seramiklerde, pillerde (Pałasz ve Czekaj, 2000) ve ayrıca tarım ürünlerinin büyümesini teşvik etmek için (Feng vd., 2006) yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, bu element endüstriyel atık sularında bulunan başlıca lantanitlerden biri olarak özel ilgi alanı olarak kabul edilir (Herrman vd., 2016). Çözünmüş lantan türleri (La^{3+}) su ve sedimentte lantan bileşiklerinin çok küçük bir kısmını temsil etmelerine rağmen, biyolojik olarak kullanılabilirler ve canlı biyolojik sistemlerde olumsuz etkilere neden olurlar (Das vd., 1988). Lantanın sitotoksik etkileri, alkali toprak elementleri ile kimyasal benzerliğine göre tanımlanabilir. La^{3+} biyolojik sistemlerdeki bağlanma bölgeleri için Ca^{2+} ile rekabet edebilir, hücre zarlarındaki kalsiyum kanallarını inhibe edebilir ve hücrelerin ve dokuların çalışmasını etkileyebilir (Dave ve Xiu, 1991). NTE'lerin farklı endüstrilerde yaygın kullanımı, sonucunda çevre, tarım, su faunası ve toprağın ciddi şekilde kirlenmesine yol açabilir ve bu da insan sağlığına ciddi zararlar verebilir. NTE'lerin toprak, su, model organizmalar ve son zamanlarda bahsedilen NTE'lerle çalışan insanlar üzerindeki toksisite etkisini değerlendirmek için farklı çalışmalar yapılmıştır (Taunton vd., 2000; Laveuf ve Cornu, 2009; Loell vd., 2011). Pek çok araştırma grubu, NTE'lerin çevrede uzun süre kalması nedeniyle farklı NTE'lerin toksisite etkilerini araştırmaktadır (Malhotra vd., 2020).

Oksidatif stresin biyolojik belirteçleri, organizmadaki ROS konsantrasyonundaki değişikliklerle doğrudan bağlantılıdır (Ahmad vd., 2004). Antioksidan savunmalar

bozulduğunda veya aşıldığında, oksidatif stres lipid peroksidasyonu, protein karbonil oluşumu ve enzimatik inaktivasyon üretebilir (Halliwell ve Chirico, 1993; Shacter, 2000). Tiyobarbitürik asit reaktif maddeler (TBARS) olarak ölçülen lipid peroksidasyonu, farklı çevre kirleticilerine yanıt olarak oksidatif stresin bir belirteci olarak sıklıkla kullanılmaktadır (Almroth vd., 2005). NTE'lerin hücre içi zarları geçtiği, reaktif oksijen türleri (ROS) ürettiği, lipid peroksidasyonu ve antioksidasyon aktivitelerinin modülasyonu olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte, bitkiler, hayvanlar ve insanlar için bazı güvenli kullanım sınırları oluşturmak için hücre büyümesi, zar yapısı ve bazı özel işlevler gibi belirli son noktaların daha agresif ve belirgin bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Pagano vd., 2015).

Çift kabuklular, biyobelirteçler kullanılarak ekotoksikoloji çalışmalarında sıklıkla kullanılan hayvan modellerinden biridir (Burgeot ve Gagne, 2013). 70'lerin sonundan bu yana, *D. polymorpha* örnekleri, tatlı suların kalite değerlendirmesi ve biyolojik izlenmesi için Avrupa'da model organizma olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Aslında saha çalışmaları, *D. polymorpha*'nın yumuşak dokularında büyük miktarlarda mineral ve sentetik organik iz kirleticiler biriktirebildiğini, besin alımında seçici olmadığı için çalışmada canlı materyal olarak seçildiğini (Serdar, 2021), bu da onları ağır metallerin ve organik bileşiklerin bioizlenmesi için uygun organizmalar haline getirdiğini göstermiştir (Binelli vd., 2015).

Bu çalışmada, La elementlerinin bir tatlı su omurgasız olan zebra midyesi *D. polymorpha* üzerindeki akut toksisitesi araştırılmıştır. Bu amaçla, *D. polymorpha*, La'nın farklı ölümcül olmayan konsantrasyonlarına maruz bırakılmış ve oksidatif stresin biyobelirteci olarak TBARS seviyeleri ile gösterilen lipid peroksidasyonundaki değişiklikler incelenmiştir.

MATERYAL VE METOT

Test Organizmasının Elde Edilmesi ve Adaptasyon

Dreissena polymorpha, Fırat Nehri'nden (38° 48 '25 "K, 38° 43' 51" D) toplanmıştır. Midyeler nehir suyuyla dolu hava takviyeli tanklarla laboratuvara hızlı bir şekilde aktarılmıştır. Adaptasyon için laboratuvara getirilen midyeler, laboratuvarında 18 ° C'de musluk suyu ile doldurulmuş 80 L'lik cam stok akvaryumlarında, 12 saat aydınlık / 12 saat karanlık döngüsünde sabit havalandırma altında tutulmuştur. Haftada üç kez kültüre edilmiş fitoplanktonlarla beslenmiştir. Deneysel çalışmalar için kullanılan organizmalar benzer büyüklükte sağlıklı olanlarından seçilmiştir.

Akut Toksikite (LC50) Uygulaması

Akut toksiste (LC50) değerini belirlemeden önce aralık belirleme uygulamaları yapılmıştır. Aralık belirleme uygulamaları ile biri kontrol grubu olmak üzere 7 adet konsantrasyon grubu (0.0 (kontrol), 0.1, 0.5, 2.5, 12.5, 62.5 ve 312.5 mg/l) oluşturulmuştur. LC50 değerini belirlemek için üç tekrarlı statik test kullanılmıştır (APHA, 1998). Kontrol grubu dahil her bir

LC50 deneysel grubu için 10'ar adet organizma kullanılmıştır. LC50 değeri belirleme çalışmaları esnasında organizmalar beslenmemiştir.

Deneysel Uygulama

LC50 değerinin belirlenmesinden sonra test organizması (*D. polymorpha*) üç farklı öldürücü olmayan LaCl₃ konsantrasyonları ve bir kontrol grubu olmak üzere 4 grup oluşturularak aşağıdaki deneysel tasarım kurgulanmıştır.

Kontrol Grubu: 0 mg/l LaCl₃ (LaCl₃ içermeyen su)

A Grubu: 18 mg/L LaCl₃, LC50 değerinin yaklaşık 1/20 oranı,

B Grubu: 36 mg/L LaCl₃, LC50 değerinin yaklaşık 1/10 oranı,

C Grubu: 72 mg/L LaCl₃, LC50 değerinin yaklaşık 1/5 oranı,

Organizmalar, tasarlanan deneysel gruplarda 24 ve 96 saat boyunca maruz bırakılmıştır. Kullanılan midye sayısı her grup için 10 olarak belirlenmiştir. Maruz kalma sürelerinden tamamlandıktan sonra, TBARS seviyelerinin değerlendirilmesi için 24. ve 96. saatlerde organizmalar oksidatif stres ölçümü yapılmaya kadar -70 °C'de muhafaza edilmiştir.

TBARS Seviyelerinin Belirlenmesi

Örnekler tartılmış ve 1/5 w/v oranında PBS tamponu (fosfatla tamponlanmış tuz solüsyonu) ilave edilerek ve antioksidan parametrelerini ölçmek için homojenizasyon yapılmıştır. Örnekler 15 dakika 17.000 rpm'de santrifüj edildi; süpernatantlar, ölçümleri yapılana kadar -70 ° C'de derin dondurucuda tutulmuştur. TBARS assay kiti (Cayman Chemical Company, lot numarası: 10009055), *D. polymorpha* tüm vücut lipid peroksidasyonunu tahlil etmek için kullanılmıştır.

İstatistiksel Analizler

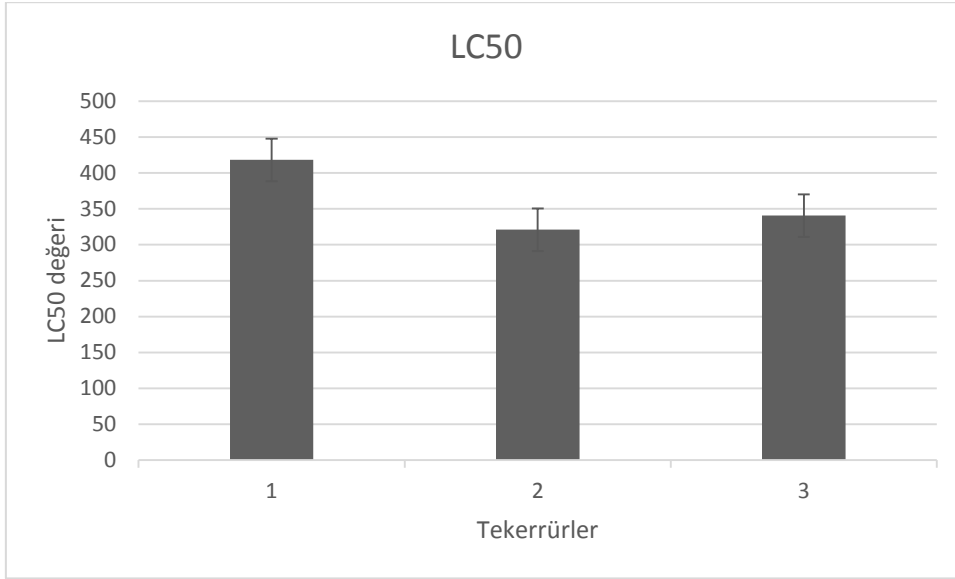
İstatistiksel analizler, PASW Statistics 18.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) kullanılarak yapılmıştır. Aynı maruziyet süresinde (p <0.05) tüm gruplar (A, B, C ve Kontrol) arasındaki istatistiksel farklılıkları değerlendirmek için tek yönlü ANOVA ve Duncan'ın çoklu aralık testleri kullanılmıştır. Aynı grupta maruz kalma süreleri (24 ve 96 saat) arasındaki farkları karşılaştırmak için iki uçlu bağımsız T testi kullanılmıştır (p <0,05).

BULGULAR

Akut Toksikite (LC50) Değeri

Statik uygulama ile LaCl₃'ün *D. polymorpha* üzerindeki 96 saatlik LC50 değeri probit analizi ile 360 ± 51,5 mg/L olarak belirlenmiştir (Şekil 1).

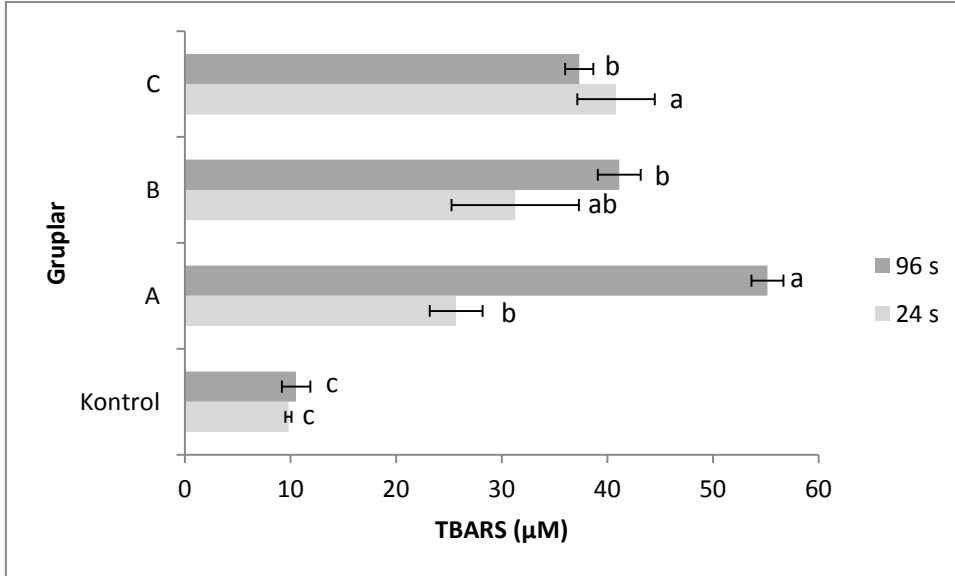

Şekil 1. LC50 değerleri

TBARS Düzeyi

TBARS düzeyi tüm uygulama gruplarında (A, B ve C) 24 ve 96. saatte kontrol grubuna göre artmıştır. ($p < 0,05$). Farklı maruziyet zamanlarında TBARS düzeylerinde anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > 0,05$) (Şekil 2).

Şekil 2. 24 ve 96 saat boyunca La uygulaması sonrası *D. polymorpha*'da TBARS seviyelerindeki değişiklikler.

Barlar üzerindeki farklı harfler, aynı uygulama periyodundaki gruplar arasında farklı olarak anlamlı bir farkı belirtir, ^{abc} $p < 0,05$ (Duncan'ın çoklu karşılaştırma testine göre). *; Aynı uygulama grubunda 24. ve 96. arasındaki farkı gösterir (Bağımsız T-testi).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Sucul organizmalar üzerinde yapılan toksisite testlerinin temel amacı bir maddenin hangi konsantrasyonda organizmaya zararlı olduğunu belirlemektir. Biyodenyler günümüzde

organizmaların fizyolojisi, patolojisi, beslenmesi, davranış şekilleri vb. birçok konuyu aydınlatmada bir araç olarak kullanılmaktadır (Çetinkaya, 2005). Kimyasal maddelerin kısa süreli uygulamalarına bağlı akut toksik etkilerini değerlendirmek açısından LC50 değeri oldukça önemlidir (Saygı, 2003). Yapılan bu çalışmada LaCl_3 'ün 96 saatlik LC50 değeri test organizmasının maruz bırakılacağı subletal konsantrasyonu belirlemek için statik yöntemle belirlenmiştir. Toksikite testlerinde meydana gelen davranışsal değişiklikler, ölümcül olmayan toksisite için son noktaların tahminlerini sağlayabilmekte ve çevresel risk değerlendirmesi ve toksikolojik etkinin analizi için bir araç görevi görmektedir. Bu nedenle, kirleticilerin etkisinde kaldıktan sonra bir organizmanın davranışının ölçülmesi, sadece ölümcül etkileri ölçmekten ziyade toksik kontaminasyonun olası çevresel sonuçlarının daha iyi ön görülmesini sağlar (Khalil vd., 2013).

Su sistemlerinde oldukça değişken oranlarda nehirlerde 20-600, haliçlerde 5-200 ve kıyı bölgelerinde 5-40 ng/L aralığında La bulunduğu gösterilmiştir (Elderfield vd., 1990). Su sistemlerinde La'nın varlığının bir sonucu olarak, La'nın sudaki organizmalardaki toksikolojik etkileri tespit edilmiştir (Pinto vd., 2019). Hücresel ortamdaki oksidatif stres, oldukça reaktif ve kararsız lipid hidroperoksitlerin oluşmasına neden olur. PUFA'lardan türetilen kararsız peroksitlerin ayrışması, tiyobarbitürik asit ile kontrollü reaksiyonunun ardından kolorimetrik olarak ölçülebilen malondialdehit (MDA) oluşumuyla sonuçlanır. Bu 'Tiyobarbitürik Asit Reaktif Maddelerin' (TBARS) ölçümü, lipid peroksidasyonunu taramak ve izlemek için iyi bilinen bir yöntemdir (Armstrong ve Browne, 1994; Yagi, 1998). Bu çalışmanın amacı, bir tatlı su omurgasızında, zebra midyesi *D. polymorpha*'da LaCl_3 'ün toksik etkisini, lipid peroksidasyonunun bir biyobelirteci olarak TBARS seviyelerini kullanarak araştırmaktır.

Lantan'ın toksik etkileri pekçok farklı model organizmalarda çalışılmıştır. La'nın pekçok sucül organizmaların ve bitkilerinde dahil olduğu çeşitli organizmalarda toksik etkileri bulunduğu görülmüştür. Suda yaşayan türler olan *Chlorella* sp. ve *D. magna* üzerindeki akut toksisiteyi gözlemek için lantan oksit nanopartikülleri (La_2O_3 NP) kullanılmıştır. *Chlorella* sp.'nin 72 saat boyunca yüksek bir konsantrasyonda (1000 mg/L) La_2O_3 NP'e maruz kalması sonucu La_2O_3 NP'nin toksik etkisinin bulunmadığı büyüme inhibisyonu yöntemi ile doğrulanmıştır. Maruz kaldıktan sonra türler karşılaştırıldığında, daha yüksek konsantrasyonlarda (örneğin, 500 mg / L), *D. magna* için toksik etkiler gözlenmiştir (Balusamy vd. 2015). *Gobiocypris rarus* 0.0, 0.1, 0.5, 1.0, 5.0, 10.0 ve 40.0 mg / L dozlarında La (III) 'e maruz bırakılmıştır. 21 günlük maruziyetten sonra La (III) 'ün organizmalar üzerindeki şiddetli akut toksik etkileri ve anormal doza bağımlı davranış belirlenmiştir. La (III) LC50'si 1,92 mg /L olarak bulunmuştur (Hua vd., 2017). Figueiredo vd., (2018) tarafından yapılan bir çalışmada *Anguilla anguilla*, 14 gün boyunca 120 ng/L LaCl_3 'e maruz

kalmıştır. Uygulama sonunda, AChE aktivitesinde, lipid peroksidasyonunda baskılanma ve CAT inhibisyonunda önemli bir artış olduğu bulunmuştur. Peng vd. (2006) tarafından yapılan bir çalışmada *Daphnia carinata* 100, 200, 400, 600, 800 ve 1000 g La / L'ye maruz bırakılmış ve akut ve kronik toksisite belirlenmiştir. Cui vd., (2012) nadir toprak elementlerinden La'nın zebra balığı embriyosunun morfolojik ve fonksiyonel gelişimi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. La'nın toksik mekanizması, model organizma olarak zebra balığı embriyoları kullanılarak değerlendirilmiştir. Xu vd., (2012) 5,56 mg/L La'ya maruz kalan tatlı su bitkisi *Hydrocharis dubia*'da antioksidan savunmanın arttığını göstermiştir. Ayrıca 11,1 mg/L La'da mitokondri ve çekirdek gibi hücrel yapılarda hasar gözlemlenmiştir. Bogers, (1995) tarafından yapılan bir çalışmada tatlı suda yaşayan omurgasız *Daphnia magna*, 14 gün boyunca 0,552 mg / L La'ya maruz kaldığında %50 ölüm oranı göstermiştir. Liu vd., (2004) yaptıkları çalışmada La'nın farklı dozlarına (0, 8.8, 17.5, 35, 70 and 140 µg L⁻¹) maruz kalan ıspanak tohumlarında süperoksit dismutaz (SOD), katalaz (CAT) ve peroksidaz (POD) aktivitelerini araştırmışlardır. La³⁺ ile muamele edilmiş çimlenme yaşında olan ıspanak tohumlarının SOD, CAT ve POD aktiviteleri, kontrolden daha yüksek bulunmuştur (Liu vd., 2004). Wang vd., (2011) *Vicia faba* L. fidelerini nadir toprak elementlerinin risk değerlendirmesini yapmak için ekotoksikolojik etkilerini araştırmak için 15 gün boyunca 0–12 mg/L oranında La'nın bulunduğu ortamda yetiştirmiştir. Süperoksit radikali (O₂⁻) ve hidrojen peroksit (H₂O₂) gibi reaktif oksijen türlerinin (ROS) üretiminin daha yüksek La konsantrasyonlarında aşırı üretildiği bulunmuştur. Blinova vd., (2018), La nitratların tatlı su kabukluları *Daphnia magna* üzerindeki uzun vadeli toksisitesini değerlendirmişlerdir. *Daphnia magna*'nın LC değerleri 0,46 mg/L olarak bulunmuştur. Zhao ve Liu, (2018) Lantanın Ren Nehri'ndeki çift kabuklu *Corbicula fluminea* üzerindeki etkisini değerlendirmişlerdir. La konsantrasyonlarına maruz kalmanın, çift kabuklular *C. fluminea* için ciddi ölümcül sonuçlara yol açmadığı ancak büyümelerini ve fizyolojik enerjilerini etkilendiğini göstermişlerdir.

La'ya maruz kalma sonucu lipid peroksidasyon seviyelerindeki değişikliklerin değerlendirildiği çeşitli çalışmalarda La'ya maruz kalmanın genel olarak lipid peroksidasyonunu artırarak oksidatif strese neden olduğu gözlenmiştir. La'ya maruz kalan *Mytilus galloprovincialis* kontamine midyelerin artmış lipid peroksidasyonu gösterdiğini bulmuşlardır (Pinto vd., 2019). Hanana vd., (2017) 14 gün La maruziyeti sonrası, lipid peroksidasyon seviyelerinde önemli ölçüde konsantrasyona bağlı bir düşüş gözlemlenmiştir. 250 ve 1250 µg/L Lantan'a maruz kalma, kontrol grubunda ölçülen konsantrasyona kıyasla TBARS miktarında sırasıyla % 31 ve % 46 oranında önemli bir düşüşe neden olmuştur. Aksine, 1250 µg/L Lantan'a 28 gün maruz kaldıktan sonra lipid peroksidasyonunda önemli

bir artış bulunmuştur. He vd., (2008) La'nın nörotoksisitesi değerlendirmiştir. Wistar sıçanları, 0, 0,1, 2 ve 40 mg/kg dozlarında oral uygulam a yoluyla 0 ila 6 aylık gebelik günlerinde lantan klorüre maruz bırakıldı. Uzun süreli La maruziyetinin hipokampus ve serebral kortekste lipid peroksidasyonunun artmasına yol açabileceğini ortaya koyulmuştur. Hem hipokampusta hem de serebral kortekste LPO artışı LaCl₃ maruziyetinin neden olduğu oksidan/antioksidan dengesinin bozulmasının oksidatif hasara yol açtığını göstermektedir. Durmuş ve Bölükbaşı, (2015) diyetdeki lantan oksit seviyelerinin (0, 100, 200, 300 veya 400 mg/kg) yumurtlayan tavukların yumurta lipid peroksidasyonu üzerindeki etkilerini belirlemişler. MDA serum konsantrasyonunun azaldığını bulmuşlardır. Hanana vd., (2018) tatlı su midyesi *Dreissena polymorpha*'nın samaryum ve itriyum'un ölümcül olmayan konsantrasyonlarına kronik maruziyeti sonrası tepkisini araştırmışlardır. Lipid peroksidasyon seviyelerinin Sm ve Y'den etkilenmediği bulunmuştur. Zhao vd., (2011) lantanın farelerin hepatositlerinin çekirdeği ve mitokondri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Hepatosit mitokondrilerinde MDA seviyeleri önemli ölçüde arttığını bulmuşlardır. Bu sonuçlar, La'nın muhtemelen hepatositlere girdiğini ve esas olarak çekirdeklerde biriktiğini ve hepatik çekirdeklerde ve mitokondride oksidatif hasara neden olduğunu göstermektedir. Yapılan bir başka çalışmada ise; Soya fasulyesi (*Glycine max*) La'ya maruz bırakılmış ve lipid peroksidasyon seviyelerinin arttığı bulunmuştur (Liang ve Wang, 2013). Bu çalışmada ise; TBARS düzeyi tüm uygulama gruplarında da (A, B ve C) hem 24 hem de 96 saat sonra kontrol grubuna göre artmıştır. Farklı maruz kalma sürelerinde TBARS seviyelerinde önemli bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre La'nın 18, 36, 72 mg/L'lik konsantrasyonlarda toksik etkiler sergilediği sonucuna varılmıştır. La'nın *Dreissena polimorpha*'da lipid peroksidasyon seviyelerini artırarak oksidatif strese neden olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, La'nın tatlı su omurgasızları için bir risk olarak kabul edilebileceğini ve bu nedenle çevreye deşarjının denetlenmesi gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

1. Ahmad, I., Pacheco, M., & Santos, M. A. (2004). Enzymatic and nonenzymatic antioxidants as an adaptation to phagocyte-induced damage in *Anguilla anguilla* L. following in situ harbor water exposure. *Ecotoxicology and Environmental Safety*, 57(3), 290-302.
2. Almroth, B. C., Sturve, J., Berglund, Å., & Förlin, L. (2005). Oxidative damage in eelpout (*Zoarces viviparus*), measured as protein carbonyls and TBARS, as biomarkers. *Aquatic toxicology*, 73(2), 171-180.
3. APHA. 1998. Standard Methods for the examination of water and waste water. Washington (DC):American Public Health Association; p. 874.
4. Armstrong, D., & Browne, R. (1994). The analysis of free radicals, lipid peroxides, antioxidant enzymes and compounds related to oxidative stress as applied to the clinical chemistry laboratory. *Free radicals in diagnostic medicine*, 43-58.

5. Balusamy, B., Taştan, B. E., Ergen, S. F., Uyar, T., & Tekinay, T. (2015). Toxicity of lanthanum oxide (La₂O₃) nanoparticles in aquatic environments. *Environmental Science: Processes & Impacts*, 17(7), 1265-1270.
6. Binelli, A., Della Torre, C., Magni, S., & Parolini, M. (2015). Does zebra mussel (*Dreissena polymorpha*) represent the freshwater counterpart of Mytilus in ecotoxicological studies? A critical review. *Environmental pollution*, 196, 386-403.
7. Blinova, I., Lukjanova, A., Muna, M., Vija, H., & Kahru, A. (2018). Evaluation of the potential hazard of lanthanides to freshwater microcrustaceans. *Science of the total environment*, 642, 1100-1107.
8. Bogers, M. (1995). *Daphnia magna*, Reproduction Test With Lanthanum (La), Report No.: 139499. *Testing Laboratory: NOTOX BV, Owner company: Kemira Pernis B. V., 's-Hertogenbosch, Rotterdam*.
9. Burgeot, T., & Gagné, F. (2013). Contaminant exposure and ecotoxicological impacts in estuaries. *Environmental Science Pollution Research*. 20(2):599-600. Doi: 10.1007/s11356-012-1324-z.
10. Elderfield, H., Upstill-Goddard, R., & Sholkovitz, E. R. (1990). The rare earth elements in rivers, estuaries, and coastal seas and their significance to the composition of ocean waters. *Geochimica et Cosmochimica Acta*, 54(4), 971-991.
11. Zhang, Z., Bai, W., Zhang, L., He, X., Ma, Y., Liu, Y., & Chai, Z. (2012). Effects of rare earth elements La and Yb on the morphological and functional development of zebrafish embryos. *Journal of Environmental Sciences*, 24(2), 209-213.
12. Çetinkaya, O., 2005. Akuatik toksikoloji: Balıkbiyodeneyleleri. Balık Biyolojisi Araştırma Yöntemleri. Editor: M. Karataş. Nobel Kitap Dağıtım A.Ş. *Nobel Yayın* No:4, 2. Baskı, Bölüm: 7, 169-218.
13. Das, T., Sharma, A., & Talukder, G. (1988). Effects of lanthanum in cellular systems. *Biological Trace Element Research*, 18(1), 201-228.
14. Dave, G., & Xiu, R. (1991). Toxicity of mercury, copper, nickel, lead, and cobalt to embryos and larvae of zebrafish, *Brachydanio rerio*. *Archives of Environmental Contamination and Toxicology*, 21(1), 126-134.
15. Durmuş, O. Ğ. U. Z., & Bölükbaşı, Ş. C. (2015). Biological activities of lanthanum oxide in laying hens. *Journal of Applied Poultry Research*, 24(4), 481-488.
16. Feng L, Xiao H, He X, Li Z, Li F, Liu N. (2006). Neurotoxicological consequence of long-term exposure to lanthanum. *Toxicology letters*, 165(2), 112-120.
17. Figueiredo C, Grilo TF, Lopes C, Brito P, Diniz M, Caetano M, Rosa R, Raimundo J. (2018). Accumulation, elimination and neuro-oxidative damage under lanthanum exposure in glass eels (*Anguilla anguilla*). *Chemosphere*, 206, 414-423.
18. Goodenough KM, Schilling J, Jonsson E, Kalvig P, Charles N, Tuduri J, Deady EA, Sadeghi M, Schiellerup H, Müller A, Bertrand G, Arvanitidis N, Eliopoulos DG, Shaw RA, Thrane K, Keulen N. (2016). Europe's rare earth element resource potential: An overview of REE metallogenetic provinces and their geodynamic setting. *Ore Geology Reviews*, 72, 838-856.
19. Halliwell, B., & Chirico, S. (1993). Lipid peroxidation: its mechanism, measurement, and significance. *The American journal of clinical nutrition*, 57(5), 715S-725S.
20. Hanana, H., Turcotte, P., Pilote, M., Auclair, J., Gagnon, C., & Gagné, F. (2017). Biomarker assessment of lanthanum on a freshwater invertebrate, dreissena polymorpha. *SOJ Biochem*, 3(1), 1-9.
21. Hanana, H., Turcotte, P., Dubé, M., Gagnon, C., & Gagné, F. (2018). Response of the freshwater mussel, *Dreissena polymorpha* to sub-lethal concentrations of samarium and yttrium after chronic exposure. *Ecotoxicology and environmental safety*, 165, 662-670.
22. He, X., Zhang, Z., Zhang, H., Zhao, Y., & Chai, Z. (2008). Neurotoxicological evaluation of long-term lanthanum chloride exposure in rats. *Toxicological Sciences*, 103(2), 354-361.
23. Herrmann, H., Nolde, J., Berger, S., & Heise, S. (2016). Aquatic ecotoxicity of lanthanum—a review and an attempt to derive water and sediment quality criteria. *Ecotoxicology and Environmental Safety*, 124, 213-238.
24. Hua, D., Wang, J., Yu, D., & Liu, J. (2017). Lanthanum exerts acute toxicity and histopathological changes in gill and liver tissue of rare minnow (*Gobiocypris rarus*). *Ecotoxicology*, 26(9), 1207-1215.

25. Jacinto, J., Henriques, B., Duarte, A. C., Vale, C., & Pereira, E. (2018). Removal and recovery of Critical Rare Elements from contaminated waters by living *Gracilaria gracilis*. *Journal of hazardous materials*, 344, 531-538.
26. Kamenopoulos, S. N., Shields, D., & Agioutantis, Z. (2016). Sustainable development criteria and indicators for the assessment of rare earth element mining projects. In *Rare Earths Industry* (pp. 87-109). Elsevier.
27. Khalil, F., Kang, I. J., Undap, S., Tasmin, R., Qiu, X., Shimasaki, Y., & Oshima, Y. (2013). Alterations in social behavior of Japanese medaka (*Oryzias latipes*) in response to sublethal chlorpyrifos exposure. *Chemosphere*, 92(1), 125-130.
28. Laveuf C, Cornu SA. (2009). A review on the potentiality of rare earth elements to trace pedogenetic processes. *Geoderma*, 154(1-2), 1-12.
29. Liang, C., & Wang, W. (2013). Antioxidant response of soybean seedlings to joint stress of lanthanum and acid rain. *Environmental Science and Pollution Research*, 20(11), 8182-8191.
30. Liu C, Hong F, Zheng L, Tang P, Wang Z. 2004. Effects of rare earth elements on vigor enhancement of aged spinach seeds. *Journal of Rare Earths*. 22(4):547-551.
31. Loell, M., Albrecht, C., & Felix-Henningsen, P. (2011). Rare earth elements and relation between their potential bioavailability and soil properties, Nidda catchment (Central Germany). *Plant and soil*, 349(1), 303-317.
32. Malhotra, N., Hsu, H. S., Liang, S. T., Roldan, M. J. M., Lee, J. S., Ger, T. R., & Hsiao, C. D. (2020). An Updated Review of Toxicity Effect of the Rare Earth Elements (REEs) on Aquatic Organisms. *Animals*, 10(9), 1663.
33. Pagano, G., Guida, M., Tommasi, F., & Oral, R. (2015). Health effects and toxicity mechanisms of rare earth elements—Knowledge gaps and research prospects. *Ecotoxicology and environmental safety*, 115, 40-48.
34. Pałasz, A., & Czekaj, P. (2000). Toxicological and cytophysiological aspects of lanthanides action. *Acta Biochimica Polonica*, 47(4), 1107-1114.
35. Peng, H. Y., Yang, X. E., Yang, M. J., & Tian, S. K. (2006). Responses of antioxidant enzyme system to copper toxicity and copper detoxification in the leaves of *Elsholtzia splendens*. *Journal of plant nutrition*, 29(9), 1619-1635.
36. Pinto J, Costa M, Leite C, Borges C, Coppola F, Henriques B, Monteiro R, Russo T, Di Cosmo A, Soares AMVM, Polese G, Pereira E, Freitas R. (2019). Ecotoxicological effects of lanthanum in *Mytilus galloprovincialis*: Biochemical and histopathological impacts. *Aquatic Toxicology*, 211, 181-192.
37. Saygı, Ş., (2003). Deneysel toksikolojide toksisite testleri ve test sonuçlarının önemi. *Gülhane Tıp Dergisi (GTD) Gülhane Medical Journal (GMJ)*, 291.
38. Serdar O. (2021). Determination of the Effect of Cyfluthrin Pesticide on Zebra Mussel (*Dreissena polymorpha*) by Some Antioxidant Enzyme Activities. *Journal of Anatolian Environmental and Animal Sciences* 6(1):77-83.
39. Shacter, E. (2000). Quantification and significance of protein oxidation in biological samples. *Drug metabolism reviews*, 32(3-4), 307-326.
40. Taunton, A. E., Welch, S. A., & Banfield, J. F. (2000). Microbial controls on phosphate and lanthanide distributions during granite weathering and soil formation. *Chemical Geology*, 169(3-4), 371-382.
41. Wang C, He M, Shi W, Wong J, Cheng T, Wang X, Hu L, Chen F. (2011). Toxicological effects involved in risk assessment of rare earth lanthanum on roots of *Vicia faba* L. seedlings. *Journal of environmental sciences*, 23(10), 1721-1728.
42. Zepf V. (2016). An overview of the usefulness and strategic value of rare earth metals. *Rare Earths Industry: Technological, Economic, and Environmental Implications*. Chapter 1, 3-17.
43. Xu, Q., Fu, Y., Min, H., Cai, S., Sha, S., & Cheng, G. (2012). Laboratory assessment of uptake and toxicity of lanthanum (La) in the leaves of *Hydrocharis dubia* (Bl.) Backer. *Environmental Science and Pollution Research*, 19(9), 3950-3958.
44. Yagi, K. (1998). Simple assay for the level of total lipid peroxides in serum or plasma. In *Free radical and antioxidant protocols* (pp. 101-106). Humana Press.
45. Zhao, L., & Liu, L. (2018). Assessing the impact of lanthanum on the bivalve *Corbicula fluminea* in the Rhine River. *Science of The Total Environment*, 640, 830-839.

1929 Büyük Buhran'dan İktisadi Devletçiliğe: İktisat Politikasında İz Düşümler
(From the Great Depression of 1929 to Economic Statism: Traces in Economic Policy)

Serpil Kahraman, Şenol Bilgesu Yıldız, Gizem Şişmanoğlu

Dr.Öğrt.Üyesi, Ekonomi Bölümü, İşletme Fakültesi, Yaşar Üniversitesi,

ORCID: 0000-0003-4570-1604

e.MBA (öğrenci), İşletme ABD, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yaşar Üniversitesi,

ORCID:0000-0001-9672-6196

İşletme Yüksek Lisans(mezun), İşletme ABD, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yaşar Üniversitesi,

ORCID: 0000-0002-9001-4427

ÖZET

1929 yılı sonbaharında ABD’de ortaya çıkan Büyük Buhran ile birlikte o döneme kadar kabul gören klasik iktisadi düşünce sistemi sorgulanmaya başlanmıştır. Kriz nedeniyle birçok ülkede ekonomi politikaları köklü değişimlere uğramıştır. 1929 Dünya Krizinin iki önemli etkisi olan, özel teşebbüse olan güveninin sarsılması ve tarımsal ürün fiyatlarında gözlenen hızlı düşüş, liberal politikaları sarsarak devletleri önlemler almaya itmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de ise, bir nevi, planlı ekonomiye dayanan “iktisadi devletçilik” anlayışının 1929-1939 yılları arasında uygulama alanı bulduğu görülmektedir. Devletçiliği bir iktisat politikası olarak yorumlayanlar ise, liberalizme alternatif bir politika olarak görürler. Bu dönemde, 1929-1933 I. Beş Yıllık Sanayi Planı ve 1934-1939 II. Beş Yıllık Sanayi Planı, ilk planlama deneyimi olarak kabul edilmektedir. Türkiye’ye özgü bir sistem olan söz konusu iktisat politikalarıyla ülke ekonomisinin kriz sürecinde dahi büyüme oranlarını %8.1’ e kadar arttırması konunun önemini ortaya koymaktadır. İktisadi devletçilik, Çalışmanın amacı, iktisadi devletçiliğe ilişkin görüşleri, iktisadi devletçi politikaların oluşumuna yön veren olayları ve söz konusu politikalara ilişkin uygulamalar ile sonuçlarını içeren bir literatür taraması ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: iktisadi devletçilik, iktisat politikası, iktisat tarihi.

ABSTRACT

With the Great Depression that emerged in the USA in the autumn of 1929, the classical economic thought, which was accepted until that period, began to be questioned. Economic policies have undergone radical changes in many countries due to the crisis. The two important effects of the 1929 World Crisis, namely the shaking of the confidence in private enterprises and the rapid decrease in the prices of agricultural products, shook liberal policies

and pushed the states to be considered. In this context, Turkey is a sort of a planned economy based on "economic statism" of understanding between the years 1929-1939 shows that find application. Those who interpret etatism as an economic policy see it as an alternative policy to liberalism. During this period, 1929-1933 I. Five-Year Industrial Plan and 1934-1939 II. The Five-Year Industrial Plan is considered to be the first planning experience. Turkey-specific systems of the national economy with growth rates even during the crisis comes to economic policy which 8.1% increase up to reveal the importance of the etatism. The aim of the study is to reveal a literature review that includes the views on economic statism, the events that guide the formation of economic statist policies and the practices and results of these policies.

Keywords: etatism, Economy policy, history of Economics.

Türkiye’de Havayolu Taşımacılığı İçin Merkez Üs Yer Seçim Modeli Kriterlerinin Belirlenmesi

(Determination Of Hub Location Model Selection Criteria For Air Transportation In Turkey)

Ecem YAZICI, Seda HATİPOĞLU

Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trafik Planlaması ve Uygulaması ABD,

Orcid ID: 0000-0002-7322-1432, Orcid ID: 0000-0002-4511-1914

ÖZET

Hava ulaşım sistemi, havalimanlarının düğümler ve uçuş güzergâhlarının bağlantılar olarak temsil edildiği bir ağ görünümündedir. Havalimanlarının diğer havalimanlarına sağladıkları bağlantılar da havayolu taşımacılığında bağlanabilirlik olarak tanımlanmaktadır. Havayolu taşımacılığında bağlanabilirlik çeşitli ekonomik ve sosyal etkilere sahiptir. Havayolu taşımacılığı sektöründeki serbestleşme sonrası artan rekabet ortamıyla birlikte havalimanlarının bağlanabilirlikleri giderek daha fazla önem kazanan bir konu olmaktadır. Havayolu işletmeleri daha verimli bir uçuş ağı oluşturabilmek için topla ve dağıt sistemini bir strateji olarak kullanmaya başlamıştır. Topla ve dağıt sisteminde, aynı başlangıç noktasından farklı varış noktalarına veya farklı başlangıç noktalarından aynı varış noktalarına planlanan uçuşlar bir merkez havalimanında toplanmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumunun etkisi ve Türkiye’de faaliyet gösteren havayolu işletmelerinin ağ yapılarına uyguladıkları topla ve dağıt sistemi sayesinde İstanbul kenti büyük bir aktarma noktası konumuna gelmiştir. Ancak havayolu ulaşımına artan talep, nüfus artışı, turizm ve ticaret hacmi, havalimanlarının kapasite kısıtları ile mevcut ve yapımı devam eden yüksek hızlı tren hatları ve bağlantılı otobüs hatları düşünüldüğünde Türkiye’de çok merkezli bir ağ yapısının oluşturulması ile havayolu taşımacılığında bağlanabilirliğin artacağı ve yerel pazarın daha çok gelişeceği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de çok merkezli havayolu taşımacılığı modelinin geliştirilmesine katkı sağlanması amacıyla; havayolu taşımacılığında merkez üs yer seçimi modelleri hakkında literatür çalışması yapılmış ve havalimanlarının bağlanabilirliğini etkileyen unsurlar göz önünde bulundurularak ülke şartlarına uygun model kriter önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Havayolu Taşımacılığında Bağlanabilirlik, Havalimanı Bağlanabilirliği, Topla ve Dağıt Ağ Yapısı, Merkez Havalimanı, Merkez Yer Seçimi Problemi

ABSTRACT

The air transportation system looks like a network in which airports are represented as nodes and flight routes as links. Connections between airports to other airports are also defined as air connectivity. Air connectivity has various economic and social impacts. Air connectivity is becoming a more important issue with the increasingly competitive environment after liberalization in the air transport sector. Airline companies have started to use the hub and spoke system as a strategy to create a more efficient air transportation network. In the hub and spoke system, flights planned from the same origins to different destinations or from different origins to the same destination are collected at a hub airport. With thanks to the geographical location of Turkey and hub and spoke air network structures of airline companies operating in Turkey, Istanbul has become a major hub. However, it is expected that multi-hub air network structure in Turkey will increase the air connectivity and the local market development considering the increasing demand for air transport, population growth, tourism and trade volume, the restricted capacity of airports, present and the ongoing construction of high-speed train lines and associated bus lines.

In this study, a literature study has been conducted on hub location models in air transportation, and model criteria suggestions suitable for Turkey have been presented considering the factors affecting the airport connectivity to contribute to the development of the multi-hub air network model in Turkey.

Keywords: Air Connectivity, Airport Connectivity, Hub and Spoke Network, Hub Airport, Hub Location Problem

**Demiryolu Karşılıklı İşletilebilirlik Belgelerindeki Farklı Uygulamaların
Değerlendirilmesi**
(Evaluation Of Different Practices In Railway Interoperability Documents)

Ahmet Şenol KOYUNCU, Seda HATİPOĞLU

*Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trafik Planlaması ve
Uygulaması ABD,*

Orcid ID: 0000-0002-8280-9051, Orcid ID: 0000-0002-4511-1914

ÖZET

Demiryolu ulaşımının rekabete daha açık hale getirilerek ülkeler arası entegrasyonun sağlanması ve bu entegrasyonun sağlanması için ülke bazında temel farklılıklar gösteren demiryollarını standart hale getirmek gerekmektedir. Bu standartlaşma sağlandıktan sonra yolcu/ yük taşımacılığı daha etkin zaman kullanımı ile daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilecektir. Avrupa Birliği, demiryollarında standartlaşmanın sağlanması amacıyla için ülkelerin uyması gereken şartları belirlemiştir. Bu şartlar belgelendirme, altyapı, enerji, bakım, sinyalizasyon ve yönetim gibi alanları içermektedir. Entegre bir demiryolu ağı oluşturulabilmesi için hat genişliği, hatların geometrik özellikleri, hat yapıları üzerinde oluşan yükler, ray özellikleri, gabari ölçüleri ve istasyon özellikleri gibi demiryolu sistemlerinin teknik uyumluluğunun sağlanması bir gerekliliktir. Uluslararası demiryolu trafiğinde demiryolu araçlarının kesintisiz ve emniyetli hareketinin sağlanabilmesi için bir demiryolu sisteminin sahip olması gereken performans karşılıklı işletilebilirlik olarak adlandırılmaktadır. Ulusal ve uluslararası demiryolu sistemleri arasında raylı taşıma hizmetleri, Demiryolu Emniyet Yönetmeliği'ne uyumlu olarak demiryolu emniyetini sağlamak üzere karşılıklı işletilebilirliğe dair yerine getirilmesi gereken koşulları içermektedir. Temel gerekleri karşılamak ve demiryolu sisteminin karşılıklı işletilebilirliğini sağlamak üzere Avrupa Komisyonu tarafından her bir alt sistem için Avrupa Birliği Resmi Gazetesi'nde karşılıklı işletilebilirlik teknik şartnameleri (TSI) yayınlanmaktadır.

Bu çalışma içerisinde ülkemiz demiryollarının mevcut durumu, demiryolu sistemlerinin ana başlıkları altında ele alınmıştır. Avrupa ve Asya arasında köprü konumundaki Türkiye için, sınır komşu ülkelerin belirlemiş olduğu gabari, hat ve ray özellikleri gibi teknik şartlar değerlendirilmiştir. Avrupa ve Asya sınırlarındaki farklı uygulamalar, komşu ülkelerin karşılıklı işletilebilirlik belgeleri incelenmiş ve literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demiryolu, Karşılıklı İşletilebilirlik, TSI.

ABSTRACT

It is necessary to ensure inter-country integration by making railway transportation more open to competition, and standardize railways, which show fundamental differences on a country basis, in order to ensure this integration. After this standardization is achieved, passenger / freight transportation will be carried out more easily with more effective time usage. The European Union has determined the conditions that countries must comply with in order to ensure standardization in railways. These requirements include areas such as certification, infrastructure, energy, maintenance, signalization and management. In order to create an integrated railway network, it is a necessity to ensure the technical compatibility of railway systems such as track width, geometric properties of tracks, loads on track structures, rail properties, gauge dimensions and station properties. The performance that a railway system should have in order to ensure the uninterrupted and safe movement of railway vehicles in international railway traffic is called interoperability. Rail transportation services between national and international railway systems include the conditions that must be fulfilled for interoperability in order to ensure railway safety in accordance with the Railway Safety Regulation. In order to meet the basic requirements and ensure the interoperability of the railway system, the European Commission publishes the technical specifications for interoperability (TSI) in the Official Journal of the European Union for each subsystem.

In this study, the current situation of our country's railways is discussed under the main headings of railway systems. Located in a bridge position between Europe and Asia, technical requirements such as properties of gauges, tracks and rails set by the neighboring countries on the border of Turkey is evaluated. Different applications on the borders of Europe and Asia, interoperability documents of neighboring countries were examined and literature was reviewed.

Keywords: Railway, Interoperability, TSI.

Türkiyede Sebze Ve Meyve Ticaretinin Kamusal İzlenebilirliği (Public Traceability Of Vegetable And Fruit Trade In Turkey)

Dr. Süleyman Ruhi AYDEMİR

Ticaret Başmüfettişi, Ticaret Bakanlığı, ORCID NO: 0000-0001-8443-8234

ÖZET

Sebze ve meyvelerin üretiminden başlayarak tüketiciye ulaşmasına kadar alım ve satımlarının kamusal izlenebilirliği Ticaret Bakanlığı tarafından oluşturulan Hal Kayıt Sistemi (HKS) ile yapılmaktadır. Sistem, sebze ve meyve ticaretinin kayıt altına alınması ve bu alanda yaşanan kayıt dışılığın en aza indirilmesi amacıyla getirilmiştir. Sebze ve meyvelerin cinsine, miktarına, fiyatına, alıcı ve satıcısına ilişkin bilgiler elektronik ortamda tutulmak suretiyle izlenmektedir.

Organik ve iyi tarım uygulamaları kapsamında üretilen sertifikalı ürünler dâhil bildirim miktarı veya üzerindeki sebze ve meyvelerin her ne şekilde olursa olsun alımı, satımı ve devrini yapan gerçek veya tüzel kişiler olarak adlandırılan Bildirimcilerin, sebze ve meyve alım ve satımlarının sisteme kaydetmeleri temeline dayanan bu sistem 15/02/2012 tarihinde resmi olarak kullanıma açılmıştır. Bildirimciler tarafından yapılan giriş beyanından sonra Sistem tarafından, beyan edilen meyve ve sebzeyle yönelik bir Künye numarası oluşturulmaktadır. Künye numarası, malın üretim yerini, cinsini, miktarını, hangi üretici/işletmeye ait olduğunu ve varsa sertifika bilgilerini içeren belge olup, sebze ve meyvenin izlenebilirliğini sağlamaktadır.

Sistem sayesinde, sisteme beyan edilen her çeşit sebze ve meyve ile sebze ve meyve ticaretiyle iştigal eden meslek mensupları kayıt altına alınarak elde edilen bütün veriler ortak veri tabanında toplamaktadır. Sebze ve meyvelerin tarladan çıkmasından tüketime sunulmasına kadar olan süreçte nerde üretildiğini, kim tarafından satın alındığını, kime satıldığını bizlere gösteren, malların kimliklerini kendi içinde barındıran bu çerçevede hangi üretim bölgesinde ne kadar malın ne kadar üretildiğini, hangi malın nerde ne kadar tüketildiğini bizlere fotoğraflayıp istatistiki bilgi veren, aynı zaman da kayıtdışı önleme noktasında önemli role sahip, bu arada da Belediyelere önemli yetki ve görevler yükleyen bir sistem olarak dikkati çekmektedir.

Bu çalışma, sebze ve meyve ticaretinin kamusal izlenebilirliğinin nasıl gerçekleştiğini anlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hal Kayıt Sistemi, Sebze ve Meyve, Belediye, Künye Numarası, İzlenebilirlik

ABSTRACT

The public traceability of the purchases and sales of vegetables and fruits from the production to the consumer is carried out by the State Register System established by the Ministry of Trade. The system has been introduced in order to register the fruit and vegetable trade and to minimize the informality in this area. Information on the type, quantity, price, buyer and seller of vegetables and fruits is kept and monitored electronically.

This system, which is based on the basis of the registration of the purchase and sale of vegetables and fruits in the system by Notification Agents, who are called real or legal persons who purchase, sell and transfer vegetables and fruits, including certified products produced within the scope of organic and good agricultural practices, in any way. It was officially opened for use on 15/02/2012. After the entry declaration made by the notifiers, a Identification number for the declared fruit and vegetable is created by the System. The identification number is the document containing the production place, type, quantity, the producer / enterprise belonging to the product and the certificate information, if any, and provides the traceability of vegetables and fruits.

With the help of the system, all kinds of vegetables and fruits declared to the system, as well as members of the profession engaged in fruit and vegetable trade are recorded and collected in a common database. In this framework, which shows us where the vegetables and fruits are produced, who bought them, to whom they are sold in the process from leaving the field to their consumption, within this framework, which contains the identity of the goods, how much is produced in which production area, how much is consumed, and statistical information. Giver draws attention as a system that also plays an important role in preventing informality, and at the same time imposes important powers and duties on municipalities.

This study describes how the public traceability of fruit and vegetable trade occurs

Keywords: Market Register System, Vegetables and Fruits, Municipality, Identification Number, Traceability

Işınlamanın Baharat Mikroflorası Üzerine Etkisi

Dr. Kadriye ALTAY

Zeytincilik Araştırma Enstitüsü

ÖZET

Baharat tüketiminin artmasıyla birlikte baharat sterilizasyonu uygulamaları gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Baharatların tekniğine uygun ve hijyenik şekilde üretilmesi, hazırlanması, işlenmesi, depolanması, nakledilmesi ve piyasaya sunulması gerekmektedir. Baharatların büyük bir bölümünün değişen düzeylerde bakteri, maya ve küf gibi mikroorganizmalarla kontamine olduğu bilinmektedir. Işınlama uygulamasının mikroorganizmalar üzerindeki öldürücü etkisi yüksek olup baharat sterilizasyonu ya da baharatta mikroorganizma sayısının indirgenmesinde en etkili uygulama olduğu bilinmektedir. Işınlama, ambalajlanmış son ürüne de uygulanmakta ve kimyasal kalıntı bırakmamaktadır. Işınlanmış gıdalar radyoaktif özellik ve toksik etki göstermemektedir. Işınlama sonucu oluşan sağlığa zararlı bazı serbest radikaller ve radyolitik ürünler ise oluşturulan standartlarla kontrol altına alınmaktadır. Gama ışınlaması baharatlarda lezzet ve aroma kalitesini değiştirmeyen ve mikrobiyel bozulmayı önleyen etkin bir metottur. Baharat ışınlama pek çok ülkede yaygın olarak uygulanmakta olup ışınlama için izin verilen maksimum doz ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Bu çalışmada, baharatlarda mikrobiyel güvenliğin sağlanması ve baharat kalitesinin korunması açısından ışınlama yönteminin daha iyi anlaşılmasının sağlanması ve bu yönetime ilişkin yasal düzenlemelerin gözden geçirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Baharat, ışınlama, mikroorganizma, sterilizasyon

ABSTRACT

With the increase in consumption of spices, spice sterilization practices gain importance day by day. Spices must be produced to accordance with their technique and hygienically, prepared, processed, stored, transported and put on the market. Irradiation application has a high lethal effect on microorganisms and it is known that it is the most effective application in spice sterilization or in reducing the number of microorganisms in spices. Irradiation is also applied to the packaged final product and does not leave chemical residue. Irradiated foods don't show radioactive properties and toxic effects. Some free radicals and radio lytic products that are harmful to health as a result of irradiation are controlled by the established standards. Gamma irradiation is an effective method that does not change the flavor and

aroma quality of spices and prevents the microbial spoilage. Spice irradiation is widely applied in many countries, and the maximum allowable dose for irradiation varies according to countries. In this study, it was aimed to provide a better understanding of the irradiation method in terms of ensuring microbial safety in spices and preserving the quality of spices and to review the legal regulations regarding this method.

Keywords: Spice, irradiation, microorganism, sterilization

GİRİŞ

Latin kökenli bir sözcük olan ‘Baharat’ kelimesi ‘Dünya meyveleri’ anlamına gelmektedir (Akgül, 1993). Türk Gıda Kodeksi’ne göre baharat; çeşitli bitkilerin tohum, tomurcuk, çekirdek, meyve, çiçek, kabuk, kök, gövde, rizom, yumru, yaprak, sap, soğan gibi kısımlarının kurutulup; bütün halde ve/veya ufalanması ve/veya öğütülmesi ile elde edilen gıdalara renk, tat, koku ve lezzet vermek için kullanılan ürünleri ifade etmektedir. Baharat ve aromatik bitkiler dünya medeniyeti üzerinde önemli rol oynamışlardır. Bunlara bağlı olarak savaşlar çıkmış, ülkelerin ekonomileri ve kültürleri gelişmiş, efsaneler yaratılmıştır. 13. yüzyılda altın kadar kıymetli olan baharat; savaşlara, yeni ticaret yollarının keşfedilmesine neden olmuştur. Eski çağlardan beri baharat ticareti yapan ülkelerin gücü ve zenginliği ellerinde tuttuğu görülmektedir (Giese, 1994).

Baharatlar gıdalara renk ve koku kazandırılması ve bazı durumlarda antioksidan ve antimikrobiyel etki ile gıdaların raf ömrünün uzatılması gibi birçok amaç için kullanılmaktadır. Geçmişten bu yana baharat ve aromatik bitkiler sadece gıdalara tat ve koku kazandırması için değil, aynı zamanda bozulmuş etin bozuk tat ve kokusunun maskeleyesi, vücut kokuları elde edilmesi, ölümlerin mumyalanması, yaraların tedavisi, zihnin açılması amaçları ile de kullanılmışlardır (Abbas ve Halkman, 2003).

Tüm dünyada tüketilen baharat ile çeşni ve soslar ve yemek pişirme sanatının vazgeçilmez unsurları olarak görülmektedir. Baharat, yemekleri lezzetli hale getiren ve iştah açıcı bir unsurdur. Geçmişten bu yana tüketilen baharatın kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Artan baharat tüketimiyle birlikte baharatın mikrobiyel yükünü azaltmaya yönelik çalışmalar öncelik kazanmaya başlamıştır. Baharatların büyük bir bölümünün değişen düzeylerde bakteri, maya ve küf gibi mikroorganizmalarla kontamine olduğu bilinmektedir. Baharatların genellikle sıcak ve nemli bölgelerde yetiştirilmesi küf ve bakteri gibi mikroorganizmaların çoğalmasına sebep olmaktadır (Tainter, 1992). Baharat genel olarak gıda ile pişirilmekte fakat kontamine baharatlarda bulunabilen spor formu mikroorganizmalar gıda ürünlerinde çoğalarak bozulmaya neden olmaktadır. Sanitasyon eksikliğinden kaynaklanan kontamine baharattaki mikroorganizmalar, ürünlerin raf ömrünü kısaltmakta, bozulmaya ve gıda

kaynaklı hastalıklara sebep olmaktadır (Hayashi et al., 1994). Baharatlarda bakteri ve küf kaynaklı bulaşmalar meydana gelmektedir.

Baharatların Mikrobiyal Florası

ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi (CDCP) tahminlerine göre her yıl 33 milyon insan gıda zehirlenmesine uğramakta ve bunların 9000'i ölmektedir (Anonymous, 2002).

Uluslararası Mikrobiyolojik Spesifikasyonlar Komisyonu (ICMSF) tarafından gıdalarda mikrobiyolojik kontaminasyonun kabul edilebilir düzey olan 10^4 /g'ı geçmemesi istenmektedir (Marcotte, 2001).

Et işlemede kullanılan baharat çok önemli bir kontaminasyon kaynağıdır ve doğrudan ısı işlem görmemiş etlerde kullanıldığında büyük bir risk oluşturmaktadır. Kullanılan baharatın her bir gramıyla binlerce veya milyonlarca mikroorganizma et karışımına bulaşabilmekte ve burada uygun ortam olduğunda yüksek sayılara ulaşmaktadır. İşlenmiş etler yeterince ısı işlem görmediği için ciddi hastalıklara sebebiyet vermektedir. Bu tür gıdaların, özellikle bakteriyel enfeksiyonlara karşı daha duyarlı olan çocuklar tarafından tüketilmelerinin mutlaka önüne geçilmesi gerekmektedir.

Gıda zehirlenmelerinin baharat kaynaklı olanlarında en sık rastlanılan mikroorganizmalar *Salmonella enterica* subspecies *enterica* ve *Bacillus* spp.'dir. Gıda zehirlenmelerine en çok sebep olan baharatlar; karabiber (*Piper nigrum*), kırmızı biber (*Capsicum* spp), beyaz biber (*Piper nigrum*), köri tozu, anason tohumu (*Pimpinella anisum*), rezene tohumu (*Foeniculum vulgare*), zerdeçal (*Curcuma longa*) türleridir. Bunun yanında birçok baharat *Salmonella* spp. üremesini engellemektedir (Yılmaz ve Şanlıer, 2014).

Kanada'da farklı baharat dükkanlarından alınan karabiber örneklerinde, koliform sayısının 1100/g'dan fazla olduğu ve enterokok sayısının $5,3 \times 10^4$ - $2,2 \times 10^5$ kob/g olduğu, *E. coli*, *Klebsiella pneumoniae*, *Acinetobacter calcoaceticus* ve *Streptococcus faecalis*'in bulunduğu bildirilmiştir (Seenappa and Kempton, 1980).

İşlenmemiş bitki çaylarında toplam bakteri sayısının $3,4 \times 10^7$, koliformların >1400, fekal streptokokların $1,6 \times 10^4$, küflerin $2,8 \times 10^6$ /g gibi yüksek sayılarda bulunduğu *B. cereus* ve *C. perfringens* 'in pek çok örnekte bulunduğu ancak, *S. aureus* ve *Salmonella* spp.'ye rastlanmadığı bildirilmiştir (Yde et al., 1981).

Brezilya'da çok sayıda baharat örneği ile yapılan bir çalışmada, alınan örneklerin %5.6'sının koliform bakteri ve *Salmonella* içerdiği belirtilmiştir (Moreira et al., 2009).

Kurutulmuş reyhan, dereotu, mercanköşkü ve yabani mercanköşkü otu örneklerinin mikrobiyal yükünün incelendiği bir çalışmada, toplam aerobik mezofilik bakteri sayılarının 4.00-7.00 log kob/g kuru örnek arasında değiştiği, toplam küf-maya sayılarının 1.00-4.94 log kob/g kuru örnek arasında değiştiği, belirtilmiştir (Malmsten et al., 1991).

Witkowska et al. (2011) baharat mikroflorasını incelediği çalışmasında, 180 adet baharat örneğinin %20'sinden fazlasının total mezofilik bakteri içeriğinin 6 log kob/g'dan fazla ve spor oluşturan bakterilerin örneklerin %80'inde 2-6 log kob/g miktarlarında bulunduğunu belirtmiştir.

İran'da karabiber, kimyon, tarçın, yabani havuç, köri tozu, sarımsak tozu, kırmızı biber, sumak ve zerdeçal baharatlarından alınan çok sayıda örnek mikrobiyal açıdan araştırılmış ve aerobik mezofilik bakteri sayısının örneklerin %63.2'sinde, *E. coli* sayısının örneklerin %23.4'ünde ve küf sayısının örneklerin %21.9'unda ülke için izin verilen limit değerleri aştığı belirtilmiştir (Koohy-Kamaly-Dehkordy et al., 2013).

Dababneh (2013), mikrobiyal açıdan incelediği 16 çeşit baharatın TAMB sayılarının 3.07-5.71 log kob/g arasında değiştiğini bildirmiştir.

Baharatta bulunan 54 farklı küf arasında en çok bulunanların *Aspergillus niger*, *A. flavus*, *Penicillium citrinum*, *P. chrysogenum*, *Absidia corymbifera* olduğu belirtilmiştir (De Boer et al, 1985).

Suudi Arabistan marketlerinde satılan baharatlardan 50 adet örnek alınmış ve bu örneklerde en sık rastlanan küfün *Aspergillus*, *Penicillium* ve *Rhizopus* olarak tespit edildiği belirtilmiştir (Hashem and Alamri, 2010).

Set and Erkmen (2010), Türkiye'de yaptıkları çalışmalarında, 82 adet kırmızı biber örneğinin 19 tanesinde aflatoksin ve aflatoksin B1 içeriklerinin izin verilen limit değerlerin üzerinde olduğunu belirtmişlerdir.

Türk Gıda Kodeksi Mikrobiyolojik Kriterler Yönetmeliği (2011)'nde, baharatlarda koagülaz pozitif stafilokok ve *B. cereus* sayılarının 10^3 kob/g'ı aşmaması ve Salmonella'nın ise 25 g'da bulunmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu yüzden baharat sterilizasyonunun uygun şekilde yapılması gerekmektedir.

Baharat Sterilizasyonunda Kullanılan Metotlar

Bozulmaya neden olan doğal kontaminasyonun eliminasyonu amacıyla, baharata çeşitli sterilizasyon yöntemlerinin uygulanması tercih edilmektedir. Baharattaki organizmaların eliminasyonu konusunda literatürdeki yöntemler: termal inaktivasyon, fumigasyon ve ışınlama şeklinde sınıflandırılmıştır.

Termal inaktivasyonda; sterilizasyon, 121 °C 'da 15 dakika, infra-red lamba altında, direk ısıtma ve karton veya torbalarda paketlenmiş baharatın vakum altında ısıtılması şeklindeki tekniklerle sağlanmaktadır. Ancak bu yöntemin renk, tat ve aroma bileşenleri üzerinde buhar ve ısı uygulamasından kaynaklanan olumsuz etkileri söz konusudur. Buhar uygulamasıyla küf kontaminasyon riski de arttırılmış olmaktadır (Abbas ve Halkman, 2003).

Fumigasyon; böcekleri (yumurta, larva ve ergin dönemlerinde) ve diğer zararlı etmenleri (fungus ve bakteri gibi) öldürmek amacı ile kapalı bir ortama, belirli bir ısıda ve belirli bir miktarda gaz halinde kimyasal bir madde vermek ve belirli bir süre gazı bu ortamda tutma işlemidir. Fumigasyonun baharattaki mikrobiyel yük üzerinde oldukça etkili olduğu bulunmuş ve mikrobiyel sayıda önemli düzeyde azalma sağladığı belirlenmiştir (Tainter, 1992). Ancak, fumigasyon amacıyla kullanılan metil bromür ve etilen oksitin toksik olmasından dolayı kullanımdan kaldırılmıştır (Alam Khan and Abrahem, 2010).

Türk Gıda Kodeksi Yönetmeliği'ne göre; gıda ışınlama işlemi; gıdalarda bozulmaya sebep olan mikroorganizmalar ve biyokimyasal olayların miktar ve faaliyetlerinin engellenmesi, azaltılması, yok edilmesi, gıdaların raf ömürlerinin uzatılması, olgunlaşma süresinin kontrolü veya müteakip işlemlerdeki istenen değişiklikleri sağlamak amaçlarından biri veya birkaçı için belirlenmiş ışınlama dozunda, uygun teknolojik ve hijyenik koşullarda yapılır (Resmi Gazete, 2003). Gıda ışınlama; baharat, kırmızı ve kanatlı etleri, deniz ürünleri ve bazı katı gıdalarda bulunan patojen bakterileri inaktive etmek için kullanılmaktadır (Doğan, 2007). Işınlama, ambalajlanmış son ürüne de uygulanmakta, kimyasal kalıntı bırakmamaktadır. Ayrıca ışınlanan gıdaların duyuşal özelliklerinde ve kalitesinde değişiklik oluşmamaktadır (Lacroix ve Ouattara, 2000). Gıdaların muhafazasında Kobalt -60 gama ışınları, X ışınları ve hızlandırılmış elektron ışınları kullanılmaktadır. Bunlardan endüstride en yaygın olarak kullanılanı gama ışınlarıdır. Işınlanan gıdanın birim kütlesinin absorbladığı radyasyon enerjisinin miktarı (kGy) ışınlama dozu olarak ifade edilmektedir (Swallow, 1991; Diehl, 1995). Baharatların sterilizasyonunda genellikle ortalama 10 kGy ışınlama dozu son ambalaj içerisinde uygulanmaktadır. Baharatların dekontaminasyon amacıyla ışınlanmasına izin verilen maksimum dozlar Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde 10 kGy, ABD ve Avusturalya'da 30 kGy olarak belirlenmiştir (Kırkın, 2015).

Baharatlarda ışınlama uygulamasının, lezzet ve aromayı olumsuz etkilemediği belirtilmiştir (Kumar et al., 2010; Burdock and Carabin, 2009; Polovka and Suhaj, 2010).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mikrobiyel bozulmayı önleyen ve aroma kalitesini değiştirmeyen ışınlama yönteminin diğer muhafaza yöntemleriyle birlikte kullanılması, baharatların gıda güvenliğini ve kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir. Çiğ besinlerin mikrobiyel kontaminasyonlarının önlenmesi, hijyen koşullarına uygun üretimin gerçekleştirilmesi, paketlemenin doğru yapılması, personel hijyeni ve sanitasyon uygulamaları, baharat sterilizasyonunda dikkat edilmesi gereken süreçlerdir.

Sonuç olarak, ışınlanmış gıdaların radyoaktivite göstermemesi ve ışınlama sonucu oluşan sağlığa zararlı bazı serbest radikaller ve radyolitik ürünlerin oluşturulan standartlarla kontrol

alınması sebebiyle ışınlamanın, baharat sterilizasyonunda uygun ve etkili bir yöntem olduğu açıkça görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Abbas, S.M. ve Halkman, K. 2003. Baharat mikroflorası üzerine ışınlamanın etkisi, *Orlab On-Line Mikrobiyoloji Dergisi*, 1(3): 43-65.
2. Akgül, A. 1993. Baharat Bilimi & Teknolojisi. Gıda Teknolojisi Derneği Yayınları, No. 15, Ankara.
3. Alam Khan, K. and Abraham, M. 2010. Effect of irradiation on quality of spices, *International Food Research Journal*, 17:825-836.
4. Anonymous, 2002. Food irradiation becoming increasingly applied practice. Water Quality and Health Council. <http://www.waterandhealth.org>
5. Burdock, G.A. and Carabin, I.G. 2009. Safety assessment of coriander (*Coriandrum sativum* L.) essential oil as a food ingredient, *Food and Chemical Toxicology*, 47(1): 22-34.
6. Dababneh, B.F. 2013. An innovative microwave process for microbial decontamination of spices and herbs, *African Journal of Microbiology Research*, 7:636-645.
7. De Boer, E., Spiegelenberg, W.M. and Janssen, F.W. 1985. Microbiology of spices and herbs, *Antonie van Leeuwenhoek*, 51:435-438.
8. Diehl, J.F. 1995. Safety of irradiated foods. New York, NY: Marcel Dekker.
9. Dogan, M., Kayacier, A and Ic, E. 2007. Rheological characteristics of some food hydrocolloids processed with gamma irradiation, *Food Hydrocolloids* 21:392-396.
10. Giese, J. 1994. Spices and seasoning blends; A taste for all seasons. *Food Technology*, 48(4):88-98.
11. Hashem, M., Alamri, S. 2010. Contamination of common spices in Saudi Arabia markets with potential mycotoxin-producing fungi, *Saudi Journal of Biological Sciences*, 17(2):167-175.
12. Hayashi, T., Todoriki, S. and Kohyama, K. 1994. Irradiation effects on pepper starch viscosity, *Journal of Food Science*, 59(1); 118-120.
13. Kırkın, C. 2015. Gama ışınları ve modifiye atmosferde ambalajlamanın bazı baharatların sterilizasyonu ve kalitesi üzerine etkileri, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 123 s.
14. Koohy-Kamaly-Dehkordy, P., Nikoopour, H., Siavoshi, F., Koushki, M. and Abadi A. 2013. Microbiological quality of retail spices in Tehran, Iran, *Journal of Food Protection*, 76(5):843-848.
15. Kumar, K.K., Anathakumar, A.A., Ahmad, R., Adhikari, S., Variyar, P.S. and Sharma, A. 2010. Effect of gamma-radiation on major aroma compounds and vanillin glucoside of cured vanilla beans (*Vanilla planifolia*), *Food Chemistry*, 122(3):841-845.
16. Lacroix, M. and Ouattara B. 2000. Combined industrial processes with irradiation to assure innocuity and preservation of food products, *Food Research International*, 33:719-724.
17. Malmsten, T., Paakkönen, K. and Hyvoanen, L. 1991. Packaging and storage effect on microbiological quality of dried herbs, *Journal of Food Science*, 56(3):873-875.
18. Marcotte, M. 2001. Effect of irradiation on spices, herbs and seasoning-comparison with ethylene oxide fumigation. <http://www.food-irradiation.com/spices.htm>
19. Moreira, P. L., Lourencao, T. B., Pinto, J. P. and Rall, V. L. 2009. Microbiological quality of spices marketed in the city of Botucatu, Sao Paulo, Brazil, *Journal of Food Protection*, 72:421-424.
20. Polovka, M. and Suhaj, M. 2010. Detection of caraway and bay leaves irradiation based on their extracts' antioxidant properties evaluation, *Food Chemistry*, 119(1):391-401.
21. Resmi Gazete , 2003. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Gıda Işınlanma Yönetmeliği Sayı, 25321.
22. Seenappa, M. and Kempton, A.G. 1980. Bacterial quality of black pepper in retail stores in a Canadian city, *Journal of Food Science Technology*, 17(3):130-133.
23. Set, E. and Erkmén, O. 2010. The aflatoxin contamination of ground red pepper and pistachio nuts sold in Turkey, *Food and Chemical Toxicology*, 48(8-9):2532-2537.

24. Swallow, A.J. 1991. Wholesomeness and safety of irradiated foods. In: Friedman M, ed. Nutritional and Toxicological Consequences of Food Processing. NewYork, NY: Plenum Press; 11-31.
25. Tainter, D.R. 1992. Spices and seasonings. In "Encyclopedia of Food Science and Technology", ed. Hui, Y.H. pp. 2410-2418. John Wiley & Sons, Inc. N.Y.
26. Türk Gıda Kodeksi Mikrobiyolojik Kriterler Yönetmeliği, 2011. T. C. Resmi Gazete, 28157, 29 Aralık 2011.
27. Witkowska, A.M., Hickey, D.K., Alonso-Gomez, M. and Wilkinson, M.G. 2011. The microbiological quality of commercial herb and spice preparations used in the formulation of a chicken supreme ready meal and microbial survival following simulated industrial heating process, Food Control 22(3-4):616-625.
28. Yde, M., Rillaer, W.van and Maeyer-Cleempoel, S. de. 1981. Microbiological examination of teas and herbal teas. Archives Belges de Medicine Sociale, Hygiene, Medicine du Travail et Medicine Legale, 39(8); 488-497. [In Food Sci. Technol. Abstr. (1983) 15(7); 7 T 985].
29. Yılmaz, H. ve Şanlıer N. 2014. Baharat ışınlama. GIDA, 39 (2):111-118.

Sanal Kaytarma Ve Yalnızlık İlişkisi -Bir Özel Hastane Örneği-

Doç.Dr. Cemile ÇETİN

Dokuz Eylül Üniversitesi

ÖZET

Yaşamın ve çalışma hayatının vazgeçilmezi olan internet sunduğu fırsatların yanında barındırdığı tehditlerle davranış değişikliklerine dayalı çalışma hayatında sorunlara ve sonuçlara neden olabilmektedir. Çevrimiçi erişim, bir yandan işletmelere önemli kolaylıklar sağlarken diğer yandan çalışanların mesai saatlerinde işle ilgili olmayan davranışları yoğun sergilemelerine yol açmıştır. Sanal kaytarma olarak kavramlaştırılan bu durum, iş yerinde ve mesai saatlerinde işle ilgili olmayan konularda ve kişisel amaç ya da amaçlar için internetin kullanılıyor olması olarak ifade edilmektedir. Bir yandan sanal kaytarma ile sosyalleşme gerçekleştiği değerlendirilirken öte yandan yalnızlık duygusu artmaktadır. Nitekim, her insanın yaşamının herhangi bir döneminde deneyimlediği yalnızlık, özellikle internetin yoğun kullanım ile birlikte artma eğilimi gösteren bir olgudur.

Çalışmanın amacı, sağlık çalışanları örnekleminde sanal kaytarma ve yalnızlık ilişkisini değerlendirmektir. Örneklem doktorlar hariç İzmir’de bir özel hastanede görev yapan 107 sağlık çalışanından oluşmaktadır. Anket uygulanmıştır. Örneklem 84’si kadın (%78,5) ve 23’ü erkek (% 21,5) çalışanlardır. Araştırmanın ana hipotezi “sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır” olarak oluşturulmuştur. Araştırmada Sanal Kaytarma Ölçeği ve İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği kullanılmıştır. Örneklem ilişkili demografik bilgiler alınmıştır. Kullanılan ölçekler üzerinde güvenirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Veriler homojen dağılmadığı için parametrik olmayan analizler uygulanmıştır. Sanal kaytarma ve yalnızlık arasında bulunamamıştır. Ana hipotez red edilmiştir. Hem cinsiyet, eğitim ve kıdem yalnızlık arasında hem de sivil toplum kuruluşu üyeliği ile sanal kaytarma arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçları tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sanal kaytarma, Yalnızlık, Sağlık sektörü, Özel hastane

GİRİŞ

21. yüzyıl salgın hastalıklar ile onların uzantısında gelişen bireysel, örgütsel ve toplumsal yaşamı değiştiren davranış, uygulama ve sonuçlarla doludur. Bu çerçevede göz ardı edilmemesi gereken pek çok yeni kavram da oluşmaktadır. Nitekim bu kavramlardan olan sanal kaytarma ve yalnızlık her geçen gün daha çok fark edilmekte ve üzerinde çalışılan

konular haline gelmektedir. Bulunulan noktada, teknolojik değişimlerin doğal sonucu olarak ortaya çıkan internet odaklı çözümler ve gelişmeler ile birlikte özellikle teknolojiyi kullanan insana dair sorunlar da çeşitlenerek artmaya devam etmektedir.

Yaşamın ve özellikle de çalışma hayatının olmazsa olmazlarından olan internet hem iş hem de iş dışı alanlarda gerek amacına uygun olarak gerekse amacı dışında kullanımlarla kişisel ve örgütsel sonuçları etkilemektedir. Nitekim geline noktada özellikle çalışanlar, interneti ve onun desteklediği teknolojiyi kullanarak bilinçli ya da bilinçsiz olarak verimlilik dışı üretim davranışları sergileyerek çalışmaktan kaçınabilmektedir. Bir diğer ifade ile çalışanlar interneti ve sunduğu olanakları mesai saatleri içinde, işle ilgili olmayan amaçlar için işten kaçmak ya da can sıkıntısını gidermek için kullanabilmektedir. Bu davranış güncel literatürde, olumsuz ve istenmeyen anlamı ağırlıklı olmak üzere *sanal kaytarma* ile kavramlaştırılmıştır. En genel anlatımında sanal kaytarma çalışma hayatında ve çalışma saatleri içerisinde işle ilgisi olmayan bir amaç için e-postalara erişmek ve e-posta göndermek için çalışanlar tarafından internet kullanımını açıklamaktadır. Bu davranış, e-posta şakaları, işle ilgili olmayan internet sitelerinde gezinme, çevrimiçi alışveriş, anında mesajlaşma, haber gruplarında gezinme ve müzik indirme benzeri davranış ve uygulamaları da içerebilmektedir (RuningSawitri, 2012: 320-321).

Her geçen gün daha da artan hatta bulunulan noktada esnek ve uzaktan çalışma ile normal olarak da değerlendirilebilen sanal kaytarma davranışı yeni sorulara alan açarak, günümüz toplumunda yaygın olarak kullanılan bazı diğer kavramlarla kolayca karıştırılabilen, tanımlanması zor bir kavram olan yalnızlık kavramını sorgulatmaktadır. Hall tarafından “arkadaşlık kurma ya da özel ilişki kurma ihtiyacını karşılayamamanın önemli bir göstergesi” olarak tanımlanan yalnızlık Santrock'a (1993) göre “kişilerarası yakın ilişkiler kuramamaktır” (Serin Bulut vd., 2010: 704). Cacioppo ve arkadaşlarının (2006) tanımında “bir kişinin temel ve sosyal ihtiyaçları yetersiz düzeyde karşılandığında meydana gelen bir duygudur” (Wang ve Dong, 2018: 1). Killee'nin (1998: 769) anlatımında ise “yalnızlığın bir ve aynı olabilen çok sayıda nedeni ve etkisi vardır ve tüm insanlara bir dereceye kadar “dokunur”. Oldukça bireysel, soyut ve karmaşık bir kavram olmasına rağmen vardır. Sabah oradadır, günün geri kalanında size eşlik eder ve gece sizinle yatar. Korkunç, sefil bir varoluş halidir ve aynı zamanda garip bir bukalemun benzeri fenomendir. Her düşünce kadar kişiseldir. Her zaman vardır ve değişen biçimdedir. Bir an çok yaygın olabilir; sonra sessiz kalabilir ve sadece geri dönmek için bekleyebilir asla tamamen geçip gitmez.”

Teknolojik gelişmeler ile birlikte yaratılan yeni işyerleri, çalışma şekilleri, işlerin yürütülme biçimlerinde yaşanan devrim ve çalışanların verimlilikleri ile verimliliklerini nasıl artırebilecekleri önemli ve öncelikli olmaya başlamıştır. Bununla birlikte, teknolojinin ortaya

çıkışı, bireylerin alışılmamış ve bilinmeyen davranışlar sergilemesi için yeni yollar ve fırsatlar yaratmıştır hatta bilinen duygu ve davranışları daha yoğun olarak yaşamalarına olanak vermeye başlamıştır. Bu kapsamda, çalışma ile sanal kaytarma ve yalnızlık davranışına odaklanılmıştır. Çalışmada, sağlık çalışanlarından oluşan bir örneklemin demografik özellikleri ile sanal kaytarma ve yalnızlık ilişkisi ankete dayalı uygulama sonucu olarak analiz edilmektedir.

SANAL KAYTARMA

İletişim teknolojisindeki yeni gelişmelerin hızlı bir şekilde büyümesi ile günümüz çalışma hayatında, çalışanlara internet erişimi sağlanması normal ve doğal uygulamalardan biri haline gelmiştir ve çeşitliliği artan uygulama kullanımları ile de bu kullanım yaygınlaşmaktadır. Özellikle de sosyal medya araçlarının çeşitliliği ve yaygınlığı ile internet erişiminin günlük yaşamın her alanındaki yerinin yaygınlığı artmaktadır. Bu durum, özellikle çalışma hayatı açısından internet ve sosyal medya araçları kullanımına dayalı pek çok olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirilebilecek yeni davranışın oluşmasına yol açmaktadır. Geline noktada, bu davranışlara yönelik olarak ortaya çıkan yeni kavramlar ile oluşan sonuçlar, yönetsel değerlendirme ve uygulamaları tehdit ederek karar süreçlerinde düzenlemeler yapılmasına neden olmaktadır. İnternet kullanılabilirliği ile üretimde verimlilik karşıtı davranışlar yeni şekiller almaktadır. Sanal ortam iyi yönetilmezse özellikle yeni bilgilerin yaratılması sürecinde örgütlerin önemli ve ciddi sorunlar yaşamaları kaçınılmaz olacaktır (Whitty ve Carr, 2006: 17).

Nitekim, bu yeni davranışlardan ve çalışma hayatı gerçeklerinden biri olan *sanal kaytarma*, en genel ifadesinde çalışanların mesai saatleri içerisinde kişisel amaçlarla internete erişme aktivitesi ya da mesai saatleri içindeyken e-posta ve interneti özel amaçlar için kullanmaları olarak tanımlanmaktadır. Sanal kaytarma işyerindeki sapkın ve / veya verimlilik karşıtı davranış türlerinden biri olarak da tanımlanmaktadır. Ayrıca, sosyal yardım kuruluşları ve / veya olumsuz etkisi olan üyeler gibi örgütsel normları önemli ölçüde bozmak için örgüt üyeleri tarafından üstlenilen gönüllü bir faaliyet olarak da kavramlaştırılmaktadır. İnternet kullanımı ile birlikte, çalışanlar sadece işleri ile ilgilenmemektedir. Aynı zamanda işlerinde çok ve yoğun çalışıyor gibi gözükseler bile kişisel ilgi ve amaçlar için sanal dünyada giderek artan sürelerde dolaşmaktadırlar (RuningSawitri, 2012: 321). Literatürde sanal kaytarma için kullanılan diğer adlandırmalar ve kavramlar siber zayıflık(cyberslicking), işle ilgili olmayan internet kullanımı(non-work-related computing) ya da bilgi sistemlerinin kötüye kullanılması(information systems misuse)dır. Birçok bilim adamı sanal kaytarma davranışını işyerinde sadece geleneksel sapkın davranış türü olarak kavramlaştırırken, diğerleri bu aktivitenin zararsız veya hatta üretken olduğunu düşünmektedir. Her iki durumda da, sanal

kaytarmanın özünü oluşturan potansiyel çevrimiçi kaynakları düşünmeden, sadece internet kaynaklarını suistimal ediyor olmak davranışı ve düşüncesi değişmemektedir.

Lim'e (2002: 675) göre sanal kaytarma, "çalışanın, işletmenin internet bağlantısını mesai saatleri içerisinde ve kişisel ihtiyaçlarına yönelik olarak kullanması"dır. Aynı zamanda çalışanların ana sorumluluklarını yerine getirmelerini ve tamamlamalarını engellediği ve çalışmanın amacı yönü ile sapkın bir iş yeri aktivitesi olarak kabul edilebildiği için sanal kaytarmanın zamanın verimsiz bir kullanımı olduğunu da belirtmektedir.

Vitak ve arkadaşlarının (2011: 3) tanımında, iş saatlerinde iş dışı internet kullanımı, sanal sapkınlık, işte kişisel internet kullanımı, internet suistimali, işyerinde internette eğlence amaçlı gezinme ve gereksiz bilgisayar kullanımı sanal kaytarma olarak ifade edilmektedir. Bireye yaratıcılık, esneklik ve öğrenme ortamı sunduğu için tamamen zararlı kabul edilemeyeceği de belirtilmektedir. Blanchard ve Henle'ye (2008: 1067) göre ise, işte e-postanın ve internet'in kişisel kullanımınıdır. Lim ve Teo (2005:1081), internetin iş yaşamı ve dünyadaki insanların kişisel yaşamları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu vurgulamıştır. İnternete erişim, işlerin yürütülme şeklini değiştirmiş olsa da, iş yapma görüntüsü altında, insanların sanal kaytarma fırsatlarını artırdığını ifade etmişler ve sanal kaytarma davranışını "çalışma saatlerinde, şirketlerinin internet erişimini kişisel amaçlar için kullanan çalışanların eylemi" olarak tanımlamışlardır.

Sanal kaytarma davranışı, sunduğu fırsatların yanında barındırdığı tehditlerle çalışma hayatında da verimlilik kaybı yaşanmasına neden olabilmektedir. Çevrimiçi erişim, işletmelere önemli kolaylıklar sağlarken zaman içinde çalışanların mesai saatlerinde işle ilgili olmayan davranışları yoğun sergiledikleri bir yer haline dönüşmüştür (Whitty ve Carr, 2006: 237; Greenfield ve Davis, 2002: 348). Sanal kaytarma davranışını, hem örgütün hem de çalışanların zarar görmesine neden olan ve örgütsel kuralları ihlal eden gönüllü bir davranış olarak değerlendirenler de bulunmaktadır (Beugre ve Kim, 2006: 834).

Sanal kaytarmanın neden olduğu olumsuz sonuçlar arasında; itibar kaybı, mahremiyetin zedelenmesi, örgütün sistemine virüs ve casus yazılım bulaşması, örgütsel güvenilirliğin zarar görmesi, önemli yasal sorumluluk risklerinin oluşması, işlerin geciktirilmesi, çalışanların disiplin cezası almaları ve işten çıkarılmaları gibi konular bulunmaktadır (Malachowski, 2005: 1; Greenfield ve Davis, 2002: 351).

Tanımların ortak noktası; sanal kaytarmanın iş yerinde ve işle ilgili olmayan konularda ve kişisel amaç ya da amaçlar için internetin kullanılıyor olmasıdır (Blanchard ve Henle, 2008: 1069).

Sanal kaytarma kavramı beraberinde bu davranışı ve onunla ilgili sınıflamaları da getirmiştir. Sanal kaytarma türleri Lim (2002: 691) tarafından; web sitelerinde gezinti yapma eylemleri ve

e-posta eylemleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Bir diğer ifade ile; işyerinde iş dışı amaçlarla sitelerde dolaşma faaliyetleri (sporla ilgili haber sitelerine girme, iş dışı doküman indirme vb.) ile e-mail alma, gönderme ve kontrol etmedir.

Blanchard ve Henle (2008: 1069-1070) ise sanal kaytarmanın önemsiz ve ciddi olmak üzere iki türünün olduğunu ileri sürmüşlerdir. Önemsiz sanal kaytarma; kapsamında internette gezinme, haber veya spor sitelerinin ziyaret edilmesi, işle ilgili olmayan e-postaların alınması ve gönderilmesi ile çevrimiçi alışveriş yapılması gibi davranışlar yer almaktadır. Ciddi sanal kaytarma da ise; bahis ve kumar sitelerini takip etme ve oynama, çocuklar ve gençler için yetişkin sitelerini ziyaret etme, izinsiz müzik ya da program indirme gibi eylemlerden oluşmaktadır. Önemsiz sanal kaytarma davranışında bulunan çalışanlar bunun örgüte zarar vermediğini düşünmektedir ve bu tür kaytarma doğal bir durum olarak değerlendirilmektedir. Ciddi sanal kaytarma davranışında bulunan çalışanlar ise durumun tehlikesinin, yasal sorumluluklarının farkında olup davranış değişikliğini gerçekleştirememektedirler.

Venkatraman vd., (2018:1060) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada sanal sapkınlık (cyberdeviance) davranışının tümevarımsal ve ampirik araştırmaya dayalı olarak, üç aşamada 439 katılımcıyla tipolojisini ortaya çıkarılmak istenmiştir. Sonuçlar siber sapkınlığın 3 boyutta değiştiğini ortaya koymuştur. Bunlar; küçük veya ciddi siber sapkınlık davranışları, bireyleri ya da kuruluşları hedefleyen siber sapkınlık davranışları ile düşük ve yüksek beceri gerektiren siber sapkınlık davranışlarıdır. Tipoloji, yöneticilere farklı siber davranışları ayırt etmede ve davranışa bağlı uygun müdahaleleri uygulamada yardımcı olabilecektir.

Mastrangelo vd. (2006: 735) sanal kaytarma davranışlarını verimsiz/ üretken olmayan bilgisayar kullanımı ve zarar verici/ yıkıcı bilgisayar kullanımı olmak üzere gruplandırmıştır. Verimsiz sanal kaytarma davranışları; çevrimiçi bankacılık işlemleri yapma olarak tanımlanırken zarar verici sanal kaytarma davranışları ise çevrimiçi yasadışı uygulamaları gerçekleştirme olarak örneklenebilmektedir.

YALNIZLIK

İnsan doğası gereği sosyaldir. Baumeister ve Leary (1995), insanlar olarak, düşüncelerimizi, duygularımızı ve kişilerarası davranışlarımızı yönlendiren temel motivasyon oluşturan bir ait olma ihtiyacına sahip olduğumuzu öne sürmüşlerdir. Bu ait olma ihtiyacı, "en azından asgari miktarda kalıcı, olumlu ve önemli kişilerarası ilişkiler kurma ve sürdürme arzusunu" içermektedir. Aidiyet ihtiyaçlarının gücünde ve bunların nasıl karşılanacağına bireysel farklılıklar mevcut olsa da, bu ihtiyaçların karşılanması diğer insanlarla sık sık olumlu etkileşimleri gerektirir. Başkalarıyla tatmin edici ilişkiler kurmakta ve sürdürmekte zorluklar yaşayan ve dolayısıyla aidiyet ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeken kişiler, muhtemelen depresyon, kaygı, öfke ve yalnızlık benzeri rahatsızlıklarla kendini gösteren bir yoksunluk

duygusu yaşayacaklardır (Heinrich ve Gullone, 2006: 695-696). Nitekim, sosyal temas, aidiyet veya izolasyon duygusunun yokluğundan kaynaklanabilen ve öznel acı verici deneyimi ifade eden yalnızlık (Manchiraju, 2018: 138), Mushtaq ve arkadaşlarının (2014: 1) tanımında da “evrimsel bir temeli olan acı verici evrensel bir fenomen” olarak ifade edilerek, acıyı hatırlattığı ve izole olma tehdidine karşı uyardığı vurgulanmaktadır. Yalnızlık aynı zamanda, zorunlu sosyal ilişkilerin olmaması ve mevcut sosyal ilişkilerde şefkat eksikliği olarak da karakterize edilmektedir. Sosyal refahın temel göstergelerinden biri olarak kabul edilen yalnızlığın sebebi sadece yalnız olmak değil aynı zamanda belirli bir düzeyde gerekli ilişkiden veya ilişkilerden yoksun olmaktır, şeklinde de ele alınmaktadır. Aslında, yalnızlık tanımı gereği ağırlıklı ve öncelikli olarak istenmeyen bir durum iken, tek olma veya tek başına olma aslında yaratıcılığı teşvik eden, öz-düşünmeyi, öz-düzenlemeyi, kimlik oluşumunu, konsantrasyonu, düşünmeyi ve öğrenmeyi kolaylaştıran arzu edilen veya olumlu bir durum olarak da değerlendirilmektedir (Heinrich ve Gullone, 2006: 699).

Subjektif bir duygu olarak yalnızlık, insanların düşünme, davranış ve durumsal faktörlere tepki verme konusundaki farklı kalıplarını yansıtmaktadır. Bu da, kişinin yatkınlık özellikleri ve çevreye adaptasyonları olarak tanımlanan kişilikten etkilenir, bu nedenle, kişilik ve algılar yalnızlık duygusu ile başa çıkmada önemli bir etkiye sahip olabilir (Wang ve Dong, 2018: 1). Ponzetti (1990) yalnızlığı “bir kişinin istediğinden daha az tatmin edici kişisel ilişkinin sonucu olarak ortaya çıkan kişilerarası bir eksiklik” olarak tanımlamıştır. Jong-Gierveld (1987) yalnızlığın sadece daha az tatmin edici ilişkilere sahip olmadığını aynı zamanda yalnızlığın başkalarıyla yakın bir seviyede yeni ilişkiler kurma fırsatının bulunmadığını söylemektedir. Yalnızlık birçok yönden kültürel olarak yerleştirilmiş olabilir (Wang ve Dong, 2018: 2)..

Tiwari'nin (2013: 321) değerlendirmesinde yalnızlık, ortak bir insani duygu olarak her birey için karmaşık ve benzersiz bir deneyimdir. Tek bir ortak nedeni yoktur. Yalnızlık nedenlerine göre üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; durumsal yalnızlık, gelişimsel yalnızlık ve yaradılış kaynaklı yalnızlıktır (Tiwari, 2013: 321). *Durumsal yalnızlık*; sosyo-ekonomik durum ve kültürel çevrenin katkıda bulunduğu yalnızlıktır. Hoş olmayan deneyimler, ihtiyaç ve sosyal temas seviyeleri arasındaki uyumsuzluk, göç, kişiler arası çatışmalar, kazalar, felaketler veya boşluk sendromu benzeri çeşitli çevresel faktörler özellikle yaşlılıkta bu tarz bir yalnızlığa neden olabilmektedir. Yaşlı nüfusun artan yaşam süresi ve dışlaştırılması, kadınlarda durumsal yalnızlığın gelişmesinde önemli bir faktördür. *Gelişimsel yalnızlık*; her birimizin doğuştan gelen başkalarıyla ilişki kurma ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç, insan olarak gelişmemiz de çok önemlidir. Bu ihtiyacın dışında, biraz yalnızlık gerektiren kendi gerçek benliğimizi bilmek ve geliştirmekle ilgili olan daha yüksek bir bireysellik ihtiyacı da bulunmaktadır.

Optimum gelişim için ikisi arasında bir denge olması gerekmektedir. Kişi ihtiyaçlarını doğru bir şekilde dengeleyemediğinde, hayatının anlamını yitirebilmekte bu da kişide boşluğa ve yalnızlığa yol açabilmektedir. Kişisel yetersizlikler, gelişimsel eksiklikler, önemli ayrılıklar, sosyal marjinalite, yoksulluk, yaşam düzenlemeleri ve fiziksel / psikolojik engeller genellikle gelişimsel yalnızlığı tetikleyebilmektedir. *Yaradılış kaynaklı yalnızlığa göre*, yalnız olmak, aslında bir kişiyi yalnız yapmamaktadır. Kişiye yalnız hissettiren şey, yalnızlık algısıdır. Benlik saygısı düşük ve öz değeri daha az olan insanlar, diğer insanlara göre daha yalnız hissedebilmektedir. Bu tür bir yalnızlığın nedenleri; kişilik faktörleri, kontrol odağı, ruhsal sıkıntı, düşük benlik saygısı, suçluluk veya değersizlik hissi ile zayıf başa çıkma stratejileri olabilmektedir.

Yalnızlığın 3 boyutu vardır. Bunlar; *özel yalnızlık*, *ilişkisel yalnızlık* ve *toplu yalnızlıktır*. Her boyut aynı zamanda farklı yalnızlık türlerine de karşılık gelmektedir. *Özel yalnızlık* veya Weiss'in (1973) *duygusal yalnızlık* olarak adlandırdığı şey, önemli bir kişinin (örneğin, bir eşin) yani herhangi bir kriz sırasında duygusal destek için güvenebileceği, karşılıklı yardım sağlayan ve kişinin değerini bir kişi olarak onaylayan bir kişinin. algılanan yokluğunu ifade etmektedir. Bu boyut, Dunbar tarafından iç çekirdek olarak tanımlanmıştır. 5 kişiye kadar bir kapsamı vardır ve krizler sırasında duygusal destek için güvendiğimiz insanlara karşılık gelmektedir. İkinci boyut *ilişkisel yalnızlık* veya Weiss'in (1973) *sosyal yalnızlık* olarak adlandırdığı şeydir. Kaliteli arkadaşlıkların veya aile bağlarının algılanan yokluğu anlamına gelmektedir. İlişkisel alanda bağlantılar “sempati grubu” ile gerçekleştirilmektedir. Dunbar’a göre “sempati grubu” 15 ile 50 kişilik sosyal arkadaşlıkları içerebilmektedir. İlişkisel alan, yüz yüze iletişim ve etkileşimlere izin veren çok modlu (görsel, işitsel ve dokunsal) alanla sınırlanır. Özel yalnızlık gibi hem kadınlarda hem de erkeklerde görülmektedir ancak bu boyutun kadınlarda yalnızlığı etkilemede erkeklerden biraz daha büyük bir rol oynayabileceğine dair bazı kanıtlar bulunmaktadır. Önemli olan arkadaş sayısı değil, arkadaşların/ sırdaşların kalitesidir. Yalnızlığın teşhisi için bu nokta çok önemlidir. Üçüncü boyut, Weiss'in (1973) nitel çalışmalarında tanımlayamadığı bir özellik olan *toplu yalnızlıktır*. Toplu yalnızlık, bir kişinin değerli sosyal kimliklerini ifade eder veya “Aktif ağ” (örneğin, grup, okul, takım veya ulusal kimlik) söz konusudur. Dolayısıyla, bu boyut Dunbar'ın (2014) en dıştaki sosyal katman olarak tanımladığı ve 150 ile 1500 arasında insanı (“aktif ağ”) içermektedir ve zayıf bağlarla bilgi ve düşük maliyetli destek sağlayabilenlere karşılık gelmektedir. Orta ve yaşlı erişkinlerde bulunan en iyi kolektif yalnızlık belirleyicisi, bireylerin ait olduğu gönüllü grupların sayısıdır. Bu yalnızlık boyutu erkeklerde olduğu kadar kadınlarda da bulunur, ancak erkeklerde kadınlara göre biraz daha ağır olma eğilimindedir (Cacioppo vd., 2016: 2-5).

ARAŞTIRMA**ARAŞTIRMA ÖRNEKLEMİ**

Çalışmada İzmir’de faaliyet gösteren bir özel hastanede görevli sağlık çalışanları arasından tesadüfi örnekleme yöntemiyle 120 sağlık çalışanı seçilmiş ve anket tekniğiyle, gönüllülük esasına göre uygulama gerçekleştirilmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Çalışmanın ana hipotezi H_1 : “Sanal kaytarma ile yalnızlık arasında ilişki vardır” olarak oluşturulmuştur. Alt hipotezler:

H_{1a} : Sanal kaytarma ile alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1b} : Yalnızlık ile alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1c} : Sanal kaytarma ile yalnızlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1d} : Yalnızlık ile sanal kaytarma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1e} : Cinsiyete göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1f} : Yaşa göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1g} : Eğitim durumuna göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1h} : Medeni duruma göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1i} : Çocuk sayısına göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1j} : Eşin çalışma durumuna göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1k} : Kıdeme göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1l} : Çalışma şekline göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1m} : Evde yalnız yaşama durumuna göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1n} : Hobi sahibi olmaya göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1o} : STK üyeliğine göre sanal kaytarma ile yalnızlık arasında anlamlı bir ilişki vardır.

ARAŞTIRMA SÜRECİ**Veri Toplama**

Çalışmada, anket veri toplama tekniği kullanılmıştır. Anket formunda “*Sanal Kaytarma Ölçeği*”, “*İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği*” ile “*Kişisel Veri Formu*” kullanılmıştır.

Sanal Kaytarma Ölçeği: Çalışmada Blanchard-Henle (2008) tarafından geliştirilen “Correlates of Different Forms of Cyberloafing: The Role of Norms and External Locus of Control” adlı makalede yer alan ve Türkçe’de Kaplan-Öğüt (2012) ve Kaplan-Çetinkaya (2014) tarafından test edilen sanal kaytarma ölçeği kullanılmıştır. Sanal Kaytarma Ölçeği 9’u önemsiz sanal kaytarma ve 8’i önemli sanal kaytarma olmak üzere toplam 17 maddeden oluşmaktadır.

İş Yaşamında Yalnızlık Ölçeği: Wright, Burt ve Strongman (2006) tarafından geliştirilen ölçek, 9’u “Duygusal Yoksunluk” ve 7’si “Sosyal Arkadaşlık” olmak üzere toplam 16

maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, 5’li Likert Ölçeğine göre hazırlanmış, “Çoğunlukla iş arkadaşlarımdan bana mesafeli durduklarını hissediyorum” gibi sorular bulunmaktadır. Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ise Doğan vd. (2009:275) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Uygulama

İzmir ilinde bulunan bir özel hastanede çalışan doktorlar dışındaki 120 sağlık çalışanı ile anket uygulaması yapılmıştır. Dağıtılan 120 anket formundan 112’si geri dönmüştür (% 93 geri dönüş oranı). Cevaplanmış olan 112 anket formunun 5’i eksik veya hatalı doldurulmuştur. Bu nedenle 5 anket formu analiz dışı bırakılmış ve kalan 107 anket üzerinden değerlendirme ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

107 çalışandan toplanan verilerin istatistiksel analizi, IBM SPSS Statistics 24 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlk olarak demografik verilere ilişkin frekans analizi yapılmıştır. Bunu cevapların tutarlılığını ölçmek amacıyla güvenilirlik analizi ve verilerin homojen dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla normallik analizi izlemiştir. Veriler homojen dağılım göstermediği için parametrik olmayan testlerden (non-parametrik) Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılarak ölçekler ile demografik veriler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Bulgular

Demografik Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Örneklemin %78,5’ini kadın çalışanlar, %57’sini 22 – 29 yaş arası sağlık çalışanları, %57’sini bekarlar, %73,8’ini çocuk sahibi olmayanlar, %84,1’ini evde yalnız yaşamayanlar, %57’sini düzenli bir hobisi bulunanlar, %94,4’ünü sivil toplum kuruluşu üyesi bulunmayanlar, %59,8’ini gündüz vardiyasında çalışanlar, %62,6’sını 1 yıl ve daha az kıdemli olanlar ve %49,5’i lise ve öncesi eğitim durumu olanlar oluşturmaktadır. Sağlık çalışanlarının büyük bölümü kadın hemşirelerden oluştuğu için kadın çalışan oranı yüksektir. Bekar ve genç çalışanlar çok olduğu için çocuk sahibi olan çalışan sayısı azdır.

Güvenirlilik Analizi

Ölçeklerin güvenilirlik oranları (Alpha) 0,70’in üzerindedir. Alpha değerinin 0,70’in üzerinde olması sonuçların güvenilir olduğunu göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Güvenilirlik Analizi

	ALPHA
SANAL KAYTARMA	0,890
ÖNEMLİ SANAL KAYTARMA	0,788
ÖNEMSİZ SANAL KAYTARMA	0,852
YALNIZLIK	0,841
DUYGUSAL YOKSUNLUK	0,813
SOSYAL ARKADAŞLIK	0,838
GENEL	0,863

Normallik Analizi

Normallik analizi sonucunda Sigma değerleri tüm ölçekler için 0,05'in altında bulunmuştur. Bu sonuç verilerin homojen dağılmadığını göstermektedir ve non-parametrik testler kullanılmıştır (tablo 2).

Tablo 2 : Normallik Analizi

	Yalnızlık	Duygusal Yoksunluk	Sosyal Arkadaşlık	Sanal Kaytarma	Önemsiz Sanal Kaytarma	Önemli Sanal Kaytarma
Çalışma Şekli	,132	,426	,095	,319	,845	,143
Çocuk Sayısı	,645	,768	,592	,111	,058	,357
Eğitim	,015	,001	,469	,232	,221	,263
Eş Çalışma Durumu	,215	,341	,068	,071	,076	,170
Kıdem	,045	,657	,024	,164	,090	,334
Yaş	,238	,248	,063	,141	,181	,355
Cinsiyet	,018	,070	,047	,306	,722	,168
Evde Yalnız Yaşama	,382	,966	,188	,429	,284	,438
Hobi	,151	,250	,023	,872	,750	,970
Medeni Durum	,122	,229	,042	,076	,061	,277
Sivil Toplum Kuruluşu	,297	,962	,055	,041	,137	,042
SIG<0,05 ise ilişki vardır.						

Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Testleri

Demografik verilerin ölçeklerle olan ilişkisine bakmak için parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testleri yapılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3 : Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Testi

	SIG
SANAL KAYTARMA	0,000
ÖNEMLİ SANAL KAYTARMA	0,000
ÖNEMSİZ SANAL KAYTARMA	0,000
YALNIZLIK	0,028
DUYGUSAL YOKSUNLUK	0,001
SOSYAL ARKADAŞLIK	0,000

Tablo 4: Cinsiyet – Sosyal Arkadaşlık İlişkisi

Cinsiyet	Frekans	Davranış
Kadın	84	50,89
Erkek	23	65,35

Duygusal yoksunluk ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık ($P=0,001<0,05$) olduğu tespit edildiğinden H_{1g} kısmen kabul edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, lise ve öncesi mezunları ile yüksek lisans mezunlarında duygusal yoksunluk oranı yüksek bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5: Eğitim Durumu – Duygusal Yoksunluk İlişkisi

Eğitim Durumu	Frekans	Davranış
Lise ve öncesi	53	64,18
Ön Lisans	35	37,51
Lisans	16	53,66
Yüksek Lisans	3	68,33

Sosyal arkadaşlık ile kıdem arasında anlamlı bir farklılık ($P=0,024<0,05$) olduğu tespit edildiğinden H_{1j} kısmen kabul edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre 6 yıl ve üstü çalışanların sosyal arkadaşlığı daha yüksektir (Tablo 6).

Tablo 6: Kıdem – Sosyal Arkadaşlık İlişkisi

Kıdem	Frekans	Davranış
1 yıl ve daha az	67	55,24
2- 5 yıl	37	48,19
6 yıl ve üstü	3	98,00

Sosyal arkadaşlık ile hobi sahibi olma arasında anlamlı bir farklılık ($P=0,023<0,05$) olduğu tespit edildiğinden H_{1m} kısmen kabul edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre hobisi olmayanların sosyal arkadaşlığı daha yüksek bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Düzenli Hobi – Sosyal Arkadaşlık İlişkisi

Düzenli Hobi	Frekans	Davranış
Evet	61	48,11
Hayır	46	61,82

Önemli sanal kaytarma ile sivil toplum kuruluşu üyesi olma arasında anlamlı bir farklılık ($P=0,042<0,05$) olduğu tespit edildiğinden H_{1n} kısmen kabul edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre üyeliği olanların önemli sanal kaytarması daha yüksek bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 8: Sivil Toplum Kuruluşu Üyeliği – Sanal Kaytarma İlişkisi

Sivil Toplum Kurulu Üyeliği	Frekans	Davranış
Evet	6	78,75
Hayır	101	52,53

Korelasyon Analizi

Çalışmanın ana hipotezi H_1 :“Sanal kaytarma ile yalnızlık arasında ilişki vardır” sınamak için gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda yalnızlık ile sanal kaytarma arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P=0,108>0,05$). Ana hipotez red edilmiştir.

Tablo 9: Korelasyon Analizi Sonuçları

	Sanal Kaytarma	Önemsiz Sanal Kaytarma	Önemli Sanal Kaytarma	Yalnızlık	Duygusal Yoksunluk	Sosyal Arkadaşlık
Sanal Kaytarma	1	<u>.919**</u>	<u>.912**</u>	,156	<u>.202*</u>	,058
		<u>P= ,000</u>	<u>P= ,000</u>	P= ,108	<u>P= ,037</u>	P= ,552
Önemsiz Sanal Kaytarma		1	<u>.676**</u>	,095	,165	-,004
			<u>P= ,000</u>	P= ,332	P= ,090	P= ,965
Önemli Sanal Kaytarma			1	<u>.194*</u>	<u>.206*</u>	,113
				<u>P= ,046</u>	<u>P= ,033</u>	P= ,247

Yalnızlık				1	<u>.799**</u>	<u>.829**</u>
					<u>P= .000</u>	<u>P= .000</u>
Duygusal Yoksunluk					1	<u>.325**</u>
						<u>P= 0,001</u>
Sosyal Arkadaşlık						1
** . Korelasyon, %99 seviyesinde anlamlıdır.						
* . Korelasyon, %95 düzeyinde anlamlıdır.						

Sanal kaytarma ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuş ve H_{1a} kabul edilmiştir.

Yalnızlık ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmuş ve H_{1b} kabul edilmiştir.

Sanal kaytarma ve yalnızlık alt boyutlarından duygusal yalnızlık arasında zayıf bir ilişki bulunmuş ve H_{1c} kısmen kabul edilmiştir.

Yalnızlık ile önemli sanal kaytarma alt boyutu arasında zayıf bir ilişki bulunmuş ve H_{1d} kısmen kabul edilmiştir.

SONUÇ

Teknolojik değişimler ve internet kullanımı hem özel yaşamın hem de çalışma hayatının vazgeçilmez ikilisi haline gelmiştir ve çeşitlenen araçlar ile birlikte bu durum katlanarak artmaya devam etmektedir. Olumlu ve olumsuz sonuçları beraberinde taşıyan değişim yeni kavramların oluşmasına da neden olmaktadır. Bu kavramlardan biri, genel olarak internetin özellikle mesai saatleri içerisinde ve iş dışı amaçlı olarak kullanımını ifade eden sanal kaytarma davranışı olup diğeri bu davranışın nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilecek yalnızlıktır. Her iki oldu da çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada sanal kaytarma ve yalnızlık ilişkisi, sağlık sektöründe ve özel bir hastane çalışanları örnekleme ile 107 anket üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmada örneklem sınırlılığında sanal kaytarma ve yalnızlık arasında ilişki bulunmamış olup Endonezya’da bir hastanede çalışan 74 kişi ile gerçekleştirilen bir çalışmada yalnızlık ile sanal kaytarma arasında ilişki bulunmuştur (Budiana, 2018: 84). Bir diğer çalışma Lim ve arkadaşlarının (2018:7) anket ve laboratuvar deney tasarımı kullanılarak topladıkları verilere dayanmaktadır. Singapur’da bir Üniversitede yönetim dersini alan 96 lisans öğrencisi (43 erkek) ile çalışmışlardır. Yalnızlık ve sanal kaytarma arasındaki ilişki pozitifdir ($r = .07$), ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir, sonucu elde edilmiştir. Sağlık sektörü gibi hizmet sektörünün yoğun mesaisi olan bir alanında ulaşılan bu sonuç oldukça şaşırtıcıdır.

Demografik değişkenler ile sanal kaytarma ve yalnızlık ilişkisinde sanal kaytarma sivil toplum kuruluşu üyeliği ile anlamlı ilişki içerisinde iken yalnızlık cinsiyet, eğitim ve kıdem ile ilişkili bulunmuştur.

Örneklem sınırlılığında **sivil toplum kuruluşu** üyesi olanların **sanal kaytarma** davranışı üye olmayanlardan daha yüksek bulunmuştur. **Cinsiyet ve yalnızlık** ilişkisinde erkeklerin yalnızlığı kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Peplau ve Perlman (1979: 104-105) çalışmasında ise, kadınların yalnızlıkları erkeklerden daha yüksektir. Benzer bir sonuç Pinquart ve Sorensen (2001: 245) ile Jakobsson ve Hallberg (2005: 497)'in çalışmalarında da elde edilmiştir. Barreto ve arkadaşlarının (2021: 1) çalışmalarında erkeklerin yalnızlıkları kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Borlys ve Perlman (1985) yalnızlıkta cinsiyet farklılıkları görüldüğünde, bunun erkeklerin ve kadınların yalnızlığı ifade etmedeki istekli olma derecelerindeki farklılıklarla değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre, araştırmalar, erkeklerin yalnızlık hissini kabul etmekte kadınlardan daha isteksiz olduğunu göstermektedir denilmekte ve Lau ve Gruen (1992) kendini yalnız hissettiğini ifade eden erkeklerin kadınlardan daha fazla damgalandığını vurgulamaktadır (Barreto vd., 2021: 3). Liu ve Guo'nun (2007: 1277) araştırmalarında ise cinsiyet ile yalnızlık arasında ilişki bulunmamıştır. Benzer şekilde, Çetin ve Anuk (2020: 180) tarafından İzmir'de bir kamu üniversitesinin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinden bir grup ile gerçekleştirilen araştırmada, yalnızlık ile cinsiyet arasında ilişki bulunmamıştır. **Eğitim ve yalnızlık ilişkisinde;** lise ve öncesi eğitime sahip olan katılımcılardan kaynaklı ilişki bulunmuştur. Hazer ve Aydın Boylu'nun (2010: 2086) 65 yaş ve üstü örnekleme gerçekleştirdikleri çalışmalarında eğitim düzeyi düşük yaşlıların yalnızlık düzeyi eğitim düzeyi yüksek yaşlılardan daha düşük bulunmuştur. Ters bir sonuçta Şara ve arkadaşlarının (2012: 1056) çalışmalarında elde edilmiştir. 563 yaşlı ile gerçekleştirilen çalışma sonuçlarına göre, eğitim düzeyi yükseldikçe yalnızlık azalmaktadır. Liu ve Guo'nun (2007: 1277) araştırmalarında eğitim düzeyi ile yalnızlık arasında ilişki bulunmamıştır. Çalışma sınırlılığı içerisinde **kıdem ile yalnızlık ilişkisinde** 6 yıl ve üstü kıdemi olan çalışanların yalnızlığı diğerlerinden daha yüksek bulunmuştur.

Gerek araştırmadan elde edilen sonuçlar gerekse farklı araştırmaların verileri teknoloji kullanımının artmasına dayalı olarak sanal kaytarma ve yalnızlık ilişkisinin gelecek çalışmalarda daha çok inceleneneğini ve hatta incelenmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Teknolojik araç-gereçlerle geçirilen zamanlar gerek iş gerekse iş dışı kullanım olarak arttıkça oluşabilecek somut ve soyut sorunlara ilişkin fark etmek ve önlem almak özellikle çalışma hayatı için zorunluluk haline gelmektedir. Özellikle de bu noktada, sorun yaşamadan yönetsel kararların gerekliliği tartışılmaz bir gerçektir.

Çalışma hayatında özellikle çalışanlara yönelik düzenlemelerde akla ilk gelen bölüm olan İnsan Kaynakları Bölümlerinin yönetim ve yöneticilerle işbirliği yaparak çözüm üreten uygulamalar geliştirmeleri zorunluluktur. Nitekim, önlemek tedavi etmekten ucuzdur.

Gelinen noktada, sosyal medya araçlarının örgütsel veri kaynağı olarak değerlendirilerek kullanılabilir konumda yapılandırması (iş arkadaşları ile ortak kullanılabilir bloglar oluşturmak ve kullanımını teşvik etmek) oldukça önemlidir. Sanal kaytarma kavramı ve yalnızlık ile ilgili çalışmaların farklı örneklerle ve farklı değişkenlerle (kuşaklar vb.) ilişkili olarak zenginleştirilerek yenilenmesi gerekmektedir.

Gerek sanal kaytarma gerekse yalnızlık bulunulan noktada önemli bir halk sağlığı sorunudur. Anahtar kelimeler farkındalık ve ilgidir. Unutulmaması gereken temel nokta ise, sanal kaytarma ve yalnızlık öncelikle çözüm değil farkındalık gerektirir.

KAYNAKÇA

1. Barreto, M., Victor, C., Hammond, C., Eccles, A., Richins, M. T., & Qualter, P. (2021). Loneliness around the World: Age, gender and cultural differences in loneliness. *Personality and Individual Differences*, 169, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.101066>.
2. Blanchard, A. L., & Henle, C.A.(2008). Correlates of different forms of cyberloafing: The role of norms and external locus of control. *Computers in Human Behavior*, May, 24(3), 1067-1084. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2007.03.008>.
3. Budina, FA. (2018). *Hubungan Antara Loneliness Dengan Perilaku Cyberloaing Pada Karyawan*. Jurusan Psikologi Fakultas Psikologi Dan Kesehatan Universitas Islam Negeri Sunan Ampel Surabaya, Juli. Endonezya.
4. Cacioppo, S., Grippo, A.J., London, S., Goossens, L., & Cacioppo, J.T.(2015). Loneliness: Clinical import and interventions. *Perspect Psychol Sci*, March, 10(2), 238-249. doi:10.1177/1745691615570616.
5. Çetin, C., ve Anuk, Ö. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde yalnızlık ve psikolojik dayanıklılık: Bir kamu üniversitesi öğrencileri örnekleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD) Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 7(5), 170-189. ISSN:2148-9963.
6. Doğan, T., Çetin, B., & Sungur, M. Z. (2009). İş yaşamında yalnızlık ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 271-277.
7. Greenfield, D. N., & Davis, R. A. (2002). Lost in cyberspace: The web @ work. *CyberPsychology & Behavior*, September, 5(4):347-353. DOI: 10.1089/109493102760275590.
8. Hazer, O., ve Aydiner Boylu, A. (2010). The examination of the factors affecting the feeling of loneliness of the elderly. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 2083-2089. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.450.
9. Heinrich, L. M., & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness:A literature review. *Clinical Psychology Review*, 26, 695-718. doi:10.1016/j.cpr.2006.04.002.
10. Jakobsson, U., & Hallberg, I. L. (2005). Loneliness, fear, and quality of life among elderly in Sweden: a gender perspective. *Aging Clin Exp Res*, 17(6), 494-501.
11. Kaplan, M., ve Çetinkaya, A. Ş. (2014). Sanal kaytarma ve demografik özellikler açısından farklılıklar: Otel işletmelerinde bir araştırma. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1), 26-34.
12. Kaplan, M., ve Ögüt, A. (2012). Algılanan örgütsel adalet ile sanal kaytarma arasındaki ilişkinin analizi: Hastane çalışanları örneği. *20. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, İzmir, 24-26 Mayıs, 592-596.
13. Killeen, C. (1998). Loneliness: an epidemic in modern society. *Journal of Advanced Nursing*, 28(4), 762-770.

14. Lim, V. K.G., & Teo, T. S.H.T. (2005). Prevalence, perceived seriousness, justification and regulation of cyberloafing in Singapore: An exploratory study. *Information & Management*, December, 42(8), 1081-1093. <https://doi.org/10.1016/j.im.2004.12.002>.
  15. Lim, V.K.G. (2002). The IT way of loafing on the job: Cyberloafing, neutralizing and organizational justice. *Journal of Organizational Behavior*, 23, 675–694.
  16. Lim, V., Teo, T., & Zheng, X. (2018). Sleep deprived and lonely: The moderating effect of social exclusion on insomnia and cyberloafing. *PACIS Proceedings*. 36, 1-9. <https://aisel.aisnet.org/pacis2018/36>
  17. Liu, Li-J., & Guo, Q. (2007). Loneliness and health-related quality of life for the empty nest elderly in the rural area of a mountainous county in China. *Qual Life Res*, 16, 1275–1280. DOI 10.1007/s11136-007-9250-0.
  18. Malachowski, D. (2005). Wasted time at work costing companies billions, San Francisco Chronicle, <http://www.salary.com/careers/layoutscripts/creldisplay.asp?tab=cre&ca T=NocAt &Ser=Ser374&Part=Par555>.
  19. Manchiraju, S. (2018). Loneliness or materialism, Which is a better predictor of internet addiction?. *Social Networking*, 7, 137-146. ISSN Online: 2169-3323 ISSN Print: 2169-3285.
  20. Mastrangelo, P.M., Everton, W., & Jolton, J.A. (2006). Personal use of work computers: Distraction versus destruction. *Cyberpsychology & Behavior*, 9(6), 730-741.
  21. Mushtaq, R., Shoib, S., Shah, T., & Mushtaq, S. (2014). Relationship between loneliness, psychiatric disorders and physical health? A review on the psychological aspects of loneliness. *Journal of Clinical and Diagnostic Research: JCDR*, September, 8, WE01-WE04. DOI: 10.7860/JCDR/2014/10077.4828.
  22. Peplau, L.A., & Perlman, D. (1979). *Blueprint for a Social Psychological Theory of Loneliness*. In M. Cook & G. Wilson (Eds.), *Love and attraction*. 99-108. Oxford, England: Pergamon.
  23. Serin Bulut, N., Aydınoğlu, N., ve Aysan, F. (2010). Examining the predictors of loneliness levels of university students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 704–708. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.221.
  24. Tiwari, S. C. (2013). Loneliness: A disease?. *Indian Journal of Psychiatry*. Oct-Dec, 55(4), 320- 322. DOI: 10.4103/0019-5545.120536.
  25. Piquart, M., & Sorensen, S. (2001). Influences on loneliness in older adults: A meta-analysis. *Basic and Applied Social Psychology*, 23(4), 245-266. https://doi.org/10.1207/S15324834BASP2304_2.
  26. RuningSawitri, H. S. (2012)., Role of internet experience in moderating influence of work stressor on cyberloafing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 57, 320 – 324. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.09.1192.
  27. Şara, A. H., Göktürk, G. Y., Tura, G., ve Kazaz, N. (2012). Is the internet use an effective method to cope with elderly loneliness and decrease loneliness symptom?. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 55, 1053 – 1059. doi: 10.1016/j.sbspro.2012.09.597.
  28. Venkatraman, S., Cheung, C.M.K., Lee, Z.W.Y., Davis, F.D., & Venkatesh, V. (2018). The “darth” side of technology use: An inductively derived typology of cyberdeviance. *Journal of Management Information Systems*, 35(4), 1060-1091. <https://doi.org/10.1080/07421222.2018.1523531>.
  29. Vitak, J., Crouse, J., & LaRose, R. (2011). Personal internet use at work: Understanding cyberslacking. April, Department of Telecommunication, Information Studies, and Media Michigan State University. <http://www.sciencedirect.com/science/journal/07475632>.
  30. Wang, B., & Dong, XQ. (2018). The association between personality and loneliness: Findings from a community-dwelling Chinese aging population. *Gerontology & Geriatric Medicine*, 4, 1–9. DOI: 10.1177/2333721418778181.
  31. Whitty, M.T., & Carr, A.N. (2006). New rules in the workplace: Applying object-relations theory to explain problem internet and email behaviour in the workplace. *Computers in Human Behavior*, 22(2), 235-250.
  32. Wright, S., Burt, C. D. B., & Strongman, K. T. (2006). Loneliness in the workplace: Construct definition and scale development. *New Zealand Journal of Psychology*, 35(2), July, 59-68.
- Araştırma sürecinde Yüksek Lisans Öğrencileri Pınar Baykal, Cansu Biber ve Onur Koçak'da katkı sağlamıştır.

G20 Ülkelerinin Pandemi Öncesi Ve Sırasında Ekonomik Performanslarının İncelenmesi

**Cansu TUNÇER, Aleyna KAVALCI, Buse İremşah SARIKAN,
Hüseyin ÇELEBİ, Beril Deniz BAL**

Gazi Üniversitesi

ÖZET

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan, kısa sürede dünyayı saran COVID-19 virüsü dünyanın bütün dengesini değiştirdi. İnsan sağlığı üzerindeki ölümcül etkilerinin yanı sıra ekonomik hayatta da ciddi zararlara yol açtı. Küresel ekonomi, daha önce görülmemiş çok farklı bir krizle karşı karşıya kaldı. Kontrolsüz bir şekilde yayılmaya başlayan salgın nedeniyle dönem dönem uygulanan karantina, sokağa çıkma yasağı gibi kısıtlamalar ve alınan tedbirler ekonomik hayatı adeta durma noktasına getirdi. Ülkelerin ekonomik güçlerinin aynı olmaması, koronavirüsün etkisinin de her ülke için farklı olmasına yol açtı. Küresel mali dengesizliklerin giderilmesi gibi konuların ele alındığı, dünya gündeminde önemli yer işgal eden olay ve olgular öncelikle G20 platformunda tartışıldığı ve çözüm için öneriler geliştirildiğinden, ilgili 19 ülke açısından koronavirüsün dünya ekonomisine etkileri incelenmiştir. Bu ülkelere ilişkin Enflasyon, İşsizlik Oranı, Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla, İthalat ve İhracat değişkenlerinin 2019 ve 2020 senelerine ait veri setine International Monetary Fund (IMF) veri bankasından erişilmiştir. Bu çalışmada ülkelerin ekonomik performansları karşılaştırılırken Veri Zarflama Analizi' nin önemli modellerinden CCR uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda G20 ülkelerinin ekonomilerinin pandemi öncesi ve sırasında bu değişkenler açısından ne yönlü etkilendiği ve ülkelerin kaynaklarını ne denli verimli kullandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: G20 Ülkeleri, Ekonomi, Veri Zarflama Analizi, Yöneylem Araştırması

GİRİŞ

OECD ülkelerinin sağlık sistemlerinin etkinliği ve COVID-19 pandemi dönemi ile ilgili yapılmış analizlerin literatür taramaları sonucu elde edilen çıkarımlar şöyledir;

Konca, Gözlu ve Çakmak (2019) çalışması, G-20 ülkelerinin sağlık harcamaları yönünden etkinliğini Veri Zarflama Analizi ile değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda ülkelerin üçte ikisinin etkin başarı gösterdiği, bazı ülkelerin ise kişi başına düşen sağlık harcamalarında üst seviyede olmalarına rağmen ortaya konulan sağlık göstergelerinde birçok ülkenin önüne geçemediği tespit edilmiştir. CCR modeline göre etkin skora sahip olmayan ülkelerin

başında ABD, Kanada ve Brezilya, BCC modelinde; ABD, Brezilya ve Almanya, ölçek etkinliğinde ise Kanada, Arjantin ve Avustralya'nın olduğu vurgulanmıştır.

Yılmaz ve Şenel (2019) araştırmasında, OECD kapsamında 36 ülkenin sağlık sistemlerinin etkinlikleri Veri Zarflama Analizi üzerinden belirlenmiştir. Araştırma kapsamında girdi değişkenleri GSYİH'den sağlık için ayrılan pay, 1000 kişi başına düşen yatak, doktor ve hemşire sayısı ve çıktı değişkenleri doğumda beklenen yaşam süresi ile bebek ölüm oranının dönüştürülmesi sonucunda bebek yaşama oranı olarak ele alınmıştır. OECD ülkelerinin sağlık sistemlerinde etkinliklerinin değerlendirilmesinde, ülkelerin mutlak biçimde çok iyi sağlık sistemi içerisinde konumlandıkları sonucu çıkmamaktadır.

Amaç

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan, kısa sürede dünyayı saran COVID-19 salgını öncesinde ve sırasında G20 ülkelerinin ekonomik performanslarının incelenmesidir.

Karar Verme Birimleri (KVB)

Çalışmada Karar Verme Birimleri G20 ülkeleri olarak alınmıştır.

<u>Ülke No</u>	<u>Ülke Adı</u>	<u>Ülke No</u>	<u>Ülke Adı</u>
1	Avusturalya	11	Brezilya
2	Kanada	12	Çin
3	Fransa	13	Hindistan
4	Almanya	14	Endonezya
5	İtalya	15	Meksika
6	Japonya	16	Rusya
7	Kore	17	Suudi Arabistan
8	İngiltere	18	Güney Afrika
9	ABD	19	Türkiye
10	Arjantin		

Bu çalışmada yer alan girdilerden; İşsizlik Oranı, ekonomide işi olmayan ve cari ücret düzeyinde çalışmak istediği halde iş bulamayan yetişkinlerin toplam işgücü içindeki payını ifade eder. Enflasyon, dolanımında bulunan para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesi nedeniyle ortaya çıkan ve fiyatların toptan yükselişidir. İthalat, bir ülkede üretilmiş bir malın veya hizmetin başka bir ülke tarafından satın alınması olarak ifade edilebilir.

İlgili çalışmada yer alan çıktılardan; Kişi Başına Düşen GSYİH, bir ülkenin gayri safi yurt içi hasılasının ülkenin nüfusuna bölünmesi ile elde edilen, yurttaşlarının ortalama gelir düzeyi hakkında fikir verici bir ölçüttür. İhracat, bir malın veya hizmetin yabancı ülkelere döviz karşılığında satılmasıdır.

Bahsi geçen değişkenlerin ele alınmasında rol oynayan sebepler, beklenmedik ve uzun süreli oluşan, ekonomiyi olumsuz yönde etkileyen durumlarda Karar Verme Birimleri'nin etkilenip etkilenmediğinin ortaya koyulması ve belirleyici analizlerin elde edilmesine olanak sağlanmasıdır.

Yöntem

Veri Zarflama Analizi (VZA), birimler arası etkinlikleri değerlendirmek için kullanılan temel veri analizi tekniğidir. Bir diğer ifade ile, girdi (bir süreç boyunca kullandığımız kaynaklarımız) ve çıktı (girdileri kullanarak ilgili alana yönelik getiriler) değişkenlerini, uygulama sürecinde benzer Karar Verme Birimleri (KVB)'nin kendi aralarındaki görelî etkinliğini değerlendirmek için kullanılan parametrik olmayan bir etkinlik analizi tekniğidir.

Uygulama

Aşağıdaki tabloda IMF'den alınan, G20 ülkelerinin ekonomik performanslarının incelenmesi amacı doğrultusunda seçilen değişkenler ve bu değişkenlerin veri setleri yer almaktadır.

G20 Ülkelerinin 2019-2020 Girdi Ve Çıktı Değişkenlerinin Verileri

Ülkeler	2019					2020				
	Girdiler			Çıktılar		Girdiler			Çıktılar	
	İşsizlik Oranı {I}{V} 1.girdideki fazlalık	Enflasyon {I}{V} 2.girdideki fazlalık	İthalat {I}{V} 3.girdideki fazlalık	Kişi Başına Düşen GSYİH {O}{V} 1.çıktıdaki azlık	İhracat {O}{V} 2.çıktıdaki azlık	İşsizlik Oranı {I}{V} 1.girdideki fazlalık	Enflasyon {I}{V} 2.girdideki fazlalık	İthalat {I}{V} 3.girdideki fazlalık	Kişi Başına Düşen GSYİH {O}{V} 1.çıktıdaki azlık	İhracat {O}{V} 2.çıktıdaki azlık
Avustralya	5,144	1,597	-1,164	73083,890	3,067	5,109	1,824	1,865	73568,580	2,046
Kanada	5,794	2,013	0,742	55694,922	3,053	5,999	2,027	1,692	56138,678	2,982
Fransa	8,62	1,167	2,352	35704,31	2,332	8,431	1,332	3,375	36060,249	2,905
Almanya	3,206	1,486	2,528	39049,118	0,854	3,273	1,666	2,953	39532,357	1,944
İtalya	10,32	0,74	0,77	26956,992	1,601	10,28	1,036	3,115	26956,992	3,235
Japonya	2,433	0,985	-0,848	4273128,524	-1,649	2,433	1,303	1,257	4307823,646	0,288
Kore	4	0,461	-0,669	35549078,26	-0,655	4,15	0,891	2,307	36190388,66	3,244
İngiltere	13,941	0,684	1,34	25608,418	2,399	13,164	1,049	2,86	25964,376	3,3
ABD	3,814	1,808	0,379	30785,793	0,425	3,845	1,944	0,863	31051,676	0,16
Arjantin	3,725	1,818	2,14	57934,47	0,326	3,534	2,266	3,051	58826,882	2,982
Brezilya	10,63	54,44	-15,789	15219,564	9,892	10,115	50,997	-7,374	14860,243	6,159
Çin	11,8	3,785	2,707	5662,04	0,151	10,8	3,467	6,454	5738,861	6,571
Hindistan	3,8	2,305	-1,993	64352,035	2,3	3,8	2,432	2,505	67888,937	3
Endonezya	7,3	3,436	4,072	110518,96	4,444	10,226	4,086	7,639	116755,75	4,947
Meksika	5,2	3,205	1,264	41013167,94	0,849	5,01	3,275	3,026	42635576,42	3,325
Rusya	3,448	3,767	0,084	147696,38	3,379	3,443	3,144	2,275	148258,65	2,029
Suudi Arabistan	4,623	4,68	1,465	615801,754	1,305	4,76	3,523	3,591	627794,925	3,564
Güney Afrika	5,7	-1,052	2,53	77328,036	-4,535	7,225	2,226	1,944	77467,413	1,25
Türkiye	27,855	4,383	2,786	53807,975	2,673	28,427	5,169	3,204	53571,646	3,057

2.1.1. 2019 CCR Girdi Yönlü Analiz Sonuçları

Ülke	Skor	İşsizlik Oranı {I}	Enflasyon {II}	İthalat {I}	Kişi Başına Düşen GSYİH {O}	İhracat {O}	Referans Küme	İşsizlik Oranı {I}	Enflasyon {I}	İthalat {I}	Kişi Başına Düşen GSYİH {O}	İhracat {O}
Avustralya	1	0,24	0,76	0	0	1,15	11	0	0	0	0	0
Kanada	88,24%	0,23	0,07	0,7	0	0,88	1 (0,98) 10(0,00) 15(0,01)	0	0	0	18023,06	0
Fransa	98,39%	0,18	0,82	0	0	0,98	1 (0,40) 5 (0,62)	0	0	0,08	10401,14	0
Almanya	96,94%	0,58	0,42	0	0	0,97	1 (0,41) 15(0,28)	0	0	0,36	32991,74	0
İtalya	1	0	1	0	0	1,1	1	0	0	0	0	0
Japonya	70,98%	0,56	0,44	0	0,04	0,67	1 (0,11) 7 (0,12) 15(0,20)	0	0	0,2	0,01	0
Kore	1	0	1	0	2,43	0	1	0	0	0	0	0
İngiltere	76,71%	0,59	0,41	0	0	0,77	1 (0,42) 15 (0,23)	0	0	0,14	33069,41	0
ABD	76,12%	0,58	0,42	0	0	0,76	1 (0,39) 15(0,24)	0	0	0,21	5844,62	0
Arjantin	1	0,76	0,22	0,02	14,27	76549,14	3	0	0	0	0	0
Brezilya	45,99%	0	0,18	0,82	0	0,46	1 (0,56) 19(0,04)	1,93	0	0	36371,52	0
Çin	98,88%	0,55	0,45	0	0	0,99	1 (0,43) 15(0,45)	0	0	0,01	33935,28	0
Hindistan	84,82%	0,16	0,09	0,75	0	0,85	1 (1,14) 10(0,01) 14(0,00) 19(0,01)	0	0	0	0,33	0

Endonezya	1	0,13	0,1	0,76	0,44	0,6	2	0	0	0	0	0
Meksika	1	1	0	0	0	1,27	7	0	0	0	0	0
Rusya	65,43%	0,17	0,12	0,7	0,01	0,65	1 (0,21) 10(0,01) 14(0,01) 15(0,50)	0	0	0	0	0
Suudi Arabistan	1	0	1	0	593,08	0	0	0	0	0	0	0
Güney Afrika	68,95%	0	0,2	0,8	0	0,69	1 (0,84) 19(0,09)	13,64	0	0	9200,27	0
Türkiye	1	0	0,59	0,41	0	1,27	3	0	0	0	0	0

2019'da Kanada'nın etkinliğinin 0.8824 çıkması İşsizlik oranının % 23, Enflasyonun % 7 ve İthalatın % 70 oranında olumsuz etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu olumsuzlukların giderilmesinin yanında Kişi Başına Düşen GSYİH oranında yaklaşık olarak 18024 birimlik artış ile etkin olacağı görülmektedir.

2.1.2. 2019 CCR Çıktı Yönlü Analiz Sonuçları

<u>Ülke</u>	<u>Skor</u>	<u>İşsizlik Oranı {I}</u>	<u>Enflasyon {I}</u>	<u>İthalat {I}</u>	<u>Kişi Başına Düşen GSYİH {O}</u>	<u>İhracat {O}</u>	<u>Referans Küme</u>	<u>İşsizlik Oranı {I}</u>	<u>Enflasyon {I}</u>	<u>İthalat {I}</u>	<u>Kişi Başına Düşen GSYİH {O}</u>	<u>İhracat {O}</u>
Avustralya	1	0,21	0,66	0	0	1	11	0	0	0	0	0
Kanada	113,33%	0,26	0,08	0,8	0	1	1 (1,12) 10(0,00) 15(0,01)	0	0	0	20425,62	0
Fransa	101,64%	0,18	0,83	0	0	1	1 (0,41) 5 (0,63)	0	0	0,09	10572,21	0
Almanya	103,16%	0,6	0,44	0	0	1	1 (0,43)	0	0	0,37	34034,88	0

							15(0,29)					
İtalya	1	0	0,91	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Japonya	140,88%	0,79	0,62	0	0,06	0,94	1 (0,15) 7 (0,17) 15(0,29)	0	0	0,28	0,02	0
Kore	1	0	0,41	0	1	0	1	0	0	0	0	0
İngiltere	130,37%	0,77	0,53	0	0	1	1 (0,54) 15(0,29)	0	0	0,18	43111,28	0
ABD	131,38%	0,77	0,55	0	0	1	1 (0,51) 15(0,31)	0	0	0,27	7680,25	0
Arjantin	1	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	0
Brezilya	217,42%	0	0,4	1,78	0	1	1 (1,22) 19(0,10)	4,19	0	0	79078,04	0
Çin	101,13%	0,56	0,45	0	0	1	1 (0,43) 15(0,46)	0	0	0,01	34319,88	0
Hindistan	117,89%	0,19	0,11	0,89	0	1	1 (1,35) 10(0,01) 14(0,00) 19(0,02)	0	0	0	0,06	0
Endonezya	1	0,13	0,1	0,73	0,42	0,58	2	0	0	0	0	0
Meksika	1	0,78	0	0	0	1	7	0	0	0	0	0
Rusya	152,84%	0,26	0,19	1,08	0,01	0,99	1 (0,32) 10(0,02) 14(0,02) 15(0,77)	0	0	0	0,92	0
Suudi Arabistan	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Güney Afrika	145,04%	0	0,29	1,16	0	1	1 (1,21) 19(0,13)	19,78	0	0	13332,35	0

Türkiye	1	0	0,47	0,32	0	1	3	0	0	0	0	0

2019 yılındaki etkin olmayan ülkelerden Fransa'nın etkinlik skoru 1,0164 olup, etkin bir ülke olabilmesi için İthalatını yaklaşık olarak 1 birim azaltarak ve Kişi Başına Düşen GSYİH oranını da yaklaşık olarak 10573 birim arttırması gerekmektedir.

2.1.3. 2020 CCR Girdi Yönlü Analiz Sonuçları

<u>Ülke</u>	<u>Skor</u>	<u>İşsizlik Oranı</u> {I}	<u>Enflasyon</u> {I}	<u>İthalat</u> {I}	<u>Kişi Başına Düşen GSYİH</u> {O}	<u>İhracat</u> {O}	<u>Referans Küme</u>	<u>İşsizlik Oranı</u> {I}	<u>Enflasyon</u> {I}	<u>İthalat</u> {I}	<u>Kişi Başına Düşen GSYİH</u> {O}	<u>İhracat</u> {O}
Avustralya	57,25%	0,54	0,02	0,44	0	0,57	7 (0,37) 10 (0,01) 11 (0,12)	0	0	0	13329143,08	0
Kanada	76,68%	0,58	0,02	0,39	0	0,77	7 (0,25) 10 (0,00) 11 (0,32)	0	0	0	9173258,61	0
Fransa	74,40%	0,00	0,3	0,7	0	0,74	7 (0,66) 11 (0,12)	2,28	0	0	23854839,41	0
Almanya	72,03%	0,91	0,09	0	0	0,72	7 (0,18) 9 (0,46)	0	0	0,05	6359777,67	0
İtalya	90,44%	0,00	0,26	0,74	0	0,9	7 (0,94) 11 (0,03)	5,09	0	0	33929149,5	0
Japonya	20,30%	1,00	0	0	0,2	0	7 (0,12)	0	0,16	0,03	0	0,1
Kore	1	0,00	1	0	2,11	1,16	14	0	0	0	0	0
İngiltere	5,46%	0,49	0,03	0,48	0	0,05	7 (0,05) 10 (0,00) 11 (0,00)	0	0	0	1598640,69	0
ABD	1	1,00	0	0	0	1,07	4	0	0	0	0	0
Arjantin	1	0,00	0	1	682,5	7546619	9	0	0	0	0	0

Brezilya	1	0,00	0,09	0,91	0	1,34	9	0	0	0	0	0
Çin	97,36%	0,69	0,01	0,3	0	0,97	7 (0,35) 9 (0,60) 10 (0,01)	0	0	0	12507297	0
Hindistan	83,91%	0,54	0,03	0,43	0	0,84	7 (0,92) 10 (0,03) 11 (0,27)	0	0	0	33019519, 35	0
Endonezya	1	0,00	0	1	1,1	0	0	0	0	0	0	0
Meksika	70,83%	0,73	0	0,27	0	0,71	7 (0,00) 9 (0,65) 10 (0,01)	0	0,14	0	6,84	0
Rusya	95,50%	0,71	0,01	0,28	0	0,96	7 (0,70) 9 (0,35) 10 (0,04)	0	0	0	24855991, 54	0
Suudi Arabistan	28,86%	0,00	0,45	0,55	0	0,29	7 (0,02) 11 (0,18)	2,42	0	0	673170,49	0
Güney Afrika	57,38%	0,00	0,12	0,88	0	0,57	7 (0,00) 10 (0,03) 11 (0,44)	11,29	0	0	2,59	0
Türkiye	43,88%	0,60	0,07	0,34	0	0,44	7 (0,19) 10 (0,08) 11 (0,41)	0	0	0	6797037,4 1	0

SONUÇ

Bu çalışma Veri Zarflama Analizi ile değerlendirilmiştir. Analiz işlemlerinde EMS paket programı kullanılmıştır.

2019 verisi için Charnes Cooper Rhodes (CCR) modeline göre; Avustralya, İtalya, Kore, Arjantin, Endonezya, Meksika, Suudi Arabistan ve Türkiye etkin olup, kaynaklarında israf olmayan ülkelerdir.

2020 verisi için Charnes Cooper Rhodes (CCR) modeline göre; Kore, ABD, Arjantin, Brezilya ve Endonezya etkin olup, kaynaklarında israf olmayan ülkelerdir.

2019 yılında 8 ülke etkin iken 2020 yılında bu sayı 5'e düşmüştür. Bunun nedenlerinden birinin de COVID-19 olduğu açıktır. Bunun yanında 2019 yılında etkin olup pandemi süresince de etkin olmaya devam eden ülkeler Kore, Arjantin ve Endonezya'dır. Bu ülkeler, girdi ve çıktı değişkenlerini etkin kullanan G20 ülkeleridir.

2019 yılında Avustralya, İtalya, Meksika, Suudi Arabistan ve Türkiye; 2020 yılında bu ülkeler ekonomik performansını kaybetmiş olup bunun sebebi pandemi döneminden kaynaklandığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

1. GÖKGÖZ F. (2009), Veri Zarflama Analizi ve Finans Alanına Uygulanması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No: 597, Ankara
2. KARAHAN, A. ÖZGÜR, E. (2009). Hastanelerde Performans Yönetim Sistemi Ve Veri Zarflama Analizi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
3. KIRAN, B. (2008), Kalkınmada Öncelikli İllerin Ekonomik Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Yöntemi İle Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
4. TARIM, A. (2001), Veri Zarflama Analizi: Matematiksel Tabanlı Görelî Etkinlik Ölçüm Yaklaşımı, Ankara: T.C. Sayıştay Başkanlığı, Araştırma Çeviri İnceleme Dizisi: 15.
5. OKURSOY A. , TEZSÜRÜCÜ D. , Veri Zarflama Analizi ile Görelî Etkinliklerin Karşılaştırılması: Türkiye'deki İllerin Kültürel Göstergelerine İlişkin Bir Uygulama, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. MANİSA,2014 Cilt:21 Sayı:2
6. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar (ULİSA) Enstitüsü, "Kovid-19 (Koronavirüs) Salgınının Ekonomik Etkileri", Nisan 2020
7. https://aybu.edu.tr/yulisa/contents/files/ULI%CC%87SA12_Kovid_19_Ekonomik_Etkiler.pdf
8. GÜRSEL C. F. "Dünya Ekonomisinde Krizler ve İhracata Etkileri", TIM(Türkiye ihracatçılar Meclisi)<https://tim.org.tr/tr/kose-yazilari-can-fuat-gurlesel-dunya-ekonomisinde-krizler-ve-ihracata-etki>
9. ÖZDEN Ü. H., (2008). Veri Zarflama Analizi (VZA) ile Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerinin Etkinliğinin Ölçülmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi 37(2), 167-185
10. TETİK S. (2003). İşletme Performansını Belirlemede Veri Zarflama Analizi, Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (2), 221-229.
11. T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI, "COVID-19 BİLGİLENDİRME SAYFASI", Temmuz 2020 <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir.html>
12. AKSOY E., ÖMÜRBEK N., KARAATLI M.:(2015), "AHP Temelli MULTIMOORA ve COPRAS Yöntemi İle Türkiye Kömür İşletmeleri'nin Performans Değerlendirmesi", 33(4), ss.

13. ALTAN Ş., ATAN M., TOKPINAR S., “Sektörel Etkinlik Ölçümü: Girdi Çıktı Tablosu ve Veri Zarflama Analizi ile Bir Uygulama”, ANKARA ,2015
14. TEPE M,” Verimlilik ölçümünde bir alternatif olarak VZA”, Mayıs 2006
15. DEPREN Ö, “VERİ ZARFLAMA ANALİZİ VE BİR UYGULAMA”, YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ, İSTANBUL, 2008
16. DERYA E. “TÜRKİYE KAMU NET BORÇ STOKU İSTATİSTİKLERİ”, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları Sayı: 2015-5/Mart 2015
17. TURAN N. “Kamu Borcunun Tanımı: Borç İstatistikleri Açısından Önemi, Mevcut Durum, Sorunlar ve Türkiye Uygulaması” Maliye Dergisi Sayı: 164 Ocak-Haziran 2013
18. SARI Z. “Veri Zarflama Analizi ve Bir Uygulama”, Ocak 2015
19. Ulucan A. “İs0500 Şirketlerinin Etkinliklerinin Ölçülmesinde Veri Zarflama Analizi Yaklaşımı: Farklı Girdi Çıktı Bileşenleri Ve Ölçeğe Göre Getiri Yaklaşımları İle Değerlendirmeler”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi
20. Kula V. Özdemir L. “Çimento Sektöründe Görecel Etkisizlik Alanlarının Veri Zarflama Analizi Yöntem İle Tespiti”
21. Budak H. “Veri Zarflama Analizi Ve Türk Bankacılık Sektöründe Uygulaması” Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Ankara,2011

f(R,T) Kütle Çekim Teorisinde Ruban Uzay-Zamanı Çözümleri
(RUBAN SPACE-TIME SOLUTIONS IN F(R, T) GRAVITATION THEORY)

Doç. Dr. Sezgin AYGÜN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniv., Fen Edeb. Fak. Fizik Bölümü,

ÖZET

Evrenimiz içerisinde birçok gizem barındırmaktadır. Bunlardan bazıları son yıllarda yapılan gözlemler ve detaylı araştırmalar sayesinde çözümlenmiştir. Fakat bazı sorular halen cevaplanmayı beklemektedir. Bu sorulardan bir tanesi de evrenimizin ivmelenerek genişlemesidir. Supernova Ia gözlemleri ve çeşitli uydulardan alınan bilgilere göre evrenimiz öngörülenden daha fazla ivmelenerek genişlemektedir. Bunun nedenini bulmak için son yıllarda hem teorik hem de gözlemsel birçok çalışma yapılmıştır. Teorik çalışmaların başında alternatif kütle çekim teorileri gelmektedir. Çünkü Einstein'ın Rölativite teorisi evrenin ivmelenmesini açıklamak için yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmada da alternatif kütle çekim teorilerinden olan ve ilk defa Harko ve ark. (T. Harko, F. S N. Lobo, S. Nojiri and S. D. Odintsov, Phys. Rev D 84, 024020 (2011)) tarafından kullanılan f(R,T) teori, Ruban uzay-zamanının çözümlerini elde etmek için kullanılacaktır. f(R,T) kütle çekim teorisinin alan denklemlerinin çözümü için $f(R, T) = R + 2f(T)$ modeli kullanılmıştır. Madde dağılımı olarak ta sicim içeren acayip kuark madde ele alınmıştır. Elde edilen çözümlerden yoğunluk, basınç, sicim gerilimi gibi değerler tanımlı fakat zamandan bağımsız olarak elde edilmiştir. Kuark maddenin B_c çanta sabiti yoğunluk, basınç, sicim gerilimi ile ilişkilidir. μ , f(R,T) teoride çözüm için gerekli bir sabit olup, $\mu=0$ için sonuçlarımız Einstein'ın Rölativite teorisine indirgenir. Bu sonuçları incelediğimizde yine f(R,T) çözümlerine paralel olarak çözümlerden yoğunluk, basınç, sicim gerilimi gibi değerlerin tanımlı, zamandan bağımsız ve B_c çanta sabiti ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: f(R,T) Teori, Ruban Evreni, Acayip Kuark Madde.

ABSTRACT

Our universe contains many mysteries. Some of these have been resolved through observations and detailed research in recent years. However, some questions are still waiting to be answered. One of these questions is the accelerating expansion of our universe. According to Supernova Ia observations and information from various satellites, our universe is expanding at a greater acceleration than predicted. To find the reason for this, many studies, both theoretical and observational, have been carried out in recent years. Alternative gravity

theories are the leading theoretical studies. Because Einstein's Theory of Relativity is insufficient to explain the acceleration of the universe. In this study, $f(R, T)$ theory, which is one of the alternative theories of gravity and used for the first time by Harko et al. (T. Harko, F. S N. Lobo, S. Nojiri and S. D. Odintsov, Phys. Rev D 84, 024020 (2011)), will be used to obtain solutions of Ruban space-time. The $f(R, T) = R + 2f(T)$ model was used to solve the field equations of $f(R, T)$ gravitation theory. Strange quark matter containing strings has been considered as the matter distribution. Values such as density, pressure, and string tension were defined but independently of time were obtained from the solutions obtained. The B_c bag constant of quark matter is related to density, pressure, string tension. μ , is a necessary constant for the solution in $f(R, T)$ theory, and for $\mu = 0$ our results are reduced to Einstein's theory of relativity. When we examine these results, again parallel to the solutions $f(R, T)$, it is seen that the values such as density, pressure, string tension from the solutions are defined, time-independent and related to the B_c bag constant.

Keywords: $f(R,T)$ Theory, Ruban Universe, Strange Quark Matter.

GİRİŞ

Son yıllarda yapılan ayrıntılı gözlemler ve araştırmalar sonucunda evrenin ivmelenerek genişlediği anlaşılmıştır [1]. Bunun sonucunda birçok bilim insanı bu genişlemenin sebebini bulabilmek için yoğun olarak hem teorik hem de gözlemsel çalışmalara imza atmışlardır. Çalışmalardan çıkan ortak sonuç evrenin ivmelenerek genişlemesini tetikleyen sebeplerin başında karanlık enerji olabileceğidir. Planck uydundan alınan bilgilere göre evrendeki karanlık madde oranı, evrenin yaklaşık %26'lık kısmını, karanlık enerji evrenin yaklaşık % 69'unu ve görünür madde ise yaklaşık %5'ini oluşturur [2]. Öte yandan Einstein tarafından ortaya atılan Görelilik Teorisi kabul görmüş evreni açıklayan en tutarlı teori olup, son zamanlarda çoğu kozmolojik testlerden başarı ile geçse de, araştırmacılar, bu teorinin son teori olmadığını düşünmüş ve Görelilik teorisinin evrenin ivmelenmesini tam olarak açıklayamadığı için yeni alternatif teoriler üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Bu yeni teoriler de aslında Einstein'ın Rölativite teorisine birtakım eklemeler yapılarak oluşturulmuştur, temel olarak skaler teoriler, tensörel teoriler, vektörel teoriler, skaler tensörel teoriler adları altında sınıflandırılabilirler. Bu teorilerden bir tanesi de 2011 yılında Harko ve ark. [3] tarafından Einstein'ın Rölativite Teorisine alternatif olarak ortaya atılan $f(R,T)$ kütle çekim (gravitasyon) teorisidir. $f(R,T)$ teori ortaya atıldıktan sonra birçok bilim insanı farklı uzay-zaman modelleri ve farklı kozmik madde dağılımları için bu teoriyi çalışmışlardır. Bu çalışmada da inhomojen ve anizotrop olan ve evrenin erken dönemlerini temsil eden Ruban uzay-zamanı için sicim içeren acayip kuark madde dağılımı ile beraber $f(R,T)$ kütle çekim teorisinin çözümleri ele

alınacaktır. Sicimler ve kuarklar evrenin ilk zamanlarında madde oluşum senaryoları için önemli rol oynadığından, erken evreni temsil eden Ruban metriği ile çalışılması son derece uyumludur. Ayrıca literatür incelendiğinde, Ruban metriği ile ilgili çalışmaların son derece kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu sebeple $f(R,T)$ teoride, Ruban çözümleri ayrıntılı olarak ele alınacak ve sonuçlar daha sonra Einstein'ın Rölativite teorisine döndürülecek ve de karşılaştırma yapılacaktır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Harko ve arkadaşlarının [3], 2011 yılında Einstein'ın Rölativite teorisine alternatif olarak önerdikleri $f(R,T)$ teorisinin etki fonksiyonu şu şekildedir:

$$S = \frac{1}{16\pi G} \int \sqrt{-g} [f(R,T) + L_m] d^4x \quad (1)$$

Etki fonksiyonunda ‘‘R’’ Ricci skalerini, ‘‘T’’ madde dağılımının enerji-momentum tensörünün izini, ‘‘g’’ ise metrik tensörünün determinantını simgelemektedir. Ayrıca, L_m ise Lagrangian'ı gösterir. $f(R,T)$ gravitasyon teorisinde, T_{ik} enerji-momentum tensörü (2) denklemindeki gibi yazılır:

$$T_{ik} = g_{ik} L_m - \frac{2\partial L_m}{\partial g_{ik}} \quad (2)$$

(1) Denkleminin varyasyonunu alırsak, aşağıdaki (3) numaralı denklem elde edilir:

$$f_R(R,T)R_{ik} - \frac{1}{2}f(R,T)g_{ik} + (g_{ik}W - \nabla_i \nabla_k)f_R(R,T) = 8\pi T_{ik} - f_T(R,T)T_{ik} - f_T(R,T)\Xi_{ik} + \Lambda g_{ik} \quad (3)$$

Bu denklemde görülen ‘‘R’’ ve ‘‘T’’ indislerimiz ise fonksiyonun o değişkene göre türevlerini ifade etmektedir. ∇_i kovaryant türevi simgeler ayrıca ve $W = \nabla_i \nabla^i$ eşitliğini sağlar. Ξ_{ik} ise aşağıdaki gibi yazılır,

$$\Xi_{ik} = -2T_{ik} + g_{ik}L_m - 2g^{ik} \frac{\partial^2 L_m}{\partial g^{ik} \partial g^{ik}} \quad (4)$$

(4) denklemini (3) denklemi içerisinde tekrar yazarsak aşağıdaki yeni denklemi elde ederiz.

$$f_R(R,T)R + 3Wf_R(R,T) - 2f(R,T) = 8\pi T - f_T(R,T)T - f_T(R,T)\Xi + 4\Lambda \quad (5)$$

Burada Λ kozmolojik terim olarak nitelendirilmekte olup, (3) ile (5) denklemlerini beraber ele alırsak (6) denkleminizi elde ederiz,

$$f_R(R,T)\left(R_{ik} - \frac{1}{3}Rg_{ik}\right) + \frac{1}{6}f(R,T)g_{ik} = 8\pi\left(T_{ik} - \frac{1}{3}Tg_{ik}\right) - f_T(R,T)\left(T_{ik} - \frac{1}{3}Tg_{ik}\right) - f_T(R,T)\left(\Xi_{ik} - \frac{1}{3}\Xi g_{ik}\right) + \nabla_i \nabla_k f_R(R,T) + \Lambda g_{ik} \quad (6)$$

(6) numaralı denklem $f(R,T)$ gravitasyon teorisinin genel denklemi olup, çözümü için Harko ve ark. [3] çözüm için $f(R,T)$ fonksiyonuna 3 farklı model önermişlerdir. Bu 3 model (7) denkleminde görüldüğü gibidir:

$$f(R,T) = \begin{cases} R + 2f(T) \\ f_1(R) + f_2(T) \\ f_1(R) + f_2(R)f_3(T) \end{cases} \quad (7)$$

Literatür incelendiği zaman çoğunlukla $f(R,T)=R+2 f(T)$ modeli için çözümlerin araştırıldığı görülmüştür. Bu çalışmada da modifiye alan denklemlerinin çözümü için $f(R,T)=R+2 f(T)$ modeli kullanılacaktır. Alan denklemlerinin çözümü için kullanacağımız inhomojen ve anizotrop Ruban evren modeli aşağıdaki gibidir:

$$ds^2 = dt^2 - A(x,t)^2 dx^2 - B(t)^2 (dy^2 + h(y)^2 dz^2) \quad (8)$$

Burada $h = \frac{\sin\sqrt{k}}{\sqrt{k}}$ y şeklindedir.

Eğer $k=1$ olursa, $h(y)=\sin y$, $k=0$ olursa, $h(y)=y$ ve $k=-1$ olursa, $h(y)=\sinh y$ değerlerini alır [4]. Bu çalışmada işlem kolaylığı açısından $k=0$ değeri alınacaktır. Ruban uzay-zamanında madde dağılımı olarak ele alacağımız evren modeli için ele alacağımız sicim içeren acayip kuark madde için T_{ik} enerji momentum tensörünün ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$T_{ik} = (\rho(t) + p(t))u_i u_k - p(t)g_{ik} + \lambda(t) X_i X_k \quad (9)$$

(9) eşitliğinde ρ maddenin enerji yoğunluğunu, p basıncı, λ sicimlerin gerilim yoğunluğunu gösterir. u_i 4-lü hız vektörü olup, co-moving koordinat sisteminde değeri, $u_i = (0,0,0,1)$ şeklindedir. Ayrıca, X_i sicimlerin yönünü belirler ve $X_i = (-A, 0, 0, 0)$ değerindedir. (9) denkleminin izi $T = \rho - 3p - \lambda$ olarak hesaplanmıştır. Madde dağılımımız sicim içeren acayip kuark madde olduğu için, toplam enerji yoğunluğu, $\rho = \rho_q + B_c$ ve toplam basınç ise $p = p_q - B_c$ olarak yazılır. Burada p_q , kuark basıncını ve ρ_q ise kuark yoğunluğunu gösterir. Ayrıca B_c ise kuarkların çanta sabiti (Bag Constant) olarak adlandırılır ve $60-80 \text{ MeV/fm}^3$ arasında değerler alır [5]. Acayip kuark madde dağılımı için durum denklemi aşağıdaki gibi verilir [5]:

$$p = \frac{\rho - 4B_c}{3} \quad (10)$$

Yukarıda bahsettiğimiz gibi alan denklemlerinin çözümleri için Harko ve ark. [3] $f(R,T)=R+2 f(T)$ modelini (6), (8) ve (9) denklemleri ile beraber kullanırsak, alan denklemleri aşağıdaki gibi elde edilir:

$$\frac{2\ddot{B}}{B} + \frac{\dot{B}^2}{B^2} = -8\lambda\pi - 3\lambda\mu - 3\rho\mu + \rho\mu - 8\pi\rho \quad (11)$$

$$\frac{\ddot{B}}{B} + \frac{A_t\dot{B}}{AB} + \frac{A_{tt}}{A} = -\lambda\pi - 3\rho\mu + \rho\mu - 8\pi\rho \quad (12)$$

$$\frac{\dot{B}^2}{B^2} + \frac{2A_t\dot{B}}{AB} = 8\rho\pi + 3\rho\mu - \rho\mu - \lambda\mu \quad (13)$$

Burada $f(R,T)=R+2 f(T)= R+2\mu T$ şeklinde alınmıştır. (μ pozitif yada negatif alınabilen bir sabittir). Ayrıca, (.) ve alt indis t, zamana göre türevi göstermektedir. Elimizde 3 adet alan denklemleri ve A, B, ρ , p, λ olmak üzere 5 adet bilinmeyen mevcuttur. Denklem sistemini çözebilmek için denklem sayısının en az bilinmeyen sayısına eşit olması gerekir. Bu yüzden ilk olarak (10) denklemindeki acayip kuark durum denklemini ve ikinci olarak Ruban evreninin potansiyelleri arasında bağıntı veren aşağıdaki eşitliği kullanacağız:

$$A = (x B(t))^n \quad (14)$$

Böylece (10)-(14) arası denklemlerden sicim gerilim yoğunluğunu aşağıdaki gibi elde ederiz

$$\lambda = \frac{(8\pi+4\mu)(n+2)(n-1)B_c}{(6\pi+3\mu)n^2+(10\pi+3\mu)n+8\pi} \quad (15)$$

Toplam enerji yoğunluğu ise şu şekilde elde edilir:

$$\rho = \rho_q + B_c = \frac{2((8\pi+3\mu)n+4\pi)B_c}{(6\pi+3\mu)n^2+(10\pi+3\mu)n+8\pi} \quad (16)$$

Toplam basınç ise şu şekilde bulunur:

$$p = p_q - B_c = \frac{-2((4\pi+2\mu)n^2+(4\pi+\mu)n+4\pi)B_c}{(6\pi+3\mu)n^2+(10\pi+3\mu)n+8\pi} \quad (17)$$

$f(R,T)$ fonksiyonumuz $R+2 f(T)= R+2\mu T$ şeklindeydi, Buradan, Ruban evren modeli için R, Ricci skaleri aşağıdaki gibi bulunur:

$$R = -\frac{16(2\pi+\mu)(4\pi+\mu)(n^2+2n+3)B_c}{6n^2\pi+3n^2\mu+10n\pi+3n\mu+8\pi} \quad (18)$$

Enerji momentum tensörünün izi olan T ise aşağıdaki gibidir:

$$T = -\frac{8(n-1)\left(\pi+\frac{\mu}{2}\right)(n+2)B_c}{(6\pi+3\mu)n^2+(10\pi+3\mu)n+8\pi} + 4B_c \quad (19)$$

(18) ve (19) denklemlerinden $f(R,T)=R+2\mu T$ fonksiyonunun eşiti aşağıdaki gibi verilir:

$$f(R,T) = -\frac{16B_c(8n^2+16n+24)\pi^2+4\mu(n^2+2n+3)\pi+\mu^2(n+2)}{(6\pi+3\mu)n^2+(10\pi+3\mu)n+8\pi} \quad (20)$$

SONUÇ

Bu çalışmada $f(R,T)$ gravitasyon teorisinde, sicim içeren acayip kuark madde dağılımı Ruban uzay-zamanında ele alınmıştır. Çözümler için $f(R,T)=R+2\mu T$ modeli kullanılmıştır. Alan denklemlerinin tam çözümlerini elde etmek için kuarkların durum denklemi ile Ruban uzay-zamanının metrik potansiyelleri arasındaki bağıntıdan faydalanılmıştır. (15), (16), (17) ve (20) denklemlerinden görüleceği gibi acayip kuarkın çanta sabiti B_c , sicim gerilimi, toplam enerji, basınç ve $f(R,T)$ fonksiyonu üzerinde etkilidir. Ayrıca tüm eşitlikler tanımlı ve sıfırdan farklı olarak elde edilmiştir. Sicim gerilim yoğunluğunun sıfır olmaması için, n sabitinin 1 ve -2 değerlerinden farklı değerler alması gerekmektedir. (17) denkleminde basınç değeri negatif olarak elde edilmiştir. Negatif basıncın itici güce sahip olduğu bilindiğinden, evrenin genişlemesi ile ilişkilendirilebilir. Eğer $f(R,T)=R+2\mu T$ eşitliğinde $\mu = 0$ seçilirse, $f(R,T)$ teori Einstein'ın Rölativite teorisine dönüşür. Bu durumda elde edilen çözümler Rölativite teorisinde Ruban evreni için sicime iliştilirilmiş acayip kuark madde çözümleri olur ve aşağıdaki gibi gösterilir:

$$\rho = \rho_q + B_c = \frac{(8n+4)B_c}{3n^2+5n+4} \quad (21)$$

$$p = p_q - B_c = -\frac{4(n^2+n+1)B_c}{3n^2+5n+4} \quad (22)$$

$$\lambda = \frac{4(n+2)(n-1)B_c}{3n^2+5n+4} \quad (23)$$

Elde edilen sonuçlar $f(R,T)$ teori ile uyum içerisinde çıkmıştır. Yine Rölativite teorisinde yoğunluk, basınç ve sicim gerilimi B_c çanta sabiti ile ilişkilidir. Sicim geriliminin sıfırdan farklı olması için n değeri 1 ve -2 değerlerinden farklı bir değer almalıdır. Basınç bu modelde de negatif olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. G. Ries ve ark. Astron. J. 116 (3) 1009 (1998)
2. P. A. R, Ade ve ark.. Planck 2015 Results XIII. Cosmological Parameters, Astronomy and Astrophysics 594: A13 (63pp). (2016)
3. T. Harko, F. S. N. Lobo, S. Nojiri ve S. D. Odintsov Phys. Rev. D 84(2) 024020 (2011)
4. J.A.S Lima., M.A.S Nobre Class. Quantum Grav.,7, 399-409 (1990)
5. Alcock E. Fahri, A. Olinto Astrophysics Journal. 310 (1) 261-272 (1986)

Sovyet Rus Edebiyatında Kafkasya Savaşı

Doç. Dr. Tamilla ALİYEVA

Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-5420-3714

ÖZET

Ünlü Rus yazarı A. Soljenitsin “Boyun eğme psikolojisini hiç takip etmeyen bir millet vardı - bireyler, isyancılar değil, tüm ulus. Bu çeçenlerdi” der. 20. yüzyılın başından itibaren Rusya'da Doğu ve Kafkasya'da yeni bir ilgi dalgası başladı. Özellikle Gümüş Çağı edebiyatının temsilcileri bu konuda birçok orijinal eserler yazdı. Ancak bu dönemde Rus edebiyatındaki doğu akımının ana temaları kültürlerarası ilişkiler, dinsel ve felsefi konularla bağlantılı olup üslup arayışı ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, Avrupa'daki gergin olayların arka planına karşı, Kuzey Kafkasya'daki etnik süreçlere ilgi görece azalmaktadır. Bu nedenle Kafkas savaşı konusu XIX yüzyılın başlarına göre önemini yitiriyor. Tarihsel olarak bu konu, Çarlık döneminde olduğu gibi genel olarak dağlılar ve Kafkas Müslümanları için de trajik olan Sovyet döneminde mevcut ideoloji içinde geliştirildi. 1920'lerden itibaren Bolşevik ideolojisine göre Rusya'nın Kafkasya politikası işgalci olarak adlandırıldı ve Stalin'in tavsiyesi üzerine Kafkasyalıların mücadelesi bir ulusal kurtuluş hareketi olarak kabul edildi. Kafkas Savaşı 1950'lere kadar ulusal ve daha sınıfsal bir kurtuluş hareketi olarak sunulduğundan, bu konuda N. Tikhonov'un "Hamzat Şarkısı" nın tercümesi de dahil olmak üzere bazı çalışmalar yazıldı. 50'li yıllardaki yeni siyasi duruma göre, bu mücadele yabancı bir ajansın faaliyetleriyle bağlantılıydı ve bu dönemde, örneğin Resul Hamzatov'un önce siyasi duruma uygun olarak İmam Şamil'e hakaret etmek gibi emperyalist yazılar vardı ve sonra yeni durumda, övgüye değer uygun eserler, diğer benzer metinler ortaya çıktı. Ünlü yazar Nikolay Tikhonov'un (1896-1979) eserlerinde Sovyetler Birliğinin Doğu halkları, Türkler ve dağlıların özel bir yeri vardır. N. Tikhonov, Kafkasya, Lev Tolstoy'un "Hacı Murad" da kullandığı Hamzat hakkındaki ünlü Çeçen şarkısını Rusça'ya çevirdi. Sovyet rejiminde bu çevirinin ortaya çıkması öncelikle siyasi durum nedeniyle mümkün olsa da ve Sovyet ideolojisinde o aşamada dağlı hareketi bir sınıf özgürlüğü mücadelesi olarak algılanıyorduydu, yazarın dağlılara olan ilgisini dile getiriyordu.

Anahtar Kelimeler: Kafkasya savaşı, dağlılar, Gümüş Çağı edebiyatı, özgürlük, mücadele

Thixotropic Properties of Cementitious Systems: Importance and Measurement

Methods

Arş. Gore. Öznur Biricik, PhD. Student. Hatice Gizem Şahin,

Doç. Dr. Ali Mardani-Aghabaglou

Civil Engineering Department, Bursa Uludag University

Abstract

As a result of the application of shear rate to a non-Newtonian system, different structural changes are observed depending on the properties of the system. This change in structure is due to the breaking of weak bonds in the system, the alignment of irregularly shaped particles and the formation of flocculation between the particles. The structural change that occurs as a result of the applied shear rate is called thixotropy if the viscosity of the system decreases over time, negative thixotropy or antithixotropy if it increases. In this study, a literature review was made on the importance of thixotropic properties of cementitious systems and their measurement methods. When the shear rate is applied to a thixotropic system for a certain period of time, the viscosity decreases, but when the system is left to rest, it regains its viscosity. These structural changes that occur as a result of thixotropic behavior are very important in cementitious systems. The thixotropic behavior is even more important in mixtures such as self-consolidating concrete (SCC), which has high flow properties. Hydrostatic pressure occurs in the formwork depending on mixture having high flowability properties. The design of the formworks by taking this high pressure into consideration increases the production cost considerably. It was emphasized that in mixtures having higher thixotropic properties, the lateral pressure formed in the formwork is lower and this pressure decreases faster over time. Cementitious system having thixotropic properties behave like a fluid during placement into the formwork. If the mixture is placed in the formwork slowly enough or remains immobile, it creates a structural recovery. This situation ensures that the mixture gains the ability to withstand the load of the concrete placed on it without increasing the lateral pressure applied to the formwork. On the other hand, if the mixture with a high degree of thixotropy is interrupted during the placement into the formwork, the formation of cold joints between the old layer and the new layer becomes inevitable. This situation adversely affects the mechanical properties of concrete mixtures. In this context, it becomes important to measure this property in order to ensure optimum thixotropic behavior, especially for fluid mixtures such as SCC. It was emphasized that the thixotropic property of cementitious systems is measured by two different methods, namely the loop and the step-change. In the loop method, the shear rate applied to the mixtures is continuously and linearly increased from zero to the maximum value and then reduced to zero in the same way. If the

mixture shows thixotropic behaviour, the shear stress curves that occur during the acceleration and lowering processes do not coincide and an area occurs between the curves. The thixotropy degree of the mixtures is determined by calculating the area between these curves. In the step-change method, the mixture is suddenly subjected to a high shear rate, then this shear rate is suddenly reduced. In this method, the shear stress decreases over time until a certain equilibrium value during the application of a constant high shear rate. In this step, the mixture demonstrates the structural breakdown behavior. Then, a sudden decrease occurs in the shear stress of the mixture by decreasing the shear rate. When the constant low shear rate is continued to be applied to the mixture, the shear stress increases over time, again to the equilibrium level. This behavior is referred to as the mixture's again structural recovery. Thus, the thixotropic behavior of the mixtures is evaluated by obtaining equilibrium shear stress values. It was reported that the thixotropic properties of cementitious systems are affected by the measurement method, the applied shear rate and the the process change. In addition, it was declared that parameters such as mixing and placing time of the mixtures before placing them in the rheometer container will affect the measurement results.

Keywords: Thixotropy, self- consolidating concrete, formwork pressure, loop method, step-change method

Effect of Polypropylene fibers utilization on Optimum Water Content and Consistency of Roller Compacted Concrete Road Mixtures

**PhD. Student. Sultan Husein Bayqra, Doç. Dr. Ali Mardani-Aghabaglou,
Prof. Dr. Kambiz Ramyar**

Department of Civil Engineering, Eng. Faculty, Bursa Uludag University,

Department of Civil Engineering, Eng. Faculty, Bursa Uludag University,

Department of Civil Engineering, Eng. Faculty, Ege University

ABSTRACT

Roller compacted concrete (RCC) is widely used in dams, roads exposed to heavy and dynamic loads, gas stations, airports, and heavy industrial floors. As with conventional concrete, RCC has also low tensile and flexural strength. To eliminate these problems, different types and proportions of fiber are used. In addition, parameters such as binder amount, water/binder ratio, aggregate gradation, compaction degree, and consistency also affect the mechanical, physical, and durability properties of RCC. It was reported that the water-reducing admixture requirement to provide the desired consistency increases and workability reduces by the addition of fiber to the mixture for conventional concrete. In this study, it was investigated whether the use of polypropylene (PP) fiber has an effect on the consistency of RCC mixtures. For this purpose, fibrous RCC mixtures were prepared by using 0.25, 0.50, and 0.75% by volume PP fiber having a length 54 mm. The mixtures were prepared according to the maximum density method and compacted according to the ASTM C1435 Standard. The amount of binder in all mixtures was kept constant as 300 kg/m³ and the crushed limestone aggregate having 3 different size fractions (0-5, 5-12, and 12-22 mm) was used for preparing of RCC mixtures. For each series, 5 different mixtures were produced at 5 different water/binder ratios between 0.35 and 0.55. For each series, the mixture having maximum dry unit volume weight and optimum water content was determined by obtaining its unit volume weight-water content relationship. The optimum water content and Vebe time of the selected mixtures were determined. The Vebe time of mixtures was determined according to the ASTM C1170 Procedure A standard. The results showed that with increasing PP fiber utilization, the optimum water content increased and the maximum dry unit weight decreased. In addition, the increase in PP fiber ratio increased the Vebe time. This situation showed that the consistency and workability of the mixtures were reduced.

Keywords: *Roller compacted concrete, Polypropylene fiber, Vebe time, Optimum water content*

Acknowledgement

The authors appreciate contributions of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) and Bursa Uludağ University Science and Technology Centre (BAP) under grant numbers 217M408 and AYP (MH)-2016/16, respectively. The authors would also like to thank Polisan Construction Chemicals Company and Bursa-Beton Ready Mixed Concrete authorities for their kind assistance in providing the cement, aggregate, set retarding admixture, adhesion enhancing chemical admixture, and water-reducing admixture as well as determining their properties.

Ekstrüzyon Teknolojisi İle Kolay Açılma Özelliği Kazandırılan Ve Gıda Ürünlerinin Korunmasını Sağlayabilen Sürdürülebilir Bariyer Özellikli Esnek Ambalaj Yapısı Geliştirme

Gizem GÜLER, Yusuf ÖVER, Keriman ŞANLI, Mahir DOĞAN

Pilenpak Ambalaj ARGE Merkezi,

ÖZET

1950’li yıllarda polietilenin (PE) keşfi ile plastik malzemelerin üretimi ve tüketimi hız kazanmıştır. Bu artışta en önemli etken ise, ambalaj sektöründeki ihtiyaçlar olmuştur. Eskiden bir ürünün paketlenmesinde sıklıkla kullanılan kağıdın, ürünü dış etkenlerden korumada ve ürünün raf ömrünü arttırmada yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Farklı türdeki polimerlerin kullanımı ile tasarlanan esnek ambalajlar ise hem ürünün korunmasına ve raf ömrünü arttırmaya yardımcı olmuş, hem de ürününün taşınabilirliğini kolaylaştırmıştır. Böylece, ambalajdan beklenen özelliklere göre farklı katmanlar kullanarak ambalaja gaz bariyeri, nem bariyeri, pastörizasyon ve sterilizasyon imkanları gibi birçok teknik özellik eklenebilir hale gelmiştir. Bu projede ise, ambalajda kullanılan iki veya daha fazla polimer filmin, ekstrüzyon laminasyon teknolojisi ile birbirlerine yapıştırılması üzerine çalışılmıştır. Ekstrüzyon laminasyonda iki film (örneğin çift tarafı gerdirilmiş polipropilen filmi veya polyester filmi gibi polimerler) yine polimer içerikli ham madde eriyiği sayesinde birbirlerine yapıştırılır. Son durumda Film A / Polimer ham madde eriği / Film B yapısında bir ambalaj elde edilir. Burada kullanılan filmlerin kendi içerisinde ince katmanlara ayrıldığı gibi eriyik de üç farklı katmandan farklı ham maddeler ile beslenebilir. Bu projede ise, eriyikte kullanılan katmanlardan biri ağırlıkça düşük yoğunluklu polietilen (LDPE) içerirken, diğer katman ise homo polipropilen (PP) içermektedir. Bu durumda, polimerlerin kimyası gereği birbirleriyle daha az uyumlu olmaları, polimerlerin birbiri içerisindeki tutunumunu zayıflatmakta ve son ürün olan ambalajda daha kolay bir açılmaya sebebiyet vermektedir. Ambalajın mekaniksel özelliklerini iyileştirmenin yanı sıra, ekstrüzyon laminasyonda kullanılan eriğin fiziksel özellikleri sayesinde (eriyiğin daha yumuşak olması), ambalajda kırılmaları önleyerek, ambalajın bariyer özelliğini geliştirdiği ve böylece içerisine girecek ürünün (gıda vb.) özelliklerini de korumaya yardımcı olduğu görülmüştür. Bu proje, ekstrüzyon laminasyon teknolojisi kullanımı bakımından Türkiye’de ilk olması sebebiyle, TÜBİTAK Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Esnek Ambalaj, Ekstrüzyon Laminasyon, Polimerler, Kolay Açılma, Oksijen Bariyeri, Nem Bariyeri.

**Atık Madde Olarak Yumurta Kabuklarının, Lambda Cyhalothrin İle Etkileşmesinin
Afm Görüntüleme Ve Uv-Vis Spektroskopisi Kullanılarak İncelenmesi
(Investigation Of The Effect Of Lambda Cyhalothrin On Some Eggshells As Waste
Material Using Afm Imaging And Uv-Vis Spectroscopy)**

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan KAYA KINAYTÜRK, Prof. Dr. Belgin TUNALI,

Dr. Öğr. Üyesi Deniz TÜRKÖZ ALTUĞ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,

Süleyman Demirel Üniversitesi

ÖZET

Dünya genelindeki kimyasal çevre kirliliğinin büyük bir kısmı sebze ve meyve yetiştiriciliğinde kullanılan pestisitlerin hedef dışı bölgelere yayılmasından kaynaklanmaktadır. Bu istenmeyen yayılmadan dolayı başta insanlar olmak üzere ekosistemin dengesini sağlayacak birçok canlı olumsuz etkilenmektedir. Bu çalışmada kullanılan Lambda Cyhalothrin de tarımcılıkta kullanım alanı çok geniş olan ve özellikle temel gıda ihtiyacını karşılamak için üretilen tarım ürünlerinde yaygın bir şekilde kullanılan böcek ilaçlarından bir tanesidir. Yapılan çalışmada doğada bulunan bazı canlılara zararının olduğu kanıtlanan Lambda Cyhalothrin' nin çeşitli yumurta kabukları (Denizli, Light Brahma, ISA Tinted - White, Alectoris Chukar ve Coturnix Coturnix Japonica yumurta kabukları) ile etkileşimi incelenmiştir. AFM sonuçlarına göre adsorplama sürecinden sonra yumurta kabukları üzerindeki çeşitli şekillerde bulunan gözeneklerin dolarak yığılma şeklinde Lambda Cyhalothrin'in biriktiği gözlemlenirken, UV-Vis spektroskopisi ile elde edilen sonuçlara göre yapılan hesaplamalarda Lambda Cyhalothrin' nin yumurta kabukları tarafından yirmi dört saatte adsorplama sürecinin tamamlandığı ve desorplanma sürecininse on iki saatte dengeye ulaştığı gözlemlenmiştir. Ayrıca adsorpsiyon ve desorpsiyon sonuçlarına bakıldığında Lambda Cyhalothrin'in tutunum ve salınımı en yüksek olduğu tür Coturnix Coturnix Japonica yumurta kabuğunda olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara ek olarak tüm yumurta kabuklarında desorpsiyon sürecinde salınımın az olması yumurta kabuklarının adsorpladığı Lambda Cyhalothrin'i tekrar çevreye mümkün olduğunca salmadığını yani bünyesinde hapsedtiğini göstermektedir. Böylece çevre için zararlı olabilen Lambda Cyhalothrin çevre dostu adsorban olarak kullanılan yumurta kabukları ile ortamdan uzaklaştırıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lambda Cyhalothrin, Yumurta Kabukları, UV-Vis Spektroskopisi, AFM, Adsorpsiyon, Desorpsiyon

ABSTRACT

Most of the chemical environmental pollution around the world has caused by the spread of pesticides used in vegetable and fruit growing to non-target areas. Due to this unwanted spread, many living things, especially humans, that will ensure the balance of the ecosystem have adversely affected. Lambda Cyhalothrin used in this study is also one of the pesticides that has a wide range of use in agriculture and has widely used in agricultural products especially produced to meet basic food needs. The interaction of Lambda Cyhalothrin with various eggshells (Denizli, Light Brahma, ISA Tinted -White, Alectoris Chukar and Coturnix Coturnix Japonica eggshells) was investigated in the study. According to the AFM results, it was observed that Lambda Cyhalothrin clustered into the pores of various shapes on the eggshells after the adsorption process and accumulated in these pores. In calculations obtained by UV-Vis spectrometer results; the adsorption process of Lambda Cyhalothrin by the eggshells was completed in twenty-four hours and the desorption process was observed to stabilize in twelve hours. Also, when the adsorption and desorption results are examined, it was determined that Lambda Cyhalothrin has the highest retention and release in Coturnix Coturnix Japonica eggshell. In addition to these results, the low release in the desorption process in all type of eggshells were show that Lambda Cyhalothrin, adsorbed by the eggshells, didn't release it back to the environment as much as possible, that is, it confined Lambda Cyhalothrin. Thus, it has been determined that Lambda Cyhalothrin, which can be harmful to the environment, has been removed from the environment with eggshells used as an environmentally friendly adsorbent.

Key Words: Lambda Cyhalothrin, Eggshells, UV-Vis Spectroscopy, AFM, Adsorption, Desorption

Pwm Kontrollü Üç Fazlı Çok Seviyeli İnverterlerin Tasarım Ve Analizinin Simülasyonu (Simulation And Analysis Of Three-Phase Multi-Level Inverters)

Burcu ÇAVUŞ

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada, yaygın olarak kullanılan geleneksel gerilim kaynaklı evirici yapılarından, 3 fazlı 2 gerilim seviyeli tam köprü evirici ile 3 gerilim seviyeli nötr nokta kenetlemeli gerilim kaynaklı evirici karşılaştırılmıştır.

Eviriciler doğru akımı alternatif akıma çeviren güç elektroniği devreleridir. Eviricilerden beklenen en az güç kaybı ile doğru akımı tam sinüsoidal forma çevirmesidir. Eviricilerde kullanılan en önemli devre elemanı anahtarlama elemanlarıdır. Eviricilerde anahtarlama elemanı olarak genellikle Metal Oxide Semi-conductor Field Effect Transistor (MOSFET) veya Insulated Gate Bipolar Transistor IGBT) kullanılmaktadır. Eviricilerde kullanılan güç elemanlarının sinüsoidal alternatif akım üretmesi, evirici transistörlerinin iletme ve kesime geçirilmesi için sinüsoidal *Pulse Width Modulation* (PWM) veya *Space Vector Pulse Width Modulation* (SVPWM) teknikleri ile elde edilmiş kapı sinyalleri anahtarlama elemanlarına uygulanmaktadır. Eviriciler genellikle iki seviyeli üç fazlı olarak tasarlanmakta ve kullanılmaktadır. Son zamanlarda üç gerilim seviyeli, üç fazlı eviriciler de kullanılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada iki ve üç gerilim seviyeli gerilim kaynaklı eviriciler Powersim platformu ile tasarlanmış ve simülasyonu gerçekleştirilmiştir. Evirici çıkış gerilimi kontrolü Sinüzoidal Darbe Genişlik Modülasyonu (SPWM) yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Powersim platformunda evirici anahtarlarının kapı sinyallerini elde etmek için üçgen dalga ile sinüzoidal dalganın karşılaştırılması yöntemi kullanılmıştır. İki gerilim seviyeli evirici için biri referans sinüzoidal diğeri taşıyıcı üçgen dalga olmak iki kontrol işareti, üç gerilim seviyeli evirici için ise iki taşıyıcı üçgen dalga ve bir referans sinüzoidal olmak üzere üç adet kontrol işareti karşılaştırılarak anahtarlama işaretleri elde edilmiştir.

Sonuç olarak, üç gerilim seviyeli eviricinin çıkış geriliminin üç farklı seviyeden oluşması, çıkışın iki seviyeli eviriciye nazaran daha kolay filtrelenmesinin mümkün olduğu görülmüştür. Bu nedenle daha küçük toplam harmonik distorsiyona (THD) sahip olan üç gerilim seviyeli eviricinin çıkış dalga formunun sinüzoidal forma çok yakın olduğu görülmüştür. Anahtarlama elemanının üzerine düşen gerilim, üç gerilim seviyeli eviricide, giriş geriliminin yarısı kadar, iki gerilim seviyeli eviricide ise giriş geriliminin tepe değeri

kadar bir değişim göstermiştir. Bu durum üç gerilim seviyeli evirici için yüksek giriş gerilimlerinde anahtarlama elemanlarının maruz kaldığı gerilim seviyelerinin düşük olmasından dolayı avantaj sağlamaktadır ve düşük gerilim anahtarlarının kullanılması iki gerilim seviyeli eviricide kullanılan yüksek gerilimli güç anahtarına göre daha küçük boyutlu, daha hızlı ve daha ekonomik olduğu görülmüştür.

Tüm bu sonuçlar incelendikten sonra gerilim kaynaklı 3 fazlı üç gerilim seviyeli gerilim kaynaklı nötr nokta kenetlemeli eviricinin, geleneksel 3 fazlı iki gerilim seviyeli tam köprü eviriciye kıyasla daha iyi performansa sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Üç Fazlı İki Gerilim Seviyeli Evirici, Üç Fazlı Üç Gerilim Seviyeli Evirici, Darbe Genişliği Modülasyonu.

ABSTRACT

In this study, the three-phase full-bridge inverter with two voltage levels and the neutral-point clamped voltage source inverter with three voltage levels, which are among the commonly used conventional voltage source inverter structures, are compared.

Inverters are the power electronics circuits that convert direct current to alternating current. They are expected to convert direct current to full sinusoidal waveform without power loss. The most important circuit element used in inverters are the power switching elements. In generally, Metal Oxide Semi-Conductor Field Effect Transistor (MOSFET) or Insulated Gate Bipolar Transistor (IGBT) are used as the switching parts in inverters. Gate signals obtained by sinusoidal Pulse Width Modulation (PWM) or Space Vector Pulse Width Modulation (SVPWM) techniques are applied to the switching elements in order to generate sinusoidal alternating current via power elements in inverters. Power transistors in inverters are operated digitally on-off. Inverters are generally designed and used as two-level three-phase. Recently, three-phase and three voltage levels inverters have been reported and used.

In this study, voltage source inverters with two and three voltage levels are designed and simulated Powersim platform. Inverter output voltage control has been carried out by using the Sinusoidal Pulse Width Modulation (SPWM) method. The comparison method of triangular wave and sinusoidal wave have been used in Powersim platform to obtain the gate signals of the inverter switches.

In a two voltage level inverter, the sinusoidal reference signal is compared with a high frequency triangle wave, while in a triple voltage level inverter the sinusoidal reference is compared with two high frequency carriers. This comparison is made for both positive period and negative period.

It has been observed that the voltage of the three voltage level inverter is more easily filtered. Therefore, it has been observed that the output waveform of the three voltage level inverter has smaller total harmonic distortion (THD) and is very close to the sinusoidal waveform. The voltage dropping on the switching element has changed as half the input voltage in a three voltage level inverter, and as much as the peak value of the input voltage in a two voltage level inverter. In three voltage level inverters, power elements are under less voltage. In three voltage level inverters, power switches are under the effect of less voltage, enabling the use of power switches with lower voltage. This makes the inverter with three voltage levels more economical. While 6 switching elements are used in two voltage level inverter, using 12 switching elements in three voltage level three-phase inverters makes the control of the inverter more complicated. After examining all these results, it is seen that the three-phase three voltage level voltage sourced neutral point clamping inverter has a better performance compared to the conventional three-phase two-voltage level full bridge inverter.

Keywords: Three-phase Two Voltage Level Inverter, Three-phase Three Voltage Level Inverter, Pulse Width Modulation.

**Modifiye Kitosan Kullanılarak Sulu Çözeltilerden Boya Giderimi
(Paint Removal From Water Solution Using Modified Chitosan)**

İrem Sena AÇIKGÖZ, Dr. Öğr. Üyesi Murat İNAL

Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyomühendislik Yüksek Lisans Öğrencisi

Kırıkkale Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Biyomühendislik Bölümü

Mevcut Tam Metin Bildiri, Kırıkkale Üniversitesi Biyomühendislik Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi İrem Sena Açıkgöz'ün "Modifiye Kitosan Kullanılarak Sulu Çözeltilerden Boya Giderimi" isimli tezinden hazırlanmıştır.

ÖZET

Kitosan uzun yıllardır atık sulardaki anyonik kirleticilerin giderilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bununla birlikte, modifiye edilerek katyonik kirleticilerin temizlenmesi amacıyla da kullanılmıştır. Bu çalışmanın çıkış noktası kitosanın ditiyokarbamat ile modifiye edildiği hemen hemen hiçbir araştırmada boya adsorpsiyonu üzerine bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Çalışmamızda ilk olarak karbon disülfür kullanılarak kitosanın amonyum ditiyokarbamat türevi (DTKK) hazırlanmıştır. Elde edilen polimer fourier dönüşümlü kızılötesi spektrofotometre (FTIR), taramalı elektron mikroskobu (SEM), enerji dağılımlı X-ışını spektroskopisi (EDAX), element analizi ve şişme çalışmaları ile karakterize edilmiştir. Daha sonra elde edilen modifiye kitosanın katyonik model boya olarak seçilen metilen mavisi üzerine adsorpsiyon çalışmaları yürütülmüştür. Adsorpsiyon üzerine pH, zaman, sıcaklık ve derişim gibi parametrelerin etkisi araştırılmıştır. Adsorpsiyonun kinetik ve izoterm verileri incelenmiş ve termodinamik parametreleri belirlenmiştir. Karakterizasyon çalışmaları kitosanın karbon disülfür ile başarılı bir şekilde modifiye edildiğini göstermiştir. Element analizi sonuçlarına göre modifikasyon yaklaşık %7 seviyelerinde bulunmuştur. SEM sonuçları modifikasyonun polimeri daha pürüzlü bir hale getirdiğini göstermiştir. Şişme çalışmalarından ditiyokarbamat modifikasyonunun şişmeyi çok fazla arttırdığı bulunmuştur. 25 °C'de maksimum adsorpsiyon için pH 12 ve zaman 20 dakika olarak bulunmuştur. Derişim çalışmasında 400 ppm değerinde bile adsorpsiyonun dengeye gelmediği belirlenmiştir. Termodinamik parametrelerin sonuçları incelendiğinde adsorpsiyonun endotermik olduğu ($\Delta H^0 > 0$) ve kendiliğinden meydana geldiği ($\Delta G^0 < 0$) bulunmuştur. Adsorpsiyonun ikinci derece kinetiğe ve Freundlich izoterm modeline uygun olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar ditiyokarbamat modifiye kitosanın atık sulardan katyonik kirleticilerin gideriminde başarılı bir şekilde kullanılabileceğini kanıtlamıştır.

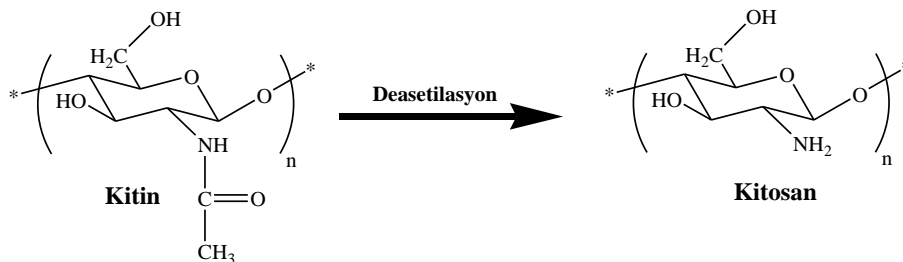
Anahtar Sözcükler: Kitosan, Ditiyokarbamat Modifiye Kitosan, Boya Giderimi, Metilen Mavisi, Adsorpsiyon

GİRİŞ

Günümüzde sanayi sektörünün hızla gelişmesi, insan yaşamına büyük hizmetler sunarken bir yandan da hızlı gelişen sanayileşmenin canlı yaşantısına büyük ölçülerde zararı olmaktadır. Hızlı sanayileşme çevresel kirliliği de beraberinde getirmektedir. Endüstriyel atık sularındaki en büyük problemlerden biri insan sağlığı ve çevre hayatı açısından toksik özellik gösteren ağır metaller, boyalar ve iyonların varlığıdır ve bu durum çeşitli mikroorganizmalar ve diğer yaşam formları üzerinde toksik birikimler ve kanserojen etkiler oluşturabilmektedir. Önemli çevre kirliliğine neden olan boyalar; deri, plastik tekstil, kâğıt, gıda ve matbaa gibi çok çeşitli endüstriyel alanda yaygın olarak kullanılmaktadır (Vakili vd., 2014).

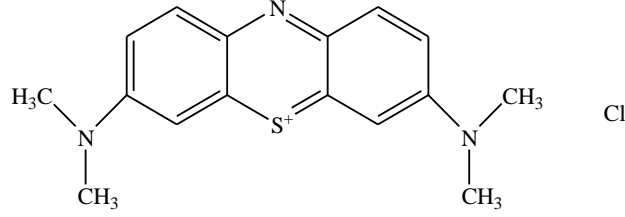
Boyaların kullanıldığı sanayilerin atık sularında bulunan sentetik boya maddelerinin sudaki çözünürlükleri yüksek olduğu için bunlar önemli bir su kirliliği kaynağıdır. Bu nedenlerden dolayı çevreye boşaltılmadan önce atık sulardan boya maddelerinin giderilmesi gereklidir. Boya maddelerinin atık sulardan arındırılabilmesi için yaygın kullanılan fiziksel, kimyasal ve biyolojik metotlardan bazıları şunlardır; adsorpsiyon, flokülasyon, ozonizasyon, biyosorpsiyon, koagülasyon, çöktürme ve membran filtrasyonu (Szygula vd., 2008; Shakir vd., 2010; Hameed vd., 2014; Daneshvar vd., 2012). Bu metotların başarısını etkileyen birçok parametre bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; basit üretim ve kolay kullanılabilirlik, üretim maliyetinin düşük olması, kaliteli tasarım, yüksek derecede etkinlik ve duyarlılık gibi parametrelerdir. Adsorpsiyon diğer metotlar ile karşılaştırıldığında; uygulanma basitliği, uygun fiyatlı ve etkili bir yöntem olmasından ötürü dikkatleri üzerine çekmektedir (Gök vd., 2010; Mahmoodi vd., 2011).

Kitin, doğadaki en yaygın ikinci polisakkarittir. Kitin kabuklu su canlılarının (yengeç, ıstakoz, karides gibi) ana bileşenlerinden olup, böceklerin iskeletinde, mantarların hücre duvarı yapılarında da bulunmaktadır. Kitinin birçok türevi kullanılmakta olup, kitosan bu türevlerden en önemli olanıdır (Vijay ve Sadhana, 2013). Kitosan, Şekil 1.1.'deki gibi kitinin alkali ortamda deasetile edilmesiyle oluşmaktadır. Bu işlemde, kitinin asetil grupları hidrolize olur ve serbest amin gruplarına dönüştürülerek kitosan elde edilir (Jun vd., 2013).

Şekil 1.1. Kitinin Deasetilasyonu ile Kitosanın Meydana Gelmesi (Struszczyk vd., 2001)

Bazik bir boyar madde olan Metilen mavisi (MM) (Şekil 1.2); endüstride deri, yün, ahşap vb. renklendirme işleminde ve medikal alanda kullanılmaktadır. Resim ve mürekkep boyalarında en çok kullanılan renklendiricilerden biridir. Metilen mavisine yoğun miktarda maruz kalan bireylerde kalp çarpıntısı, kusma, şok geçirme, siyanoz hali (mavi hastalığı), sarılık, kol ve bacak felci ve doku kangreni gibi çeşitli toksik etkiler gözlenebilir (Vadivelan ve Kumar, 2005). Bu nedenle endüstriyel atık sularda bol miktarda metilen mavisi bulunması yaşayan bütün canlılar açısından oldukça sakıncalıdır.

Şekil 1.2. Metilen mavisinin açık formülü (anonim)

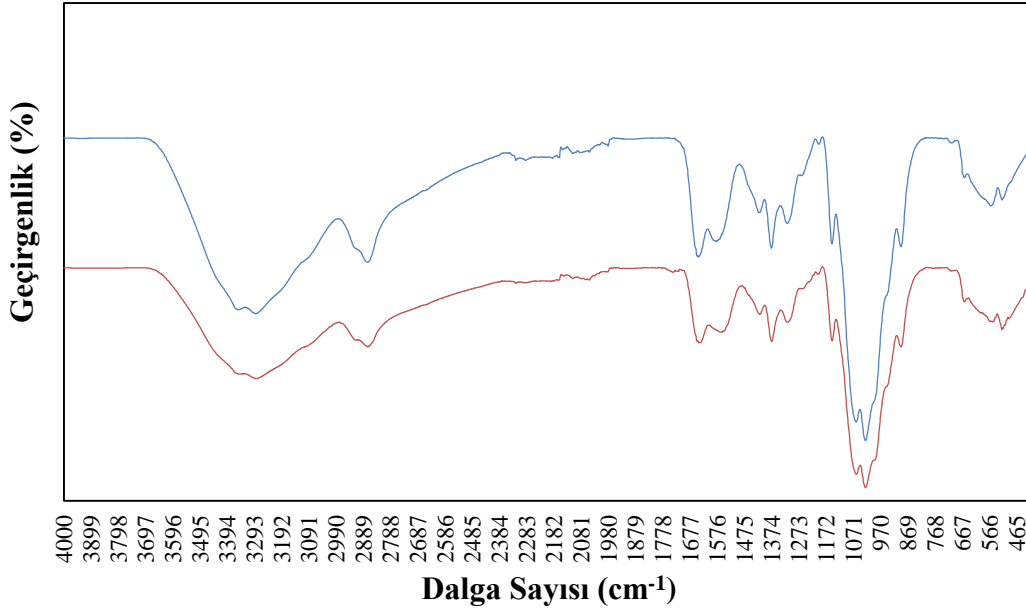
Bu çalışmada atık sulardan endüstriyel boya giderimi için ditiyokarbamat ile modifiye edilmiş kitosan türevi hazırlanmıştır. Elde edilen modifiye kitosan FTIR, SEM, EDAX, element analizi ve şişme çalışmaları ile karakterize edilmiştir. Modifiye edilmesinin ardından elde edilen ditiyokarbamat modifiye kitosanın katyonik model boya olarak seçilen metilen mavisini adsorplayabilme yeteneği araştırılmıştır.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Kitosanın Modifikasyonu ve Karakterizasyonu

Kitosan 40 mL %95'lik (hacim/hacim) etanolde karıştırıldı. İçerisine gerekli miktarda %35'lik (hacim/hacim) amonyak ilave edildi. Karışım 30 dakika karıştırıldı. Sonra içerisine gerekli miktarda CS₂ ilave edilerek reaksiyon başlatıldı. Elde edilen katı madde mutlak etanol ile yıkandı. Elde edilen ditiyokarbamat modifiye kitosan (DTKK) element analizi, FTIR, SEM, EDAX ve şişme çalışmaları ile karakterize edilmiştir.

Kitosan ve DTKK'nın FTIR spektrumları Şekil 2.1'de verilmiştir.

Şekil 2.1. Kitosan ve DTKK'nın FTIR spektrumları

Kitosana ait FTIR spektrumu incelendiğinde 3351 ve 3289 cm^{-1} civarındaki pikler N–H ve O–H gerilme titreşimlerine, 1645 ve 1317 cm^{-1} 'deki pikler N-asetil gruplarına ait sırasıyla amid I için C=O ve amid III için C–N gerilme titreşim bantlarına, 1582 cm^{-1} 'deki pik primer amin gruplarının N–H gerilme titreşimine ait olduğu, 1375 ve 1418 cm^{-1} 'deki bantların ise sırasıyla CH_3 simetrik deformasyon ve CH_2 eğilme bantlarına, C–N gerilme titreşimlerine ve 1150 cm^{-1} 'deki pik C–O–C asimetrik gerilme titreşimine ve 1060 ve 1027 cm^{-1} 'deki piklerin C–O gerilme titreşimlerine karşılık geldiği düşünülmektedir (Moacir vd., 2015).

DTKK'nın FTIR spektrumu incelendiği zaman kitosanda 1582 cm^{-1} 'deki primer amin gruplarının N–H gerilme titreşim bandının 1568 cm^{-1} 'e kaydığı ve yayvanlaştığı açıkça görülmektedir. Bunun kitosandaki primer amin gruplarının sayısının azalmasına bağlı olarak modifiye kitosandaki tiyomid gruplarından kaynaklandığı belirlenmiştir. Ayrıca yine aynı bölgede kitosanın spektrumunda görülmeyen ve diğer bantların altında kalmış olan N-asetil grubunun amid II için N–H eğilme bandından da kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Yong vd., 2016).

Şişme çalışmaları pH 12 tamponu içerisinde yürütülmüştür. Bu amaçla hem kitosandan hem de modifiye kitosandan 50 mg alınarak 5 mL pH 12 tamponu içerisine alınmış ve 25 °C'de su banyosu içerisinde 2 saat boyunca şişmeye bırakılmıştır. Süre sonunda polimerler alınarak Büchner hunisinde süzölmüş, tartılmış ve sonuçlar kaydedilmiştir. Yüzde şişme değerleri aşağıdaki eşitlik kullanılarak hesaplanmıştır.

$$\%Şişme = \frac{m_s - m_i}{m_i} \times 100$$

Burada m_s ve m_i sırasıyla polimerlerin şiştikten sonraki ve şişmeden önceki kütleleri olarak kullanılmıştır.

Kitosanın ve modifiye kitosanın şişme özellikleri aşağıdaki Çizelge 2.1’de gösterilmiştir. 25 °C’de polimerlerin şişme özellikleri karşılaştırıldığı zaman modifiye kitosanın % 430 gibi çok yüksek bir değere ulaştığı buna karşılık kitosanın şişme değerinin % 75,4’te kaldığı bulunmuştur. Bunun negatif yüklü ditiyokarbamat gruplarından dolayı kitosan zincirlerinin birbirini elektrostatik olarak itmesinden kaynaklandığı düşünülmüştür.

Çizelge 2.1. Polimerlerin % şişme kapasiteleri

Polimer	%Şişme Değerleri
Kitosan	%75,4
DTKK	%430

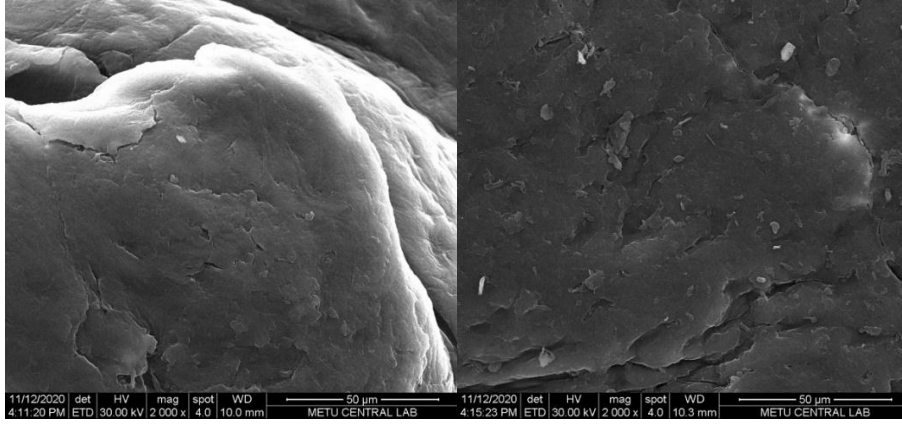
Element analizi ODTÜ merkezi araştırma laboratuvarında LECO CHNS-932 (Almanya) cihazı ile yapılmıştır. Analiz kitosanın ne kadarlık bir yüzdesinin modifiye edildiğini göstermek için yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Çizelge 2.2.’de verilmiştir.

Çizelge 2.2. Kitosan’ın % modifikasyonu

Numune Adı	%C	%H	%N	%S
Ditiyokarbamat modifiye kitosan	39,40	6,66	6,83	1,83

Kükürt yalnızca DTKK’dan gelmektedir. Elde edilen sonuçlardan hesap yapıldığı zaman modifikasyon yüzdesi 6,98 olarak bulunmuştur.

Kitosan ve DTKK’nın SEM sonuçları Şekil 2.2.’de gösterilmiştir. Kitosan pürüzsüz, yoğun ve düz bir morfolojiye sahiptir. Bununla birlikte DTKK pürüzlü bir yüzey morfolojisi göstermiştir. Bunun kitosanın modifikasyonu sonucunda yapısındaki moleküller arası hidrojen bağlarının ortadan kalkmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Yukun vd., 2012).

Şekil 2.2. Kitosan ve modifiye kitosanın SEM fotoğrafları ve EDAX sonuçları

Adsorpsiyon Çalışmaları

Adsorpsiyonda model boya olarak metilen mavisi boyası kullanılmıştır. Kullanılacak boyanın derişimi 50-400 ppm aralığında, pH değerleri 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve toplam hacim 25 mL olacak şekilde erlende hazırlanmıştır.

Adsorpsiyon çözeltisine 0,05 gram kitosan veya DTKK ilave edilmiş ve çeşitli sıcaklıklarda (25, 35 ve 45 °C), 200 rpm çalkalama hızında inkübatörde adsorpsiyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Adsorplanan boya miktarları UV-VIS spektrofotometre kullanılarak 665 nm’de belirlenmiştir. Birim kütle başına adsorpsiyon, q_d (mg/g) dengedeki adsorplanan madde miktarı olmak üzere aşağıdaki eşitlikle hesaplanmıştır;

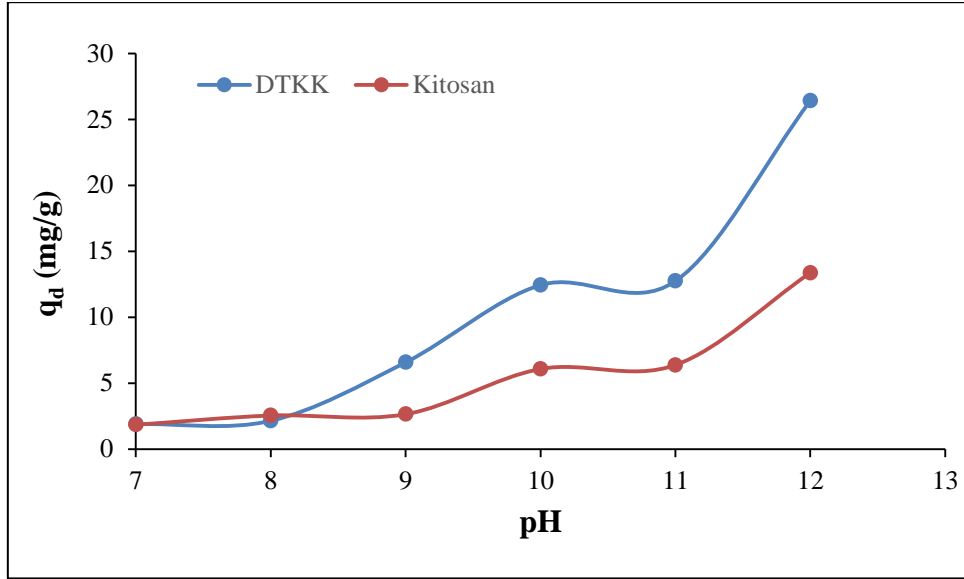
$$q_d = \frac{(C_o - C_d) \cdot V}{M}$$

Burada C_o ve C_d sırasıyla ppm (mg/L) olarak başlangıçta ve dengedeki boya çözeltisinin derişimi, V litre olarak çözeltinin hacmi ve M gram olarak adsorban maddelerin kütlesi olarak alınmıştır.

pH’nın adsorpsiyon üzerine etkisi

Kitosan ve DTKK üzerine metilen mavisi adsorpsiyonuna pH’nın etkisini araştırmak için farklı pH değerlerinde (pH 7-12), 100 ppm boya derişiminde, 25 °C’de, 200 rpm karıştırma hızında, 180 dakika boyunca çalışmalar gerçekleştirilmiş ve sonuçlar Şekil 2.3.’te gösterilmiştir.

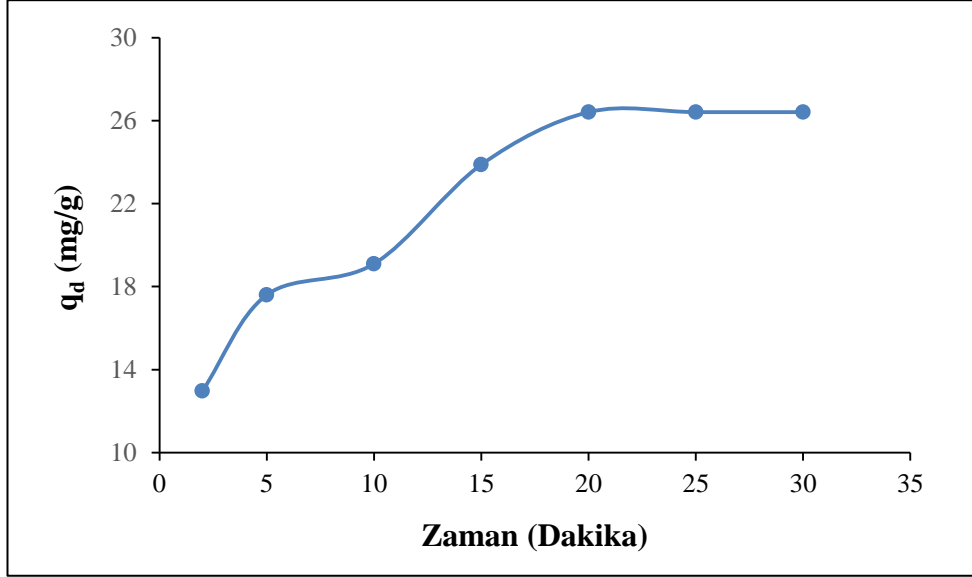

Şekil 2.3. Adsorpsiyon üzerine pH'nın etkisi

En yüksek adsorpsiyon değerine pH 12'de ulaşılmıştır. Dengedeki adsorpsiyon kapasitesi kitosan için 13,37 mg/g iken modifiye kitosan için bu değer 26,41 mg/g olarak bulunmuştur. Kitosanın modifikasyonunun maddenin adsorpsiyon özelliklerini belirgin bir şekilde arttırdığı açıkça görülmektedir. Her iki polimerinde yüksek pH değerlerinde daha iyi adsorpsiyon profili gösterdiği belirlenmiştir. pH arttıkça adsorpsiyon kapasiteside orantılı bir şekilde artmıştır. Yüksek pH değerlerinde ditiyokarbamat grupları üzerinde daha büyük bir net negatif yük oluşmakta ve metilen mavisi boyasındaki pozitif yüklü gruplar ile iyonik etkileşime girerek onları adsorplamaktadır. (Kumari vd., 2017).

Adsorpsiyon Üzerine Sürenin etkisi

Modifiye kitosan üzerine metilen mavisinin adsorpsiyonuna sürenin etkisini araştırmak için farklı sürelerde (2-30 dakika) pH 12'de, 100 ppm boya derişiminde, 25 °C'de, 200 rpm karıştırma hızında çalışmalar yürütülmüştür. Sonuçlar Şekil 2.4'te verilmiştir.

Şekil 2.4. Adsorpsiyon üzerine sürenin etkisi

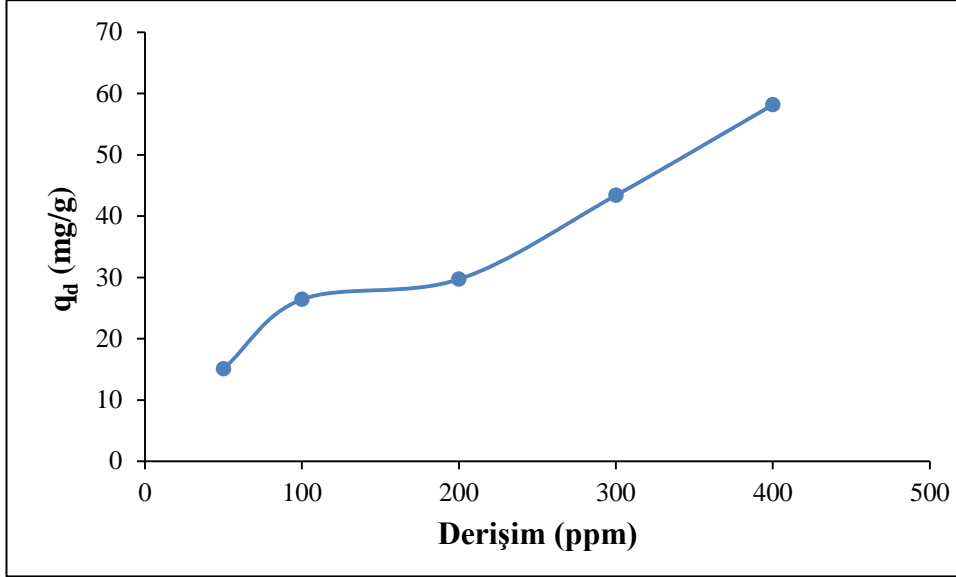
Şekil incelendiği zaman 20 dakikada adsorpsiyon dengeye (26,41 mg/g) ulaşmıştır. 20 dakikadan daha uzun yürütülen adsorpsiyon çalışmalarında adsorplanan boya miktarında önemli bir değişim gözlenmemiştir. Başlangıçta adsorban yüzeyinde aktif bölgeler açık olduğu için adsorpsiyon çok hızlı bir şekilde meydana gelmektedir. Zaman ilerledikçe, adsorbanda bulunan aktif bölgeler boya molekülleri tarafından doldurulmakta ve çözeltideki ve adsorban yüzeyindeki boya molekülleri arasındaki itici kuvvetler nedeniyle adsorpsiyon zorlaşmaktadır. (Benhalima vd., 2017).

Adsorpsiyon Üzerine Derişimin ve Sıcaklığın Etkisi ve Termodinamik Veriler

Çalışmalar pH 12’de, 200 rpm karıştırma hızında, 60 dakika adsorpsiyon süresinde, sıcaklık 25–45 °C ve derişim 50–400 ppm aralığında değiştirilerek yürütülmüş, sonuçlar Çizelge 2.3. ve Şekil 2.5’te gösterilmiştir.

Çizelge 2.3. Adsorpsiyon üzerine sıcaklığın etkisi (pH 12, süre 60 dakika, 50 ppm boya derişimi)

Sıcaklık (°C)	q _d (mg/g)
25	15,08
35	16,26
45	17,71

Şekil 2.5. Adsorpsiyon üzerine derişimin etkisi (Sıcaklık 25 °C pH 12, süre 60 dakika, 50-400 ppm boya derişimi)

Adsorpsiyonun 25, 35 ve 45 °C sırasında çok az bir şekilde arttığı Çizelge 2.3'ten açıkça görülmektedir. Şekil 2.5 incelendiğinde zaman derişimin 50 ppm'den 100 ppm'e artırılması ile adsorpsiyon neredeyse 2 kat artarken daha sonraki derişimlerde bu artış çok daha yavaş olmuştur. Bunun polimer yüzeyinin belirli bir adsorpsiyon değerinden sonra boya molekülleri ile kaplandığı ve buna bağlı olarak da adsorban yüzeyindeki aktif bölgelerin azalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Denge boya adsorpsiyon kapasitelerinin 400 ppm'de bile dengeye ulaşmadığı görülmektedir. Fakat atık sularda bu kadar yüksek miktarda metilen mavisinin olamayacağı düşünüldüğü için çalışma burada sonlandırılmıştır.

Adsorpsiyon prosesinin yürüyüşünün açıklanmasına yönelik termodinamik parametreler (ΔG° , ΔH° ve ΔS°) aşağıdaki eşitlikler ile hesaplanmıştır:

$$K_c = \frac{q_d}{C_d}$$

$$\Delta G^\circ = -RT \ln K_c$$

$$\ln K_c = \frac{\Delta S^\circ}{R} - \frac{\Delta H^\circ}{RT}$$

Burada ΔG° (kJ.mol⁻¹) serbest enerji değişimi, ΔH° (kJ.mol⁻¹) serbest entalpi değişimi, ΔS° (J.mol⁻¹.K⁻¹) entropi değişimi ve K_c (L.g⁻¹) ise denge sabitidir.

$\ln K_c$ 'ye karşı 1/T grafiğe geçirilerek doğrunun eğiminden ΔH° , kesim noktasından da ΔS° belirlenmiştir. Sonuçlar Çizelge 2.4.'te verilmiştir.

Çizelge 2.4. Modifiye kitosan üzerine metilen mavisi adsorpsiyonu için termodinamik parametreler

t(°C)	$\Delta G^\circ(\text{J.mol}^{-1})$	$\Delta H^\circ(\text{kJ.mol}^{-1})$	$\Delta S^\circ(\text{J.mol}^{-1}.\text{K}^{-1})$	R^2
25	-1007,67			
35	-1659,24	18,42	65,16	0,9901
45	-2310,81			

Pozitif ΔH° değerleri prosesin endotermik olarak gerçekleştiğini ve yine pozitif ΔS° değerleri katı çözelti arayüzeyinde düzensizlikte bir artış olduğunu göstermektedir. Çizelgede değişen sıcaklıklarda hesaplanan ΔG° 'nin negatif değerleri, adsorbe edilmiş boyanın çözelti içinde olduğundan daha kararlı olduğunu ve polimer ile boya molekülleri arasındaki adsorpsiyonunun kendiliğinden gerçekleştiğinin göstergesidir (dos Santos vd., 2017).

Adsorpsiyon Kinetiği

Birinci ve ikinci derece eşitliklerden elde edilen kinetik veriler Çizelge 2.5.'de verilmiştir.

Çizelge 2.5. Birinci ve ikinci derece hız eşitliklerinden elde edilen kinetik veriler

Kinetik Eşitlik	Değerler
$q_d(\text{deneysel}) (\text{mg.g}^{-1})$	26,41
Birinci Derece	
$q_h(\text{hesaplanan}) (\text{mg.g}^{-1})$	14,69
$k_1 (\text{dak}^{-1})$	0,0232
R^2	0,8358
İkinci Derece	
$q_h(\text{hesaplanan}) (\text{mg.g}^{-1})$	27,78
$k_2 (\text{g.mg}^{-1}.\text{dak}^{-1})$	0,0161
R^2	0,9863

Elde edilen lineer doğruların korelasyon katsayıları incelendiğinde boya adsorpsiyonunun ikinci dereceden tepkime kinetiğine ($R^2=0,9863$) uyduğu görülmektedir. Aynı şekilde ikinci dereceden hız eşitliği grafiklerden hesaplanan denge adsorpsiyon kapasitesi değerleri ($27,78 \text{ mg.g}^{-1}$) deneysel değerlerden hesaplananlar ile ($26,41 \text{ mg.g}^{-1}$) çok iyi bir şekilde uyuşmaktadır (Yang vd., 2017).

Adsorpsiyon İzotermleri

Metilen mavisi boya moleküllerinin modifiye kitosan polimeri üzerindeki adsorpsiyon kapasitesinin belirlenmesi için 25 °C’de adsorpsiyon sonrası elde edilen veriler Langmuir ve Freundlich izoterm modellerine uygulanmış ve elde edilen sonuçlar Çizelge 2.6’da verilmiştir.

Çizelge 2.6. Metilen mavisi adsorpsiyonu için Langmuir ve Freundlich parametreleri

İzoterm modeli	Model Parametreleri		
	K_L (L.g ⁻¹)	q_m (mg.g ⁻¹)	R^2
Langmuir	0,0108	59,52	0,928
Freundlich	K_F (mg.g ⁻¹)	n	R^2
	4,03	2,35	0,978

Freundlich izoterm modeline göre n değerinin büyüklüğü prosesin izoterme uygun olup olmadığını söylemektedir. $n < 1$ adsorpsiyon uygun değil, $n = 1$ lineer adsorpsiyona, $n > 1$ ise uygunluğu göstermektedir. Freundlich izoterm modelinden elde edilen n değerinin yüksek olması modele uygunluğunu göstermiştir. Bu da modifiye kitosan üzerine metilen mavisi boyasının adsorpsiyonunun homojen olmayan katmanlı bir şekilde gerçekleştiğini göstermektedir (Banerjee vd., 2014; Naushad vd., 2019).

SONUÇ

Bu çalışmada, kitosan karbon disülfür ile modifiye edilmiş ve elde edilen modifiye polimer çeşitli yöntemler kullanılarak karakterize edilmiştir. Hazırlanan polimer katyonik bir boya olan metilen mavisinin adsorpsiyonu amacıyla kullanılmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir;

- Element analizi ve EDAX sonuçları kitosan yapısına karbon disülfürün başarılı bir şekilde katıldığını göstermiştir,
- SEM sonuçlarından modifikasyonun polimerin yüzeyini daha pürüzlü bir hale getirdiği tespit edilmiştir,
- FTIR sonuçlarından kitosan üzerindeki amino gruplarının değişime uğradığı kanıtlanmıştır,
- Adsorpsiyon için 25 °C’de maksimum adsorpsiyon için pH 12 ve 20 dakika olarak tespit edilmiştir,
- Elde edilen adsorpsiyon sonuçları boya derişimi ile adsorpsiyon kapasitesinin arttığını göstermiştir,
- Sıcaklık ile adsorpsiyon kapasitesinin belirgin bir şekilde arttığı belirlenmiştir,

- Termodinamik verilerin sıcaklık çalışması ile uyumlu olduğu ($\Delta H^0 > 0$) ve ΔG^0 'nin elde edilen negatif değerlerinin modifiye polimer üzerine boya adsorpsiyonunun kendiliğinden gerçekleştiğini göstermektedir,
- Adsorpsiyon kinetiğinin ikinci derece kinetik model ile uyumlu olduğu görülmüştür,
- Adsorpsiyon izoterminin Freundlich izotermi ile son derece uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar, boya adsorpsiyonu için önerilen adsorban malzemenin, düşük maliyetle ve kısa sürede üretilebilmesi ve kolay uygulanabilmesi gibi üstün özelliklerinden dolayı atık sulardan yalnızca boyaların değil bütün katyonik kirleticilerin giderimi amacıyla endüstriyel uygulamalarda büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermiştir.

KAYNAKLAR

1. Banerjee S., Sharma G.C., Chattopadhyaya M.C., & Sharma Y. (2014). Kinetic and equilibrium modeling for the adsorptive removal of 2 methylene blue from aqueous solutions on of activated fly ash (AFSH). *Journal of Environmental Chemical Engineering* 381, 1-11.
2. Benhalima T., Ferfera-Harrar H., & Lerari D. (2017). Optimization of carboxymethyl cellulose hydrogels beads generated by an anionic surfactant micelle templating for cationic dye uptake: Swelling, sorption and reusability studies. *International Journal of Biological Macromolecules*, 105, 1025–1042.
3. Daneshvar E., Kousha M., Jokar M., Koutahzadeh N., & Guibal E. (2012). “Acidic dye biosorption onto marine brown macroalgae: isotherms, kinetic and thermodynamic studies”. *Chem. Eng. J.*, 204, 225-234.
4. dos Santos R.M.M, Gonçalves R.G.L., Constantino V.R.L, Santilli C.V., Borges P.D., Tronto J., & Pinto F.G. (2017). Adsorption of Acid Yellow 42 dye on calcined layered double hydroxide: Effect of time, concentration, pH and temperature. *Applied Clay Science*, 140, 132–139.
5. Gök, Ö., Özcan, A. S., & Özcan, A. (2010). “Adsorption behavior of a textile dye of Reactive Blue 19 from aqueous solutions onto modified bentonite”. *Appl. Surf. Sci.*, 256, 5439–5443.
6. Hameed B.H., Ahmad A. A., & Aziz N. (tarih yok). Isotherms, kinetics and thermodynamics of acid.
7. Jun, C., Jin, L., Changgao, W., Jianguo, L., Ying, H., Jianhong, Y., . . . Hua, Z. (2013). "Parametric optimization of extracellular chitin deacetylase production by *Scopulariopsis brevicaulis*". *Journal of Biocatalysis & Biotransformation*, 2(1), 1–5.
8. Kumari H.J., Krishnamoorthy P., Arumugam T.K., Radhakrishnan S., & Vasudevan D. (2017). An efficient removal of crystal violet dye from waste water by adsorption onto TLAC/Chitosan composite: A novel low cost adsorbent. *International Journal of Biological Macromolecules*, 96, 324–333.
9. Mahmoodi, N. M., Salehi, R., Arami, M., & Bahrami, H. (2011). Mahmoodi N. M., Salehi R., Arami M., Bahrami, H. “Dye removal from colored textile wastewater using chitosan in binary systems”, *Desalination*. 267, 1, 64-72.
10. Moacir F.Q., Karoline R.T.M., Diego A.S., & Guilherme L.S. (2015). Does the Use of Chitosan Contribute to Oxalate Kidney Stone Formation? *Marine Drugs*, 13, 141-158.
11. Naushad M., Alqadami A.A., AlOthman Z.A., Alshaimi İ.H., Algamdi M.S., & Aldawsari A.M. (2019). Adsorption kinetics, isotherm and reusability studies for the removal of cationic dye from aqueous medium using arginine modified activated carbon. *Journal of Molecular Liquids*, 293, 111442 2-8.
12. Shakir K., Elkafrawy A. F., Ghoneimy H. F., Beheir S. G. E., & Refaat M. . (2010). “Removal of rhodamine B (a basic dye) and thoron (an acidic dye) from dilute aqueous solutions and wastewater simulants by ion flotation”. *Water Res.*, 44, 5, 1449-1461.

13. Struszczyk H, Orlikowski BL, Skrzypczak C. Chitosan in the control of soil-borne pathogens. *Chitin Enzymology*, 2001; 197-205.
14. Szyguła, A., Guibal, E., Ruiz, M., & Sastre, A. M. (2008). “The removal of sulphonated azodyes by coagulation with chitosan”. *Colloids Surf. A*, 330, 219–226.
15. Vadivelan, V., & Kumar, K. (2005). Equilibrium, Kinetics, Mechanism, and Process Design for the Sorption of Methylene Blue onto Rice Husk. *Journal of Colloid and Interface Science*, 286, 90–100.
16. Vakili, M., Rafatullah, M., Salamatinia, B., Abdullah, Abdullah, A. Z., Ibrahim, M., . . . Amouzgar, P. (2014). “Application of chitosan and its derivatives as adsorbents for dye removal from water and wastewater: A review”. *Carbohydrate Polymers* (s. 113, 115– 130). içinde
17. Vijay, S., & Sadhana, S. (2013). Unprecedented Chitin and Chitosan: A Chemical Overview. *Journal of Polymers and the Environment*, 21, 606–614.
18. Yang Y., Song S., & Zhao Z. (2017). Graphene oxide (GO)/polyacrylamide (PAM) composite hydrogels asefficient cationic dye adsorbents. *Colloids and Surfaces A: Physicochem. Eng. Aspects*, 513, 315–324.
19. Yong S.K., Skinner W.M., Bolan N.S., Lombi E., Kunhikrishnan A., & Ok Y.S. (2016). Sulfur crosslinks from thermal degradation of chitosan dithiocarbamate derivatives and thermodynamic study for sorption of copper and cadmium from aqueous system. *Environmental Science Pollution Res.*, 23, 1050–1059.
20. Yukun, Q., Song L., Rong X., Huahua, Y., Kecheng, L., Xiangtao, M., & Rongfeng, L. (2012). Synthesis and characterization of dithiocarbamate chitosan derivatives with enhanced antifungal activity. *Carbohydrate Polymers* 89, 388– 393

Gerİ Dönüştürülmüş Bitümlü Asfalt Agregasının Betonun Mekanik Özellikleri Üzerine Etkisi

Yüksek Lisans Öğrencisi Ferhat AKKUM, Arş.Gör.Dr.Müzeyyen

BALÇIKANLIBANKİR, Prof.Dr.Umur Korkut SEVİM

İSTE, Müh. ve Doğa Bil. Fak., İnşaat Müh. Bölümü

ÖZET

Günümüzde beton en çok tercih edilen yapı malzemelerinin başında gelmektedir. Beton hacminin yaklaşık % 65-70' i agregalardan oluşmaktadır. Bu denli yüksek agrega kullanımı doğal kaynakların tükenmesine yol açmakla birlikte çevreye de büyük zararlar vermektedir. Karayolları tarafından hizmet süresi dolmuş olan asfalt kaplama yolların kazınarak kaldırılması sonucu bitümlü asfalt atığı oluşmaktadır. Beton karışımları içerisinde bu geri dönüştürülmüş bitümlü asfaltın agrega olarak kullanılması doğal kaynakları korumakla beraber beton ekonomisine de katkıda bulunacaktır. Bu çalışmada beton içerisinde doğal kırma taş agregası yerine geri dönüştürülmüş bitümlü asfaltın agrega olarak kullanımının betonun mekanik özellikleri üzerindeki etkisi laboratuvar deneyleri ile araştırılmıştır. Doğal kırma taş agregası yerine hacimce %0, %20, %40, %60, %80, %100 oranlarında geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt agregası kullanılmıştır. 28 günlük kür süresi tamamlanan kırk sekiz adet küp ve kırk sekiz adet kiriş numunesi olmak üzere 96 numune üzerinde basınç dayanımı, eğilme dayanımı, aşınma miktarı, ultra ses hızı, beton test çekici deneyleri yapılmıştır. Deney sonuçları, doğal kırma taş agregası ile hacimce %40' a kadar yer değiştirilen geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt agregasının betonun dayanım değerlerini önemli ölçüde azaltmadığını ve beton agregası olarak kullanılabilmesini göstermiştir. Böylece atıl durumunda olan bu malzemenin kullanılması ile hem çevre koruma hem de beton ekonomisine katkı sağlanmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Agregası, Bitümlü Asfalt Atığı, Beton, Beton, Basınç Dayanımı, Eğilme Dayanımı, Aşınma, Su Emme, Beton Test Çekici, Ultra Ses Hızı

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun artmasına bağlı olarak insanlar için yerleşim yeri ihtiyacı da artmaktadır. Bu yeni yerleşim yeri ihtiyacını karşılamak da inşaat sektörü ile mümkün olabilmektedir[1]. İnşaat sektöründe beton, yüksek mukavemeti, yangına karşı dayanıklılığı, istenen şekillerde üretilebilmesi, yerinde imalatının kolay olması vb. birçok özelliğinden dolayı en yaygın kullanılan yapı malzemesidir. Beton hacminin yaklaşık olarak % 65-70' ini agregalar

oluşturmaktadır[2]. Betonun hacimce bu denli yüksek agrega içermesi, agreganın betona hacim kazandırması, çimentoya oranla daha ekonomik olması, betona dayanım kazandırması, çimento miktarının azalmasına bağlı olarak hidrasyon ısısını düşürerek plastik rötre çatlaklarını azaltması vb. nedenler ile açıklanabilir. Betonun yüksek oranda kullanımı içindeki yüksek oranda agrega kullanımına bağlı olarak çok fazla hammadde ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Agrega kullanımının bu denli yüksek olması doğal hammadde kaynaklarının tüketilmesinin yanı sıra agreganın üretimi sırasında ortaya çıkan CO₂ gazı salınımıyla doğaya zarar vermektedir[3]. Bu soruna çözüm olarak literatürde yıllardır agregaya alternatif olacak atık malzemeler üzerinde çalışmalar yapılmaktadır[4-7]. Geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt (GBA), karayolları tarafından servis ömrünü tamamlamış asfalt kaplamalarının kazınması sonucu oluşan bir yan üründür. Asfalt kaplamaların içeriği yaklaşık olarak %95 kaliteli doğal agregalar ve %5 bu agregalar arasında bağlayıcı görevi üstlenen bitümden oluşmaktadır[8]. Açığa çıkan atıl durumundaki bu yan ürünlerin depolanması için saha ihtiyacı artmakta ve bu durum büyük problemlere yol açmaktadır. Ortaya çıkan bir yan ürün olan geri dönüştürülmüş bitümlü asfaltın farklı alanlarda kullanılarak saha ihtiyacının azaltılması, doğal kaynak tüketiminin azaltılması ve buna bağlı olarak CO₂ salınımının azaltılması yıllardır çalışma konusu olmaktadır.

Çam ve ark., bir yan ürün olan granüle yüksek fırın cürufunun beton içerisinde kum yerine agrega olarak kullanılabilirliğini araştırmışlardır. YFC kum ile %25, %50, %75 ve %100 oranlarında yer değiştirilerek 4 farklı karışım hazırlamışlardır. Yapılan deney sonuçlarına göre YFC'nin betonun mekanik özelliklerini bir miktar düşürmesine karşın beton içerisinde belli bir oranda agrega olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir[9].

Singh ve ark., beton içerisinde, ince öğütülmüş kazınmış asfaltın doğal ince agrega ile % 0, %25, %50, %75 ve %100 oranlarında değiştirilmesinin betonun mekanik özellikleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Kazınmış asfalt miktarı arttıkça mekanik özelliklerde azalma olduğunu belirtmişlerdir. %50 oranında ince kazınmış asfaltın otoyollarda, %100 oranında ince kazınmış asfaltın ise daha az yoğun yollarda kullanılabileceğini belirtmişlerdir[10].

Huang ve ark., yaptıkları çalışmada kazınmış asfaltın beton içerisine dahil edilmesinin betonun mekanik özellikleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. İnce ve kaba kazınmış asfalt olmak üzere 2 tür malzeme kullanmışlardır. Yapılan deneysel çalışmalar sonucunda kazınmış asfaltın beton içerisine dahil edilebileceğini belirtmişlerdir[11].

Bu çalışmada karayolları tarafından servis ömrü tamamlanmış asfalt kaplamaların kazınması sonucu ortaya çıkan geri dönüştürülmüş bitümlü asfaltın beton içerisinde agrega olarak kullanılması ile saha ihtiyacını gidermek, doğal agrega tüketimini ve CO₂ salınımını azaltarak

çevre korumaya katkıda bulunmak aynı zamanda atıl durumda bulunan bu malzemelerin kullanımına bağlı olarak ekonomiye katkı sağlamak istenmiştir. Çalışma kapsamında geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt agregası olarak beton numuneler içerisinde doğal agregası ile hacimce %0, %20, %40, %60, %80, %100 oranlarında yer değiştirilmiştir. Üretilen beton numuneler üzerinde basınç dayanımı, eğilme dayanımı, aşınma miktarı, ultra ses hızı ve beton test çekici deneyleri yapılarak betonun mekanik özellikleri incelenmiştir.

2. MATERYAL METOT

2.1. Malzemeler

Çimento

Bu çalışmada MEDCEM Çimento tarafından üretilen CEM I 42,5 R TS EN 197-1: 2002 ile uyumlu normal Portland çimentosu kullanılmıştır. Çimentonun kimyasal analiz sonuçları Tablo 1’ de verilmiştir. Çimento özgül ağırlığı $3,12 \text{ g/cm}^3$ tür.

Tablo 1. Çimentoya Ait Kimyasal Analiz Sonuçları

Oksitler	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	SO ₃	CaO	MgO	Na ₂ O	K ₂ O	Kızdırma kaybı	Çözünmez Kalıntı	Serbest Kireç
CEM I	19,35	4,86	3,65	2,4	63,94	1,55	0,08	0,54	3,01	0,54	1,21

Agrega

Bu çalışmada, 0-4, 4-12, 12-22 mm boyutlarında 3 farklı doğal kırmataş agregası ve geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt agregası kullanılmıştır. Agregalara ait özgül ağırlıklar Tablo 2’ de verilmiştir.

Tablo 2. Agregası Tipi ve Özgül Ağırlıkları

Agregası	Özgül Ağırlık (gr/cm^3)
Doğal kırmataş 0-4 mm	2,67
Doğal kırmataş 4-12 mm	2,72
Doğal kırmataş 12-22 mm	2,73
Geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt	2,30

Su

Çalışmada karışım ve kür suyu olarak İskenderun şebeke suyu kullanılmıştır.

2.2. Karışım Tasarımı

Bu deneysel çalışmada su/çimento oranı 0.4 olan 400 kg/m^3 çimento dozajına sahip 6 farklı karışım hazırlanmıştır. Karışım içerisinde bitümlü asfalt agregası doğal agregası ile hacimce %0,

%20, %40, %60, %80, %100 oranlarında yer değiştirilmiştir. Karışıma ait parametreler Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3. 1 m³ beton tasarım parametreleri

Karışım Adı	Su (kg)	Çimento (dozaj)	S/Ç oranı (%)	DKA (0-4 mm)	DKA (4-12 mm)	DKA (12-22 mm)	GBA (kg)	GBA ikame oranı(%)
Kontrol	160	400	0.4	820,64	185,78	839,08	--	0
K1	160	400	0.4	656,51	148,62	671,26	314,18	20
K2	160	400	0.4	492,38	111,46	503,45	628,37	40
K3	160	400	0.4	328,25	74,31	335,63	942,56	60
K4	160	400	0.4	164,12	37,15	167,81	1256,74	80
K5	160	400	0.4	--	--	--	1570,93	100

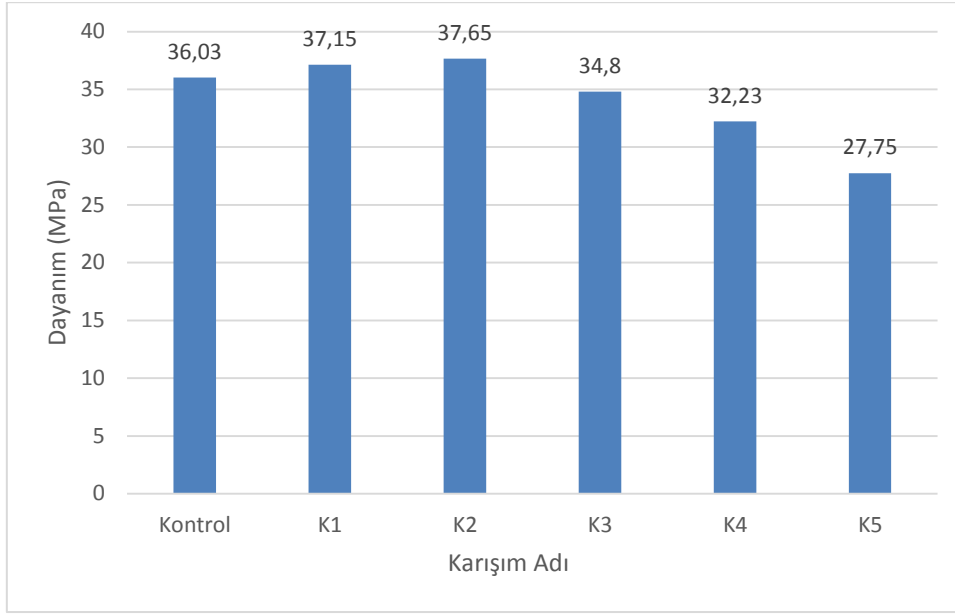
3. ARAŞTIRMALAR VE BULGULAR

3.1. Basınç Dayanımı

Üretilen beton karışımların basınç dayanımını belirlemek için 100x100x100 mm küp numuneler hazırlanmıştır. Kalıptan çıkarıldıktan sonra kür havuzuna konulan numuneler 28. günde sudan çıkarılarak dayanımlarını belirlemek için basınç dayanımı testine tabi tutulmuşlardır. Tüm karışımların basınç dayanımı değerleri Tablo 4' te verilmiştir.

Tablo 4. Karışımlara Ait Basınç Dayanımı Sonuçları

Karışım Adı	Bitümlü Agrega İkame Oranı (%)	28 Günlük Basınç Dayanımı (MPa)
Kontrol	0	36,03
K1	20	37,15
K2	40	37,65
K3	60	34,8
K4	80	32,23
K5	100	27,25

Şekil 1. Karışımlara Ait Basınç Dayanımı Grafiği

Tablo 4’te verilen deney sonuçları incelendiğinde, %20 ve %40 ikame oranına sahip K1 ve K2 karışımlarının kontrol numunesine göre sırasıyla yaklaşık olarak %3 ve %4.5 oranlarında daha yüksek basınç dayanımı değerlerine ulaştığı görülmektedir.

GBA’nın %40 oranına kadar doğal agrega ile ikamesi basınç dayanımında az da olsa artışa sebep olmuştur. Daha sonra GBA oranı artmaya devam ettikçe basınç dayanımlarında hafif düşüşler gözlemlenmesine karşın basınç dayanımları kontrol numunesine yakın dayanım değerlerine ulaşmışlardır. GBA oranının artması ile beton karışımındaki bitüm miktarının artmasının bu düşüslere neden olduğu düşünülmektedir.

3.2. Eğilme Dayanımı

Üretilen beton karışımlarının eğilme dayanımını belirlemek için 100x100x400 mm kiriş numuneler hazırlanmıştır. Kalıptan çıkarıldıktan sonra kür havuzunda 28 gün bekletilen kiriş numunelerinin eğilme dayanımı üç nokta yükleme deneyi ile belirlenmiştir. Tüm karışımlara ait eğilme dayanımı değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

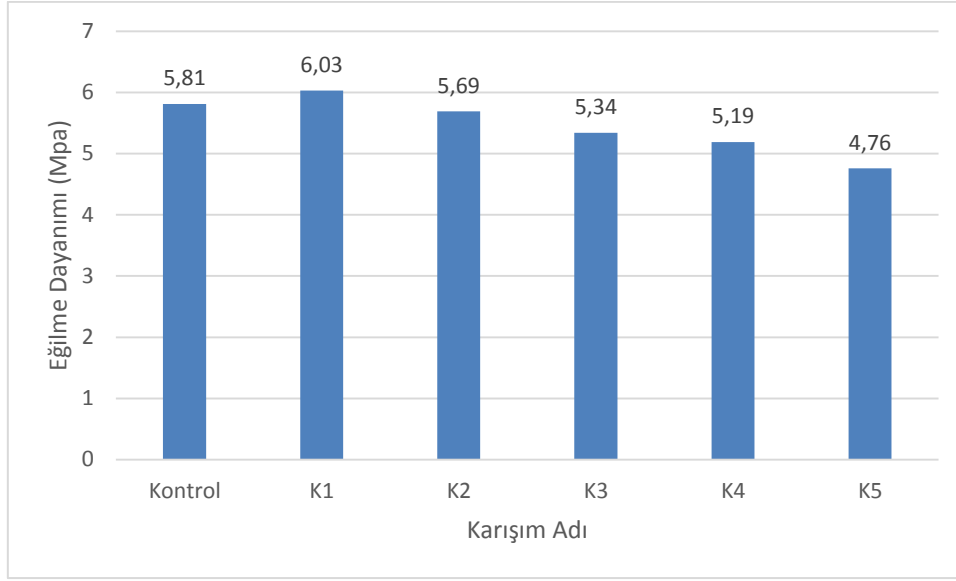
Tablo 5. Karışımlara Ait Eğilme Dayanımı Sonuçları

Karışım Adı	Bitümlü Agrega İkame Oranı (%)	28 Günlük Eğilme Dayanımı (MPa)
Kontrol	0	5,81
K1	20	6,03
K2	40	5,69
K3	60	5,34
K4	80	5,19

K5

100

4,76

Şekil 2. Karışımlara Ait Eğilme Dayanımı Grafiği

Deney sonuçları incelendiğinde, %20 GBA ikamesi olan K1 karışımı kontrol numunesinden yaklaşık %4 oranında daha yüksek eğilme dayanımına sahipken, %40 GBA ikamesi olan K2 karışımı kontrol numunesine oldukça yakın bir eğilme dayanımına sahiptir. Bunun yanı sıra %60, %80, %100 GBA ikamesi olan diğer karışımlar sırasıyla kontrol numunesinin %92, %89, %82'si kadar eğilme dayanımına sahiptir. Tablo 5'te verilen değerler incelendiğinde hacimce % 40'a kadar doğal agrega yerine kullanılan GBA'nın betonun eğilme dayanımında herhangi bir olumsuz etki oluşturmadığı, daha yüksek mertebede GBA kullanımı eğilme dayanımında düşümlere neden olsa da bu düşümlerin kabul edilebilir seviyede kaldığı görülmektedir.

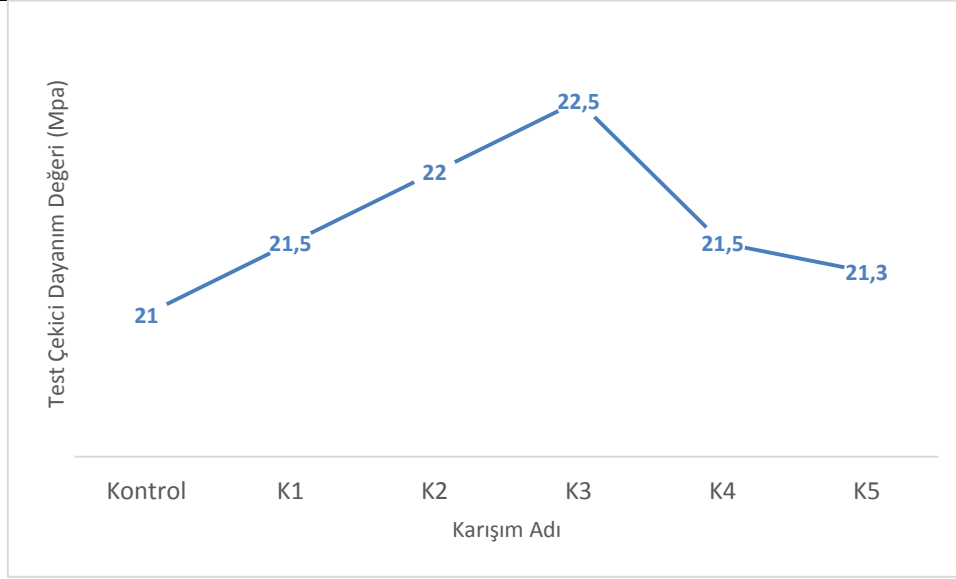
3.3. Beton Test Çekici Deneyi

Beton test çekici deneyi sertleşmiş betonun kalitesini ölçmek için kullanılan tahribatsız bir deney yöntemidir. Test çekici ile sertleşmiş betonun yüzey sertliği ölçülmektedir. Test çekici beton yüzeyinden 3 cm derinliğe kadar etkilidir. Test çekici deneyi 28 günlük kür süresi tamamlanan 100x100x100 mm küp numuneler üzerinde belirlenmiştir. Deney aleti beton numune ile 90° yapacak şekilde beton numune yüzeyine tutulduktan sonra toplam 12 sıçrama değeri okunmuştur. Okunan 12 değer içerisinde en düşük ve en yüksek değer çıkarılıp kalan 10 sıçrama değerinin ortalaması alınarak betonun dayanımı belirlenmiştir. Tüm numunelere ait beton test çekici değerleri Tablo 6' da verilmiştir.

Tablo 6. Karışımlara Ait Beton Test Çekici Deney Sonuçları

Karışım Adı	Bitümlü Agrega İkame Oranı	28 Günlük Eğilme Dayanımı

	(%)	(MPa)
Kontrol	0	21
K1	20	21,5
K2	40	22
K3	60	22,5
K4	80	21,5
K5	100	21,3

Şekil 3. Karışımlara Ait Beton Test Çekici Değerleri

Tablo 6 incelendiğinde tüm karışımların yüzey sertliği değerlerinin birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. GBA kullanımı ile yüzey sertliği değerlerinde çok az da olsa artışlar görülsede, genel olarak GBA kullanımı ile test çekici sonuçlarının çok değişmediği söylenebilir.

3.4. Ultra Ses (Dalga) Hızı

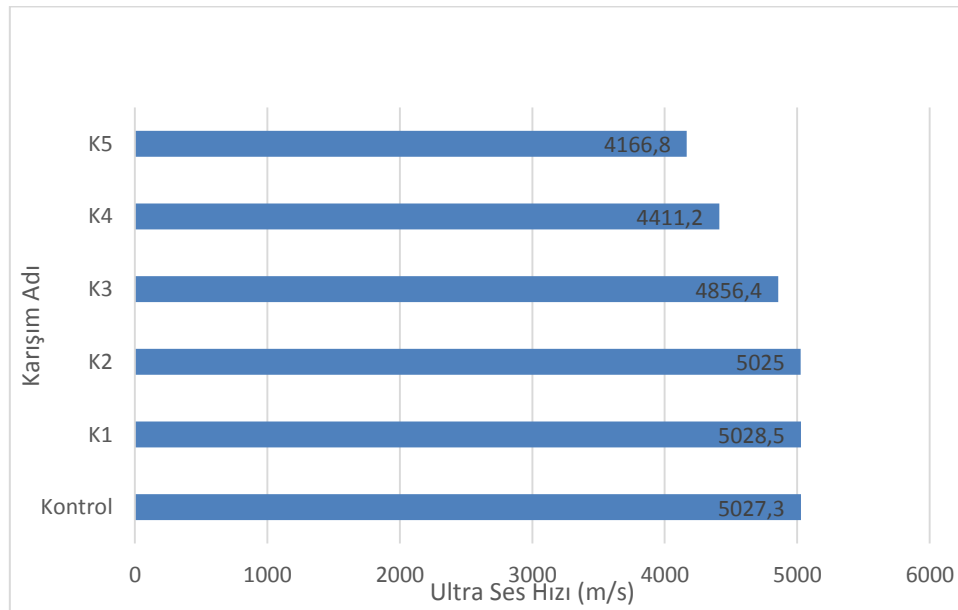
Ultra ses hızı deneyi sertleşmiş betonun kalitesini ölçmek için kullanılan tahribatsız bir deney yöntemidir. Deney 28 günlük kür süresi tamamlanmış 100x100x100 mm küp numuneler üzerinde yapılmıştır. Ultra ses hızı deneyi küp numunenin bir yüzeyinden diğer yüzeyine gönderilen ses dalgasının geçiş hızı ölçülerek yapılmıştır. Ses dalgasının boşlukta daha yavaş yoğun ortamda daha hızlı yayılmasına bağlı olarak ses dalgasının geçiş hızına bakılarak beton numunelerinin içerisindeki boşluk oranı hakkında yorum yapılabilir. Buna bağlı olarak dalga hızı ne kadar yüksek ise beton numune içerisinde boşluk daha az ve boşluğu az olan beton numunesinin basınç dayanımının daha yüksek olacağı yorumu da yapılabilir. Ultra ses hızı sonuçları Whitehurst tarafından 1951’de Tablo 7’de verilen değerlere göre değerlendirilmiştir. Tüm numunelere ait ultra ses hızı değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 7. Ultra Ses (Dalga) Hızı Aralıkları (Whitehurst 1951) [12].

Dalga Hızı (m/s)	Beton Kalitesi
>4500	Mükemmel
3500-4500	İyi
3000-3500	Orta
2000-3000	Kötü
< 2000	Çok Kötü

Tablo 8. Karışımlara Ait Ultra Ses (Dalga) Hızı Değerleri

Karışım Adı	Bitümlü Agrega İkame Oranı (%)	Ultra Ses (Dalga) Hızı (m/s)	Beton Kalitesi
Kontrol	0	5027,3	Mükemmel
K1	20	5028,5	Mükemmel
K2	40	5025	Mükemmel
K3	60	4856,4	Mükemmel
K4	80	4411,2	İyi
K5	100	4166,8	İyi

Şekil 4. Karışımlara Ait Ultra Ses (Dalga) Hızı Değerleri

Test sonuçları incelendiğinde K1 karışımının ultra ses hızı değeri kontrol numunesinden yüksek, K2 karışımı ise hemen hemen aynı çıkmıştır. K4 ve K5 karışımlarının beton kalitesi

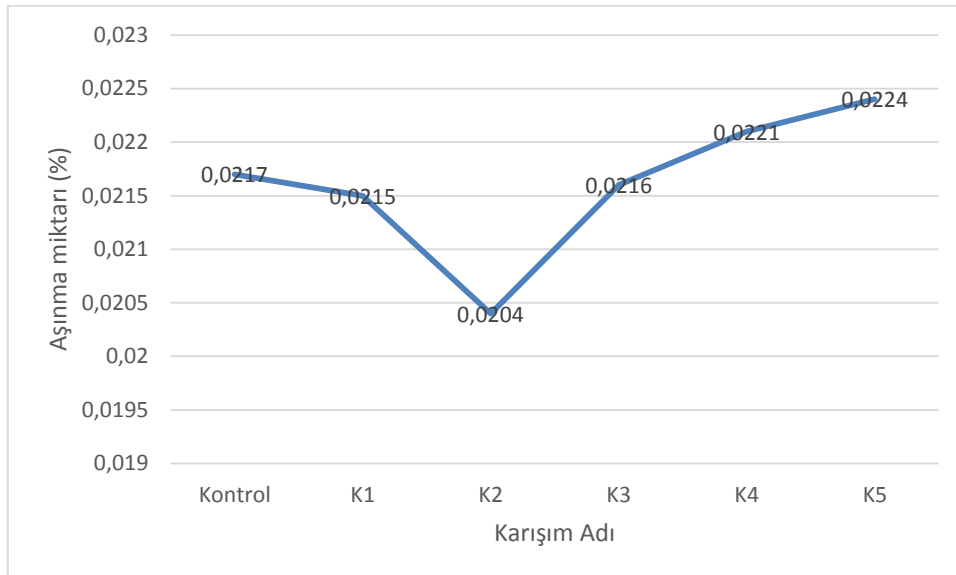
iyi, diğer tüm karışımların beton kalitesinin mükemmel kategorisinde olduğu görülmüştür. Beton karışımlarındaki agrega miktarının % 40 değerini geçmesi ile ultra ses hızında düşüşler olmuştur. GBA miktarının artması ile bitüm miktarı artmakta ve betonun yoğunluğunda bir miktar düşüş olmaktadır. Bu düşüşün ultra ses (dalga) hızındaki düşüşte etkili olduğu düşünülmektedir.

3.5. Aşınma Deneyi

28 günlük kür süresi tamamlanan 100x100x100 mm küp numuneler üzerinde TS 2824 EN 1338 standardına uygun geniş diskli aşınma deneyi yapılmıştır. Tüm numuneler deney düzeneğine yerleştirilmeden önce hassas terazide tartıldıktan sonra deney düzeneğine yerleştirilmiş 75 devir olacak şekilde aşınmaya maruz bırakılmıştır. Aşınan numuneler daha sonra temizlenerek tekrar hassas terazide tartılmış ve kütlece aşınma yüzdeleri kütle kaybı cinsinden belirlenmiştir. Tablo 9'da tüm numunelere ait kütlece yüzde aşınma değerleri verilmiştir.

Tablo 9. Karışımla Ait Kütlece Yüzde Aşınma Değerleri

Karışım Adı	Bitümlü Agrega İkame Oranı (%)	Aşınma miktarı (%)
Kontrol	0	0,0217
K1	20	0,0218
K2	40	0,0204
K3	60	0,0216
K4	80	0,0221
K5	100	0,0224

Şekil 5. Karışımlara Ait Aşınma Miktarları

Tablo 9’da verilen deney sonuçları incelendiğinde, GBA ikamesi %60 seviyesine kadar (K1,K2,K3) betonun aşınma miktarını kontrol numunesine göre azaltma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. En düşük aşınma miktarı değeri K2 karışımında gözlemlenmiştir. GBA ikame oranı arttıkça aşınma miktarı değeri kontrol numunesine çok yakın olmakla beraber artış eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar yüzey sertliğinin ölçüldüğü test çekici sonuçları ile de uyumludur.

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada Karayolları tarafından servis ömrünü tamamlanmış yolların kazınması sonucu ortaya çıkan ve atıl durumda olan, depolama alanı ihtiyacı gerektiren kazınmış asfaltın beton içerisinde doğal agregaya bir alternatif olarak kullanılıp kullanılmayacağı araştırılmıştır. 6 farklı karışım oranına sahip beton numuneler üzerinde betonun mekanik özelliklerini belirleyecek deneyler yapılmıştır. Deney sonuçları incelendiğinde geri dönüştürülmüş bitümlü asfalt agregasının beton içerisinde % 40 oranına kadar doğal agrega ile yer değiştirmesi sonucu betonun 28 günlük basınç ve eğilme dayanımının kontrol numunesine göre arttığı gözlemlenmiştir. Test çekici deney sonuçları incelendiğinde tüm karışımlarda beton dayanımlarının kontrol numunesinden daha yüksek çıktığı görülmüştür. Aşınma deney sonuçları incelendiğinde GBA’nın %40’a kadar doğal agrega ile yer değiştirmesi kontrol numunesine göre aşınma miktarını düşürdüğü gözlemlenmiştir. GBA’nın beton içerisinde agrega olarak kullanımı betonun ultra ses dalga hızı sonuçlarını önemli ölçüde etkilemediği gözlemlenmiştir. Bütün bu sonuçlar göz önüne alındığında GBA’nın beton sektöründe % 40 oranına kadar doğal agrega ile ikame edilebileceği gözlemlenmiştir. GBA’nın doğal agrega yerine kullanılması ile atıl durumda olan bu malzemenin depolama alanı sıkıntısını çözmekle birlikte hem çevre koruma hem de beton ekonomisine katkı sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

1. ÇİMEN, S. İnşaat Sektöründe Geri Dönüştürülmüş Agregaların Tekrar Kullanımı. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi*, 1(1), 44-54.
2. Gönen, T., Onat, O., Cemalgi, S., Yilmazer, B., & Altuncu, Y. T. (2012). Beton Teknolojisi İçin Yeni Atık Malzemeler Üzerine Bir İnceleme. *Electronic Journal of Construction Technologies/Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 8(1).
3. Turner, L.K. and F.G. Collins, Carbon dioxide equivalent (CO 2-e) emissions: a comparison between geopolymer and OPC cement concrete. *Construction and Building Materials*, 2013. 43: p. 125-130.
4. Abedalqader, A., Shatarat, N., Ashteyat, A., & Katkhuda, H. (2020). Influence of temperature on mechanical properties of recycled asphalt pavement aggregate and recycled coarse aggregate concrete. *Construction and Building Materials*, 121285.

5. Elaty, A., Abd Allah, M., & Ghazy, M. F. (2020). Feasibility of Using Recycled Asphalt Pavement Aggregates in Concrete Pavement. *ERJ. Engineering Research Journal*, 43(4), 337-343.
6. Settari, C., Debieb, F., Kadri, E. H., & Boukendakdji, O. (2015). Assessing the effects of recycled asphalt pavement materials on the performance of roller compacted concrete. *Construction and Building Materials*, 101, 617-621.
7. Al-Oraimi, S., Hassan, H. F., & Hago, A. (2009). Recycling of reclaimed asphalt pavement in Portland cement concrete. *The Journal of Engineering Research [TJER]*, 6(1), 37-45.
8. European Asphalt Pavement Association. (2011). The asphalt paving industry, a global perspective. *NAPA (USA), EAPA (Brussels)*.
9. Çam, A., Gençel, O., Durgun M.Y., 2019. “İnce Agregada Olarak Granüle Yüksek Fırın Cürufunun Beton Özelliklerine Etkisi”, 3rd International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies
10. Singh, S., Ransinchung RN, G. D., & Kumar, P. (2018). Laboratory investigation of concrete pavements containing fine RAP aggregates. *Journal of Materials in Civil Engineering*, 30(2), 04017279.
11. Huang, B., Shu, X., & Li, G. (2005). Laboratory investigation of portland cement concrete containing recycled asphalt pavements. *Cement and Concrete Research*, 35(10), 2008-2013.
12. Whitehurst, E.A., (1951). Soniscope Test Concrete Structures Journal of American Concrete Institute, Proceeding, 47, 443-444.

**Çelik Lif İlavesinin Betonlarda Ultrases Geçiş Hızı İle Basınç Dayanıma Etkisinin
Araştırılması
(Investigation Of The Relationship Of Steel Fiber Addition In Concretes,
Ultrasese Transition Speed And Pressure Strength)**

Mehmet Fatih ŞAHAN, Fatih Ali ÖNCEL

*Adıyaman Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü,
Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı*

ÖZET

Bu çalışmada çelik lif ilaveli betonların ultrases geçiş hızları ile basınç dayanımları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda bir set kontrol ve beton hacminin %0.25 (19.5 kg/m³), %0.50 (39 kg/m³) ve %0.75'i (58.5 kg/m³) oranlarında çelik lif ilaveli 3 set beton karışımları oluşturulmuştur. Beton karışımında kullanılan çelik liflerin boyu 60 mm narinliği ise 80'dir. Beton karışımında çimento dozajı olarak 350 kg/m³ kullanılmıştır. Karışım için kullanılan su-çimento oranı 0.55'tir. Deneyler 100 mm'lik küp numuneler üzerinde yapılmıştır. 28 gün boyunca küre tabi tutulan numuneler kuru yüzey doymuş halde iken ultrases ve basınç dayanımı testlerine tabi tutulmuştur. Çelik lifli betonlardan elde edilen test sonuçlarının kontrol numuneleri ile karşılaştırılması sonucunda beton karışımında çelik lif miktarının artması ile beton basınç dayanımının da arttığı belirlenmiştir. Çelik lif ilaveli beton basınç etkisi altında boyu kısılırken enine uzama gerçekleşecektir. Çelik lif ilaveli betonun enine uzama sırasında çelik lifler devreye girecek ve betonda oluşacak çatlakların büyümesini yavaşlatacaktır. Basınç dayanımını arttıracak bu mekanizma belirli bir çelik lif oranına kadar devam edecektir. Ultrases geçiş hızı testlerinden elde edilen değerlerin incelenmesi sonucunda ise geçiş hızlarının 4.75 km/sn ile 4.71 km/sn arasında değiştiği bununla birlikte beton karışımında çelik lif miktarının artması ile ultrases geçiş hızlarının azaldığı belirlenmiştir. İlave edilen çelik liflerin yoğunluğunun betonun yoğunluğundan daha fazla olmasına rağmen ultrases geçiş hızlarının çelik lif ilavesi ile azalması işlenebilirliğin azalması sonucunda boşluk miktarını artması ile açıklanabilir. Bu çalışma sonucunda beton hacminin % 0.25, 0.50 ve 0.75'i oranlarında çelik lif ilaveli betonlarda çelik lif ilavesi ile basınç dayanımlarının arttığı ultrases geçiş hızlarının azaldığı ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çelik lifli beton, ultrases geçiş hızı, basınç dayanımı

Bilgilendirme: Bu çalışma Adıyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnşaat Mühendisliği Anabilim dalı öğrencisi Fatih Ali Öncel'in yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

In this study, the relationship between the ultrasound velocity and compressive strength of steel fiber reinforced concrete was investigated. In line with this purpose, one set of control and 3 sets of steel fiber added concrete mixtures at the rates of 0.25% (19.5 kg / m³), 0.50% (39 kg / m³) and 0.75% (58.5 kg / m³) of the concrete volume were created. The length of the steel fibers used in the concrete mixture is 60 mm and the delicacy is 80. 350 kg / m³ was used as the cement dosage in the concrete mixture. The water-cement ratio used for the mixture is 0.55. The experiments were carried out on 100 mm cube specimens. Samples cured for 28 days were subjected to ultrasound and compressive strength tests while the dry surface was saturated. As a result of the comparison of the test results obtained from the steel fiber concrete with the control samples, it was determined that the concrete compressive strength increased with the increase in the amount of steel fiber in the concrete mixture. Steel fiber added concrete will shorten in length under the influence of pressure, while transverse elongation will occur. During the transverse elongation of steel fiber added concrete, steel fibers will come into play and slow the growth of cracks in the concrete. This mechanism, which will increase the compressive strength, will continue up to a certain steel fiber ratio. As a result of examining the values obtained from the ultrasound transition speed tests, it was determined that the transition speeds varied between 4.75 km/sec and 4.71 km/sec. However, with the increase in the amount of steel fiber in the concrete mixture, the speed of the ultras transition decreased. Although the density of the added steel fibers is higher than the density of the concrete, the decrease in the ultrasound transmission velocities with the addition of steel fiber can be explained by the increase in the number of voids as a result of the decrease in machinability. As a result of this study, it has been revealed that in concretes with steel fiber addition of steel fiber at the rates of 0.25%, 0.50 and 0.75% of the concrete volume, the compression strength increases and the ultrasound transmission velocities decrease.

Keywords: Steel fiber concrete, ultrasound transmission velocity, compressive strength

Information: This paper was produced from the master thesis of Fatih Ali Öncel, a student of the Department of Construction at the Graduate Education Institute of Adıyaman University.

GİRİŞ

İnsanoğlunun varoluşundan bugüne kadar ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli yapılar ihtiyaç duymuştur. Bu yapıları inşa etmek için çeşitli malzemeler kullanmıştır. Günümüzde yapı malzemenin en önemli oyuncusu kuşkusuz betondur. Beton: su, çimento ve agregaların belirli oranlarda karışımından elde edilen kompozit bir malzemedir. Betonun birçok avantajı olduğu gibi dezavantajları da vardır. Bunlardan biri düşük çekme mukavemetidir. Betonun

çekme mukavemeti basınç mukavemetinin %9-10 civarındadır. Buradan da anlaşılacağı üzere beton gevrek bir malzemedir. Gevrek bir malzeme olduğu için ani kırılmaya maruz kalabilmektedir. Beton karışımı içerisine eklenen çeşitli lifler betonun ani kırılmasını önlemekte ve dayanımını arttırabilmektedir. Betona lif eklemek suretiyle betonun özelliklerini geliştirmek üzere yapılan pek çok araştırma mevcuttur.

Hedjazi ve Castillo (2020) yaptığı çalışmada çelik, cam ve naylon lifli betonlar üzerinde çalışma yapmışlardır. Çalışmalarda farklı oranlarda çelik, cam ve naylon lifler beton karışımına ilave edilmiştir. Karışımlarda farklı lifler, farklı oranlar ve farklı su/çimento oranları kullanılmıştır. Elde edilen beton numuneleri 7, 28 ve 44 gün kür edildikten sonra ultrases geçiş hızı ve beton basınç dayanım deneyleri yapılmıştır. Kür süresi artıkça ultrases geçiş hızı artmıştır. Doğal olarak kür süresine bağlı olarak beton basınç dayanımı da artmıştır. Beklenildiği üzere su/çimento oranı artıkça beton basınç dayanımı ve ultrases geçiş hızı düşmüştür. Elde ettikleri basınç dayanımları ve ultrases geçiş hızlarını lif tipleri, lif oranları ve su/çimento oranı da göre kıyaslamıştır. Mevcut ultrases geçiş hızından basınç dayanımı elde edilme formüllerinin daha da geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Abdullah ve ark. (2016) yaptıkları çalışmada ultrases geçiş hızı ve basınç dayanım deneyleri yaparak betonun elastisite modülünü hasarsız olarak tespit edilebilmesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında çeşitli yapılardan karot örneği alınarak basınç dayanımı ve ultrases geçiş hızı deneyleri yapmışlardır. Elde ettikleri veriler ile gerilme-şekil değiştirme grafiği ve elastisite modüllü-ultrases geçiş hızı grafiği üzerinde oluşturdukları tahmin modeli oluşturmuşlardır. Bu tahmin modelinin yüksek doğruluk verdiği görülmüştür.

Çakıroğlu ve ark. (2011) yaptığı çalışmada 4 farklı geometrik şekil ve oranda çelik lifleri beton karışımına ilave ederek 7 ve 28 gün kür ederek deney numunelerini hazırlamıştır. Bu numuneler üzerinde tahribatsız deneyler olan schmidt çekici ve ultrases geçiş hızı deneyi ile birlikte beton basınç dayanımı deneyleri yapmış. Elde ettiği veriler ile Adaptif Sinir Ağına Dayalı Bulanık Çıkarım Sistemi (ANFIS) yöntemiyle bir model geliştirmiştir. Bu model ile tahribatsız deney yöntemiyle farklı şekil ve orandaki lif ilaveli betonların basınç dayanımlarını tahmin edebileceğini belirtmişlerdir.

Yıldız ve ark. (2010) yaptıkları çalışmada beton karışımına 5,10, 15 ve 20 kg/m³ oranında cam lif ekleyerek betonu daha sünek hale getirmeyi hedeflemiştir. Beton karışımında 300 ve 350 dozlu çimento kullanmışlardır. Numuneler üzerinde ultrases geçiş hızı, beton basınç dayanımı ve yarmada çekme dayanımını araştırmışlardır. Cam lif ilavesinin beton basınç dayanımını artırdığı görülmüştür. Yarmada çekme dayanımında da artış görülür iken ultrases geçiş hızı düşmüştür. Ayrıca 15 ve 20 kg/m³ cam lif ilaveli betonların kalıplara yerleştirilmesinde zorlanıldığı belirtilmiştir.

Yukarıda verilen çalışmalardan da anlaşılacağı üzere betona çelik ilavesi ile betonun özelliklerini geliştirmek üzere pek çok çalışma yapılmış olup bu çalışmada çelik lif ilaveli betonlarda çelik lif katkısının ultrases geçiş hızı ile dayanıma arasındaki ilişkiyi nasıl değiştirdiği araştırılmıştır. Bu çalışmada bir set kontrol ve beton hacminin %0.25 (19.5 kg/m³), %0.50 (39 kg/m³) ve %0.75'i (58.5 kg/m³) oranlarında çelik lif ilaveli 3 farklı set beton karışımı üretilmiştir. 28 gün boyunca küre tabii tutulan numuneler kuru yüzey doygun halde iken ultrases geçiş hızı ve basınç dayanımı testlerine tabii tutulmuştur.

Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada bir set kontrol ve beton hacminin %0.25 (19.5 kg/m³), %0.50 (39 kg/m³) ve %0.75'i (58.5 kg/m³) oranlarında çelik lif ilaveli 3 farklı set beton karışımı oluşturulmuş ve her sette 5 numune olacak şekilde beton üretimi yapılmıştır. Beton karışımında çimento dozajı olarak 350 kg/m³ kullanılmıştır. Beton karışımında CEM II 42.5R Portland çimentosu kullanılmıştır. Beton karışımına çimento miktarının % 4'ü kadar Sika viscoscrete SF-18 ilave akışkanlaştırıcı edilmiştir. Karışım için kullanılan su-çimento oranı 0.55'tir. 1 m³ beton karışımında kullanılan malzemeler ve malzeme miktarları Tablo 1'de verilmiştir. Beton karışımında kullanılan çelik liflerin boyu 60 mm narinliği ise 80'dir. Beton karışımında kullanılan çelik lifin mekanik özellikleri Tablo 2'de resimleri ise Şekil 1'de verilmiştir. 100 mm'lik küp numuneler üzerinde yapılmıştır. Hazırlanan numuneler üzerinde 28 gün sonunda basınç dayanım deneyi ve ultrases geçiş hızı deneyi yapılmıştır.

Tablo 1. 1 m³ beton için malzeme karışım miktarları

Malzeme	Miktar
Çimento (kg)	350
Su (kg)	192.5
İnce (kum) (kg)	747.27
Orta agrega (kg)	538.12
İri agrega (kg)	539.48
Akışkanlaştırıcı (gr)	1400

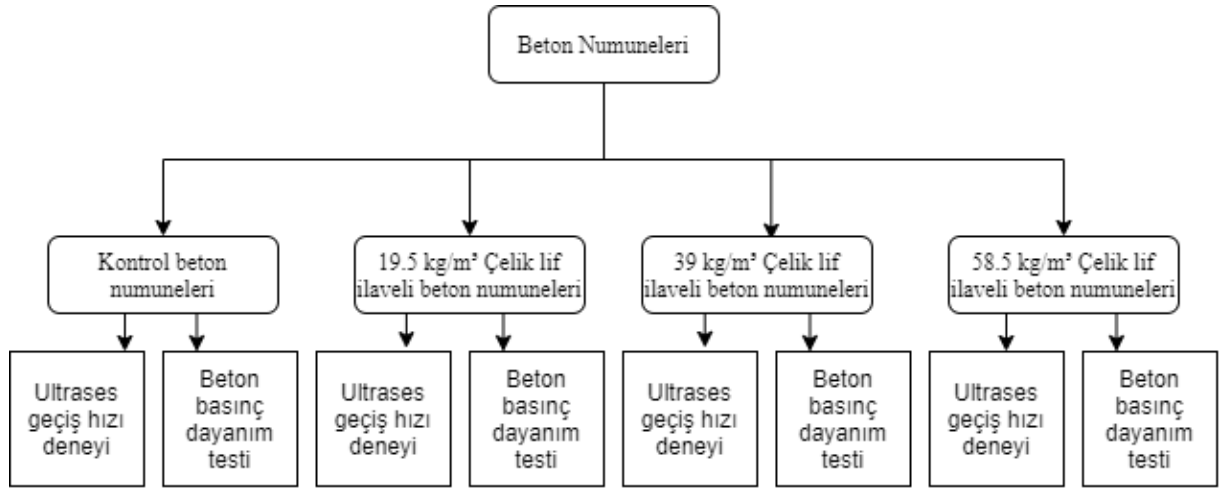
Tablo 2. Karışımında kullanılan çelik lifin mekanik özellikleri

Mekanik Özellik	Büyükük
Çekme Mukavemeti (MPa)	1225
fiber uzunluğu (mm)	60
Çap (mm)	0.75
Narinlik oranı	80
Elastisite modülü (N/mm ²)	210 000

Şekil 1. Karışımda kullanılan çelik lif

Çalışmada üretilen betonlar için planlanan çelik lif oranları ve numunelere uygulanacak testler Şekil 2’de verilmiştir.

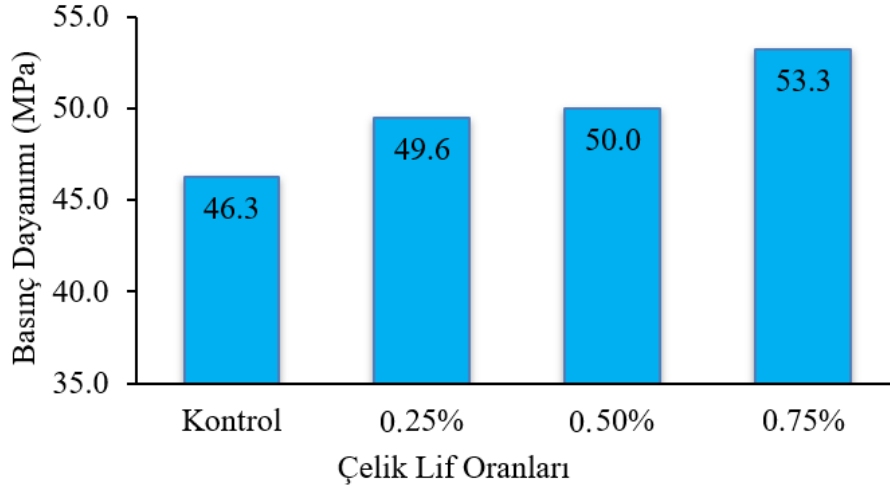

Şekil 2. Çelik lif oranları ve numunelere uygulanacak testler

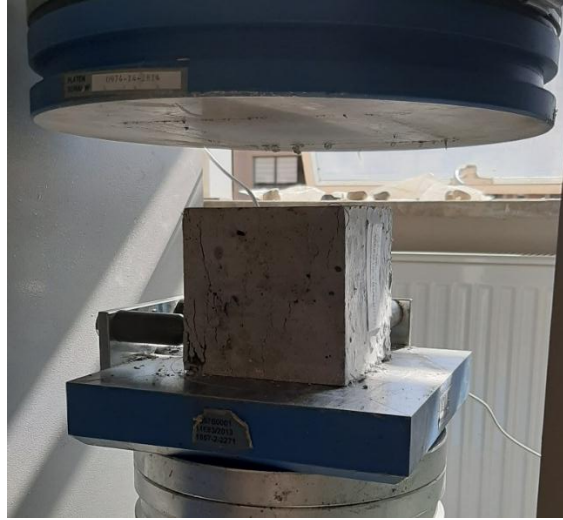
Bulgular ve Tartışma

Yapılan çalışmada kontrol numuneleri ile farklı oranlarda çelik lif ilaveli betonlar üzerinde 28. günün sonunda basınç dayanım ve ultrases geçiş hızı deneyleri yapılmıştır.

Her seti 3 numuneden oluşan beton numuneleri üzerinde yapılan basınç dayanım değerlerinin ortalamaları Şekil 3’te verilmiştir. Basınç dayanımı testine ait resim Şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 3. Basınç dayanımları (MPa)

Şekil 4. Basınç dayanım test cihazı

Şekil 3'te verilen basınç dayanım değerlerinin incelenmesinden anlaşılacağı üzere çelik lif eklenmeyen kontrol numunesinde basınç dayanımı 46.3 MPa iken %0.25 oranında çelik lif ilavesinde 49.6 MPa, %0.50 oranında çelik lif ilavesinde 50 MPa, %0.75 oranında çelik lif ilavesinde 53.3 MPa olmuştur.

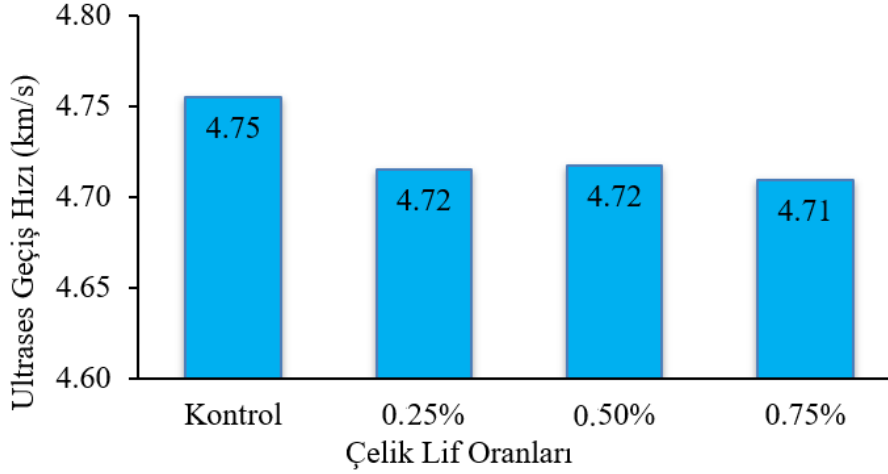
Küp numuneler üzerinde ultrases geçiş hızı yapılmıştır. Şekil 6'da ultrases geçiş hızları km/saniye olarak verilmiştir. Şekil 6'da verilen değerlerin incelenmesi sonucunda beton karışıma çelik lif eklenmesiyle ultrases geçiş hızının azaldığı görülmektedir. Çelik lifin yoğunluğu 7.874 kg/m^3 iken betonun yoğunluğu yaklaşık 2.400 kg/m^3 'dür. Çelik lif ilavesi ile betonun yoğunluğu artsa da Ultrases geçiş hızı düşmüştür. Çelik lif ilavesi ile birlikte ultra ses hızının artmasının sebebinin işlenebilirlikten kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Ultrases geçiş hızı deneyine ait resim şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Ultrases geçiş hız test cihazı

Şekil 6. Ultrases geçiş hızları

Betonlar için ultrases geçiş hızları betonun kalitesi hakkında bizlere bilgi verir. Ultrases geçiş hızının beton kalitesiyle olan ilişkisi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ultrases geçiş hızının beton kalitesiyle olan ilişkisi (IS 13311, 2004)

Ultrases Geçiş Hızı (km/s)	Beton Kalitesi
>4.5	Mükemmel
3.5-4.5	İyi
3.0-3.5	Orta
<3.0	Kötü

Ultrases geçiş hız sonuçları Şekil 6'da verilmiştir. Bu sonuçları tablo 3'e göre kıyaslırsak tüm numunelerimizin mükemmel kalitede olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bazı araştırmalar sonucunda ultrases geçiş hızıyla beton basınç dayanımı arasında ilişkiler ortaya konmuştur. Bu yaklaşımlardan ikisi Denklem (1) ve (2) ile gösterilmiştir.

$$f'_c = 2.6 \times V^{1.8} \quad (1)$$

$$f'_c = 6 \times (V-1.8)^{1.8} \quad (2)$$

Bu çalışmada elde edilen ultrases geçiş hızları kullanılarak (1) ve (2) denklemleri yardımıyla basınç dayanımları tahmini olarak hesaplanmıştır. Elde edilen tahmini basınç dayanımları ile deneysel basınç dayanım verileri Tablo 4'te karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 4. Tahmini ve deneysel basınç dayanım değerleri

Çelik lif oranı (%)	Basınç dayanımları		
	Ultrases geçiş hızlarından tahmin edilen		Deneysel(MPa)
	$f'_c = 2.6 \times V^{1.8}$	$f'_c = 6 \times (V-1.8)^{1.8}$	
Kontrol	42.96	42.06	46.3
0.25%	42.47	41.29	49.6
0.50%	42.47	41.29	50.0
0.75%	42.31	41.04	53.3

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde kontrol numunesi 46.3 MPa iken ilk formülden 42.96 MPa ikinci formülde 42.06 MPa bulunmuştur. %0.25 çelik lif ilaveli numune 49.6 MPa iken ilk formülden 42.47 MPa ikinci formülde 41.29 MPa bulunmuştur. %0.50 çelik lif ilaveli numune 50.0 MPa iken ilk formülden 42.47 MPa ikinci formülde 41.29 MPa bulunmuştur. %0.75 çelik lif ilaveli numune 53.3 MPa iken ilk formülden 42.31 MPa ikinci formülde 41.04 MPa bulunmuştur. Bu veriler göre deneysel basınç dayanımı ile tahmini basınç dayanımı arasında bir ilişki kurulamamıştır. Bu yüzden ultrases geçiş hızı ile beton basınç dayanımı edilen denklemler daha da geliştirilmelidir.

SONUÇ

Bu çalışmada bir set kontrol ve beton hacminin %0.25 (19.5 kg/m³), %0.50 (39 kg/m³) ve %0.75'i (58.5 kg/m³) oranlarında çelik lif ilaveli 3 farklı set beton karışımı üretilmiştir. 28 gün boyunca küre tabii tutulan numuneler kuru yüzey doygun halde iken ultrases geçiş hızı ve basınç dayanımı testlerine tabii tutulmuştur. Bu çalışmada elde edilen sayısal veriler doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

- ✓ Beton karışımına çelik lif eklenmesi beton basınç dayanımını artırdığı tespit edilmiştir.
- ✓ Ultrases geçiş hızlarının 4.75 km/sn ile 4.71 km/sn arasında değiştiği bununla birlikte beton karışımında çelik lif miktarının artması ile ultrases geçiş hızlarının azaldığı belirlenmiştir.
- ✓ İki farklı yaklaşım ile ultrases hızından elde edilen tahmini basınç dayanım değerlerinin karşılaştırılması sonucunda yalnız betonlarda kullanılan bu yaklaşımların çelik lif ilaveli betonlarda kullanılamayacağı tespit edilmiştir.

- ✓ İlave edilen çelik liflerin yoğunluğunun betonun yoğunluğundan daha fazla olmasına rağmen ultrases geçiş hızlarının çelik lif ilavesi ile azaldığı görülmüştür. Bu azalmanın işlenebilirliğin azalması sonucunda boşluk miktarını artması ile oluştuğu tahmin edilmektedir.

Bu çalışma sonucunda genel olarak beton hacminin % 0.25, 0.50 ve 0.75'i oranlarında çelik lif ilaveli betonlarda çelik lif ilavesi ile basınç dayanımlarının arttığı ultrases geçiş hızlarının azaldığı ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

1. ACI 544.2R, Measurement of Properties of Fiber Reinforced Concrete, 2009.
2. IS13311 Non-Destructive Testing of Concrete, 2004
3. M. A. Çakıroğlu, E. Erenoğlu, S. Kasap, Y. Ekiz, "Çelik lif katkılı betonların tahribatsız deney yöntemleriyle elde edilen basınç dayanımının anfis metoduyla tahmini ",SDU International Technological Science, Vol. 3, No 3 pp.14-22, 2011
4. M. Sarı, "Farklı tipteki liflerin betonun mekanik davranışına etkisi", Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2013.
5. O. Uyanık ve S. Tezcan, "Beton dayanımının ultrasonik yöntemle tayini", Jeofizik Bülteni, 23(70), 41-45, 2012.
6. S. Hedjazi, D. Castillo, "Relationships among compressive strength and UPV of concrete reinforced with different types of fibers",Heliyon, 6(3), 2020
7. S. Yıldız, Y. Bölükbaş, O. Keleştemur,"Cam elyaf katkısının betonun basınç ve çekme dayanımı üzerindeki etkisi", Politeknik Dergisi, Cilt:13 Sayı: 3 s. 239-243, 2010
8. TS EN 12350-2, Beton – Taze Beton Deneyleri – Bölüm 2: Çökme (slump) Deneyi, 2010.
9. TS EN 12390-1, Beton – Sertleşmiş Beton Deneyleri – Bölüm 1: Deney Numunesi ve Kalıplarının şekil, Boyut ve Diğer Özellikleri, 2014.
10. TS EN 12390-3, Beton – Sertleşmiş Beton Deneyleri – Bölüm 3: Deney Numunelerinde Basınç Dayanımının Tayini, 2010.
11. TS EN 14651, Metal lifli beton - Deney yöntemi - Eğilmede çekme dayanımının tayini(Kalıcı orantısal sınır (LOP)),2008.
12. TS EN 14889-1, Lifler – Betonda kullanım için – Bölüm 1: Çelik lifler – Tarifler, özellikler ve uygunluk, 2006
13. V. Abdullah, E. Aydın, İ. Bedirhanoglu, "Beton elasitesite modülünün ultrasonik ses dalgası yayılma hızı ile tahmin edilmesi", Dicle Üniversitesi Mühendislik Dergisi,cilt:8 sayı:3 s. 475-484,2017

Hızlı Tüketim Ürünleri Üreten Bir İşletmede Fire Azaltmak Amacı İle İstatistiksel Kalite Kontrol Metotlarının Uygulanması

Zehranur Korkmaz, Prof.Dr. Ali Fuat Güneri

Yıldız Teknik Üniversitesi

Yıldız Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü

ÖZET

Hızlı tüketim sektöründe üretim yapan işletmelerin karşılaştığı fire problemlerinin çoğu kalite kaynaklı olarak oluşmaktadır ve bu işletmelerin hedefleri ürettiği ürünleri kontrol altına alarak kalite spesifikasyonlarına uygun olarak üretmek ve küresel rekabet ortamında büyüyerek ilerlemektir. Üretilen ürünlerin fire oranlarının yüksek olması, üreticiler için ciddi bir maliyet, iş gücü ve zaman kaybına sebep olmakta ve ayrıca tüketici memnuniyetini de yüksek oranda etkilemektedir. Literatür araştırmaları bu kayıpların azaltılmasında istatistiksel kalite kontrolünün ve bu anlamda kullanılan metotların çok etkili olduğunu yapılan çalışmalar ile ortaya koymuştur. Üretim maliyetlerini düşürmek, iş gücünü daha verimli bir şekilde kullanmak ve tüketicinin korunması için istatistiksel kalite kontrol metotlarının kullanılması oldukça önemlidir. Bu metotlar süreçlerin ölçülebilir veriler yardımı ile gözlenebilir ve kontrol edilebilir olmasını sağladığı için süreçlerin verimli bir şekilde ilerlemesini, oluşan fire miktarları azaltılmasını ve spesifikasyonuna uygun ürünler üretilmesini sağlar. Bu araştırmalardan yola çıkılarak bu çalışmada, bir hızlı tüketim işletmesinin son bir yıllık tüm firelerinin ve ürün gruplarının incelenerek, en çok firenin olduğu likit kısmında bulk firesi oluşumuna sebep olan kök nedenler pareto analizi ile irdelenmiş ve ortaya çıkan bu kök nedenlerin, maliyeti en çok etkileyen kalemleri istatistiksel proses kontrol metotları uygulanarak analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçları incelenip yorumlanarak firenin azalmasını sağlamak için ortaya çözüm önerileri konulmuştur. Çalışmada önerilen bu iyileştirmelerin uygulanması ve kalite problemlerinin tekrar oluşumunun önlenmesi ile işletmenin toplam fire oranının %25 oranında azaltılarak tasarruf edilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üretim Fire Problemi, İstatistiksel Kalite Kontrolü, Kalite Kontrol Metotları, Proses Verimliliği

Mechanical and Morphological Properties of Polypropylene/HTC Composites (Polipropilen/HTC kompozitlerin Mekanik ve Morfolojik Özellikleri)

Nurettin Eltuğral

*Karabük University, Faculty of Engineering, Department of Metallurgical and Materials
Engineering, ORCID No: <https://orcid.org/0000-0001-6393-9611>*

ABSTRACT

Carbon-based reinforcements (CBRs) such as carbon nanotubes (CNTs), graphene, graphite, carbon fibers and carbon black are gaining an increased attention in several demanding applications due to their excellent properties such as low mass density and exceptional mechanical properties. Hydrothermal carbons (HTCs) can be considered another class of CBRs produced through hydrothermal processing under mild conditions whereas methods for the synthesis of other CBRs need tedious procedures. In this study, mechanical properties of fabricated polypropylene (PP) composites, in which hydrothermally grown carbons embedded in the matrix at various concentrations, were investigated. Composites which contained 5, 10, 15 and 20 wt% HTC were prepared using melt-mixing method. The influence of HTC content on the mechanical and melt-flow behaviour of HTC-reinforced polypropylene composites (PP/HTC) was studied. Morphological and structural properties of the composites were analysed by scanning electron microscopy (SEM). Thermal characteristics of the fabricated composites were monitored thermogravimetric analysis under nitrogen atmosphere. Mechanical properties of the polymer composites were evaluated by means of tensile tests. Addition of HTC had a noticeable effect on the mechanical properties. These composites showed improved performance as the HTC content increased. HTC additions caused remarkable reduction in elongation of unfilled PP. MFI values of composites showed increasing trend with added amount of HTC.

Keywords: Hydrothermal carbon, polypropylene, composite, mechanical properties.

ÖZET

Karbon nanotüpler (CNT'ler), grafen, grafit, karbon fiberleri ve karbon siyahı gibi karbon bazlı takviyeler (CBR'ler), düşük kütle yoğunluğu ve olağanüstü mekanik özellikler gibi mükemmel özellikleri nedeniyle birçok alanda dikkat çekici bir ilgi görmektedir. Hidrotermal karbonlar (HTC'ler), düşük sıcaklıklarda hidrotermal işlem yoluyla üretilen başka bir CBR sınıfı olarak kabul edilebilirken, diğer CBR'lerin sentezine yönelik yöntemler zahmetli prosedürlere ihtiyaç duyar. Bu çalışmada, hidrotermal koşullarda elde edilen karbonların

çeşitli yükleme konsantrasyonlarda matris içine bindirilerek hazırlanan polipropilen (PP) kompozitlerin mekanik özellikleri araştırılmıştır. Ağırlıkça % 5, 10, 15 ve 20 HTC içeren kompozitler eriyik karıştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. HTC içeriğinin HTC ile güçlendirilmiş polipropilen kompozitlerin (PP/HTC) mekanik ve eriyik akış davranışı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Kompozitlerin morfolojik ve yapısal özellikleri taramalı elektron mikroskobu (SEM) ile araştırılmıştır. Elde edilen kompozitlerin termal özellikleri, azot atmosferi altında termogravimetrik analizlerle izlenmiştir. Polimer kompozitlerin mekanik özellikleri çekme testleri ile değerlendirilmiştir. HTC ilavesi, mekanik özellikler üzerinde gözle görülür bir etki göstermiştir. Bu kompozitlerin, HTC içeriği arttıkça mekanik özelliklerinde de artma eğilimi kaydedilmiştir. HTC ilaveleri, saf PP'nin uzamasında kayda değer bir azalmaya neden olduğu gözlemlenmiştir. Kompozitlerin MFI değerleri incelendiğinde, eklenen HTC miktarı ile artış eğiliminde olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hidrotermal karbon, polipropilen, kompozit, mekanik özellikler.

Büyük Ölçekli İş Merkezlerinin Bina Otomasyon Sistemi Kullanılarak Kontrol Ve Kumanda Edilmesi Üzerine Bir Uygulama

Serkan GÖK, Dr. Öğr. Üyesi Mücella ÖZBAY KARAKUŞ

*Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mekatronik Mühendisliği Ana Bilim Dalı,
Yozgat Bozok Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü*

ÖZET

Bu çalışmada büyük ölçekli bir iş ve alışveriş merkezi için otomasyon sistemi projelendirilmesi, uygulanması ve faydasına değinilmiştir. Microscada editörü ve PLC kullanılarak büyük iş merkezlerinde bulunan sistemlerin kontrol ve kumanda uygulaması yapılmıştır. Uygulama ile PC SERVER sistemine SCADA editörü kurularak büyük ölçekli alışveriş ve iş merkezleri için iklimlendirme-ısıtma-soğutma (HVAC), aydınlatma, yangın algılama, ihbar ve söndürme kontrol sistemlerinin kontrol ve kumanda alt yapısı oluşturulmuştur. Çalışmada yerli üretim ve emsallerine göre yarı yarıya daha uygun maliyette olan Mikrodev marka MP201 G modeli PLC tercih edilmiştir. İlaveten yine Mikrodev tarafından stabilite, kullanım kolaylığı ve görsellik prensipleri ön planda tutularak geliştirilmiş bir SCADA uygulaması olan ViewPLUS ve PLC cihazların programlanabilmesini sağlayan blok diyagram editörü ve derleyicisi olarak da Windows ve Linux alt yapısında çalışmaya uygun, programlama için fonksiyon blok diyagram metodunu kullanan Mikrodiagram yazılımı tercih edilmiştir. Bina otomasyon sistemi (BOS) sayesinde çok katlı veya geniş yüz ölçümüne sahip komplekslerde saha ekipmanının kontrol edilebilmesi, istenilen zamanlarda sistemin çalıştırılıp kapatılabilmesi, sahada bulunan tüm ekipmanın kontrolü, ortamda sürekli olan insan sirkülasyonu nedeniyle hava kalitesi ve ortam sıcaklığının sabit tutulması gibi gereklilikler klasik bir sisteme kıyasla hem daha hızlı hem de daha az iş gücü ile gerçekleştirilebilmektedir. Bina ekipmanı, otomasyon sistemi tarafından kontrol ve kumanda edildiğinden dolayı insan hataları minimum seviyeye indirilmektedir. Bu sayede daha düşük işletme maliyetine, teknik ekipmanın ömrünün uzamasına, bina içerisindeki olay ve acil durumlara anında cevap verilebilmesine ve enerji tasarrufuna imkân sağlanmaktadır. Bununla birlikte geliştirilen BOS uygulaması sayesinde gerekli sıcaklık, nem ve hava kalitesi gibi ortam koşulları iyileştirilerek mesai saatleri boyunca uygun olmayan çalışma şartlarından kaynaklanabilecek performans düşüklüğü de ortadan kaldırılmakta, kapalı mekânlarda acil durumlara anında müdahale imkânı, can ve mal güvenliği sağlanabilmektedir. Ayrıca geliştirilen uygulama sayesinde PC ile doğrudan, tablet kullanılarak uzaktan bağlantı ile veya mobil üzerinden SMS yoluyla tesisin hızlı ve doğru

şekilde kontrolüne de imkân tanınmıştır. Bu sistemlere ek olarak enerji yönetimi, kayıt, güvenlik yönetimi, jeneratör, asansör kontrolü, yürüyen merdiven ve yürüyen bant kontrol sistemleri de dahil edilerek sistemin genişletilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bina otomasyon sistemi, Büyük ölçekli tesislerde otomasyon, Mikroskada, PLC ile otomatik kontrol.

Bazı Makarnalık Buğday Çeşitlerinin RAPD Yöntemi ile Moleküler Karakterizasyonu
(Molecular Characterization of Some Durum Wheat Cultivars by RAPD
Method)

Şemun Tayyar, İbrahim Demir

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Biyoteknoloji Bölümü,

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-1506-7713>,

Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Bornova-İzmir,

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-1506-7713>

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde yaygın olarak yetiştirilen 10 makarnalık buğday (Akbaşak, Çakmak, Ç-1252, Dicle, Ege-88, Gediz, Gököl, Kızıltan, Kunduru ve Selçuklu) çeşidinin RAPD yöntemi ile moleküler karakterizasyonunun yapılmasıdır. Moleküler çalışmalar Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümündeki Bitki Moleküler Genetik Laboratuvarında yürütülmüştür. Her bir çeşide ait tohumlar deneme toprağı içeren plastik kasalara ekilmiş ve 4-5 taze yaprak sıvı nitrojende ezilerek CTAB yöntemine göre DNA izolasyonu gerçekleştirilmiştir. PCR analizleri için DNA kalitesi ve konsantrasyonu Hoefler TKO 100 DNA Fluorometer ile belirlenmiştir. Araştırmada 18 RAPD primeri test edilmiştir. PCR reaksiyonunda 1.5 µl tampon (MgCl₂ içeren), 6.1 µl ddH₂O, 1.2 µl dNTPs karışımı, 1.0 µl primer, 0.2 µl *Taq* DNA polimerase enzimi (SR Product) ve 5 µl genomik DNA kullanılmıştır. Amplifikasyon işlemi Eppendorf Mastercycler 5330 Thermocycler'da gerçekleştirilmiştir. PCR ampliconları, 2-3 saat boyunca 100 V sabit gerilimde % 2'lik (w/v) agaroz jelde koşturulduktan sonra etidyum bromid (0.5 µl/ml) ile boyanmış ve UV ışık kaynağı altında incelenmiştir. Ardından PCR ampliconları bant olup (1) olmamasına (0) göre matriks oluşturulmuş ve JUMP bilgisayar programı yardımı ile çeşitlere ait dendrogram elde edilmiştir. Makarnalık buğday genotiplerinde, 18 primerden 9'unda amplifikasyon gerçekleşmemiştir. Elde edilen dendrograma göre çeşitler başlıca 2 gruba ayrılmışlardır. Ege-88 ve Selçuklu çeşitleri genetik olarak benzer çeşitler olarak saptanmış, ardından Ç-1252 ve Çakmak çeşitleri benzer bulunmuştur. Bu çalışma ile RAPD markörlerinin makarnalık buğday çeşitleri veya genotipleri arasındaki genetik ilişkiyi belirlemede başarıyla kullanılabileceği ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Genetik çeşitlilik, moleküler markör, Random Amplified Polymorphic DNA, *Triticum durum*.

ABSTRACT

The objective of this investigation was to make molecular characterization of 10 durum wheat cultivars (Akbaşak, Çakmak, Ç-1252, Dicle, Ege-88, Gediz, Gökgöl, Kızıltan, Kunduru and Selçuklu) widely grown in Turkey by using RAPD method. Molecular studies were carried out in Plant Molecular Genetics Laboratory of Field Crops Department of the Faculty of Agriculture, at Ege University, İzmir. The seeds of each cultivar were sown in plastic boxes contained experimental soil and a bulk of 4-5 fresh leaves of each cultivar were homogenized in liquid nitrogen before they were used for DNA extraction by using CTAB method. The DNA quality and concentrations were determined by using Hoefer TKO 100 DNA Fluorometer and were then used in PCR analysis. Eighteen RAPD primers were tested for genetic diversity analysis. The PCR reaction mixture consisted of 1.5 µl buffer (with MgCl₂), 6.1 µl ddH₂O, 1.2 µl of dNTPs mixture, 1.0 µl of each primer, 0.2 µl of *Taq* DNA polymerase (SR Product) and 5 µl of genomic DNA. The PCR reactions were carried out by using Eppendorf Mastercycler 5330 Thermocycler. The PCR amplicons were resolved in a 2% (w/v) agarose gel at constant 100 V for 2-3 h and were visualized under UV light source after agarose gel was stained with ethidium bromide (0.5 µl/ml). The PCR amplicons of each primer were scored based on the presence (1) or the absence (0) of the alleles. The dendrogram was constructed by using JUMP software. Nine of 18 RAPD primers did not amplify in durum wheat genomes. Ten durum wheat varieties were divided into 2 main clades based on the dendrogram. The Ege-88 and Selçuklu were determined as the most genetically similar cultivars while Ç-1252 and Çakmak cultivars were found to be similar. This study revealed that RAPD markers could be successfully used to determine genetic relationship among durum wheat cultivars or genotypes.

Key words: Genetic diversity, molecular marker, Random Amplified Polymorphic DNA, *Triticum durum*.

GİRİŞ

Bitkilerde karakterlerin oluşumunda idiovaryabilitenin yanında çevre koşullarının da etkisi bulunmaktadır. Bitki ıslahçıları uzun yıllardan beri bitkilerin bazı agronomik ve morfolojik özelliklerini kullanarak bunları bitki ıslah programlarında başarı ile uygulamışlardır. Bu araştırmaların sonucunda ise üreticilerin ve tüketicilerin istekleri doğrultusunda bitkilerde istenmeyen özellikleri olumlu yönde değiştirmişler ve yeni çeşitler geliştirmişlerdir. Genetik markörler; klasik markörler (morfolojik, sitolojik ve biyokimyasal markörler) ve DNA/moleküler markörler olmak üzere 2 gruba ayrılırlar (Nadeem ve ark., 2018). 1953 yılında DNA'nın kimyasal yapısının ortaya konmasından sonra, 1980'li yıllardan itibaren

değişik moleküler markör yöntemlerinin keşfedilmesiyle birlikte bitki ıslahçıları bu yöntemlerden yararlanmaya başlamışlardır. Moleküler markör denildiğinde genomda bulunan bir gen bölgesi ya da gen bölgesi ile ilişkili DNA parçası anlaşılır (Yorgancılar ve ark., 2015). Moleküler markörler DNA molekülündeki polimorfik bölgelerin ortaya konması ile saptanırlar. Bunların en önemli özellikleri çevre şartlarından etkilenmemeleri, kısa sürede sonuç vermeleri, çok az bitki dokusu ve DNA'ya gereksinim duyulması, bitkinin tüm dokularında görülmeleri, kodominant ya da dominant özellikte olmaları ve stabil olmaları sayılabilir. Ayrıca yüksek polimorfizm göstermeleri ve maliyetlerinin ucuz olmaları da istenir. Günümüzde bitki ıslah programlarında yaygın olarak kullanılan moleküler markörlerden bazıları; RAPD (Random Amplified Polymorphic DNA/Rastgele Çoğaltılmış DNA Polimorfizmi), RFLP (Restriction Fragment Length Polymorphism/Sınırlı Parça Uzunlukları Polimorfizmi), SSR (Simple Sequence Repeat/Basit Tekrarlı Diziler veya Mikrosatelitler), ISSR (Inter Simple Sequence Repeat/Basit Tekrarlı Diziler Arası Polimorfizm), AFLP (Amplified Fragment Length Polymorphism/Çoğaltılmış Parça Uzunluğu Polimorfizmi), SRAP (Sequence Related Amplified Polymorphism), STS (Sequence Tagged Site) ve SNP (Single Nucleotide Polymorphism) markörleri sayılabilir (Yorgancılar ve ark., 2015).

Bu araştırmada Türkiye'de geniş alanlarda yetiştirilen 10 makarnalık buğday çeşidinin RAPD yöntemi ile moleküler karakterizasyonu ortaya konulacak ve oluşan dendrograma göre çeşitler arasındaki benzerlikler saptanacaktır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bitki materyali

Araştırmada ülkemizin değişik bölgelerinde yaygın olarak yetiştirilen 10 makarnalık buğday çeşidi bitki materyali olarak kullanılmıştır. Bu çeşitlerin adları, ıslah edildikleri yerler ile bazı özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bitki materyali olarak kullanılan çeşitlerin isimleri, ıslah edildikleri yerler ve bazı özellikleri

Sıra	Çeşit adı	Islah edildiği yer ve yılı	BDA (g)	Karakteri
1	Akbaşak	Tarla Bit. Mer. Arş. Ens., 1964	36-38	Alternatif
2	Ç-1252	Tarla Bit. Mer. Arş. Ens., 1991	38-42	Kışlık
3	Çakmak	Tarla Bit. Mer. Arş. Ens., 1979	38-40	Alternatif
4	Dicle	T. Buğ. Islah Pro. Sahil Kuş., 1979	43	Yazlık
5	Ege-88	Ege Tar. Arş. Ens., 1988	45-48	Yazlık
6	Gediz	T. Buğ. Islah Pro. Sahil Kuş., 1986	45	Yazlık

7	Gökgöl	Yeşilköy Böl. Zir. Arş. Ens., 1979	47-49	Alternatif
8	Kızıltan	Tarla Bit. Mer. Arş. Ens., 1991	37-42	Kışlık
9	Kunduru	Tarla Bit. Mer. Arş. Ens., 1967	49	Alternatif
10	Seleşuklu	Bahri Dağdaş Hub. Arş. Mer., 1992	43-48	Kışlık

Yöntem

Bu çalışma Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümüne ait Uygulamalı Moleküler Genetik Laboratuvarında yürütülmüştür. İçerisinde deneme toprağı bulunan plastik kasalara ekilen tohumlar çimlendirilmiş ve 10-15 cm boylandıklarında Doyle and Doyle (1990)'a göre DNA izolasyonu gerçekleştirilmiştir. Sıvı azot içerisinde ezilen yapraklar DNA izolasyon tamponu ile muamele edilmiştir. PCR işlemine geçmeden önce makarnalık buğday çeşitlerinden izole edilen DNA'ların miktar ve kalitesi Hoefer TKO 100 DNA Fluorometer yardımı ile ölçülmüştür. PCR işlemi için ölçülen DNA miktarlarına göre (5 µl'inde 25-30 ng DNA olacak şekilde) filtre edilmiş ultra saf su ile seyreltilmiş ve DNA'ların amplifikasyonunda Eppendorf Mastercycler 5330 Thermocycler'dan yararlanılarak, aşağıdaki şekilde programlanmıştır (Tablo 2). Tablo 3'te ise PCR işlemi için 200 µl'lik tüplere konulan maddeler ve miktarları verilmiştir.

Tablo 2. PCR (Amplifikasyon) işlemi

1.	94 °C	30 saniye	} 35	Döngü
2.	94 °C	25 saniye		
3.	35 °C	45 saniye		
4.	72 °C	1 dakika		
5.	72 °C	5 dakika		
6.	4 °C	∞		

Tablo 3. PCR işlemi için kullanılan maddeler ve miktarları

Maddeler	Miktarları (µl)
Örneklere ait DNA	5.0
Tampon (MgCl ₂ içeren)	1.5
dNTPs	1.2
Primer	1.0
ddH ₂ O	6.1
Taq polimerase enzimi	0.2

PCR işlemi için 10 baz uzunluğunda 18 farklı primer (Operon Technology) kullanılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. PCR işleminde kullanılan primerler ve baz dizilişleri

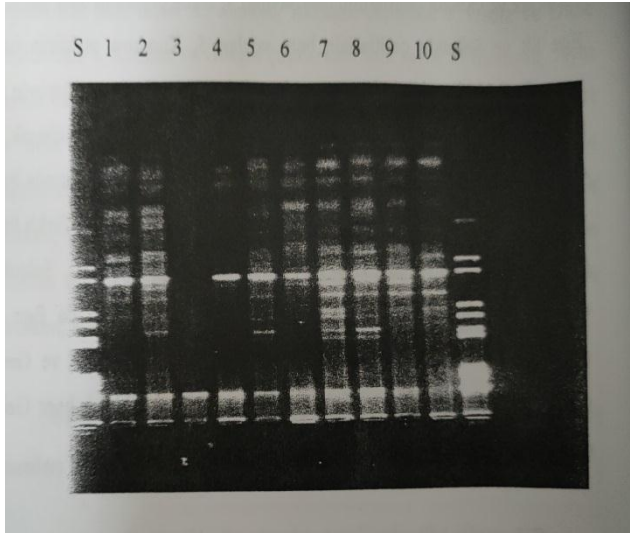
Sıra	İsim	Baz dizilişi	Sıra	İsim	Baz dizilişi	Sıra	İsim	Baz dizilişi
1	OPR-01	TGCGGGTCCT	7	OPR-07	ACTGGCCTGA	13	OPQ-10	TGTGCCCGAA
2	OPR-02	CACAGCTGCC	8	OPR-08	CCCGTTGCCT	14	OPU-11	AGACCCAGAG

3	OPR-03	ACACAGAGGG	9	OPQ-01	GGGACGATGG	15	OPU-12	TCACCAGCCA
4	OPR-04	CCCGTAGCAC	10	OPQ-02	TCTGTCGGTC	16	OPU-13	GGCTGGTTCC
5	OPR-05	GACCTAGTGG	11	OPQ-04	AGTGCGCTGA	17	OPU-14	TGGGTCCCTC
6	OPR-06	GTCTACGGCA	12	OPQ-07	CCCCGATGGT	18	OPU-15	ACGGGCCAGT

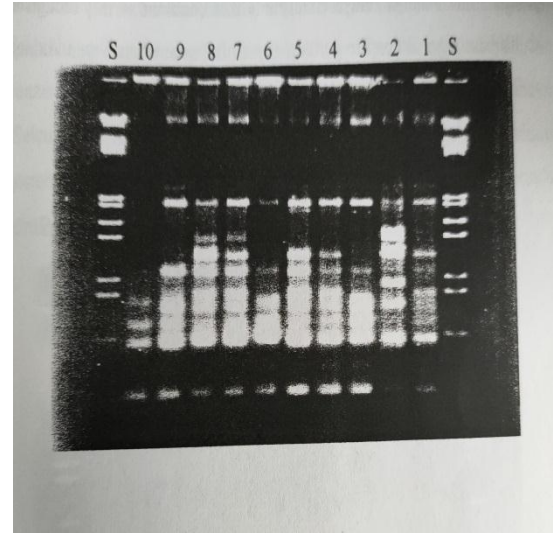
PCR işleminin ardından amplifiye olan DNA'lar % 2'lik agarose jelde koşturulmuştur. Örneklerin jele yüklenmesinde standart markör olarak λ DNA *Hind* III/*Eco* R1 (3 μ l) alınıp, ilk yuvaya yükleme yapılmıştır. Örneklerin yüklendiği jel yaklaşık 3 saat 100 V sabit gerilimde tutulmuştur. Elektroforez işleminden sonra jel 0.5 μ l/ml'lik etidyum bromit çözeltisinde yaklaşık 30 dakika tutularak, jelin boyanması sağlanmıştır (Maniatis, 1989). UV ışık altında incelenen jellerde makarnalık buğday çeşitlerinin oluşan bant desenlerine bakılarak var (1) ve yok (0) şeklinde bir veri matrisi oluşturulmuştur. Oluşturulan matrisin JUMP bilgisayar programı ile değerlendirmesi sonucu çeşitlere ait dendrogram elde edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada kullanılan 18 primerden 9'unda (OPR-02, OPR-03, OPR-08, OPQ-02, OPU-11, OPU-12, OPU-13, OPU-14 ve OPU-15) amplifikasyon işlemi gerçekleşmezken, geriye kalan 9'unda ise bant desenleri gözlenmiştir. Şekil 1'de OPR-05 ve OPR-06 primerlerinin makarnalık buğday çeşitlerindeki bant desenleri verilmiştir. UV ışık altında incelenen jellerde bantların var (1) ve yok (0) durumlarına göre geliştirilen matrisin Jump bilgisayar programı ile değerlendirilmesi sonucu çeşitlere ait dendrogram elde edilmiştir (Şekil 2). Oluşan dendrograma göre makarnalık buğday çeşitleri başlıca 2 gruba ayrılmıştır. Kızıltan, Gökgöl ve Dicle çeşitleri diğer çeşitlerden ayrı bir grup oluşturmuştur. Ege-88 ve Selçuklu çeşitleri ise birbirine benzer bulunmuştur.

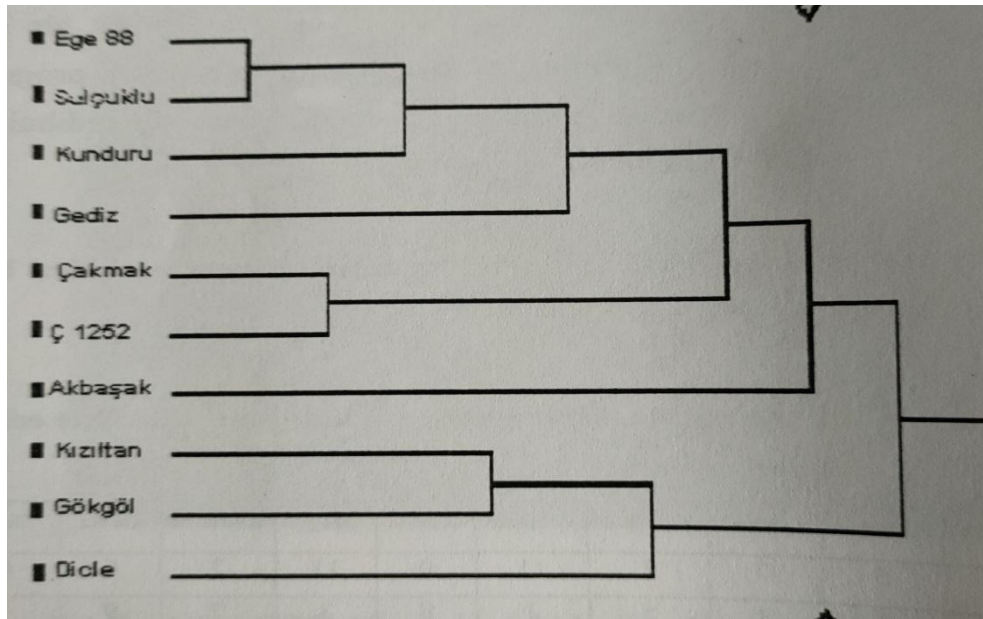

(OPR-05 Primeri)

(OPR-06 Primeri)

Şekil 1. OPR-05 ve OPR-06 primerleri kullanılarak elde edilen bantlar. (S:Standart markör, 1:Ege-88, 2:Akbaşak, 3:Çakmak, 4:Selçuklu, 5:Kızıltan, 6:Ç-1252, 7:Gökgöl, 8:Kunduru, 9:Gediz ve 10:Dicle çeşitleri)

Şekil 2. Makarnalık buğday çeşitlerine ait dendrogram

Ülkemizde ekmeklik ve makarnalık buğdaylar üzerinde yürütülen çalışmalarda RAPD yöntemi ile çeşitlerin moleküler tanımlanmaları yapılmış, çeşitler arasındaki genetik ilişkiler ile uzaklıklar araştırılmış ve RAPD yönteminin başarıyla kullanılabileceği farklı araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur (Bilgin ve Korkut, 2005; Karaca ve İzbirak, 2008; Kaymaz ve İzbirak, 2010; Çifçi ve Yağdı, 2011; Çifçi ve Yağdı, 2012). Yurtdışında yapılan araştırmalarda da buğday çeşit ve türlerinin moleküler analizlerinde RAPD yönteminin farklı

amaçlar doğrultusunda kullanıldığı birçok bilimsel çalışma bulunmaktadır (D'ovidio ve ark., 1990; Joshi ve Nguyen, 1993; Cao ve ark., 1998; Aliyev ve ark., 2007; Tahir, 2008; Bousba ve ark., 2020). Sonuç olarak, moleküler çalışmalarda çok az bitki numunesinin kullanılması, kısa zamanda sonuç alınabilmesi ile RAPD yönteminin makarnalık buğday çeşitlerinde moleküler tanımlanmalarında, çeşitler arasındaki genetik ilişkileri saptamada ve ileride yapılacak ıslah çalışmalarında başarı ile uygulanabileceği gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Aliyev RT, Abbasov MA, Mammadov AC. 2007. Genetic identification of diploid and tetraploid wheat species with RAPD markers. *Turk J Biol* 31: 173-180.
2. Bilgin O, Korkut KZ. 2005. Bazı Ekmeklik Buğday (*Triticum aestivum* L.) Çeşit ve Hatlarının Genetik Uzaklıklarının Belirlenmesi *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*. 2(3): 245-252.
3. Bousba R, Gueraiche S, Kanouni MR, Bounar R, Djekoune A, Khammar H, Nadia Y. 2020. Genotypic diversity assessment of some durum wheat (*Triticum durum*) genotypes using RAPD analysis. *Biodiversitas*, 21(6): 2696-2701.
4. Cao W, Hucl P, Scoles G, Chibbar RN. 1998. Genetic diversity within spelta and macha wheats based on RAPD analysis. *Euphytica* 104: 181-189.
5. Çiççi EA, Yağdı K. 2011. Türkiye'de Yetiştirilen Bazı Makarnalık Buğday Çeşitlerinde Genetik Farklılıkların Belirlenmesi. *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 25(2): 7-18.
6. Çiççi EA, Yağdı K. 2012. Study of genetic diversity in wheat (*Triticum aestivum*) varieties using random amplified polymorphic DNA (RAPD) analysis. *Turkish Journal of Field Crops*, 17(1): 91-95.
7. D'ovidio R, Tanzarella OA, Porceddu E. 1990. Rapid and efficient detection of genetic polymorphism in wheat through amplification by polymerase chain reaction. *Plant Molecular Biology*, 15: 169-171.
8. Doyle JJ, Doyle JL. 1990. Isolation of plant DNA from fresh tissue. *Focus*, 12:465-472.
9. Joshi CP, Nguyen HT. 1993. Application of the random amplified polymorphic DNA technique for the detection of polymorphism among wild and cultivated tetraploid wheats. *Genome*, 36 (3): 602-609.
10. Karaca M, İzbırak A. 2008. Comparative analysis of genetic diversity in Turkish durum wheat cultivars using RAPD and ISSR markers, *J. Food Agr. Env.*, 6(3-4): 219-225.
11. Kaymaz AY, İzbırak A. 2010. Molecular characterization of genetic diversity among *T. dicoccoides* and *T. dicoccon* populations by RAPD-PCR technique. *Hacettepe J. Biol. & Chem.*, 38 (4) 333-344.
12. Maniatis SF. 1989. *Molecular cloning, A Laboratory Manual*, 3, E-8-9.
13. Nadeem MA, Nawaz MA, Shahid MQ, Dogan Y, Comertpay G, Yıldız M, Hatipoğlu R, Ahmad F, Alsaleh A, Labhane N, Ozkan H, Chung G, Baloch FS. 2018. DNA molecular markers in plant breeding: current status and recent advancements in genomic selection and genome editing. *Biotechnology & Biotechnological Equipment*, 32(2): 261-285.
14. Tahir NA. 2008. Assessment of genetic diversity among wheat varieties in Sulaimanyah using Random Amplified Polymorphic DNA (RAPD) Analysis. *Jordan Journal of Biological Sciences*, 1(4): 159-164.
15. Yorgancılar M, Yakişir E., Erkoyuncu MT. 2015. Moleküler Markörlerin Bitki Islahında Kullanımı. *Bahri Dağdaş Bitkisel Araştırma Dergisi*, 4 (2):1-12.

A Mechanical Exfoliation of Graphite Layers by High Energy Ball-milling Process towards Fabrication of Graphene

Dr.Muhammed Emre AYHAN

Necmettin Erbakan University, Faculty of Engineering, Department of Metallurgical and Materials Engineering, (ORCID 0000-0003-2324-6858)

ABSTRACT

Graphene a two-dimensional sp^2 hybridized carbon nanomaterial, fascinates attention owing to its unusual properties such as chemical, mechanical, electronic, optical properties, etc. Up to now, graphene has been synthesized by different approaches including epitaxial growth on silicon carbide (SiC), micromechanical cleavage of highly ordered pyrolytic graphite (HOPG), reduction of chemically exfoliated graphene oxide, and chemical vapor deposition (CVD). The growth of graphene was mainly carried out under high temperatures which required high energy consumption. In this study, mechanical exfoliation of graphite layers by high energy ball-milling process has been demonstrated towards the fabrication of graphene at room temperature. Expanded graphite and dimethylformamide (DMF) $[(CH_3)_2NC(O)H]$ were mixed and subjected to grinding at different times at 1200 rpm with high energy ball-milling method so that the ball to powder ratio was 60: 1. Then, the final products obtained after centrifugation, ethanol washing, and drying were characterized by Raman spectroscopy, scanning electron microscopy (SEM), and energy dispersive spectroscopy (EDS) studies. Figure 1 compares the G band position of pure expanded graphite powder, 10 hours and 24 hours milled graphite powders. It was observed that the crystal structure of carbon materials became more regular and the defects decreased as the ball-milling time increased. However, when the grinding time exceeds 24 hours, it has been determined that there are deteriorations in the crystalline structure and the transformation into graphite structure by increasing the number of layers with re-aggregation. As seen in Figure 2, it has been observed that, as a result of grinding for 10 hours, ovalizations in the surface morphology, more transparent and less-layered structures have emerged. EDS results showed that obtained products contain 100% carbon materials as expected. The findings may open a new path for the simple fabrication of graphene-like carbon materials at ultra-low temperature.

Keywords: graphene, ball-milling, expanded graphite, low temperature

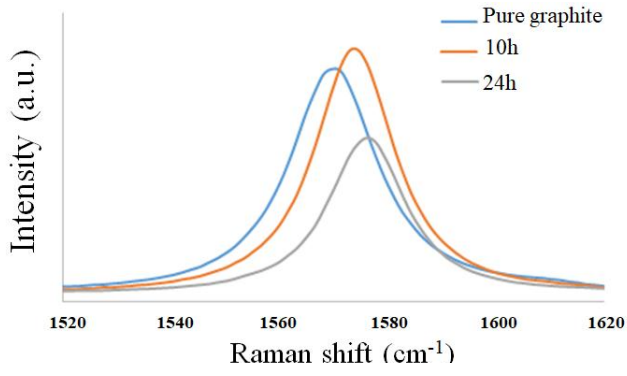

Fig.1 The G band position of pure expanded graphite powder, 10 hours and 24 hours milled graphite powders collected with 532 nm excitation

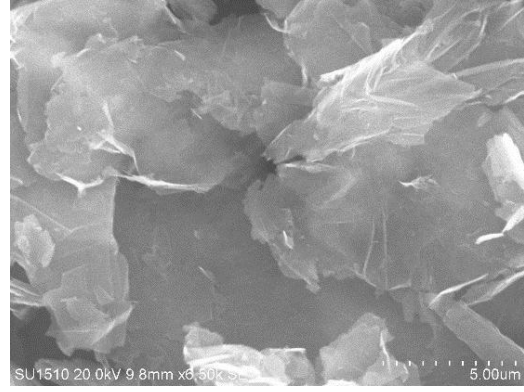

Fig.2 SEM image of 10h milled graphite powder